

คำยอธรรมบุตร

ค้ายธรรมบุตร

พุทธทาสภิกขุ

บรรยาย อบรมลูกเสือ และ ผู้บังคับบัญชาลูกเสือ

ธรรมทานมูลนิธิ

จัดพิมพ์ด้วยดอกผลทุน "ธรรมทานปริวรรตน์"

เป็นการพิมพ์ครั้งที่ ๒ ของหนังสือชุดธรรมโฆษณ์ หมวดชุมนุมธรรมบรรยาย

หมายเลข ๓๗ บนพื้นแถบสีน้ำเงิน จำนวน ๑,๕๐๐ เล่ม

พ.ศ. ๒๕๔๓

(ลิขสิทธิ์ไม่สงวนสำหรับการพิมพ์แจกเป็นธรรมทาน, สงวนเฉพาะการพิมพ์จำหน่าย)

ธรรมนูญมูลนิธิ ไชยา
จัดพิมพ์

พิมพ์ครั้งแรก	๒๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๘	จำนวน	๑,๕๐๐	เล่ม
พิมพ์ครั้งที่ ๒	๑ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๓	จำนวน	๑,๕๐๐	เล่ม

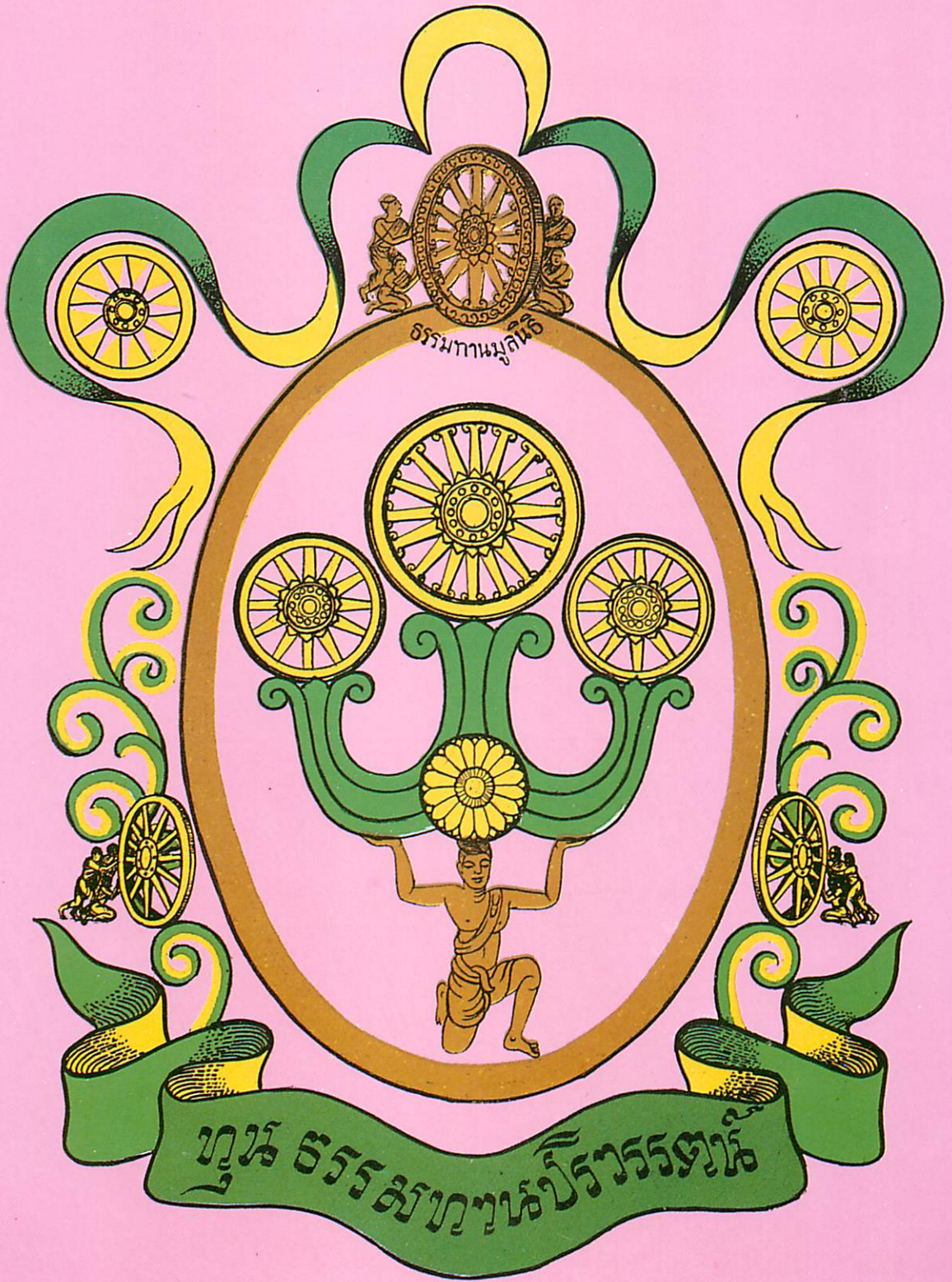

พุทธทาสจักอยู่ไปไม่มีตาย
แม้ร่างกายจะดับไปไม่ฟังเสียง
ร่างกายเป็นร่างกายไปไม่ลำเอียง
นั้นเป็นเพียงสิ่งเปลี่ยนไปในเวลา
พุทธทาสคงอยู่ไปไม่มีตาย
ถึงดีร้ายก็จะอยู่คู่ศาสนา
สมกับมอบกายใจรับใช้มา
ตามบัญชาขององค์พระพุทธรูปไม่หยุดเลย

พุทธทาสยังอยู่ไปไม่มีตาย
อยู่รับใช้เพื่อนมนุษย์ไม่หยุดเฉย
ด้วยธรรมโฆษณตามที่วางไว้อย่างเคย
ไอ้เพื่อนเอ๋ยมองเห็นไหมอะไรตาย
แม้ฉันตายกายลับไปหมดแล้ว
แต่เสียงสั่งยังแจ้วว่าทูลสหาย
ว่าเคยพลอดกันอย่างไรไม่เสื่อมคลาย
ก็เหมือนฉันไม่ตายกายธรรมยัง

ทำกับฉันอย่างกะฉันนั้นไม่ตาย
ยังอยู่กับท่านทั้งหลายอย่างหนหลัง
มีอะไรมาเสียใค้ให้กันฟัง
เหมือนฉันนั่งร่วมด้วยช่วยชี้แจง
ทำกับฉันอย่างกะฉันไม่ตายเกิด
ย่อมจะเกิดผลสนองหลายแขนง
ทุกวันนัดสนทนาอย่าเลิกแล้ง
ทำให้แจ้งที่สุดได้เลิกตายกัน.

พุทธทาส อินฺทปญฺโญ

ธรรมทานมูล

พุทธธรรมทานมูล

อนุโมทนา

การที่ท่านทำนุบำรุง ได้ดีอันล้นพ้นตามสำเร็จ
แก่การวัดอันมีนามว่า วัดธรรมวิเศษอันเดิมนี้ ซึ่ง
มาในครั้งนี้นั้น ล้วนมาจากการอนุโมทนา ทั้งโดย
ส่วนตัว และโดยนามของท่านด้วยประการทั้งปวง
ในขณะนั้นเป็นเหตุช่วยให้อายุยืนยาว แพร่ขยายไป
ในโลกมนุษย์ อันนามนี้ในโลกนี้คือ ๓๐๐๐๐๐๐
เป็นอันยิ่งยวด.

ยอดการโลก ยังไม่สามรถตั้งอยู่ในฐานะ
ที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ภาพของโลกได้ แต่กลายเป็นที่
ยึดแย้งผิดกันโดยตลอดตามที่ได้เขียนไว้
มากกว่า. ถ้าจะหาเหตุผลอย่างหนึ่งซึ่ง
อันจะเป็นไปตามแล้ว หรืออันหนึ่ง ของโลก, แต่ก็มี
ไม่เป็นที่เข้าใจกัน อย่างหนึ่งอย่างหนึ่ง; ย่อม
ตามเข้าใจกัน และประการสำคัญอัน
กรรมธรรมวิเศษ มีนามว่า นามส่วนนี้
แก้ปัญหานี้.

ทุกศาสนา ล้วนแต่มีธรรมะเป็นแก่นสาร
ที่สามรถแก้ปัญหานี้ได้ ก็ขอได้โปรดทุกศาสนา
โลกได้. การแก้ไขโลก มี ศาสนา เป็นอัน
อันหนึ่ง อันหนึ่ง อันหนึ่ง. ศาสนาของแต่ละศาสนา
หา อันหนึ่ง อันหนึ่ง อันหนึ่ง แก้ปัญหานี้

อนไมทท.*

การที่ คำบรรยายต่างๆ ของข้าพเจ้า ซึ่งอยู่ในรูปของ บทสวดมนต์ กวี, โคลง ฉันท์ หรือการบรรยาย ประพันธ์ กวี, กวีก็ได้รับความร่วมมือ จากสหประชาชาติ ภายใต้อาณัติของ สหประชาชาติ ในลักษณะเช่นนี้ ข้าพเจ้า ขอ แสวงบุญคุณแก่ และขออนไมทท ต่อทุกท่าน ที่มีส่วนใน การช่วยเหลือ. การอนไมททนี้ ข้าพเจ้าทำไป ทั้งในนาม ของคณะสหประชาชาติ, ของสำนักอนไมททแห่งประเทศไทย และขอ สักขัตถ์ไว้ด้วย.

ข้าพเจ้า ขออวยพรอนไมทท เป็นพิเศษ ในกรณีนี้ นามว่า "คู่มือของการยืมหนังสือ" อย่างเต็มที่ ทุกๆ ได้ รับการช่วยเหลือ ในลักษณะเช่นนี้ ข้าพเจ้า ขออวยพร "คุณสวี่ ที่ยังอยู่" และขออภัยให้แก่ "คุณสวี่ ที่ต้องลี้ภัย."

จนเรา ในทุกวันนี้ แม้คำและคำความดี ความงามอะไร เพื่อเป็น การเพิ่มพูน หรือ การได้ดอกรอไร แก่สิ่งที่ได้ทำไว้แต่ ทดก่อน ก็ตาม ก็ยังนับว่า เป็นสิ่งที่ดี อนไมทท อยู่ที่นี่เอง; และบางที อาจจะเป็น ที่อนไมทท เพิ่ม ขึ้นเป็นได้เท่า ที่ ยึดได้ ในเมื่อการที่เช่นนี้ ได้กระทำไป ด้วยความไม่ประ- มาณ แท้จริง; แล้วมีหนังสือที่เกิดจาก การกระทำนี้ๆ ยัง แต่ไม่ตกลงไปเป็นประโยชน์ แก่เพื่อนมนุษย์ ละพวงมณฑล สักด้วย. ข้าพเจ้า, ขออนไมทท เป็นพิเศษในกรณีนี้ เพราะ เหตุนี้ถึงกล่าวเช่นนั้น นั้นเอง; และยังเป็น การอนไมทท แทน

* เมื่อพิมพ์ครั้งแรก

ท่านผู้สอนทั้งหลาย ที่กำลังได้รับ ประโยชน์ จากหนังสือ
เหล่านี้ ก็รีบส่งไป สักด้วย.

มนุษย์เรา และ เป็นมนุษย์อยู่ได้ ก็เพราะกำลังประกอบอยู่
ด้วยธรรม; มีอะไร และ ทำอะไร ให้ดีตามเป็นมนุษย์ หรือถึง
กับ ต่ออุปถัมภ์ในที่สุด โดยไม่ทำสิ่งชั่วร้ายเลย. มนุษย์ที่ไม่ประ-
กอบอยู่ด้วยธรรม ก็ต้องประกอบอยู่ด้วย อธรรม เป็นธรรม-
มา, แล และ ทำอะไร อมนุษย์ ในร่างของมนุษย์ ด้วย! โลก
นี้จะเป็นอย่างไร ถ้าหากเป็นโลกที่ ประกอบอยู่ ด้วยอมนุษย์
ในร่างของมนุษย์ เต็มไปเสียทั้งโลก? แลแม้แต่คน
คนหนึ่ง และได้รับ ประโยชน์อะไร ถ้าไม่ประกอบเขา ได้ดีแต่การ
รวมกลุ่ม หากความดี สักเท่าไร ของไม่เป็นมนุษย์ เสียทั้งไป แล
ยังมี คน หนึ่ง?

โลกที่วิเศษยิ่งนัก ทั้งอย่างเผด็จการ และอย่างประชาธิปไตย -
คือโดย ยี่สิบกว่าปี ในโลก เมื่อปี ๑๙๑๕ คนในโลก ก็จะยิ่งเกลียด
ธรรม : มิใช่ประสอด้วยธรรม, ยี่สิบปีที่ผ่านมา. เมื่อโลกไม่มี
ธรรมแล้ว คนก็อยู่ในโลกไม่ได้ ด้วยกันทั้งพวกเผด็จการ
และพวกประชาธิปไตย; ดังนั้น โลกจะต้องเลิกมนุษยวิ-
เศษยิ่งนัก สรรพความสุขของมนุษย์ในชาติควรระงับเสียบ้าง, เมื่อ
ไม่ ธรรม และ ได้มี อธรรม อยู่ในใจแล้ว ขอบคนในโลกหากจะมี
: 4 นี้ โลกกลายเป็นโลกของมนุษย์ ที่มีจิตใจสูงไปตามเดิม.

มันเป็น การตาย หลังเข้าคลองที่ควรตาย!

เพราะ มันได้ เสนอโลกของของมนุษย์จากท่านแล้ว คนที่มี
ความอดทนอดกลอง; จึง ต้อง ยอม ตาย หลัง ใน เข้า คลอง กัน เสีย

คำปรารภ *

กรรมการมูลนิธิ ขอถือโอกาสนี้ ปรารภต่อท่านทั้งหลาย ผู้ได้รับประโยชน์จากการพิมพ์หนังสือชุดธรรมโฆษณานี้ขึ้น โดยทั่วกัน.

หนังสือเล่มนี้จัดพิมพ์ขึ้นมาได้ ด้วยดอกผลจากเงินทุน “สุภีคล่องการยิงอนุสรณ์” ผู้เห็นประโยชน์เกื้อกูลในทางธรรม. คณะกรรมการกรรมการมูลนิธิปรึกษาตกลงกันว่า จะใช้เงินดอกผลรายนี้ ในการเผยแพร่ธรรม ตามวัตถุประสงค์ข้อ ๑ ของมูลนิธิ โดยจัดพิมพ์เรื่องต่าง ๆ ที่ท่านพุทธทาสได้แสดงไว้ เป็นลำดับไป ให้ครบถ้วนอยู่เสมอ; โดยดำเนินการทำนองเดียวกันกับหนังสือชุดธรรมโฆษณ เล่มอื่นๆ ที่ได้ทำอยู่แล้ว.

หนังสือที่พิมพ์ด้วยทุน “สุภีคล่องการยิงอนุสรณ์” นี้ จะมีเรื่องประเภทธรรมบรรยาย เช่นแนะนำจริยธรรม ซึ่งบรรยายในการอบรมครู, ปาฐกถา, เทศนา ฯลฯ เพื่อนำมารวบรวมไว้เป็นชุด เป็นหมวดหมู่ สะดวกแก่การศึกษาค้นคว้า.

หนังสือชุดนี้ จัดพิมพ์ขึ้นด้วยกระดาษปอนด์ เย็บปกแข็งประเภทเดียวกับที่หนังสือส่วนหนึ่ง จะมอบไว้ตามห้องสมุด สถานศึกษา ฯลฯ ตามมติคณะกรรมการที่ตั้งขึ้นไว้เพื่อการนี้, อีกส่วนหนึ่งจำหน่ายในราคานิคมิตี “เอกสารเป็นกำไร” เพื่อพุทธบริษัท ผู้มีรายได้น้อยโดยเฉพาะ จะได้ทำซื้อไปไว้ เป็นส่วนตัวบ้าง; ทำให้แพร่หลายไปในบรรดาผู้ศึกษาธรรมโดยตรง. เงินที่ได้จากการจำหน่ายประเภทนี้ จะได้นำมาสมทบทุนไว้ เพื่อจัดพิมพ์หนังสือชุดนี้ ในอันถัดต่อไป.

กรรมการมูลนิธิ ไชยา

* เมื่อพิมพ์ครั้งแรก

สารบัญ

ชุมนุมนำบรรยาย ค่ายธรรมบุตร

หมวดลูกเสือ	๑. ลูกเสือคือธรรมบุตร	หน้า ๑
	๒. บารมี ๑๐ ประการของลูกเสือ	๒๐
	๓. การเดินรำทำเพลง และการหัวเราะ	๓๘
	๔. อุดมคติของลูกเสือเป็นอย่างเดียวกับพุทธศาสนา	๕๘
	๕. การรู้จักถือประโยชน์จากศาสนา	๘๐
	๖. ความรอดตัวของวัยรุ่น	๙๔
หมวดอนุภาษาด	๗. ความไม่เห็นแก่ตัว	๑๐๗
	๘. เจียดส่วนเกินให้ผู้อื่นบ้าง เพื่อช่วยให้โลกอยู่เย็น	๑๓๒
	๙. งานอนุภาษาด ในแง่ของศีลธรรม	๑๔๕
หมวดครู	๑๐. ความสับสนแห่งความหมายของภาษาที่ใช้พูดกันอยู่	๑๗๒
	๑๑. วิญญาณของความเป็นครู	๒๐๘
หมวดพุทธสมาคม	๑๒. ท่านจะได้อะไรจากการประชุมที่นี่	๒๓๔
	๑๓. ธรรมะทำไมกัน	๒๕๖
	๑๔. อานาปานสติภาวนา	๒๘๓
	๑๕. เรื่องมะพร้าวนาฬิกา	๓๐๓
	๑๖. สนทนาเกี่ยวกับโบราณคดีเมืองไชยา	๓๒๖
	๑๗. ฟังประพดติธรรมให้สุจริต	๓๓๘
	๑๘. รบกันพลาด แลกธรรมกันพลาด	๓๕๙
หมวดเบ็ดเตล็ด	๑๙. อาสาสมัครของพระพุทธเจ้า	๓๘๘
	๒๐. ต้องพัฒนาจิตใจให้ทันกับพัฒนาวัตถุ	๔๐๙
	๒๑. อนามยคือการประพดติธรรม	๔๒๐
	๒๒. จิตที่คิดจะให้สบายกว่าจิตที่คิดจะเอา	๔๕๕
	๒๓. การสังคมสงเคราะห์ส่วนที่ยังขาดอยู่	๔๖๐
	๒๔. การพัฒนาอนามย	๔๗๕

โปรดดูสารบัญละเอียดหน้าต่อไป

สารบาญละเอียด

ชุมนุมคำบรรยาย ค่ายธรรมบุตร

๑. ลูกเสือคือธรรมบุตร

อบรมลูกเสือและผู้บังคับบัญชาที่อำเภอไชยา	๑
เป็นลูกเสือต้องทำความดี, สามารถเหมือนเสือ, ทางศาสนาทำลายกิเลส	๒
ความมุ่งหมายของลูกเสือ ควรจะอยู่ที่การสร้างจิตใจตามหลักธรรม	๓
“ธรรม” เป็นสิ่งที่ช่วยโลกให้ปลอดภัย; ลูกเสือควรรู้จัก	๔
ลูกเสือมีหน้าที่สมแก่คำว่า “ธรรมบุตร” เพราะทำประโยชน์ตนและผู้อื่น คือธรรมะ	๕
เรียกลูกเสือเป็นธรรมบุตร เพราะมี spirit เหมือนเกิดใหม่โดยธรรม	๖
กฎของลูกเสือไม่แปลกใหม่ไปจากคำสอนของพระพุทธเจ้า	๗
ลูกเสือเป็นธรรมบุตรตลอดชีวิต เพราะชราแล้วก็ยังเป็นลูกเสืออยู่	๘
อุดมคติของลูกเสือมุ่งช่วยโลก เหมือนอุดมคติของโพธิสัตว์	๙
โพธิสัตว์มีอุดมคติเห็นแก่ผู้อื่นก่อนตน, ช่วยโลกไม่ให้เดินผิดทาง	๑๐
ทุกศาสนามีอุดมคติอย่างโพธิสัตว์ เช่น เมตตากรุณา, เสียสละ, รักผู้อื่น	๑๑
ลูกเสือต้องมีจิตใจสูง ไม่เห็นแก่ตัว; แม้ทำความดี ไม่ตามใจกิเลส	๑๒
ธรรมะที่ประเสริฐ คือ สละตนเสียก่อน แล้วไปเห็นแก่ผู้อื่น	๑๓
ให้เข้าใจประโยคที่ว่า “ทำดี ต้องดี, ทำชั่ว ต้องชั่ว”, เป็นธรรมลูก	๑๔
ลูกเสือไม่ควรรังเกียจที่จะรับเอาอุดมคติของโพธิสัตว์	๑๕
ถ้าคิดว่าเกี่ยวข้องกับศาสนา หรือธรรมะ จะไม่ก้าวหน้า; นี้โง่	๑๖
ลูกเสือต้องมีความเข้าใจอันถูกต้องจึงจะปฏิบัติหน้าที่ได้ดี	๑๗
กฎของลูกเสือเป็นธรรมะ, สูงขึ้นไปต้องหมดเห็นแก่ตัวสิ้นเชิง	๑๘
ช่วยกันถืออุดมคติโพธิสัตว์ หรือธรรมบุตรเกิด เพราะมุ่งหมายเหมือนกัน	๑๙

๒. บารมี ๑๐ ประการของลูกเสือ

ลูกเสือคือผู้ประพฤติธรรมโดยไม่รู้สีก้าว และเป็นธรรมบุตร	๒๐
หลักลูกเสือไม่ต่างจากพุทธศาสนา เช่น สะอาด, ประหยัด ฯลฯ	๒๑
มีความรอบคอบ เหมือนวินัยบัญญัติของภิกษุ	๒๒
ซื่อสัตย์, กตัญญูทเวท, สุขภาพอนามัย มีในพุทธวินัย	๒๓
บารมี ๑๐ ที่พระพุทธเจ้าเคยทำ คือ ๑. ทาน ลูกเสือก็นำทำ	๒๔
๒. ศีล = ระเบียบ ๓. เนกขัมมะ = ไม่บุชากามคุณ; นี้ไม่เบียดเบียนใคร	๒๕
๔. บัญญา = ความรอบรู้, รอบคอบ ก็อยู่ในหลักการของลูกเสือ	๒๖
บัญญัติตามหลักพุทธศาสนา ต้องรู้จนดับทุกข์ได้ด้วย	๒๗
ไหวพริบคือความรู้ที่มาใช้ทันที; นี้คือ สติ เป็นส่วนบัญญัติด้วย	๒๘
๕. วิริยะ = ความเพียร นี้ต้องมีความฉลาด กล้าหาญอย่างพอดีเจืออยู่	๒๙
๖. ขันติ = ทนต่อความบีบคั้นของกิเลส จะช่วยให้ละความชั่ว	๓๐
๗. สัจจะ = จริง; จริงต่อตัวเองก่อน แล้วจึงจะจริงต่ออื่นๆ ได้	๓๑
เป็นลูกเสือต้องจริงต่ออุคคมคตินี้ก่อน มิฉะนั้น เท่ากับตายแล้ว	๓๒
๘. อธิษฐาน = บัณฑิตใจ เอาจริงในสิ่งที่ควรกระทำ ไม่ยอมเลิกละ	๓๓
๙. เมตตา = รักผู้อื่น, ลูกเสือต้องมีมาก เสียสละชีวิตเพื่อผู้อื่นก็ได้	๓๔
๑๐. อุเบกขา = คงที่ มั่นคงไม่หวั่นไหวเกลียดรักตามอารมณ์	๓๕
อุเบกขา - คงที่ ต้องการอย่างที่สุดในชีวิตประจำวัน เพื่อไม่หวั่นไหว	๓๖
การทำใดๆ - ต้องทำจนเป็นอุเบกขา มีจิตคงที่ ไม่หวั่นไหวตามสิ่งยั่ววน	๓๗

๓. การเดินรำทำเพลง และการหัวเราะ

หลักการของลูกเสือไม่ผิดจากธรรมของพระพุทธเจ้า เช่นบารมี ๑๐ ประการ	๓๘
ลูกเสือคือผู้ปฏิบัติธรรมด้วย จึงอยากให้ชื่อว่า "ธรรมบุตร"	๓๙

ในอริยวินัยถือว่า ร้องเพลง = ร้องไห้, เพื่อนรำ = คนบ้า, หัวเราะ = เด็กอ่อน	๔๐
ร้องเพลง เติมมุ่งหมายทางศาสนาให้ลึกลับคักลุ่ม มาสนใจธรรมะ	๔๑
ลูกเสือควรรังว่า ร้องเพลง, เพื่อนรำ, หัวเราะขนาดไหนจะพอดี	๔๒
ถ้ามากเกินไป, เป็นเรื่องยั่วกิเลส, เปลี่ยนนิสัยให้เป็นมนุษย์โหด	๔๓
จะศึกษาอะไรควรรู้จักลักษณะ, สมุฏฐาน, อัสสาทะ, อาทีนวะ, นิสสรณะ	๔๔
กิจการทุกอย่างเป็นบริวารของความต้องการตามธรรมชาติ, ควรรู้ไว้	๔๕
ต้องรู้ส่วนสำคัญของสิ่งที่ให้ความร่าเริง, ความสุข, เข้าใจให้ถูกต้อง	๔๖
การสมาคมควรถือหลักของพระพุทธเจ้า คือสงสาร, เป็นเพื่อน, เคารพ	๔๗
ควรมีมรรยาทที่ไม่ล้อเลียน ไม่ข่มขี้, คิคช่วยเหลือ	๔๘
ถ้ามีอาการเบ่งทับผู้ต่ำกว่า ฟังเข้าใจผิด หมคความเป็นลูกเสือ	๔๙
ในฐานะที่เป็นพุทธบริษัท ลูกเสือควรมีหลักสมาคมตามหลักพุทธศาสนา	๕๐
มีลูกเสือในโลกเป็นการกัณฑ์ที่ดี ระวางเดินไปให้ถูกต้อง	๕๑
กิจการลูกเสือเป็นจริยธรรม ทำให้เป็นมนุษย์ อย่าปล่อยเป็นจิตใจสัตว์	๕๒
มีจิตใจเป็นมนุษย์ ก็ต้อง ความรู้ดี, ประพฤติดี, เพื่อค้ำบรอันของโลก	๕๓
รู้เรื่องรอัน ๆ แล้วควรรู้เรื่องของความเย็นที่เรียกว่า “นิพพาน”	๕๔
นิพพาน แปลว่า ค้ำบรอัน ค้ำพยศ ค้ำกิเลส ค้ำอันตราย	๕๕
หลักการของลูกเสือ ชื่อว่านิพพานค้ำย เพราะทำให้ค้ำพยศที่เลวร้าย	๕๖
ค้ำพยศ และกิเลสได้ ก็จะได้รับสิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรได้รับ	๕๗

๔. อุคมคติของลูกเสือเป็นอย่างเดียวกับพุทธศาสนา

อุคมคติของลูกเสือเป็นอย่างเดียวกับพุทธศาสนา จึงควรรู้เรื่อง “ธรรม”	๕๘
ธรรม คือธรรมชาติ, กฎ, หน้าที่, และผล, ของธรรมชาติ	๕๙
หน้าที่ของลูกเสือไม่พ้นไปจากหน้าที่ของมนุษย์ตามกฎหมายธรรมชาติ	๖๐
หน้าที่ตามกฎหมายธรรมชาติ ต้องรู้ทั้งโดยตรงโดยอ้อม ถ้าทำผิด จะต้องมีความทุกข์	๖๑

[๕]

อุคฺมคฺติโดยอ้อม คือรู้จักใช้สิ่งที่ผู้อื่นเห็นว่าไม่จำเป็น, ต้องละเอียดย	....	....	๖๒
ความละเอียดย รอบคอบ สุขุมฯลฯ จะช่วยแก้ปัญหาล่วงทุกข้ได้	....	....	๖๓
ตามอุคฺมคฺติของลูกเสื่อ จะช่วยให้โลก, โกรธ, หลง เบบาง เพราะไม่เห็นแก่ตัว	....	....	๖๔
ความเห็นแก่ตัวกู - ของกู เป็นรากฐานของกิเลสทุกชนิด ทำให้เป็นคนบ้า	....	....	๖๕
คนเป็นบ้ากันทุกคน อุคฺมคฺติของลูกเสื่อจะช่วยรักษาโรคบ้า	....	....	๖๖
ลูกเสื่อไม่ควรจะบ้าทำลายตัวเอง เป็นเตรจฉาน, ตกนรก, เป็นเปรต, อสุรกาย	....	....	๖๗
ถ้าเห็นแก่ตัว เกิดกิเลส นับว่าตกนรกที่นี่ เกียวนี่ ต้องรบราฆ่าฟันกัน	....	....	๖๘
เพราะเห็นแก่ตัว จึงเป็นนรก เทรจฉาน เปรต อสุรกาย ตลอดเวลา	....	....	๖๙
ทำหน้าที่ลูกเสื่อแท้จริง ไม่ใช่แต่ปาก จะหยุดโลกจากความวุ่นวายได้	....	....	๗๐
ทำตนให้เหมือนเสื่อ ควรจะฉลาด มีสติ ไม่ควรจะหัวเราะกันมากเกินไป	....	....	๗๑
จงเก็บใจของเราไว้ในสติ เหมือนเสื่อหมอบข่มอยู่ในป่า รู้สึกตัวอยู่เสมอ	....	....	๗๒
เมื่อไรหัวเราะร่วนก็คือการเสียดสิข้สัมปชัญญะ, ผู้หัวเราะยังอ่อนแอ	....	....	๗๓
ถ้า "ว่าจริง ไม่ย่อท้อต่อความยากลำบาก" นี้มีสติปัญญา ไม่ใช่หัวเราะบ้า ๆ บอ ๆ	....	....	๗๔
จะต้องมีชีวิตอยู่ด้วยสติสัมปชัญญะทุกกลมหายใจเข้าออก	....	....	๗๕
ลูกเสื่อต้องเป็นธรรมบุคฺตร ช่วยกันทำให้ธรรมะมีขึ้นในโลก	....	....	๗๖
ถ้าเป็นธรรมบุคฺตร ต้องมีสิ่งที่ทำหนิไม่ได้ในแง่ของธรรมะ	....	....	๗๗
ให้เป็นลูกเสื่อของพระพุทธเจ้า อย่าเป็นลูกเสื่อของเครื่องแบบ	....	....	๗๘
ต้องมีคุณสมบัติที่ดีของลูกเสื่อบคฺขยี่สิ่งไม่พึงปรารถนาไปให้หมด	....	....	๗๙

๕. การรู้จักถือประโยชน์จากศาสนา

การต้อนรับด้วยธรรม เรียกว่า ธรรมปฏิสันถาร	....	....	๘๐
ธรรมะเป็นสิ่งที่ไม่น่าเบื้อ, มีประโยชน์, มีอยู่ทั่วไปทุกศาสนา	....	....	๘๑
ความเป็นลูกเสื่อนี้มุ่งหมายจะได้สิ่งที่ดีสุดที่มนุษย์ควรได้รับ	....	....	๘๒
การลูกเสื่อ เป็นเรื่องอบรมจิตใจ ไม่ใช่เป็นเพื่อแต่งเครื่องแบบ	....	....	๘๓

ธรรมะหรือพระเจ้าเป็นของสากล และเป็นสิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรได้รับ	....	....	๘๔
สิ่งที่ดีที่สุดอันเป็นจริยธรรมสากลมี ๔ ประการ ควรจำไว้	....	....	๘๕
๑. ความสุข ๒. ความเต็มของความเป็นมนุษย์	....	....	๘๖
๓. หน้าที่เพื่อหน้าที่ ข้อนั้นพระเป็นเจ้าให้เราแล้วต้องทำให้ได้	....	....	๘๗
๔. ความรักสากล หมายถึงรักผู้อื่นไม่มีขอบเขตจำกัด	....	....	๘๘
สิ่งต่างๆ ที่ใฝ่บรมลுகสือ ก็เพื่อสิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้	....	....	๘๙
เด็ก ๆ ไม่เป็นบุตรที่ดีทำให้บิดามารดาตกนรกขุม "ปุกตะ" อยู่บ่อย ๆ	....	....	๙๐
เกี่ยวหัวฉนธรรมเลวลง ไม่เป็นศิษย์ที่ดี ไม่เป็นพลเมืองที่ดี	....	....	๙๑
พระศาสนาทุกศาสนาต้องการให้ทำลายความเห็นแก่ตัว สวากที่ดีควรทำ	....	....	๙๒
เป็นลुकสือจึงไม่ใช่เป็นลुकสืออันธพาล ต้องทำลายกิเลสและความชั่ว	....	....	๙๓

๖. ความรอดตัวของวัยรุ่น

วัยรุ่นกำลังเป็นปัญหา นี้เป็นที่เสียหายแก่ยุวชนวัยรุ่นทั้งปวง	....	....	๙๔
อย่าประมาทเลย การเปลี่ยนไปเป็นอันธพาลนั้นเป็นง่ายโดยไม่รู้สึกรตัว	....	....	๙๕
ปัญหาแรกของวัยรุ่น คือนิยมทำสิ่งที่ไม่ควรทำ, เห็นผิดเป็นชอบ	....	....	๙๖
ทำอะไรตามใจชอบ นี้ไม่มีศาสนา เป็นไทย, เป็นอิสระ, อย่าทำลายอะไรของไทย	....	....	๙๗
วัยรุ่นต้องเดินตามผู้ใหญ่, เคารพศาสนา บิดามารดา ครูบาอาจารย์	....	....	๙๘
โบราณเขาแบ่งวัยเป็น ๔ ระยะ : พรหมจารี, กฤหัสถ์, วณปรัสถ์, สันยาสี	....	....	๙๙
เป็นพรหมจารีที่ดี ไม่ประพฤตินอกคอก, ทำตามหน้าที่โดยตรง	....	....	๑๐๐
อกทนทำความดี ทำผิดระเบียบต้องละอาย	....	....	๑๐๑
ปัญหาวัยรุ่น ไม่ใช่เรื่องเงินหรือที่เรียน แต่เป็นเรื่องความเหลวไหล	....	....	๑๐๒
เป็นเรื่องบังคับตัวเองไม่ได้; ความสำคัญอยู่ที่ต้องเคารพบิดามารดาและครู	....	....	๑๐๓
ต้องสนใจ ๕ อย่าง : เป็นลुक, ศิษย์, เพื่อน, พลเมือง, พุทธมามกะ, ที่ดี	....	....	๑๐๔

แม้หลักจริยธรรมสากลก็เป็นแนวเดียวกันกับอนุชาชาติ	๑๒๖
เจตนารมณ์แท้จริงของอนุชาชาติ ก็คือให้ล้มท้าวเสีย นึกถึงแต่ผู้อื่น	๑๒๗
เมื่อมีหน้าที่อบรมเด็ก จะต้องรู้จักตัวเองก่อน แล้วจะพาเด็กไปได้	๑๒๘
ความไม่เห็นแก่ตัว จะเป็นเกราะป้องกันสิ่งเลวร้ายของวัฒนธรรมตะวันตก	๑๒๙
จงมุ่งสร้างกุศล ช่วยกวีนิพนธ์ของเด็ก ๆ ให้สูงจากเห็นแก่ตัว	๑๓๐
สรุปว่า การอนุชาชาตินี้ หมายความว่า ไม่เห็นแก่ตัว	๑๓๑

๘. เจียดส่วนเกินให้ผู้อื่นบ้าง เพื่อช่วยให้โลกอยู่เย็น

จะพูดเรื่องอนุชาชาติที่เกี่ยวกันอยู่บางประการกับศาสนา	๑๓๒
การช่วยเหลือผู้อื่น เป็นธรรมะข้อ ๑. และช่วยทำลายความเห็นแก่ตัว	๑๓๓
โลกไม่มีความสุข เพราะมุ่งหมายกอบโกยส่วนเกินโดยไม่รู้ตัว	๑๓๔
การมารับหน้าที่กาชาด อะไรทำนองนี้ ให้ถือว่าเป็นการบุญ	๑๓๕
พระศาสดาทุกศาสนา สอนให้เห็นแก่ผู้อื่นยิ่งกว่าตัว	๑๓๖
เรื่องเห็นแก่ผู้อื่น เป็นอุดมคติของฝ่ายชาวตะวันออกมานานแล้ว	๑๓๗
คนโบราณปลูกพืช จะพูดว่า “นกกินเป็นบุญ คนกินเป็นทาน” นึกถึง	๑๓๘
วัฒนธรรมไทยมีรากฐานอยู่บนพุทธศาสนานี้ เป็นอุดมคติสูง	๑๓๙
ทำหน้าที่อนุชาชาติ ฟังเจียดสิ่งที่เป็นส่วนเกินออกมาให้ได้, อย่าว่าไม่มี	๑๔๐
ถ้าไม่มีใครเจียดส่วนเกินให้ผู้อื่น โลกจะลุกเป็นไฟ	๑๔๑
การเห็นแก่ผู้อื่น ทำให้จิตใจสูง เป็นเรื่องความสุขสงบทางวิญญาณ	๑๔๒
ถ้าเรารู้สึกสบายใจได้ ไม่มีคิดเป็น ตัวกู-ของกู นี้เป็นเรื่องทางวิญญาณ	๑๔๓
ขอให้อบรมนิสัยเป็นอุดมคติของพระโพธิสัตว์ คือเห็นแก่ผู้อื่นต่อไป	๑๔๔

๙. งานอนุชาชาติ ในแง่ของศีลธรรม

จะพูดถึงการมานั่งกลางคืน ให้ความหมายที่เป็นเกลอกับธรรมชาติ	๑๔๕
เป็นโอกาสให้ระลึกถึงพระพุทธเจ้า เพราะว่าท่านเป็นเกลอกับธรรมชาติ	๑๔๖

โลกกำลังจะวินาศ เพราะชาติศีลธรรม การกษัตริย์มุงหมายจะช่วยได้	....	....	๑๔๗
จิตใจไม่ประกอบด้วยศีลธรรมแล้ว ไม่มีอะไรสนุก, มีแต่ปัญหา	....	....	๑๔๘
ศีล คือข้อปฏิบัติที่ทำให้เกิดความปรกติ ควรสุนใจ	....	....	๑๔๙
ร่างกาย, จิต, วิญญาณ ต้องปรกติ มิฉะนั้นต้องตายหรือเป็นบ้า	....	....	๑๕๐
ไม่มีอะไรที่ไม่เกี่ยวกับศีลธรรม ทั้งธรรมชาติและที่มนุษย์บัญญัติ	....	....	๑๕๑
ข้อปฏิบัติของอนุกษัตริย์เปรียบกับหลักการของศีลธรรมได้	....	....	๑๕๒
อนุกษัตริย์ ข้อ ๑. ที่ว่ามีอนามย์ นี้เป็นเรื่องพื้นฐานก่อน	....	....	๑๕๓
หน้าที่ทางศีลธรรม ควรศึกษาตามหลักการ คือประเทศ ชาติ ศาสนา มหากษัตริย์	....	....	๑๕๔
ประเทศ, ชาติ ต้องช่วยกันดำรงความเป็นอิสระและอย่าสูญเสียทางวัฒนธรรม	....	....	๑๕๕
ที่ให้จงรักภักดีต่อชาติ ฟังหมายถึงทั้งการเมือง, จิตใจ, วัฒนธรรม	....	....	๑๕๖
ต้องรู้ว่าศาสนาเป็นต้นตอ ที่จะรักษาจิตใจมนุษย์ ให้เป็นมนุษย์	....	....	๑๕๗
อนุกษัตริย์ต้องมีศาสนาในรูปของการปฏิบัติตามศีลธรรมด้วย	....	....	๑๕๘
ให้พิจารณาว่า “สถาบันกษัตริย์ หรือ คณะปกครอง” จะขาดไม่ได้	....	....	๑๕๙
หน้าที่ทางศีลธรรมข้อแรก ก็คือจงรักภักดีต่อประเทศชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์	....	....	๑๖๐
ข้อ ๒. มิมีมิตรภาพในสังคม รู้ว่าสิ่งทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์	....	....	๑๖๑
สิ่งมีชีวิตทุกชนิด ไม่อยากตาย ไม่อยากวินาศทั้งนั้น	....	....	๑๖๒
ต้องสอนลูกเด็ก ๆ อนุกษัตริย์ ให้มีมิตรภาพ คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา	....	....	๑๖๓
เมตตา กรุณาอย่างกว้างขวาง คือ เมตตา กรุณา แม้แต่ศัตรู	....	....	๑๖๔
จะไม่เอาส่วนเกิน, เห็นแก่สังคมยิ่งกว่าส่วนตัว นี้เป็นหลักพุทธศาสนา	....	....	๑๖๕
อย่ามีส่วนเกิน, มุงหมายให้อยู่กันเป็นผาสุก, เห็นแก่ส่วนรวม	....	....	๑๖๖
หลักศาสนาทั่วไป พยายามเจียดออกเป็นส่วนเกินให้ผู้อื่น	....	....	๑๖๗
ในทางศีลธรรม ก็ต้องปฏิบัติให้ถูก; การเจ็บไข้ ความผิดพลาดจะน้อย	....	....	๑๖๘
ศีลธรรม, ศาสนา เป็นรากฐานของอนามย์ทั้ง กาย จิต วิญญาณ	....	....	๑๖๙
ศีลธรรมมีอยู่ในเรื่องของอนามย์และอื่น ๆ และในงานอนุกษัตริย์ด้วย	....	....	๑๗๐
ขอให้สนใจ “มหรสพทางวิญญาณ” และคุณธรรมของพระโพธิสัตว์	....	....	๑๗๑

๑๐. ความสับสนแห่งความหมายของภาษาที่ใช้พูดกันอยู่

จะพูดเรื่องความสับสนแห่งความหมายของภาษาที่เกี่ยวกับศาสนา	๑๗๒
ทางธรรมะไม่ถือเอาตามตัวหนังสือ, จะถือเอาความหมายที่แท้จริง	๑๗๓
เช่น “ประวัติศาสตร์ มีแต่ คนเกิด คนทุกข์ คนตาย” จะรู้จักโลกได้ก็	๑๗๔
ไม่มีคน ถ้าเห็นความไม่มีคนจริงแล้ว ก็เลสเกิดไม่ได้	๑๗๕
ไม่มีศาสนา ศาสนาก็คือกฎแห่งธรรมชาติ ฉะนั้นจึงมีแต่ธรรมชาติ ไม่มีศาสนา	๑๗๖
ไม่มีอะไรมากไปกว่าธรรมชาติ, กฎ, หน้าที่, และผล	๑๗๗
สิ่งที่ไม่มีที่สุด ก็ไม่มีอะไร เป็นความว่าง นอกจากธรรมชาติเป็นนิรันดร	๑๗๘
โลกุตตระ หมายถึงอิสระ โลภียะ เท่ากับเป็นทาส	๑๗๙
นิพพาน คือเย็น สงบ มีสติปัญญา, สังสารวัฏฏ์ คือร้อน เกิดจากอวิชชา	๑๘๐
อบาย ๔ คือ นรก เถรฉาน เปต อสุรกาย, อย่าเข้าใจอย่างภาพตามฝาผนัง ...	๑๘๑
นรก = ร้อนใจ, เถรฉาน = โง่, เปต = ทิว, อสุรกาย = ขลาด	๑๘๒
สวรรค์เป็นชั้นๆ ไม่มีใครเข้าใจได้ “สวรรค์นอก นรกในใจ” นี้จริงกว่า	๑๘๓
ต้องรู้จักเลือกเอา ความหมายที่ช่วยให้เกิดประโยชน์แก่เรา	๑๘๔
ปัญหาเฉพาะหน้า คือ “อย่าตกอบายที่นี้และเดี๋ยวนี้” ถ้าตกก็รับขึ้นและหลาบจำ	๑๘๕
นิพพาน ใช้กับวัตถุ, สัตว์ หรือคนก็ได้ และยังมีเป็นชั้นๆ	๑๘๖
นิพพาน หมายถึงหยุด หรือเย็น เป็นอิสระ ไม่มีสิ่งใดรั้งทางใจ	๑๘๗
เมื่อสอนให้บูชาอุคมคติ ไม่ใช่อย่างที่ตามใจตัว ต้องสอนที่ถูกต้องด้วย	๑๘๘
การศึกษาสมัยนี้ ไม่พูดเรื่องจิต, วิญญาณ หลับตาไปตามวัตถุนิยม	๑๘๙
โลกุตตรธรรม จำเป็นแก่นมนุษย์ตลอดกาล แต่เรากลับไม่สนใจ	๑๙๐
จริยธรรมกับศีลธรรม ครูบาอาจารย์ ก็ยังสับสนกัน	๑๙๑
หลักของพระพุทธเจ้า ต้องทำงานด้วยจิตว่าง ไม่มีตัวกู - ของกู	๑๙๒
คนฉลาดตามใจกิเลส นี้สับสนที่สุด, ฉลาดตามธรรม จึงจะเจริญ	๑๙๓

เมื่อจะทำอะไร, สมมติว่า “ไปตามพระพุทธเจ้าก่อน” นี้จะฉลาด, ถูก	๑๙๔
กีฬาทำคนให้เป็นคน ถ้าคิดว่า “จะเอาเปรียบอย่างไร” นอนเสียดีกว่า	๑๙๕
เล่นกีฬาเพื่อมีโอกาส ผูกมิตรรักษาความยุติธรรม, ไม่มุ่งแพ้ ชนะ	๑๙๖
ครู เป็นปูชนียบุคคล เพราะทำหน้าที่มีศักดิ์ศรีทางวิญญาณ	๑๙๗
ถ้าทำผิดไป เหมือนพระบวชตามประเพณี เปลี่ยนเป็นปูชนียบุคคลได้	๑๙๘
ครู ต้องเป็นผู้นำ ชักจูงวิญญาณของสัตว์ให้เดินถูกทาง ครูจึงเป็นของสากลของโลก	๑๙๙
ในการพาเด็กไปสู่ความเป็นมนุษย์ ต้องปลูกฝังความเป็นมนุษย์ด้วย	๒๐๐
จะผิดใหญ่หลวง ถ้าสอนเขาให้รู้แต่หนังสือ ไม่ทำจิตวิญญาณให้สูง	๒๐๑
ต้องสอนความไม่เห็นแก่ตัว ทุกกระเบียดนิ้ว แม้โลกุตตรธรรมแก่เด็กทารก	๒๐๒
พยายามสอนให้เขา เห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา และมีความคิดช่วยตัวเอง	๒๐๓
ให้รักผู้อื่น รักสัตว์เหมือนรักตัว, ให้คิดเป็น ว่าให้คนอื่นกิน ดีกว่ากินเอง	๒๐๔
ให้ทำดีโดยไม่ต้องยุ ซึ่งเป็นเงื่อนไขของเรื่องกรรมในพุทธศาสนา	๒๐๕
ให้เด็กรู้จักกลัว อย่างมีเหตุผล และทำอะไรเป็นมัชฌิมาปฏิปทา	๒๐๖
เรือนผีสามทเวศา ฤกษ์ยาม เป็นไสยศาสตร์; พุทธศาสนา ต้องมีเหตุผล	๒๐๗

๑๑. วิญญาณของความเป็นครู

การบรรยายที่ค่ายธรรมบุตรทุกคราว เป็นเรื่องธรรมะเหมือนแก้วสารพัดนึก	๒๐๘
“สมัยนี้พวกเราเอาแต่ไหว้ พอบอกให้ประพฤติธรรมก็คำหู่” ไม่สนใจธรรมะ	๒๐๙
คนกำลังหายใจเป็นวัตถุ บุกาเทคโนโลยี, โลกไม่มีศาสนา มีแต่พิธีรีตอง	๒๑๐
ธรรม หรือศาสนาช่วยให้มีคนดี; แต่ไม่มีคนดีเพียงพอแก่การงานนั้น ๆ	๒๑๑
ถ้าครูขาดธรรมะ ครูจะไม่เป็นครู เป็นแต่ชื่อแต่ปาก จึงควรรู้เรื่องวิญญาณครู	๒๑๒
ครู คืออะไร? หมายถึงไกลออกไปตั้งแต่อุปัชฌาย์อาจารย์, ฤาษีมุนี ฯลฯ	๒๑๓
ฤาษี คือผู้แสวงหา พบความจริงอะไรก็ประพันธ์ไว้ ยังไม่มีเจตนาเป็นครูแท้	๒๑๔

พวกคาบส มุณี ฤๅษี เป็นผู้ทำความเพียรแรงกล้า, เป็นต้นกำเนิดครูก็ได้	....	๒๑๕
ครู แปลว่า หนัก มีบุญคุณอยู่เหนือศิระของชนทุกคน	....	๒๑๖
พระศาสดา หรือสัตตา หมายถึงผู้ให้อาหาร คือวิชาที่จะตัดกิเลส	....	๒๑๗
ครูแท้ ๆ ก็คือ เป็นผู้นำทางวิญญาณ สอนให้เด็กมีวิญญาณแจ่มแจ้ง	....	๒๑๘
ครู มีความหมายสำคัญ ที่ยกสถานะทางวิญญาณให้สูง คือประกอบด้วยธรรม	....	๒๑๙
ศิษย์ของพระพุทธเจ้า ต้องเป็นครู ทำหน้าที่ยกวิญญาณให้สูง	....	๒๒๐
สถาบัน เป็นความต้องการของธรรมชาติ เพราะเหลือวิสัยที่จะเป็นครูได้ทุกคน	....	๒๒๑
มนุษย์ประสบปัญหายุ่งยากมีทุกข์มาก เพราะห่างไกลธรรมชาติ	....	๒๒๒
ธรรมชาติมีอำนาจเหนือสิ่งใด ๆ หมด, กฎธรรมชาติ นั้นแหละคือพระเจ้า	....	๒๒๓
โลกมีทุกข์มากขึ้น เพราะเหยียดหยามธรรมชาติ เอาแต่ตามกิเลส ตัณหาของตน	....	๒๒๔
ธรรมชาติต้องการให้มีครูอยู่ในโลก; ถ้าไม่มีครู โลกนี้จะฉิบหาย	....	๒๒๕
มีครู ก็เพื่อให้มนุษย์มีประสิทธิภาพในการทำหน้าที่สร้างสันติภาพ	....	๒๒๖
ขอให้ครู รักษาอุดมคติของครูให้ถูกต้องและบริสุทธิ์	....	๒๒๗
เป็นครูได้เงิน อย่าถือว่าเป็นค่าจ้าง ต้องถือเหมือนสังกมเขาส่งบาตรให้ครู	....	๒๒๘
การใส่บาตรไม่ใช่ให้ทาน แต่เป็นของบูชาคุณ	....	๒๒๙
ถ้าเด็กไม่เคารพครู ปัญหาต่างๆ จะเกิดขึ้นมาก แล้วแก้ไม่ได้	....	๒๓๐
เข้าเฝ้าอยู่ในค่ายธรรมบุตร อย่าให้เสียที ต้องเป็นผู้นำธรรมบุตรต่อไป	....	๒๓๑
การเสียสละ เป็นการทำลายความเห็นแก่ตัว ครูเป็นพวกกอบโกย ไม่ได้	....	๒๓๒
หน้าที่ครูจะสำเร็จได้ด้วยทำตนมีธรรมะตามอุดมคติของคำว่า ครู	....	๒๓๓

๑๒. ท่านจะได้อะไรจากการประชุมวันนี้

การมาประชุมวันนี้ คิดกันว่า จะฝึกความอดทน, ความเสียสละ ฯลฯ	....	๒๓๔
เราต้องฝึกให้สมกับเป็นพนักงานของพระพุทธเจ้า	....	๒๓๕
ทุกคนล้วนแต่เป็น “พุทธทาส” อยู่แล้ว ซึ่งแปลว่า รับใช้พระพุทธเจ้า	....	๒๓๖

สถานที่นี้ เป็นค่ายลูกเสือ ชื่อ ธรรมบุตร ใช้ประชุมพุทธสมาคมฯ ด้วย	๒๓๗
มาอยู่ค่ายสำหรับฝึก, ไม่ใช่ทัศนาวจร ; แต่ฝึกเพื่อต่อสู้กับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง	๒๓๘
ค่ายธรรมบุตร ชื่อชัคอยู่ เป็นลูกของธรรม ที่จะต่อสู้เสนียดของโลก	๒๓๙
พระณเรที่สวนโมกข์ ถือกำขวัญ “ฉันทขวานแฉว อาน้ำในกุฎา”	๒๔๐
ให้ทำเพื่อผู้อื่น : เพื่อศาสนาหรือชาวโลก อย่าเพื่อตัวเอง เป็นอยู่เหมือนตายแล้ว	๒๔๑
ถ้าพยายามถึงธรรมะด้วยการเล่าเรียนตามเหตุผล จะเหมือน “จับปลาคุกด้วยน้ำเต้า”	๒๔๒
มาอยู่ห่างหมู่ไม้ฯ รู้สึกสบาย เพราะถึงตัวธรรมชาติที่สะอาด สว่าง สงบ	๒๔๓
กินที่อยู่ที่นี่ คือต้นเหตุของความสับสนวุ่นวาย	๒๔๔
การบริโภคน้ำของพระพุทธเจ้า ไม่มีอะไรน่าเกลียดเกล็น	๒๔๕
ถ้าเป็นอยู่ไกลจากพระพุทธเจ้า ไม่อาจจะเข้าถึงพระทัยท่านได้	๒๔๖
การปรับตัวของเรา ให้ทำงานเป็นงาน เลิกความฟุ้งเพื่อเสีย	๒๔๗
เราแสดงเสียสละ เป็นตัวอย่าง เพื่อให้พระธรรมเป็นประโยชน์ที่สุดแก่โลก	๒๔๘
โลกกำลังต้องการความช่วยเหลือให้มีธรรมะจากชาวพุทธที่แท้จริง	๒๔๙
พุทธบริษัท ไม่ใช่เผยแพร่ธรรมะแต่ปากหรือตัวหนังสือ, ต้องมีธรรมะในจิตใจ	๒๕๐
ทำธรรมะให้งามขึ้นในใจบุคคล เพื่อผลิตคนดี มีธรรมะแล้วอะไร ๆ ก็ดีหมด	๒๕๑
ถ้าปราศจากความเป็นชาวพุทธ ความเป็นไทยก็จะสูญด้วย	๒๕๒
อย่าปล่อยไปยกตนข่มศาสนาอื่น จะเป็นการเห็นแก่ตัว ทำโลกนี้เป็นนรก	๒๕๓
ทุกคนเข้ากันได้ในโลกเป็นการง่ายที่จะพัฒนาโลกไปในทางธรรม	๒๕๔
สัมโมทนียกถาทั้งหมด เป็นเนื้อหาของเรื่อง ไม่ใช่พูดเล่น ๆ	๒๕๕

๑๓. ธรรมะ ทำไม่กัน

ธรรมะ มีอะไรจำเป็นแก่บรรดาพุทธสมาคมทั้งหลาย	๒๕๖
ให้นึกถึงคำว่า “กสิยัค” พระพุทธเจ้าเกิดมาในยุคนี้	๒๕๗

“กลียุค” กำลังมีอยู่ในใจของทุกคน ต้องมีธรรมะเพื่อกำจัดปัญหา	๒๕๘
ถ้าไม่มีธรรมะแล้ว สติขิมนุชยชนไม่มีความหมายเลย	๒๕๙
ประชาชนเป็นทาสวัตถุนิยม, ประชาธิปไตย ก็เพียงทำโลกเป็นทาสวัตถุเร็วเข้า	๒๖๐
ความก้าวหน้าของโลกปัจจุบันนำโลกสู่รกร้างทางจิต ทางวิญญาณมากขึ้น	๒๖๑
โลกจะรอดได้เพราะความมีธรรมาธิปไตย, ธรรมะมีความสำคัญแก่โลกมาก	๒๖๒
ทุกคนเสมอภาคกันไม่ได้ : คนเข้มแข็งกว่าต้องช่วยคนอ่อนแอ	๒๖๓
ชาคธรรมะจะเป็นโลกของสัตว์นรก, ธรรมะจริงไม่ประกอบด้วยเห็นแก่ตัว	๒๖๔
ธรรมะปลอมก็คือเป็นไปตามอำนาจของความเห็นแก่ตัว	๒๖๕
สมัยก่อนการกีฬาไม่มีแพ้ชนะ เพราะเป็นการฝึกกรรมะโดยตรง	๒๖๖
ทุกระดับ ทุกตอนของชีวิตต้องเป็นการประพฤติกกรรม	๒๖๗
ความเป็นสามี ภรรยา, การมีบุตร ฯลฯ เป็นบทเรียนเพื่อสอบไล่ให้ได้ตามทางธรรมะ	๒๖๘
มนุษย์เกิดมาเพื่อทำหน้าที่ของมนุษย์ และต้องทำหน้าที่ด้วยธรรมะ	๒๖๙
ไม่มีอะไรที่จะไม่จำเป็นต้องมีธรรมะ, ชาคธรรมะจะมีวิชา	๒๗๐
ทำกรางานใด ๆ ต้องเอาชนะให้ได้ด้วยจิตใจเหนือสิ่งนั้น อย่าเป็นทาสวัตถุ	๒๗๑
พุทธบริษัทต้องอยู่ในโลกด้วยชัยชนะ ซึ่งเป็นโลกุตระทั้งนั้น	๒๗๒
ธรรมะต้องหมายถึงคำสั่งสอน, ปฏิบัติ, และผลการปฏิบัติด้วย	๒๗๓
ธรรมะ คือการปฏิบัติที่ถูกต้องทุกชั้นแห่งวิวัฒนาการของผู้นั้น ๆ	๒๗๔
ธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้มีมาก แต่ทรงสอนเรื่องดับทุกข์เท่านั้น	๒๗๕
จะเข้าถึงธรรมะ ต้องเรียนจากธรรมชาติ ทำอย่างอื่นไม่ได้	๒๗๖
จะรู้ธรรมะจริง ต้องศึกษาภายในจิต ให้อุจกิลเลสว่ามีหรือไม่มี	๒๗๗
พูดเรื่องธรรมะทำไมกัน ? ก็เพื่อมีธรรมะให้ถูกต้อง จะได้เกิดประโยชน์	๒๗๘
ความไม่เห็นแก่ตัวเป็นหัวใจของธรรมะ, ไม่มีธรรมะก็ไม่ใช่ศาสนา	๒๗๙
มีธรรมะ ก็เพื่อทำลายความเห็นแก่ตัว	๒๘๐

โลกนี้กำลังเพิ่มความเห็นแก่ตัว เป็นทาสวัตถุมากขึ้น	.....	.....	.....	๒๘๑
ปรึกษากันให้รู้กันว่า “ธรรมะทำไมกัน” รู้ดีแล้วจะได้เผยแผ่	.....	.....	.....	๒๘๒

๑๔. อานาปานสติภาวนา

การทำกัมมัฏฐาน หมายถึงทำจิตใจให้เห็นแจ้งในอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา	.....	.....	.....	๒๘๓
ขั้นต้นฝึกบังคับจิต ตอนหลังใช้จิตที่อยู่ในอำนาจให้พิจารณา	.....	.....	.....	๒๘๔
อานาปานสติมีหลายหมวดๆ ๑. เป็นหมวดกายมี ๔ ตอน	.....	.....	.....	๒๘๕
๑ - ๒ ศึกษาลมหายใจยาวและสั้น, ๓. ดูความจริง ๔. ทำลมหายใจให้รำบ	.....	.....	.....	๒๘๖
วิธีฝึก มีแนวสังเขปแต่ต้นจนถึงขั้น ฌาน	.....	.....	.....	๒๘๗
วิธีฝึก กำหนดลมหายใจ เช่น “วิ่งตาม, ฝ่ากำหนด”	.....	.....	.....	๒๘๘
ฝึกขั้นต้นดีแล้ว จึงฝึกตอน ๓ (เปลี่ยนนิมิต)	.....	.....	.....	๒๘๙
ถึงขั้น ๓ บังคับจิตได้มาก เปลี่ยนเป็นกำหนดนิมิตในมโนภาพ	.....	.....	.....	๒๙๐
สร้างความรู้สึกเป็นองค์ฌาน : วิตก วิจารณ์, ปีติ, สุข, เอกัคคตา	.....	.....	.....	๒๙๑
เพียงปฐมฌานนี้ เรียกว่าสำเร็จขั้นกายนุสสนาสติปัฏฐาน	.....	.....	.....	๒๙๒
ทำต่อไปหมวด ๒ เวทนาฯ ต้องทวนต้น แล้วฝึกต่ออีก ๔ ขั้น	.....	.....	.....	๒๙๓
ถึงหมวด ๓ จิตตาฯ ปฏิบัติมาจากหมวดต้นๆ แล้วกำหนดที่จิต	.....	.....	.....	๒๙๔
จิตบริสุทธิ์ตั้งมั่นดีแล้ว ปฏิบัติขั้น ๔ ทำจิตให้ปล่อย	.....	.....	.....	๒๙๕
ถึงหมวด ๓ เป็นสมณะสูงสุด แล้วเลื่อนไปหมวด ๔ รั้งมาฯ	.....	.....	.....	๒๙๖
พิจารณาความไม่เที่ยง จะเกิดวิราคะ คือเบื่อหน่าย, สังเวช	.....	.....	.....	๒๙๗
เข้าขั้น ๔ หมวดนี้ จะสลัดความทุกข์ทั้งปวงได้หมด	.....	.....	.....	๒๙๘
ทบทวนให้เข้าใจตั้งแต่ หมวด ๑ ถึง ๔	.....	.....	.....	๒๙๙
สรุปอานาปานสติ ตั้งแต่ ๑ - ๑๖	.....	.....	.....	๓๐๐
อานาปานสติ พระพุทธเจ้าสรรเสริญว่าเป็นแบบปฏิบัติสะดวก	.....	.....	.....	๓๐๑ - ๓๐๒

๑๕. เรื่องมะพร้าวนาฬิกา

เป็นบทกล่อมลูก ตั้งแต่ ชุมพร, ไซยา, นครศรีธรรมราช, พัทลุง	.... ๓๐๓
บทกล่อมให้เด็กนอน แฝงโลกุตธรรมมีอยู่หลายบท	.... ๓๐๔
สวนโมกข์สร้างสระชื่อ “นาฬิกา” เพื่อให้ระลึกถึงบทกล่อมนี้	.... ๓๐๕
บทกล่อมที่มีข้อความล้อเลียนแบบกายทางธรรมก็มี	.... ๓๐๖
บทที่กล่าวถึงทะเลสีผั่งนี้ มีความหมายเป็นวัฏฏสงสาร	.... ๓๐๗
กิตติ ทังทะเลสีผั่ง และต้นมะพร้าวก็มีอยู่ในตัวคน	.... ๓๐๘
ในสวนโมกข์สร้างสิ่งสะกดใจ เพื่อนึกถึงธรรมะ เป็นมหรสพทางวิญญาน	.... ๓๐๙
คูอะไร คูให้ชิมซาบ จะเป็นอุปกรณเข้าถึงธรรมะ	.... ๓๑๐
เราอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ชวนเปลี่ยนใจ จะเข้าใจเรื่องหลุดพ้น	.... ๓๑๑
ธรรมชาติจะแวดล้อมจิตใจไปในทางเหมือนธรรมชาติ	.... ๓๑๒
จะช่วยให้เราเข้าใจความคิดของพระพุทธเจ้าได้ง่าย	.... ๓๑๓
หัดมองสิ่งต่างๆ จากภายใน อย่าไปมัวมองข้างนอก จะมีประโยชน์	.... ๓๑๔
ตอบคำถามเรื่อง พิจารณา; ไม่ใช่อารมณ์ แต่เป็นความรู้เด็ดขาด	.... ๓๑๕
เมื่อรู้ว่ามิทุกข์ มักไม่รู้จักถอนรับ เพราะมัวไปเศร้าเสียใจ	.... ๓๑๖
มีความรู้เรื่องอนัตตาแล้ว หมกบังมัว	.... ๓๑๗
คำ สุนฺญาตา, อนัตตา, ความหมายเดียวกัน ใช้แพร่หลายในอินเดีย	.... ๓๑๘
จะเห็นอรรถาก่อนอนัตตา เป็นไปไม่ได้ เพราะไม่มีอรรถาจริง	.... ๓๑๙
คำว่า สังขาร มีหลายความหมาย, ที่เป็นอรรถานั้นเป็นความคิดปรุง	.... ๓๒๐
ความหมายของคำว่า “อรรถา” หมายถึง ความคิดที่เห็นแก่ตัว	.... ๓๒๑
คำว่า “ดี” ยังเป็นทุกข์ก็ได้ ไม่มีทุกข์ก็มี; แม้คืนก็ยึดถือไม่ได้	.... ๓๒๒
คนอยากดี คือหิว, ยิ่งร้ายกาจ, เรื่องตัวตนเป็นความคิด ไม่ใช่วัตถุ	.... ๓๒๓
พอกคิดว่ามีตัว เป็นต้องมีความทุกข์, มั่นทนหน้าเอา	.... ๓๒๔
ทำอะไรให้มีสติสัมปชัญญะอยู่เรื่อย “ตัว” ก็เกิดไม่ได้	.... ๓๒๕

๑๖. สนทนาเกี่ยวกับโบราณคดีเมืองไชยา

ควรทราบว่า พระบรมธาตุอยู่ที่พระเจดีย์แบบอินเดียนี้	....	....	....	๓๒๖
เป็นเจดีย์แบบสี่ชระของอินเดีย เก่าประมาณ ๑๒๐๐ ปีมาแล้ว	....	....	....	๓๒๗
พบศิลาจารึกว่า พระเจ้ากรุงศรีวิชัยสร้างไอศฎีกะเคหะเรือนอิฐนี้	....	....	....	๓๒๘
แบบพระเจดีย์สี่ชระนี้ ยังมีที่เจดีย์ป่าสัก จังหวัดเชียงใหม่	....	....	....	๓๒๙
พิจารณาจากเจดีย์องค์นี้ เป็นหลักฐานว่า เป็นพุทธศาสนาอย่างมหายาน	....	....	....	๓๓๐
ยังพบส่วนประกอบอวโลกิเตศวรสัมฤทธิ์อีกมาก	....	....	....	๓๓๑
ที่วัดนี้ มีพระพุทธรูป ๓ องค์ ชูคอได้จากภูเขานางเอ	....	....	....	๓๓๒
คำ ไชยา เป็นพยางค์สำคัญท้ายคำศรีวิชัย ซึ่งเป็นชื่อภูเขา	....	....	....	๓๓๓
คำ ศรีวิชัยะ มีในศิลาจารึก หมายถึงพระเจ้าแผ่นดินศรีวิชัย	....	....	....	๓๓๔
ชุมพรถึงหัวหิน เป็นอาณาจักรกันชนระหว่างศรีวิชัยกับทวารวดี	....	....	....	๓๓๕
พวกอินเดียเชื่อว่า เมืองหลวงของศรีวิชัย ที่แรกอยู่ทางแหลมมลายู	....	....	....	๓๓๖
สุวรรณทวีป เขาหมายถึงแหลมมลายู, สุวรรณภูมิ- นครปฐม, สุวรรณโกณฑะ-				
คือเกาะระหว่าง ชวา สุมาตรา	....	....	....	๓๓๗

๑๗. ฟังประพดติธรรมให้สุจริต

คำกล่าวปิดประชุมพุทธสมาคมแห่งประเทศไทย	....	....	....	๓๓๘
จะกล่าวสรุปโดยหัวข้อว่า “ฟังประพดติธรรมให้สุจริต”	....	....	....	๓๓๙
การกระทำในสมัยนี้ พอสั่งให้ปฏิบัติก็อู้คู้ ทำไม่รู้ไม่ชี้	....	....	....	๓๔๐
ตีแต่ไหวแล้วไม่ทำตามไหวจริง ต้องไหวด้วยการทำตาม	....	....	....	๓๔๑
คนกำลังจะตัดศีลธรรมออกไปจากโลก โดยไม่รู้สีกตัว	....	....	....	๓๔๒
ชาดธรรมะ จึงไปทำชั่ว ต้องแก้ด้วยธรรมะทางจิตของทุกศาสนา	....	....	....	๓๔๓
ธรรมะ เป็นความรู้ชั้นลึก แก้ปัญหาได้ทุกอย่าง	....	....	....	๓๔๔
ความรู้ที่เรียน ๆ กัน แก้ปัญหาทางจิตไม่ได้ เหมือนจับปลาทุกด้วยน้ำเต้า	....	....	....	๓๔๕

ธรรมในพุทธศาสนาหรือพระเจ้า ต้องเป็นของสากล	๓๖๗
ธรรมเป็นของกลาง ไม่อาจแบ่งแยกเป็นของศาสนาไหนโดยเฉพาะ	๓๖๘
สงครามคือการลงมือ ระหว่างมนุษย์กับธรรม หรือพระเจ้า	๓๖๙
ธรรม หรือพระเจ้า กำลังถูกเหยียบย่ำ โดยน้ำมือของมนุษย์	๓๗๐
มนุษย์มีวิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงไปหมด; ธรรมสูญหายไปหมด	๓๗๑
เรื่องฝ่ายวิญญาณ ต้องมีจิตสะอาด สว่าง สงบ	๓๗๒
หัวใจของทุกศาสนา สอนให้ทำลายความเห็นแก่ตัว	๓๗๓
ศาสนิกที่ดี ต้องไม่ทำตนเป็นโจรปล้นธรรมชาติ	๓๗๔
วัฒนธรรมทางวิญญาณ คือวัตรปฏิบัติที่ป้องกันพิษร้ายทุกชนิด	๓๗๕
การกินดี อยู่ดี นี่เป็นวัฒนธรรมทางวัตถุ, กินอยู่อย่างพอคี่ทางวิญญาณ	๓๗๖
วัฒนธรรมทางวิญญาณของพุทธบริษัท อธิบายเปรียบเทียบรวมถึง ๑๐ หัวข้อ	๓๗๗
วัฒนธรรมทางวิญญาณ มุ่งหมายทำให้มนุษย์มีความเต็ม	๓๗๘
เมื่อไรเข้าถึงหัวใจของศาสนา จะรู้สึกเหมือนกัน	๓๗๙
ใครจะถือศาสนาไหนก็ตาม หากถือกฎทางวิทยาศาสตร์นั่นก็คือ ถือหลักธรรม	๓๘๐
ทุกคนมีปัญหาเรื่องการบังคับตัวเอง หรือจิตตัวเองไม่ได้	๓๘๑
ถ้ามนุษย์บังคับตัวเองได้ นั่นก็คือบังคับกิเลสได้	๓๘๒
การรบกันมีขึ้นมา เพราะโลกกำลังขาดวัฒนธรรมทางวิญญาณ	๓๘๓
พุทธบริษัทมีเรื่องนิพพาน ในฐานะเป็นวัฒนธรรมทางวิญญาณ	๓๘๔
การแลกธรรมต่อกัน คือการทำความเข้าใจต่อกัน ระหว่างมนุษย์กับพระเจ้า	๓๘๕
พ.ส.ล. ควรโฆษณาให้ถูกวิธี, ให้โลกเข้าใจเรื่องสันติภาพ	๓๘๖
พ.ส.ล. ต้องเป็นเจ้าภาพจัดการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมทางวิญญาณ	๓๘๗

๑๕. อาสาสมัครของพระพุทธเจ้า

ขอให้เปรียบเทียบการปฏิบัติในศาสนากับอาสาสมัครรักษาดินแดน	๓๘๘
โดยหลักใหญ่, การใช้อาวุธ ไม่ใช่ทำร้ายผู้อื่น แต่เพื่อป้องกันตน	๓๘๙

ต้องปรับปรุงจิตใจให้เหมาะสม, ถ้าไม่พอดี ก็ไม่ใช่พัฒนา	๔๑๑
ให้สังเกตว่า การงานไม่ดี อุปสรรคก็คือทุกคนเห็นแก่ตัว	๔๑๒
การพัฒนาด้วยเจตนาไม่บริสุทธิ์ เป็นภัยแก่โลกอย่างยิ่ง	๔๑๓
จะพัฒนาทางวัตถุอย่างไรก็ได้ แต่ต้องอย่าลืมทางจิตใจ	๔๑๔
ถ้าพัฒนาจิตใจของกันและกันดีแล้ว วัตถุก็ติดตาม	๔๑๕
การศึกษาทำให้เด็กฟุ้งเพื่อ บุชชาวัตถุ แล้วเห็นแก่ตัว	๔๑๖
การทำผิดทางพัฒนาจิตใจ มีผลเป็นความไม่มีธรรมมากขึ้น	๔๑๗
จะพัฒนาแขนงไหนก็ตาม อย่าลืมนำต้องทางจิตใจด้วย	๔๑๘
ทั่วบริเวณวัดนี้ มุ่งหมายจะสอนธรรมะทั้งนั้น	๔๑๙

๒๑. อนามัยคือการประพฤติธรรม

ให้พิจารณาว่าในการประชุมใดๆ ทำไมต้องมีพุทธธรรมะด้วย	๔๒๐
ทุกอย่างเป็นธรรมะ ซึ่งจะช่วยพัฒนาจิตใจให้สูงขึ้น	๔๒๑
คำว่า พัฒนา ตรงกับ น สียา โลกวทุฆโน – อย่าเป็นคนรกโลก	๔๒๒
หลักพุทธศาสนาว่า “ต้องมีความพอดี” ถ้าเกินไปก็เพิ่มทุกข์	๔๒๓
คำว่า อนามัย ไม่ใช่คำใหม่ มีแล้วก่อนพุทธกาล ๒ – ๓ พันปี	๔๒๔
อนามัย หมายถึง ปกติภาวะ ที่ทำให้มนุษย์ไม่ต้องทน	๔๒๕
สิ่งใดเนื่องอยู่กับโรคภัย เราจะควบคุมมันให้ได้ ก็คือผู้มีอนามัย	๔๒๖
อนามัย กับพัฒนา นั้นมาด้วยกัน จึงต้องพูดถึงพัฒนาต่อไป	๔๒๗
ถ้าอนามัยทางจิตเสื่อม อนามัยทางกายก็สูญเสีย	๔๒๘
ศึกษาธรรมะบ้าง จะช่วยอนามัยทางจิต, พัฒนาทางกายไปพร้อมกัน	๔๒๙
พัฒนาทางวิญญานได้ จะป้องกันได้มากกว่าพัฒนาทางจิตอย่างเดียว	๔๓๐
ทำร่างกายให้ดี จิตใจให้ดี นี่แหละคือประพฤติธรรม	๔๓๑
การทำบุญก็คือการพัฒนา เพราะมุ่งหมายพัฒนาทั้งกายใจ	๔๓๒

การทำบุญต้องมีการสั่งสอน, แนะนำ ฯลฯ ซึ่งทำให้จิตใจดีขึ้น	....	....	๔๓๓
ถ้าจิตใจมีความถูกต้อง จะไม่เห็นแก่ตัว จะชิงกันทำ แม้เรื่องสร้างส้วม	....	....	๔๓๔
ทำตามหน้าที่ของมนุษย์ให้ถูกต้องตามธรรมชาติ นั่นคือปฏิบัติธรรม	....	....	๔๓๕
คำว่า “ธรรม” มี ๔ ความหมาย : ธรรมชาติ, กฎ, หน้าที่, และผล	....	....	๔๓๖
อนามัย เป็นธรรมะแขนงหนึ่ง เป็นหน้าที่ที่จะต้องทำ	....	....	๔๓๗
พัฒนาอนามัย นั่นคือ การปฏิบัติธรรมในพุทธศาสนา	....	....	๔๓๘
ต้องนึกถึง การพัฒนาจิตตามประสงค์ของพระพุทธเจ้าด้วย	....	....	๔๓๘
จิตใจเป็นโรคเห็นแก่ตัว แก้โรคนี้ได้ อนามัยทางจิตก็ดีขึ้น	....	....	๔๔๐
ทำงานเกี่ยวกับอนามัย จะเป็นการปฏิบัติธรรม และสอนศาสนาไปด้วย	....	....	๔๔๑
เรื่องอะไรต่าง ๆ จะรอให้คนอื่นทำให้อย่างนี้เห็นแก่ตัวสองชั้น	....	....	๔๔๒
ถ้าเป็นทาสกิเลส เรื่องกิน กาม เกียรติ ก็เป็นเรื่องผิดอนามัยหมด	....	....	๔๔๓
หัดคิดว่า เกิดทำไม ? ก็เพื่อมีอนามัยดีทั้งกายและจิต	....	....	๔๔๔
นิพพาน คือยอดสุดของอนามัยทางจิต, เย็นทั้งกาย – ใจ	....	....	๔๔๕
ทุกข์ – สุข ต้องทน, นิพพาน ไม่ต้องทนอะไร	....	....	๔๔๖
อนามัย ก็คือปกติภาวะที่มนุษย์ไม่ต้องทนอะไรเลย	....	....	๔๔๗
อนามัย เป็นการประพฤติธรรมอย่างสูง เช่นเดียวกับนิพพาน	....	....	๔๔๘
ทุกคนเห็นแก่ตัว ควรเห็นให้ถูกต้องทาง โดยมุ่งหวังทำลายความเห็นแก่ตัว	....	....	๔๔๙
ชีวิตนี้จะสมบูรณ์ ต้องจบลงโดยบทสุดท้ายว่า เพื่อผู้อื่น	....	....	๔๕๐
ถ้ายังคงเห็นแก่ตัว จะเป็นอุปสรรคอย่างยิ่ง	....	....	๔๕๑
จิตมีอนามัยดีแล้ว จะไม่มีตัวกู – ของกู; อย่าให้ถึงค่า	....	....	๔๕๒

๔ เรื่องถึงล้างหู

นิทานเรื่องถึงล้างหู เปรียบเทียบให้เกลียดกลัวความเห็นแก่ตัว	....	....	๔๕๓-๔๕๔
---	------	------	---------

๒๒. จิตที่คิดจะให้สบายกว่าจิตที่คิดจะเอา

กิจการทุกอย่าง ถ้าปราศจากความเสียสละ ก็ล้มเหลวหมด	....	....	....	๔๕๕
ลองจำไว้คิด “จิตที่คิดจะให้สบายกว่าจิตที่คิดจะเอา”	....	....	....	๔๕๖
พระศาสนาทุกศาสนา ล้วนแต่เป็นทั้งหมกของการเสียสละ	....	....	....	๔๕๗
เดี๋ยวนี้ คนเห็นแก่ตัวมากเกินไป จนต้องเซ็นให้ทำประโยชน์	....	....	....	๔๕๘
ให้ทุกคนยินดีที่จะทำประโยชน์เพื่อตัวและบ้านเมือง	....	....	....	๔๕๙

๒๓. การสังคัมสงเคราะห์ส่วนที่ยังขาดอยู่

โลกนี้มีเรื่องทุกข์ภัยที่เกิดมาจากเห็นแก่ตัว, จิตใจไม่ก้าวหน้า	....	....	....	๔๖๐
ถ้าไม่แก้ไขเรื่องนี้ เรื่องอื่นก็เหลวหมด	....	....	....	๔๖๑
การสงเคราะห์ ควรเป็นหลักใหญ่ๆ ให้เขารู้และสามารถช่วยตัวได้	....	....	....	๔๖๒
ชีวิตของคนในโลกต้องเทียมด้วยควายสองตัว	....	....	....	๔๖๓
ควายสองตัว คือ ก้าวหน้าทางวัตถุ กับสว่างไสวทางวิญญาณ	....	....	....	๔๖๔
กิจการของสังคัมสงเคราะห์, และเผยแผ่พุทธศาสนา นี้เนื่องกัน	....	....	....	๔๖๕
ต้องช่วยกันแก้ปัญหา โดยต้องมีการสงเคราะห์ทางวิญญาณด้วย	....	....	....	๔๖๖
เพราะความเห็นแก่ตัวเป็นเหตุ จึงเกิดสังคมนายทุนและกรรมกร	....	....	....	๔๖๗
เปลี่ยนความคิดให้กินอยู่แต่พอดี, เป็นอยู่ต่ำ จิตใจจะสูงขึ้น	....	....	....	๔๖๘
น่าจะมีโครงการช่วยมนุษย์ ให้มีความสว่างไสวทางวิญญาณ	....	....	....	๔๖๙
ควรให้ประชาชนเข้าใจศาสนาของตนๆ เพราะมีหลักช่วยตนเอง	....	....	....	๔๗๐
เขาเข้มแข็งที่อยู่แล้ว, เราไปทำให้เขาอ่อนแอก็ได้	....	....	....	๔๗๑
มาตรฐานการดำรงชีวิต ควร “เพื่อได้สิ่งที่สุก” คือความสุขใจ	....	....	....	๔๗๒
ถ้าเขาโง่เขลาวัตถุ ไปสอนเขามาก ก็ยังไม่ใช้สงเคราะห์	....	....	....	๔๗๓
ชีวิตต้องมีควายเทียมทั้งตัวกำลัง และสติปัญญา	....	....	....	๔๗๔

๒๔. การพัฒนาอนามัย

อนามัย หมายถึง บริหารควบคุมไปกับธรรมชาติ	....	....	....	....	๔๗๕
ธรรมชาตินี้ลึกซึ้ง มีค่าสุด จนถึงนิพพาน	....	....	....	....	๔๗๖
เป็นเรื่องน่าหว่ว ที่มีความก้าวหน้า อนามัยดีเพื่อคุมกำเนิด	....	....	....	....	๔๗๗
พิจารณากันส่วนที่ขาด โดยเฉพาะความสะอาด ยังไม่ค่อยพอ	....	....	....	....	๔๗๘
ธรรมชาติเปลี่ยนแปลง, จัดเรื่องอยู่กินไม่ดี จะเกิดโรคภัยไข้เจ็บ	....	....	....	....	๔๗๙
ถ้าลูกบ้านอนามัยดี อะไร ๆ ก็ดีหมด แต่ยังขาดอนามัยทางจิต	....	....	....	....	๔๘๐
ถ้าร่างกายสบายดี จิตใจโปร่งถูกต้อง จะสนุกในการทำงาน	....	....	....	....	๔๘๑
นอกจากเรื่องความสะอาด ยังมีเรื่องการประหยัด	....	....	....	....	๔๘๒
การปรับความเข้าใจกันยังไม่พอ แม้ทำส่วนให้ดีก็ยังไม่เข้าใจ	....	....	....	....	๔๘๓
ไปหลงโลก ทำแต่ให้กิเลสเกิด ส่วนจะทำให้ผาสุก ไม่สนใจ	....	....	....	....	๔๘๔
โลกต้องการมากเกินไป หาไม่ทัน ก็เลยโงง; นี่เกินพอดี	....	....	....	....	๔๘๕
ถ้าพุทธบริษัทถือธรรมะในศาสนาให้ครบ บัญหาก็จะหมด	....	....	....	....	๔๘๖
เราทำคนให้เป็นศิษย์ของศาสดาให้ถูกต้อง ปัญหาจะหมด	....	....	....	....	๔๘๗
ปฏิบัติให้ถูกต้องทั้งกาย ใจ จะไม่เป็นโรคเส้นประสาท	....	....	....	....	๔๘๘
ปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักศาสนา นั้นแหละจะพอดี	....	....	....	....	๔๘๙
ความดับทุกข์ อยู่ตรงกลางความทุกข์นั้น อย่าไปหาที่อื่น	....	....	....	....	๔๙๐
อนามัยทางวัตถุ, ร่างกาย, จิตใจ, ทำให้ได้ก็ดีแล้ว	....	....	....	....	๔๙๑

คำยอชมบุดร (เรื่องที่ ๑)

ลูกเสือ คือ ชรบมบุดร

บรรยชย อบรมลูกเสือ และ ผู้บังคับบัญชาลูกเสือ
๗ คำยอชมบุดร อำเภอไชยชย จ้งหวัดสุรชยฐรฐชย

๖ มิถุนายน ๒๕๐๗

ท้งนที่เบ็ญลูกเสือและผู้บังคับบัญชาลูกเสือท้งหลย,

อชดมชได้ร้บการขอร้องให้มชชวยบรรยชยเรื่งที่เบ็ญประโยชน
แกผู้ที่เบ็ญลูกเสือในว้นนี้ เท่ทนี่ก็ออกก็มีแต่ควมคิเห็นบงอย่งบง
ประการ ซึ่งควรรจะถื่อว่ เบ็ญเรื่งควมคิเห็นส่วนตัว; เพราะว่เรื่ง
หลักรัฐหรือหลักรัฐหรือกฎเกณท์อะไรต่งต่งนั้น เบ็ญเรื่งที่ท้งนท้งหลย
ก็ทรบด้อยอยู่แล้ว; เรื่งที่เบ็ญประโยชนออกป้ก็คื่อ เรื่งที่ยังไม่เคยทรบ
ไม่เคยคิเคยนี้ก็ได้; เพราะฉะนนั้นจึงได้ถื่อเออโอกชนเบ็ญโอกชสำหรับ
บรรยชยควมคิเห็นส่วนตัวและเก็ยวกับลูกเสือ.

ข้อคิดเกี่ยวกับคำว่าลูกเสือ

ข้อแรกที่สุดคือ ความรู้สึกของอาตมาเอง เกี่ยวกับคำว่า “ลูกเสือ”

คนอื่นหรือแม้แต่หลักการของลูกเสือเอง อาจจะรู้สึกในความหมายของคำว่า ลูกเสือ เป็นอย่างอื่นก็ได้ ไม่จำเป็นจะต้องเหมือนกัน. แต่สำหรับอาตมานั้น สรุปความแล้ว รู้สึกว่า คำว่าลูกเสือ^{๕๔๕} เป็นคำที่เหมาะสมสำหรับยุวชน คือหมายถึงการที่มีความกล้าหาญ มีสมรรถภาพ อย่างเดียวกับเสือ แต่ไม่ใช่เป็นเสือไปในทางที่จะทำร้าย ต้องเป็นเสือในทางที่จะต้องทำความดี; แต่ถึงอย่างนั้นก็ยังเรียกว่า เสือ ได้เหมือนกัน. ส่วนน้อยอย่างนี้ในภาษาของพระธรรม หรือของพระศาสนา ก็ว่า ให้กล้าหาญ หรือสามารถเหมือนเสือ ในการที่จะทำลายสิ่งซึ่งเป็นศัตรู เป็นอุปสรรค เป็นปรปักษ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับภิกษุก็คือการทำลายกิเลส.

ในพระบาลีมีคำกล่าวอุปมาไว้แก่ภิกษุผู้บำเพ็ญกัมมัตถฐานภาวนานี้ว่าเป็น เสือ ชุมอยู่ในป่าคอยจะจับสัตว์ป่า. นั่นก็คือการปฏิบัติธรรมะ หรือตัววิปัสสนา นั้นเองเรียกว่า “ป่า” แล้วจับสัตว์คือ “กิเลส” และฆ่ากิเลสนั้นให้ตาย; เพราะฉะนั้น คำว่า เสือ ที่นำมาใช้แก่ภิกษุในกรณีอย่างนั้นนั้น หมายถึงการทำดี; ไม่ใช่เสือที่เบียดเบียนสัตว์อื่นอย่างไม่มี ความหมาย, หรือเสืออย่างที่เราเรียกว่า เสืออันธพาล; เพราะฉะนั้นเราจะถือเอาคำว่า เสือ ในลักษณะที่มีความหมายอย่างนี้ เป็นข้อใหญ่ใจความ. อาตมาอยากจะขอร้องให้ถือเอาความหมายอย่างนี้ ในฐานะที่เกี่ยวกับธรรมะ ไม่ได้หมายความว่า เพียงแต่กล้าหาญ หรือเข้มแข็ง หรือมีสมรรถภาพ. แล้วนำไปใช้ในทางที่ผิด; แต่ใช้ในสิ่งที่ประโยชน์แก่ตนเอง และแก่ผู้อื่น หรือแก่โลกให้ถึงที่สุด.

กิจกรรมของลูกเสือ เป็นความมุ่งหมายทางศาสนาด้วย

ถ้าเราจะมองดู กิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับลูกเสือมาตั้งแต่เริ่มแรก จะปรากฏเรื่องของโลก หรือเรื่องของส่วนรวมเป็นส่วนใหญ่; เหมือนอย่างว่าเห็นเด็ก

ประเภทหนึ่ง ซึ่งเป็นอันธพาลเกร เป็นอันตรายต่อสังคม ก็ต้องนึกที่จะจัดการแก้ไข ให้กลายเป็นดี. ความมุ่งหมายอย่างนี้ เป็นความมุ่งหมายของกิจกรรมในทางศาสนา **ทั่ว ๆ ไปด้วย**; และโดยเฉพาะอย่างยิ่งก็ศาสนาคริสต์น มีนิกายที่สำคัญ ๆ เกิดขึ้น เพื่อจะจัดการกับเด็ก ที่ไร้ที่พึ่ง หรืออนาถา หรือเกร กระทั่งเป็นเด็กเกรอยู่ตามถนน หรือตามหน้าโรงหนัง ก็มีความมุ่งหมายที่จะกวาดเอามาให้หมด เอามาสู่ร่มเงาของ ศาสนาแล้วก็อบรมสั่งสอน จนกลายเป็นพระเป็นเณร เป็นบิชอป ก็เป็นสังฆราชประจำ ดินไปก็ยังมี จากเด็กเกรหน้าโรงหนัง.

เราจะเห็นได้ว่า มนุษย์เริ่มรู้จักปัญหาข้อนี้กันมานานแล้ว และรู้จักกันเป็น วงกว้าง; ฉะนั้น ความมุ่งหมายของการ **ปลูกเสือขึ้นมา ก็ควรจะอยู่ในข้อที่เห็น แก่ยุวชน, การสร้างจิตใจของยุวชนนี้เป็นส่วนใหญ่**; ส่วนจะเติบโตหรือเป็นผู้ใหญ่ นั้นก็เป็นเรื่องธรรมดา. ฉะนั้นจึงหวังว่า เราจะได้มองเห็นถึงอนาคตของยุวชน; โดย ที่เห็นว่า เพียงแต่ให้ศึกษาเล่าเรียนทางวิชาหนังสือนั้นไม่พอ ไม่อาจจะเป็นการปลอดภัย เพราะการศึกษาวิชาความรู้ทางหนังสือหนังสือหนึ่งนั้นทำให้ฉลาดได้จริง ให้สามารถได้จริง; แต่ยังขาดน้ำใจหรือ *spirit* ชนิดที่เป็นธรรมะ; ฉะนั้นเราจะใช้ความรู้ความฉลาดนั้น ในทางที่เป็นภัยต่อสังคมก็ได้. อย่างที่เราเห็นทั่ว ๆ ไปว่า คนที่มีการศึกษาดีแล้วกลายเป็น คนคนทำผิด เป็นที่ประณามของคนทั่ว ๆ ไปก็มี, ที่ติดคุกติดตารางก็มี อย่างนี้เป็นต้น. ฉะนั้น *spirit* ของเรื่องปลูกเสือจึงไม่ชำระรอยกับการศึกษาด้วยวิชาความรู้อย่างนั้น แต่ต้อง การจะเป็นผู้มีจิตใจดี.

ลูกเสือควรสนใจ “ธรรมะ” เพราะทำให้เป็นมนุษย์สมบูรณ์

ที่นี้ก็มาถึงสิ่งที่เรียกว่า ธรรมะ สิ่งทีเรียกว่า ธรรมะ นี้มุ่งหมายความมีจิตใจสูงเป็นส่วนใหญ่. ส่วนวิชาความรู้นั้นไม่เอาเป็นประมาณ; เพราะถือว่า วิชา ความรู้ยังไม่ทำคนให้จิตใจสูง; จึงมีสิ่งที่เรียกว่า ธรรมะ เคียงคู่กันขึ้นมากับวิชาความรู้.

พอคิดว่าอยากจะกล่าวถึงคำว่า ธรรมะ ก็เลยไปถึงคำว่า ธรรมบุตร; ส่วนมากท่านทั้งหลายก็ทราบกันอยู่แล้วว่า ชื่อว่า “ธรรมบุตร” ของค้ำยนี้เนื่องมาจากความคิดเห็นของอาตมา ฉะนั้นควรจะฟังความคิดเห็นจากอาตมาโดยตรงนี้บ้างไม่มากก็น้อย.

คำว่า “ธรรม” นั้น เป็นคำที่สำคัญ. ท่านจงรู้จักคำว่า “ธรรม” ไว้ในฐานะที่เป็นสิ่งที่จะช่วยโลกหรือช่วยมนุษยให้ปลอดภัย.

จริงอยู่ที่คำว่า ธรรม นี้ มีความหมายมาก หรือถ้าจะกล่าวให้ถูกต้องแล้ว หมายถึงสิ่งทุกอย่างไม่ว่าวันอะไรเลย; โดยเฉพาะสำหรับภาษาบาลีแล้ว คำว่า ธรรม หรือ ธรรมะ นี้ หมายถึงสิ่งทุกอย่างไม่ว่าวันอะไรเลย. เพื่อเป็นความรู้รอบตัว; เสียเวลาสองสามนาทีฟังเรื่องนี้ก็ได้.

สำหรับภาษาบาลีนั้น คำว่า “ธรรม” หมายถึงธรรมชาติทุกสิ่ง ก็คือสิ่งที่ เป็นธรรมชาติทุกสิ่งก็เรียกว่า ธรรม; จะเป็นก้อนหิน ก้อนหิน จินทราย, ทุกอย่างที่มีมนุษย์รู้จัก ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ฟ้าฝน, สิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติเหล่านี้ก็เรียกว่า ธรรม. ถ้ามีรูปร่างก็เรียกว่า “รูปธรรม”, ถ้าไม่มีรูปร่างก็เรียกว่า “อรูปธรรม”, เป็นความรู้สึกนึกคิดของคนเรา ไม่มีรูปร่างหรือความตีความช้านี้ ไม่มีรูปร่าง ก็เรียกว่า “นามธรรม” เป็นต้น. ธรรมชาติทุกสิ่งก็เรียกว่า ธรรม.

ที่ในธรรมชาติทุกสิ่งมีกฎเกณฑ์อยู่ในตัวมันเอง ก็เรียกว่ากฎของธรรมชาติ นั่นคือ “ธรรม” อีกเหมือนกัน; เช่นว่า สิ่งนี้จะต้องเป็นอย่างนี้ สิ่งนั้นจะต้องเป็นอย่างนั้น เมื่อมาผสมกันเข้าจะต้องเกิดอย่างนั้นอย่างนั้น หรือจะต้องเป็นไปเองตามกฎของมัน ก็เรียกว่า ธรรมชาติ และเรียกว่า “ธรรม” ด้วยเหมือนกัน.

หน้าที่มนุษย์จะต้องประพฤติให้ถูกต้องตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาตินี้ ก็เรียกว่า ธรรม. ในภาษาบาลีเรียกว่า ธรรม; เช่นเกิดมาจะต้องกินอาหาร จะ

ต้องบำรุงร่างกาย จะต้องหากิน จะต้องประกอบกิจการหน้าที่ต่าง ๆ เพื่อตนเองเพื่อผู้อื่น หน้าที่ทางร่างกายทางจิตใจทั้งหมดนั้นก็ล้วนแต่เรียกว่า “ธรรม”.

เมื่อทำหน้าที่เสร็จแล้วมีผลเป็นความสงบความเจริญอย่างไร ขึ้นมาจนกระทั่งบรรลุ มรรค ผล นิพพาน อย่างนี้ก็เรียกว่า “ธรรม”. ฉะนั้นจึงรู้ว่า ธรรม ว่าเป็นคำที่ประหลาดที่สุดในโลก ไม่อาจจะกลายเป็นภาษาอื่นได้ ก็ต้องใช้คำว่า “ธรรม” ไปตามเดิม ในภาษาไทยเราก็ใช้คำว่า ธรรม ไปตามเดิม จีนแปลเป็นภาษาอื่น ก็ได้ความหมายแคบ.

สรุปอีกครั้งหนึ่งว่า ธรรมชาติแท้ ๆ ก็เรียกว่า ธรรม, กฎเกณฑ์ของ ธรรมชาติทั้งหลายก็เรียกว่าธรรม, หน้าที่ที่มนุษย์จะต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์นั้น ก็เรียกว่า ธรรม, และผลที่เกิดขึ้นมาจากการปฏิบัตินั้นก็เรียกว่า ธรรม. ฉะนั้น จึงไม่มีอะไรเหลือที่จะไม่เรียกว่า ธรรม; เป็นพวกดีก็มี เป็นพวกชั่วก็มี ไม่ดีไม่ชั่วก็มี.

หน้าที่ที่เราจะต้องปฏิบัติให้ถูกต้องกับกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ นั้น : ธรรมส่วนนี้ หรือประเภทที่สามนี้ ก็คือเมื่อมาถึงพวกเราที่เรียกว่า “ลูกเสือ” คนที่เป็น มนุษย์โดยสมบูรณ์ จะต้องผู้จักรับผิดชอบในหน้าที่ของตน ในฐานะที่เป็นมนุษย์. ถ้าไม่อย่างนั้นไม่ใช่มนุษย์ ก็ยังเหมือนสัตว์เดรัจฉาน. เรารับผิดชอบต่อหน้าที่ของเรา ในฐานะที่เป็นมนุษย์; เราก็ต้องทำสิ่งที่ควรทำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งก็คือ การทำสิ่งที่ เป็นประโยชน์เด่น และประโยชน์ซ้อน นี้เรียกว่าหน้าที่.

ลูกเสือมีหน้าที่เหมาะสมแก่คำว่า “ธรรมบุตร”

ในทางศาสนามีหน้าที่ ที่จะต้องทำลายกิเลส คือละความชั่วหรือตัดความชั่ว ให้ขาดออกไป. เราจะเห็นได้ว่า ถ้ากิจกรรมของลูกเสือมุ่งหมายจะบำบัดความ ชั่วร้ายบางอย่างบางประการออกไป มันก็ตรงกันกับหลักของศาสนาซึ่งเป็นหน้าที่; คำว่า หน้าที่ จึงกว้าง ไม่ว่าหน้าที่ชนิดไหน. ถ้าเป็นหน้าที่ที่มนุษย์ควรกระทำแล้ว.

ก็เรียกว่า หน้าที หมก, และลูกเสือกมีหน้าที่ ที่จะกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อความดีความงาม ความเจริญของเพื่อนมนุษย์ หน้าทีอันนี้เองเรียกว่าธรรม ในที่นี้. เราก็กลายเป็นผู้ประพฤติธรรมหรือทำหน้าที่ตามธรรม; อาตมาจึงได้ใช้คำว่า “ธรรม” เป็นคำสำคัญ แล้วก็เลยใช้คำว่า “บุตร” ต่อท้ายคำว่า “ธรรม” ซึ่งแปลว่า “ลูกของธรรม”

คำว่า “บุตร” นี้ ไม่ได้หมายความว่า จะต้องคลอดออกมาจากท้องของใคร โดยตรงจึงจะเรียกว่า บุตร; แต่หมายถึงว่า ถ้าเกิดออกมาจากสิ่งนั้นโดยวิธีใดก็ตาม ก็เรียกว่า “บุตร” ได้เหมือนกัน. เพราะว่าเรามีการเกิดได้หลายทาง ทางร่างกายก็เกิดได้ ทางจิตใจก็เกิดได้. ทางร่างกายเราเกิดจากท้องของแม่ ท้องของพ่อรวมกันก็เป็นเสร็จเรื่องเกิดทางร่างกาย.

คำว่า เกิดทางใจ นี้ ยังเกิดได้อีกหลายอย่างหรือหลายหน อย่างไปบวชในพระพุทธศาสนา ก็เรียกว่า เกิดโดยอริยชาติ อย่างนี้ก็มี, เกิดโดยธรรม หรือถ้าไปบรรลุมรรคผลเป็นพระอริยเจ้าอย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว ก็เรียกว่า เกิดโดยอริยชาติ แม้ไม่ต้องบวชก็ยังได้. ถ้าไปบวชเพียงแต่สึกว่าไปบวชก็เรียกว่าเกิดใหม่ โดยธรรมหรือโดยธรรมวินัยอย่างนี้ ก็เรียกว่าเกิด.

ผู้ที่เกิดจากธรรมก็คือว่า ผู้นั้นได้เปลี่ยนนิสัยจิตใจ ความรู้สึกคิดนึกความปรารถนาเดิมๆหมดแล้วก็มาสู่ความรู้สึกคิดนึก การกระทำ ตามต้องการตามปรารถนาที่เป็นไปตามธรรม; ฉะนั้นเขาจึงมีจิตใจอันใหม่เท่ากับเกิดใหม่ ก็เรียกว่าเกิด หรือผู้เกิด หรือ “บุตร” ในที่นี้ เมื่อแปลคำว่า “เกิดแต่ธรรม” เป็นธรรมบุตร, ธรรมบุตรก็แปลว่าเกิดจากธรรม.

ทีนี้จะอธิบายต่อไปว่า ทำไมจึงเรียกลูกเสือกในลักษณะที่เป็นธรรมบุตร? เพราะว่าลูกเสือกดำเนินปฏิบัติถูกต้องตาม spirit ของลูกเสือก คนนั้นก็เหมือนกับมีการเกิดใหม่ โดยธรรม, ระเบียบและกฎเกณฑ์ต่างๆ ของลูกเสือกนั้น ทุกข้อทุกกระทงทุกแง่ทุกมุมเป็นไปตามทางธรรม. กล้าทำกล้าพูดว่า ให้ไปแยกแยะดูเถอะหลักเกณฑ์ กฎเกณฑ์

เรียกตรงๆ ว่า “ลูกของธรรม” คือ “ลูกเสือ” นั่นเอง. ลูกก็คือบุตรอยู่แล้ว ที่นี้
 เสือนั้นต้องประกอบด้วยธรรมจึงจะเป็นเสือ; ไม่ใช่เสืออันธพาล. คำว่า เสือนั้น
 ต้องประกอบด้วยคุณธรรม คือความกล้าหาญ ความมีความสามารถ และความ
 หวังดีต่อความดีความจริง ความถูกต้อง ความยุติธรรมอะไรเหล่านั้นเป็นต้น จึงจะ
 เรียกว่า “เสือ” ตามความหมายที่แท้จริง. ถ้าว่า “เสือ” ก็คือคำว่า “ธรรม”,
 คำว่า “ลูก” ก็คือคำว่า “บุตร”, คำว่า “ธรรมบุตร”, จึงมีความหมายอย่างนั้น
 และได้ใช้เป็นชื่อของค่ายนั้น.

คำว่า “ธรรมบุตร” อาจจะใช้ได้ต่อไปจนกระทั่งเป็นผู้ใหญ่ เป็นคนแก่
 เป็นคนชราเช่นเดียวกับคำว่า “ลูกเสือ”. เราเป็นลูกเสือกันได้จนแก่จนชราจนเข้าโลง
 ไป, หรือเป็น “ธรรมบุตร” ได้จนเข้าโลงไปเหมือนกัน. การเป็นลูกเสือคือ
 การเป็นธรรมบุตรตั้งแต่ต้นจนปลาย ตั้งแต่เบื้องต้นจนอวสาน. การที่กล่าวอย่างนี้ก็
 เพื่อจะชักความเข้าใจผิดบางอย่าง; ที่คนหนุ่มคนสาวจำนวนมากจำนวนหนึ่งรังเกียจคำว่า
 “ธรรม”; เพราะเขาไม่รู้จักสิ่งที่เรียกว่า “ธรรม”. นั่นเป็นความเสียหายอย่าง
 ใหญ่หลวง; แม้เขาจะคุยว่า เขาชอบความหมายของคำว่าลูกเสือ ก็แปลว่า เขายังไม่
 รู้จักลูกเสือ ถ้าเขายังรังเกียจคำว่า ธรรม. และถ้าเขากล้าคิดว่าเขาจะปฏิบัติหน้าที่ช่วย
 เหลือผู้อื่นได้โดยปราศจากธรรม; อย่างนี้แล้วก็ยังเป็นไปไม่ได้.

ที่เรากล้าพูดหรือกล้าทำท้าวว่า สิ่งที่จะช่วยโลกนั้นไม่มีอื่น นอกจากสิ่งที่
 เรียกว่า “ธรรม”. การที่ลูกเสือนั้นจะบำเพ็ญประโยชน์ผู้อื่น, หรือว่าเพื่อช่วยเหลือ
 มนุษย์ในโลก หรือโลกนี้ เป็นส่วนถาวรยึดยาวต่อไปข้างหน้า และคิดว่าทำได้โดยไม่
 ต้องอาศัยสิ่งที่เรียกว่า “ธรรม” ทั้งนี้, เป็นความคิดที่โง่เขลาถึงขนาดที่ ขอรภัยต้อง
 ใช้คำว่าโง่เขลา. เพราะว่าสิ่งที่เรียกว่า ธรรมนั้นคือสิ่งที่ช่วยโลกโดยตรง, มีความ
 หมายอย่างนั้นแต่อย่างเดียว. ถ้าใครมีความคิดที่จะไปช่วยผู้อื่น หรือช่วยโลกขึ้นมา
 โดยไม่ต้องเกี่ยวข้องกับธรรมนั้น มันเป็นไปไม่ได้.

ขอให้ไปคิดดู ไปสังเกตดู ไปแยกแยะดูด้วยตนเองทุก ๆ ท่าน ว่าพฤติกรรมที่เป็นไปเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นนั้น จะไม่เป็นธรรมได้อย่างไรกัน ; มันยังจะต้องเป็นธรรมยิ่งขึ้นทุกที ๆ เท่านั้น. เมื่อพิจารณาตามนี้แล้วจะเห็นว่า ลูกเสือหรือเจตนารมณ์ของการเป็นลูกเสือ^๕ ไม่มีทางจะแยกออกจากสิ่งที่เรียกว่า “ธรรม”^๕ แม้แต่นิดเดียว ; ต้องใช้คำว่า “แม่แต่นิดเดียว”. ท่านเคลื่อนไหวกระดูกกระดูกไปเพียงนิดเดียว เพื่อ spirit ของลูกเสือในการบำเพ็ญประโยชน์ผู้อื่น หรือประเทศชาติ ศาสนา มหาชาติตรี^๕ แม้เพียงนิดเดียว, ก็ไปโดนเข้ากับสิ่งที่เรียกว่า ธรรมข้อใดข้อหนึ่งอย่างที่จะหลีกเลี่ยงไม่ได้. ฉะนั้นขอให้เข้าใจคำว่า “ธรรมบุตร” ในลักษณะอย่างนี้, และเข้าใจคำว่า “ธรรม” ในลักษณะอย่างนี้.

อุดมคติของลูกเสือ กับ อุดมคติของโพธิสัตว์

ที่^๕นี้อยากจะพูดต่อไปถึง อุดมคติที่เป็นส่วนใหญ่ที่สุดของลูกเสือ. อาตมาอยากจะระบุดลงไปว่า ความมุ่งหมายที่จะช่วยโลก ช่วยผู้อื่นนั้นเป็นอุดมคติที่แท้จริง การฝึกฝนตนเองให้ดีให้สามารถ^๕ เป็นเพียงบุพภาค ; ภาษาของวัดของศาสนาเรียกว่าบุพภาคคือเบื้องต้น หรือการตระเตรียม. ฉะนั้นเราจะต้องฝึกตัวเองให้มีความฉลาด ความว่องไว ความจำดี หรือสมรรถภาพทุกสิ่งทุกอย่าง ; นี้ก็เพื่อฝึกตัวให้ดีให้สามารถ ; เมื่อตัวดี และสามารถแล้ว จะเอาไปใช้อะไร ? ลองคิดดู ; คงจะไม่มีความรู้สึกหรือจิตใจแคบ ๆ เพื่อตัวเอง.

ถ้าคิดแต่เพื่อตัวเองแล้ว **ต้องถือว่าไม่ใช่ลูกเสือ** เพราะมันแคบเกินไป ; มันต้องคิดว่า เพื่อผู้อื่นทั้งหมด จึงจะเป็นเจตนารมณ์ของกิจการลูกเสือ ; ฉะนั้นการเป็นลูกเสือจึงอยู่ที่ควรนึกถึงผู้อื่น. การบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น อย่างเขา

๕ อุดมคติของลูกเสือ๕๕ ก็ด้วยหวังที่จะป้องกันไม่ให้เกิดอันตราย หรือความเสื่อมเสียขึ้น จากการที่เด็ก ๆ หรือเยาวชนเดินผิด “ทาง”.

๕ “ทาง” ในที่นี้หมายถึงทางที่เป็นทางสำหรับจิตใจหรือทางธรรม. การที่เยาวชนเดินไม่ผิดทางนั้นแหละคือประโยชน์อันสูงสุดของโลกเรา; เพราะว่าเมื่อคนหนุ่ม ๆ หรือเยาวชนเดินผิดทางเมื่อไร โลกก็ล่มจมเมื่อนั้น; หรืออย่างน้อยที่สุดก็ระส่ำระสายวุ่นวายอย่างที่เราเรียกว่า มีวิกฤตการณ์เป็นการถาวร. แม้ภายในประเทศเราอย่างแคบ ๆ นี้ ก็มีแต่ความยุ่งยากลำบากเดือดร้อน ไม่ต้องกล่าวถึงทั้งโลก; ฉะนั้นการตัดต้นเหตุหรือป้องกันเหตุร้ายนี้เสียตั้งแต่ต้นมือด้วยกิจการลูกเสือนี้ ก็เป็นอุดมคติเป็นเรื่องช่วยกันคุ้มครองทั้งบ้านทั้งเมืองทั้งโลกนั่นเอง. อุดมคติอย่างนี้เป็นอุดมคติที่สูงสุดในพระพุทธศาสนา ซึ่งเขาเรียกว่า อุดมคติของโพธิสัตว์.

คนบางคนหรือคนส่วนมากได้ยินคำว่า “โพธิสัตว์” มาแล้วด้วยกันทั้งนั้น แต่ว่าเข้าใจไม่ถูกไม่ตรงตามความหมายของคำว่า “โพธิสัตว์”; ไปเข้าใจเสียว่า โพธิสัตว์คือผู้ที่จะเป็นพระพุทธเจ้าเท่านั้นเอง; นี้ไม่ถูก ไม่ตรง ไม่ครบ ไม่ถ้วน. คำว่าโพธิสัตว์มีอุดมคติที่กว้างกว่านั้น : คืออุดมคติที่จะช่วยผู้อื่นโดยไม่นึกถึงตัว; นี้เขาเรียกว่าอุดมคติของพระโพธิสัตว์. ที่เคยเข้าใจกันว่า พระโพธิสัตว์คือผู้ที่จะเป็นพระพุทธเจ้านั้น เป็นคนก็มีกระทั่งเป็นสัตว์เดรัจฉานก็มี ในที่สุดจะเป็นพระพุทธเจ้านี้เรียกโพธิสัตว์หมด; อย่างนี้ไม่ถูกไม่ตรงแท้, คือถูกนึกเดียว.

คำว่า “โพธิสัตว์” ขอให้เข้าใจว่า คืออุดมคติที่จะเห็นแก่ผู้อื่น ก่อนที่จะเห็นแก่ตัวเอง. ถ้าสมมติว่า พระโพธิสัตว์เป็นคนที่ชาติหน้าชาติต่อไปจะเป็นพระพุทธเจ้า คน ๆ นั้นจะต้องบำเพ็ญหน้าที่ ที่เห็นแก่ผู้อื่นโดยไม่นึกถึงตัวอย่างเดียวไปก่อน; และแม้พระโพธิสัตว์นั้นกำลังเป็นสัตว์เดรัจฉาน เช่น เป็นลิง เป็นอะไร

อย่างที่เรายกไต่ในในเรื่องชาคกต่าง ๆ เป็นสัตว์เทรจจันทังนี้ก็ตาม. สัตว์เทรจจัน
ตัวนั้นจะต้องนึกถึงผู้อื่นก่อนนึกถึงตัวเหมือนกัน; จึงกล่าวได้ว่า **อุดมคติของพระ-
โพธิสัตว์นั้น** คือผู้ที่มี **ใจกว้าง เสียสละ มีความเมตตากรุณา มีความรกรผู้อื่น**
โดยลืมตัวเองเสีย.

อาตมาเชื่อว่า **อุดมคติของลูกเสือ** ก็มีความมุ่งหมาย ใน **ลักษณะเดียวกับ**
โพธิสัตว์อย่างนี้ แต่จะไปไต่มากหรือไปไต่ไกลเท่าไรนั้นก็ยังไม่ทราบ; แต่ถึงอย่างไรก็
จะต้องรวมอยู่ในอุดมคติของลูกเสือที่จะต้องช่วยผู้อื่น. ส่วนที่จะช่วยผู้อื่นยิ่งกว่าตัว
หรือไม่นั้นก็เป็นอีกเรื่องหนึ่ง; เอาแต่ว่า **การนึกถึงผู้อื่นนั้นก็เป็นอุดมคติของ**
พระโพธิสัตว์ก็แล้วกัน. ในศาสนาทุกศาสนามีอุดมคติข้อนี้ด้วยกันไม่มากก็น้อย;
อย่างศาสนาคริสต์ยีนนี้มีมากจนเป็นที่รู้จักกันดี. อย่างเช่นพระเยซูเสียสละชีวิตเพื่อ
เหตุผลอย่างเดียว คือทำให้คนทั้งหลายได้มีความเข้าใจถูกต้องในเรื่องเกี่ยวกับพระเจ้า.
เขามีความเข้าใจผิดในเรื่องพระเจ้า เรื่องศาสนา, พระเยซูสอนเขาให้เปลี่ยนความคิด
สอนให้เชื่อ ถึงต้องลงทุนด้วยชีวิต เพื่อพิสูจน์ให้เกิดการพิสูจน์ ให้เกิดการกระทำ
ให้เกิดการเปลี่ยนจิตใจ. อย่างนี้เป็นอุดมคติของพระโพธิสัตว์อย่างสูงสุด.

ลูกเสือ ต้องเสียสละ ไม่เห็นแก่ตัว

ความเห็นแก่ผู้อื่น เป็นหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา; เพราะเรา
มุ่งถึงการเสียสละ **สิ่งที่ต้องเสียสละนั้นก็คือกิเลส**นั่นเอง. สิ่งที่เรียกว่ากิเลสก็ไม่มี
อะไรมากไปกว่า **ความเห็นแก่ตัว**เรา **ความเห็นแก่ตัว**นี้เป็นอุปสรรค เป็นปรบภ์
เป็นศัตรูต่ออุดมคติของลูกเสือ. **ถ้าลูกเสือคนใดมีความเห็นแก่ตัว คนนั้นหมดความ**
เป็นลูกเสือ คือเป็นแต่ปาก เป็นแต่เครื่องแต่งตัว เป็นแต่พิธี; ไม่ได้เป็นลูกเสือ
ที่แท้จริง ถ้ายังมีความเห็นแก่ตัว.

ลูกเสื่อจะต้องมีความรู้ที่สูงขึ้นไปอีก, มีจิตใจที่สูงที่ไม่มีความเห็นแก่ตัว. แต่คำพูดอย่างนี้กำกวมหรือฟุ้งยาก; เพราะว่ามันมีหลักทั่วไปที่จะปฏิเสธไม่ได้ว่า เราจะต้องรักตัว จะต้องเห็นแก่ตัว จะต้องทำความดี; นี่ก็มีอยู่ส่วนหนึ่ง. แต่ส่วนนั้นมันหมายถึงการเห็นแก่ตัวแม้ทำความดี. แต่ว่าเมื่อเราเข้าไปที่กิเลสที่มีความเห็นแก่ตัวแล้ว ไม่ชวนให้ทำความดีเลย; ชวนให้ทำความชั่ว, ชวนให้เอาเปรียบผู้อื่น, ชวนให้เป็นไปในทางตามใจตัวเอง ตามใจกิเลสของตัวเอง.

ถ้าพูดว่าเห็นแก่ตัว เราหมายถึงเห็นแก่ตัวด้วยอำนาจของกิเลส และเป็นความชั่ว. ส่วนความรักตัว และอยากจะให้ตัวดีด้วยสติปัญญา นั้น ตามธรรมคามาภาษาชาวบ้านสามัญนี้ไม่เรียกว่าความเห็นแก่ตัว; เว้นแต่ในธรรมะชั้นสูงเท่านั้นจึงจะเรียกว่าความเห็นแก่ตัว แต่เป็นความเห็นแก่ตัวอย่างดี. แม้ความเห็นแก่ตัวอย่างดีก็ต้องทำลายให้หมดไป จนหมดความเห็นแก่ตัวโดยสิ้นเชิง จึงจะเป็นพระอรหันต์อย่างนี้เป็นต้น.

ตามธรรมคาพระอรหันต์นั้น หมดความเห็นแก่ตัวทั้งอย่างเลวและอย่างดี; ส่วนพวกเราชาวบ้านนี้ต้องหมดความเห็นแก่ตัวที่เป็นอย่างเลวโดยแน่นอน, แล้วก็มีความเห็นแก่ตัวที่เป็นอย่างดี : คือด้วยสติปัญญาที่เป็นเหตุผล โดยถูกต้องนี้เรื่อย ๆ ไปให้สูงขึ้นไป ๆ ตามลำดับ จนกระทั่งมีโอกาสที่จะเป็นพระอรหันต์, จนกระทั่งหมดความเห็นแก่ตัวนี้โดยสิ้นเชิง.

ที่นี้มากไปกว่านั้นอีกที่ว่า ความเห็นแก่ตัวชนิดนี้นั้น มันมีลักษณะชนิดที่ทำให้เห็นแก่ผู้อื่น. ถ้าเราอยากให้ตัวดี เราต้องเห็นแก่ผู้อื่น : จะต้องมึจิตใจที่กว้างขวางคือมีเมตตากรุณา ตัวเราจึงจะดี; ฉะนั้นท่านจึงสอนให้เห็นแก่ผู้อื่นเสียเลย. เมื่อมีจิตใจที่คอยเห็นแก่ผู้อื่น รักผู้อื่น ทำไปโดยความรัก โดยเห็นแก่ผู้อื่นนั้น มันย้อน

กลับมามีที่ตัวเองโดยไม่รู้สีก้าวได้ ; เราก็เลยไม่ต้องทำเป็นสองขยักสองซบสองซ้อน. การตั้งหน้าทำแต่ประโยชน์ผู้อื่นนั้น มันก็จะเป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นด้วย, และเป็นความดีแก่ตัวผู้กระทำนั้นด้วย. ถ้าผู้หนึ่งกระทำโดยเห็นแก่ผู้อื่นอย่างบริสุทธิ์ ก็เรียกว่าเป็นผู้มีจิตใจสูง. เมื่อการมีจิตใจสูงอย่างนี้ในลักษณะอย่างนี้ เราคิดว่าเขาจะต้องเป็นอุดมคติที่เป็นจุดสำคัญ หรือเป็นแกนกลางของอุดมคติของลูกเสือ ในทำนองที่ว่า ทำตนให้เป็นประโยชน์อย่างกว้างขวางที่สุด ; ไม่ใช่เฉพาะตนคนเดียว.

การที่เราจะมาพูดว่า การฝึกให้อวดทน ให้เจดีย์จลลลล ให้จำแ่ง ให้กล้าอะไรเหล่านี้ว่า เป็นอุดมคติของลูกเสือมันเป็นลูกเสือ เด็กอมมือ : คือลูกเสือเด็กเล็ก ๆ ที่จะต้องฝึกอย่างนั้นก่อนก็จะเกิดสมรรถภาพขึ้นมา ; แล้วจึงมาถึงปัญหาที่ว่า เมื่อเราเกิดสมรรถภาพอย่างนั้นขึ้นมาแล้ว เราจะใช้มันทำอะไร. ผลสุดท้ายก็จะใช้ให้เป็นประโยชน์แก่คนทุกคนในโลก, หรือพูดแคบเข้ามา ก็เพื่อประเทศชาติของตน, เพื่อบ้านเมืองของตน, เพื่อหมู่คณะของตน นั้นมันแคบเข้ามา. แต่ถึงอย่างไรก็ยังมีความหมายเป็นเพื่อผู้อื่นอยู่ดี.

ดังนั้นคำว่า ธรรม หรือว่า ธรรมะที่ประเสริฐนี้ ท่านเล็งไปยังการเสียสละตนเสียก่อน แล้วก็ไปเห็นแก่ผู้อื่น : แล้วก็ดำเนินไปในลักษณะที่เป็นการทำประโยชน์แก่ผู้อื่น มันจึงเป็นประโยชน์ที่ท่วมทับ : ตัวเองก็ได้รับประโยชน์นั้นด้วยพร้อมกันไปในตัว ได้รับความดีความงาม ความประเสริฐพร้อมกันไปในตัว, ส่วนเรื่องวัตถุ เช่น เงิน เช่น ทอง เช่น อะไรนี้ มันตามมาเอง, มันกลายมาเป็นบริวารที่ตามหลังมาเอง, เราไม่ได้เกิดทุนบูชาไว้บนศีรษะ เป็นของกลานมาตามดิน มาหาเราเอง.

สำหรับเงินทอง เกียรติยศ ชื่อเสียง เป็นเรื่องของส่วนตัว ; ส่วนเรื่องที่เป็นธรรมะแท้จริงนั้น มีอยู่อย่างท่วมทับ และมีค่าเหนือวัตถุเหล่านั้น. นี่จะเป็นเหตุ

ให้เราเข้าใจประโยคที่ว่า **ทำดีต้องดี ทำชั่วต้องชั่ว**. แม้จะได้เงินมาเพราะการทำชั่ว, การทำชั่วนั้นจะเป็นการทำดีไปไม่ได้. หลักเกณฑ์ทางธรรมะหรือหลักเกณฑ์ของลูกเสือ จึงตรงกันในข้อที่ว่า : ถ้าดี มันก็ต้องดีจริง อยู่ในเนื้อในตัวของมันเอง, ถ้าชั่ว มันก็ชั่วจริง อยู่ในเนื้อในตัวของมันเอง; จะเอาเงินเอาของที่ได้มาเป็นหลักเกณฑ์ เป็นเครื่องวัดนั้นไม่ได้; เพราะว่าเงินนั้นห้ามด้วยการทำดีก็ได้, ห้ามด้วยการทำชั่วก็ได้. **ถ้าเงินได้มาด้วยการทำดีก็เป็นเงินที่ถูกต้อง และเป็นเงินดี; ถ้าเงินได้มาจากการทำชั่ว ก็เป็นของสกปรก น่าขยะแขยง หรือของชั่ววินิดหนึ่ง.** ใครมีไว้คนนั้นก็กลายเป็นคนชั่วไป, ใครเอาเงินเหล่านั้นมาเลี้ยงชีวิต ก็กลายเป็นชีวิตที่ชั่วไปอย่างนี้เป็นต้น.

อุดมคติของลูกเสือ มีความมุ่งหมายอยู่ที่ ความดีจริง ความถูกต้อง ความเป็นธรรม ไม่มีทางที่จะชั่ว.

ถ้าเรากระทำไปถึงที่สุด ก็ได้ความดีจริงถึงที่สุด. ส่วนเรื่องเงินเรื่องของนั้นก็ตามมาเอง ตามสมควรแก่การกระทำ. ดังนั้นเราจึงเข้าใจได้ทันทีว่า การที่เรา **อุทิศกำลังทุนลำบากลำบากบรรมลูกเสือเพื่อธรรมะ ไม่ไว้เพื่อเล่นกับเงินเดือน.** ถ้าใครคิดว่าเพื่อเลื่อนชั้นเงินเดือน คนนั้นหมดความเป็นลูกเสือทันที; เพราะแม้แต่จะคิดว่าความดีนี้จะนำมาเองซึ่งสิ่งที่ควรปรารถนาควรจะได้ ควรจะมี; อย่างนี้ก็ยังคงไม่ได้; **มีความมุ่งหมายแต่ที่จะทำหน้าที่ของเราให้ถูกต้องตรงตามอุดมคติ, มีความเป็นลูกเสือ หรือความเป็นธรรมบุตรนั้นสูงขึ้นไปๆ สูงขึ้นไป สูงขึ้นไปตามอุดมคติ; และสิ่งนี้เป็นความดี เป็นประโยชน์ เป็นสวัสดิมงคลเป็นมิ่งขวัญแก่โลกแก่มนุษยทั้งหมด.** **ความมุ่งหมายอย่างนี้เราจะเป็นลูกเสือจริง เป็นธรรมบุตรจริง, ประโยชน์ที่จะพลอยได้เป็นวัตถุนั้นตามมาเอง. ขอให้จำข้อนี้ไว้ดี ๆ ด้วย.**

อุดมคติของลูกเสือไม่ใช่เพื่อเงินแต่เพื่อธรรม

ขอให้ตั้งหน้าตั้งตาทำหน้าที่ ทำความดี ด้วยจิตใจที่บริสุทธิ์; ส่วนการที่ได้เงินหรือได้เลื่อนขั้นเงินเดือนนั้น ให้เป็นเรื่องที่คลานมาตามพื้นดิน มาเป็นเครื่องสนับสนุนเป็นบริวาร, ไม่ใช่เป็นของประเสริฐที่จะทูลไถ่ในวันศิโรตศะ. สิ่งที่สูงสุดที่จะทูลไถ่ในวันศิโรตศะได้ ก็อุดมคติของลูกเสือหรือธรรมบุตรอย่างทุกกล่าวมาแล้ว และนั่นคืออุดมคติของพระโพธิสัตว์. เราจึงเป็นโพธิสัตว์ไปโดยปริยายโคปริยายหนึ่ง คือแง่ใดแง่หนึ่งมุมใดมุมหนึ่งโดยไม่รู้สีก้าว; ฉะนั้น **ไม่ควรจะรังเกียจที่จะรับเอาอุดมคติของพระโพธิสัตว์;** เพราะหลักกันไม่พัวกับอุดมคติของลูกเสือ : คือความนึกถึงประโยชน์อันสูง อันกว้าง อันใหญ่ คือประโยชน์ผู้อื่นทั้งหมดยิ่งไปกว่าประโยชน์ของตนคนเดียว ซึ่งเป็นประโยชน์คนเดียว เล็กนึกเดียว ทำๆ เดี่ยวๆ น้อยนึกเดียว.

อาตมาอาจจะพูดในสิ่งที่เกินไปสำหรับลูกเสือเด็ก ๆ แต่เดี๋ยวนี้เห็นว่าครูบาอาจารย์เหล่านี้ไม่ใช่ลูกเสือเด็ก ๆ จึงนับว่าเป็นเรื่องที่เหมาะสมควรที่จะพูดจึงได้พูดในลักษณะอย่างนี้. ดังนั้นจึงขอให้ถือว่า อาตมาหวังว่าท่านจะเอาไปอบรมเด็ก ๆ ลูกเสือเล็ก ๆ ให้เดินถูกทางของการเป็นลูกเสือ, อบรมให้เขามีอุดมคติเห็นแก่ผู้อื่นเป็นหลัก; สำหรับที่จะช่วยผู้อื่น แล้วจึงจะสร้างสมรรถภาพของตน, แล้วจึงมาอบรมเอาส่วนที่ให้เราสมรรถภาพซึ่งเป็นหลักเบื้องต้น.

เด็กทุก ๆ คนจะเจียมองไปในทางสูงเท่าที่เขาจะทำได้; แม้เขาเป็นเด็ก เขาอาจจะทำเท่าที่เขาจะทำได้. ที่นี้เด็กของเราก็จะมีความประเสริฐอยู่ในตัวเขา มีความเป็นลูกเสือที่ดี มีความเป็นธรรมบุตรที่ดี มีความเป็นพุทธามกะที่ดี มีความเป็นพุทธบริษัทที่ดี เป็นมนุษย์ที่ดี มีอะไรอย่างที่เราเรียกว่าที่ดีทั้งนั้น, ที่มนุษย์ต้องการไปตั้งแต่ต้น.

เมื่อมองเห็นผลอย่างนี้ย่อมจะเห็นได้ทันทีว่า **กิจกรรมลูกเสือนี้ไม่ใช่เรื่องเล็กน้อยเสียแล้ว;** เป็นเรื่องที่สามารถแผ่กว้างไปทุกแห่งทุกมุมที่เกี่ยวกับความดี

ความงามความประเสริฐของมนุษย์เรา ทั้งในส่วนที่เรียกว่า อย่างโลกๆ และทั้งในส่วนที่เรียกว่า อย่างธรรม ; ทั้งคติโลกทั้งคติธรรมอะไรทำนองนี้.

การเกี่ยวข้องกับศาสนาเป็นสัมมาทิฏฐิ

ที่นี้เราลองถกถกดูต่อไปว่า ถ้าวางคตินี้อย่างนี้จะมีความเสียหายอย่างไรบ้าง ? มีคนโง่มากมายที่สุดในบ้านเมืองเรา ในประเทศเรา หรือในโลกนี้ คิดว่า ถ้าผีเข้ามาเอาธรรมะแล้วจะล่าหลัง จะอืดอาด จะไม่มีความก้าวหน้า นี่เป็นความโง่ของเขาเอง. ที่คนหนุ่มคนสาวเหล่านั้นไม่กล้าเข้ามาเกี่ยวข้องกับสิ่งที่เรียกว่าศาสนาหรือธรรมะ จนกระทั่งโตเป็นครูบาอาจารย์ก็ชักจูงเด็ก ๆ ให้เห็นห่างจากศาสนาหรือธรรมะต่อไป นี่เป็นความโง่สองชั้นสองซ้อน ; มนุษย์นี้จึงไม่ดีขึ้น.

เมื่อมนุษย์ไม่ดีขึ้น มันก็มีเรื่องร้ายในโลก เมื่อมีเรื่องร้ายในโลกมันก็ต้องหาทางแก้ ; เมื่อหาทางแก้ก็ต้องวกกลับเข้ามาหาหลักการลูกเสืออีก. ฉะนั้นก็เป็นเรื่องจับปุใส่กระตัง คือไม่มีที่สิ้นสุด ; ถ้าเราไม่รู้จักตัดที่ต้นเหตุ หรือต้นตอของมัน โดยการทำให้เด็ก ๆ ทุกคนรู้จักถูกต้องตามที่เป็นอย่างจริงว่า ธรรมะหรือศาสนานั้นคืออะไร, และมี spirit ของลูกเสืออยู่ในสิ่งเหล่านั้นแล้วอย่างไร, มีการเป็นธรรมบุตร โดยสมบูรณ์แล้วอย่างไร, ถ้าอย่างนี้จะเป็นการตัดต้นตอ.

ขอให้ทุกคนนับแต่เด็ก ๆ ขึ้นไป มีสิ่งที่ประเสริฐที่สุดสิ่งหนึ่ง ซึ่งในพระพุทธศาสนาเรียกว่า “สัมมาทิฏฐิ”

ขอให้ช่วยจำคำๆ นี้ไว้เป็นพิเศษว่า “สัมมาทิฏฐิ” แปลว่า ความเข้าใจอันถูกต้อง, ความคิดเห็น หรือความเข้าใจแล้วแต่จะเรียกที่ถูกต้อง ; เช่นเราจะ

รอดได้เพราะความเข้าใจที่ถูกต้อง จะบรรลु มรรค ผล นิพพาน เป็นพระอรหันต์ ได้ก็เพราะความเข้าใจที่ถูกต้อง, เมื่อเราประพฤติประโยชน์ในโลกนี้ในลักษณะไหน เช่นไรในระดับไหนก็ตาม จะต้องตั้งรากฐานอยู่บนความเข้าใจที่ถูกต้อง.

อาตมาขอวกกลับไปอีกนิกหนึ่งว่า การให้เรียนหนังสือในโรงเรียนนั้น ยังไม่ใช่ความเข้าใจที่ถูกต้องก็ได้; เพียงแต่ให้รู้หนังสือ. เมื่อรู้หนังสือแล้ว ก็ใช้ความรู้หนังสือนั้นไปค้นหาศึกษา ค้นคว้าต่อไปจนพบความเข้าใจอันถูกต้อง. ที่ว่าเราสอนแต่หนังสือ ก็ไม่ได้หมายความว่าเด็กนั้นมีความเข้าใจอันถูกต้อง; เราจะ ต้องครอบคลุมความเข้าใจอันถูกต้อง; มันเลยแยกออกมาเป็นกิจกรรมของลูกเสือ. เพราะฉะนั้นขอให้ครูบาอาจารย์ของลูกเสือ พยายามทำเด็กให้มีความเข้าใจอันถูกต้อง เพิ่มขึ้นจากวิชาความรู้ทั่วไปในฝ่ายสามัญศึกษา วิชาความรู้โดยตรง.

ความเข้าใจอันถูกต้องคืออะไร ? ก็ต้องวกมาถึงสิ่งที่กล่าวมาแล้วอีก เช่นว่าลูกเสือคืออะไร ธรรมบุตรคืออะไร มนุษย์รอดได้เพราะอะไร. ฉะนั้นจึงเป็น ว่าผู้ที่เรียกว่าลูกเสือนั้นจะเป็นลูกเสือได้ก็เพราะมีความเข้าใจอันถูกต้อง จึงจะสามารถ ปฏิบัติหน้าที่ของตน. ท่านที่เป็นพระ เป็นเณร หรือบรรลु มรรค ผล เป็น พระอริยเจ้า ก็ต้องอาศัยความเข้าใจที่ถูกต้องในหน้าที่ของตนแล้วกระทำไป.

ที่นี้ เราพยายามอบรมให้เกิดความเข้าใจอันถูกต้องที่เป็นหลักใหญ่; คือ ความเห็นแก่ผู้อื่น. ถ้าใครเห็นแก่ตนก็หมายความว่า มีความเข้าใจไม่ถูกต้อง หรือ ถูกต้องน้อยเกินไปไม่พอที่จะเป็นประโยชน์ได้. เพราะฉะนั้นขอให้เรามองเห็นความจริง หรือความสำคัญที่สุด ที่จะต้องเห็นแก่ผู้อื่น โดยเหตุผลที่ว่า ถ้าทุกคนเห็นแก่ผู้อื่น แล้วการเบียดเบียนกันก็มีไม่ได้ โลกนี้จะมีความสุข; แต่ถ้าทุกคนเห็นแก่ตัว แล้วโลกนี้มีแต่จะลุดเป็นไฟในปริบตาเดียว อย่างนี้เป็นต้น.

SPIRIT ของลูกเสือนอกเงยถึงการเห็นแก่ผู้อื่นเป็นส่วนใหญ่

ให้ล้มตัวไว้เสียชั่วคราว, ล้มตัวโดยไม่ต้องคำนึงถึงตัว แล้วไปทำประโยชน์ผู้อื่น ไม่มีอันตรายเป็นการกระทำที่ไม่มีอันตรายโดยแน่นอน. การที่ล้มผู้อื่นเสียแล้วมาเห็นแก่ตัว ทำไปตามความเห็นแก่ตัวนี้เต็มไปด้วยอันตราย แล้วจะเจอบอกไปหาอันตราย. ฉะนั้นความเห็นแก่ผู้อื่นจึงเป็นการปลอดภัยโดยอัตโนมัติ แล้วย้อนมาเป็นประโยชน์ตนเองได้โดยอัตโนมัติ. ขอให้ถือว่าโครงการ หรือหลักการ หรือกฎเกณฑ์ ของลูกเสือนัประเสริฐที่สุดแล้ว ในบรรดาสิ่งเกี่ยวกับธรรมะสำหรับชาวบ้านทั่วไป, และเป็นธรรมะที่มีแนวมีสาย มีกฎเกณฑ์ตรงเป็นอันเดียวกันกับธรรมะสูงสุดคือธรรมะที่จะบรรลุนิพพาน; เพราะว่าการบรรลุนิพพานหรือเป็นพระอรหันต์ก็คือหมดความเห็นแก่ตัวโดยสิ้นเชิง อย่างที่กล่าวมาแล้ว.

“ธรรมบุตร” ฟังถืออุดมคติโพธิสัตว์เถิด

ขอให้ท่านทั้งหลายไปค้นคว้า ไปศึกษา ไปสอบสวนดู ไม่ว่าที่ไหน, คัมภีร์ไหน, จะเป็นเรื่องราวจากที่ใดก็ตาม. ถ้าเป็นเรื่องบรรลุนิพพานสูงสุด เป็นพระอรหันต์แล้ว ก็คือความหมดความเห็นแก่ตัวโดยสิ้นเชิง ไม่มีอะไรเหลืออยู่. และนี่เราทำลายความเห็นแก่ตัวอย่างเร็ว ๆ ให้หมดไป, เหลืออยู่แต่ความเห็นแก่ตัวชั้นดี คือความล้มตัวเองเสียแล้วไปเห็นแก่ผู้อื่น; การเห็นแก่ตัวชั้นดีมีอยู่โดยอัตโนมัติในการกระทำนั้นโดยไม่ต้องมีความรู้สึก แล้วก็ปลอดภัยดี.

บรรดาท่านทั้งหลายที่เป็นลูกเสือกก็ขอให้เข้าใจไว้แต่ว่า นึกถึงผู้อื่นไปเรื่อย ทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติศาสนา หรือโลกเป็นส่วนรวมไปเรื่อย, ประโยชน์ตนจะไม่ไปไหนเสียจะมีพร้อมอยู่ในนั้น, และจะยิ่งมากยิ่งขึ้นไปตามที่ทำ

ประโยชน์ผู้อื่น. ถ้าเราจะเดินที่เดียวกับไปไกลหรือไปถึงยากกว่าไปด้วยอุบายหรือด้วยกลเม็ดอันนี้.

เท่าที่อาตมากล่าวมานี้เป็นเพียงการรู้สึกนึกคิดส่วนตัวเกี่ยวกับคำว่า “ลูกเสือ” เกี่ยวกับคำว่า “ธรรมบุตร” และเกี่ยวกับคำว่า “โพธิสัตว์”, หรืออุกมคติของโพธิสัตว์; มันกว้างเป็นคำ ๆ เดียวกันโดยแท้จริง. คำว่าลูกเสือเป็นคำ ๆ เดียวกับคำว่าธรรมบุตรและโพธิสัตว์, หรือคำว่าโพธิสัตว์เป็นคำ ๆ เดียวกับคำว่าธรรมบุตรหรือลูกเสือ, จนเกิดความประหลาดใจหรือเกิดความตื่นเต้นในใจ จนถึงกับพูดให้ผู้อื่นฟัง จนกระทั่งยึดเป็นหลักเกณฑ์ที่จะบอกกล่าวแก่ผู้อื่นว่า : ช่วยกันถืออุกมคติอันนี้; และแม้กระทั่งชื่อค่ายลูกเสือค่ายนี้ ก็เลยมีแต่ความคิดในเรื่องนี้จนออกมาเป็นคำว่า “ธรรมบุตร”, แล้วเลยมาเป็นชื่อค่ายลูกเสือของเรา.

หวังว่าท่านทั้งหลายทุกคนที่มาพัก และได้รับการอบรมที่ค่ายนี้จะได้นึกถึงความหมายที่แท้จริงของคำ ๆ นี้ในลักษณะอย่างนี้ด้วย ซึ่งเป็นอุกมคติของลูกเสือนั่นเอง.

อาตมาขอยุติโอวาท ที่เป็นความรู้สึกส่วนตัว พอสมควรแก่เวลาในโอกาสนี้เพียงเท่านี้ ขอให้ประสบแต่ผลสำเร็จในหน้าที่การงานของตนแต่ละคน ๆ ทุกท่านเทอญ.

คำยอธรรมบุตร

(เรื่องที่ ๒)

บารมี ๑๐ ประการของลูกเสือ

บรรยาย อบรมลูกเสือ และ ผู้บังคับบัญชาลูกเสือ
ณ คำยอธรรมบุตร อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

๑๐ มิถุนายน ๒๕๐๙

ท่านที่เป็นลูกเสือ หรือมีหน้าที่การงานเกี่ยวกับกิจการลูกเสือทั้งหลาย,

การบรรยายในวันนี้แก่ท่านทั้งหลาย จำเป็นที่จะต้องซ้ำกันบ้างกับที่แล้มาแล้ว เพราะว่าบางคนไม่เคยฟัง. นี้จะได้สรุปข้อความบางอย่างในครั้งที่แล้มาแล้วว่า กิจกรรมของลูกเสือหรือว่าหลักเกณฑ์ต่างๆ ที่เป็นความมุ่งหมายที่จะได้ประพฤติกฎปฏิบัติของลูกเสือ นั้น ไม่มีอะไรใหม่ไปกว่าหลักธรรมะในพระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้า. ดังนั้นลูกเสือคือผู้ที่ประพฤติกฎปฏิบัติธรรมะในพระพุทธศาสนาโดยไม่รู้สีกตัว; แต่ที่ตรงกันอย่างยิ่งกับหลักธรรมะในพระพุทธศาสนานั้น ก็คือการทำดีแก่ผู้อื่นยิ่งกว่าตัว. เห็นแก่ผู้อื่นในที่นี้ก็คือประพฤติกฎปฏิบัติ ประพฤติหน้าที่ต่อผู้อื่น จึงกลายเป็นผู้ประพฤติกฎปฏิบัติธรรม, และอยากจะเรียกลูกเสือว่า “ธรรมบุตร”, และตั้งชื่อค่ายลูกเสือค่ายนี้ว่า ค่ายธรรมบุตร. ทุกคนประพฤติกฎปฏิบัติในทางที่ให้ตัวเองมีสมรรถภาพสูงสุดแล้วจึงจะไปเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น คือประเทศชาติ หรือแก่โลก นี้เป็นใจความสั้นๆ ที่แล้มาแล้ว. ต่อไปนี้จะได้อธิบายให้เห็นชัดยิ่งขึ้นไปอีก.

ความมุ่งหมายของ “ลูกเสือ” ไม่ต่างจากหลักพระพุทธศาสนา

สำหรับข้อที่ว่าหลักเกณฑ์ต่างๆ ที่มีความมุ่งหมายของลูกเสือ นั้น ไม่ผิด
แปลกไปจากหลักธรรมะที่นิยมในพระพุทธศาสนา หรือที่เป็นหลักพระพุทธศาสนา
โดยตรง หรือแม้แต่พระพุทธเจ้าเองท่านปฏิบัติ จะแยกให้เห็นเป็นอย่างๆ ไป :-

๑. ความสะอาด ก็มีอยู่มากในระเบียบวินัยของพระภิกษุ หรือถือเป็นหลัก
ของพุทธศาสนา. มีวินัยบัญญัติให้พระภิกษุต้องรักษาความสะอาดแก่ที่อยู่อาศัย แก่
เครื่องนุ่งห่ม แก่เนื้อแก่ตัว คือร่างกาย เป็นวินัยมากมายหลายสิบข้อคล้ายเหมือนกัน.
ฉะนั้นจึงต้องไม่เข้าใจไปว่า ภิกษุหรือนักบวชนั้น จะต้องเป็นอยู่อย่างสกปรกหรือโสภณ;
และแม้แต่พระพุทธเจ้าท่านก็นิยมความสะอาดที่ร่างกาย ที่สถานที่ ที่เครื่องนุ่งห่มส่วน
พระองค์เอง.

๒. เมื่อพูดถึง การประหยัด อยากรู้เรื่องให้ฟังว่า ในพระพุทธศาสนา
นี้นิยมกันอย่างไร? การประหยัดเป็นสิ่งมุ่งหมายอย่างหนึ่งในหลักธรรมหรือการ
เป็นอยู่, หรือแม้แต่วินัยในพระพุทธศาสนา. บางคนอาจจะคิดว่า ภิกษุไม่ต้อง
ประหยัด ไม่มีเรื่องที่ต้องประหยัด หรือไม่จำเป็นจะต้องประหยัด เพราะขอเขามากก็ได้;
เขานิยมให้เป็นการทำบุญให้ท่าน. แต่พระพุทธเจ้าท่านบัญญัติวินัยไม่ให้ขอ ไม่ให้
รบกวนโดยไม่จำเป็น มีสิ่งที่มีอยู่แล้วให้ประหยัด ยกตัวอย่าง : เหมือนจิวร ท่านให้
ใช้จิวรแต่เท่าที่จำเป็น มีจำนวนเท่าที่จำเป็น, และต้องนิยมเหมือนที่พระอานนท์
ปฏิบัติ คือว่า :-

เมื่อจิวรเก่าเข้าก็ซ่อม มันขาดมันทะลุก็ซ่อม พอซ่อมหนักเข้าๆ มันก็จะ
ซ่อมใหม่ไหว ก็อนุญาต ให้ตาม คือซ้อนกันสองชั้น; ผ้าเก่าๆ ซ้อนกันสองชั้น
มันก็ยังใช้ไปได้อีกครั้งหนึ่ง. ที่นี้แม้ ซ้อนกันสองชั้นแล้วมันก็ยังใหม่ไหว หมายถึง

ความว่า มันเปื่อย ก็ยังใช้จิ๋วรนั้น พับทบกันเข้าเป็นผ้าปูนอน. ถ้าทำปูนอน
ก็ไม่ว่าง ก็พับพับให้หนาให้สั้นเข้ามาอีก เป็นผ้านอน. เมื่อเป็นผ้านอน
ยังไม่ไหว เพราะความที่มันเก่าก็เลยทบกันเข้า เป็นพรมผ้าเช็ดเท้า. และในที่สุด
ผ้าเช็ดเท้าก็ไม่ไหว ก็เอาไปเผาไฟ เอาขี้เถ้าของผ้านอนมาตามแบบวิธี ผสม
กับขี้วัวและดินเป็นต้น เพอลาบผาฤดู.

ท่านอาจไม่เข้าใจเรื่องนี้ ก็เลยอยากจะเล่าให้ฟังว่า : ภาณุอยู่ภูฏีที่ทำความ
ดิน หรือแม้แต่อิฐอิฐ ๆ มันเก่ากว่า หรือมันขึ้นราอะไรทำนองนี้ ก็ต้องทำความสะอาด
แล้วก็ทำด้วยน้ำยาที่ทำขึ้น, * คือขี้เถ้าขี้วัวและอะไรอีกบางอย่าง ละลายเป็นน้ำขึ้น ๆ
แล้วก็ทา. จะเป็นของใหม่และมีกลิ่นดี หายเหม็นสาปสะอาดขึ้น. นี้เราจะเห็น
ได้ว่า จีวรผืนหนึ่งใช้ถึงอย่างนี้ จะเรียกว่าประหยัดมาก หรือประหยัดน้อยเท่าไร?
พวกลูกเสือมีความประหยัดถึงขนาดนี้หรือไม่? ขอให้ลองเอาไปเปรียบเทียบกันเอง.

๓. เรื่องความรอบคอบ มีวินัยบัญญัติสำหรับพระภิกษุ เกี่ยวกับวินัย
ภิกษุจะต้องระมัดระวังเครื่องบริวารเท่าที่มีอยู่ รักษาอย่างรอบคอบ เช่น : การรักษา
บาตรอย่างนี้ จะต้องล้าง จะต้องเช็ด และจะต้องผึ่งแดด. วางบาตรหมิ่นอาจะตก
แตกได้ นี่ก็เป็นอาบัติ, หรือถ้าจะเอาบาตรนี้สอดไปเก็บใต้เตียงใต้ตั่ง ก็ต้องเอามือ
ความคู้ก่อน จึงจะสอดบาตรเข้าไปเก็บ; เพราะว่าถ้ามีอะไรเป็นของแข็งอยู่ใต้นั้น
จะทำให้บาตรแตก. การที่จะสอดบาตรเข้าไปใต้เตียงใต้ตั่ง โดยไม่มีการความมือเข้า
ไปคู้ก่อนนี้ เป็นอาบัติ อย่างนี้เป็นต้น.

ตัวอย่างดังกล่าวมานำมาเล่าไม่ว่าง มีมากมายเหลือเกิน; แต่ยกมาเป็นตัวอย่าง
เพียงเพื่อทราบว่าเป็นธรรมวินัยของพระพุทธเจ้าที่นิยมความละเอียดลออรอบคอบสัก
เท่าไร; และพวกลูกเสือได้รับการฝึกฝนให้มีความรอบคอบ โดยเปรียบเทียบกันได้

ในลักษณะเช่นไร? อย่างนี้เป็นต้น. เพื่อแสดงว่าหลักเกณฑ์ชั้นง่าย ๆ ชั้นต้น ๆ ทำ ๆ สำหรับชาวบ้านชาวโลกทั่วไป ในทางพุทธศาสนาก็ยังมีอย่างนี้; ยิ่งความประพฤติปฏิบัติในทางจิตทางใจ ให้จิตใจบรรลุผลอย่างนี้ด้วยแล้ว ก็ยังมีความรอบคอบมากกว่าหลายสิบเท่าหลายร้อยเท่า; ฉะนั้น เป็นอันยุติได้ว่า ความรอบคอบมีเป็นหลักเกณฑ์อยู่ในพระพุทธศาสนา.

นี่เป็นตัวอย่างให้เห็นว่า สิ่งที่จะต้องประพฤติปฏิบัติอบรมในฐานะที่เป็นลูกเสือ เกี่ยวกับความรอบคอบ เกี่ยวกับความประหยัด เกี่ยวกับความสะอาด เหล่านี้ ล้วนเป็นสิ่งที่จะต้องการอย่างยิ่งในพระพุทธศาสนา จึงกลายเป็นเรื่องประพฤติกรรมะเหมือนกัน.

๔. เรื่องอื่นๆ เช่นเรื่องความซื่อสัตย์ เรื่องความกตัญญูกตเวที หรือแม้แต่เรื่องส่วนตัว คือเรื่องสุขภาพอนามัยเหล่านี้ เป็นสิ่งที่ถือกันอย่างเข้มงวด. อย่าเข้าใจว่า พระพุทธเจ้าหรือนักบวชทั้งหลายไม่สนใจเรื่องอนามัย, เรื่องทำร่างกายให้แข็งแรง ให้มีสมรรถภาพทางกาย. ถ้าไปอ่านดูในวินัยของพระแล้วจะรู้สึกว่ามีมากและบางอย่างจะอดขบขันไม่ได้ เช่นมีวินัยบัญญัติว่า : การถ่ายอุจจาระเบ่งแรงก็เป็นอาบัติ. คนที่ไม่รู้จักนี้กันขึ้นไปต่าง ๆ นานา ว่าเพื่ออะไรกัน ? ก็เพื่ออนามัย, เพื่อการรักษาอวัยวะส่วนนั้น เพื่อไม่ให้เกิดโรคริตสีกวงที่อวัยวะส่วนนั้นเป็นต้น. เป็นอันว่าไม่ต้องนำมาบรรยายให้หมดก็พอแล้ว ก็พอที่จะเชื่อได้ว่า เรื่องที่ชาวบ้านทั่วไปหรือเรื่องหลักการที่ลูกเสือต้องอบรมนั้น แม้ที่เป็นขั้นต่ำที่สุดก็มีความแน่นอนแน่นแฟ้นในพระพุทธศาสนา จนพอที่จะกล่าวได้ว่า ไม่มีอะไรใหม่, ไม่มีอะไรแปลกไปจากหลักพระพุทธศาสนา.

หลักเกณฑ์ของ “ลูกเสือ” กับการบำเพ็ญบารมี ๑๐ ประการ ของพระพุทธเจ้า

ที่นี้ จะกระโดดข้ามไปถึงเรื่องสูงสุด. จะข้ามไปกล่าวถึงเรื่องสูงสุด ที่พระพุทธเจ้าท่านปฏิบัติด้วยพระองค์เองเลย; เอาธรรมะหมวดสูงสุด เช่นเรียกว่า “บารมี ๑๐” ที่จะบำเพ็ญเพื่อเป็นพระพุทธเจ้า. พระพุทธเจ้าท่านบำเพ็ญบารมีสิบปี จึงจะเป็นพระพุทธเจ้าได้ และเป็นเวลานานจนนับไม่ไหว ถ้านับตามธรรมดา. ท่านใช้คำว่า “สี่สงขัยแสนกัป”; กัปหนึ่งนั้นนานเท่าไรก็เหลือที่จะนับอยู่แล้ว, แล้วยังสี่สงขัยแสนกัป. กัปหนึ่งนั้นเขาเขียนไว้ในอรรถกถา เช่นว่า ภูเขาลูกหนึ่ง ปีหนึ่งมีคนเอาผ้าไปซักครั้งหนึ่ง จนภูเขาเหี้ยนสีกรอไปเสมอดินเป็นกัปหนึ่ง ทั้งนี้เป็นต้น, แล้วยังสี่สงขัยแสนกัป มันก็หมายความว่านานมากนั่นเอง ในบารมีสิบอย่างนั้น มีอะไรบ้างก็ลองฟังดู:

บารมีข้อที่ ๑ คือทาน

ข้อแรกที่สุดก็เรียกว่า “ทาน” นี้หมายถึงการเอื้อเฟื้อผู้อื่น เห็นแก่ผู้อื่น ใจความเป็นอย่างนั้น. ส่วนกิริยาที่จะประพฤติกระทำเป็นอย่างไรก็ได้ แต่ให้มีความมุ่งหมายว่าเอื้อเฟื้อผู้อื่น ช่วยเหลือผู้อื่น เห็นแก่ผู้อื่น. อนันตเบินหลักเกณฑ์ลูกเสือ จะต้องประพฤติกระทำ ผู้ที่จะเป็นพระพุทธเจ้าก็ต้องกระทำ คือท่านกระทำมาก กระทำสูงกว่าที่เรานึก หรือที่เรากระทำกัน : เช่นบางคราวจะต้องเสียสละ แม้แต่ชีวิต เพื่อให้ผู้อื่นรอด อย่างนี้ก็มี, หรือเสียสละสิ่งที่คนธรรมดาเสียสละไม่ได้. อย่างเช่น บุตรภรรยาอย่างพระเวสสันดรอย่างนี้ก็มี จึงไม่จำเป็นจะต้องพูดถึงเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ.

มีชาคกรเรื่องกระต่ายในดวงพระจันทร์ มีเรื่องเล่าว่า : พระโพธิสัตว์เป็นกระต่ายถึงเวลาที่จะให้ทานตามปรกติ, ขณะนั้นไม่มีอะไร; ดังนั้นจึงกระโดดเข้ากองไฟ

ให้คนที่หนาวจนจะตายฝังไฟอยู่ ได้กินเนื้อ ; ดังนั้นเป็นต้น. เป็นอันว่าเรื่องเออเพอ เรื่องเห็นแก่ผู้อื่นไม่ต้องพูดถึงก็ได้ เรียกกันสั้น ๆ ว่า “ทาน”. หวังว่าลูกเสือทั้งหลายก็ต้องได้บำเพ็ญอยู่ ผักผ่อนอยู่.

บารมีข้อที่ ๒ คือ ศีล

ข้อสองเรียกว่า “ศีล” นี้ คำว่าศีลนั้นแปลว่า ระเบียบ ก็ต้องเป็นคนที่อยู่ในระเบียบแบบแผนในวินัย อย่างนี้เรียกว่า “มีศีล”. ลูกเสือ จะต้องรู้ว่า ต้องมีระเบียบ ต้องเคร่งครัดต่อระเบียบ ; การที่บังคับตัวเองให้เป็นอยู่ในระเบียบนั้น เรียกว่าศีล. สำหรับผู้ปฏิบัติในพระพุทธศาสนาที่เป็นอย่างเคร่งครัดนั้น ก็มีหลักว่า ยอมเสียชีวิตหรือยอมตายไม่ยอมขาดศีล อย่างนี้เป็นต้น ; จึงหวังว่าความมุ่งหมายของลูกเสือนี้ ก็คงจะเป็นอย่างเดียวกัน. เมื่อมีศีลก็หมายความว่า มีระเบียบที่ไม่กระทบกระทั่งผู้อื่น, และไม่ทำให้ตัวเองเดือดร้อนเป็นทุกข์. เมื่อไม่มีศีลก็ไปกระทบกระทั่งผู้อื่น ให้พลอยลำบากยุ่งยากเดือดร้อนหรือแม้ที่สุดแต่รำคาญ ส่วนตัวเองก็หาความสงบสุขไม่ได้ ; ฉะนั้นเราจึงต้องมีศีล มีระเบียบให้จัดให้ทำกับตัวเอง ในลักษณะที่ไม่เป็นทุกข์ และไม่กระทบกระทั่งผู้อื่น.

บารมีข้อที่ ๓ คือ เนกขัมมะ

ข้อที่เรียกว่า “เนกขัมมะ” บางคนจะเข้าใจว่าหมายถึงบวช ที่จริงก็หมายถึงบวช ; แต่ถ้าพูดตามความหมายนั้นหมายถึงชีวิตโสด จะบวชหรือไม่บวชถ้าดำเนินชีวิตโสดก็เรียกว่าเนกขัมมะ. หรือว่าไม่เป็นผู้หลงไหลในกามคุณทางเพศ นี้ก็เรียกว่าเนกขัมมะอยู่โดยปริยาย. แต่ถ้าจะสรุปให้สั้นที่ใช้ได้แก่ทุกคนก็คือว่า ไม่อุทิศตนเพื่อกามคุณ ไม่บูชากามคุณ อย่างนี้เรียกว่าเนกขัมมะ. ถึงแม้ว่าเราจะทำโดยเคร่งครัดเต็มที่ไม่ได้ เราก็ควรรู้ว่า ชีวิตโสดนั้นทำอะไรได้ดีกว่า กว้างขวางกว่า ในการบำเพ็ญประโยชน์ผู้อื่นในขั้นสูงสุด.

ท่านไปคิดดูเถิดก็จะเห็นได้ว่า อย่างผู้ปกครองบ้านเมือง ถ้าเป็นคนโสด จะทำได้ดีกว่าคนไม่โสดอย่างไร; ผู้จะประพฤติประโยชน์ผู้อื่น ถ้าเป็นคนโสดจะประพฤติ ได้สะดวกกว่ากันอย่างไร. เพราะว่าคนไม่โสดนั้นต้องมีภาระผูกพันที่จะต้องนึกถึง คู่ครอง จะต้องมีการหน้าที่หลายอย่าง; คนโสดจึงทำงานได้มากกว่า. ฉะนั้นจึง นิยมความเป็นคนโสด หรือว่าอย่างน้อยก็ “บุษยามคคติ – หน้าที่การงาน” ยิ่งกว่า ที่จะบุษยามคคุณ คือเรื่องระหว่างเพศอย่างนี้เป็นต้น. ถึงเป็นลูกเสือก็เช่นกัน เป็นเด็ก ๆ ก็เป็นคนโสดอยู่แล้ว มีลักษณะเป็นคนโสดอยู่แล้ว; แม้เป็นคนโตแล้ว จะมีคู่ครองก็ต้องไม่บุษยาเรื่องเกี่ยวกับคู่ครอง ยิ่งกว่าอุคคคติ หรือหน้าที่การงานของ ลูกเสือ.

เราจะเห็นกันได้ง่าย ๆ ว่า ถ้าเราบุษยาเรื่องเกี่ยวกับกามคุณก็เสียหน้าที่การงาน กลายเป็นลูกเสือสำรว, เป็นลูกเสือสำรองก็ไม่ได้ อย่างนี้เป็นต้น; ถ้าเราไม่อาจที่จะสละได้เด็ดขาด เพราะมีชีวิตครองเรือนก็ต้องนึกถึงสิ่งนี้ ในฐานะที่เป็นสิ่งสำคัญอยู่เสมอ เพื่อจะได้จะไม่มัวเมาในสิ่งที่ทำให้เสียในหน้าที่การงาน. ฉะนั้นลองนึกถึง เนกขัมมะในลักษณะที่ว่า เวลาส่วนมากของเรา เป็นอยู่ในลักษณะที่เป็นอิสระเหมือน คนโสด; การทำหน้าที่ ตามหน้าที่ของคนมีคู่ครองนั้นชั่วระยะเวลาอันสั้น เวลาส่วนใหญ่หรือแทบทั้งหมดไม่เป็นคนอิสระเหมือนกับคนเป็นโสด. ผู้ที่ยังไม่แต่งงานก็ทำได้ ง่ายที่อยู่แล้ว; ส่วนผู้ที่แต่งงานมีคู่ครองก็ยังมีทางที่จะทำได้ : ให้บังคับตัวเอง ให้หลีกเลี่ยงมาเสียจากความมัวเมาในเรื่องกามคุณในเรื่องทางเพศ ซึ่งตรงกับหลัก ของบารมีข้อที่ ๓ ที่เรียกว่า เนกขัมมะ.

บารมีข้อที่ ๔ คือ บัญญา

“บัญญัติ” นี้ หมายถึงรอบรู้ กินความไปถึงรอบคอบ หรือไหวพริบ ต่าง ๆ นานา ทั้งหมดทั้งสิ้น; คุณเหมือนมีความมุ่งหมายอยู่มากในหลักการของลูกเสือ

ที่จะอบรมเด็ก ๆ ให้มีปัญญา มีความรอบคอบ มีความไหวพริบ; แม้จะเป็นเรื่องโลก ๆ ทำมาหากินก็ต้องการความรู้และไหวพริบ; แม้แต่เรื่องปฏิบัติธรรมะไปนิพพาน ก็ต้องการความรู้ รอบคอบและไหวพริบ จึงควรจะอบรมให้เป็นผู้มีปัญญา.

คำว่า “ปัญญา” ตามหลักพระพุทธศาสนานี้ ก็หมายถึงปัญญาที่ใช้การ ใช้งาน; หมายความว่าปัญญาต้องมีในหน้าที่การงาน และใช้ปฏิบัติการงานได้. เดียวกันคนเข้าใจผิดกันอยู่ บางอย่าง คือเรียนมากจนใช้ปฏิบัติไม่ได้ อย่างที่เรียกว่า ความรู้ท่วมหัวเอาตัวไม่รอด เรียนพรวดเรียนมาก จนเกิดเป็นตัวบัญหยุ่งยากขึ้นแก่ เด็ก ๆ จนจะทนไม่ไหว เรียนไม่ไหว; แต่เมื่อต้องเรียนทุกอย่างก็เลยเอาอะไรก็ไม่ได้. นี่ก็เป็นปัญหาที่กันทั่ว ๆ ไปทั้งโลก ที่จะทำให้มีปัญญาอย่างพรวด ๆ. ถ้าอย่างนั้นแล้วขอให้รู้ไว้เถิดว่า หลักพระพุทธศาสนานี้ ไม่ต้องการอย่างนั้น; จะต้องระลึกลงถึงปัญญา หรือความรู้ที่จำเป็นแก่หน้าที่การงาน และทำให้มีมาก ทำให้ชำนาญ ทำให้เพียงพอ.

เราจะต้องนึกกันบ้างว่า ความรู้ชนิดไหน เป็นความรู้ส่วนเกิน; ความรู้ ชนิดไหนเป็นความรู้ส่วนที่จำเป็นที่สุด. เดียวกันในโลกนี้มีความรู้ส่วนเกินมากชนิด; ถ้าเราไปนิยมอย่างสมัยนี้กับเขาด้วยแล้ว ก็จะเป็นผู้ที่ทำอะไรได้ไม่มากนัก; ขอให้ นึกถึงกันบ้าง, สิ่งใดเป็นหน้าที่ เป็นความจำเป็น เป็นหน้าที่โดยตรง สิ่งนั้นจะต้อง ไม่บกพร่อง. สำหรับในทางพระพุทธศาสนาที่เรียกว่าปัญญา ต้องมีความรู้ที่เพียงพอ ที่จะดับความทุกข์ได้, สิ่งใดที่เป็นทุกข์แก่เรา หรือแก่โลกโดยตรงนี้ก็จะต้องมีความรู้ เพียงพอที่จะดับมันได้. ความมุ่งหมายของกิจกรรมลูกเสือมีเพียงแค่นี้ในทางความรู้ จะต้องศึกษากันให้ถูกต้องตรง อย่าให้พรวด.

รวมความว่า สิ่งที่เรียกว่า “ความรู้” ความรอบคอบ ความไหวพริบนี้ ต้องการกันทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นเรื่องโลกหรือเรื่องธรรมะหรือเรื่องศาสนา; แต่ว่า

“ความรู้” ยังมีข้อที่จะต้องระมัดระวัง อีกอย่างหนึ่งก็คือ : ความรู้ที่มาจากที่หนึ่งหรือมาจากที่หนึ่งหรือมาจากที่หนึ่ง บางคนรู้มากฉลาดลึกมาก แต่ว่าเข้าไปในการที่จะมาทำหน้าที่; เป็นอย่างนั้นก็เรียกว่า ไม่มีสติ ไม่มีไหวพริบ.

ไม่มีสติคือว่า ความรู้ที่เราทั้งหลาย มีอยู่นั้นมาช่วยไม่ได้ที่หนึ่ง; อย่างเช่นเราสอบไล่ตกเพราะทั้ง ๆ ที่เราเรียนรู้อยู่ เราก็นึกไม่ได้ มันไม่ออกมาที่หนึ่งส่วนที่เรียกว่า ไหวพริบ นั้นหมายความว่า ยิ่งเร็วไปกว่านั้นอีก, คือว่าเข้าไปกระทำก็ไม่ได้, คือเข้าไปเพียงชั่วขณะเท่านั้น ก็ยังไม่ได้ ยังเสียหายหมด. อยากรจะให้คำจำกัดความอย่างหนึ่งว่า ความรู้จะมาช่วยที่หนึ่งที่หนึ่งจะเข้าไปเพียงชั่วขณะเท่านั้นไม่ได้; นี้แหละเรียกว่าไหวพริบ, ความรู้ที่ควรจะมาในโอกาสที่ควรจะมาให้ที่หนึ่งที่เราเรียกว่า สติ; ฉะนั้นสติกับปัญญาไม่ใช่อันเดียวกันแท้.

ปัญญาคือความรู้ทั่ว ๆ ไป; สติ คือความรู้ที่มาช่วยทำหน้าที่ของเรานั่น; ถ้ามันมาเร็วกว่านั้นอีกเราเรียกว่าไหวพริบ ดีกว่า. ใครจะมีปัญญาเฉพาะอย่างใดก็ตาม ขนาดไหนก็ตามแต่ ถ้าเอามาใช้ไม่ทันที่มันก็ตายแล้ว; เช่นโจรมาปล้น เอาอาวุธมาใช้ไม่ทันที่เจ้าทรัพย์ก็ตายแล้ว ทั้ง ๆ ที่มีอาวุธอยู่มากมายในบ้านในเรือนนั้น. นั่นแหละเหมือนกับปัญญาของคนบางคน; เรียนกันอย่างไรไม่ทราบ ปัญญาอยู่ลึก ออกมาไม่ทันที่ ก็สอบไล่ตกบ้างเสียหายอย่างอื่นบ้าง; ไร้สมรรถภาพไปเลยก็มี.

อย่าเข้าใจไปว่า เรียน—เรียน—เรียนไปแล้วก็มีปัญญาครบถ้วนบริบูรณ์; เรายังจะต้องฝึกฝนกันอีกหลายอย่าง ให้ความรู้ที่หนึ่งมาทันที่หนึ่ง จึงจะเรียกว่า “ความรู้” ในที่นี้; ถ้าไม่เช่นนั้นแล้วจะเป็นของเกะกะรุงรังอะไรชนิดหนึ่งเสียมากกว่านี้เรียกว่าบารมีข้อที่ ๔ ของพระพุทธเจ้าคือ ปัญญา นั้น ก็คือสิ่งที่ลูกเสือเราต้องการอย่างจำเป็น.

บารมีข้อที่ ๕ คือ วิริยะ

ข้อที่ ๕ ซึ่งเรียกว่า “วิริยะ” บารมี นี้คือความพากเพียร. ที่เรียกว่าความพากเพียรนี้เกี่ยวข้องกับอยู่กับความกล้าหาญด้วย แล้วก็ต้องเจือปนอยู่กับความฉลาดด้วย. ที่เขาบอกว่า “ความพากเพียร” นั้น ต้องมีความพากเพียร คือความพยายามนั้นด้วย, แล้วมีความฉลาดด้วย, และมีความกล้าหาญด้วย, เจือปนอยู่ในลักษณะที่เรียกว่า “พอดี” จึงจะเรียกว่า วิริยะ ตามแบบของพระพุทธเจ้า. หากเพียรไปอย่างเขลาๆ เพียรอย่างไร ๆ มันก็ยิ่งโง่งงไปก็มี; ฉะนั้นต้องมีความฉลาดด้วย, และต้องไม่ซื่อฉลาดด้วย จะต้องกล้าด้วย, ถ้าคนซื่อฉลาด กลัวจึงกลัว ไล่เคียน ตุกแกอยู่อย่างนี้ จะมีวิริยะอย่างนี้ไม่ได้ และน่าจะพูดว่า ความกลัวไล่เคียน จึงจก ตุกแกน จะมีแก่ผู้เป็นลูกเสือไม่ได้, จะต้องนึกถึงคำว่า เสื่อ หรือ ลูกเสือ นี้จะมีความเข้มแข็งอย่างไร กล้าหาญอย่างไร อะไรอย่างไร.

ความพากเพียรนี้จะต้องเป็น ไปติดต่อกันไม่ขาดตอน จนกว่าจะถึงที่สุดของการทำงาน; ฉะนั้นท่านจึงวางหลักไว้ว่า เอาความสำเร็จของงานนั้นแหละเป็นจุดสุดท้ายของความเพียร. เคียวนี้คนเราไม่ได้พากเพียรยืดยาวติดต่อกันอย่างนี้; พากเพียรสักหน่อยหนึ่งแล้วก็บ่น, ไม่ได้ผลคงใจแล้วก็เลิก, แล้วก็ไปทำอย่างอื่นอีก. การเพียรเปลี่ยน เพียรบ่นอะไรอย่างนี้ ไม่เรียกว่าวิริยะในลักษณะอย่างนี้.

สิ่งที่เรียกว่ากิเลสนั้น มันใหญ่โตมาก พากเพียรทำงานเลี้ยงชีวิต นั้นยังง่ายกว่าพากเพียรบรรลุกับกิเลส. สิ่งที่เรียกว่าวิริยะจึงมีมากมายในพระพุทธเจ้า หรือในผู้ปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนา; แล้วก็ต้องการอย่างยิ่งในหลักการของลูกเสือ คือการอบรมคนให้เป็นลูกเสือที่ดี นี้จะเห็นว่าวิริยะหรือความเพียรนับเป็นหลักการของลูกเสือ ที่ตรงกันกับหลักธรรมะในพระพุทธศาสนา.

บารมีข้อที่ ๖ คือ ขันติ

บารมีข้อต่อไปเรียกว่า “ขันติ” แปลว่า ความอดทน; แต่คนสอนกันแต่เพียงว่าให้อดทน เมื่อเขาคำ, ให้อดทนเมื่อการเจ็บปวดเกิดขึ้น, ให้อดทนเมื่อต้องลำบากตรากตรำในการทำงาน, รู้กันเพียงเท่านั้น. แต่ ขันติ ในพระพุทธศาสนาจะมีไปไกลกว่านั้น คือ อดทนต่อการบีบคั้นของกิเลส. เมื่อเรามีความรู้สึกฝ่ายต่ำที่เรียกว่ากิเลสเกิดขึ้นในใจเมื่อไร มันจะเป็นการบีบคั้นเมื่อไร; ถ้าเราทนไม่ได้จะล้มเหลวหมด. สำหรับเรื่องทนเมื่อเขาคำ เรื่องทนเจ็บไข้ และเรื่องทนตรากตรำในการทำงานจะล้มเหลวหมด; ถ้าเราทนความบีบคั้นของกิเลสไม่ได้. ฉะนั้นตามหลักพุทธศาสนาจึงมุ่งสั่งไปยังความอดทนต่อการบีบคั้นของกิเลส.

ตัวอย่างเช่นอยากไปดูหนัง มันก็เป็นการบีบคั้นอันหนึ่งของความอยาก; ถ้าเราทนไม่ได้ก็ต้องไป ทั้งที่เรารู้ว่า ไม่ควรจะไป มันมากเกินไป หรือเรื่องนั้นมันไม่ควรจะไป. เราจะสอนเด็ก ๆ ให้มีความอดทนต่อความอยาก ก็ต้องอธิบายให้เขารู้ ถึงความอดทนต่อความบีบคั้นของความรู้สึกฝ่ายต่ำที่เรียกว่ากิเลส; จะสอนแต่เพียงให้ทนความเจ็บปวด ทนความเจ็บไข้ ทนถูกเขาคำ เท่านั้นมันก็ได้เหมือนกัน หรือถูกเหมือนกัน; แต่ยังไม่พอ.

ถ้าผู้ใดจะมีขันติ มีความอดทนในทุกประการแล้ว ต้องพยายามในประการที่สำคัญ :

ข้อที่ ๑. ทนในการบีบคั้นของกิเลส. ถ้ากิเลสเกิดขึ้นแล้วมันร้อนเหมือนไฟเผา มันทนยากแต่ก็ต้องรับสู้ หรือต้องทนให้ได้, อย่างน้อยจะต้องทนให้ได้; แล้วจึงคิดล้างผลาญทำลายมัน. ความอดทนจำเป็นมากในการที่จะละความชั่ว หรือข้อแสรกนี้ท่านจะต้องจด หรือจำไว้ว่า ความอดทนนี้จะช่วยให้เราละความชั่ว.

ข้อที่ ๒ จะต้องให้เราอยู่เป็นผาสุก; รอได้คอยได้จนกว่าการงานจะสำเร็จ. ใครๆ ก็มองเห็นว่า การงานไม่ว่าชนิดไหนหมด ไม่ใช่ทำลงไปแล้วก็เสร็จทันทีได้ผลทันที; มันต้องรอไปวันหนึ่ง เดือนหนึ่ง ปีหนึ่ง หรือหลายปี ไม่ว่าการงานชนิดไหนหมด. การงานโดยตรง เช่นทำไร่นานี้ ก็ต้องมีการรอ; การงานทางจิตใจ เรื่องการคบหาสมาคม เรื่องรักเรื่องใคร่อะไรเหล่านี้ ก็ยังต้องมีการรอ. ฉะนั้น ถ้ามีการรอไม่ได้คอยไม่ได้ ที่ไหน แก่บุคคลใด ก็แปลว่าล้มเหลว, หรือเสียหาย, หรือเลวทรามในที่สุด.

สิ่งที่เรียกว่า ขันติ หรือความอดทนนี้ ในทางพุทธศาสนาถือเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง คือถือว่า เป็นตัวกำลังของผู้บำเพ็ญพรต. บำเพ็ญพรตก็คือต่อสู้กิเลส; และขันติเป็นตัวกำลังของผู้บำเพ็ญพรต; พรตก็คือหน้าที่การงาน. ลูกเสือหรือใครก็ตามย่อมมีหน้าที่การงาน. ถ้าใครอยากจะมีกำลังในหน้าที่การงานก็ต้องสร้างความอดทน; ให้ทนได้ต่อการบีบคั้นของความรู้สึกฝ่ายต่ำ รอได้คอยได้. นี้ก็บารมีอันหนึ่งที่พระพุทธเจ้าต้องบำเพ็ญเพื่อความ เป็นพระพุทธรเจ้า และก็ตรงกันกับหลักเกณฑ์ของลูกเสือ.

บารมีข้อที่ ๗ คือ สัจจะ

ที่หน้าหมวกหรือที่ไหนเขียนไว้ว่า “เสียชีพอย่าเสียสัตย์” อะไรทำนองนี้. คำว่า “สัจจะ” ทำนหมายถึงความจริง ในทางธรรมะถือว่า ความจริงส่วนใหญ่ ที่เป็นหลักเป็นประธานก็คือ จริงต่อตัวเอง. เมื่อจริงต่อตัวเองได้แล้ว ก็ย่อมจะจริงต่อผู้อื่น, หรือจริงต่อการงาน, จริงต่อเวลา, จริงต่ออะไรได้หมด.

จริงต่อตัวเอง นี้หมายความว่า เรารู้ว่าเราเป็นอะไร, เราจะต้องทำอะไร; เช่นถ้าเราถือว่า เราเป็นคน, เราก็ต้องรู้ว่า คนจะต้องทำอะไรจึงจะเป็นคน; ถ้าไม่ทำอะไรก็ไม่ใช่คน. แล้วเราก็ต้องจริงต่อสิ่งนั้น การเป็นคนนี้ เป็นเพราะมีธรรมะ; เป็นภษิตที่กล่าวไว้แต่โบราณก่อนพระพุทธเจ้า หรือสมัยพระพุทธเจ้า

และเรื่อยมาจนบัดนี้ว่า : สัตว์กับคนติดกันตรงที่คนมีธรรมะ ถ้าไม่มีธรรมะก็ไม่ใช่คน. ถ้ามีสัจจะในการ เป็นคน ก็คือมีธรรมะ อย่างนี้เป็นต้น เรียกว่า จริงต่อตัวเอง.

ถ้าจริงต่อตัวเอง มีธรรมะแล้ว ก็จริงต่อเวลาตรงต่อเวลา ตรงต่อเพื่อนฝูง ตรงต่อหน้าที่การงานได้ง่าย. ฉะนั้นต้องรู้จักการเป็นคน ต้องรู้จักหน้าที่อุดมคติของคน, รับผิดชอบในความเป็นคนของเรา จึงจะเรียกว่าเป็นคนจริง; อย่างเป็นลูกเสือ มีอุดมคติอย่างไรก็ต้อง จริงต่ออุดมคติ นั้น, แล้วมันจะได้จริงต่ออื่น ๆ ไปหมด จริงต่อเวลา จริงต่อหน้าที่ จริงต่ออะไรไปหมด.

ถ้าจะพูดกันอย่างสั้น ๆ เป็นหลักสั้น ๆ ก็ต้องเรียกว่า จริงต่ออุดมคตินั้น ๆ เสียก่อน : ถ้าเป็นลูกเสือ ก็จริงต่ออุดมคติของลูกเสือ, ถ้าเป็นนักบวชก็จริงต่ออุดมคติของนักบวช, หรือจะว่ากลาง ๆ ว่า เป็นมนุษย์ก็ต้องเอาอุดมคติของมนุษย์. ถ้าเป็นมนุษย์ก็ต้องมีจิตใจสูง คือประกอบด้วยธรรมะ. ฉะนั้นที่พูดไว้ว่า ยอมเสียชีวิต ไม่ยอมเสียความสัตย์ นี่นับว่าเป็นคำพูดที่ถูกต้องแน่; เพราะว่าความสัตย์นั้นก็คือชีวิต หรือยิ่งกว่าชีวิต; ถ้ายอมเสียความสัตย์ก็เท่ากับตายแล้ว.

อย่างที่เห็นลูกเสือ^๕ นั้น ถ้ายอมเสียอุดมคติของลูกเสือ มันก็หมดความเป็นลูกเสือ คือตายจากการเป็นลูกเสือไปแล้ว. ถ้าเป็นมนุษย์ก็มีอุดมคติที่จิตใจสูง; ถ้าจิตใจไม่สูงมันก็ไม่ใช่มนุษย์ คือตายจากมนุษย์ไปแล้ว. ฉะนั้นคำพูดที่ว่า เสียชีวิตดีกว่าเสียความสัตย์หรือความจริง นั้นถูกต้องอย่างยิ่ง. ถ้าใครเสียความจริงเสียสัตย์ในอุดมคติของตนแล้ว คนนั้นก็มีค่าเท่ากับตายแล้ว; เมื่อเราไม่ยอมเสียสัตย์ไม่เสียอุดมคติ เราก็ไม่ตาย. ถ้าให้เลือก เลือกเอาทางเสียชีวิตก่อนเสียอุดมคติ นี้แหละน่าสรรเสริญ, เป็นหลักที่พระพุทธเจ้าท่านยึดถือ เรียกว่า สัจจะบารมี นำเพ็ญเรื่อยไป; แม้ข้อนี้ก็^{๕๕} เป็นอุดมคติของลูกเสือที่ว่า ไม่ยอมเสียสัตย์ ยอมเสียชีวิต.

บารมีข้อที่ ๙ คือ เมตตา

บารมีข้อต่อไป “เมตตา” เมตตากรรณารักผู้อื่น, เราอบรมเด็ก ๆ โดยเฉพาะลูกเสือให้มีเมตตากรรณาเป็นอย่างยิ่ง, เพื่อให้ปราศจากการทารุณโหดร้าย, เพราะคำว่าลูกเสือของเรานั้นหมายถึง ลูกเสือชนิดที่น่าให้ น่านับถือ น่ายุชา; ไม่ใช่เสือกินคน ไม่ใช่เสืออันทาล เสือปล้นประชาชน. แต่ว่า “ลูกเสือ” เรา เล็งถึงอุดมคติที่ว่า มีสมรรถภาพ, แล้วอุทิศชีวิตกระทำแต่สิ่งที่ทำยาก แล้วมีความกล้าหาญ มีอะไรต่าง ๆ. เอาอุดมคติส่วนนี้ของลูกเสือมาเรียกเด็ก ๆ ว่า ลูกเสือ; ฉะนั้นลูกเสือจึงเต็มไปด้วยความเมตตากรรณา เสียสละชีวิตเพื่อผู้อื่นก็ยังได้; มีอุดมคติเห็นแก่ผู้อื่น ซึ่งเป็นหลักสำคัญ ที่ท่านต้องจดจำไว้ว่า : พอเราเห็นแก่ตัว ความเลวหรือบาปก็เข้ามาทันที; พอเราเห็นแก่ผู้อื่น ความดีหรือบุญก็เข้ามาทันที; และเมื่อเราเห็นแก่ผู้อื่น บำเพ็ญประโยชน์แก่ผู้อื่นนั้น มันเป็นประโยชน์ตัวเองอยู่ด้วยเต็มที โดยไม่รู้รู้สึก. เพราะฉะนั้นความเห็นแก่ผู้อื่นหรือความเมตตากรรณานี้ไม่มีอันตรายอะไร. ไม่ทำให้ขาดทุน ไม่ทำให้ถอยหลัง ไม่ทำให้ล้มสยหรืออะไรทำนองนี้; มีแต่ทำคุณน้าให้เป็นมนุษยธรรม และเป็นผู้ที่ชนะความชั่วได้โดยง่าย; อย่าทำเล่นกับความเห็นแก่ผู้อื่น.

ทุกศาสนาสอนให้เห็นแก่ผู้อื่นก่อนเห็นแก่ตัว อย่างพระเยซูบอกว่า : ถ้าเขาขโมยเสื้อไปแล้ว เอากางเกงตามไปให้เขาด้วย, หรือถ้าเขาตบหน้าข้างซ้ายที่หนึ่ง แล้วก็ให้เขาตบข้างขวาเพิ่มเติมอีกด้วย; นี่เป็นเรื่องไม่โกรธ เป็นเรื่องเมตตา เป็นเรื่องรักผู้อื่น. คำพูดอย่างนี้เป็นคำพูดที่จะต้องรู้ความหมายให้ถูกต้องเท่านั้นเอง; ไม่ใช่ถือเถนตรงตามตัวหนังสือ. แต่ให้ได้ความมุ่งหมายที่ถูกต้องคือมีความเห็นแก่ผู้อื่น, ทำลายความเห็นแก่ตัวอยู่เสมอ.

ตามธรรมดาคนเรารักตัวเห็นแก่ตัวอยู่จนเกิน จนเป็นส่วนเกิน หรือเกินพอดี. นี้เราแก้ไขกันได้ด้วยการไปเห็นแก่ผู้อื่น, แล้วความเห็นแก่ตัวมันจะลดลงไปอยู่ในระดับที่พอดี; หรือถ้าจะฉลาดกว่านั้น ไม่ต้องมากคอยพะวักพะวนอยู่สองฝั่งสองฝ่าย ก็ไปเห็นแก่ผู้อื่นแล้วจะพอดีอยู่ในตัว ในทางที่จะประพฤติปฏิบัติทั้งแก่ตัวและแก่ผู้อื่น. มีเมตตากรุณาคือความเห็นแก่ผู้อื่น รักผู้อื่น เป็นบารมีที่ทำให้คนให้เป็นพระพุทธเจ้า และเป็นอุกมคคิของลูกเสือกันทุกคน.

บารมีข้อที่ ๑๐ คือ อุเบกขา

ข้อสุดท้าย บารมีข้อที่เรียกว่า “อุเบกขา” คนโดยมากแม้ที่เป็นนักเรียน เป็นครูบาอาจารย์ ก็ยังเข้าใจคำว่า อุเบกขา ผิด, ไม่รู้ว่าอุเบกขานั้นคืออะไร; จะเกณฑ์ให้เป็นคนที่เฉยไม่รู้สึกรอะไร คล้าย ๆ เป็นก้อนหินก้อนไม้ไปนั้นไม่ถูก. คำว่า อุเบกขา หมายความว่า มันคง คงที่ ห้วนไหวยาก; มันคงหรือคงที่นั่นคือไม่เปลี่ยนแปลง, มีอะไรมากระทบกระทั่งก็ไม่หกละเมนไป หรือไม่เปลี่ยนแปลงไป เรียกว่า “ความคงที่”.

ที่นั่นก่อนที่จะมีอะไรสำหรับ “คงที่” นั้น ต้องมีความรู้หรือปัญญาตกลงกันมา เสร็จเรียบร้อยแล้ว ว่าเราเกิดมาทำไม? เราจะต้องทำอะไร? เราทำอย่างไร? เรากำลังทำอะไรอยู่? ที่นั่นพอมีอะไรมากระทบ มายั่ว มาเร็ว มาอะไรก็ตาม มันยังคงที่อยู่ได้, อย่างนี้เรียกว่า “อุเบกขา”. ถ้าไม่มีอุเบกขาจะไหวไปตามสิ่งที่มากระทบ ไปรักเขาบ้าง ไปเกลียดเขาบ้าง ไปอะไรเขาบ้าง เลยรวมกันไปหมด. นั่นคือไม่มีอุเบกขา ถ้าเราทำถึงขนาดนั้นไม่ได้ ก็ตกลงมาเพียงว่า ห้วนไหวยาก; จำคำว่า “ห้วนไหวยาก” ไว้ สำหรับในกรณีของคนธรรมดาสามัญชาวบ้านทั่วไป ถ้าเป็นเรื่องของ ธรรมะชั้นสูง หรือเป็นเรื่องของพระอรหันต์หรือมหาบุรุษก็ เรียกว่า “คงที่” เลย ตายตัวเลย.

ที่นี้บางครั้งเราเป็นคนที่ ไม่มีอุเบกขา คงที่ยาก เช่นว่า พออย่างเท้าเข้า
มาในห้องสอบเช่นนี้ จิตใจฟุ้งซ่านหวนไหวหวนไหว, ที่เคยเรียนมาได้เลยลืมหมด นึก
ไม่ออก, ที่เคยทำได้ก็เป็นประจำก็ทำไม่ได้ อย่างนี้ก็เรียกว่า ขาดอุเบกขา ขาดความ
คงที่; อุเบกขาในความหมายทั่วไป หมายถึงอย่างนี้; และหมายความว่าเป็นเมื่อเราได้จัด
ได้ทำถูกต้องครบบริบูรณ์; แล้วทีนี้เราจะต้องรักษาความคงที่นั้นไว้.

เหมือนอย่างว่า เราปลูกต้นไม้ เราต้องมีปัญญาที่จะเลือกดิน เลือกปุ๋ย
เลือกพืชพันธุ์อะไรต่างๆ ครอบถ้วนแล้ว; ปลูกเสร็จแล้ว เราก็มีความคงที่ และ
รักษาภาวะอย่างนี้ไว้. นี่แหละจำเป็นแก่การงานทุกอย่างทุกประเภท. หรือ
เหมือนอย่างเมื่อเราซื้อรถจักรยาน หักใหม่ ๆ เราก็ไม่มีความคงที่ ทกล้มหกหลุก; แต่เมื่อ
เราจัดทำทุกอย่างเข้ารูปเข้ารอยแล้ว เราก็รักษาความคงที่เท่านั้นเอง; ไม่
ต้องทำอะไร รถมันจะเล่นไปอย่างน่าประหลาด น่าอัศจรรย์ หรือน่าชมเชย. จะขับ
รถยนต์ หรือแม้แต่ขับรถม้า หรือขับอะไรก็ตาม ความสำคัญจะไปอยู่ที่ความคงที่เข้า
ร่องเข้ารอยปลอ่ยมือได้; มันไปของมันเองจนไปถึงที่สุด. อย่างคนเราเกิดมานี้
ก็ต้องจัดต้องทำอะไรให้เข้ารูปเข้ารอย แล้วก็ปลอ่ยให้มันไปของมันอย่างนั้นอย่างสม่ำเสมอ
คงที่ ก็ถึงที่สุด.

สิ่งที่เรียกว่า คงที่ นี้ หรือ อุเบกขา นี้ ต้องการอย่างที่สุดในชีวิต
ประจำวัน. อย่างว่าพอเราหิวขึ้นมาเราก็ไม่โห่เสียแล้ว อย่างนี้เราก็ทำอะไรผิดหมด;
หรือว่า กินอะไรเข้าไปมาก เราก็อืดอืด หรืออาจมีนชาเสียแล้ว ก็ขาดความคงที่.
ฉะนั้นผู้ที่เป็นมหาบุรุษ มีความคงที่อย่างยิ่ง เขาจึงสามารถใช้เวลาให้เป็นประโยชน์
ได้ทุกนาทีทุกชั่วโมง. คนธรรมดาพอเปลี่ยนงานนึกเหนื่อยมันก็มีความหวนไหว;
เช่นว่า กำลังคิดอะไรอยู่ ก็แสดงปาฐกถาไม่ได้อย่างนี้เป็นต้น; นี่เป็นเพราะการ
บังคับให้จิตปกติไม่ได้.

ถ้าเรายังคับจิต ให้ปกติได้ ให้ความคงที่ไว้ได้ เราจะทำอะไรได้มาก เราจะสลับการทำงานให้ติดต่อกับเปลี่ยนแปลงกันไปทุก ๆ หน้าที่ ทุก ๆ สิบนาที ตลอดวันตลอดคืนได้. ฉะนั้น เขาจึงนำมาไว้เป็นข้อสุดท้ายในบารมีทั้งหมดของพระพุทธเจ้า; เพราะมีความสำคัญอย่างนี้. เราจะทำกิจกรรมอะไร ชนิดไหน ทางโลก ทางธรรม หรือว่าเรื่องหน้าที่การงาน การศึกษา หรืออะไรก็ตาม ต้องทำจนเป็นอุเบกขา : คือปล่อยมือก็ยังคงที่ไว้ แล้วก็ไปเองได้ ไปถึงที่สุดเองได้ ไม่ออกนอกกลุ่มนอกทาง ไม่ล้มลุกคลุกคลาน ไม่หวั่นไหวไปตามที่สิ่งที่ยั่วชวน มากกระทบ.

เป็นอันว่าหมดเวลาที่กำหนดไว้สำหรับมาให้ความรู้รอบตัวหรือความรู้ที่เกี่ยวข้องกันอยู่กับเรื่องของลูกเสือในวันนี้. ขอสรุปความว่า ให้ท่านทั้งหลายมองเห็นว่า : หลักการของลูกเสือ^{๕๔๕}นั้นเป็นเช่นเดียวกับหลักพระธรรมในพระพุทธศาสนา; ฉะนั้นควรจะได้รับการเอาใจใส่อย่างยิ่ง ควรได้รับการเคารพอย่างยิ่ง หรือถึงขนาดที่เรียกว่าบูชา; และท่านทั้งหลายคงจะเข้าใจได้เองว่า ทำไมเอาตามาจึงอยากจะเรียกลูกเสือว่า "ธรรมบุตร" จนกระทั่งตั้งชื่อค่ายนี้ว่า "ค่ายธรรมบุตร" เป็นต้น.

ขอให้ครูบาอาจารย์ลูกเสือทุกคนประสบความสำเร็จในหน้าที่การงานของตน เพราะมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องนี้อย่างถูกต้องและเพียงพอเช่นนี้ด้วยกันทุกคน.

คำยอรรรมบุตร
(เรื่องที่ ๓)

การเต็นรำทำเพลง และการหัวเราะ

บรรยาย อบรมลูกเสือ และ ผู้บังคับบัญชาลูกเสือ
ณ คำยอรรรมบุตร อำเภอไผ่ยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

๑๑ มิถุนายน ๒๕๐๙

ท่านที่เป็นลูกเสือทั้งหลาย,

ในการบรรยายความรู้รอบตัวทั่วไปเกี่ยวกับลูกเสือครั้งที่ ๓ นี้ จะขอทบทวน ๒ ครั้งที่แล้วมาตามสมควร เพราะว่าบางท่านก็ไม่ทราบ และโดยเฉพาะเป็นคนละรุ่น. ส่วนใหญ่หรือส่วนสำคัญที่สุดของการบรรยายก็มุ่งหมายจะให้ทราบว่า **หลักของลูกเสือต่างๆ นั้น ไม่ผิดไปจากหลักธรรมะของพระพุทธเจ้า** ถึงกับในการบรรยายครั้งแรกได้ชี้ให้เห็นว่ามีอยู่ครบถ้วนทุกข้ออย่างไร; และถึงกับกล้าทำว่า **ไม่มีหลักธรรมะ หรือหลักปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ หรือหลักที่เป็นประโยชน์ชนิดไหนในโลกนี้ที่ไม่ตรงกันกับหลักในพระพุทธศาสนา.** หากแต่ที่เราไปใช้ชื่อเรียกต่างๆ กัน หรือมุ่งหมายกว้างแคบกว่ากัน.

ในครั้งที่สองได้ชี้ให้เห็นว่า **แม้การบำเพ็ญบารมี ๑๐ ประการของพระพุทธเจ้านั้นก็ยังคงเอาความหมายส่วนสำคัญของบารมีทั้ง ๑๐ นั้น มาใช้เป็นหลักสำหรับ**

ลูกเสือได้, เพราะฉะนั้นจึงได้มีความคิดเห็นไปในทางที่ว่า ลูกเสือก็คือผู้ปฏิบัติ
 ธรรมะประเภทหนึ่งนั่นเอง จึงอยากให้อีกว่า “ธรรมบุตร”, หรือเรียกชื่อค่าย
 ลูกเสือว่า ค่ายธรรมบุตร เป็นต้น. ในที่สุดก็ขอให้ทุกคนพยายามสังเกตเรื่อย ๆ ไป
 ในโอกาสข้างหน้า ว่าหลักธรรมะกับหลักการของลูกเสือนั้นมันตรงกันอย่างไรเรื่อย ๆ ไป
 จะเข้าใจได้, และจะมองเห็นชัดยิ่งขึ้นทุกทีจนพอใจในหลักของลูกเสือและหลักของ
 ธรรมะพร้อมกันไปในตัวในคราวเดียวกัน ดังนี้.

สำหรับวันนี้ก็เหลืออยู่แต่ความคิดเห็นบางอย่างที่คิดว่า ควรจะนำมากล่าว
 ให้ทราบปลีกย่อยออกไป. ข้อนี้ได้แก่การที่มี โวหารที่ใช้เรียกใช้กล่าวในทาง
 ธรรมะและในทางโลก ๆ นั้น ย่อมจะต่างกันบ้างเป็นธรรมดา หรือว่าสิ่งใน
 ทัศนะกว้างแคบกว่ากัน และสิ่งเหล่านั้นก็อาจจะเปลี่ยนเป็น “ควรหรือไม่ควร” ไปก็มี.

ยกตัวอย่างเช่นว่า : ความเป็นผู้ร่าเริง; ความเป็นผู้ร่าเริงนี้ในทางธรรม
 ในทางวินัยของพระพุทธเจ้าก็ต้องการอย่างยิ่ง; แต่คำว่า “ร่าเริง” นั้น อาจจะมี
 ความหมายกว้างแคบกว่ากัน. ถ้าร่าเริงกันถึงขนาดที่เกินไป ก็กลายเป็นเรื่อง
 ของกิเลส ในทางธรรมะก็ปฏิเสธ; แต่ถ้าร่าเริงในขนาดที่พอเหมาะพอดี เพื่อเป็น
 ประโยชน์แก่การมีกำลังวังชา; อย่างนี้ก็ยอมรับ. พระพุทธเจ้าสรรเสริญความร่าเริง
 ความกระปรี้กระเปร่า ความแคล่วคล่องว่องไว; ฉะนั้นเป็นอันว่าเราจะต้องรู้ขอบเขต
 ของคำว่าร่าเริง เป็นต้น.

โวหารทางโลก กับ โวหารทางธรรม

มีพระพุทธภาษิตอยู่พวกหนึ่งที่ฟังดูแล้วอาจจะแปลก แต่ถ้าเข้าใจผิดแล้ว
 กลายเป็นขัดขวางกันอย่างยิ่ง; คือพระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า : ในอริยวินัย คือใน
 ระเบียบปฏิบัติของพระอริยเจ้านั้น กับระเบียบปฏิบัติของชาวบ้านชาวโลกนั้น ต่างกันอยู่,

หรือว่าเสียงความหมายต่างกันอยู่ เช่น การร้องเพลงของชาวบ้าน ถือว่าเป็นการร้องไห้ในอริยวินัย การพ้อนรำของชาวบ้านถือว่าเป็นอาการของคนบ้าในอริยวินัย การหัวเราะของชาวบ้านถือว่าเป็นอาการของเด็กอ่อนนอนเบาในอริยวินัย.

ลองฟังดูให้ถี่ หรือลองทบทวนดูใหม่ ว่าการร้องเพลงนั้น ในทางศาสนาในทางอริยวินัยถือว่าเป็นการร้องไห้, การพ้อนรำเป็นอาการของคนบ้า, การหัวเราะเป็นอาการของเด็กกอมมือ; นี่หมายความว่า ปฏิเสธการร้องเพลง การพ้อนรำ การหัวเราะ ในลักษณะหนึ่งทีเดียว.

เราต้องสังเกตดูว่า; เมื่อเวลาคนร้องเพลงนั้น มีอาการของคนร้องไห้เหมือนกันก็อย่างหรืออย่างไรบ้าง ? พวกพระอริยเจ้าไม่ต้องการร้องเพลงอยู่ด้วย, ก็ยังมองเห็นเป็นอาการเหมือนกับการร้องไห้ ที่จะต้องทำเสียง ตะเบ็งเสียง ใช้เส้นกล้ำเนื้อคอหรือหลับตา หรือทำท่าทางอะไรบางอย่าง บางทีก็เหมือนกับร้องไห้จริงๆ. ส่วนการพ้อนรำเรียกว่าอาการของคนบ้า ก็หมายความว่า มันคล้ายกับอาการของคนบ้าอยู่อย่างหนึ่ง; แล้วคนที่จะลุกขึ้นรำได้มันต้องเกิน ๑๕ เปอร์เซ็นต์ของคนบ้า ดังนั้นเป็นต้น มันจึงจะลุกขึ้นรำได้. ฉะนั้นจึงพอจะมองเห็นว่า ทำไมพระอริยเจ้าท่านถึงมองเป็นอาการของคนบ้า.

ที่นี้การหัวเราะนี้เหมือนเด็กอ่อนนอนอนอยู่ในเบาะหัวเราะแหย ถ้าเทียบกับการหัวเราะของคนทั่วไป. สำหรับพระอริยเจ้าจริงๆ นั้น ไม่มีอะไรที่จะกระตุ้นให้หัวเราะได้; เพราะว่ามองเห็นความจริงของสิ่งต่างๆ จนไม่มีอะไรเป็นของยั่วให้ขบขันไปได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือพระอรหันต์; เพราะความที่จิตหมดจากกิเลสนั้น, ไม่มีอะไรกระตุ้นหรือไปทำให้หัวเราะได้ หรือที่จะไปจีเส่นอะไรทำนองนั้นได้; เลยเห็นการหัวเราะของคนทั่วไปว่า เป็นเหมือนกับเด็กๆ.

ที่เอาเรื่องนี้มากล่าว ก็เพื่อเก็บเอาแต่ความเข้าใจที่ถูกต้อง ระหว่างหลักการของลูกเสือ ที่ยังมีเรื่องร้องเพลง เรื่องเพื่อนำ เรื่องหัวเราะ เพื่อว่าจะไม่ขัดกันกับเรื่องที่กำลังกล่าวมาแล้วข้างต้น ว่าหลักการของลูกเสือนั้นตรงกับหลักธรรมะทุกข้อ จะได้พูดถึงเรื่องร้องเพลงก่อน.

เรื่องร้องเพลงนี้ ถ้าเราศึกษาดูตามประวัติศาสตร์ของมนุษย์เรา เดิมเขามุ่งหมายที่จะให้ได้รับอารมณ์ที่เยือกเย็นเป็นความสงบ; ฉะนั้นจึงมีร้องเพลงกันแต่ในทางศาสนา หรืออย่างที่เราเรียกกันว่าโนโบสต์มาก่อน; เป็นการร้องทำนองร้องเพลงนี้เพื่อให้นักลุ่มอารมณ์ที่คลั่งคลุ้ม มาแต่บ้านเสีย. พอเข้าไปในโบสต์แล้วก็เปลี่ยนจิตใจเป็นอารมณ์ที่เย็น หรืออย่างน้อยก็ที่ปกติ เพื่อที่จะคิดนึกในทางธรรมะ; นี่คือความมุ่งหมายที่แรกและสำคัญที่สุด.

ทีนี้ต่อมามนุษย์ก็ยังใช้การร้องเพลงนี้ เพื่อปิดกลบอารมณ์ ที่เป็นทุกข์ที่เราอ่อน ที่กระวนกระวาย; พอเราร้องเพลงแล้ว จิตใจที่กระวนกระวายระส่ำระสายเราอ่อนนั้นเปลี่ยนเป็นปกติได้; นี้ก็ยังประพฤติกฎปฏิบัติกันอยู่.

ต่อมา วิวัฒนาการอันนี้เลยเกิด จนกลายเป็นว่า เรื่องร้องเพลงนี้เป็นเรื่องกระตุ้นกิเลสที่ควรจะต้องสงบให้พุ่งข้ามให้ยิ่ง ๆ ข้นไป; เพราะว่าคนสมัยหลังนี้นิยมความมีกิเลส, นิยมต้องการจะใช้กำลังของกิเลสให้มาก; ฉะนั้นเพลงนี้จึงเปลี่ยนความมุ่งหมาย เป็นกระตุ้นเรื่องของกิเลสไป.

เต้นรำ ทำเพลง หัวเราะ ขนาดไหนจะสมควรแก่ลูกเสือ

เราจะถือว่า เพลงประเภทไหน ยุคไหนที่ควรจะได้เรียกว่า เป็นเพลงที่ตรงกับความมุ่งหมายในกิจกรรมของลูกเสือ. ขอให้คิดดูให้ดี; เพลงชนิดแรก

ที่สุดกล่อมจิตใจให้ลดลง ให้สงบลง เพื่อปฏิบัติกิจทางศาสนา, เพลงในยุคคลาง เพื่อให้คนเรารู้สึกความกระวนกระวาย ใจคอปกตินอนหลับสบาย, ส่วนเพลงสมัยนี้ อยู่ไม่ให้นอนหลับ ให้พุ่งช่านให้มากเข้าไว้ เพื่อเอารสอร่อย ที่เกิดจากความต้องการ ในทางกิเลส; ฉะนั้นอย่าได้เข้าใจว่า เพลงๆ แล้วเหมือนกันหมด.

ที่นี้ ลูกเสือกมีหลักสูตรเกี่ยวกับการร้องเพลง; ฉะนั้นต้องระวังให้ดี ต้องรู้จักเลือก. ที่นี้รวมกันทั้ง ๓ อย่าง : ร้องเพลงก็ดี เพื่อนรำก็ดี หัวเราะก็ดี ถ้ามันมากเกินไป, ถ้ามันเลยเถิดไปแล้วจะเป็นอย่างไร; ถ้ามันมากเกินไป ท่านจะเห็นด้วย กับพระพุทธเจ้าท่านที่ว่า ร้องเพลงก็เหมือนร้องไห้ เพื่อนรำก็เหมือนบ้า, หัวเราะ คืออาการของเด็กกอมมือ. ฉะนั้นเราจะร้องเพลงกันขนาดไหน เพื่อนรำกันขนาดไหน หัวเราะกันขนาดไหน เท่าไรจะพอดี นั้น ควรสังวรให้มาก.

ถ้ากิจกรรม หรือหลักการของลูกเสือกยังคงประกอบอยู่ด้วยธรรมะเสมอ ไป ก็จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งแก่มนุษย์เรา; เพราะว่าการกระทำของลูกเสือกนี้ ต้องการจะช่วยปรับปรุงมนุษย์ ให้เป็นมนุษย์ที่ดีที่เหมาะสม ที่จะสร้างความสงบสุขในโลก ทั้งแก่ตนเองและแก่ผู้อื่น. ที่นี้ เราจะต้องทำถูกในทุกอย่างทุกประการ จึงจะได้; ถ้าเราทำผิด เช่น ทำมากเกินไป จนลุ่มหลงในเรื่องร้องเพลง เพื่อนรำ หัวเราะ ๓ อย่างนี้แล้ว; แทนที่จะเป็นลูกเสือกกลายเป็นคนทะเลาะแหละโลเล, จะเพิ่มนิสัย หรือฝึกนิสัย หรือพอกพูนนิสัยทะเลาะแหละโลเลเสียมากกว่า ไม่อาจจะเป็นคนที่ดี หน้าที่ดีของมนุษย์ในโลกได้. ที่กล่าวนี้ ไม่ได้ติเตียน หรือไม่ได้บอกร้องให้เลิก การร้องเพลง เพื่อนรำ หรือหัวเราะ; เพราะว่าเป็นสิ่งที่เล็กไม่ได้; แต่ว่าเป็นสิ่งที่ต้อง ทำให้พอเหมาะ พอดีหรืออยู่ในการควบคุม.

การร้องเพลงก็แสดงให้เห็นแล้วว่าเพื่อกล่อมจิตใจให้เยือกเย็น; การเพื่อนรำ ก็คงจะมาจากท่าทางต่าง ๆ ซึ่งครั้งแรกที่สุดจะเป็นเรื่องกายบริหารมากกว่า. ยกตัวอย่าง

เช่นพวกโยคีต้องมีท่าเหวี่ยงแขนเหวี่ยงขา คัดเนื้อคัดตัวตึงหลายสิบท่าเพื่อให้เขาเป็นคนสบายมือนามัยตี อยู่ในป่าในดงได้โดยไม่มียากินไม่มีอะไรกิน ซึ่งเป็นเครื่องช่วยได้มากในการบริหารตัวเอง ; และก็คงอย่างเดียวกันกับการร้องเพลงเป็นเรื่องในกิจกรรมทางศาสนา. ต่อมาวิวัฒนาการมากเกินไปจนเป็นเรื่องขวกิเลส นี่เป็นเรื่องชาวบ้านมากขึ้น ๆ .

สำหรับเรื่องหัวเราะนั้น ถ้าพูดโดยหลักธรรมชาติหรือวิทยาศาสตร์ก็เป็นสิ่งที่ต้องหัวเราะเพื่อให้อวัยวะภายใน เช่นปอด หรือกล้ามเนื้อเกี่ยวกับปอดกับท้องปกติ. ถ้าคนไม่เคยหัวเราะเลย กล้ามเนื้อส่วนนั้นจะตีบไป เส้นประสาทจะไม่ปกติ คนนั้นจะผิดปกติก็ได้; ฉะนั้นคนทั่วไปจึงหัวเราะตามธรรมชาติ. แต่ก็อย่างเดียวกันอีกคือถ้าหัวเราะมากเกินไป หาเรื่องมาหัวเราะกันมากเกินไป ก็เปลี่ยนนิสัยให้เป็นมนุษย์โลเล. การที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสไว้อย่างนี้ จะมีความจริงมากน้อยเท่าไรขอให้ลองคิดดู; แล้วเราก็เลือกเอาเท่าที่พอดี.

ทีนี้ อยากจะกล่าวต่อไปถึงข้อที่เนื่องกันว่า ถ้าเราอยากจะรู้จักอะไรว่าดีหรือไม่ดี, ดีมากน้อยอย่างไร, จะรู้จักมันให้สมบูรณ์แท้จริงแล้ว; พระพุทธเจ้าท่านวางหลักไว้ให้เสร็จด้วยเหมือนกัน. อย่างว่าเรื่องร้องเพลง ฟ้อนรำ หัวเราะนี้มันคืออะไร? มันดีจริงไหม? ดีมากน้อยอย่างไร? เราอยากจะรู้จักมันให้ถูกต้อง นี้เราจงใช้หลักเกณฑ์ที่พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสไว้วางไว้ และเป็นหลักเกณฑ์ที่ใช้ได้ในกรณีทั่วไป. ฉะนั้นขอให้สนใจจดจำไปคิดไปนึก ไปพิจารณาดู; พระพุทธเจ้าตรัสว่า : ถ้าเราอยากจะรู้จัก หรือรู้เรื่อง หรือเข้าใจสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างดีแล้ว เราจะต้องตั้งหัวข้อเป็น ๕ หัวข้อ ดังต่อไปนี้ :-

ข้อที่ ๑ ว่า มันมีลักษณะหรือมีชนิด เป็นอย่างไร? มันเป็นอย่างไร? ปรัชญาการณของมันเป็นอย่างไร? น้อย่างหนึ่ง มันมีลักษณะแสดงออกเป็นปรากฏการณ์อย่างไร นี่เป็นหัวข้อที่หนึ่ง.

ข้อที่ ๒ ก็คือสิ่งนั้นมันมาจากอะไร? มันเนื่องมาจากอะไร? หรือเพราะเหตุไร? นี่เป็นข้อที่สอง.

ข้อที่ ๓ เส้นของมัน เป็นอย่างไรหรือคืออะไร? เส้นที่ของสิ่งนั้นที่จะทำไห้คนหลง.

ข้อที่ ๔ โทษ คืออันตรายของมันมีอยู่อย่างไร? ซ่อนอยู่ที่ไหน?

ทีนี้ข้อที่ ๕ อุบายที่เราจะควบคุมมัน หรือขณะมันนั้น มีอยู่อย่างไร? เป็นห้าข้อด้วยกัน.

ถ้ายกเป็นภาษาบาลีข้อที่หนึ่ง ก็เรียกว่า ลักษณะของมันนั้นเป็นอย่างไร, ข้อที่ ๒ สมุฏฐานของมันเป็นอย่างไร, ข้อที่ ๓ อัสสาหะ คือเส้นของมันเป็นอย่างไ, ข้อที่ ๔ อาทีนวะ คือโทษอันร้ายกาจหรือคำทราวมของมันนั้นเป็นอย่างไร, ข้อที่ ๕ นิสสรณะ คืออุบายวิธีที่จะออกไปพ้นอำนาจของมันให้得有โดยวิธีใด. ใน ๕ อย่างนี้จะเอาไปใช้พิจารณาอะไรก็ได้ ศึกษาอะไรก็ได้ ไม่ว่าจะไรหมด. ถ้าจะรู้จักมันให้ดี ที่เรียกว่าดีถึงที่สุด ก็ต้องรู้จักใน ๕ อย่างนี้.

ยกตัวอย่างเช่น : จะรู้จักเงิน, เงินที่เราชอบกันนัก. เราต้องรู้ว่ามันมีลักษณะอย่างไร, สมุฏฐานมูลเหตุมันมาอย่างไร, เส้นของมันอย่างไร, โทษของมันอย่างไร, อุบายที่เราจะอยู่เหนือมันคืออย่างไร. ทรัพย์สินสมบัติต่างๆ ก็เหมือนกัน และโดยเฉพาะอย่างยิ่งก็คือ สิ่งเข้ามาเกี่ยวกับเราในชีวิตประจำวัน, จะต้องรู้จักตามหลัก ๕ ประการที่กล่าวมานั้น.

ถ้าท่านอยากจะรู้จักว่า อะไรที่มากเกี่ยวข้องกับเราในชีวิตประจำวัน ตามหลักทางศาสนากระบวนที่ว่า : สิ่งที่มาเกี่ยวข้องทางตา สิ่งที่มาเกี่ยวข้องทางหู สิ่ง

ที่มาเกี่ยวข้อง ทางจมูก ทางลิ้น ทางผิวหนัง และ ทางจิตใจ เองเป็น ๖ ทางด้วยกัน ; และมนุษย์ไม่มีอะไรมากกว่านี้ เรื่องราวต่างๆ เกิดขึ้น หรือตั้งขึ้น หรืออะไร ก็จาก ๖ อย่างนี้ ที่เรียกว่า รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธัมมารมณฺ์ ; มีอยู่ ๖ อย่าง เข้ามาโดยทาง ๖ ทางนี้ คือสิ่งที่จะแวดล้อมเราอยู่เป็นประจำ ; เพราะเหตุว่า ปัญหาของเราจะต้องรบสู้กับสิ่งเหล่านั้นทั้งนั้น เพื่อให้ชนะมัน. ที่มันชั่วร้าย เราก็จะต้อง ทำลายเสียได้ ; ที่ดีมีประโยชน์ก็เอาไว้. ขอให้นึกคิดให้ทราบไว้ว่า มนุษย์ทั้งหมด ในโลกนี้มีปัญหาอยู่แต่ในเรื่องเหล่านี้ : รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธัมมารมณฺ์ เหล่านี้ ทั้งนั้น. มนุษย์ไม่ได้เกี่ยวข้องอะไรออกไปจากนี้.

แม้ปัญหาที่เราเห็น ๆ กันอยู่ เช่นการทำสงครามกันไม่มีที่สิ้นสุดในระหว่าง ประเทศชาตินี้ ; มูลเหตุแท้จริงมันอยู่ที่แต่ละคน ๆ มีปัญหาเรื่องปากเรื่องท้อง เรื่องความต้องการ ความอยาก ความกระหายนานาประการ เกี่ยวกับเรื่อง ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางผิวหนัง ทางจิตใจ ทั้งนั้น ; อยากจะรบให้ชนะก็เพื่อ จะได้วัตถุปัจจัยสำหรับได้มาซึ่ง รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธัมมารมณฺ์ นี้ ทั้งนั้น ; อยากจะมีให้มาก อยากจะสะสมให้มาก ; นั่นจึงเป็นต้นเหตุให้เกิดการปฏิบัติทางทหาร ทางการเมือง ทางเศรษฐกิจ ทางอะไรต่างๆ เพื่อให้สำเร็จประโยชน์ตามที่ตัวต้องการ.

จะเห็นได้ว่ากิจการทางทหาร ทางเศรษฐกิจ ทางการเมืองนั่นก็ดี ; กิจการ ทุกอย่างมันเป็นลูกน้องหรือเป็นบริวารของความต้องการตามธรรมชาติที่แท้จริงของ มนุษย์ ที่ต้องการคือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธัมมารมณฺ์ นี้อีกต่อหนึ่ง ; ไม่เช่นนั้นเราจะรบไปทำไมกัน, จะมีเศรษฐกิจไปทำไมกัน, มีการเมืองเพื่อให้ชนะ สมประสงค์ไปทำไมกัน. พระพุทธเจ้าท่านจึงทรงสอนให้ดูที่รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธัมมารมณฺ์ ในฐานะเป็นสิ่งที่สัมพันธ์ต่อมนุษย์ในชีวิตประจำวัน และ ดูมันด้วยลักษณะ ๕ อย่างนี้ว่า มันคืออะไร มันเกิดมาจากอะไร, เส้นของมันเป็น อย่างไร, โทษของมันเป็นอย่างไร, เราจะมีอุปายอยู่เหนือมันได้อย่างไร ; อย่างนี้เป็นต้น.

แม้ท่านจะเลี้ยงวัว เลี้ยงควาย เลี้ยงไก่ เลี้ยงปลากัด ก็ขอให้คุ้มกันในลักษณะ ๕ ประการนี้ : ลักษณะมันเป็นอย่างไร, เหตุเพราะอย่างไร มันจึงนำเลี้ยง, และเสน่ห์ของมันอยู่ตรงไหน, โทษของมันอยู่ตรงไหน, และอุปนิสัยที่เราจะขนะมันอยู่ที่ตรงไหน, อย่างนี้เป็นต้น.

นี่จะเห็นว่า ไม่ว่าอะไร ทุกอย่างทุกประการ ที่เราจะรู้จักมัน ที่เป็นวัตถุก็ดี ที่เป็นนามธรรมก็ดี ที่เป็นภาวะการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งก็ดี, ถ้าอยากจะรู้ว่าอะไรเป็นอะไรแล้ว ขอให้ดูโดยลักษณะ ๕ ประการนี้. อาตมาเชื่อว่าจะมีประโยชน์อย่างยิ่งแก่ผู้ที่จะเป็นลูกเสือ; ก็จะเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ที่สุดในโลก เพราะว่ามี ความฉลาด รู้จักสิ่งต่างๆ ในโลกนี้ดี. เพราะถ้าลูกเสือไม่ต้องการจะเป็นมนุษย์ที่ดีที่สุดในโลกแล้ว จะกันไปทำไมกัน? มันก็บ่ช่วยการ.

บางคนอาจจะคิดว่าเป็นลูกเสือคนสนุกสนานดี ได้หัวเราะมาก ได้ร้องเพลงมาก ได้เพื่อนร่ามาก ทำนองนี้ มันก็ไปกันใหญ่; เพราะมันไม่เป็นไปเพื่อความเป็นมนุษย์ที่ดีในโลกได้. เราต้องรู้ว่ามันมีลักษณะอย่างไร, มูลเหตุอย่างไร, จึงต้องทำอย่างนั้น แล้วเสน่ห์ของมันเป็นอย่างไร, โทษของมันเป็นอย่างไร, เราจะควบคุมมันให้พอเหมาะพอดี ไม่ตกอยู่ใต้อำนาจของมันได้อย่างไร ในการร้องเพลงก็ดี การเต้นรำก็ดี การหัวเราะก็ดี.

ขอให้นี่ดู แล้วอาจจะเห็นห่วงเด็กเล็กๆ ที่ถูกล่อลวงสิ่งเหล่านี้มากเกินไป จนคล้ายๆ กับว่า เป็นลูกเสือก็เพื่อให้ได้ร้องเพลง เพื่อให้ได้เต้นรำ เพื่อให้ได้หัวเราะ; อย่างนี้มันก็เสียหมด ก็มันเป็นการเข้าใจที่ผิด. ฉะนั้นจะเป็นเด็กเล็กๆ ก็ดี, เป็นลูกเสือโตๆ ก็ดี, ผู้บังคับบัญชาลูกเสือก็ดี, จะต้องรู้ส่วนสำคัญของสิ่งที่ให้ความร่าเริง. เราต้องการความร่าเริง. แต่เราต้องรู้จักควบคุม หรือเข้าใจมันให้ถูกต้อง ให้สำเร็จ

ประโยชน์จริงๆ เป็นความรำเริงที่ทำให้มนุษย์เป็นมนุษย์; ไม่ใช่เป็นความรำเริงที่เลยเถิด ที่ทำให้มนุษย์กลายเป็นภูตผีปีศาจ; อย่างนี้เป็นต้น.

นี้อาตมากล่าวไปในฐานะที่เป็นความรู้รอบตัว หรือเพื่อประกอบให้เกิดความรู้ความเข้าใจในหน้าที่ของตนให้มากยิ่งขึ้น จึงได้กล่าวในทำนองที่ฟังดูแล้วคล้าย ๆ กับว่าจะกั๊กกัน; แต่ไม่มีเจตนาจะกั๊กกัน มีเจตนาเพียงที่จะให้สำเร็จประโยชน์ตรงและเต็มทีตามความมุ่งหมายของกิจการลูกเสือ, และเท่าที่เห็นว่าท่านทั้งหลายอาจจะไม่ทราบ, และเท่าที่เป็นหน้าที่ของอาตมา ที่ได้ลงไปค้นคว้ามาจากพระคัมภีร์ทางพระศาสนา เช่นพระไตรปิฎก; ได้มีคำกล่าวเรื่องการเดินรำ ทำเพลง การหัวเราะ ๓ อย่างนี้ ก็เป็นข้อความในพระไตรปิฎกอังคุตตรนิกาย, หรือหลักห้าประการนั้น ก็เป็นข้อความในพระไตรปิฎกที่มีอยู่ทั่วไป.

หลักก็เกี่ยวกับการคบหาสมาคมของพระพุทธเจ้า

ต่อไปอีกก็อยากจะกล่าวถึงหลัก ๓ ประการเกี่ยวกับการคบหาสมาคม. ผู้ที่เป็นลูกเสือก็คงจะมีปัญหา เกี่ยวกับการคบหาสมาคม; สั่งสอนกันมาก อบรมกันมาก ให้รู้จักการสมาคม. เมื่อถามถึงว่า การสมาคมมีหลักเกณฑ์อย่างไรตามหลักของพระพุทธศาสนา? เรามีพระพุทธภาษิตก็เหมือนกัน ไม่ใช่ที่เราจะต้องนึกเอาเอง หรือเราจะต้องไปค้นคว้ารวบรวมมาก ๆ แล้วเอามาสรุปข้อความเอาเอง; อย่างนั้นไม่ใช่. แต่ว่าพระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสไว้ชัด โดยเราไม่ต้องรวบรวมค้นคว้ามาสรุป.

สำหรับการคบหาสมาคมนี้ พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า : ถ้าเลวกว่าก็ส่งสาร, ถ้าเสมอกันก็คบหาด้วย คือกินอยู่เล่นหัวด้วย, ถ้าดีกว่าก็เคารพ.

ข้อนี้มันหมายความว่า คนเราอยู่ในโลกนี้ มันหลีกเลี่ยงไม่ได้ในการที่จะไม่พบปะคบหาสมาคมซึ่งกันและกัน. ที่นี้ในบรรดาคนที่ต้องคบหาสมาคมนั้น ก็จะต้องมี

เร็วกว่า หรือเสมอกัน หรือดีกว่าเป็น ๓ อย่างอยู่; แล้วคนเราคนหนึ่ง ๆ หรือพวกหนึ่ง ๆ นั้น มีหน้าที่การงานต่าง ๆ กัน ซึ่งหมายความว่า ในโลกนี้มีหน้าที่การงานต่าง ๆ กัน.

ในคนหนึ่ง ๆ หรือผู้หนึ่งนั้น อาจจะมีดีกว่าเร็วกว่ากันในส่วนนี้; แต่ไปดีกว่าเร็วกว่ากลับกันอยู่ในส่วนอื่น ในความสามารถส่วนอื่น; เพราะมีการงานหลายหน้าที่. หรือแม่ที่สุกแต่ว่า เรื่องอายุคือวัย นี้ก็เป็นเรื่องเปรียบเทียบ ดีกว่า เร็วกว่า เสมอกัน. หรือแม่แต่เรื่องชาติ เรื่องตระกูล ก็เป็นเรื่องเปรียบเทียบ ดีกว่า เร็วกว่า เสมอกัน; เรื่องวิชาความรู้ที่ได้ศึกษาเล่าเรียนมา ก็มีทางที่จะเปรียบเทียบว่า เร็วกว่า เสมอกัน หรือดีกว่า. เรื่องความประพฤติทางมรรยาททางกายทางวาจาทางใจ ก็มีทางที่จะเปรียบเทียบกันว่า เร็วกว่า เสมอกัน หรือดีกว่า. มันอาจจะเกิดไขว้กัน สับสนกัน จนพุกยาก็ได้.

ทีนี้ เราเอาฐานะโดยทั่ว ๆ ไป รวมความแล้วก็พอจะเกิดความเข้าใจได้ ควรจะใช้คำว่า อยู่ต่ำกว่า หรืออยู่สูงกว่า หรืออยู่ในระดับเดียวกัน. ใช้คำว่า “เร็วกว่า” หรือ “ดีกว่า” นี้ ยังไม่ค่อยถนัดนัก; แต่ถ้าเรามาใช้คำว่า “ต่ำกว่า” หรือ “สูงกว่า” นั้น หมายความว่า ถ้าสูงกว่าก็อยู่ในฐานะที่เราจะช่วยเขา; มันต่ำกว่าหรือสูงกว่ากันอย่างนี้. ถ้าเขาอยู่สูงกว่า เขาก็อยู่ในฐานะที่จะช่วยเรา เพราะเขาอยู่สูงกว่า. ถ้าเราอยู่ต่ำกว่า เราอยู่ในฐานะที่จะได้รับความช่วยเหลือจากเขา, ถ้าเสมอกันคือไปช่วยกันได้, ถ้าต่ำกว่าพระพุทธรเจ้าท่านตรัสว่าให้สงสาร.

ทีนี้ คนเรามักจะเคยชินไปในทางอื่น เมื่อมีคนที่ย่ำกว่าผ่านเข้ามา มักจะมีความคิดนึกไปในทางที่จะล้อเลียน อย่างน้อยก็ล้อเลียน ดูหมิ่น หยอกเย้า ซึ่งไม่ใช่ความสงสาร; บางทีก็ข่มขีไปเลย อย่างนั้นมันผิดกับหลักคำสอน. ลูกเสือควรจะได้รับอารมณ์มรรยาทที่ดี ที่จะไม่ล้อเลียน ไม่ข่มขี; แต่จะได้รับการอบรมเรื่องให้สงสาร; ส่วนที่จะคิดช่วยเหลือด้วยหรือไม่ นั้น ก็ยังจะต้องสังเกตกันต่อไป.

ถ้าเขาอยู่ในฐานะที่สูงกว่า โดยปกติคนเรามักจะคิดในทางอิจจาริษา ที่เรียกว่าจะโค้นเขาจะบ้ตขาเขาให้ห้ก้ล้ม ; ไม่ได้คิดในทางที่จะแสดงความยินดีด้วยและ เคารพ. ข้อน้เราเห็นข้ก้ว่า เราต้องการให้ลูกเสื่อของเรามีสปิริต ชนิดที่ยินดีด้วยผู้อื่น ; เมื่อดูคนใดค้ ควรจะมีความเคารพค้ห้ก้กว่า สูงกว่า.

จะเห็นได้ว้ว่า เรามีความมุ่งหมายที่จะแก้สัญชาตญาณอย่างส้ค้ด้วยกิจกรรม ของลูกเสื่อ. สัญชาตญาณอย่างส้ค้ว้้น้หมายความว่า ทำไปตามปกติธรรมค้ของส้ค้ว้ ที่มีชีวิตจะฟังกระทำ : ค้คือส้ค้ว้้น้ไม่ได้รับการอบรมสั่งสอน แล้วก้ทำไปตามสัญชาต- ญาณ อย่างน้ก้เรียกว่า กระทำตามสัญชาตญาณแห่งส้ค้ว้้อย่าง animal behavior ; ใช้ค้ว่า behavior ค้คือประพค้ไปตามความรู้ส้ก้ธรรมชาติเหมือนส้ค้ว้้อย่างส้ค้ว้ แต่ด้าอย่างมนุษย์ ก้เรียกว่า human conduct ใช้ค้ว่าเป็น conduct ไม่ใช่ behavior น้กระทำอย่างคน ; animal behavior น้ ประพค้ค้้อย่างส้ค้ว้.

ถ้าเราไม่ควบคุมความรู้ส้ก้ ความประพค้ค้้อย่างส้ค้ว้ จะมีอาการ ค้คือจะข้มขี้ ตัวเล็กกว่า เลวกว้่า ต้กว้่า แสดงอาการเบ้งท้บอะไรทำนองน้ ; ฉะนั้น ถ้าเราแสดง อาการเบ้งท้บใครค้ผู้ต้กว้แล้ว ก้เข้าใจเดิดว้่าห้มค้ความเป็นลูกเสื่อแล้ว. เพราะ ค้ว่าลูกเสื่อห้มถึงมีสมรรถภาพ กล้าหาญ และมุ่งหมายจะบำเพ็ญประโยชน์ผู้อื่น อย่่างไร. น้ได้บรรยายแล้วในการบรรยายครั้งที่๑ มีได้ห้หมายความว้่าลูกเสื่อมีเขี้ยวมีเล็บ, เห็นตัวเล็กกว่ากระโจนเข้าใส่กินเลย ; อย่่างน้ มันเป็น “ลูกเสื่อส้ค้ว้เดจจัน” ฉะนั้นด้า “ลูกเสื่อคน” ; ก้ต้องตรงกันข้้ม ถึงก้บ้รักและสงสาร ; เราควบคุมความ ประพค้ค้้อย่างส้ค้ว้ไว้ได้ ; แล้วก้ประพค้ค้้อย่างคนอย่างมนุษย์ ; น้ก้ตรงตาม ที่พระพุทธรเจ้าทำนว่า “ด้าเลวกว้่าต้องสงสาร”.

น้ ถ้าต้กว้่าก้เหมือนกัน จะต้องเคารพ จะต้องแสดงความยินดีด้วย. ด้าเสมอกัน ก้คือ ทำความส้ก้ท้สนม เป็นอันเดิดว้กัน เป็นกันเองเต็มที่ได้. ด้าเลวกว้่า

ก็ไม่สนิทสนมอย่างกันเอง, ถ้าดีกว่าก็ไม่อาจสนิทสนมอย่างกันเอง, แต่ถ้าเสมอกัน ก็อาจคบหาอย่างสนิทสนมเต็มที่ได้.

นี่คือหลักที่กล่าวไว้สำหรับการคบหาสมาคมในพระไตรปิฎก หรือในคำสอนของพระพุทธเจ้าที่อาตมาเห็นว่าเนื่องกันอยู่กับหลักการของลูกเสือ. เรื่องการสังคัมหรือการคบหาสมาคมหรือมรรยาทในการคบหาสมาคม ได้อ่าง่าย ๆ ว่า : ถ้าเลวกว่าหรือต่ำกว่าต้องสงสาร คิดจะช่วย, ถ้าเสมอกันก็เป็นผู้ที่คบหาสมาคมด้วยความเสมอกัน, ถ้าดีกว่าก็ต้องเคารพ คือเทิดไว้สูงกว่า เพื่อจะเชื่อฟังเพื่อจะแสดงความยินดีด้วย; อย่างนี้เป็นต้น.

ที่กล่าวมาอย่างน้อยที่สุดก็ทำให้เห็นได้ว่า หลักคำสอนหรือหลักธรรมะในพระพุทธศาสนานั้น เอามาใช้กันได้กับหลักการของลูกเสืออย่างไร; ซึ่งถือว่าเป็นความคิดเห็นที่สากลระหว่างชาติ หรือสากลทั่วโลก เพื่อจะอบรมเด็ก ๆ หรือยุวชนของเรา. ในฐานะที่เราเป็นพุทธบริษัทเป็นเจ้าของพุทธศาสนาเราจึงกล้าพูดกล้าหาว่า : เรามีหลักเกณฑ์อันที่ศักดิ์สิทธิ์อยู่แล้วในพระคำสอนของเรา; แล้วเราก็พอใจอย่างยิ่ง ที่ว่าหลักการหรือหลักเกณฑ์ลูกเสือสากลก็เป็นไปตามหลักของพระพุทธศาสนา. นี้เราจะได้มีความมั่นคงขึ้นทั้งสองฝ่าย มั่นคงในพระศาสนา และมั่นคงในกิจกรรมของลูกเสือ เพราะเหตุที่ตรงเป็นอันเดียวกัน.

ขอให้ลูกเสือนี้อำนาจการประกอบด้วยธรรมะ

ต่อไปก็อยากจะขออ้างข้อที่ว่า ความเป็นลูกเสือหรือหลักการลูกเสือ ความมุ่งหมายของลูกเสือนี้นี้ ก็เพื่อจะทำให้มนุษย์ดีขึ้นเหมือนที่พูดอยู่บ่อย ๆ : ให้ประกอบด้วยธรรมะ. เมื่อประกอบด้วยธรรมะก็จะดีขึ้น ๆ จนกระทั่งอยู่ในสภาพที่ปลอดภัยหรือไว้วางใจได้.

เดี๋ยวนี้คนเราในโลกนี้ไวใจกันไม่ได้ ไม่มีใครไวใจใคร เพราะไม่มีอะไรที่เป็นเครื่องแสดงให้เห็นว่า ประกอบอยู่ด้วยธรรมชาติ ไม่มีธรรมชาติ ฉะนั้นจึงไม่มีความไวใจ; นี่เป็นต้นเหตุอันแรก ที่ทำให้โลกเราอยู่ไม่เป็นผาสุก เพราะมีแต่ความระแวงกัน แข่งขันกัน มุ่งจะทำลายซึ่งกันและกัน; ฉะนั้นจึงเต็มไปด้วยความเร่าร้อน, ขอใช้คำว่า เตือกปุด ๆ เป็นสำนวนที่ใช้กันอย่างชาวบ้าน, ใช้คำว่า เตือกปุด ๆ อยู่ทั่วไปทุกหัวระแหง.

คำว่า “เตือกปุด ๆ” นี้ เขาก็ใช้มีความหมายในทางธรรมชาติ คือ มีจิตใจเร่าร้อนเหมือนกับไฟเผา แม้ว่าร่างกายจะสนุกสนานรำเริง; แต่จิตใจนั้นเตือกร้อนเหมือนกับไฟเผา, นอนก็ไม่หลับสนิทมีแต่ความระแวง, มีแต่ความไม่ไว้วางใจกัน มีแต่ความสะดุ้งว่า เราจะตายเมื่อไรก็ได้; อย่างนี้แล้วมันก็บ่วยการ ที่เราจะมีโลก หรือมีมนุษย์โลก, มีโลกของมนุษย์, มันสู้โลกของสัตว์เดรัจฉานก็ไม่ได้ เพราะว่าสัตว์เดรัจฉานยังนอนหลับ ยังไม่มีความระแวงหวาดกลัวมากเหมือนกับมนุษย์เรา ไม่มีปัญหายุ่งยากมากเหมือนกับมนุษย์เรา.

มนุษย์เราเมื่อเดินผิดทิศทางของธรรมชาติของศาสนา, ศาสนาไหนก็ได้, เดินผิดทางของธรรมชาติของศาสนาแล้ว มันก็เปลี่ยนไปในทางที่จะให้มีปัญหามากขึ้น มากมายมากเหลือที่จะแก้ไขได้. แต่ถ้าว่ามนุษย์เราเดินถูกต้องทางเท่านั้นปัญหาต่าง ๆ ก็ไม่เกิดขึ้น, และจะสลายไปในตัวเองโดยไม่ต้องแก้. นี่ลองฟังดูที่ว่า เพราะมนุษย์เดินผิดทางของธรรมชาติของศาสนาของความจริงของธรรมชาติ ฉะนั้นปัญหาเกิดขึ้นพรั่งพรั่งจนมนุษย์แก้ไขไม่ไหว; พอมนุษย์เดินถูกต้องทาง ปัญหาก็ไม่เกิด, ที่เกิดอยู่ก็หมดไปเอง.

การที่เรามีลูกเสียในโลก ก็จะทำให้เป็นการตั้งต้นที่ดี ไปแต่ต้นมือ เพื่อเป็นมนุษย์ที่เดินถูกต้องทาง; ขอให้เราระวังเรื่องการเดินทาง และเราอย่าเข้าใจผิดในหลักการต่าง ๆ ที่ได้วางไว้. เช่นคนสมัยนี้ต้องการหัวเราะมากเกินไป; แต่คนโบราณ

เขาพูดว่า : หัวเราะมากเท่าไร จะต้องร้องไห้มากเท่านั้น. คนสมัยนี้จะไม่ยอมรับว่าหัวเราะมากเท่าไร จะต้องร้องไห้มากเท่านั้น ; แต่แล้วเขาก็ต้องร้องไห้ โดยไม่รู้สึกรู้สักตัว.

มนุษย์ร้องไห้ในทางนามธรรม ในทางจิตใจ น้ำตาตกข้างใน นอนไม่หลับ สะอื้น เป็นโรคเส้นประสาทมากขึ้น มีโรงพยาบาลโรคจิตมากขึ้น. คนที่กำลังเดินอยู่ตามถนนนั้น ทั้ง ๘๐ เปอร์เซ็นต์เป็นโรคจิตไม่สมบูรณ์ ซึ่งอาการอย่างนั้นไม่มีในครั้งโบราณอย่างนั้นเป็นต้น. ที่นี้ประเทศไทยยิ่งเจริญก้าวหน้าในทางโลก เช่นประเทศอเมริกา เปอร์เซ็นต์ของการเป็นโรคจิตนี้ยิ่งสูงกว่าประเทศอื่น ; เพราะว่าถูกกรรมานถูกแผดเผาอยู่ทั้งกลางวันและกลางคืน ด้วยการเดินทางไม่ถูกทางในทางจิต.

หลักการของลูกเสือ มุ่งหมาย เพื่อช่วยให้เดินถูกทาง

เราจะถือว่าหลักการของลูกเสือซึ่งเป็นไปตามทางของธรรมชาติ หรืออิงธรรมชาติอย่างหนึ่ง ก็เพื่อให้มนุษย์เดินทางถูก ; เพราะฉะนั้นไปพิจารณาเหตุจรรู้สึกขบขันอย่างหนึ่ง เพราะว่าเราสอนเด็ก ๆ อบรมเด็ก ๆ ในกิจการของลูกเสือด้วยความมุ่งหมายที่ดี ที่พิเศษ ที่น่ายกมือไหว้ ; แต่พอคนโตขึ้นไปแล้ว ทั้งหมด ; ผู้ใหญ่เหล่านั้นไม่มีสปิริตของลูกเสือเหลืออยู่เลย มีสปิริตของการประพฤติอย่างสัตว์เข้ามาแทนที่. ฉะนั้นคนผู้ใหญ่ที่เดินอยู่ตามถนนนั้น จึงมีอาการของคนโรคจิต มีอาการของคนที่ไม่เป็นมนุษย์สมบูรณ์. นี้เราจะแก้ปัญหอย่างนั้นกันทั้งโลก ก็ต้องมีกร่วมมือกันสร้างกิจการของลูกเสือและให้สัมพันธ์กันทั้งโลก. รวมทั้งพวกเราหน่วยหนึ่งที่นี่ ที่กำลังพยายามกระทำอยู่. ฉะนั้นจึงได้ยื่นคำขอร้องว่า ขอให้ไปคิดให้เข้าใจว่า : กิจการลูกเสือนี้เป็นเรื่องของจริยธรรม ไม่ใช่เป็นเรื่องของการศึกษาเล่าเรียนวิชาความรู้ในทางพุทธิศึกษา หรืออะไรทำนองนั้น ; แต่เป็นเรื่องทางจิตใจ ทำจิตใจของมนุษย์ให้เป็นมนุษย์ ไม่ให้มนุษย์มีจิตใจอย่างสัตว์.

คนที่เรียนแต่หนังสืออย่างเดียวนั้น เรียนมากเข้าๆ มีจิตใจเป็นสัตว์มากเข้า มากเข้าก็ได้; เพราะไม่ควบคุมความรู้สึกฝ่ายต่ำ ไม่ควบคุมกิเลส. ที่นี้ความรู้ ที่รู้สึกกว่าตัวเรียนได้มากเก่งกว่าคนอื่น มันก็เคล็ดไปในทางที่จะบ่มข่มคนอื่น เอาเปรียบคนอื่น อะไรมันอื่นอย่างนี้; ความรู้มากนั้นเลยกลายเป็นภัยเป็นอันตราย. ที่นี้หลักการลูกเสือของเราเป็นไปในทางจริยธรรม ก็เพื่อต้องการจะถ่วงเอาไว้ไม่ให้เดินไปทางนั้น, ไม่ให้ลูกตุ้มของมันเอียงไปในทางนั้น; จะให้เอียงมาในทางนี้ คือในทางที่มีจิตใจอย่างมนุษย์; มันก็ยังไปกันได้ คือมีความรู้สติด้วย มีความประพฤติที่ดีด้วย. เมื่อหลักการลูกเสือเป็นไปในทางจริยธรรม อุตมาจึงรู้สึกพอใจ รู้สึกเลื่อมใสและยินดี เสียสละสนับสนุนความมุ่งหมายของกิจกรรมลูกเสือ ก็เพราะเหตุนี้ด้วยเหมือนกัน. ฉะนั้น จึงนึกคิดอยู่ตลอดเวลา และนึกอะไรได้ก็มาบอก. รวมความแล้วก็เพื่อจะได้ค้นคว้าของในโลกในภาวะต่างๆ ไป และในอนาคตอันนานไกล, และด้วยความหวังว่าต้องให้กิจการลูกเสือของเราสำเร็จ. เพราะว่าเวลานี้เราอบรมเด็ก ๆ ของเรา ถูกต้องความมุ่งหมายของหลักการของลูกเสือ; เมื่อเขาโตขึ้นก็ยังคงประกอบอยู่ด้วยธรรมะนั้น กระทั่งเขาไปเป็นพ่อบ้านแม่เรือน เขาก็จะได้ประกอบอยู่ด้วยหลักการธรรมะนั้น.

ที่นี้ถ้ามันเป็นไปในทางตรงกันข้ามมันก็น่าสังเวช คือว่าสอนวิชาลูกเสือ ก็น้อยสอนวิชาความรู้เล่าเรียนต่างๆ ไป, คือสอนให้จำ สอนให้ท่อง สอนให้ทำอะไรทำนองนั้น; ไม่เป็นการประพฤติกอบรมทางจิตใจ; อย่างนี้ก็ยังไม่ใช่จริยธรรม. เพราะสอนลูกเสือเหมือนกับสอนวิชาต่างๆ ไปอย่างนี้ วิชาเลขวิชาอะไรต่างๆ ที่เพียงให้รู้เพียงให้จำเพียงให้เข้าใจเท่านั้น แต่ไม่ได้ประพฤติกอบรม; อย่างนี้ก็เรียกว่าล้มแล้ว ล้มเหลวแล้ว ไปตั้งแต่ที่แรก.

ผู้ที่เป็นครูบาอาจารย์จะอบรมเขา ก็ต้องมีจิตใจ หรือมีการประพฤติกอบรมกระทำที่ถูกต้องจริง ๆ; ไม่ใช่เพียงแต่มีความรู้บอกให้จด ให้เขียนลงไปในการคาษา

จึงจะสามารถอบรมเด็ก ๆ ให้เป็นลูกเสือตามความมุ่งหมายได้. ที่นี้จะต้องகுต่อไปอีกว่า
เด็ก ๆ ของเราโตขึ้นจะต้องมีคุณธรรมเหล่านี้อยู่กระทั่งเป็นหนุ่มเป็นสาว เป็นพ่อบ้าน
แม่เรือนก็ต้องมีคุณธรรมเหล่านี้อยู่จนตลอดชีวิต; แล้วโลกเราก็สงบสบายดี คือไม่
ร้อน เป็นโลกที่สันติภาพ.

ควรรู้จัก เรื่องของความเย็นหรือไม่ร้อน

ที่นี้เมื่อพูดถึงเรื่องร้อนแล้วก็อยากจะพูดเป็นข้อสุดท้ายเสียเลยเกี่ยวกับคำว่า
“นิพพาน” คนบางคนอาจจะสะดุ้งเมื่อได้ฟังคำว่า “นิพพาน”. เด็กหนุ่มเด็กสาวไม่เข้าใจ
คนหนุ่มคนสาวที่รักแต่เรื่องสวยเรื่องงามก็สะดุ้งและเกลียดคำว่า “นิพพาน”; ฉะนั้น
เป็นเรื่องที่ควรจะเข้าใจกันเสียบ้างว่า หมายถึงอะไร.

คำว่า “นิพพาน” นี้ก็แปลว่า หมดเรื่องที่จะทำให้เป็นทุกข์เท่านั้นเอง.
เมื่อลูกเสือต้องการจะทำโลกนี้ให้หมดเรื่องที่จะเป็นทุกข์โดยแนวที่กล่าวมาแล้ว ก็หมาย
ความว่า มุ่งหมายนิพพานอยู่แล้วในตัว แต่ไม่รู้สัก ไม่รู้จักไม่เข้าใจในคำพูดเหล่านั้น.
คำว่า “นิพพาน” เท่าที่มีอยู่ในพระไตรปิฎกจริงๆ เท่าที่มีอยู่ในพระไตรปิฎกจริงๆ,
ขอให้ฟังดู อาตมากำลังยืนยันว่า เท่าที่มีอยู่ในพระไตรปิฎกจริงๆ, มี ๓ ความหมาย.
คำว่า “นิพพาน” นี้ มี ๓ ความหมาย :-

ความหมายที่ ๑ นิพพานของสิ่งที่ย้อน ของวัตถุที่ย้อน นิพพานของวัตถุที่
ร้อน : เช่นข้าวต้มร้อน ๆ เย็นลงอย่างนี้ หรือข้าวสวยที่ร้อน ๆ คุกมาจากหม้อ เย็นลง
นี้ก็เรียกว่ามันนิพพาน. ถ่านไฟแดง ๆ ก็บจากเตามาวาง มันดำ แล้วมันเย็นลง;
นี้ก็เรียกว่ามันนิพพาน. คำบาลีใช้คำว่า นิพพานก็แปลว่า ความที่วัตถุที่ย้อน ๆ
นั้นเย็นลง วัตถุที่ย้อนหมดร้อนเรียกว่านิพพาน.

ความหมายที่ ๒ นิพพานของสัตว์เดรัจฉาน สุนัข วัว กวาง หมู หมากา ไก่ ช้าง ม้า อะไรก็ตามแต่; ถ้าสัตว์ตัวใดถูกมนุษย์เอามาฝึกจนหมดพยศร้ายโดยสิ้นเชิง; ความหมดพยศร้ายนั้นท่านเรียกว่านิพพาน, นิพพานของสัตว์เดรัจฉานคือความที่พยศร้ายดับหมดสูญสิ้นไป เรียกว่า นิพพานของสัตว์เดรัจฉาน, คือหมดพยศ.

ความหมายที่ ๓ นิพพานของคนก็คือหมดกิเลส, หมดกิเลสโดยประการทั้งปวง, หมดถึงที่สุดจริงๆ ก็เป็นพระอรหันต์ เป็นนิพพานแท้จริงและสมบูรณ์; หมดกิเลสตามระดับต่างๆ ก็เรียกว่าเป็นนิพพานในระดับต่างๆ; ถ้าไม่มีกิเลสชั่วคราวก็คือเป็นนิพพานชั่วคราว. บางคราวคนเราไม่มีกิเลสเกิดขึ้นรบกวนจิตใจหรือรบกวนใครเลย; อย่างนี้เรียกว่าเป็นนิพพานเหมือนกัน แต่เป็นชั่วคราว ไม่มีกิเลสปรากฏแต่ประเดี๋ยวมันกลับมาอีก จึงไม่เรียกว่า นิพพานจริง เพราะไม่สมบูรณ์.

สรุปความอีกทีหนึ่งว่า คำว่า “นิพพาน” นั้นแปลว่าดับร้อน, หรือว่าดับพยศ, หรือว่าดับกิเลส; แต่รวมความแล้วก็คือดับสิ่งที่มนุษย์ไม่ต้องการ คือดับสิ่งที่เบียนอันตราย : ของร้อนก็เป็นอันตราย, พยศนี่ก็เป็นอันตราย, กิเลสก็เป็นอันตราย; เพราะฉะนั้น ดับอันตราย นั้นแหละคือนิพพาน. แต่ว่าเราใช้คำๆ เดียวกันคือคำว่า นิพพานะ นิพพายติ ปรีณิพพายติ แล้วแต่มันเป็นค่านามคำคุณศัพท์ คำกริยา; แต่คำเหล่านั้นคือคำว่า นิพพาน นิพพานของวัตถุที่กำลังร้อนก็คือหมดร้อน, นิพพานของสัตว์เดรัจฉานก็คือหมดพยศที่เป็นอันตราย, และนิพพานของคนก็คือหมดกิเลส.

เราที่กิจกรรมของลูกเสือ ก็ต้องการจะให้หมดร้อน หมดพยศและหมดกิเลสเหล่านี้จะเป็นไปได้; ไม่ใช่หมดกิเลสเป็นพระอรหันต์, แต่ต้องการจะให้หมดไปตามที่ควร; แต่โดยเฉพาะแล้วคงจะหมายถึงให้หมดพยศอย่างสัตว์นี้แหละมากกว่า. เด็กๆ นี้ถ้าปล่อยไปตามธรรมชาติแท้ๆ ก็ไม่มีอะไรไปกับสัตว์ มันจะมีพยศอย่างสัตว์.

ถ้าเรามีหลักการที่ดี ที่อบรมควบคุมสั่งสอนดี จนไม่มีพยศอย่างสัตว์ อย่างน้อย ก็เป็นนิพพานได้ความหมายหนึ่ง คือความหมายที่สอง; ฉะนั้นกิจการของลูกเสือหรือ หลักการของลูกเสือ ก็ต้องเชื่อว่าเป็นนิพพานอย่างน้อยในลักษณะที่สอง คือหมด พยศที่เลวร้ายที่เป็นอันตรายต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน. อาตมาจึงอยากจะพูดเสียเลยว่า ความมุ่งหมายของลูกเสือก็คือนิพพานในประการที่สอง ที่ได้ยกมาให้เห็น; และยังคงล่าช้าเงื้องอมออกไปถึงประการที่สาม คือหมดกิเลสโดยแท้จริงตามลำดับ ๆ ยิ่งขึ้นไป.

กิจกรรมของลูกเสือ เพื่อให้ได้รับสิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้

ที่นี้ก็เหลืออยู่ตรงที่จะต้องคิดสักหน่อย และระวังสักหน่อย. ระลึกไว้เสมอ ตรงที่ว่า : ทำไมเราเรียกว่าลูกเสือ? เพราะพอเราเรียกว่าลูกเสือมันก็เป็นไปในทาง ที่จะคิดว่า เป็นสัตว์ที่ร้ายกาจร้ายมีเขี้ยวมีเล็บ ข่มเหงคนอื่นอย่างนั้นอยู่เสมอไป; ฉะนั้นจึงอยากจะขอให้ครูบาอาจารย์ทั้งหลายที่กำลังจับเด็ก ๆ ให้เข้าใจคำว่า “ลูกเสือ” ให้ ถูกตรงตามความหมายของคำ ๆ นี้ด้วย. อย่าให้จิตใจเหินห่างไปในทางที่เป็นเสือ แล้ว มีเขี้ยวมีเล็บ แล้วก็ต้องพัดคนอื่นให้หลงไป; เพราะใช้คำว่าลูกเสือซึ่งเป็นคำที่อาจจะ เข้าใจผิดได้ง่าย.

ถ้าว่าเป็นลูกเสือ โดยมีความหมายไปอีกอย่างหนึ่ง คือเป็นลูกเสือที่มี เขี้ยวมีเล็บสำหรับจะกัดจะสู้กับความชั่ว คือกิเลสหรือความเลวในใจของมนุษย์ นั้นเอง; และเราเป็นลูกเสือกันในตอนนั้น มีหน้าที่จะปราบปรามสิ่งที่เป็นข้าศึก ของคน คือความชั่วความเลวความประพฤติอย่างชั่ววินัยให้หมดไป ด้วยความ เข้มแข็ง ด้วยความกล้าหาญ อย่างเดียวกับลูกเสือ; แล้วเขาก็ไม่มีทางจะเข้าใจผิด ได้ตั้งแต่ต้น โดยจะเป็นไปเรื่อย ๆ จนถึงที่สุด. กิจกรรมของลูกเสือก็จะเป็นประโยชน์ เหลือที่จะกล่าวได้ในโลกเรา; เพราะว่าเป็นอันเดียวกับธรรมะในพระพุทธศาสนา ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า.

การบรรยายเท่าที่เวลามีให้ ก็มีเท่านี้ จึงขอทบทวนว่า **เกี่ยวกับความร่าเริง** นั้น ต้องเข้าใจความหมายให้ถูกต้องและให้อยู่ในปริมาณที่พอดี; ถ้าเลยไปก็เป็นการส่งเสริมกิเลส และไม่เรียกว่า ความร่าเริงที่เป็นอุทมคติของลูกเสือ. **ที่นี้การคบหาสมาคมนี้** ต้องมีความประพฤติอย่างมนุษย์คือ *human conduct* คือถ้าเลวกว่าก็ให้สงสาร, ถ้าเสมอกันก็ให้เล่นหัวกัน, ถ้าดีกว่าก็เคารพ. อย่าให้เป็นอย่าง *animal-behavior* คือประพฤติตามสัญชาตญาณของสัตว์ที่เห็นว่าเลวกว่าแล้วก็ข่มเหง, ถ้าเสมอกันก็อิจฉาริษยา. ถ้าดีกว่าก็คิดทำลาย อย่างนี้เป็นต้น.

และเราจะเข้าใจสิ่งใด ๆ ได้ ก็ให้ศึกษาให้ลึกซึ้งถึงลักษณะของมัน, ถึงมูลเหตุของมัน, ถึงเส้นห้ของมัน, ถึงโทษอันร้ายกาจที่มันซ่อนไว้, และถึงอุบายที่เราจะเอาชนะมันได้อย่างไร. และในที่สุดให้ถือว่า **กิจกรรมใด ๆ ของมนุษย์ในโลกนี้** ถ้าเป็นไปเพื่อความดีความงามความถูกต้องความยุติธรรมแล้วกิจกรรมนั้น ๆ ก็เป็นไปเพื่อค้ำร้อนใน ๓ ความหมาย : คือนิพพานใน ๓ ความหมาย ค้ำร้อนของวัตถุที่ร้อน ๆ, ค้ำพยศร้ายของสัตว์, และค้ำกิเลสของคน ; เป็นเรื่องที่ทำให้คนได้รับสิ่งที่ดีที่สุดในที่คนควรจะได้รับ. เพื่อให้มนุษย์ได้รับสิ่งที่ดีที่สุดในที่มนุษย์จะได้รับแล้วกิจกรรมของลูกเสือก็เป็นเพียงส่วนหนึ่งของหลักการอันนี้ คือหลักการที่จะทำให้มนุษย์ได้รับสิ่งที่ดีที่สุดในที่มนุษย์ควรจะได้รับ. นี้ก็เป็นอันว่าเป็นสิ่งที่ควรคตินึกพิจารณาอย่างยิ่ง.

ขอฝากความรู้สึกคตินึกไว้กับท่านทั้งหลายที่เป็นลูกเสือ เป็นผู้บังคับบัญชาลูกเสือ ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบในกิจกรรมของลูกเสือด้วยทุก ๆ ท่านเทอดู.

คำยอรรรมบุตร
(เรื่องที ๔)

อุตมคตติของลูกเสื่อ
เป็นอย่งเดียวกับพุทธศำสนำ

บรรณำย อบรม ผู้บังคับบัญชำลูกเสื่อ
๓ ค่ำยอรรรมบุตร อำเภอไชยอำ จังหวัดสุรำษฏร์ธำนี

๑๑ พฤษภาคม ๒๕๑๑

ทำททีเป็นผู้รับกำรอบรม ในฐำนะทีเป็นผู้บังคับบัญชำลูกเสื่อทุก ๆ คน ทุก ๆ ทำน,

กำรกล่ำวธรรมิกถำ หรือธรรมกถำ หรือปำฐกถำ, เรำไม่ร่ำว
จะเรียกว่ำอย่งไรดีสำหรับทีนี. ในวันนีก็เหมือนกับทีแล้ว ๆ มำ คือจะ
ได้กล่ำวธรรมะข้อใดข้อหนึ่ง ในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง ซึ่งแสดงให้เห็น
ว่ำอุตมคตติของลูกเสื่อเป็นอย่งเดียวกับอุตมคตติของพุทธศำสนำ, และอยำกจะขอ
ทำควำมไปถึงค่ำวำ “ธรรม” เสมอไป. แม้แต่ชื่อค่ำยลูกเสื่อนี้ ก็ชื่อว่ำ
ค่ำยอรรรมบุตร คือค่ำยของบุคคลผู้เป็นบุตรแห่งธรรม; โดยอำศัยค่ำวำธรรม
นี้ เป็นหลักใหญ่; ฉะนัน ลูกเสื่อ ก็คืออรรรมบุตร.

ธรรม คืออะไร

ที่นี้ มันก็หลีกเลี่ยงไม่พ้นที่ว่าอะไร ๆ นั้น จะต้องเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา ซึ่งมีคำว่า “ธรรม” นี้เป็นหลัก; แม้แต่ไม่เกี่ยวกับพุทธศาสนา คำว่าธรรมนี้ก็มียอยู่แล้ว และใช้ได้ทั่วไป. ความหมายของคำว่า ธรรม นี้ก็กว้าง ต้อง ครอบคลุมถึงสิ่งทุกอย่าง. ถ้าผู้ใดไม่เคยฟัง ไม่เคยทราบ ก็โปรดทราบและจำไว้ให้แม่นยำด้วย สำหรับความหมายของคำว่าธรรม. คำว่าธรรมมี ๔ ความหมาย คือ :

- ธรรม ในฐานะที่เป็นตัวธรรมชาติ,
- ธรรม ในฐานะที่เป็นกฎของธรรมชาติ,
- ธรรม ในฐานะที่เป็นหน้าที่ของมนุษย์ตามกฎของธรรมชาติ,
- ธรรม ในฐานะที่เป็นผลซึ่งเราจะได้รับจากการปฏิบัติหน้าที่ตามธรรมชาติ.

นี่ท่านทั้งหลายจะเห็นได้ว่า มันกว้างที่สุดและสำคัญที่สุด, ทุกสิ่งทุกอย่าง เป็นธรรมชาติ ไม่ยกเว้นอะไร. สิ่งใหญ่ที่สุด เล็กที่สุด ต่ำที่สุด สูงที่สุด เลวที่สุด ผิดที่สุด ถูกที่สุด อะไรก็ตาม; ภาษาบาลีเขาใช้ว่า ธรรม ทั้งนั้น. ธรรมฝ่ายที่ผิด ฝ่ายคำ ฝ่ายชั่ว ฝ่ายอกุศลก็มี, ธรรมฝ่ายขาว ฝ่ายดี ฝ่ายถูกต้อง ฝ่ายเป็นไปเพื่อถูกต้อง ฝ่ายเป็นไปเพื่อไม่มีทุกข์ก็มี, แม้แต่ตัวความทุกข์เองเขาก็เรียกว่าธรรม คือ, ธรรมที่เป็นทุกข์.

คำว่า “ธรรม” ในภาษาบาลี หรือในภาษาสันสกฤตก็ตาม มีความหมายกว้างขวางอย่างนี้. ท่านทั้งหลายอาจจะเคยได้ยิน คำว่า “ธรรม”; แต่ในเรื่องเพียงส่วนน้อย คือรู้ความหมายของธรรมเพียงส่วนน้อย; เช่นของดีของถูก ที่เป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเท่านั้น ซึ่งมันเล็กหรือน้อยหรือแคบเกินไป. คำว่า “ธรรม” หมายถึงธรรมชาติทุกสิ่ง; แล้วยังหมายถึงกฎของธรรมชาติทุก ๆ สิ่ง ที่มีอยู่ในตัวธรรมชาตินั้น.

คำสอนของพระพุทธเจ้าส่วนมากเป็นธรรม ซึ่งแสดงถึงกฎของธรรมชาติ ได้แก่นิจจัง ทุกขัง อนัตตา; นี้เรียกว่ากฎของธรรมชาติ มีอยู่ในคำสอนของ พุทธศาสนา, กฎของธรรมชาติที่ยังไม่ได้เอามาพูดกันยังมีอีกมากมาย แต่ไม่จำเป็น ; เอามาพูดถึงกันแต่เท่าที่จำเป็นที่มนุษย์จะต้องรู้ จะต้องทำ. เรียกว่ากฎของธรรมชาติ. ส่วนที่เอามาพูด กับส่วนที่ยังไม่รู้ ยังไม่ทราบ ยังมีอีกมาก.

ธรรมที่หมายถึงหน้าที่ของมนุษย์ตามกฎของธรรมชาตินี้ พระพุทธเจ้าท่าน สอนมากที่สุด, ซึ่งระบุให้เห็นว่า หน้าที่ของมนุษย์จะต้องปฏิบัติคืออะไรบ้าง? นีธรรมะ คือการปฏิบัติ; แต่ว่าความหมายของคำว่า “หน้าที่คือหน้าที่” นี้กว้างมาก ที่เกี่ยวกับ พุทธศาสนาก็มี ไม่เกี่ยวกับก็มี. แต่ถ้าเราจะดึงเอาความคับทุกข์เป็นหลักกันแล้ว หน้าที่ นี้ก็เรียกว่า พุศกันเฉพาะส่วนที่เกี่ยวกับความคับทุกข์เท่านั้น; ฉะนั้น หลักหรืออุดม-คติของลูกเสือ ก็ไม่พ้นไปจากคำว่า “หน้าที่ของมนุษย์ตามกฎของธรรมชาติ”, และคำว่าหน้าที่นี้โดยตรงก็มี โดยอ้อมก็มี เราจะใช้เร็วแรงเวลาของเราให้มีประโยชน์ มากที่สุด เราก็ต้องสนใจกับเรื่องนี้ให้กว้างขวางที่สุด.

ข้อสุดท้าย ผลต่างๆ ที่มนุษย์ได้รับจากการทำหน้าที่; อย่างนี้คำพูด ในทางภาษาวลี ทางภาษาศาสตร์ เขาเรียกว่า “ธรรม” เหมือนกัน. ธรรมที่มันเป็น ผลเกิดขึ้นมาแล้วก็เรียกว่าธรรมชาติด้วย คือธรรมชาติส่วนที่เป็นผลเกิดขึ้นมา. แต่ว่า ภาษาไทยตามธรรมดา หรือภาษาที่ท่านทั้งหลายใช้อยู่นี้ อาจจะเรียกผลที่เกิดขึ้นมานี้ว่า ธรรมชาติก็ได้; แต่ส่วนลึกในทางภาษาทางศาสนาเรียกธรรมชาติก็เรียกว่าธรรมด้วย. คำว่า “ธรรม” กับคำว่า “ธรรมชาติ” เลยเป็นคำๆ เดียวกัน : ธรรมในฐานะที่เป็น ธรรมชาติ.

คำว่า “ธรรม” ก็แปลว่า ธรรมคา หรือธรรมชาตินั้นเอง เลยถือว่าไม่มี อะไรที่ไม่ใช่ธรรมคา ที่ไม่ใช่ของธรรมคาหรือธรรมชาติ; แต่เนื่องจากว่ามันมีอยู่บาง

ส่วนที่เราไม่เคยรู้ ไม่เคยนึก ไม่เคยคิด และไม่เข้าใจ; เราก็พูดหรือเรียกมันว่า มันอยู่นอกระบบชาติ หรือผิดระบบชาติ หรือนอกเหนือไปจากธรรมชาติ. นี่แสดงว่ามนุษย์พูดตามความรู้สึกของตัวเท่านั้น, ที่ว่า “นอกเหนือไปจากตามธรรมชาติ” นั้นมนุษย์พูดไปตามความรู้สึกของตัว.

ถ้าพูดตามภาษาของพระพุทธเจ้าแล้ว ไม่มีอะไรที่จะนอกเหนือไปจากธรรมชาติ; แม้ว่ามันจะกำลังแปลกประหลาดไม่เคยพบเคยมีมา. นี้ก็เรียกว่าไม่มีอะไรนอกเหนือจากธรรมชาติ : คือไม่มีอะไรออกไปนอกวงของธรรมชาติ, ไม่ใช่ทำให้ผิดไปจากธรรมชาติ; แม้แต่คำที่เรียกว่าโลกุตระ คือสูงกว่าโลก เหนือโลก พันวิสัยโลก นี้ก็ไม่ใช่ผิดธรรมชาติ, ไม่ใช่อยู่นอกระบบชาติ, มันเป็นธรรมชาติชนิดหนึ่ง. นี้เรียกว่า บอกกันให้รู้ ว่า คำว่าธรรมหรือธรรมชาตินี้กินความกว้างครอบคลุมไปทั้งหมด ทุกสิ่งทุกอย่างทั้งที่เราารู้แล้วและยังไม่รู้.

ที่นี้ สำหรับธรรมประเภทที่ ๓ คือหน้าที่ของมนุษย์ตามกฎหมายของธรรมชาตินี้สำคัญ ถือว่าเป็นเรื่องสำคัญ; เรื่องอื่นจะรู้ก็ได้ ไม่รู้ก็ได้; แต่เรื่องที่มีหน้าที่ตามกฎหมายของธรรมชาติ นี้ มันไม่รู้ไม่ได้, ไม่ทำไม่ได้; ชินไม่ทำ มันก็เป็นความผิดกฎธรรมชาติ แล้วจะต้องมีความทุกข์, เพราะไม่ได้ทำสิ่งที่ควรจะทำ หรือต้องทำ. เช่น เราจะไม่กินอาหาร เราจะไม่ไปส้วม เราจะไม่ทำอะไรอย่างนี้; ลองคิดดูว่า มันจะเกิดอะไรขึ้น. แม้อย่างนี้ก็เรียกว่า หน้าที่ตามกฎหมายของธรรมชาติ แต่มันเป็นชั้นต่ำๆ ตามพื้นฐานทั่วไป. เราจะต้องทำเพียงเท่านั้น มันไม่พอ เพราะว่าความทุกข์มันไม่ได้เกิดมาจากเพียงเท่านั้น. มันมีส่วนที่เร้นลับ ที่จะต้องใช้สติปัญญาแล้วมันยังมีส่วนที่เรียกว่า โดยอ้อม.

ขอให้ฟังให้ดีๆ สำหรับคำว่า โดยตรงและโดยอ้อม; คำนี้มันยังมีความหมายพิเศษเกี่ยวไปถึงคำว่าจำเป็นหรือไม่จำเป็น. คนเราเมื่อรู้อะไรเพียงแค่นี้

ก็เข้าใจว่ามันจำเป็นเพียงแค่นั้น หรือมีเพียงเท่านั้น, แล้วก็ถือว่าจำเป็นเพียงเท่านั้น. ฉะนั้น คำว่าจำเป็นหรือไม่จำเป็นนั้นมันยืดหยุ่นมาก ในระหว่างคนโง่กับคนฉลาด. คนโง่ก็จะเห็นสิ่งที่จำเป็นในวงแคบ คนที่มีสติปัญญามากก็จะเห็นสิ่งที่จำเป็นในวงกว้างออกไป. แล้วมันยังมีที่ว่าโดยตรง หรือโดยอ้อมอีก.

ที่นี้ คนก็จะคิดว่าโดยอ้อมนั้นไม่จำเป็น ; ที่จริงโดยอ้อมนั้นมันก็จำเป็น ในฐานะที่เป็นของจำเป็นที่จะต้องมีโดยอ้อม. มันมีโดยตรงไม่ได้ มันก็ต้องมีโดยอ้อม แต่แล้วมันก็จำเป็น. เหตุฉะนั้นแหละ มนุษย์จึงต้องมีสติปัญญาชนิดที่ละเอียดลออ สุขุมพิเศษ เพื่อรู้อะไรที่จำเป็นได้กว้างออกไป, และรู้จักใช้สิ่งๆ ที่เรียกว่าโดยอ้อมด้วย.

อุดมคติของลูกเสือ คืออย่างไร?

๑. อาตมารู้สึกว่า ประมวลความมุ่งหมาย หรืออุดมคติของลูกเสือนั้น คุณจะมุ่งหมาย ให้ใช้ประโยชน์ ได้รับประโยชน์จากสิ่งๆ ที่คนอื่นเห็นว่าไม่จำเป็น หรือโดยอ้อมเอง : คือส่วนที่มันถูกมองข้ามไป โดยเห็นว่าเป็นสิ่งเล็กๆ น้อยๆ หรือไม่จำเป็น. พวกลูกเสือควรจะมีความละเอียดลออถึงที่สุด จนสามารถใช้สิ่งๆ ที่คนอื่นเขาเห็นว่าไม่จำเป็น หรือโดยอ้อมนั้นให้ได้. ถ้าไม่เช่นนั้นลูกเสือก็ไม่ผิดอะไรจากคนธรรมดา, ไม่มีอุดมคติอะไรที่ผิดไปจากคนธรรมดา.

๒. ความละเอียดลออ ความสุขุมความเฉลียวฉลาด ที่ฝึกกันเป็นพิเศษ ในเรื่องนี้เป็นคุณสมบัติเฉพาะของลูกเสือ, หรือตามอุดมคติของลูกเสือ. อย่างนี้จะมองกัน ในแง่ธรรมะของพุทธศาสนาก็ถือว่าจำเป็น, ถึงคนอื่น ๆ ที่ไม่เกี่ยวกับพุทธศาสนา ก็ต้องถือว่าจำเป็น; เพราะเราจะต้องได้รับประโยชน์เต็มที่ ที่ควรจะได้รับ. แต่แล้วเราไม่ได้รับประโยชน์ส่วนนี้ เพราะเราเป็นคนไม่ละเอียดลออ, เป็นคนที่ไม่

สุขุมรอบคอบ หรือลึกซึ้ง กระทั่งถึงกับว่าไม่อคทน ไม่อะไรทุกอย่าง. ฉะนั้นเราจะถือว่า ความมุ่งหมายหรืออุดมคติของลูกเสือ อยู่ที่ความละเอียดลออ รอบคอบ สุขุม ลึกซึ้งกว่าธรรมดา. เราจะหักเหัก ๆ ของเราให้มีคุณธรรมข้อนี้ : คือละเอียด ลึกซึ้ง สุขุม รอบคอบ กว่าคนธรรมดา สามารถจะแก้ปัญหิต่าง ๆ ได้ดี ได้สนุก ได้ง่าย โดยประหยัด และโดยไม่มีควมหมคเปลือง.

พวกที่คิดอย่างเขลาๆ ก็ไปเพ่งเล็งแต่ว่าให้มันแก้ปัญหิตได้; แต่ไม่ได้เล็งถึงว่า โดยสะดวก โดยง่าย โดยสนุก และโดยไม่หมคเปลือง. ฉะนั้นเราจึงเห็นคนในโลก หรือการกระทำของคนในโลก ทำไปด้วยความหมคเปลืองมาก แล้วผลไม่คุ้มกัน. แม้ที่สุด แต่ปัญหาใหญ่ของโลกเวลานี้ ก็น่าจะไม่ถูกกันกับอุดมคติของลูกเสือ : คือแก้ปัญหิตของโลกด้วยการพล่าชีวิตมนุษย์เป็นหมิ่นเป็นแสน ๆ เป็นล้าน; จะเป็นเรื่องบ้า ๆ บอ ๆ มากกว่า จะแก้ปัญหิตของมนุษย์; โดยให้มนุษย์ต้องเสียชีวิตเป็นหมิ่น เป็นแสน เป็นล้าน นี่เป็นเรื่องบ้าบอ.

เมื่อเพ่งเล็งตามหลักของพุทธศาสนา มันต้องทำโดยวิธีที่ละเอียด ลึกซึ้ง สุขุม รอบคอบดีกว่านั้น; เพื่อไม่ต้องมีความเสียหายขนาดนั้น, ลงทุนขนาดนั้น น่าสังเวช น่าเศร้าถึงขนาดนั้น. ถ้าทำด้วยความละเอียดลออรอบคอบได้ ก็ไม่ต้องมีทุกข์. นี่ก็คือผลที่มนุษย์เราต้องรู้จักทำอะไรด้วยสติปัญญา มีความปรีชาสามารถ สุขุม รอบคอบ, แก้ปัญหิต่าง ๆ ให้ลุล่วงไปโดยไม่ต้องมีความทุกข์. ไม่ใช่ลงทุนด้วยความทุกข์อันใหญ่หลวงเป็นเติมพัน แต่แล้วก็ไม่ได้อะไรขึ้นมาที่ตีสมกันด้วย. ลองพิจารณาอุดมคติของลูกเสือต่าง ๆ แล้วสรุปดู; ก็ารู้สึกว่าทุก ๆ ข้อนั้น มันอยู่ที่ความละเอียดลออ สุขุม รอบคอบ, มองในด้านลึกมองในด้านใน; ทำให้รู้จักใช้สิ่งที่ยังไม่ถูกนำมาใช้ ในวิธีที่ไม่เป็นอันตรายแก่มนุษย์.

๔. เรามองดูให้ลึกลงไปถึงในข้อที่ว่า **ความเห็นแก่ตัว** เป็นรากฐานของกิเลสทุกชนิด, แล้วแต่เราจะแยกชื่อกิเลสออกไปเป็นกี่ชนิด. **แม่บทของกิเลสก็คือความเห็นแก่ตัว.** อุดมคติของลูกเสือ เราควรจะต้องให้เห็นอยู่ส่วนหนึ่ง คือ **มีความมุ่งหมายข้อสำคัญอยู่ส่วนหนึ่ง คือ ความไม่เห็นแก่ตัว.** เพราะว่าคนเราถ้าเห็นแก่ตัวแล้ว คุณธรรมอื่น ๆ ใช้ไม่ได้หมด, คุณธรรม หรือคุณสมบัติทั้งหมดของลูกเสือก็จะกลายเป็นภัย. **ลูกเสือที่มีการอบรมตัวดี มีความฉลาดเฉลียว มีอะไรก็ตามเกิดขึ้น ถ้ามีความเห็นแก่ตัวแล้ว สิ่งเหล่านั้นกลับกลายเป็นภัยหมด.** เป็นเครื่องมือของการทำผิดไปหมด. **ต่อเมื่อมีความไม่เห็นแก่ตัวเป็นพื้นฐาน เป็นรากฐานเสียก่อน** คุณสมบัติอื่น ๆ จึงจะเป็นเครื่องมือสำหรับบำเพ็ญประโยชน์ตัวเองและประโยชน์ผู้อื่นได้.

คำว่า “ตัว” ในที่นี้ เราหมายถึงตัวที่ถูกต้อง; **ทำประโยชน์ตัว นี้ไม่ใช่เห็นแก่ตัว.** คำว่า “ตัว” นี้มีอยู่สองตัว **ตัวหนึ่งเป็นตัวของธรรม** ตัวหนึ่งเป็น**ตัวของกู;** ตัวกู - ของกู นั้นแหละระวังให้ดี. ถ้าเป็นตัวของธรรมะ เป็นตัวที่บริสุทธิ์, มันก็ไม่ใช่ที่ตั้งของความเห็นแก่ตัว, มันต้องเห็นแก่ธรรมะ. **ที่นี้ตัวที่เป็นธรรมะนี้** เราเรียกว่าบำเพ็ญประโยชน์ตัว, หรือบำเพ็ญตัวให้เป็นประโยชน์ผู้อื่นอะไรก็ตาม มันมีอยู่เป็นสองตัว, หรือเป็นสองชั้นอย่างนี้. แต่แล้วก็ไม่ค่อยมีใครนึกถึง; **ก็ปล่อยไปตามอารมณ์** มันเลยเป็นตัวของกิเลส **คือเป็นตัวกูไปหมด.** **หอมความรูสึกเป็นตัวกู - ของกู** มันก็เกิดกิเลส ซึ่งที่แท้ก็ของคนบ้านตนเอง. **คนที่โลกจัดก็คือคนบ้า, คนที่โกรธจัดก็คือคนบ้า คนที่หลงจัดก็คือคนบ้า;** ฉะนั้น **คนที่เห็นแก่ตัว ก็คือคนท้อแล้ว** แต่ไม่แสดงอาการรุนแรง.

ที่เราพูดถึงคนบ้า มันควรจะพูดกันอย่างละเอียดเหมือนกัน, **คนบ้าทางมันสมอง** เกี่ยวกับโรคจิตทางมันสมองนี้ มันก็ธรรมดาสามัญ เหมือนที่ไปโรงพยาบาล

โรคจิต นั้นมันก็เหมือนกันกับคนบ้า; ซึ่งที่แท้ยังไม่ใช่คนบ้า เป็นเพียงความวิปริตของระบบประสาท ระบบสมองอะไรเท่านั้นเอง; ไม่น่าจะเรียกเขาว่าคนบ้า แต่เราเรียกเขาว่าคนบ้า; แล้วเรียกโรงพยาบาลว่าโรงพยาบาลบ้า. นี่คนทั่วไปเรียกกัน อย่างนี้. ที่น่าคิดก็คือ คนธรรมดาที่มีความโลภจัดนั้นแหละคือคนบ้า, คนที่ โกรธจัดคนที่หลงจัดนั้นแหละคือคนบ้าแท้ ๆ เลย; แต่ไม่ยกจะเรียกตัวเองว่าคนบ้า, ไปเรียกคนที่ระบบประสาทวิปริตไปบ้าง ไม่อยู่ในร่องรอยควบคุมบ้าง อะไรบ้าง ว่าคนบ้า. เราลองคิดดูว่า ใครบ้า? หรือใครบ้ากว่าใคร?

ถ้าไม่ยอมให้เอามาปนกัน ก็ต้องแยกคนบ้าออกเป็น ๒ ชั้น : คนบ้าในทางฝ่ายร่างกายคือมันสมอง หรือเส้นประสาททางร่างกาย หรือความรู้สึกทางมันสมองทางเส้นประสาทนี้ เราเรียกเป็นฝ่ายร่างกาย, ไม่ใช่ฝ่ายจิต หรือฝ่ายวิญญาณ; ฉะนั้น จึงเรียกว่าคนบ้าทางฝ่ายร่างกาย และฝ่ายจิต. คนบ้าทางร่างกายนี้ ไม่ใช่คนบ้า เป็นคนป่วยตามธรรมดา ธรรมชาติชนิดหนึ่งเท่านั้น; ส่วนคนบ้า ที่นั่งอยู่ที่นี้ เมื่อไรโลกขยับมา โกรธขยับมา หลงขยับมา ก็เป็นคนบ้า.

๕. อุดมคติของลูกเสือคงจะช่วยรักษาคคนบ้าที่แท้จริงได้มาก. นี้คือให้พิจารณาดูให้ดี : ทุกๆ ข้อ จะช่วยป้องกัน หรืออาจแก้ไขความรู้สึกที่เป็นความบ้าในทางความคิดเห็นหรือวิญญาณ. บ้าประเภทนี้ อย่างนี้ภาษาบาลีเขาเรียกว่า บ้าทางทัญญู คือความคิดเห็นของจิตใจโดยตรง, ไม่เกี่ยวข้องกับระบบทางร่างกาย. ทางฝรั่งเขาเรียก *spiritual* แปลว่าทางวิญญาณ. ความผิดปกติ ความบ้าในทาง *spirit* ในทางวิญญาณ, หรือความคิดเห็นทางสติปัญญา คือสติปัญญาบ้าเสียแล้ว; เรียกว่า มันเป็นโรคทางวิญญาณ แล้วเราก็เป็นกันอยู่ทุกคน.

คิดดูให้ดี เป็นบ้ากันอยู่ทุกคน, แต่ยังไม่ถึงขนาดเอะอะโวยวาย เป็นอันตราย มันจึงอยู่หนึ่ง ๆ อยู่, แล้วเป็นเหมือน ๆ กันหมด ก็เลยดูเหมือนกับว่า

ไม่มีใครบ้า. พอโลกจัด โกรธจัดอะไรขึ้นมาจึงค่อยเห็นชัด คือเมื่อตัวกู – ของกู เต็มจัดขึ้นมา มันก็แสดง มีมากเกินปกติ เพื่อนจึงเห็นว่า อ้าว, บ้าแน่. แต่ที่แท้ มันก็บ้าอยู่ข้างใน, ตลอดเวลาที่มีความโลภ ความโกรธ ความหลงนั้น มันทำ ขริบ เจ็บ ๆ ไม่พูดกับใคร มันก็ยังเป็นคนบ้า. ตามหลักของธรรมในทาง ศาสนาแล้ว บ้าชนิดนี้แหละเป็นอันตรายที่สุด, มีความเห็นแก่ตัว เป็นบ้าชนิดที่ ทำลายตัวเองให้ตกนรกหมกไหม้อยู่ทั้งวันทั้งคืน, แล้วก็ทำให้โลกนี้เดือดร้อนระส่ำระสาย จนตกนรกหมกไหม้กันอยู่ทั้งโลก.

ที่ว่า “ตกนรกหมกไหม้กันอยู่เป็นส่วนตัวทั้งวันทั้งคืนนี้” ถือเอาความหมาย ที่แท้จริงเป็นหลัก. เมื่อไรเรามีความรังอนใจ เพราะเหตุใดเหตุหนึ่ง เมื่อนั้นเรียกว่า ตกนรก. เมื่อไร เราใจอย่างไม่น่าเชื่อขึ้นมาบ้าง เมื่อนั้นเราเป็นสัตว์เดรัจฉาน, เมื่อไรเราหิว หิวทางจิต ทางวิญญาณ คือความทะเยอทะยานหิวอย่างทางกิเลส เมื่อนั้น คนนั้นเป็นเปรต มีปรกติหิว, เมื่อไรขบขลาดโดยไม่มีเหตุผล เมื่อนั้นก็เป็นอสุรกาย เป็นผ้อสุรกาย.

๖. พวกที่เป็นลูกเสือ ไม่ควรจะมีอารมณ์ขันเป็นสัตว์นรก, ไม่ควร จะใจ เป็นอย่างสัตว์เดรัจฉาน, ไม่ควรจะหิวทางใจชนิดเป็นเปรต, ไม่ควร จะขบขลาดเหมือนอสุรกาย, นี่ลูกเสือที่แท้จริง. เพราะว่า นรก เดรัจฉาน เปรต อสุรกาย ที่แท้จริงนั้นมันเป็นอย่างนี้ ได้แก่ความรู้สึกในใจที่เป็นอย่างนี้; ไม่ใช่เป็น หรือถึงต่อตายแล้ว แต่หมายถึงที่นี้และเดี๋ยวนี้. เมื่อไรรังอนใจเพราะทำผิด, หรือว่า เพราะกรรมมาถึง หรือว่าเพราะอะไรก็ตามเถอะ; รังอนใจ แล้วก็เรียกว่าเป็นนรก, ถ้าใจก็เป็นเดรัจฉาน, ถ้าหิวท้อยก็เลสก็เป็นเปรต, ถ้ากล้วขลาดก็เป็นอสุรกาย.

นี้เป็นหน้าที่ของผู้เป็นพุทธบริษัทจะต้องช่วยตัวให้พ้นจากสิ่งไม่พึงปรารถนา
เหล่านี้. ก็คิดขึ้นมาแล้วรู้สึกว่ามีเหมือนกับอุคมคติของลูกเสืออยู่โดยปริยายทั่วไปๆ.
ก็ลองคิดดู ลูกเสือจะต้องมีความเฉลียวฉลาดมีคุณสมบัติที่ขบถป้องกันนรก หรือ
๒๔๕๔๔ ๔ ๕ ๕ ๖
อธิบายทงสันทนและเคยวนเหมอนกัน.

ถ้ามีความเห็นแก่ตัว ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดความรู้สึกที่เป็นกิเลส เป็นความ
รู้สึกเดือดร้อนใน ๔ ประการนี้แล้ว ก็เรียกว่า มีการตกนรกหมกไหม้อยู่ทนและ
๔ ๕ ๕
เคยวน; นี้เป็นความเห็นแก่ตัวที่เป็นปัญหาเฉพาะคน. พอความเห็นแก่ตัวของ
คน ๆ หนึ่ง มันรวมกันเข้าเป็นความเห็นแก่ตัวของคนทั้งประเทศ หรือว่าครึ่งประเทศ
หรือว่าทั้งโลก; ที่นี้มันก็กักกันเหมือนสัตว์เดรัจฉาน. ฝ่ายที่เห็นแก่ตัวฝ่ายหนึ่งก็
จะต้องทำไปในทางที่เห็นแก่ตัว, อีกฝ่ายหนึ่งก็จะทำไปในทางเห็นแก่ตัว, มนุษย์
ในโลกก็จะต้องทำลายกันเบียดเบียนกันเหมือนกับสัตว์ป่า คือทำด้วยความอำมหิต ไม่มี
เหตุผลอย่างมนุษย์.

ถึงแม้ว่าจะเป็นมนุษย์ จะทำอย่างมนุษย์ ด้วยท่าทางของมนุษย์ แต่ใน
จิตใจนั้น มันเหมือนกับสัตว์ป่า : ให้อภัยกันไม่ได้ เหมือนกับสัตว์เดรัจฉาน, พูต
กันไม่รู้เรื่อง ต้องกักกันด้วยเขี้ยวด้วยงา. สัตว์เดรัจฉานไม่มีเหตุผล ที่จะทำความเข้าใจ
กันได้ ต้องต่อสู้กัน; มนุษย์ก็ไปทำเหมือนสัตว์เดรัจฉาน. มนุษย์จะต้องรบรา
ฆ่าฟันกัน เพราะความเห็นแก่ตัวนี้ไปจนกว่าจะหมดความเห็นแก่ตัว. ฉะนั้นถ้า
จะพูดว่าอะไรรบกัน มันก็ควรจะพูดว่า ความเห็นแก่ตัวรบกัน : คือว่าลัทธิที่มีความ
เห็นแก่ตัวนั้นแหละรบกัน. ทั้งสองฝ่ายต้องมีความเห็นแก่ตัว แต่มันคนละแบบ ;
ฉะนั้น ความเห็นแก่ตัวคนละแบบนี้ มันรบกันอย่างยืดเยื้อไม่มีที่สิ้นสุด จนกว่าเมื่อไร
จะหมดความเห็นแก่ตัว.

๗. หลักพุทธศาสนามุ่งหมายทำลายความเห็นแก่ตัว; อุดมคติของลูกเสือมุ่งหมายเพื่อทำลายความเห็นแก่ตัว จึงจะเรียกว่า ลูกเสือที่แท้จริงหรือถูกต้อง; ฉะนั้นจึงถือว่ามีอุดมคติเหมือนกันในระหว่างอุดมคติของลูกเสือกับอุดมคติของพุทธศาสนา. การที่มาพูดนี้ ก็มาพูดในส่วนที่ว่า จำเป็นจะต้องทราบไว้, และเห็นว่ามักจะมองข้ามกันไปเสีย, และเห็นว่ามักจะมองเห็นเป็นสิ่งที่ไม่จำเป็น. ที่จริงมันเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่ง มองข้ามไม่ได้; มิฉะนั้น เราก็คจะเป็นลูกเสือแต่เพียงพิธีรีตอง ไม่มีอุดมคติของความเป็นลูกเสือ คือไม่ทำลายความเห็นแก่ตัว ไม่ควบคุมความเห็นแก่ตัวให้ใจคอเป็นปกติ; แล้วใช้สติปัญญาส่วนเหลือที่มนุษย์เขาไม่ค่อยใช้กันนั้นให้เป็นประโยชน์ได้.

๘. อุดมคติหลักนอนอยู่ที่ใช้สติปัญญาส่วนที่ไม่ต้องลงทุนมาก. ไม่ต้องใช้อาวุธราคาเป็นร้อยล้านพันล้านมาใช้ เพื่อให้มันหมดเปลือง ยิ่งยากลำบากถึงขนาดนั้น. เครื่องบินลำหนึ่งราคาตั้ง ๒๐ ล้าน ๓๐ ล้าน ก็มี ๑๐๐ ล้านก็มี เอามาเพื่อฆ่ากัน แล้วเครื่องบินนี้ก็วินาศฉิบหายไปในที่สุด. มนุษย์ต้องใช้สิ่งที่แพงเพื่อเป็นเครื่องสังเวยความเห็นแก่ตัวของตน แล้ววกเพื่อทำลายผู้อื่น, ซึ่งพร้อมกันนั้นก็ทำลายตนด้วย. นี้ก็เพราะว่าความเห็นแก่ตน ทำให้จิตใจของคนเป็นนรก เป็นสัตว์เดรัจฉาน เป็นเปรต เป็นอสุรกาย อยู่ตลอดเวลา.

การที่คิดรบราฆ่าฟันกันนั้นมันมีความร้อนใจอยู่ตลอดเวลาทั้งสองฝ่าย, เป็นนรกอยู่ด้วยกันทั้งสองฝ่าย แล้วการที่ไปคิดว่า เราจะแก้ปัญหาก็ได้ด้วยอาวุธ นี่เป็นความโง่เหมือนสัตว์เดรัจฉาน; นี้มนุษย์ก็มีความโง่กันอยู่. แล้วความอยากที่จะได้อย่างนั้นอย่างนี้ ในผลของการชนะสงครามนั้นก็คือหิว, มันก็เป็นเปรตอยู่เรื่อย, แล้วก็มี ความกลัวแพ้อยู่เรื่อย, กลัวแพ้อยู่เรื่อยนั้นเป็นอสุรกาย. ฉะนั้น โลกที่เต็มไปด้วยสงครามนั้นคือโลกของอบายภูมิ ครอบงำทั้งนรก เดรัจฉาน เปรต อสุรกาย.

๔. ลุกเสือไม้ก่คน^{นี้} จะช่วยโลก^{นี้}ได้อย่างไร ? จะกล้าคิดหรือไม่ ว่าอุคมคติของลูกเสือจะช่วยได้ ? เราอย่าได้คิดอย่างเขลา ๆ ต้องคิดอย่างอุคมคติของลูกเสืออีกเหมือนกัน ; เพราะลูกเสือสามารถฉลาดลึกซึ้ง สามารถเอาสิ่งเล็กน้อยมาทำประโยชน์ใหญ่ได้, สามารถใช้ไม้ขีดก้านเดียวเผาโลกทั้งโลกได้. นี่สติปัญญาในส่วน^{นี้}ต้องมีเป็นอุคมคติของลูกเสือ ; เพราะฉะนั้น ถ้ามีลูกเสือจริง ๆ แล้วก็ทำหน้าที่ของลูกเสือจริง ๆ อาจจะหยุดโลกจากความวุ่นวาย มาเป็นโลกแห่งความสงบได้.

เดี๋ยว^{นี้}ก็เป็นลูกเสือแต่ปาก ; เท่าที่สลับทวีปั้งคูดอยู่อย่างละเอียดถี่ถ้วนเสมอ เห็นว่าทั้งโลก^{นี้}เป็นลูกเสือกันแต่ปาก ปราศจากอุคมคติของลูกเสืออันแท้จริง ; แต่เป็นลูกเสือของตัวกู - ของกู^{กัน}ทั้งนั้น, เป็นลูกเสือที่มีคุณสมบัติตามระเบียบของลูกเสือ แต่ทำเพื่อตัวกู, เพื่อส่งเสริมความเห็นแก่ตัว^{นั้น} แล้วหัวเราะมาก. ใครเคยเห็นเสือหัวเราะบ้าง ? ขอให้คิดดูเถิด พวกเราที่นั่งอยู่ที่นี้ใครเคยเห็นเสือหัวเราะบ้าง ? แต่ทำไมลูกเสือหัวเราะตลอดเวลา ?

ลูกเสือหัวเราะ ตลอดเวลาได้หรือ ?

สังเกตดูเห็นว่า กิจกรรมต่าง ๆ ของลูกเสือ ที่มีอยู่^{นี้} มีอยู่มากมายหลายแขนงนั้นแหละ ถ้าแขนงใดมีโอกาสที่จะได้หัวเราะแล้ว ดูเหมือนจะได้รับการสนับสนุนมากที่สุด ปฏิบัติกันมากที่สุด ครื้นเครงที่สุด. กิจกรรมแผนกที่จะต้องทำ เพื่อให้จิตใจเบิกบาน ลึกซึ้ง หัวเราะไม่ออก ^{นี้}ดูไม่ค่อยจะเห็นเลย ; ได้ยินแต่เสียงร้องเพลงและหัวเราะแทบตลอดเวลา ที่มีโปรแกรมเหล่านี้. ^{นี้}จะต้องคิดดูให้ดี ๆ โดยนึกถึงข้อที่ว่าเราไม่เคยเห็นเสือเหียวหัวเราะ มีแต่ทำจริง คือเอาจริง กระทำจริง ทำอะไรก็หน้ากลัว. ถ้าลูกเสือมีแต่หัวเราะร่วนแล้ว ก็ไม่น่ากลัว ; อย่างที่ก๊น้าสงสารเหมือนลูกแพะลูกแกะที่อบรมกันอยู่^{นี้}.

พระพุทธเจ้าท่านก็ชอบเปรียบอุปมาด้วยเสือว่า : ฝึกหัดในพุทธศาสนาทำ
ตนให้เหมือนเสือ, แล้วก็ขยายความออกไปว่า เสือมันมีอะไรบ้าง? เสือมันไม่แสดง
ตัวง่าย ๆ ซุ่มอยู่ในป่ารก พอเหยื่อมาอยู่ในระยะที่จะกระโดดจับกิน ก็กระโดดออกมา
จับเหยื่อที่เที่ยวได้. นี่หมายความว่า ไม่มีเรื่องเล่น ไม่มีเรื่องหัว ไม่มีเรื่องอะไร
มีแต่เรื่องจริง และเรื่องฉลาด ป่าของเสือชนิดนี้คือสติ.

ท่านระบบจัดลงไปว่า สติบัญญัติทั้ง ๔ เรียกว่า กายานุปัสสนาสติบัญญัติ
เวทนานุปัสสนาสติบัญญัติ จิตตานุปัสสนาสติบัญญัติ รัมนานุปัสสนาสติบัญญัติ;
สติบัญญัติ ๔ อย่างนี้ เป็นป่าของเสือที่จะซุ่มจะหมอบ; มีคำบาลี แต่จะไม่พูด
เพราะเดี๋ยวจะหลับกันหมด. คือว่า มีสติในส่วนที่เกี่ยวข้องกับวัตถุคือร่างกาย, เกี่ยว
กับความรู้สึกที่เกิดในใจ, เกี่ยวกับตัวจิตใจเอง, เกี่ยวกับความรู้ที่ถูกต้อง ที่จะ
ต้องสัมพันธ์กันอยู่, อย่างนี้ก็เรียกว่าสติบัญญัติ ๔; คือฝึกหัดจะต้องซุ่มหรือเก็บตัว
หรือซ่อนตัวอยู่ในสติบัญญัติ ๔ ไม่ให้เนื้อมันเห็น; ไม่ให้กิเลสเห็น.

ถ้ากิเลสจะเกิดขึ้นทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ เสือจึง
จะกระโดดออกมาขยี้กิเลสเหล่านั้นเสียได้, ไม่มีโอกาสหัวเราะ. ฉะนั้น จึง
อยากจะฝากไว้สำหรับพวกเราว่า : ลูกเสือหัวเราะกันมากเกินไป ไม่มีการควบคุม;
โอกาสเปิดให้ คือว่า โปรแกรมไหน โครงการไหน มันมีโอกาสหัวเราะได้ เราก็จัดขึ้น
เพื่อหัวเราะ. แต่พระพุทธเจ้าทรงประณามการหัวเราะ, กำหนดิเตียนการหัวเราะ
อย่างยิ่ง จนมีพระพุทธภาษิตว่า :-

การนอน, โดยเฉพาะการนอนหลับกลางวัน^๕ เหว เป็นเรื่อง^๔ที่เลว
อยู่แล้ว; แต่การหัวเราะยังเลวกว่านั้น.

พระพุทธเจ้าท่านวางมาตรฐานอย่างนี้ : “การเล่นหัว หัวเราะรำเริง
สรวลเสเฮฮายังเลวกว่านั้น”; ฉะนั้น ขอให้หนึ่ง, หรือมิฉะนั้นก็พูดแต่เรื่องที่เป็น

ประโยชน์ ทำแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ ไม่ต้องหวัหระ. ไม่ต้องหวัหระ, นี่จึงดีกว่า
หวัหระ; ถ้าหากว่าจะพูดหรือทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ไม่ได้ ก็ให้หนึ่ง; หวัหระนั้นไป
นอนเสียดีกว่า. ถ้าจะมีการสรวลเสเฮฮาหวัหระนี้ ไปนอนเสียดีกว่า ทั้งๆ ที่
การนอนนั้นก็แล้วแต่ที่แล้ว.

นี่ขอให้คิดดูว่า เป็นหลักกว้างๆ ทั่วๆ ไป ไม่ใช่เพื่อพวกไหนอะไร
โดยเฉพาะ, ก็คือเพื่อลูกเสือเราทุกๆ ไปก็ได้, เพื่อนมนุษย์ทั้งหลายทั้งปวงก็ได้. เรื่องที่
จะทำให้ตื่น เราจะเรียกว่าลูกเสือก็ได้ เรียกกาชาดก็ได้ เรียกอะไรก็ได้; แต่คุณ
ธรรมหรือคุณสมบัติที่ต้องการเหมือนกันหมด คือหนึ่ง แล้วบ่าของเสือก็คือสติ เหมือน
ที่พระพุทธเจ้าท่านว่า; เราจงตั้งใจของเราอยู่ในสติ หวัหระไม่ได้; หวัหระ
เมื่อไรเป็นผลลอสติเมื่อนั้น.

ถ้าไม่เข้าใจโปรดทบทวนอีกที : ว่าเรา จงเก็บใจของเราไว้ในสติ ซึ่ง
เปรียบเหมือนป่าสำหรับเสือจะซุ่ม จะหมอบ. มีสตินั้น คือรู้สึกตัวอยู่เสมอ ว่าอะไร
เป็นอะไร, อะไรเป็นอะไร. อย่างนั้นมันเต็มไปด้วยหน้าที่การงาน; มันนั่นแหละ
ไหลไม่ได้ เหลาะแหละไม่ได้ สรวลเสเฮฮาไม่ได้; มันเข้มแข็ง สุขุม รอบคอบ
ลึกซึ้ง บึกบึนอยู่ตลอดเวลา; นั่นแหละคือบ่า. แต่บ่าอย่างนั้นคนสมัยใหม่นี้เขาว่า
เหงาตายเป็นบ้าเลย; เขาว่าอย่างนั้น. แต่เราไม่เห็นว่พระพุทธเจ้าหรือสาวกของ
พระพุทธเจ้าเป็นบ้า ทั้งที่ท่านไม่หวัหระ.

พระอรหันต์ถือกันว่าท่านไม่หวัหระ; โดยเฉพาะพระพุทธเจ้าไม่เคยมี
ประวัติว่าท่านหวัหระ อย่างมากก็แหม้มๆ แสดงกิริยาอาการให้รู้ว่า นี่มันสะตูดใจ
หรือพอใจอย่างนั้น. แล้วท่านประณามว่า การหวัหระนั้นคืออาการของคนเด็กอ่อนนอน
เบาะ; ลูกขนเต็นรำคองอาการของคนบ้า, ร้องเพลงนั้นคืออาการของคนร้องไห้
เหล่านี้เป็นพุทธภาษิตอยู่ในพระบาลีอังกุตรนิกาย ไปหาดูได้. ในหนังสือกามนิต

ก็ยังอ้างข้อความมาเขียนไว้ ไปอ่านดูได้ : หัวเราะคืออาการของเด็กคลอดใหม่ นอนในเบาะ ร้องเพลงคือร้องให้ เต็มรัวคือคนบ้า. ทั้งนี้ไม่ใช่หมายความว่า คนจะเว้นได้โดยเด็ดขาด; แต่ว่าต้องตั้งใจที่จะเว้น เพื่อว่าจะมีสติเท่านั้นเอง.

เมื่อไรสรวลเสเฮฮาหัวเราะร่วน เมื่อนั้นเปลอสติ; จริงไม่จริงไปกิดดู. เมื่อไรหัวเราะ เมื่อนั้นจะขาดสติ ไม่มากก็น้อย. แล้วคุณลักษณะของบุคคลที่เป็น มหาบุรุษ เช่นพระพุทเจ้า หรือพระอรหันต์ หรือแม่แต่มหาบุรุษของโลกสมัยปัจจุบัน ทางวัตุวิชาความรู้นั้นก็ตาม ก็ยังเป็นคนที่หัวเราะน้อย; ไม่ต้องพูดถึงพระอรหันต์ ซึ่งไม่รู้จักหัวเราะ.

การหัวเราะนั้น คือผลของการถูกจี หรือถูกกระตุ้น; ก็แปลว่าผู้หัวเราะนั้น ยังอ่อนแอ มีอะไรกระตุ้นได้ จีได้. ถ้าจิตใจเข้มแข็งขนาดที่ไม่มีอะไรจีได้ กระตุ้นได้ มันก็หัวเราะไม่ได้, การจีหรือการกระตุ้นมันไม่เกิดผล มันก็หัวเราะไม่ได้; ฉะนั้น มันจึงไม่หัวเราะร่วน คือไม่เสียสติ; เมื่อไรหัวเราะก็คือการเสียสติสัมปัญญา.

ถ้าเราจะคิดว่า พระอรหันต์เป็นคนบ้า ก็ถูกเหมือนกัน แต่บ้าไปอีกแบบหนึ่ง ซึ่งไม่เป็นอันตราย. บ้าอย่างที่เราเป็นกันนั้นมันอันตราย อันตรายแก่ตัวเอง อันตรายแก่โลก; จึงขอให้ถือเป็นอุดมคติของเสือ ที่ว่าต้องซุ่มอยู่ในป่า พร้อมทั้งจะขี้กิสคือศัตรู. การที่มาเล่นหัวเราะร่วนนี้ ขอคัดค้านตลอดทั้งโลก, ไม่ว่าลูกเสือของประเทศไหน และก่อกำเนิดขึ้นมาอย่างไร; ขอคัดค้าน, อาตมาขอคัดค้าน.

ขอบอกกล่าววว่า ที่นี่เป็นโอกาสอิสระที่จะพูดอิสระ; เพราะฉะนั้นจึงพูดพูดในวงกันเอง พวกเราเป็นพุทธบริษัทกันเอง เป็นคนไทยกันเอง พูดได้อย่างเบ็ดเสร็จ ไม่มีปิดบัง; ในฐานะที่อาตมาเป็นภิกษุของพระพุทเจ้าก็ต้องพูดเข้าข้างพระพุทเจ้า,

จะว่าลำเอียงหรือไม่ลำเอียงก็สุดแท้เถิด. ในฐานะที่เป็นภิกษุของพระพุทธเจ้า จึงจะพูดตามหลักตามเกณฑ์ของพระพุทธเจ้าตามที่มีอยู่ ปรากฏอยู่; ฉะนั้นจึงพูดว่า เป็นเสียหว่าเราไม่ได้; จะจริงหรือไม่จริง ก็ไปวินิจฉัยกันดู. ถ้าอุคตคติของลูกเสียโลก เขาไม่เห็นด้วย ก็ไปวิจารณ์กันดู; ขอฝากกันไว้ในที่นี้ว่า : ไม่เห็นด้วย ที่ว่าอุคตคติของลูกเสีย เพื่อการหว่าเราล้วน. ต้องเพื่อความ สุขุม รอบคอบ บึกบึน ละเอียดลเอียด ถัดกันอยู่ด้วยสติสัมปชัญญะ; หว่าเราเมื่อไรเป็นเสียสติสัมปชัญญะ.

ที่นี้ มีคำ “หว่าเรา” อีกคำหนึ่ง เป็นการหว่าเราของธรรม หว่าเราของสติ : หมายถึงหว่าเราเยาะความตาย, หว่าเราเยาะอุปสรรค, หว่าเราเยาะความทุกข์ยากลำบาก อย่างนั้นมันไม่ใช่หว่าเราบ้า ๆ บอ ๆ อย่างเดียวกับอย่างแรก. ที่หว่าเราเยาะความตาย ทำหายความตาย ทำหายความเจ็บ ทำหายอุปสรรค นี้ไม่ใช่หว่าเราอย่างเดียวกัน. หว่าเราอย่างหลัง ที่ว่านี้ต้องสมบูรณ์ด้วยสติสัมปชัญญะ กำลังใจ และสติปัญญาอย่างยิ่ง; แล้วอาการหว่าเรามันก็เป็นอย่างอื่น ไม่ใช่หว่าเราล้วนอย่างสรวลเสเฮฮา สำเร็จ สำราญ มันคนละอย่าง.

ถ้าอุคตคติของลูกเสียจะมีว่า : รำเริง ไม่ย่อท้อต่อความยากลำบากนั้น มันไม่ใช่หว่าเราอย่างชนิดที่เรียกว่าเหมือนเป็นลูกเต๋กๆ ได้เล่นสนุก แล้วก็รำเริงอย่างนั้น; มันต้องหว่าเราอย่างมีสติปัญญาของพระพุทธเจ้า ที่เรียกว่าขันติ โสรัจจะ : มีความอดทนได้ต่อการบีบคั้นของกิเลส, แล้วมีสติ แจ่มใสอยู่ได้. นี้เรียกว่าหว่าเราอย่างมีขันติและโสรัจจะ, และหว่าเราตามแบบอย่างของสัทบุรุษในพระพุทธศาสนา.

อาตมาไม่เห็นด้วย ในการที่มีการอบรมลูกเสียในโลกนี้ ที่มุมนี้ หรือในประเทศไหนก็ตาม ที่จัดสรรให้ได้หว่าเราตามแบบชาวบ้าน ให้มากเข้าไว้; อย่างนี้ไม่เห็นด้วย, และเห็นว่าผิด, เห็นว่า ไม่ทำให้เป็นลูกเสีย เพราะเสียไม่เคย

อันไกล เพื่อเป็นส่วนทำให้โลกนี้มีสันติ. ถ้าหากว่าเด็ก ๆ ของเราได้รับการอบรม ให้มีลักษณะความเป็นลูกเสือถูกต้องตามอุดมคติพร้อมกันทั้งโลกแล้ว โลกนี้มันจะรบราฆ่าฟันกันได้อย่างไร ?

คุณลองพิจารณาดู ตามตารางเหล่านี้น ถ้าเด็ก ๆ ของเราได้รับการอบรม ถูกต้องตามอุดมคติของลูกเสือกันทั่วโลก ; ไม่มีทางไหนที่จะเกิดความคิดนึก ที่จะ เป็นไปเพื่อการเบียดเบียนกันได้เลย, จะมีความรู้ มีความสามารถ มีการอดกลั้น มีการให้อภัย มีการช่วยเหลือ มีการแก้ปัญหาต่างๆ ได้ โดยไม่ต้องใช้เงินมากมาย ใช้แต่ด้วยสติปัญญา อุดมคติของลูกเสือเพียงข้อเดียวเท่านั้นก็ช่วยโลกให้มี สันติภาพถาวรตลอดกาลได้. เดียวนี้ โลกขาดอุดมคตินี้ ; แม้ลูกเสือในโลกก็ยัง เป็นลูกแพะลูกแกะที่หัวเราะตลอดเวลาอยู่มากกว่า.

ลูกเสือ คือ ธรรมบุตร

ที่นี้ อาตมาขอพูดอย่างปรวิภาษหรืออย่างกันเอง อาตมาก็เป็นธรรมบุตร ท่านทั้งหลายก็เป็นธรรมบุตร พวกกันได้ตรงๆ. ถ้าคนเหล่านี้มาใหม่ ไม่เข้าใจว่า ท่านทั้งหลายเป็นธรรมบุตร ก็ไปดูชื่อของค่ายว่า “ค่ายธรรมบุตร”.

ธรรมบุตร คือบุตรของธรรม. ธรรมะก็คือความงาม ความดี ความถูกต้อง ความยุติธรรม ความจริง. เราเป็นธรรมบุตร เราต้องเป็นบุตรของธรรมะ ลูกเสือ ก็คือบุตรของธรรมะ ; ฝึกหัดในพุทธศาสนา ก็คือบุตรของธรรมะ ; ต่างฝ่ายต่าง เป็นบุตรของธรรมะ ควรจะได้พูดอะไรกันตรงๆ จริงๆ ไม่ต้องเกรงใจกัน ไม่ต้องกลัวกัน โดยไม่มีเหตุผล ; โดยถือว่าเรามีความรับผิดชอบร่วมกัน.

จะเป็นธรรมบุตรชนิดไหนก็ตาม เรามีความรับผิดชอบร่วมกัน ตรงกัน ในข้อที่ว่า จะต้องช่วยกันทำให้ธรรมะมีขึ้นในโลก มีอยู่ในโลก ปรากฏอยู่ในโลก

คุ้มครองโลกอยู่เสมอไป. อาตมายืนยันว่า อุดมคติของลูกเสือทั้งหมด ในแผ่นกระดานป้ายนั้น คือธรรมะทุกข้อ. เมื่อใครประพฤติกุศลก็ชื่อว่าได้ช่วยให้ธรรมะยังคงมีอยู่ในโลก ปรากฏอยู่ในโลก เป็นที่พึ่งของโลก เป็นเครื่องคุ้มครองโลก. ลูกเสือไม่พ้นจากคำว่าธรรมะ เพราะฉะนั้น จึงควรเรียกชื่อว่าธรรมบุตร มากกว่า.

เราเคยพูดกันว่า ถ้าลูกเสือนี้เรียกว่าธรรมบุตร จะได้รับความเอาใจใส่จากชาวบ้านมากกว่านี้. เดียวนี้ชาวบ้านยังไม่เข้าใจกิจกรรมของลูกเสือ; แล้วคำว่าลูกเสือนั้นก็ประหลาดพิงยาก แล้วยิ่งเห็นการอบรมของลูกเสือ ซึ่งอบรมอยู่ที่นี้, หรือที่ค่ายจังหวัดไหนก็ตาม ที่ทำอยู่. ชาวบ้านที่ได้มาเห็นแล้วยิ่งไม่เข้าใจว่า ลูกเสือนี้มันคืออะไรกันแน่? คือเด็กที่หัวเราะร่วนอย่างเดรเกด (เด็กเกรเอาแต่เล่น ตามภาษาภาคใต้ท้องถิ่น) หรือเปล่า? หัวเราะทั้งวันทั้งคืนหรือเปล่า? หรือว่ามันมีอะไรที่ทำให้เกิดความลึกซึ้งในทางสติปัญญา ตีกว่าเด็กธรรมดา ตีกว่าคนธรรมดา? แม้ที่สุดแต่เรื่องมัธยัสถ์ เรื่องอะไรต่างๆ ทำนองนี้ก็ตาม ลองพิจารณาดูเถอะ ได้ประหยัดถึงที่สุดแล้วหรือยัง? กลัวว่าจะเป็นการทำอะไรราย่างไม่เป็นการประหยัด : ยังมีการใช้จ่ายมาก ยังมีการแต่งเนื้อแต่งตัวเหมือนอย่างคนธรรมดาชาวบ้าน; อย่างนี้เขาไม่เข้าใจได้.

ถ้าเป็นธรรมบุตร มันต้องมีทุกสิ่งที่ไม่ได้ ในแง่ของธรรมะ ก็จะต้องมีธรรมะ, ไม่บกพร่องในทางธรรม. ฉะนั้น ขอแสดงความยินดีที่จะยืนยันว่า กฎต่างๆ, คำปฏิญาณ คติพจน์ของลูกเสืออะไรเหล่านี้ เป็นธรรมะในพุทธศาสนาทุกข้อ ๑๐๐ เปอร์เซนต์ และของศาสนาอื่นด้วย. ไปศึกษาดูเอาเองเถิด; เป็นของศาสนาอื่นด้วย, โดยเฉพาะศาสนาคริสเตียนยังมีอะไรราย่างนี้มากเหมือนกัน. ฉะนั้นอย่าได้ทะนงตัวว่ามีอะไรเป็นพิเศษ กระเด็นแปลกออกไปกว่าคนอื่น. มันก็มีอยู่ตรงที่ว่าเราจะหยิบขึ้นมาอบรมกันให้จริงๆ จังๆ อย่างนี้, ให้มันมีขึ้นมาจริงๆ จังๆ ในเมื่อพวกเขาบ้านทั่วไป เขาไม่อบรมและไม่มี.

เราต้องอบรมให้มีธรรมะกันจริงจัง ใจเข้าใจ แล้วไปอบรมเด็ก ไม่ใช่อบรมเพียงแต่ว่าเพื่อเลื่อนชั้นวิทยฐานะเงินเดือน เลื่อนอะไรทำนองนั้น. ถ้าอย่างนั้นแล้วยังไม่เป็นลูกเสือใหญ่เลย ยิ่งเป็นความเห็นแก่ตัวล้วนๆ ยิ่งไม่มีความเป็นลูกเสือ. ถ้ามารับการอบรมเพื่อเลื่อนชั้นวิทยฐานะ หรือเลื่อนเงินเดือนอะไรทำนองนี้ ยังไม่เป็นลูกเสือใหญ่เลย; เป็นแต่ลูกเสือปลอม, เป็นลูกเสือขบถต่ออุดมคติอยู่ตลอดเวลา; เพราะว่าการอุดมคตินั้นไม่ใช่อย่างนั้น.

อุดมคติของลูกเสือมุ่งหมายจะฝึกฝน ให้มีคุณสมบัติอันใหม่เกิดขึ้น เปลี่ยนแปลงนิสัยเดิม เปลี่ยนแปลงความเคยชินอันเดิม; ให้เกิดนิสัยอันใหม่ให้สมบูรณ์ด้วยสติสัมปชัญญะ; แล้วเป็นลูกเสือตามความหมายของคำว่าเสือ, ตามความหมายของพระพุทธเจ้าอีกต่อหนึ่ง. ฝึกหัดในพุทธศาสนาเปรียบเหมือนเสือข่มอยู่ในป่า มีสติสมบูรณ์ทุกเมื่อ หัวเราะไม่ได้ แล้วก็ขยี้กิลสคือสิ่งที่เป็นอันตรายเป็นข้าศึกให้วินาศไปไม่มีเหลือเลย.

อุดมคติของลูกเสือ ก็ตรงกันกับอุดมคติในพระศาสนาของพระพุทธเจ้าอย่างนี้; ตามความเห็นตามความรู้สึกของอาตมา. แล้วก็มาพูดปราศรัยกันในฐานะที่เป็น "ธรรมบุตร" ด้วยกัน, หรือแม่ที่สุกแต่เป็นพุทธบริษัทด้วยกัน, เป็นคนไทยที่จะต้องรับผิดชอบในความอยู่รอดของประเทศไทยด้วยกัน และทุกๆ อย่างที่เราเป็นมนุษย์เหมือนกัน ร่วมกัน; จึงได้พูดอย่างนี้, เพื่อประหยัดเวลา พูดตรงๆ เพื่อประหยัดเวลา.

ขอให้เอาไปคิดนึกศึกษา; แล้วขอให้ทำตัวให้เป็นลูกเสือโดยแท้จริงยิ่งไปกว่าลูกเสือ ก็เป็นสาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า, ก็เป็นลูกเสือของพระพุทธเจ้าด้วย. อย่าเป็นลูกเสือของเครื่องแบบ หรือของสังคมเล็กๆ อย่างนั้นเลย.

นี่เวลาที่พูดของเราก็หมดแล้ว. ขอสรุปความว่า ลูกเสือนั้นต้องมีคุณสมบัติที่ดีของเสือ : คือลงทุนน้อยในการฆ่าหรือทำลายข้าศึก ซึ่งได้แก่ความชั่ว ความเลวหรือความทุกข์; เพราะเสือฉลาดในการที่จะซุ่มอยู่แต่ในที่ที่เหมาะสม ๆ คอยฆ่าเนื้อได้ง่ายๆ. ฉะนั้น เราจึงอยู่ในสภาพหรือในอิริยาบถที่เหมาะสม ที่จะบดขยี้สิ่งที่ไม่พึงปรารถนาต่างๆ ในโลกมนุษย์นี้ให้หมดไปจากตัวเรา จากจิตใจของเรา แล้วก็จากทุก ๆ คน จากโลก; ให้โลกนี้เป็นโลกที่มีอุดมคติ เหมือนอุดมคติของลูกเสือนั้น, แล้วก็มีสันติภาพถาวร ไม่ต้องมีองค์การสหประชาชาติ. อุดมคติของลูกเสือจะแก้วิกฤติการร้ายของโลกได้.

ขอยุติด้วยการกล่าวคำสวัสดิ์.

ค้ายธรรมบุตร
(เรื่องที่ ๕)

การรู้จักถือประโยชน์จากศาสนา

บรรยายอบรมลูกเสือของโรงเรียนภารตวิชา ที่มาจากจังหวัดพระนคร
ณ ลานชุมนุม สวนโมกขพลาราม อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

๒๘ กันยายน ๒๕๑๑

ท่านที่เป็นลูกเสือ และผู้ที่เป็นผู้บังคับบัญชาลูกเสือทั้งหลาย,

อาตมารู้สึกยินดีและขอต้อนรับในการมาของท่าน. สำหรับการต้อนรับด้วยวัตถุ ด้วยสิ่งของนั้น เป็นอีกเรื่องหนึ่ง นับว่าไม่มีอะไรมากในส่วนนั้น; แต่ต้อนรับอีกอย่างหนึ่ง คือ ต้อนรับด้วยการกระทำที่ประพฤติประโยชน์ให้กันและกัน อย่างนี้เรียกว่า **ต้อนรับด้วยธรรม** เรียกเต็มชื่อว่า **ธรรมปฏิสันถาร** : ต้อนรับด้วยการทำประโยชน์ ประพฤติประโยชน์ให้กันและกัน; เดียวกันดีต้อนรับท่านทั้งหลาย ด้วยอาการอย่างนี้.

สิ่งที่จะเป็นประโยชน์แก่ท่านทั้งหลายทั้งหมดนี้ และแก่ส่วนที่จะพึงได้ โดยเฉพาะที่นั่นก็มีจำกัดอยู่ : คือเรื่องเกี่ยวกับวิชาความรู้. ถึงแม้เกี่ยวกับวิชาความรู้ ก็ยังมีอยู่หลายอย่างหลายชนิด บางชนิดยังไม่เป็นที่ทราบกัน หรือมองข้ามกันไปเสีย. สำหรับสวนโมกขพลารามสถานนี้ มีความมุ่งหมายจะแก้ปัญหาในข้อนี้; คือ ทำให้

“ได้รับหรือมองเห็นสิ่งทมองข้ามกันไปเสีย หรือไม่เคยได้รับ; และยิ่งกว่านั้น จะต้องทำด้วยความพอใจหรือเพลิดเพลิดด้วย ไม่ใช่หน้าเบือ.

เรื่องธรรมะ เรื่องศาสนา เรื่องศีลธรรมนี้ เป็นเรื่องที่ยากจะกล่าวได้ว่า เป็นเรื่องหน้าเบือ; นั้นมันเป็นเพราะทำผิด. ถ้าทำถูก สิ่งเหล่านี้ไม่ได้หน้าเบือเลย เป็นสิ่งที่ช่วยให้เกิดความสุขและความพอใจ. สิ่งใดที่ทำให้เกิดความสุข สิ่งนั้นจะเป็นสิ่งที่หน้าเบือไม่ได้. ส่วนคนนั้นใจเอง ไม่รู้จักดีเอาประโยชน์จากธรรมะจากศาสนา; ไม่ได้อะไรมันก็น่าเบือ ก็เลยเหมาเอาเป็นเรื่องที่น่าเบือกันไปหมด.

ที่นี้เรากำลังจะพิสูจน์ว่า ธรรมะนี้เป็นสิ่งที่ไม่น่าเบือ แต่กลับจะสนุกสนานเหมือนมหรสพ เหมือนการเล่น การดูมหรสพ; เราจึงเรียกกิจการนี้ว่า “มหรสพทางวิญญาณ”, เรียกติดหลังนี้ว่า “โรงมหรสพทางวิญญาณ” อย่างนี้เป็นต้น. ตัวธรรมะเองนี้เป็นตัวมหรสพ ถ้าใครเข้าถึงตัวธรรมะแล้วจะสนุกสนานมากเหมือนมหรสพ, คือการดูการเล่นมหรสพ. รวมความว่า ธรรมะไม่ใช่สิ่งหน้าเบือและเป็นสิ่งที่มิประโยชน์ที่สุด. ธรรมะนี้มีอยู่ทั่วไปในทุกศาสนา หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า มันเป็นเรื่องของธรรมชาติ.

ธรรมะ คืออะไร ?

คำว่า ธรรม กับคำว่า ธรรมชาติ นั้นมันเป็นคำๆ เดียวกัน; สำหรับภาษาบาลี ธรรมชาติทุกอย่างเป็นธรรมะ, หรือว่าธรรมะนั้นเล็งถึงสิ่งทุกสิ่ง ไม่ยกเว้นอะไร : นับตั้งแต่ตัวธรรมชาติเป็นข้อแรก, เล็งถึงกฎของธรรมชาติเป็นข้อที่ ๒, เล็งถึงหน้าที่ที่คนเราจะต้องปฏิบัติตามกฎของธรรมชาติเป็นข้อที่ ๓, เล็งถึงผลประโยชน์ที่เราจะได้รับจากหน้าที่อันนั้น เป็นข้อที่ ๔, ทั้ง ๔ ข้อนี้เรียกว่าธรรมะหมด.

ธรรมะในฐานะที่เป็นตัวธรรมชาติ, ธรรมะในฐานะที่เป็นกฎของตัว
 ธรรมชาติ, ธรรมะในฐานะที่เป็นหน้าที่ของมนุษย์ตามกฎของธรรมชาติ, ธรรมะ
 ในฐานะที่เป็นผลจากหน้าที่นั้น, นี้ทุกคนควรจะเข้าใจให้ดี. ให้รู้จักสิ่ง^{๕๕}ที่เรียก
 ว่าธรรมะอย่างถูกต้อง แล้วจะเป็นสากล. สิ่งที่เป็นสากล หรือสิ่ง^{๕๖}ทั้งหมด
 อย่าง^{๕๗}นี้แหละคือสิ่งศักดิ์สิทธิ์. บางคนชอบเรียกสิ่ง^{๕๘}นี้ว่า พระเป็นเจ้า หรือ
 ส่วนใหญ่ส่วนมากก็เรียกว่าอย่างนั้นในโลกนี้ ; แต่ส่วนในหมู่พุทธบริษัท เรียกว่า
 ธรรม หรือพระธรรม หรือธรรมะ.

พวกที่ไม่เกี่ยวกับศาสนา อาจจะใช้เรียกธรรมะว่าธรรมชาติ, หรือทุกอย่าง
 เกี่ยวกับธรรมชาติ เช่นตัวธรรมชาติเอง หรือกฎของธรรมชาติ, หน้าที่ตามธรรมชาติ,
 หรือว่าผลที่จะได้รับจากการทำหน้าที่นั้น. ฉะนั้น จึงควรรู้จักคำว่า ธรรมะ นี้ให้ดี ๆ
 แล้วส่วนที่มันเป็นประโยชน์ที่สุดนั่นคือหน้าที่ ขอให้เรารู้จักธรรมชาติ กฎของ
 ธรรมชาติ แล้วก็หน้าที่และประพฤตินี้ให้ถูกต้อง แล้วจะต้องได้รับ
 ประโยชน์เต็มที่เหมาะสมสมควรจะได้รับ.

สิ่งที่ดีที่สุด ที่มนุษย์ ควรจะได้รับ

ปัญหาของเราก็มีเพียงข้อ^{๕๙}ที่ว่า สิ่ง^{๖๐}ที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้รับ^{๖๑}นั้นคือ
 อะไร? และจะต้องทำอะไร? ที่นี้ ก็มาถึงกิจการของลูกเสือ; ท่านทั้งหลายเป็นลูกเสือ
 เรียนอุดมคติของลูกเสือ ถ้าเข้าใจสิ่ง^{๖๒}นี้ถูกต้องและประพฤติได้ กระทำได้ ก็จะเป็นเรื่อง
 เดียวกัน. เพราะว่าความเป็นลูกเสือ^{๖๓}นั้น ก็มีความมุ่งหมายที่จะให้^{๖๔}ได้รับสิ่ง^{๖๕}ที่ดี
 ที่^{๖๖}สุดที่มนุษย์ควรจะได้รับ. เราแยกกิจกรรมลูกเสือออกจากการเรียนหนังสือในโรงเรียน
 ก็เพราะว่า การเรียนหนังสือนั้น เป็นการเรียนเพียงแต่ให้รู้หนังสือ หรือว่ารู้วิชาอาชีพ
 หรือว่ารู้สิ่งที่ต้องรู้; แต่เรื่องทางจิต ทางวิญญาณนั้น ยังไม่ได้ทำ.

กิจการลูกเสือมุ่งหมายเรื่องทางจิต ทางวิญญาณ : คือเป็นเรื่องอบรมจิตใจ อบรมนิสัย ตัดแปลงนิสัย, ปรับปรุงความรู้สึกลงทางสัตยาตญาณให้เป็นความรู้เป็นสติปัญญา เป็นอะไรที่สูงที่สุดขึ้นไป จนได้รับประโยชน์สูงสุดที่มนุษย์ควรจะได้รับ. ฉะนั้น เราจึงมองดูกันในขั้นให้เห็นชัด; มิฉะนั้นแล้ว จะปนกันยุ่ง แล้วก็กลางเลือน แล้วก็จะเป็นลูกเสือไปกันอย่างเพ้อ ๆ อย่างงม ๆ งาม ๆ ไม่รู้ว่าเป็นทำไม ; เป็นแต่เพียงเพื่อแต่งเครื่องแบบ หรือเล่นกองไฟ หรือเล่นอะไรกัน อย่างนั้นก็นับว่าเป็นลูกเสือกันอย่างน่าหัวเราะ เป็นลูกแมวมากกว่า.

สำหรับคำว่า “เสือ เสือ” นี้ อาจจะบอกกล่าวกันว่า ในฝ่ายพุทธศาสนา โดยเฉพาะนั้น มีเรื่องเปรียบเทียบเสือกับพระภิกษุ พระภิกษุนี้เป็นเสือ ชุ่มจับเหยื่อให้ได้ เหยื่อนั้นคือ มรรค ผล นิพพาน. ภิกษุต้องเป็นเสือที่ถูกตอง เป็นเสือที่ดีที่รู้จักสถานที่ รู้จักเวลา รู้จักกิริยาอาการ ปฏิบัติกัมมัฏฐานภาวนา เขาเรียกว่า สติปัฏฐานสี่ นี้ เป็นกัมมัฏฐาน เป็นวิธปฏิบัติของภิกษุ; เปรียบเหมือนกับวิธีชุ่มจับเหยื่อ หรือสัตว์ป่า รู้จักสถานที่ รู้จักเวลา รู้จักการกระทำ จนตะครุบเอาเหยื่อมาได้ คือการบรรลุ มรรค ผล นิพพาน ซึ่งเป็นสิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้รับ.

คำว่า “เสือ” หมายความว่า สัตว์ที่สามารถถือเอาสิ่งที่ดีที่สุดที่ควรจะได้รับ จึงจะเรียกว่าเสือ. การที่เป็นอย่างลูกสุนัข เป็นลูกหมาป่า กัดกัน ทะเลาะวิวาทกัน, แม้อยู่ในเครื่องแบบ อยู่ในจิวร, หรืออยู่ในเครื่องแบบลูกเสือ, อยู่ในเครื่องแบบอะไรก็ตาม มันกลายเป็นสิ่งที่ไม่ใช่เสือ; ไม่ใช่คุณสมบัติของคำว่าลูกเสือ. ฉะนั้น คำว่าลูกเสือไม่ใช่เป็นลูกสัตว์ที่โง่เขลา และไม่ไช้เป็นเสือชนิดที่ว่าจะกัดกัน หรือจะรังแกผู้อื่น ซึ่งหมายถึงเสืออัมฤตผล. ถ้ามีความหมายอย่างนั้น พระพุทธเจ้าก็ไม่ตรัสเปรียบภิกษุกับเสือ; ที่ทรงเปรียบภิกษุกับเสือ ก็เพราะว่าภิกษุจักสามารถถือเอาสิ่งสูงสุดที่มนุษย์ควรจะได้รับได้ คือ มรรค ผล นิพพาน.

การที่เป็นลูกเสือ หรือเป็นเสือ หรือเป็นลูกเสือก็ตาม ที่ท่านทั้งหลายกำลังสนใจ กำลังเป็นกันอยู่นี้ จะต้องมื่อุดมคคืออย่างลูกเสือ คือไม่ใช่สัตว์อันธพาล; แต่เป็นสัตว์ที่จะต้องปรับปรุงตนเอง เป็นสัตว์น้อยๆ ที่จะปรับปรุงตัวเองให้ถึงความสมบูรณ์ แล้วให้ได้รับสิ่งที่ดีที่สุด ที่มนุษย์ควรจะได้รับ. เป็นอันว่า ลูกเสือที่เป็นกันก็เพื่อปรับปรุงตัวเองทุกส่วน ทั้งส่วนร่างกาย ทั้งส่วนพละนามัย ทั้งส่วนจิตใจ ทั้งส่วนสติปัญญา ทั้งส่วนวิญญานในที่สุด ให้มีความเหมาะสม ที่จะได้รับสิ่งที่ดีที่สุด ที่มนุษย์ควรจะได้รับ.

ธรรมะ เป็นของสากล

ที่นี่ เราจะได้พุดกัน ถึงสิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้รับกันสักชนิดหนึ่ง; ให้นึกถึงข้อที่ว่าสิ่งที่เรียกว่า ธรรมะ หรือ พระเจ้า นี้เป็นของสากล; เป็นของศาสนาไหนไม่ได้. ถ้าพระเจ้าองค์ใดเป็นของศาสนาไหนโดยเฉพาะ ก็เป็นพระเจ้าที่บ้าเต็มที; พระเจ้าต้องเป็นของทุกคน. ที่เรียกว่าพระเป็นเจ้า จะต้องเป็นของทุกคน จะเป็นของศาสนาไหน โดยเฉพาะไม่ได้; เช่นเดียวกับธรรมะ ต้องเป็นของทุกคนในโลก, ชีวิตที่มีอยู่ในโลก จึงจะเป็นธรรมะที่ถูกต้องได้. จะเป็นธรรมะของคริสต์ศาสนา, หรือธรรมะของพุทธบริษัท อย่างนั้นก็บ้าเต็มที; มันต้องเป็นของทั้งหมด. ทุกคนจะต้องรู้จักสิ่งนี้ จะต้องถึงสิ่งนี้ คือสิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้รับ, อย่าไปมัวฝันหวานว่า สิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้รับคือความสุขสนุกสนานอะไรทางเนื้อทางหนัง ทางกามารมณ์; อย่างนั้นไม่มีสอนในลัทธิไหนในศาสนาไหน. สิ่งที่ดีที่สุด ต้องเป็นผลของการประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้องและดีที่สุด; ฉะนั้น สิ่งที่ดีที่สุดถึงถึงการกระทำ, นึกถึงถึงการกระทำกันก่อน. อย่าเพื่อถึงถึงผล; พิจารณากันเอาตามหลักจริยธรรมสากลก่อนดีกว่า.

หลักจริยธรรมสากลนั้นเกิดขึ้น โดยนักจริยธรรมหรือศีลธรรมคณะหนึ่ง ethicist ของโลกหลายสิบปีมาแล้ว หรือหลายร้อยปีมาแล้วก็ได้. เขาช่วยกันคิด ช่วยกันวิพากษ์วิจารณ์ ช่วยกันคิดพิสูจนในแง่ของจริยธรรมศีลธรรมในโลก ในที่สุดก็ยุติกันว่า : **สิ่งที่ดีที่สุดของมนุษย์นั้น มีอยู่ ๔ หัวข้อด้วยกัน.** ถ้าลูกเสือคนไหนจะจำไว้ได้ ก็จะเป็นการดี จดจำไว้ให้ได้จะเป็นการดี จะเป็นการช่วยให้ง่ายเข้า สำหรับที่เราจะเป็นลูกเสือให้ถูกต้องและแท้จริง.

สิ่งที่ดีที่สุดของมนุษย์ เขาใช้คำภาษาจริยธรรมสากลว่า *Summum Bonum* เป็นภาษาละติน, **นี่ก็คือ** หมายถึง ๑. ความสงบสุข ๒. ความเต็มเปี่ยมของความเป็นมนุษย์ ๓. **หน้าที่เพื่อนหน้าที่** หน้าที่ที่ประพฤติกกระทำเพื่อหน้าที่เอง ๔. ความรักสากล ไม่จำกัด ไม่มีขอบเขตจำกัด.

ข้อที่ ๑ ที่ว่า ความสงบสุข หรือเรียกกันเฉย ๆ ว่า HAPPINESS

นี่ ก็หมายถึง **ความสุขที่ถูกต้อง, ความสุขที่เป็นความสุขจริงๆ.** ในภาษาไทยเรา มีคำที่ช่วยให้เข้าใจได้ง่ายอยู่ ๒ คำ : คือ **สุข ก สะกด ต้มสุข เผาสุข จีสุข, และสุข ข สะกด. สุข ก สะกดคนมันร้อน, สุข ข สะกด นหมายถึงเย็น.**

ไปเล่น ไปกิน ไปดื่มกันให้เต็มที่ ไปสรวลเสเฮฮาจนให้เต็มที่, คิดว่าพรุ่งนี้เราอาจจะตายเสียก็ได้. **วันนี้เราจะต้องกินเหล้าเมายา อะไรกันเสียให้เต็มที่** สนุกทางสุรา นารี อะไรก็ตาม; **นี่ไม่ใช่ความสุขที่ควรจะมีหวัง มันเป็นสุข ก สะกด. สุขที่เขาวางกันนั้น สุข ข สะกด เป็นความสุขอย่างถูกต้องและสงบเย็น มันเนื่องกันอยู่กับสามข้อที่เหลือ. ข้อที่ ๑ คือความสุขนี้ มันเนื่องอยู่กับสามข้อที่เหลือ ที่จะพูดต่อไป.**

ความสุขนั้นอย่าเอาไปปนกันกับความสนุก อย่าเอาไปปนกับคำว่า
 เพลิดเพลิน, อย่างคำว่า *pleasure* นี้หมายถึงเพลิดเพลิน จะเอามาเป็นความสุข
 ไม่ได้, หรือความสนุกอย่างอื่นใดก็ตาม จะเอามาเป็นความสุขไม่ได้; มันยังไม่ถึง
 ขนาดที่เรียกว่าความสุขที่แท้จริง. ความสุขที่แท้จริง ต้องได้มาจาก การประพฤติก
 กระทำที่ถูกต้อง เป็นไปเพื่อความไม่เบียดเบียนตน ไม่เบียดเบียนผู้อื่น จำไว้ว่า
 ข้อแรกที่ต้องเล็งถึงก็คือ ความมุ่งหมายที่เรียกว่า ความสุขเป็นสิ่งที่ตที่สุด ทัมนุชย์
 ควรจะได้.

ข้อที่ ๒ เรียกว่า ความเต็มเปี่ยมของความเป็นมนุษย์ *perfection*

ความเต็มของความเป็นมนุษย์นี้ ในขณะที่เรายังไม่มีความเป็นมนุษย์ที่เต็ม
 เรายังไม่พอใจ ยังไม่หยุดยังจะวิ่ง ยังจะก้าวไปข้างหน้าอยู่เรื่อย. การเป็นลูกเสียน
 ก็คือลักษณะหนึ่ง หรืออาการส่วนหนึ่ง ของการวิ่งไปสู่ความเต็มของความเป็น
 มนุษย์ด้วยเหมือนกัน. เราอย่าเพ้อवादที่ว่า เรามีความเต็มเปี่ยมของความเป็น
 มนุษย์, หรือมีความเปรี๊ยะปราดเก่งกาจสามารถอย่างนั้นอย่างนั้น จนถึงกับยกตนข่มท่าน
 ทำอันตรายผู้อื่น อย่างนี้ ซึ่งเป็นความเต็มของความเกเร หรือความเดินไปผิด จนถึง
 กับยกตนข่มท่าน. และระวังให้ดี; เรายังมีบกพร่อง ทุกอย่าง เรายังมีบกพร่อง :
 วิชาความรู้ก็ยังมีบกพร่อง ความประพฤติกก็ยังมีบกพร่อง ทรัพย์สมบัติก็ยังมีบกพร่อง
 ความดีอย่างอื่น ๆ ก็ยังมีบกพร่อง ยังไม่เต็ม. เราจะต้องทำให้มีความเต็มเปี่ยมของ
 ความเป็นมนุษย์ เป็นมนุษย์ มีความมุ่งหมายจะเต็มในข้อที่สี่จิตใจสูงสุด มีความดี
 ความงาม ความถูกต้อง ความจริง ความยุติธรรม หรือความสงบสุขในที่สุด ซึ่งต้อง
 เป็นส่วนที่ทำให้เต็ม. ความเต็มเปี่ยมของความเป็นมนุษย์ เป็นสิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควร
 จะได้ในชีวิตนี้ เป็นข้อที่ ๒.

ข้อที่ ๓ หน้าที่เพื่อหน้าที่
หน้าที่เพื่อประโยชน์ต่อหน้าที่ DUTY FOR DUTY'S SAKE

หน้าที่สำหรับประโยชน์ต่อหน้าที่ หรือพูดว่า ทำหน้าที่เพื่อหน้าที่ ทำงาน
เพื่องาน, นั้นเป็นอุดมคติอย่างยิ่ง ของลูกเสืออยู่แล้ว. ทำหน้าที่เพื่อหน้าที่
ไม่ใช่ทำหน้าที่เพื่อรางวัล ไม่ใช่เพื่อความขบใจ ไม่ใช่เพื่อเงิน. ที่นี้
ถ้าเราทำงานเพื่อเงิน จึงมีความทุจริต ยุ่งยาก วุ่นวาย ลำบาก. ถ้าเรามีการทำงาน
เพื่องานโดยตรงแล้วก็จะมีความก้าวหน้าในทางความสงบ ความเจริญอย่างถูกต้อง.
เราทำงานเพื่องานกันก่อน แล้วเงินนี้จะมีมาเอง และจะมาทีหลังได้. นี่เป็นหลัก
จริยธรรมสากลด้วย เป็นหลักของศาสนาทุกศาสนาด้วย; แม้ว่า เราจะพูดว่า เราจะ
ทำงานเพื่อพระเป็นเจ้า มันก็เป็นการทำเพื่อหน้าที่ ไม่ใช่ทำเพื่อจะเอาเงิน แต่ทำ
เพื่อพระเป็นเจ้า.

เรามีหน้าที่เกิดขึ้นโดยพระเป็นเจ้า หรือ พระเป็นเจ้ามีหน้าที่ให้เรา; เรา
ก็ประกอบ กระทำ เรียกว่าทำหน้าที่เพื่อหน้าที่เหมือนกัน. ถ้าทำเพื่อความเห็น
แก่ตัว, เห็นแก่ตัวแล้วทำ นั่นก็เรียกว่าทำเพื่อประโยชน์ที่ตัวต้องการ. ผู้ที่เป็น
ลูกเสือ หรือว่า เป็นผู้ที่มีศีลธรรมที่ดี หรืออะไรทำนองนี้ ก็จะต้องทำหน้าที่ด้วยความ
ตั้งใจ ชัดตรงต่อหน้าที่, หรือปฏิบัติดีเต็มตามหน้าที่; ส่วนเงินหรือ
เกียรติอะไรนั้น เป็นสิ่งมาทีหลัง.

ถ้าทำหน้าที่เพื่อประโยชน์ละก็ มันสกปรกเสียตั้งแต่ที่แรก มันก็ไม่
เป็นเกียรติ หรือไม่เป็นผลดีอะไร, ได้เงินมากก็เป็นเงินสกปรก ได้เกียรติมากก็เป็น
เกียรติสกปรกหลอกลวง เงินปลอม เกียรติยศปลอม ก็ตบตาผู้อื่น อย่างนี้มีอยู่มาก;
ฉะนั้นถือปฏิบัติให้ตรงต่อการทำหน้าที่เพื่อหน้าที่ เป็นสิ่งสากล เป็นหลักสากลในระหว่าง
จริยธรรมกับศาสนาและทุกศาสนา นี่เป็นสิ่งที่ดีที่สุด ที่มนุษย์ควรจะได้ เป็นข้อที่ ๓.

ข้อที่ ๔ ความรักสากล คือ UNIVERSAL LOVE

ความรักสากล หมายถึงว่า มีความรักชีวิตผู้อื่น ไม่เลือกหน้า ไม่มีขอบเขตจำกัด ไม่มีเขา ไม่มีเรา. ทุกศาสนาที่ต้องการอย่างนี้; แม้แต่จริยธรรมก็ต้องการอย่างนี้ ให้มีความรักผู้อื่น เสมอกันกับความรักตัว; นี้จิตใจมันสูง. ถ้าจิตใจมันต่ำ มันก็เห็นแก่ตัว มันรักผู้อื่นไม่ได้; แม้แต่เพื่อนฝูงอยู่ในโรงเรียนเดียวกันก็ยังชกต่อยกัน; ที่จะไปรักคนอื่นทั่วไป แม้ที่เป็นศัตรูนี้จะทำได้อย่างไร.

เราจะต้องมีความคิดนึกที่ถูกต้องตามหลักตามอุดมคติของศีลธรรม; ว่าเราทุกคนชีวิตทั้งหมดนี้ เป็นเพื่อนเดินทางจากความชั่วไปสู่ความดี. จากความต่ำไปสู่ความสูง, จากความทนทุกข์ทรมานไปสู่ความพ้นทุกข์สิ้นเชิง, เป็นเพื่อนด้วยกันทั้งหมดทุกคน ไม่ว่าเขาจะเป็นคนชาติไหน ภาษาไหน, หรือจะเป็นศาสนาไหนก็ตาม, ล้วนเป็นเพื่อนเดินทางด้วยกันทุกคน. เราต่างกันแต่เพียงว่ามีฐานะต่างกัน อะไรต่างกันอย่างเท่านั้นเอง; แต่ที่ว่า หน้าที่แล้วละก็เหมือนกันหมด; จะต้องเดินทางจากความต่ำไปหาความสูง เพื่อหมดทุกข์ด้วยกันทั้งนั้น จากความสุขอยู่ในกรงขังไปสู่ความพ้นเป็นอิสระทางวิญญาณ. ฉะนั้นเราต้องรักผู้อื่นด้วยกันทั้งหมดในฐานะเป็นเพื่อนเสมอกัน เป็นความรักสากลอย่างนี้ เป็นความไม่เห็นแก่ตัวโดยสิ้นเชิง.

ดังที่กล่าวมานี้เป็นอุดมคติของลูกเสือเพื่อทำลายความเห็นแก่ตัว; ความเห็นแก่ตัวมีขึ้นเมื่อไร ก็มีความโลภ ความโกรธ ความหลง เมื่อนั้น เห็นแก่ตัวมีขึ้นมันก็โลกอยากจะได้, เห็นแก่ตัว เมื่อไม่ได้อย่างใจ มันก็โกรธก็ฆ่าเขาตีเขา ต่ำเขา, เห็นแก่ตัว มันก็มีดมีขวอกแซก สงสัย สนใจ ไม่มีขอบเขตจำกัด และมันเหมาใบสิ่งต่าง ๆ. เมื่อมีความเห็นแก่ตัวเกิดขึ้นที่ไหน; มันก็มีความชั่วหรือว่ามีกิเลสขึ้นมามีการเบียดเบียนที่นั่น แม้ไม่เบียดเบียนผู้อื่น มันก็เบียดเบียนตัวเอง ทรมานตัวเองให้เร่าร้อนหม่นหมองอยู่ตลอดเวลา; นี้เรียกว่าเบียดเบียนตัวเอง.

มีความเห็นแก่ตัวที่ไหน ก็มีความเบียดเบียนตัวเองที่นั่น ; ฉะนั้น เราต้องทำลาย
ความเห็นแก่ตัว ซึ่งเป็นอุคมคติของทุกศาสนา เป็นอุคมคติของศีลธรรมทั้งหมด
จนกระทั่งเกิด *universal love* มีความรักสากล.

สิ่งต่าง ๆ ที่เขาให้ลูกเสือศึกษาอบรมประพฤติฝึกฝน ก็เพื่อสิ่งเหล่านี้คือความ
ดีสูงสุด ที่มนุษย์ควรจะได้ทั้งนั้น. อย่าไปเห็นว่า มันหยุดอยู่เพียงแค่นี้เท่านั้น ต้อง
ประพฤติกระทำ เพื่อเกิดนิสัยที่ดี เพื่อให้เกิด *spirit* ที่ดี ให้มีขึ้นมาในตัว. เราจะต้อง
มองให้เห็นอุคมคติหรือความมุ่งหมาย แล้วกระทำให้ได้. อย่าทำอย่างเพียง
แสดงละคร, อย่าเพียงแต่สวมเครื่องแบบลูกเสือ, อย่าเพียงแต่แสดงท่าทางไป
ตามแบบ ; อย่างนั้นมันก็เป็นลูกเสือไปตามแบบ. ไม่ใช่เราจับสัตว์บางชนิดมาสวม
เครื่องแบบลูกเสืออย่างนั้นก็จะกลายเป็นลูกเสือได้ เป็นตำรวจ เป็นทหารได้. แต่เป็นอะไร
ก็ตาม ต้องหมายความว่าจะเป็นไปได้ ต่อเมื่อปฏิบัติหน้าที่นั้น ๆ อยู่, หรือปฏิบัติหน้าที่
เหล่านั้นสำเร็จแล้ว ; เพียงแต่สวมเครื่องแบบแล้วออกทำทางนั้น เป็นละครถึง
ชนิดหนึ่ง ไม่มีอะไรมากไปกว่านั้น. ต้องประพฤติ กระทำได้ด้วยกายด้วยวาจา
ด้วยจิตใจ นั่นจึงจะได้เป็น ตามที่เรามุ่งหมายที่เป็นลูกเสือ.

นี่เรียกว่าเราจะพึงเล็งถือเอาจริยธรรมสากลเป็นหลัก ว่าเป็นสิ่งที่ดีที่สุด
ที่มนุษย์ควรจะได้รับ นั่นคืออะไร ? เป็นอย่างไร ? เป็นอุคมคติของลูกเสือ. เป็นอุคมคติ
ของจริยธรรมสากล, เป็นอุคมคติของทางศาสนาทุกศาสนาพร้อมกันในตัว ; คล้าย
กับยีนงกที่เดียวได้นกหลายตัว ตัวใหญ่ ๆ ทุกชนิดได้หมด. มันก็อย่างนี้ โดย
ใช้จริยธรรมสากลเป็นหลัก ; สิ่งที่ดีที่สุดของมนุษย์เป็นอย่างนี้. เมื่อเราเป็นลูกเสือ
ก็ควรจะทำให้ได้อย่างนี้. :

“สิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้” พูดอย่างภาษาชาวบ้านก็คือ :

- ๑. เป็นลูกเสือขึ้น ก็เพื่อจะอบรมให้เป็นบุตรที่ดีของบิดามารดา.
- ๒. เป็นศิษย์ที่ดีของครูบาอาจารย์. ๓. เป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ. ๔. เป็น

สาวกที่ดีของพระศาสดาแห่งศาสนาของตน ๆ; นี่จะเป็นสิ่งที่ชาวบ้านเข้าใจได้. ที่เรามี ที่เรากำลังประพฤติกระทำอยู่นี้ อบรมนีสัยอะไรอยู่นี้ ก็เพื่อให้ได้เป็นบุตรที่ดีของบิดามารดา เป็นศิษย์ที่ดีของครูบาอาจารย์ เป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติ เป็นสาวกที่ดีของพระศาสดาของตน ๆ ตามศาสนาที่ตนนับถือปฏิบัติอยู่.

เสียงเล็ก ๆ ไม่ได้เป็นที่แน่นอนว่า เป็นบุตรที่ดีของบิดามารดา เพราะ ว่าจับบิดามารดาใส่สรกอยู่บ่อย ๆ; เด็ก ๆ เล็ก ๆ นี้จับบิดามารดาของตัวใส่สรกอยู่บ่อย ๆ, คือทำบิดามารดาให้ร้อนใจ เหมือนเอาไฟเข้าไปเผาอยู่ในอกนั้นบ่อย ๆ : อย่างนี้เรียกว่าไม่ใช่บุตร ตามความมุ่งหมายที่เป็นผู้ยกบิดามารดาออกมาเสียจากนรก ซึ่งมีความร้อนใจเหมือนไฟเผา.

เมื่อบิดามารดา ยังไม่มีลูกก็ร้อนใจ วิตกกังวล ใครจะมีลูกเพื่อเป็นผู้สืบสกุล หรือมีลูกไว้ช่วยเหลือเมื่อแก่เมื่อเฒ่า; เมื่อเป็นคนแก่เฒ่าจะได้มีคนเลี้ยงดู มีความหวัง กังวลอย่างนี้. เมื่อมีลูกขึ้นมาแล้ว ก็ควรจะดีช่วยพ่อแม่ให้ได้หวังไปตามนั้น ก็จะไม่มีความร้อนใจ; แต่พอลูกทำผิดไปจากนั้น ก็มีความร้อนใจ เป็นนรกอยู่ในใจ; ด้วยว่าบุตรนั่นเอง ไม่ใช่บุตรเสียแล้ว เป็นอะไรชนิดหนึ่ง จับบิดามารดาใส่ลงไปในนรก. เมื่อเราจะเป็นบุตรที่ดีของบิดามารดา ต้องกระทำให้สัมพันธ์กับคำว่าบุตร คือผู้ที่ยกบิดามารดาขึ้นมาจากนรก.

คำว่า ปุตุตะ นี้เป็นชื่อของนรกชนิดหนึ่ง ถ้าถือตามภาษาในประเทศอินเดียโบราณแล้ว เขายังหวังอยู่ว่าบุตรนี้เป็นผู้ที่สามารถจะยกบิดามารดาออกไปจากนรก, คือความร้อนใจทุกอย่างทุกประการ; ฉะนั้น เด็ก ๆ ต้องไม่ทำให้บิดามารดา ร้อนใจ แต่ประการใดจึงจะได้ชื่อว่าบุตร. ถ้ามีฉนั้นแล้วมันก็เป็นแต่เพียงก้อนสกปรกอะไร ก้อนหนึ่งออกมาจากท้องของมารดา มารังควานบิดามารดาอยู่เสมอ ทำให้ได้รับความร้อนกร้อนใจ; นี้ไม่ใช่บุตร.

ที่ว่า เป็นศิษย์^{๔๔}ของครูบาอาจารย์ก็เหมือนกัน; **เดี๋ยววัฒนธรรมเลวลง** เด็ก ๆ **ไม่ได้เป็นศิษย์^{๔๔}ของครูบาอาจารย์**, กลับจะเป็นผู้ต่อต้านครูบาอาจารย์ด้วยซ้ำไป; ก็เพราะความโง่เขลา ที่สับสนวนเวียนกัน จนไม่รู้ว่าจะอะไรเป็นอย่างไร, ศิษย์เป็นอย่างไร, ครูบาอาจารย์เป็นอย่างไร, ใครมีหน้าที่อย่างไร; แล้วเด็ก ๆ ก็ไปหลงของเอรีคอว์รอยสกุณกสนานสมัยใหม่มากขึ้น จนเลยมองข้ามสิ่งที่ควรจะมีมองเห็น.

คำว่า **ครู** นี้แปลว่า **ผู้นำทางวิญญาณ** เป็นมัคคุเทศก์ทางวิญญาณ. เด็ก ๆ เกิดมาดวงวิญญาณยังเดินทางไม่ถูก **ครูเป็นผู้ช่วยนำ** หรือ *guide* หรือมัคคุเทศก์ทางวิญญาณ. **เราต้องปฏิบัติต่อครูให้ถูกต้อง** จนครูสามารถเป็นผู้นำทางวิญญาณได้; เราจึงจะชื่อว่า เป็นศิษย์ที่ดีของครูบาอาจารย์ได้.

ในเรื่องความเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติ^๕ ก็พูดกันอยู่ทุก ๆ วัน เคารพธงชาติบ้าง อะไบบ้าง ก็เรียกว่าชาติบ้าง; แต่แล้วเราก็มักจะทำกันแต่ปาก ทำกันแต่พิธี. **จะต้องทราบถึงความหมายของคำว่าชาติ** ไม่ใช่แค่แผ่นดิน ไม่ใช่ทำที่ล้วน ๆ, **ที่ถูกต้องคือความเป็นหมู่คณะที่ดี** ที่มีความเป็นธรรม มีความถูกต้อง; เราจะต้องระวังรักษาคูณสมบัติลักษณะอัน^๕เอาไว้, ^๕นี้เรียกว่าเป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ; เป็นงานใหญ่ **ทำคนเดียวไม่ได้** ต้องร่วมมือกันทุกคน, เพื่อประโยชน์สุข เพื่อประโยชน์ทุกชนิกของชาติ **ซึ่งพลเมืองเราทุกคนอยู่ในชาติ**; แล้วต้องไม่มีเขา ไม่มีเรา **มีความรักสากลอย่างที่ว่ามาแล้ว**. ไม่มีเขา ไม่มีเรา ซึ่งหมายความว่า **จะอยู่ที่แผ่นดินไหนก็ทำที่แผ่นดินนั้น**. เมื่อทำกันได้อย่าง^๕ ^๕ทั้งโลก ก็ดีไปหมด **ไม่มีความเบียดเบียนกัน** ก็จะมี**ความสงบสุขกันทั้งโลก**. ^๕นี้เรียกว่าเป็นพลเมืองที่ดีของชาติหรือของโลก.

ความเป็นสาวกที่ดีของพระศาสดาแห่งศาสนาของตน^๕ เป็นของสูงที่สุด; เพราะว่าพระศาสดาเป็นบุคคลผู้สูงสุด เป็นผู้^๕ทาง ^๕ชีแนว ^๕ชีทางทุกประการ ทุกอย่าง

ทุกประการให้แก่คนทุกคน ; ฉะนั้น ความรู้ทางจริยธรรมทางศาสนา ทางเอาตัวรอด^๕ เราได้รับมาจากผู้ที่เป็นพระศาสดา. เราเป็นสาวกที่ดี ด้วยการปฏิบัติตาม ; ไม่ใช่เป็นแค่กระทำเพียงเข้าพิธีตามทางศาสนานั่น ๆ แล้วก็เรียกว่าเป็นสาวกที่ดี. นั่นมันเป็นเพียงการรอดทะเบียนเท่านั้น. จะจดทะเบียนลูกเสือ จดทะเบียนเป็นทหารแบบนั้น ก็ยังเป็นลูกเสือ เป็นทหารที่ดีไม่ได้ จนกว่าเมื่อได้ปฏิบัติถูกต้อง ครบถ้วนแล้ว จึงจะเป็นลูกเสือที่ดี เป็นทหารที่ดีได้.

การเป็นสาวกที่ดีของพระศาสดาก็เหมือนกัน จะไปถือเพียงว่า เราเกิดมาจากพ่อแม่ผู้นับถือศาสนานั้น ๆ เราจะเป็นสาวกที่ดีแล้ว ยังไม่ถูก, หรือว่าเราได้ทำพิธีปฏิญาณตนเป็นสาวกของศาสดาถือศาสนานั้นศาสนานั้น มันก็ยังไม่พอ และยังไม่ถูก. เราต้องปฏิบัติให้ถูกต้องตามคำสอนของศาสนานั้น ๆ.

ที่นั่นมีแง่ที่ว่า พระศาสดาทุกองค์ ไม่ว่าศาสนาไหน สอนอย่างเดียวกันหมด มีความมุ่งหมายเหมือนกันหมด คือ ต้องการ “ให้ทำลายความเห็นแก่ตัว” ; มีคำพูด มีคำสอนต่างกันอย่างจริง แต่ว่าความมุ่งหมายเหมือนกันหมด คือสอนให้ทำลายความเห็นแก่ตัว ; จะเป็นพระพุทธเจ้า พระมหะหมัด พระเยซูคริสต์ หรือพระอะไรก็ตาม ล้วนแต่สอนให้ทำลายความเห็นแก่ตัวทั้งสิ้น. นี่เป็นการง่ายแก่พวกเราที่จะเป็นมิตรกัน ร่วมกันทำงานเพื่อนร่วมงานกัน มีอุดมคติอย่างเดียวกันแล้วไม่มีสิ่งที่เรียกว่าศาสนานี้มาเป็นเครื่องขัดขวางกันเลย ; ให้ทุกคนระดมร่วมมือกัน เพื่อทำลายความเห็นแก่ตัว ก็จะได้ชื่อว่า เป็นสาวกที่ดีของพระศาสดาแห่งศาสนาของตน ๆ ด้วยกันทั้งหมด.

นี่จึงหวังว่า ลูกเสือทุกคนจะมีอุดมคติของลูกเสือดังที่กล่าวไว้ : เป็นบุตรที่ดีของบิดามารดา, เป็นศิษย์ที่ดีของครูบาอาจารย์, เป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติหรือของโลก, เป็นสาวกที่ดีของพระศาสดาแห่งศาสนาของตน ๆ, แล้วประพฤติ

กระทำเพื่อให้ได้รับสิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้รับ : คือความสุขที่แท้จริง, ความเต็มเปี่ยมของความเป็นมนุษย์, เป็นผู้ที่มีหน้าที่เพื่อหน้าที่, แล้วก็มีความรักสากล : ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว.

นี่รู้สึกว่าจะเป็นความเพียงพอ สำหรับหัวข้อที่ควรจะจดจำและปฏิบัติ รายละเอียดปลีกย่อยต่าง ๆ ก็ไปคิดเอาเองบ้าง. และขอให้จดจำข้อเหล่านี้ไว้บ้าง แล้วก็จะมีความเป็นลูกเสือที่ดี ไม่ใช่จะเป็นลูกเสืออันทาลเกร เป็นเหมือนลูกสุนัขป่ากัดกัน ; และไม่มีการทำลายผู้ใด ไม่มีการเบียดเบียนผู้ใด แต่เราทำลายกิเลส ทำลายความชั่ว ซึ่งเป็นศัตรูร่วมกันของเรา. ได้สิ่งที่ดีที่สุด ๔ ประการอย่างที่กล่าวมา ซึ่งเป็นอันเดียวกันกับหลักเกณฑ์ทางศาสนา, ซึ่งยกตัวอย่างแต่เพียงพุทธศาสนา ภิกษุก็เป็นเสือ ชุมจับเหยื่อ คือมรรค ผล นิพพาน ก็ได้.

หวังว่าทุกคนจะเข้าใจ แล้วขอให้ทุกคนตั้งใจประพฤติปฏิบัติให้สุดกำลัง เต็มศรัทธากำลังของตน เพื่อความเป็นลูกเสือที่ถูกต้อง.

ขอกล่าวคำสวัสดิ์แก่ทุกคน.

คำยอธรรมบุตร
(เรื่องที่ ๖)

ความรอดตัวของวัยรุ่น

บรรยายให้โอวาท แก่คณะลูกเสือจังหวัดตรัง ที่มาพักแรมที่ค่ายธรรมบุตร

๑๖ มกราคม ๒๕๑๕

การพูดกันในครั้งนั้นมีความเห็นว่าจะพูดเรื่อง
ธรรมะสำหรับคนวัยรุ่น จะเป็นการเหมาะสม.

เดี๋ยวนี้ตามที่สังเกตเห็นทั่วไปก็คือว่า มีคำพูดที่เป็นที่เสียหาย
แก่ยุวชนวัยรุ่น อยู่คำหนึ่งที่เขาเรียกว่า ปัญหาเกี่ยวกับคนวัยรุ่น ซึ่งมีนัย
ความว่า เมื่อก่อนนั้นคนวัยรุ่นไม่ค่อยมีปัญหา. เดี่ยวนี้กลายเป็นว่า คนวัยรุ่น
มีปัญหา โดยเฉพาะรัฐบาลหยิบยื่นไปเป็นปัญหาสำหรับพิจารณา; แล้ว
ประชาชนก็บ่นกัน. ดังนั้นขอให้คนวัยรุ่นเองนั้นรู้ไว้ว่า เรากำลังเป็นผู้ที่
ถูกหยิบยื่นมาเป็นปัญหา; เมื่อก่อนนั้นไม่เคยมี หรือมีก็เหมือนกับไม่มี
คือมันมีน้อยเกินไป เดี่ยวนี้กลับมีมากขึ้น.

ถึงแม้ว่าจะไม่ใช่พวกเราที่นั่งอยู่ที่นี้ ก็ยังต้องพลอยเสียเกียรติเสียชื่อร่วมกัน
เพราะพูดว่า วัยรุ่นกำลังเป็นปัญหา; ยิ่งกว่านั้นก็คือว่า เขาว่าวัยรุ่นกำลังเป็นปัญหา

ทั่วทั้งโลก, ทั่วทั้งโลกเป็นปัญหา. ในที่นี้หมายความว่า ทำความยุ่งยากลำบากขึ้นหลายอย่างหลายประการ นับตั้งแต่ : เป็นอัมพาต, ชกต่อยตีกัน แม้ในโรงเรียน แม้ในมหาวิทยาลัย; ซึ่งเมื่อก่อนนี้หาไม่ได้. เดี่ยวนี้กลายเป็นมีมากขึ้น และที่มากไปกว่านั้นก็คือ อาละวาดบนรถประจำทาง บนยานพาหนะ; กระทั่งทำสิ่งที่เป็นการอาชญากรรมหนัก ๆ ไปกว่านั้น, เรื่องการตีรันฟันแทงบ้าง เรื่องชู้สาวบ้าง เรื่องที่เป็นสิ่งที่เรียกว่าอาชญากรรมเต็มตัว และก็อย่างแรงด้วย; นี่มันกำลังมีอยู่พวกหนึ่งและจะมากขึ้นทุกที; อีกพวกหนึ่งก็ยังรักษาตัวดีมีอยู่เหมือนกัน.

นี่เราก็คิดดูให้ดีกว่าแล้วกันว่าเรากำลังจะเป็นอย่างไร จะไปเข้าพวกไหน ? กำลังจะไปเข้าพวกไหน ? โรคร้ายชนิดนี้เป็นโรคร้ายที่ติดต่อกันได้ง่าย และก็โดยไม่รู้สีกตัวด้วย. การที่จะเปลี่ยนไปเป็นอัมพาตนั้นเป็นไปได้ง่าย และโดยไม่รู้สีกตัวด้วย; ดังนั้นอย่าได้ประมาทเลย เพราะเหตุว่าถ้ามีความประมาทเสียแล้ว ก็เห็นว่าความเป็นอัมพาตนั้น หาใช่ความเป็นอัมพาตไม่; มันเป็นเสียอย่างนั้น. เมื่อเกิดประมาทผิดแล้วจะเห็นว่า ที่เป็นอัมพาตนั้นแหละคือถูกต้อง ถือว่าดีไม่ใช่เป็นอัมพาตจึงเลยเป็นกันมาก.

เดี๋ยวนี้มันกลายเป็นการทำตามอย่างกัน เหมือนกับแฟชั่น ที่เขาเรียกแฟชั่นชนิดหนึ่ง แฟชั่นไว้มม แฟชั่นเสื้อผ้า แล้วมันก็มีแฟชั่นอัมพาต; ใครได้แสดงลักษณะอัมพาต เขาก็รู้สึกว่าได้ หรือว่าถึงกับมีเกียรติ; เป็นอัมพาตสูบบุหรี่นี่ก็คิดว่าได้ดี. เขาไม่เห็นว่าเป็นสิ่งที่น่าอัศจรรย์ และโง่เขลาเปลืองเปล่า ๆ ให้โทษแก่ร่างกาย. นี่ขอให้รู้ไว้เถิดว่า ความขี้ขลาดมันครอบงำเราได้ง่าย เพราะเราไม่รู้สึกว่าขี้ขลาด; เรื่องที่เห็นง่ายที่สุด เช่นเรื่องสูบบุหรี่ เปลืองก็เปลือง, ให้โทษแก่ร่างกายก็ยังให้; แต่คนก็ไม่คิด.

เมื่อเช้า^๕ ท่านอาจารย์องค์หนึ่งท่านเล่าให้ฟังว่าพอเลิกสูบบุหรี่ น้ำหนักตัวเพิ่มขึ้นได้โดยอัตโนมัติทีโลครึ่ง พอลองกลับไปสูบบุหรี่ใหม่ น้ำหนักตัวก็ลดลง ๑ ทีโลครึ่ง; ท่านว่าอย่างนี้, ท่านยืนยันว่าอย่างนี้. การที่น้ำหนักตัวเพิ่ม น้ำหนักตัวลดนั้นก็ไม่ใช่สิ่งเล็กน้อยนะ มันมีเหตุผล เพียงสูบบุหรี่อย่างเดิมน้ำหนักตัวก็ลดลงทีโลครึ่ง, เพียงไม่สูบบุหรี่ก็กลับเพิ่มขึ้นทีโลครึ่ง. การสูบบุหรี่เป็นอันตรายแก่สุขภาพอนามัย เปลืองด้วย และไม่มีเหตุผลว่าทำไมเราจะต้องสูบบุหรี่; นอกจากจะเห่อตามแฟชั่นที่เขาสูบกันว่าเก๋ เป็นลูกผู้ชายต้องกินเหล้าต้องสูบบุหรี่. นี่เรามันก็ไปเข้าใจเสียอย่างนั้นก็ใช่อันที่ : เข้าใจว่าที่ชวนนี้คือดี มันก็ไม่ละเลิกเท่านั้นเอง.

อีกประการหนึ่งการที่ว่าจะไปชกต่อยกัน หรือทำระเบิดขวด หรือทำอะไรที่มันร้ายกว่านั้น ก็เห็นเป็นของดีไปหมด; นี่ย่ำทำเล่นกับสิ่งที่เรียกว่ากิเลส, กิเลสมันต้องเก่งกว่าคนนั้นเสมอไป มันจึงหลอกคนให้ทำอะไรที่ไม่น่าทำได้; จึงต้องถือว่าปัญหาแรกที่สุดของคนวัยรุ่น ก็คือที่การนิยมไปทำอะไรซึ่งไม่ควรทำ: จนต้องมีการบังคับให้ตัดขาทางแกงให้ถูกต้องบ้าง ให้ตัดผมให้ถูกต้องบ้าง อะไรเช่นนั้นแสดงว่าเมื่อปล่อยตามความต้องการของความรู้สึกแล้ว มันเป็นไปกับแฟชั่นของคนอันธพาลบ้างของแฟชั่นที่อยากจะเปลี่ยนเรื่อยบ้าง.

ขออย่าได้มองข้ามสิ่งเหล่านี้ : ความเห็นผิดเป็นชอบ นี่คือต้นเหตุของความล้มละลาย ต้นเหตุของปัญหาต่างๆ ต้นเหตุของความที่จะทำลายตัวเรา แล้วเราก็ไม่รู้จะทำลายตัวเรา เห็นเป็นของดีไปได้. เช่นเห็นกงจักรเป็นดอกบัว ปรากฏชัดไปว่า : การเล่าเรียนเอาดีไม่ได้, เป็นเจ้าชู้ตั้งแต่เล็ก, ใช้เงินเปลืองตั้งแต่เล็ก. ไม่มีบิดามารดาครูอาจารย์, ไม่มีบุญ ไม่มีบาป; วัยรุ่นก็พากันเป็นเสียอย่างนี้. บางทีเขาจะถือว่านี่เป็นเครื่องหมายของคนดี หรือเครื่องหมายของคนสมัยใหม่ที่เจริญหรืออย่างไร.

วัยรุ่นฝรั่งที่มาที่วัดนี้ชอบพูดว่า “ผมไม่มีศาสนา”, พูดว่า ผมไม่มีศาสนา ก็รู้สึกว่าคุณอย่างนั้นถูกต้องที่สุด และเก่งด้วย และเก่งด้วย มีเกียรติด้วย; พูดว่าผมไม่มีศาสนา. ไม่เท่าไรแพ้น้อย่างนี้จะมาถึง พวกคนไทยที่ตามกันฝรั่ง ในแง่หนึ่งส่วนหนึ่ง คนไทยตามกันฝรั่งเหมือนสุนัขตัวผู้ตามกันสุนัขตัวเมียอย่างนั้นแหละ; เขาทำกันอย่างไรก็ทำตาม, ก็ไปได้ด้วยกัน. นี้ขอให้ระวังให้ดี; ถ้าเราจะไปตามกันฝรั่งที่ถือว่าเจริญนั้นต้องเลือกคู่สิ่งที่ดีมีประโยชน์ อย่าให้ทำลายวัฒนธรรมศีลธรรมอะไรของคนไทยเรา. คนเรา ถ้าไม่มีศาสนาก็หมายความว่าทำอะไรได้ก็ตามใจตามชอบใจ; กิจคุณละอายจะเป็นอย่างไร.

เรื่องกางเกงไม่มีขา หรือว่าไม่ต้องปิดกายกันแล้ว, หรือไว้ผมม้า ๆ บอ ๆ พวกฝรั่งนำทำทั้งนั้น; คนไทยโง่ ก็ทำตามกันเขา มันก็มีปัญหาด้วย; คือลำบากยุ่งยากด้วย และไม่เป็นไทยด้วย. ถ้าเป็นไทยต้องเป็นอิสระ; เคี้ยวนี้โง่ ก็หัวไปทำตามกันเขา หรือจะเป็นอิสระได้ ก็ไม่ใช่ไทย; และสิ่งนั้นก็ผิด ๆ ด้วย. ดังเช่นชอบไว้ผมยาว เหมือนพวกฝรั่งชิปปี้ หรือพวกอะไรก็ไม่รู้ เรียกยาก.

พวกนักศึกษาไทย ชั้นมหาวิทยาลัยไว้ผมยาวเป็นชิปปี้มาที่นี้ เป็นนักศึกษาก็มีเป็นครูก็มี ก็เลยถามดูว่าทำทำไม ? ประโยชน์อะไร ? เขาว่าทำตามความพอใจ เพื่อไม่ให้มีอะไรมาบังคับบัญชา มาผูกมัดเขา, เขาต้องการจะเป็นอิสระ. เราก็เลยบอกเขาว่าเป็นอิสระชนิดที่คนอื่นไม่ลำบาก นั่นจึงจะเป็นอิสระที่ถูกต้อง; ถ้าอิสระชนิดที่คนอื่นต้องลำบากละก็ ไม่ถูกต้องไม่สมควร, ไม่ใช่อิสระที่สมควร.

ทีนี้เขาถามว่าไว้ผมยาวนี่มันทำให้คนอื่นลำบากอย่างไร ? ผมก็ของผมนี้อยู่บนหัวผม. ผมไว้ผมยาวมันจะลำบากอย่างไร ? นี่เขาตอบคำถาม เขาแย้งขึ้นมาอย่างนั้น. เราก็บอกว่า : ผมยาวของคุณนั่น มันทำให้พวกเราเสียเวลามองดู

เพื่อสังเกตให้รู้ว่า “คุณนี่เป็นคนบ้าหรือคนดี” ; เพียงเท่านั้นก็คิดว่าทำให้เราเดือดร้อน เราต้องเสียเวลาคอยสังเกตว่าคนนั้นมันบ้าหรือดี. พอครั้งแรกเราเห็นเข้าก็กลัว, เกรงว่าจะเป็นคนบ้า มันจะทำอันตรายเอา เพราะฉะนั้นการไว้ผมยาวของคุณนี่ มันทำให้คนอื่นลำบากเสียแล้ว ถ้าต้องการเสรีภาพก็ทำอย่างอื่นเถอะชนิดที่คนอื่นไม่ต้องลำบาก จึงจะเรียกว่าสมควรหรือเป็นอิสระที่น่านับถือ. ในที่สุดก็ตกลงกันไม่ได้ แล้วก็ไม่ต้องพูดกัน หยุดไว้แค่นั้น.

อยากจะเอาเรื่องอย่างนี้แหละมาเป็นหลักฐาน ทำไมเราจะต้องไปทำให้มันแปลก หรือไปทำให้คนอื่นยุ่งยากลำบาก จนคนอื่นไม่รู้ว่าคนบ้าหรือดี? ในเรื่องแต่งเนื้อแต่งตัว เรื่องผมผม เรื่องอะไรก็ตาม, จนกระทั่งแม้แต่เรื่องเล่าเรียน เล่นหัวร้องเพลง ก็ควรจะไม่ต้องทำให้คนอื่นพลอยลำบาก. เหล่านี้เป็นเรื่องวัยรุ่น เป็นปัญหาของวัยรุ่น เพราะวัยรุ่นกำลังจะเป็นอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่ ก็ยังเป็นไม่สมบูรณ์; เขาเรียกว่ารุ่น, รุ่น ๆ ๆ จะเป็นผู้ใหญ่ก็ยังไม่ใช่ จะเป็นเด็กก็ยังไม่เชิง มันก็อยู่ในระหว่างที่เรียกว่าจะเป็น หัวเดียวหัวต่อ. ถ้ามันเลี้ยวไปถูกทางก็นับว่าดี ถ้าเลี้ยวไปผิดทางก็ต้องลำบากแน่; ถ้าผิดทางมากเกินไปต้องฉิบหาย ถ้ายังมีเรื่องอย่างนี้ การเรียนจะดีกว่านี้.

ทุกคน ๆ ที่นั่งอยู่ที่นี้ ถ้ายังมีเรื่องบ้า ๆ บอ ๆ อย่างนี้ การเรียนจะดีกว่านี้. เคียงนี้เราไปเสียเวลา ไปคิดไปนึกอะไรในเรื่องที่ไม่ควรต้องสนใจ; และบางที่ถึงขนาดที่เรียกว่า ไปใช้เงินเปลืองเพื่อสิ่งเหล่านี้ก็มี, หนักเข้าก็กลายเป็นเรื่องเพศ เรื่องเจ้าชู้ เรื่องอะไรตั้งแต่อยู่ในวัยเรียน; การเรียนมันก็เสีย. ถ้าเราเคารพศาสนา นับถือศาสนา เคารพบิดามารดา นับถือครูบาอาจารย์ มันก็ไม่ทำอย่างนี้ได้; ฉะนั้นถ้าเรียกว่า วัยรุ่นก็ขอให้เดินตามผู้ใหญ่ คือเดินตามกฎระเบียบวินัยอย่างเคร่งครัด.

เพื่อให้จำง่ายก็อยากจะบอกให้ทราบว่า คนฉลาดที่สุดแต่โบราณเขาพูดไว้ เป็นหลักจนกระทั่งบัดนี้ไม่มีใครค้านได้ ไม่มีใครเอาเหตุผลมาพิสูจน์ว่ามันผิดเสียแล้ว, คือคนโบราณเขาพูดไว้ว่า : *คนเราเกิดมากกว่าจะตายให้แบ่งเป็น ๔ ระยะ.*

ตั้งแต่เกิดมาหรือวัยรุ่นอย่างนี้ เขาเรียกว่า พรหมจารี อย่าเพิ่งเข้าใจผิด ๆ คิดเอาเองว่า พรหมจารีคืออะไร; เดี่ยวจะว่าให้ฟัง. ตั้งแต่เกิดมา ตั้งแต่หนุ่มสาว ก่อนแต่งงาน เขาเรียกพรหมจารี. พอแต่งงานแล้วเขาเรียกว่า **ภรรยา** เป็นภรรยา ไปจนพอใจถึงที่สุด. ที่เขาเรียกว่าเกษียณอายุนั้น อายุ ๖๐ ปีเขาก็ไปเป็นผู้หาความสงบ เรียกว่า **นบปริน**; ไปหาความสงบส่วนตัว ไม่ยุ่งด้วยเรื่องนั้นนี่. ถ้ายังอยู่ต่อไปได้อีก อายุ ๘๐-๙๐ ปี ถึง ๑๐๐ ปี เขาเรียกว่า **สันยาสิ** เป็นผู้บำเพ็ญบุญให้แก่อื่น พุทธเจ้าให้เป็นประโยชน์แก่เด็ก ๆ.

ถ้าทำได้อย่างที่กล่าวมานี้ เรียกว่าถูกต้องครบบริบูรณ์; ถ้าไม่ได้ อย่างนี้ เรียกว่าเกิดมาได้ไม่ครบ ไม่เต็ม, ไม่เต็มคน, เขาเรียกว่าไม่เต็มคน, เกิดมาไม่เต็มความเป็นมนุษย์ไม่เต็ม. ถ้าเต็มก็ต้องเป็นพรหมจารี คือตั้งแต่เกิดมาจนถึงหนุ่มสาวที่ดี เป็นพ่อบ้านแม่เรือนไปถึงที่สุดมันก็ดี นับว่าไม่หลงจนเข้าโลง, อายุมากพอสมควร แล้วก็รู้จักหาความสงบ, ได้ความสงบส่วนตัว ก็รู้จักทำผู้อื่นให้ได้รับแสงสว่าง ด้วยการ พุทธเจ้า.

ที่เราเกิดมาเป็นหนุ่มสาว อายุสมควรว่า ๒๐ ปี, ๒๐ ปีนี้ควรจะพรหมจารี, ๒๐ ปีถึง ๖๐ ปี เป็นภรรยา ผู้ครองเรือน, เหลือนั้นก็เป็นผู้สงบ เป็นนบปรินบ้าง, เป็นสันยาสิ อบรมสั่งสอนพุทธเจ้าหรือเป็นตัวอย่างที่ดีแก่อื่นบ้าง. ๑ ปี ถึง ๒๐ ปี นี้คือจุดตั้งต้น; คือว่าตั้งต้นที่ดี ตั้งต้นไม่ดีก็ไม่ได้. ฉะนั้นจึงขอบอกพวกเธอทุกคน ที่เห็นว่า เธอกำลังอยู่ในระยะที่อันตราย เป็นระยะตั้งต้น; ถ้าตั้งไม่ดีก็ไม่ได้, ตั้งที่ดี.

อย่าไปคิดเรื่องอื่นให้คิดแต่ในเรื่องตั้งต้นให้ดี, ตั้งต้นให้ดีก็คือเป็นพรหมจารีที่ดี. พรหมจารีในทันทีเขาเรียกว่า ประพฤติดี ประพฤติประเสริฐ : พรหม แปลว่า ประเสริฐ, จารี แปลว่า ผู้ประพฤติ, พรหมจารี แปลว่า ผู้ประพฤติประเสริฐ.

ตรงนี้สำคัญมาก ต้องให้ประพฤติให้ดีที่สุดเอาไว้ก่อน ; เพราะฉะนั้นจึงเกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณี, ระเบียบวินัยที่เขามิไว้สำหรับคนรุ่นสำหรับคนหนุ่มสาว; ดังนั้นอย่าเหยียบย่ำระเบียบขนบธรรมเนียม วินัยเหล่านั้นเป็นอันขาด. พอเธอเหยียบย่ำเธอก็เป็นอันพาลผีสิง ไม่ต้องมีใครมาพูดมากแล้วแล้ว พอไปทำเข้ามันก็เป็นเท่านั้น, การเหยียบย่ำกฎประเพณีวินัยอะไรต่าง ๆ ของนักเรียน นี้ก็เป็นอันพาลแบบผีสิง : คือต่อสู้ต้องตั้งต่อต้าน ไม่ยอมที่จะประพฤติตามกฎระเบียบ, ถือว่าการถือหรือการฝ่ากฎระเบียบนั้นได้ นั่นดี นั่นเก๋; นั่นเป็นอันพาลผีสิง. แล้วเรื่องต่อไปมันจะเป็นอย่างไร; เราดูเอาเองก็แล้วกัน. เด็กคนนี้เป็นอย่างนี้ เด็กคนหนึ่งมันเป็นตรงกันข้าม; อย่างนี้จะเหมือนกันไม่ได้ มันจะต้องต่างกันลิบ. ดังนั้นอยากจะขอร้องวิงวอนพวกเธอทุกคนว่า ขอให้ช่วยตั้งหน้าตั้งตาสังเกตดูเด็กบางคนที่เขาดี ๆ ให้มากที่สุดหน่อย. อย่าไปหัวเราะเยาะเขา อย่าไปล้อเลียนเขา อย่าไปแกล้งขัดคอเขา, กลัวว่าเขาจะดีกว่าเรา แล้วก็หาทางให้มันเสื่อมเสียไป; นี่มันก็ไม่ถูก.

ถ้าสังเกตดูแล้วจะเห็นได้ว่า คนที่รอดตัวไปได้, เรียนได้ดี มีความเจริญเร็ว นั้นเพราะเขาเป็นคนดี. คนดีในทันที คือ เป็นพรหมจารีถูกต้อง คือไม่ประพฤติกระทำการที่มันนอกคอกนอกเรื่อง ทำแต่ในสิ่งที่มันเป็นหน้าที่โดยตรง : ชั้นแรกก็คือศึกษาเล่าเรียนอย่างดีที่สุด ไม่ไปเสียเวลา ไม่ต้องไปทำนั่นนี่ ไม่ต้องเปิดวิทยุกลาง ทำการบ้านเขียนหนังสือพลาถ. เคียนนี้มีกันมาก ทำบทเรียน หรือทำการบ้าน ก็เปิดวิทยุพร้อมกันไป, มือเขียนไป; อย่างนี้เป็นคนที่มีจิตใจเลือนลอย. จริงอยู่ฟังวิทยุกลาง ทำงานพลาถก็ได้เหมือนกัน; แต่มันไม่ดี. นี้เรียกว่าเราตามใจกิเลสมากเสียแล้ว, ไม่เคารพระเบียบ.

ที่นี้ตามใจกิเลสไม่เท่าไรก็กลายเป็นคนชอบนั้นชอบนี้ ชอบดนตรี ชอบเพลง ชอบอะไรมากขึ้น. แล้วมันก็ชอบเกินขอบเขตจนมาเป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสม. เหมือนกับผู้หญิงคนหนึ่ง ที่เรานุ่งผ้าพอพันเข้า ละอวยกระดาก; แล้วก็ขึ้นไป. ที่นี้ก็ขึ้นมา; ที่แรก ๆ รู้สึกกระดาก ที่หลังมันก็ไม่กระดาก; แล้วไปนุ่งชุดบิกินี อะไรก็ได้, ไม่กระดาก ผลสุดท้ายเปลือยก็ได้ ไม่ละอวย ไม่กระดาก; คือค่อยเลื่อนขึ้นไปทีละนิด ๆ; แล้วเขาก็เป็นคนคนเหมือนเรานี่ ไม่ใช่จะเลวกว่าเรา หรือจะวิเศษวิโสอะไร, เขาเกิดมาในพ่อแม่ที่เป็นอย่างนี้ ในที่สุดมันก็ไม่มีความละอาย.

ความลับในเรื่องนี้ มันมีอยู่คือ ค่อย ๆ ทำไปที่ละนิด ๆ คือเลวลงทีละนิด; มันไม่รู้สึกหรอก. อะไร ๆ ที่ว่าทำไปที่ละนิดจะไม่รู้สึก; ถ้าเป็นไปในทางดีก็ดีไป ไม่รู้สึก, ถ้าเลวกี่เลวไปไม่รู้สึก. เหมือนที่แรกเราเดินเท้าเปล่าไม่ได้, ปวด. แต่ถ้าเราขยันเดินไป มันก็เดินได้ที่หลัง; หินขรุขระก็เดินได้ไม่ปวด เป็นไปในทางดี มันต่อต้านตัวเอง. ดังนั้นขอให้อดทนให้มีความดี ไปในทางดี คืออดทนให้มันดีไปในทางดี. อย่าให้มันค่อย ๆ รุกไปในทางหน้าค้ำน ไม่ละอวย, ไม่มีหิริโอคตทัปปะ แม้เป็นผู้หญิงก็ไม่ละอวยยังทำได้อย่างนั้น; แล้วพวกผู้ชายก็ไปก้มหัวบูชาคนที่นุ่งผ้าน้อย, หรือคนไม่ละอวยนั้น. นี่พวกวัยรุ่นผู้ชายต้องระวังให้ดี อย่าไปบูชาสิ่งชนิดนั้น; มันจะเรียนหนังสือไม่รู้เรื่อง, แล้วก็จะมีการเรียนที่เลว.

วัยรุ่นฝ่ายหญิงก็เหมือนกัน ก็ต้องระวังอย่างเดียวกัน; คือจะต้องมีระเบียบวินัย มีกฎเกณฑ์อะไรเป็นหลัก, แล้วก็ประพฤติอย่างดีที่สุด. อย่าเพื่อแหกคอกแหกวินัยกฎระเบียบ; ถ้าทำอะไรผิดระเบียบแล้ว จักต้องละอวย ให้รู้จักละอวยให้มาก นี่เรียกว่าจิตใจมันยังอยู่ในความดี อยู่ในขอบเขตของความดี; พอไม่ละอวยต่อความผิด ก็คือว่าเลวแล้ว เป็นผู้ชั่วไปแล้ว.

นี่คือปัญหาวัยรุ่น ไม่ใช่อย่างอื่น; อย่าไปหวังอย่างอื่น. เรื่องเล่าเรียน เรื่องไม่ได้เล่าเรียนนั้น มันไม่ใช่ปัญหา, ปัญหามันอยู่ที่ เมฆมืดเล่าเรียน มันก็เรียนไม่ได้; หรือเรียนได้อย่างเฉว. บางคนก็ซัดไปว่า ไม่มีเงิน พ่อแม่จน เรียนไม่ได้ ไม่ได้เรียน; นี่มันก็โง่ มันก็โกหกด้วย. เราไปเห็นคนที่พ่อแม่ไม่มีเงินเลย ไม่ได้ส่งเสียเลย เขายังเรียนกันได้จนสำเร็จ, และดีกว่าเด็กที่พ่อแม่มีเงินมาก ส่งเสียเสียอีก; ก็ว่าเขาตั้งตนดี จนทุกคนเอ็นดูสงสาร ทำให้มีคนช่วย พระเณรช่วย เขาก็ได้เล่าเรียนดีเสียอีก ดีไปกว่าพวกแรก, ได้ผลดี โดยไม่ใช่ใช้เงินมาก ใช้เงินน้อย หรือแทบจะไม่ได้ใช้เลย.

คนที่ตั้งตนดีการเรียนของเขากลับดี ดีกว่าเด็กที่พ่อแม่มีเงินมาก ส่งเสริมมาก. เด็กที่เรียนไม่ดีแล้วยังหลอกต้มพ่อแม่สุดแล้วสุดอีก; ในที่สุดมันก็จะเหลว พ่อแม่ก็เดือดร้อน. ไปเรียนในกรุงเทพฯ ก็หลอกพ่อแม่ตลอดเวลา, พ่อแม่ส่งเงินไปให้ถลุง เพราะท่านไม่รู้; การเรียนก็เหลว. พ่อแม่ก็เกิดความลำบากเดือดร้อน เป็นหนี้เป็นสิน; นี่เป็นอย่างนี้. ที่แรกก็รักพ่อแม่ ทำไม่ลง, มันทำไม่ลงในทันที; แต่แล้วมันค่อย ๆ ทำได้ทีละนิด ๆ; มันไปคบเพื่อนชั่ว, มันทำได้ทีละนิด ๆ จนเรียกว่า ทำอย่างต้มพ่อแม่สุดเบื่อยก็ทำได้, นี่เขาเรียกว่า ไม่บังคับตัวด้วย, เพราะไปคบเพื่อนชั่วด้วย, มันก็อย่างนี้เอง.

นี่คือปัญหาวัยรุ่น; ไม่ใช่ปัญหาไม่มีเงิน หรือไม่มีที่เรียน ไม่มีการเรียน. ถ้าดีจริงจะต้องมีที่อยู่เรียน มีโอกาสประพาศิตนเป็นคนดี, และจะต้องมีโอกาสช่วยได้. เคียงนี้เหลวไหล ก็ไปแก้ตัวว่า ไม่มีที่เรียน ไม่มีเงินเรียน ไม่มีใครช่วย; ใครจะไปช่วยคนเลว ๆ แบบนั้น, เทวดาก็ไม่ช่วย, ผีก็ยังไม่ช่วย คนเลวแบบนั้น; อย่าว่าแต่คนจะช่วย. เพราะฉะนั้นเราจะต้องทำตัวให้เป็นคนดี มนุษย์ก็เอ็นดูสงสาร; แม้เทวดาก็เอ็นดูสงสาร; แม้แต่ผีซึ่งเป็นสัตว์ที่เลวมันก็ยังเห็นด้วย ว่าคนนั้นดี,

มันยังจะเอาใจช่วยได้เหมือนกัน. เพราะฉะนั้นปัญหาวัยรุ่นนี้ มันอยู่ตรงที่ไม่ประพาศิตินี้ ไม่ใช่อยู่ที่ไม่มีอะไร หรือว่าบ้านเราไม่มีมหาวิทยาลัยพอ หรืออะไร.

สรุปสั้น ๆ ปัญหาเรื่องวัยรุ่นคือบังคับตัวเองไม่ได้; นี่คือการล้มเหลวของวัยรุ่น คือบังคับตัวเองไม่ได้. จำแต่คำนี้คำเดียวไว้ก่อนว่า : มันบังคับตัวเองไม่ได้; บังคับตัวเองให้เป็นพรหมจารีที่สี่ไม่ได้, บังคับให้เป็นนักเรียนที่สี่ไม่ได้. บังคับตัวเองไม่ได้ เพราะเหตุอะไรบ้างก็มีหลายอย่าง :

เช่น คบเพื่อนชั่ว ทำให้บังคับตัวเองไม่ได้, แล้วไม่พยายามจะบังคับ; เพราะมันบังคับตัวเองไม่ได้ มันบังคับตัวเองให้ทำอย่างนั้นอย่างนั้นก็ไม่ได้, จะบังคับตัวเอง อย่าไปคบเพื่อนชั่ว มันก็บังคับไม่ได้. ลงได้บังคับจิตใจตัวเองก็ไม่ได้, คืออย่าทำอะไร ก็บังคับไว้ไม่ได้, พออยากสูบบุหรี่ สูบ, อยากดูหนัง ดู, อยากไปทำอะไร ทำ, โดยไม่ต้องมีเหตุผลว่าควรหรือไม่ควร. ที่ถูกเราจะทำอะไรเราต้องมีเหตุผล, อยู่ในอำนาจของเหตุผลเสียก่อนว่าควรหรือไม่ควร. แต่ง่ายกว่านั้นคือ พ่อแม่ นั่นดีที่สุด; อย่าอวดคิดว่าเราเข้าโรงเรียน เราเก่งกว่าพ่อแม่, พ่อแม่โง่. อย่างนั้นก็อย่างนั้นเป็นอันขาด; ไปถามเถอะว่า อะไรควรทำไม่ควรทำ พ่อแม่จะบอกได้ดีที่สุด; เพราะเขาเกิดก่อนเรามาก. อย่าดูถูกพ่อแม่, และอย่าถึงขนาดว่าตำหนิพ่อแม่ให้สุก.

นี่ความสำคัญมันอยู่ที่ความเคารพบิดามารดา ครูบาอาจารย์ หรือคนที่ควรเคารพ; มันก็เลยบังคับตัวเองได้. เมื่อบังคับตัวเองได้ ก็อยู่ในร่องในรอยของความดี ทั้งการเรียนก็ได้ดี ความประพฤติดี คนรักใคร่ เอ็นดูสูงส่งมาก; เรียกว่าสังคมดี มันก็มีความเจริญ เท่านั้น.

ขอให้ไปบังคับตัวเองให้ได้ เพื่อประโยชน์สัก ๔-๕ อย่างก็พอ : คือเพื่อให้เป็นบุตรที่ดีของบิดามารดาให้ได้, ให้เป็นศิษย์ที่ดีของครูบาอาจารย์ให้ได้, ให้เป็น

เพื่อนที่ดี ของเพื่อนให้ได้, ให้เป็นพลเมืองที่ดี ของประเทศชาติให้ได้, ให้เป็น
 พุทธบริษัท หรือพุทธมามกะที่ดีของพระพุทธเจ้าให้ได้. นี้เรียกว่า ๕ ดี เป็นบุตรที่ดี
 ของบิดามารดา, เป็นศิษย์ที่ดีของครูบาอาจารย์, เป็นเพื่อนที่ดีของเพื่อนด้วยกัน,
 เป็นพลเมืองที่ดีของประเทศ, และเป็นพุทธมามกะ พุทธบริษัทที่ดีของศาสนาของ
 พระพุทธเจ้า. เพราะฉะนั้นถ้าเธอจำดี ทั้ง ๕ คັນไว้ได้; บัญหาयरุ่นหมด; แต่ว่า
 หงหมคนนมนขนอยทงคบตัวเอง.

ถ้าบังคับตัวเองไม่ได้ มันจะดี ๕ อย่างนี้ไม่ได้, ถ้าบังคับตัวเองได้
 มันจะดีได้ทั้ง ๕ อย่างนี้ : เป็นลูกที่ดี เป็นศิษย์ที่ดี เป็นเพื่อนที่ดี เป็นพลเมืองที่ดี
 เป็นพุทธมามกะที่ดี. เพราะฉะนั้นถ้าผู้ใดสนใจ ที่ว่าจะแก้ปัญหของตัวในयरุ่น
 ก็จงจำ ๕ คำน ๕ คันไว้ให้ได้; แล้วก็จำคำว่า ได้หรือไม่ได้. มันอยู่ที่การ
 บังคับตัวเองได้หรือไม่ได้. ถ้าบังคับตัวเองได้ มันก็ต้องดี, บังคับไม่ได้ มันก็ตี
 ไปไม่ได้.

ขอให้สนใจใน ๕ อย่างนี้ ให้มากเป็นพิเศษ. ตามตัวเองอยู่อย่าง โดย
 ตรงไปตรงมา ไม่ลำเอียงว่า : เราเป็นลูกที่ดีของพ่อแม่หรือยัง? ต้องถาม
 ด้วยความซื่อตรง. ต้องตอบด้วยความซื่อตรง. เราอยู่คนเดียวไม่ต้องมีใครไดยิน
 กุเป็นลูกที่ดีของพ่อแม่หรือยัง? ถ้ามันเลวข้อไหนก็เชกหัวมันเข้า. บุตรที่เลวคือว่า
 เหลวไหลในการเรียน, ซี้เกียจในการเรียน; ก็เชกหัวมันได้, เป็นเจ้าชู้ตั้งแต่เล็ก
 ก็เชกหัวมันเข้า, ใช้เงินของพ่อแม่ ที่ได้มาด้วยเหงื่อโคลนนั้นเปลือง ไม่เห็นใจไม่สงสาร
 ก็เชกหัวมันเข้า. ตัวหาเงินยังไม่ได้ก็ไปใช้สุร่ยสุร่าย. เรื่องการสูบบุหรี่ เรื่องคูนังนี้
 ตัวหาเงินยังไม่ได้; แต่ก็ใช้เงินของพ่อแม่ ที่หามาด้วยเหงื่อโคลน; อย่างนั้นมันใช้ไม่ได้.

ทคสอบอย่างนี้ : เราเป็นลูกที่ดีของพ่อแม่หรือยัง? เราเป็นศิษย์ที่ดี
 ของครูบาอาจารย์หรือยัง? รู้ได้ง่ายๆ เคียงกัน แม้ในห้องเรียน ในอะไรก็รู้ได้;

เป็นผู้ซื้อตรงต่อระเบียบวินัย คำสั่งการบังคับบัญชา เป็นศิษย์ที่ดี. นี้โดยมากยังรวมหัว
กันเพื่อแอนด์ครูบาอาจารย์ก็มี, เรียกครูบาอาจารย์ว่าไอ้ ว่าอิกมี, พอโกรธขึ้นมา
มันก็ล่าบากกันไปหมด; ยิ่งครูอาจารย์เป็นหญิงด้วย นักเรียนเป็นผู้ชายอย่างนี้ มันยาก
ที่จะตีได้; เพราะฉะนั้นต้องระวัง เมื่อปัญหามันมีขึ้นมา.

มันเป็นเพื่อนที่ดีของเพื่อน ถ้าเป็นเพื่อนที่ดีของเพื่อน มันรักต่อกัน
ไม่ได้ นัยมีค่า มีดี มีชกมีต่อย อะไรกันอยู่ก็พิสูจน์อยู่ในตัวแล้ว; มันยังมีสิ่ง ๆ
กุก ๆ กันอยู่ก็เป็นเพื่อนดีต่อกันไม่ได้.

นี่เรื่องของเด็ก ๆ : เป็นลูกที่ดี เป็นศิษย์ที่ดี เป็นเพื่อนที่ดี; ที่ไหนพอโต
หน่อยมันยังเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติ เป็นพุทธมามกะที่ดีของพระพุทธศาสนาด้วย
แล้วจึงค่อยศึกษาต่อไป.

ขอให้ถือว่าปัญหาวัยรุ่นนี้แก้ได้ ด้วยการศึกษา สัก ๕ อย่างนี้ : ลูกที่ดี ศิษย์ที่ดี
เพื่อนที่ดี พลเมืองที่ดี พุทธมามกะที่ดี; นี้ได้เพียง ๕ อย่างนี้ แก้ปัญหาวัยรุ่นทั้ง
หมดได้เลย. ผิดจากนั้นเป็นอันพลาด, เป็นวัยรุ่นอันพลาด. ดึง ๕ อย่าง
ได้มาโดยการบังคับตัวเอง ออกนอกตน บังคับตัวเอง; มีสติจะจริงใจ ที่จะทำ
ให้ดี, มีหะมะบังคับตัวเองทำให้ดี, มีขันติ อดทนเมื่อจะต้องอดทน; การทำดี
มันต้องทน ไม่มีการทำดีที่ไหนที่ไม่ต้องทน ยิ่งดีมากยิ่งต้องทนมาก, มีจาคะ
ละสิ่งเลว ๆ สิ่งใดเลว ละออกไป, สิ่งใดเลว ละออกไป นี้เรียกว่า จาคะคือละ; ก็เป็น
คนดีได้ตามความปรารถนา.

ปัญหาวัยรุ่นหมดไป เพราะดี ๕ ดิน. ทำได้ตัวมีความจริงใจก็มีสติจะ
บังคับตัวเองก็มีหะ มีความอดทน ก็มีขันติ สละความชั่วคือมีจาคะ. นี้พระพุทธเจ้า
สอนสำเร็จอยู่ที่การบังคับตัวเอง คืออดทนนั้นแหละ, นอกนั้นมันแนวล้อมความ
บังคับตัวเอง, สำเร็จอยู่ที่การบังคับตัวเอง.

ถ้าเราไม่มีจริงใจ เราก็ไม่บังคับตัวเอง, เราไม่อดทนเราก็บังคับอยู่ไม่ได้. เราไม่สละความชั่วเสียบ้าง เราก็บังคับไม่ไหว, มันกดดันสูงมากไป. ดังนั้นขอให้มี สัจจะ ทมะ ขันติ จาคะ บังคับตัวเองให้ได้, ให้เป็นคนดี ๕ ประการ. ปัญหาวัยรุ่นหมด จะมีการเรียนที่ดี ความประพฤติที่ดี สังคมที่ดี; คนทุกคนจะรักจะเอ็นดู. ผีसाงเทวดา ถ้ามีก็เอ็นดู, ไม่มีก็แล้วไป, ถ้ามีก็จะเอ็นดูแก่คนดี ๆ ชนิดนี้.

การที่ขอร้องให้พูดเรื่องเกี่ยวกับปัญหาของคนวัยรุ่นก็พูดอย่างนี้, แล้วก็พูดตรง ๆ อย่างนี้ ไม่ต้องเสียเวลาอ้อมค้อม แล้วก็ไม่ได้พูดระบายเฉพาะพวกเธอที่ นั่งอยู่ที่นี้ ระบุวัยรุ่นทั้งโลกเลย ไม่ใช่แค่ประเทศไทย มีปัญหาอย่างเดียวกัน หมด. โลกกำลังจะล่มจมเพราะว่าวัยรุ่นเป็นอัมพาตมากขึ้น, โลกทั้งโลกกำลังจะ ล่มจม เพราะวัยรุ่นเป็นอัมพาตมากขึ้น ในประเทศเราก็เหมือนกัน ประเทศอื่น ก็เหมือนกัน เมื่อมันเกิดแบ่งแยกกันเป็น ๒ พวกอย่างนี้แล้ว; เราอยู่ฝ่ายนี้เถอะ อยู่ฝ่ายที่พระพุทธเจ้าแนะนำนะ อยู่ฝ่ายดี; อย่าไปอยู่ฝ่ายที่บาปหรือกิเลส หรือผี หรือพญามารมาแนะนำเลย.

ก็เป็นอันว่า ได้พูดโดยหัวข้อเกี่ยวกับความรอดตัวของวัยรุ่น อย่างครบถ้วน โดยหัวข้อโดยแนวสังเขป, รายละเอียดก็ไปคิดเอาเองได้ไม่ยาก; ถ้าไม่ลืมหัวข้อ เหล่านี้เสีย. ถ้าลืมหัวข้อเหล่านี้เสีย ก็เป็นอันเลิกกัน.

ขอให้ผู้ที่ตั้งใจดี มีความปรารถนาดี จงมีความสุขความเจริญองงามก้าวหน้า ทั้งทางโลกและทั้งทางธรรม ทุกทิวาราตรีกาลเทอญ.

ค้ายธรรมบุตร (เรื่องที่ ๗)

ความไม่เห็นแก่ตัว

ธรรมกถาในคราวเปิดการอบรมครูฝ่ายอนุภาซาคที่ค้ายธรรมบุตร
ของโรงเรียนในจังหวัดสุราษฎร์ธานี

๑๑ เมษายน ๒๕๑๐

ท่านทั้งหลายผู้มีหน้าที่ดำเนินงานบริหารกิจการอนุภาซาค ผู้มีความสนใจในธรรม,

อาตมาได้รับคำขอร้องจากท่านผู้เป็นประธาน ให้มากล่าว “ธรรมกถา” เรื่องที่เป็นประโยชน์ เกี่ยวข้องกัน หรือช่วยเหลือแก่งานอนุภาซาค. เมื่อได้พิจารณาดูแล้ว รู้สึกว่า ธรรมะในพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่ยิ่งกว่า เกี่ยวข้องหรือสนับสนุนเจตนารมณ์ของอนุภาซาคด้วยซ้ำไป ซึ่งจะได้ชี้ให้ท่านทั้งหลายเห็น.

เกี่ยวกับเรื่องนี้ เราจะต้องนึกถึงคำๆ หนึ่ง ซึ่งสำคัญมากสำหรับ มนุษย์ ได้แก่คำว่า “ความไม่เห็นแก่ตัว”. ขอให้พิจารณาดูให้ดีๆ ว่า คำๆ นี้มีความสำคัญเท่าไร : “ความไม่เห็นแก่ตัว”. เดียวนี้เราจะกล่าวได้ว่า ทั้งโลกทุกชาติทุกภาษากำลังต้องการ “ความไม่เห็นแก่ตัว” เพราะที่กำลังลำบากเป็นทุกข์ทรมานอยู่ เพราะความเห็นแก่ตัวของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง.

นี้เป็นเหตุให้กล่าวได้ว่า ในเรื่องโลก ๆ ทั้งหมดทั่วโลก จะต้องการหลักธรรมที่เรียกว่า “ความไม่เห็นแก่ตัว” และยิ่งต้องการมากยิ่งขึ้น ตามที่โลกของเรานี้เจริญ เปลี่ยนแปลงมาในลักษณะที่ทำให้มีความเห็นแก่ตัวเพิ่มยิ่งขึ้น.

เจตนาธรรมของโลกเป็นไปในทางไม่เห็นแก่ตัวหรือไม่?

นี่ขอให้สังเกตดูให้ดี ๆ ในข้อนี้ ว่าความเจริญก้าวหน้าของโลกมีมากเท่าไร ยิ่งเพิ่มความเห็นแก่ตัวให้แก่คนในโลกมากขนาดไหน ; เพราะว่าความเจริญของโลกนั้น มีแต่เป็นไปในทางฝ่ายวัตถุ ซึ่งเป็นธรรมชาติของเรื่องแต่ในทางฝ่ายวัตถุ : เช่น เรื่องที่ยั่ววน ย้ายวนความต้องการให้มากยิ่งขึ้น. เมื่อต่างคนต่างมีความต้องการมากขึ้น ก็หลีกเลี่ยงไม่พ้นที่จะมีความเห็นแก่ตัว, เห็นแก่ความสุขส่วนตัวมากยิ่งขึ้น.

การกล่าวอย่างนี้ดู ๆ คล้ายกับว่า เป็นการติเตียนระบบการศึกษา หรือความเจริญก้าวหน้าของโลกในปัจจุบันนี้. ที่จริงก็ควรจะติเตียน ; ในฐานะที่อาตมาเป็นนักบวชในศาสนา ก็อยากจะกล่าวตรง ๆ ว่าเป็นการติเตียน, หรือจะเรียกว่าคูหมิ่นตัวยั่วไป ที่การศึกษาและความเจริญก้าวหน้าของโลกในปัจจุบันนี้ ก้าวหน้าไปในลักษณะที่เพิ่มความเห็นแก่ตัวให้คนในโลก ; มิได้ก้าวหน้าไปในทางที่จะบรรเทาความเห็นแก่ตัว. หากแต่ว่าความเห็นแก่ตัวนั้น มันเป็นไปอย่างเร้นลับ, หรือการเพิ่มความเห็นแก่ตัวให้แก่คนในโลกนี้ ก็เป็นไปอย่างเร้นลับ และโดยไม่เจตนา ; ทางออกมีอยู่หน้อยเดียวตรงที่ว่า “โดยไม่เจตนา”. การศึกษาหรือความเจริญก้าวหน้าใหม่นี้ แม้ไม่ได้เจตนาที่จะไม่ทำให้คนเห็นแก่ตัว ผลมันก็ยังมิไปในลักษณะที่มีความเห็นแก่ตัวมากขึ้น ; แม้ไม่มีเจตนาที่เป็นเรื่องที่ต้องรับผิดชอบ ; ถ้าพูดให้ยุติธรรม.

นักศึกษาหรือผู้ชวนชวายความก้าวหน้าในโลกปัจจุบันนี้ อาจจะไม่รับผิดชอบในข้อนี้, บิดพลั่วบายเบียง ไม่ยอมรับผิดชอบ, แล้วก็ดำเนินการไปในทำนองนั้นมากขึ้น

ที่นี้ บาบก็เกิดขึ้นในโลก คือเต็มไปด้วยความเห็นแก่ตัว; โลกก็ต้องมีความทุกข์ความเดือดร้อน ไม่มีทางที่จะแก้ไขได้, อย่างที่ได้เห็นอยู่ชัด ๆ ว่า ไม่ได้ดีขึ้นเลย ไม่อาจจะแก้ไขได้เลย เพราะว่าจิตใจหรือดวงวิญญาณหรือเจตนารมณ์ของสิ่งทุกสิ่ง มันเป็นไปเพื่อเพิ่มความเห็นแก่ตัว. นี่แหละเรียกว่าเป็นปัญหาใหญ่ของโลกในปัจจุบันนี้ จนกระทั่งเหลือวิสัย เหลือกำลัง เหลืออำนาจของฝ่ายศีลธรรมหรือของฝ่ายศาสนา ที่จะช่วยกำจัดหรือควบคุมความเห็นแก่ตัวในโลกนี้ได้.

ในสมัยโบราณที่แล้มาแล้ว ทางฝ่ายศาสนาหรือศีลธรรม หรือขนบธรรมเนียมประเพณีของมนุษย์นั้นมีอิทธิพลมาก; ทางฝ่ายวัตถุยังไม่เจริญก้าวหน้า คนส่วนมากก็ไม่นับว่า ไม่เป็นทาสของวัตถุมากเหมือนเดี๋ยวนี้. เดี่ยวนี้คนส่วนใหญ่ถูกทำให้มีเมมาด้วยความก้าวหน้าทางวัตถุ ทางสุขสนุกสนานทางวัตถุ ถึงขนาดที่เรียกว่ามีเมมาและเสพติด, คนส่วนใหญ่ในโลกจึงเป็นคนมีเมมาด้วยวัตถุ แล้วจึงเพิ่มความเห็นแก่ตัวมากขึ้นด้วยเหตุนี้. ส่วนทางฝ่ายศาสนา ศีลธรรม ประเพณีนี้กลายเป็นเรื่องหมกกำลัง; เหลือแต่พิธีรีตอง, ทำพอเป็นพิธี.

ปัจจุบันนี้ไม่ว่าเมืองไทย หรือเมืองไหน ประเทศไหน; เรื่องทางฝ่ายศาสนาทำแต่พอเป็นพิธี และเป็นพิธีทั่วไป. แม้กระทั่งในกองทัพ ในที่ ๆ ไม่น่าจะมี ก็มีพิธีทางศาสนา, ซึ่งก็เป็นเพียงพิธีเท่านั้น ไม่ได้ครอบงำใจของคนทั้งหลายให้บรรเทาความเห็นแก่ตัวเลย; มันเลยทั้งกันไกล. ส่วนใหญ่และเนื้อแท้ในจิตใจของมนุษย์เต็มไปด้วยความเห็นแก่ตัว; ศาสนาหรือวัฒนธรรมหรือประเพณีก็กลายเป็นเพียงพิธีรีตองไป, ไม่มีอิทธิพล ไม่มีอำนาจ ไม่มีกำลังอันแท้จริง. เพราะฉะนั้น โลกเราจึงเต็มไปด้วยความเห็นแก่ตัวอย่างยิ่งอยู่ในสมัยนี้, เป็นปัญหาอย่างที่เราเรียกว่าเหลือประมาณ ครอบงำโลกสมัยนี้อยู่ มีมากมายหลายแขนงหรือหัวทุกแขนง. จะถือโอกาสยกตัวอย่าง เอามาให้ดูสักแขนงหนึ่ง เช่นเรื่องการกีฬา:—

เที่ยวจัดการกีฬา ที่จัดทำกันอยู่ในโลกนี้ทั่วๆ ไปทั้งโลก ไม่เฉพาะแต่ในประเทศไทย กลายเป็นสิ่งที่เห็นแก่ตัว, และอบรมหาใจที่ไม่เป็นนักกีฬา, นักกีฬาสมัยนี้เร็วกว่านักกีฬาสมัยโบราณมาก มีการเอาเปรียบทั้งต่อหน้าและลับหลัง, มีการทำอันตรายกันในสนามนั่นเอง, มีความคิดที่จะเอาเปรียบอีกฝ่ายหนึ่ง คือฝ่ายตรงกันข้ามมาตั้งแต่บ้าน มาตั้งแต่จะออกเดินทางมา, แล้วก็คิดเอาเปรียบอยู่ตลอดเวลา เป็นนักกีฬาแต่ชื่อแต่พิธีเท่านั้น แต่ในจิตใจนั้นไม่เป็นนักกีฬา. ถ้าเป็นอย่างนี้ย่อมาเล่นกีฬา อย่าจัดกีฬาขึ้น บางทีคนจะมีน้ำใจเป็นนักกีฬามากกว่า. **พอว่าจัดกีฬาขึ้น ก็เป็นโอกาสให้คนมีน้ำใจเอาเปรียบผู้อื่น เพราะความเห็นแก่ตัว; และยิ่งเล่นกีฬา อย่างที่คนในโลกเล่นกันอยู่ในบัดนี้ ก็คือยิ่งเพิ่มความที่ไม่ใช่ในกีฬา หรือเพิ่มความเห็นแก่ตัวมาก ยิ่งกว่าที่จะลดความเห็นแก่ตัว.**

นี่เพราะโลกก้าวหน้าทางวัตถุ คนที่เป็นนักกีฬาแต่ละคนเป็นไปในทางของวัตถุ ต้องการวัตถุ ต้องการประโยชน์ ยิ่งกว่าต้องการน้ำใจนักกีฬา ซึ่งเป็นธรรมะมากเกินไป; เขาถือว่าไม่เห็นแก่ตัว เป็นอุดมคติมากเกินไป ซื่ออะไรกินไม่ได้, *sporting spirit* นั้นมันซื่ออะไรกินไม่ได้ เป็นเรื่องลมๆ แล้งๆ. ส่วนเกียรติยศชื่อเสียงของประเทศชาติ หรือประโยชน์ ที่จะได้สนุกสนานจากการแข่งขัน การต้อนรับในการเลี้ยงดูนั้นมันมีมาก, เลยคำนึงแต่เรื่องจะเอาชนะ; **ไม่ได้ด้วยเล่ห์ก็เอาด้วยกล ไม่ได้ด้วยกลก็เอาด้วยเวทมนต์ คือการเอาเปรียบนั่นเอง.** มนุษย์เราเลวลงมากถึงขนาดนี้ ว่าแม้แต่การจะเล่นกีฬาก็เป็นการเพิ่มความไม่เป็นนักกีฬาเสียแล้ว; เพราะ **ทุกคนมีนเมาไปด้วยอำนาจของวัตถุ ซึ่งเรียกกันว่าเป็นที่ตั้งของกิเลส.**

ตัวอย่าง เพียงเรื่องกีฬาเรื่องเดียว ก็เห็นได้ว่ามันเปลี่ยนแปลงไปมากจากสมัยโบราณ; **นี้จะเรียกว่าค่า หรือจะเรียกว่าคติเตียน หรือจะเรียกว่าคุณหมิ่น หรือจะเรียกว่าอะไรก็ตามใจเถิด. อาตมาพูดไปในฐานะที่เป็นนักบวชในศาสนาพุทธ ได้มองเห็น**

สิ่งนี้อยู่อย่างไรก็พูดไปอย่างนั้น. รู้สึกว่าเป็นปัญหาที่เพิ่มให้มากขึ้นแก่ทางฝ่ายศาสนา; ในเมื่อทางฝ่ายศาสนาต้องการจะช่วยทำความสงบสุขสันติสุขให้แก่โลก มันก็เป็นไปไม่ได้ เพราะว่าคนในโลกเปลี่ยนไปในทางเห็นแก่ตัว หรือเป็นทาสของฝ่ายวัตถุอย่างมากขึ้น. ในที่สุดกิจกรรมทางฝ่ายศาสนาก็เป็นหมันไปโดยส่วนใหญ่, ไม่สามารถจะสร้างสันติสุขให้แก่โลกได้, กลายเป็นเรื่องของบุคคลบางคน ไม่กี่คน เพื่อแสวงหาความสุขอันแท้จริงทางฝ่ายจิตใจเท่านั้น และมีเพียงไม่กี่คน.

สิ่งที่เรียกว่า “ศาสนา” นั้น เขามีไว้หรือต้องการเพื่อจะทำความสุขให้แก่มนุษย์เป็นส่วนรวม คือโลกเป็นส่วนรวม. เดียวนี้ กลายเป็นเรื่องถอยหลังเข้าคลอง แต่ในทางที่จะเป็นหมัน; เพราะว่ามีมนุษย์ส่วนใหญ่ในโลกนี้หันหลังให้ศาสนา, สลัดสิ่งที่เรียกว่าศาสนา; เพราะว่าเขาไปหมกมุ่นมัวเมาแต่เรื่องทางฝ่ายวัตถุให้ก้าวหน้าไปตามทางของความเจริญของคนสมัยนี้; แล้วการศึกษาของโลกสมัยนี้ ก็ถูกลากไป ทำตามความประสงค์อันนั้น.

ท่านที่เป็นนักศึกษาอย่าได้อวดคิบบอวดดีไปเลยว่า เรามีอะไรเป็นตัวเรา, เป็นอิสระ มีอุดมคติ มีหลักการอะไรของเรา; ที่จริงทุกสิ่งที่มีอยู่ในโลกมันเป็นไปตามความนิยมของคนส่วนมากในโลก. เมื่อคนส่วนมากในโลกมีในทางวัตถุธรรมเสียแล้ว การศึกษาซึ่งจัดโดยคนในโลกนี้ มันก็ต้องเป็นอุปกรณ เพื่อวัตถุประสงค์อันนั้นไป. การศึกษาจะก้าวหน้าอย่างไร มันก็เป็นไปเพื่อความเจริญทางวัตถุ, และเพื่อเป็นทาสทางวัตถุกันมากขึ้นเป็นส่วนใหญ่ ความก้าวหน้าทางวิชาความรู้ ทางแขนงไหนก็ตาม ก็เพื่อให้ได้มาซึ่งความเจริญทางวัตถุ เพื่อมีอำนาจ เพื่อมีกำลังที่จะต่อสู้กับฝ่ายตรงกันข้ามนั้นทางหนึ่ง, แล้วก็เพื่อความฟุ่มเฟือยในการอยู่ดีกินดี ตามที่เรียกกันในโลกปัจจุบันนี้อีกส่วนหนึ่ง. มันจึงมีวิกฤตกาลถาวรในโลกนี้; เพราะเหตุนี้ถึงต่อสู้กัน แย่งชิงกัน แข่งขันกัน ในทางการศึกษา ทางการสร้างความสำเร็จก้าวหน้า ทั่วไป.

ทีนี้ ขอให้ท่านทั้งหลายมองดูว่า *spirit* ของการบำเพ็ญประโยชน์เพื่อผู้อื่น มันเหลืออยู่ที่ตรงไหน? *spirit* ของอนุภาซาค คือการบำเพ็ญประโยชน์เพื่อผู้อื่นนั้น มันเหลืออยู่ที่ไหน? ในจิตใจของคนในโลกสมัยนี้ ใคร กลุ่มไหน สมาคมไหน กำลังทำประโยชน์ผู้อื่นอันแท้จริง ด้วยความบริสุทธิ์ใจบ้าง? แทบจะหาทำยาก การช่วยกันดูเป็นการจ้องกันมากกว่า; การที่คน ๆ หนึ่ง พวกหนึ่ง หรือหมู่หนึ่งไปช่วยอีกหมู่หนึ่งนั้น ดูเหมือนเพื่อจะผูกมัดเขาให้เป็นพวกของตัว, หรือจ้างเขาให้ทำอย่างใดอย่างหนึ่ง ร่วมมือกันกับตัวมากกว่า. น้ำใจแท้จริงที่บำเพ็ญประโยชน์ให้ผู้อื่นนั้น ค่อย ๆ จางไป ๆ ๆ จนบัดนี้แทบจะไม่เหลือหลงอยู่ในโลกนี้ แม้ในประเทศไทยเรา.

ดูตัวอย่างว่า เมื่อเราต้องการเงินสักจำนวนหนึ่ง สมัยก่อนก็บอกกันได้ ด้วยปาก แล้วก็ได้เงินจำนวนนั้นมา. สมัยนี้ต้องจัดงานบอลล์ กินเหล้า เมายา เป็นกุศฬิศาจกันไปแทบทั้งหมด จึงจะได้เงินมาสักจำนวนหนึ่ง จากการจัดงานบอลล์นั้น เป็นต้น. นี่จะเห็นได้ว่า ไม่มีเจตนารมณ์ที่จะช่วยผู้อื่นด้วยบริสุทธิ์ใจ ในการบริจาคเงินนี้; บริจาคไป เพราะได้กินเหล้า; หรือว่าได้ทำอะไรไปตามที่เขามิให้ แล้วก็เพื่อเอาหน้าเอาตา เพื่อให้มีชื่อว่า ตนได้บริจาคไปเท่านั้นเท่านั้น; แล้วก็เลี้ยงพวกบริจาคไปพลาง เอาเงินไปพลาง บางทีเงินนั้นเหลือนิดเดียว เพราะเอาไปเลี้ยงสุรากันเสียหมดในงานบอลล์ครั้งนั้น.

นี่มองเห็นได้ว่า เจตนารมณ์ที่จะบำเพ็ญประโยชน์เพื่อผู้อื่น หรือช่วยผู้อื่นนั้น เสียไปหมด; มีแต่การหลอกลวง ในเมื่อปากพูดว่า "นี่แหละเป็นการกุศล เพื่อช่วยการกุศล" เพื่อช่วยการกุศลอันนี้ ๆ. แต่ใจจริงนั้นไปเพื่อกินเหล้า แล้วบริจาคอยากเอาหน้า ไม่ได้บริจาคไปด้วยความบริสุทธิ์ใจ. นี่มันไม่เหมือนกับเมื่อครั้งสมัยบิดามารดา บู่ย่าตาทวดของเรา ซึ่งบริจาคอะไรก็ไม่ต้องเอาเหล้ามาให้กิน ท่านก็บริจาคกันได้; หมายความว่า มันมีเจตนารมณ์ จะบำเพ็ญประโยชน์เพื่อผู้อื่น มีอยู่

เหลืออยู่ ในจิตใจของท่าน. เวลานี้เขาก็กำลังนิยมกัน ไม่เท่าไรก็จะมาถึงจังหวัดขึ้นถึงที่นี่ ที่จะมีการเรียไร เพื่อจัดงานบอลล์อย่างนี้เป็นต้น. วิถีเช่นนี้มันมาจากเมืองนอก แล้วก็มาเมืองไทย แล้วก็ไปทุก ๆ หัวระแหง; นี่ spirit ของการเห็นแก่ตัว, ไม่มี spirit ของการเห็นแก่ผู้อื่น.

เท่าที่กล่าวมานี้ เป็นการมองดูโลกในปัจจุบันนี้ ว่ามีอยู่ในสภาพอย่างไร? มันสูงต่ำกว่าเจตนารมณ์ของพวกเราอนุชาชาติอย่างไร? เคียงนี้ เรากำลังประชุมกันที่นี่ เพื่อปรึกษาหารือกันในหลักการอนุชาชาติ ซึ่งมีเจตนารมณ์ในทางไม่เห็นแก่ตัว, ให้เห็นแก่ผู้อื่น มีการบำเพ็ญประโยชน์เพื่อผู้อื่น และหวังว่าท่านทั้งหลายมีความตั้งใจอันดีในเรื่องนี้. แต่เราก็ต้องมาพิจารณาถึงอุปสรรคที่มันเกิดขึ้น; แล้วก็มองใกล้ ๆ เรานับตั้งแต่เด็ก ๆ ของเรา เพื่อนฝูงของเรา ใกล้ ๆ นี้แหละ ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี.

เด็ก ๆ ของเราเป็นอย่างไร? นักเรียนของเรากำลังเป็นอย่างไร? แม้แต่ครูบาอาจารย์เองกำลังเป็นอย่างไร? ถ้าเด็กของเราและครูบาอาจารย์ของเรากำลังเดินตามกันฝรั่ง วัฒนธรรมอย่างฝรั่ง, เป็นอะไรลึกลับในทางเห็นแก่ตัว. เห็นแก่ความเจริญอย่างวัตถุ เป็นไปเพื่อความอยู่ดีกินดีทางวัตถุแล้ว เราก็จะต้องสูญเสียความรู้สึกที่บำเพ็ญประโยชน์เพื่อผู้อื่น ไปอย่างเดียวกันที่ละน้อยโดยไม่รู้ตัว; แล้วเราก็จะเป็นอนุชาชาติแต่ชื่อ ไม่ได้มีหัวใจบริสุทธิ์ที่จะบำเพ็ญประโยชน์ผู้อื่น.

เป็น “อนุชาชาติแต่ชื่อ” ก็หมายความว่า เป็นเพียงแต่ทำให้ได้ติดเครื่องหมาย หรือว่ามารับการอบรมครั้งนี้ ก็เพียงเพื่อจะให้เป็นที่แน่นอนเกี่ยวกับงานในหน้าที่ เพื่อความดีความชอบไปเสีย; มันก็จะกลายเป็นอย่างนี้ไปเสีย. ฉะนั้น ขอให้สำรวจให้ดี, ให้ตั้งจิตอธิษฐานให้ดี ให้เปิดพิธีการอบรมนี้ ด้วยการจัดรูปบูชาพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ และตั้งใจว่าเราจะอบรม เราจะปลูกฝัง เราจะยึดมั่นในอุดมคติที่เป็นการ

บำเพ็ญประโยชน์แก่ผู้อื่น. ส่วนเรื่องคะแนนที่จะได้มาเกี่ยวกับเรื่องหน้าที่การงานนี้เป็นเรื่องเล็กน้อย และถ้าเอาแต่สนใจในเรื่องนั้นแล้ว จะกลายเป็น “คนเห็นแก่ตัว” โดยไม่รู้สึกรู้สีก้าวได้เหมือนกัน.

งาน อนุภาชาต ต้องฝึก ทำลายความเห็นแก่ตัว

ที่นี้ ทำไมอาตมาจึงได้พูดว่า ให้จุดธูปจุดเทียนนี้ถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ก่อน ? ที่นี้ ก็เพราะเหตุว่า ความหมายอันแท้จริงของพระพุทธศาสนาคือ การทำลายความเห็นแก่ตัว; คนเป็นพระอรหันต์ได้ เพราะทำลายความเห็นแก่ตัวถึงที่สุด ไม่มีอะไรเหลือ ไม่มีความเห็นแก่ตัวเหลือ. ถ้าท่านยังไม่ทราบ ก็จงทราบเสียเถียวินว่า เราเป็นพุทธบริษัทน้อยเกินไป ในการที่ไม่ทราบว่า การเป็นพระอรหันต์ในพุทธศาสนานั้น คือการหมดความเห็นแก่ตัว การเป็นพระโสดาบัน พระสกิทาคามี ในขั้นต้น ๆ นั้น ยังไม่หมดความเห็นแก่ตัวโดยสิ้นเชิง ต่อเมื่อเป็นพระอรหันต์แล้วเท่านั้น จึงจะหมดความเห็นแก่ตัว.

เมื่อหมดความเห็นแก่ตัวแล้ว การบำเพ็ญประโยชน์ผู้อื่น ก็เป็นได้โดยง่ายดายนิตเดียว และเป็นไปเองโดยอัตโนมัติ เมื่อไม่มีตัวที่จะเห็นแก่ตัว การเคลื่อนไหวใด ๆ นิตหนึ่งมันก็ต้องเป็นประโยชน์เพื่อผู้อื่นเท่านั้น; ฉะนั้น มันจึงเป็นไปได้โดยอัตโนมัติ.

บางคน ไม่เคยฟังเรื่องนี้ อาจจะคิดเหมาๆเอาว่า อาตมาพูดเล่นโวหาร หรือพูดเอาประโยชน์แก่ผู้พูด. ถ้าคิดอย่างนั้นก็ขอให้เปลี่ยนความคิดเสียใหม่; เพราะว่าเป็นแหละคือหลักของพระพุทธศาสนา : มีอย่างเดียวกับเท่านั้น หัวใจของพระพุทธศาสนา มีอยู่เป็นคำพูด เป็นสูตรที่ตายตัวว่า “ทุกสิ่งไม่ควรยึดมั่นว่าเป็นเรา หรือเป็นของเรา”. นี่ถ้าใครถามว่า หัวใจของพุทธศาสนามีว่าอย่างไร ? เราต้องตอบตามคำที่พระพุทธเจ้า

ท่านได้ตรัสไว้เองว่า “คำสอนทั้งหมดที่เรียกกันว่าแปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธ์นั้นแหละสรุปแล้วเหลือเพียงประโยคสั้น ๆ ว่า “สิ่งทั้งหลายทั้งปวง อันใคร ๆ ไม่ควรรยึดมั่นถือมั่น ว่าเป็นตัวเราหรือว่าของเรา”.

นี่หัวใจของพุทธศาสนา ต้องทำลายความรู้สึกว่าเป็นตัวเราหรือว่าของเรา; เหลือแต่ใจที่สะอาด ที่บริสุทธิ์ ที่กว้างขวาง ที่เป็นอิสระ ไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเห็นแก่ตัว หรือกิเลส. นี่เป็นหัวใจของพุทธศาสนา; เพราะฉะนั้น การบำเพ็ญประโยชน์เพื่อผู้อื่น หรือการไม่เห็นแก่ตัวนั้น ก็เป็น *spirit* อันเดียวกันกับพุทธศาสนา. ถ้านุภาคชาตคนใดหรือคณะใด พวกใด ปฏิบัติตามอุคตมคตินั้นได้ ก็คือปฏิบัติตามเจตนารมณ์ของพุทธศาสนา.

นี่ไม่ใช่เป็นการต่อสู้ หรือเป็นการเอาเปรียบ แย่งเอาความดี ความวิเศษอะไรของอนุภาค มาเป็นของพุทธศาสนา อย่างนั้นก็หาไม่; แต่ความจริงมันเป็นอย่างนั้น. ที่นี้ เพื่อเป็นหลักฐานพยาน ก็ลองไปอ่านดูในพระไตรปิฎก ในคัมภีร์ต่าง ๆ ที่สอนให้ทำลายความรู้สึกว่าตัวเรา ว่าของเรา : มีศีลก็เพื่อควบคุมตัวเรา ของเรา อย่าให้มันมีพิษมีสงขณา. มีสมาธิก็เพื่อหยุดความดิรนรอนของตัวเรา ของเรา. มีปัญญาวิปัสสนา ก็เพื่อทำลายรากเหง้าแห่งดวง - ของกมลเสีย.

ถ้ายังมองกว้างออกไปถึงศาสนาอื่น เช่นศาสนาคริสต์นิกาย ก็ยังพบอย่างเดียวกันอีก พระเยซูสอนว่า “รับใช้ผู้อื่นคือรับใช้พระเจ้า” ท่านลองฟังให้ดีๆ มันเป็นคำกล่าวที่มีความหมายอย่างไร ? รับใช้เพื่อนมนุษย์คือรับใช้พระเจ้า. นี่เป็นหลัก ที่เป็นหัวใจอันแท้จริงของคริสต์นิกาย. คำสอนของพระเยซูมีแต่ให้รักเพื่อนบ้าน ให้รักผู้อื่น ให้รัก. “ถ้าเขาตบแก้มข้างซ้าย ก็ให้เขาตบแก้มข้างขวาด้วย, ถ้าเขาขโมยเสื้อไป ก็เอาเสื้อคลุมตามไปให้อีกด้วย” อย่างนี้เป็นต้น. นี่เพื่อให้อภัย ไม่มีความเห็นแก่ตัว, ให้ลืมตัว

บำเพ็ญประโยชน์ผู้อื่นนั้น คือเพื่อพระเจ้า. การที่สอนให้ช่วยเหลือผู้อื่นนั้น คือเพื่อให้ล้มตัว ต้องการไม่ให้ล้มถึงตัว, ให้นึกถึงพระเจ้า. พอนึกถึงพระเจ้า ก็จะได้นึกขึ้นได้ว่า พระเจ้าต้องการให้เราทำอะไร? ต้องการให้เรารับใช้ผู้อื่น; เพราะฉะนั้น การรับใช้ผู้อื่น คือ การรับใช้พระเจ้า; ข้อนี้เป็น *spirit* ของอนุภาชชาติเท่าไร? มันควรจะเห็นได้ด้วยตนเองว่า มันเป็นที่หมด.

หลักของศาสนาต้องการจะทำลายความเห็นแก่ตัว ให้ล้มนึกถึงตัว แล้วไปนึกถึงผู้อื่น; จึงเป็นอุดมคติอันเดียวกันกับอนุภาชชาติ. ฉะนั้น ถ้าพูดว่าอุดมคติของอนุภาชชาติ ก็คือ อุดมคติของคริสเตียน; อย่างนี้ไม่มีผิดเลย ดูร็อยเปอร์เซ็นต์รับใช้ผู้อื่น คือ รับใช้พระเจ้า.

ถ้าพูดอย่างพุทธบริษัทเรา รับใช้ผู้อื่นก็ควรรับใช้พระพุทธเจ้า เพราะว่าพระพุทธเจ้าก็ต้องการให้เราที่มีความรักใคร่กัน ช่วยเหลือกัน, หรือพูดให้ดีกว่านั้นก็คือ “การปฏิบัติธรรม”. การรับใช้ผู้อื่น การช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่เห็นแก่ตัว นั่นคือการปฏิบัติธรรม; มีความเห็นแก่ตัวเบาบางลงไปเท่าไร ก็เป็นพระอริยบุคคลมากขึ้นเท่านั้น; หมดความเห็นแก่ตัวเมื่อไร ก็เป็นพระอรหันต์เมื่อนั้น; เพราะฉะนั้น จึงเป็นอุดมคติอันเดียวกันกับพระพุทธศาสนา.

เราจะเห็นได้ว่า พระพุทธศาสนามุ่งหมายมากน้อยเพียงไรในเรื่องนี้ ขอให้ไปอ่านเรื่องที่เราเรียกกันว่าชาตก ในพระพุทธศาสนานั้นเอง. อย่าได้เข้าใจกันไปเสียว่าเรื่องชาตกเป็นนิทานเหลวไหล. เรื่องชาตกนั้น เป็นเรื่องศีลธรรมของพุทธศาสนาที่มีไว้เพื่อจะให้สะกดใจคน ให้นิสัยคนนุ่มไปทางนั้น. อย่าไปถือว่า เรื่องชาตกเป็นของเด็กเล่น; มันเป็นเรื่องเข้าใจผิด. แม้นิทานทางศีลธรรมของผู้อื่นของพวกเหล่าอื่นก็เหมือนกัน; อย่าได้ถือว่า เป็นเรื่องนิยายมวงๆ ว่างเปล่า,

เป็นเรื่องเด็กเล่น. เขาต้องการให้ ไฉนได้ฟังให้สะอึกใจ แล้วเกิดนิสัยที่เป็นธรรม
ขึ้นมาสักแวนหนึ่ง.

เรื่องนี้อาตมาได้เคยประสบมาด้วยตนเอง เป็นปัญหา ซึ่งอยากจะเล่าให้ฟัง
ถึงการที่เรื่องทางศีลธรรมนี้ถูกประณามว่าเป็นเรื่องงมงาย หรือเป็นเรื่องเด็กเล่น ; เช่น
พวกจีนเขามีเรื่องเล่าไว้ ที่เขาเรียกว่านิทาน หรือนิยายอะไรก็ตามใจ เป็นเรื่องที่
เล่าไว้เป็นชุดๆ ชุดๆ เป็นหมวดๆ ตามชื่อของธรรมะนั้นๆ, เช่นธรรมะเรื่องกตัญญู
ก็มีนิทานชุดหนึ่งเล่าไว้ ๒๔ เรื่อง.

เรื่อง ๒๔ กตัญญู หรือยี่สิบสี่เท่า ของจีน ; ในเรื่องเหล่านั้น ก็มีอยู่บางเรื่อง
เช่นว่า : คนจน แม่ไม่สบาย ไม่มีมั่ง ลูกชายก็ถอดเสื้อ นอนตากยุง ; เพื่อให้ยุงมา
รุมกัดตัวเองเสีย แล้วก็ไม่ได้ยุง คล้ายๆ กับเรียกยุงมาหาตัวเองหมด ไม่ให้ไปกัดแม่
ซึ่งกำลังป่วยอยู่. เขามีชื่อ บอกชื่อเด็ก บอกตำบล บอกอะไรเสร็จหมดในเรื่องที่เล่านี้.
อาตมาจำไม่ได้ จึงไม่เอ่ยถึง ; อย่างนี้ก็มิ.

นี่คนเดียวก็เห็นว่า เรื่องอย่างนี้ เป็นเรื่องบ้า เรื่องหลอก ไม่สนใจ
เลยไม่ได้ผลตามที่ต้องการ ; เพราะเหตุว่า เรื่องนี้จะเท็จจริงอย่างไรก็ตาม เขาเอามา
เชิดชูไว้ เพื่อใครได้ฟังแล้ว มันจะสะกิดให้เกิดนิสัยแห่งความเป็นผู้กตัญญูขึ้นในใจ
สักแวนหนึ่ง มันก็ดีขึ้นๆ. เคียวนี้ เราลองพิจารณาดู คนที่มีความกตัญญู
อันแท้จริงนั้นหาทำยาก. อาตมามีอายุมา ๖๐ ปีเศษแล้ว สังเกตดูเรื่องนี้อยู่ตลอดเวลา
เวลานี้ เคียวนี้จะหาลูกศิษย์ลูกหาหรือใครที่จะมีความกตัญญู เหมือนกับคนสมัยก่อนๆ
นั้นหายาก ; เพราะว่าบ้านเมืองมันเปลี่ยนไป โลกมันเปลี่ยนไป เด็กๆ ของเราก็เปลี่ยน
ไปในทางตรงกันข้าม. เรื่องที่เล่าแล้วอาจจะไม่เชื่อ แต่ก็เล่าให้ฟัง ดังต่อไปนี้ :-

ที่กรุงเทพฯ เพื่อนคนหนึ่งของอาตมา เขามากระซิบเล่าให้ฟังว่า : หญิง
คนหนึ่ง, นางสาวคนหนึ่ง สำเร็จการศึกษามาจากเมืองนอก มีปริญญาหรรษาพวงมา

เป็นหาง. พอกลับมาถึงบ้านก็มีเรื่องกับแม่; เพราะเขาทำความยุ่งยากลำบากให้แก่พ่อแม่ของเขา เพราะว่าเขาจะอยู่อย่างเอาแบบฝรั่ง; ถ้าหากคนใช้ไม่ทัน เขาก็ใช้พ่อแม่อย่างคนใช้ อย่างนี้เป็นต้น. มันมีการกระทบกระทั่งกันเรื่อยมาอย่างนั้น; ในที่สุดแม่นั้นพูดว่า ลูกช่างไม่กตัญญูต่อแม่เสียบ้างเลย. ลูกก็ตอบว่า “แม่ก็ช่างไม่กตัญญูต่อฉันเลย ฉันก็มีบุญคุณต่อแม่ ฉันไปเรียนเมืองนอกมา ทำให้เกิดมีชื่อเสียงแก่แม่; ฉันมีบุญคุณต่อแม่ แม่ต้องรู้บุญคุณของฉันบ้าง. นี่เป็นเรื่องที่มีผู้มากระซิบล่าให้ฟัง.

นี่แหละความกตัญญูมีอยู่ที่ไหนกันแน่ ? พ่อแม่มีบุญคุณต่อลูก หรือว่าลูกมีบุญคุณต่อพ่อแม่ ? ขอให้ลองคิดดูว่าโลกเวลานี้มันกำลังเป็นไปอย่างไร ? สมัยก่อนเชื่อว่าไม่มีเรื่องอย่างนี้ ที่เป็นเรื่องที่เป็นนิยายยิ่งกว่านี้อีก ในชุด ๒๔ เรื่องนั้น ก็มีเรื่องว่า:—

เด็กคนหนึ่ง แม่ของเขาไม่สบาย แม่ต้องการจะกินหน่อไม้เหมือนใจจะขาด ร้องท่มร้องไห้ ลูกนั้นก็ไม่ว่าจะทำอย่างไร; ก็เข้าไปในป่าไผ่ ไปนั่งร้องไห้กับต้นไผ่ บุษาวัวนอนกับต้นไผ่ ทำนองไหว้ออนเทวดาอะไรทำนองนั้นทั้งวันทั้งคืน จนกระทั่งมีหน่อไม้ผุดขึ้นมาโดยกระทันหัน โดยมีโชติคุณกาลอย่างนี้, เลยได้เอาหน่อไม้มาให้พ่อแม่, เอาหน่อไม้มาให้แม่กิน หายความอยาก.

คนสมัยนี้ฟังแล้วก็ไม่ค่อยเชื่อ เห็นว่าเป็นเรื่องงมงายเป็นนิยาย ก็แปลว่าคน ๆ นั้นไม่ได้รับอิทธิพลของนิยายเรื่องนี้เลย เพราะเขาถือเป็นเรื่องหลอกลวงเรื่องงมงาย แต่ถ้าเป็นสมัยก่อน ที่เด็ก ๆ ของเรายังไม่เป็นมากถึงขนาดนั้น นิทานเรื่องนี้จะสะกิดใจเขา จะครอบงำใจเขา. แม้เขาจะไม่เชื่อเรื่องนี้ แต่ว่าเรื่องอย่างนั้นมันจะสร้างเมล็ดพืชของความกตัญญูที่ในจิตใจของเขาได้; นี่มีก็อย่างนี้. เดี่ยวนี้เด็ก ๆ ของเราศึกษาไป จนเรื่องอย่างนี้ไม่สามารถจะสร้างความรู้สึกกตัญญูที่ให้เกิดขึ้นได้.

ในนิทานชุดนี้ มีอีกเรื่องหนึ่ง : ว่ามีคน ๆ หนึ่งชื่อ “ลกเจ็ก เมื่อเด็ก ๆ ลักส้มเขา ไปให้แก่มารดา”. นี้ก็อยากจะขอเอามาเล่าเสียเลยว่า เป็นเรื่องเก๋กร๊องฝอยไปเลย; และท่านที่ฟังอยู่เดี๋ยวนี้ เคยเป็นนักเรียนคงเคยอ่านหนังสือสามก๊ก คงจะเคยพบประโยคที่ขงเบ้งพูดว่า “ท่านนี้หรือชื่อลกเจ็ก เมื่อเด็ก ๆ ลักส้มเขาให้แก่มารดา นิ่งลงเถิด เราจะเจรจาด้วย” คงจะเคยผ่านประโยคนั้นมาแล้ว; นี่มันเป็นเรื่องกตัญญูของลกเจ็ก.

เมื่อเป็นเด็ก ๆ ลกเจ็กได้รับเชิญไปกินเลี้ยงที่บ้านเสนาบดีหรือนายคนอะไรแห่งหนึ่ง. เขาเห็นส้มชนิดพิเศษนั้น ที่เอามาแจกให้เด็ก ๆ คนละสามผล, เขากินได้เพียงผลเดียว แล้วกินไม่ลง. เขาจึงใส่ไว้ในมือเสื้อ จะเก็บเอาไปไว้ให้แม่ที่บ้าน. แล้วมันไปบ่อนแตกตรงที่ขณะไปลาเจ้าของบ้าน ทำอะไรไม่ทราบ ส้มมันหล่นลงมาจากแขนเสื้อ; เกิดรู้เรื่องอะอะกันขึ้น ได้ความว่า เจ้าเด็กน้อยคนนี้ เขาต้องการเก็บส้มไปให้แม่. เจ้าของบ้านก็เลยขอบใจใหญ่ สั่งให้คนนำส้มมาให้เขาสองแข่งเลย. นี่แหละเรื่อง “ลกเจ็ก เมื่อเด็ก ๆ ลักส้มเขาไปให้แก่มารดา”.

ทีนี้ มีนักศึกษาพิเศษของเราบางคน เอามาจากไหนไม่รู้ไปเขียนเรื่อง “ท่านหรือคือลกเจ็ก เมื่อเด็ก ๆ ลักส้มเขาเอาไปให้กับมารดานั้น”; กลายเป็นเข้าใจว่ามีคน ๆ หนึ่งพูดว่า : *มีคน ๆ หนึ่ง มานำลกเจ็กไปลักส้ม เพื่อให้แก่มารดา.* นี่นักศึกษาชั้นวิเศษว่าอย่างนั้น. มันกลายเป็นไม่ใช่เข้าใจเรื่องที่เรียกว่ายี่สิบสี่เท่าของเงินที่มีเรื่องลกเจ็กอยู่, ที่มีไว้อย่างที่กล่าวมานี้ ที่ว่า ลกเจ็กนี้ลักส้มจริง ๆ แล้วได้นำไปให้แก่มารดาจริง ๆ อย่างนี้เป็นต้น. นี่มันไม่ใช่เรื่องนิยายแล้ว มันเป็นเรื่องจริง.

ขอให้คิดดูเถิดว่า ^๕เดี๋ยวนี้เราจะมีเด็ก ๆ อย่างนี้ ^๕ใหม่ ; มันไม่มีเด็ก ๆ ไหนที่กล้าหาญถึงขนาดนี้, มันจะละอายลวงหน้า มันกลัวลวงหน้า จะไม่กล้าทำอย่างนี้ ; ^๕เพราะว่าแรงความกตัญญูไม่มีมากอย่างนี้.

นี่เล่าไปนอกเรื่องพอใช้แล้ว ; แต่เล่าเพื่อจะให้เห็นว่า ^๕นิยายหรือนิทานทางศีลธรรม เป็น *moral table* นี้ มันถูกเหยียดหยามออกไป, เป็นเรื่องไม่มีประโยชน์ ไม่เอามาเขียน ไม่เอามาพูด ไม่เอามาสั่งสอนกันอีกแล้ว อย่างนี้ ; แล้วคนเราจะเป็นอย่างไร. เรื่องชาตกก็เหมือนกัน ชาตกในพระพุทธศาสนานี้ เมื่อก่อนแพร่หลายมาก. เห็นได้ว่าภาพหินสลักที่พระเจดีย์ในอินเดียนราว พ.ศ. ๔ - ๕๐๐ นี้ก็เต็มไปด้วยชาตก ; เพราะเขาต้องการให้คนได้เห็น ได้อ่าน ได้ผ่าน แล้วก็มีความรู้สึกนึกคิด ^๕ปลุกฝังนิสัยให้กตัญญู ให้เสียสละ ให้อดทนทุกอย่าง ที่เขาต้องการ.

ชาตกที่สำคัญถูกเอามาสลักให้แพร่หลาย ที่เป็นอย่างแรงก็เรื่อง สสชาตก พระพุทธเจ้าขณะที่เป็นโพธิสัตว์ ในลักษณะที่เป็นกระต่าย, แล้วก็กระโดดลงไปในกองไฟ เพื่อให้เนื้อตัวสุก เพื่อจะได้เป็นอาหารแก่พราหมณ์คนหนึ่ง ซึ่งหิว.

และอีกเรื่องหนึ่งที่รู้จักกันดีในฝ่ายมหายาน ก็คือพระพุทธเจ้าเป็นคนหนุ่มไปในปีพบเสือแกมีลูกอ่อนไม่สบาย กำลังจะกินลูกของตนอยู่แล้ว เพราะมันหิว, คนหนุ่มคนนั้น คนที่เป็นโพธิสัตว์นั้นมองเห็นลงมาจกช่องอนาคา จึงถอดเสื้อออก กระโจนทั้งตัวลงมาต่อหน้าเสือ ร่างกายแหลกละเอียด. แม่เสือและลูกเสือกินด้วยกัน. ภาพนี้สวยมาก กำลังจะเขียนไว้ในคัมภีร์มหรสพทางวิญญานนี้เหมือนกัน. เขาเอาไปเขียนกันไว้ที่ญี่ปุ่นหลายร้อยปีมาแล้ว. ชาตกอย่างนี้สมัยต่อมา ถูกปฏิเสธว่าเป็นเรื่องมลาย อย่านำไปเกี่ยวข้องกับ ; ที่จริงนั้นเขาต้องการจะสอนอุดมคติ คือว่าไม่เห็นแก่ตัว เสียสละเพื่อผู้อื่น แม้กระทั่งชีวิต.

มันยังมีเรื่องอื่น ๆ อีกมาก ในเรื่องชาตกที่บำเพ็ญบารมี ที่ไม่ถึงขนาดเสียสละชีวิต เสียสละความสุขส่วนตัว เสียชื่อเสียงเสียศักดิ์ เสียอวัยวะ เสียอะไรต่างๆ จำบากตรากตรำอะไร มีมากมายเหลือเกิน ; นั่นคือ *spirit* ของอนุภาชาติที่มีอยู่ในคัมภีร์ชาตกของพุทธศาสนา. ถ้าไม่เคยอ่านก็คิดว่า มันเป็น....., เป็นอะไรก็ตามใจ, เป็นบุญ เป็นบาป หรือเป็นกรรมอะไรก็ตามใจ. ถ้าไม่เคยอ่าน ก็ควรจะลองไปอ่านกันเสียบ้าง มันหาไม่ยากเลย. แต่ถ้าไปจัดเสียว่า เป็นเรื่องนิยายงมงาย พันสมัยแล้วละก็ ; ก็แน่นอนละ มันไม่มีประโยชน์อะไรแก่เราเลย, แล้วเราจะค่อย ๆ ลืมตัว ค่อย ๆ หันเหไปในทางวัตถุนิยม : เป็นเรื่องไถ่หนี้แหละดี, เป็นเรื่องวัตถุที่ได้มานั้นแหละดี. คุณธรรมทางจิตใจไม่ต้องพูดถึง เหมือนกับนักกีฬาของโลกสมัยนี้ ดังที่ชี้ให้ดูแล้วว่าเป็นอย่างไรบ้าง.

นักกีฬาที่จะฆ่ากันในสนามกีฬานั้น ยังมีมากขึ้น ; ฉะนั้น เรามานึกดูถึงข้อที่ว่า ความไม่เห็นแก่ตัวนี้ มันคืออะไร ? ถ้าศึกษาโดยกว้างขวางอย่างทั่วถึงแล้ว จะเห็นว่า เป็นสิ่งเดียวที่จำเป็นแก่โลก มีความสำคัญถึงขนาดว่า เป็นสิ่งเดียวที่จำเป็นแก่โลก. เดียวนี้อะไร ๆ มันก็เป็นปัญหาไปหมด เพราะความเห็นแก่ตัวข้อเดียว. เราต้องการจะให้คนทุกคนทำงานโดยสุจริต ไม่มีคอร์รัปชัน แต่แก้ไม่สำเร็จก็เพราะสิ่งเดียว คือความเห็นแก่ตัวของผู้ที่ทำคอร์รัปชัน ; ไม่ต้องระบุว่าคนไหน ชั้นไหน ขนาดไหน เมื่อมีคอร์รัปชันที่ไหน มันก็มีความเห็นแก่ตัวที่นั่น ; หรือว่าการที่ไม่ร่วมมือกันโดยแท้จริง ในการทำประโยชน์ส่วนรวม ก็คือความเห็นแก่ตัว.

เดี๋ยวนี้ถนนหนทาง บ่อน้ำ ศาลา หรือสิ่งที่เป็นสาธารณชนยิ่งหายาก, เพราะว่าคุณมีความเห็นแก่ตัวมากขึ้น. อะไร ๆ ก็พูดว่าต้องเงินของรัฐบาลมาสร้าง มาทำถนนหนทาง มาสร้างนั่น สร้างนี่. ถ้าเป็นคนสมัยโบราณ เขานึกถึงการที่จะช่วยกันทำเองก่อน ; เพราะเขาไม่มีความรู้ ไม่มีปัญญาที่จะไปเล่นการเมือง, หรือจะไปบีบบังคับ

รัฐบาล หรืออะไรทำนองนั้น. เขาคิดอยู่ในวงแคบ ๆ ใกล้ตัวก่อน ; เพราะว่าเขาจะต้องช่วยกัน. เพราะฉะนั้น เขาก็มีอะไร ๆ ที่เป็นกุศลสาธารณะโดยบริสุทธิ์ใจมากกว่าสมัยปัจจุบัน. เดียวนี้อะไร ๆ ก็ต้องเงิน, อะไร ๆ ก็ต้องรัฐบาล, อะไร ๆ ก็ต้องเลี้ยงกันก่อน กินกันก่อน จึงจะเหลือเศษ เหลืออะไรเล็ก ๆ น้อย ๆ มาทำสิ่งเหล่านี้. **มันเป็นเรื่องที่ต้องคิดถึงนัก เพราะว่ามันเป็นปัญหาเกี่ยวข้องกับเจตนารมณ์โดยตรงของอนุภาชาติ.**

ถ้าท่านไม่ได้คิด ไม่ได้นึกถึงเรื่องความเห็นแก่ตัวนี้ ก็แปลว่า ท่านไม่ได้บูชาหรือชอบใจในอุดมคติของอนุภาชาติ, มาเรียนอบรมอนุภาชาติ เพื่อเลื่อนชั้นความดีความชอบของอนุภาชาติเท่านั้น. มันไม่มีความตั้งใจอันแท้จริง ที่จะเข้าใจเรื่องนี้; ฉะนั้น จงเอาเรื่องนี้ไปคิดนึกจนแตกฉาน แล้วไปแก้ไขวิธีปฏิบัติการทำงาน ภายใต้อารมณ์รักดีชอบของท่าน ให้เป็นไปอย่างสมบูรณ์. ถ้าท่านไม่คิดหรือคิดน้อยไป อาตมาก็อยากจะขอรับรองว่า ถ้าอย่างนั้น ท่านจงทำในฐานะที่ท่านเป็นพุทธบริษัทเกิด. ท่านจงดำเนินกิจการไปตามเจตนารมณ์ของอนุภาชาตินี้ไป ในฐานะที่ท่านเป็นพุทธบริษัทเกิด. อย่าทำไปในฐานะที่เป็นครู หรือว่าเป็นเจ้าหน้าที่อนุภาชาติที่ได้รับการแต่งตั้งเลย, เพราะว่าจะอย่างไรเสีย ท่านก็ต้องเป็นพุทธบริษัทอย่างที่จะหลีกเลี่ยงไม่ได้. เพราะว่าเราเกิดมาจากบิดามารดาที่เป็นพุทธบริษัท; ฉะนั้น ความเป็นพุทธบริษัทมันมีมาแล้ว ในเลือดในเนื้อของเรา จะรีบไปกอบทิ้งเสียไม่ได้.

ในที่นี้ ขอภัยที่ถ้าบางท่านเป็นคริสเตียน หรือเป็นอิสลามิก มันก็หนีไม่พ้น; เพราะพระเยซูคริสต์สอนอย่างนั้น, พระมหหมัดก็สอนอย่างนั้น, เพื่อช่วยผู้อื่นในทุก ๆ ด้าน. โดยเฉพาะอย่างยิ่งในทางค่านิยม, พระมหหมัดอาจจะเป็นเอามาถึงขนาดว่า : ถ้าไม่ยอมรับอุดมคตินี้ เราจะต้องฆ่าเพื่อบังคับให้ยอมรับอุดมคตินี้ คืออุดมคติที่อย่าเห็นแก่ตัว. **อุดมคติที่อย่าเห็นแก่ตัวนี้มากและรุนแรง**

มากในคัมภีร์ศาสนาอิสลาม : เราจะเอาดอกเบี้ยไม่ได้ อย่างนี้จะระบุชัดว่า มันปิดกั้นความเห็นแก่ตัว; ให้เพื่อนยืม ก็ต้องยืมอย่างเพื่อนที่มีความรัก เอาดอกเบี้ยไม่ได้. ลองกิดคุดึก ในพวกเรายังไม่มี; ฉะนั้น ในศาสนาไหนก็ตาม มันหลักไม่พ้นมีอุดมคติอันเดียว คือทำลายความเห็นแก่ตัว.

เราทุกคนเป็นพุทธบริษัท หรือบริษัทของศาสนาไหนก็ตาม, พูดว่าพุทธบริษัทรวมความที่เดียวกันทั้งหมด. เราต้องปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้า. เราจึงจะเป็นพุทธบริษัท; ฉะนั้น เราจึงเลื่อมใสบูชาในอุดมคตินี้ โดยแท้จริง โดยจิตใจที่เป็นโดยชีวิตจิตใจ ไม่ใช่เป็นเพราะความจำเป็นบังคับ. อย่าให้เป็นเพราะถูกเรียกมาอบรม; ความจำเป็นบังคับให้ต้องมา เพื่อความก้าวหน้าในอาชีพ ในการงานอย่างนั้น มันไม่ถูก. เรายินดีที่จะมาด้วยความสมัครใจ ยิ่งกว่าที่จะถูกเกณฑ์มา มาเพื่อปรับปรุงกัน มาปรับความเข้าใจกัน. ให้มีความเข้าใจ ในการที่จะทำหน้าที่ของอนุชาชาติ : คือ นำเพ็ญประโยชน์เพื่อผู้อื่น เพื่อทำลายความเห็นแก่ตัว. ความเห็นแก่ตัวนั้นมันมีอยู่อย่างนี้ ต้องทำลายความเห็นแก่ตัว.

ความเห็นแก่ตัว ทำให้เกิดความโลภ; นี้ไม่ต้องอธิบาย. ครูบาอาจารย์ทุกคน ขอให้ทุกคนมองเห็นเอง ก็ได้ออกเองว่า ความเห็นแก่ตัวนี้มันทำให้โลภ; และอาตมายังบอกอีกว่า ความเห็นแก่ตัวนี้ มันทำให้โกรธ, แล้วทำให้มีโทสะ. เพราะว่าถ้ามีอะไรมาทำให้จิตใจเรา ไม่ได้อย่างใจเรา เราจะต้องการเอาตามใจของเราจึงโกรธ. เพราะฉะนั้น ความเห็นแก่ตัวจึงทำให้เกิดโทสะ, และความเห็นแก่ตัวนี้คือโมหะ เป็นความงออย่างงออยู่แล้ว. เพราะว่าความเห็นแก่ตัวนี้ มันเป็นกิเลส มันเป็นภุกษิปปิศาจ, มันเป็นชาตาน, มันเป็นพญามาร ตามที่เขาเรียกกันในทางศาสนา.

ความเห็นแก่ตัวเป็นอย่างนั้น : มีความเห็นแก่ตัว ก็ทำให้เกิดความโลภ, ทำให้เกิดความหลง, มีความเห็นแก่ตัว ทำให้สูญเสียภักดีคุณธรรมอื่น ๆ, ทำให้เป็นคนคดโกง, ทำให้เป็นคนไม่มีกตัญญูกตเวที, ทำให้เป็นคนโง่ ไม่ขยันหมั่นเพียร, ทำให้ไม่ดีทุกอย่างเลย; เพราะมันมาจากความเห็นแก่ตัวทั้งนั้น ชั้นจันชี่ก็เกิดมาจากความเห็นแก่ตัว. เราอาจจะคิดว่าเรานอน เราไม่ต้องทำงาน เราก็ได้ประโยชน์แก่ตัวนั้นมันเป็นการทำความเสื่อมเสีย หรือการทำลายตัว เพราะความขี้เกียจนั้น; ฉะนั้นชั้นชี่ชื่อว่า ความเห็นแก่ตัวแล้ว ล้วนแต่เป็นข้าศึกคือกิเลสไปหมดทั้งนั้น; เราต้องเริ่มผจญกับมัน ต่อสู้มัน ทำลายมัน.

เราจะต้องอบรมเด็ก ๆ ของเราให้เข้าใจในเรื่องความเห็นแก่ตัวนี้ แล้วก็ต่อสู้มัน แล้วก็ทำลายมัน; จึงจะเป็นอนุภาชาติที่แท้จริง. เรื่องที่จะให้เขาแต่งเครื่องแบบสวย ๆ, ตีตเครื่องหมายสวย ๆ นั้น, มันควรจะพอกันทีแล้ว, มันเป็นเพียงพิธีเริ่มแรก เป็นเพียงจุดเริ่มแรก. บัดนี้มันมาถึงขั้นที่เราจะต้องทำให้เขาเข้าใจด้วยจิตใจ ในเจตนารมณ์อันนี้ แล้วให้เป็นกันด้วยจิตใจ; ไม่ใช่เป็นเพียงเพื่อแต่งเครื่องแบบสวย ๆ ตีตเริ่มสวย ๆ หรือว่าเพื่อได้คะแนนอะไรในการเล่าเรียน.

อาตมาจะไม่พูดเรื่องอื่น เพราะถ้าขึ้นพูดก็จะเป็นอย่างเอามะพร้าวมาขายสวน แก่พวกท่านทั้งหลาย เพราะท่านทั้งหลายก็ย่อมรู้ดีกว่าอาตมา; แต่ในแง่ที่มันเกี่ยวกับศาสนานี้ อาตมาเชื่อว่าท่านทั้งหลายบางคนอาจจะยังไม่รู้. ส่วนที่อาตมารู้ อาจจะแปลกออกไป จึงได้เอามาพูด, เพราะธรรมในพระพุทธศาสนาหรือในศาสนาไหนก็ตาม สรุปแล้วอยู่ที่ตรงที่ “ทำลายความ^{๕๕}รู้สึกเห็นแก่ตัว”.

ความเห็นแก่ตัวนั้นมีอยู่หลายชั้นหลายระดับ บางชั้นละเอียดจนแทบจะดูไม่ออก. ถ้าทางหลักพระพุทธศาสนา เราก็พูดว่าความเห็นแก่ตัวนั้นมันหยาบมาก

รุนแรงมาก; นี่ก็หมายความว่า มีความรู้สึกยี่สิบห้าว่ามีตัว. นี่ไม่ได้พูดว่าเห็นแก่ตัว แต่พูดว่า “ความรู้สึกว่ามีตัว”; นี่มันก็อันเดียวกันนั่นแหละ; แต่มันยังงอยู่ มันยังไม่เดือดพล่านขึ้นมา. ถ้าตามปกติเราก็พูดว่า “ข้าพเจ้า” ว่า “ฉัน” อะไรได้ พอเดือดขึ้นมามันก็ว่า “กู”. นี่หมายความว่าตัวกูหรือของกูมันเดือดขึ้นมา จึงออกมาเป็นตัวกู เป็นของกู; ไม่ใช่ตัวฉันตัวข้าพเจ้าหรืออะไรทำนองนี้แล้ว. แต่ต้องรู้ว่ามัน มาจากความรู้สึกว่า มันมีตัวเรา สำหรับภาษาศีลธรรมก็เรียกว่า selfishness; selfishness นี้ มันเลวเต็มทีแล้ว.

ถ้าเรียกว่า egoism ความรู้สึกว่ามีฉัน มีตัวฉันนี้ มันก็คอยยังชั่วอยู่ พอจะ ยกเว้นได้ว่า เรายังมีความรู้สึกว่ามีตัวเราได้; แล้วเราก็ควบคุมตัวเรา อย่าให้เห็นแก่ตัวเรา ต่อไป อย่างนี้ก็ได้อ. ในลักษณะของศีลธรรม ในระบบของศีลธรรม อาจจะเป็น อย่างนี้ได้, แต่ในระบบของพุทธศาสนาเรา เอาจากกว่านั้น, เอาจึงขนาดที่ว่า แม้ ในความรู้สึกที่ว่า “ฉัน” ว่า “เรา” นี้ก็อย่าได้มีเลย; มันมีความมุ่งหมายมากถึงอย่างนั้น. ถ้ามีความรู้สึกถึงขนาดนี้แล้ว ก็เป็นพระอรหันต์แน่; เพราะว่า ถ้ามีความรู้สึก มีตัว มันก็ต้องมีความรู้สึกว่ามีของตัว มีของตัว. เผลอนิดเดียวความรู้สึกว่ามีของตัว จะทำให้เกิด เห็นแก่ตัว, มีความรักของตัว เห็นแก่ตัวขึ้นมา; ฉะนั้น การที่จะ ทำลายมัน จะไม่ทำลายได้ถึงรากเง่า เพราะมันเป็นความเห็นแก่ตัวเสียแล้ว.

เราต้องทำลายจุดใจกลางของมัน คือความรู้สึกว่า “ตัว” นั้นเสีย; ฉะนั้น จึงได้สอนเรื่อง อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เพื่อให้เห็นตามความเป็นจริง แท้จริง แล้วไม่มีตัว มีแต่ธรรมชาติ ที่เป็นรูป เป็นนาม เป็นขันธ เป็นอายตนะ เป็นธาตุ อะไรต่างๆ; ไม่ใช่ตัวกู ไม่ใช่ตัวตนอะไร. ถ้าความรู้สึกอันนี้ยังมีอยู่ แล้ว ความรู้สึกที่จะเป็นความเห็นแก่ตัวมันย่อมมีไม่ได้. นี่แปลว่า เราเดินเต็มให้มัน ลึกเข้าไป เพื่อจะป้องกันมันได้จริง. แต่ในทางศีลธรรมหรือในการศึกษาทั่วไป

ไม่ได้เอามากถึงอย่างนี้, เอาแต่เพียงความไม่เห็นแก่ตัวแล้วกัน, แล้วถมตัวทศ
๕๕ ๖๕ ๕๕ ๖. ฉะนั้นเราเอาแต่เพียงระดับสากลก็ดีแล้ว; มันจะค่อยง่ายหน่อย
มันจะกลมกลืนกันได้กับเพื่อนฝูงพวกอื่นที่มีอยู่ในโลก.

หลักจริยธรรมสากล เป็นแนวเดียวกับอนุภาษาด

ที่นี้ ท่านอย่าลืมว่า แม้สิ่งที่เรียกว่าจริยธรรมสากลนั้นก็ไม่ใช่เล่น มันอาจจะ
มากกว่าที่ท่านก็ได้. ลองฟังคณิศนิตหนึ่งเถอะ ไหน ๆ ก็เวลาพอจะมีบ้าง :-

ข้อนี้หมายความว่า จริยธรรมสากลทั่วไป ที่นักจริยธรรมในโลก เขาประชุมกัน
แต่งตำราขึ้นทำอะไรขึ้นในโลกนี้ ประมาณ ๒๐๐-๓๐๐ ปีมาแล้ว; เดียวนี้ได้ยุติหลัก
เกณฑ์ในเรื่องจริยธรรมนี้เป็นรูปเป็นร่างที่น่าฟังแล้ว. เขาให้ความมุ่งหมายของศีลธรรม
หรือจริยธรรมนี้ โดยมุ่งหมายที่จะให้คนได้ “สิ่งที่ที่สุด ที่มนุษย์ควรจะได้”
ลองฟังดูเถอะ “ได้สิ่งที่ที่สุด ที่มนุษย์ควรจะได้”; นี่ย่าเอาเรื่องเด็ก ๆ เป็น
ประมาณ, อย่าเอาหนุ่มสาวเจ้าชู้เป็นประมาณ, ว่าได้อะไรเป็นสิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควร
จะได้. มันต้องเอาจากผู้มีใจคอกบฏ มีความรู้ถูกต้อง ผ่านโลกมาพอสมควรแล้ว
มาเป็นเครื่องวินิจฉัยว่า อะไรคือสิ่งที่ที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้. ถ้าเอาความคิดอย่าง
เด็ก ๆ มันก็เป็นเรื่องกินเรื่องเล่นซี้ ที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้แบบนี้เป็นต้น. จริย-
ธรรมสากลบัญญัติสิ่งที่มนุษย์ควรจะได้ไว้ ๔ อย่าง :-

๑. ความสุขที่แท้จริง เขาใช้คำว่าความสุข ซึ่งหมายความว่า ความสุขที่
แท้จริงเรียกว่า happiness เฉย ๆ แปลว่าความสุขที่แท้จริง; ไม่ใช่เรื่องกินอร่อย ไม่ใช่
เรื่องเพลิดเพลินในทางรูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส ในทางกามารมณ์, ความสุขที่แท้จริง
ต้องเกิดจากสติปัญญาของมนุษย์ที่แท้จริง และมีใจคอกบฏ มีความหยุดความสงบได้.

๒. ความเต็มเปี่ยมของความเป็นมนุษย์ เรียกว่า *perfection* หมายถึง ความเต็มเปี่ยมของความเป็นมนุษย์.

๓. ^{๒๔๕}หน้าที่เพื่อหน้าที่ *duty for duty's sake* ^{๒๔๕}หน้าที่เพื่อประโยชน์แก่หน้าที่.

๔. ความรักสากล คือความรักที่ไม่มีเขา ไม่มีเรา เป็นความรักสากล เป็น *universal love*.

นี่ขอให้ลองคิดว่า ทุกข้อมันจะเป็น *spirit* ของอนุภาชาติโดยตรงบ้าง โดยอ้อมบ้าง อย่างน้อยก็เกี่ยวข้อง และโดยเฉพาะข้อสุดท้าย คือ : *universal love* นี่มันคือ เจตนารมณ์ที่ถูกต้องหรือแท้จริงของอนุภาชาติ. ^{๔๕}ลืมตัวเองเสีย, ^๕ลืมเห็นแก่ตัวเสีย ^{๕๕}นึกถึงแต่ผู้อื่น ^{๕๕}เห็นแก่ผู้อื่น.

ข้อที่ว่า ทำหน้าที่เพื่อหน้าที่ ^{๕๕๕}นึกไม่ใช่เล่น. ถ้าอนุภาชาติคนไหนไม่ถึง อุดมคติขั้นนั้นก็ยอมจะทำหน้าที่เพื่อเงิน, ทำหน้าที่เพื่อเครื่องตอบแทนเป็นความพอใจ, ทำหน้าที่เพื่อเกียรติให้ใคร ๆ เขายกย่อง ; มันไม่เป็นอย่างทำหน้าที่เพื่อหน้าที่. เราจะ ต้องสอนอนุภาชาติของเราให้รู้จักว่า ทำหน้าที่ให้ ^{๕๕๕}ดีที่สุดของมนุษยชน ^{๕๕}ไม่ใช่ทำ เพื่อเงินเพื่อเกียรติ เพื่ออะไร ; แต่ต้องทำหน้าที่ให้ดีที่สุด. ส่วนทำหน้าที่เพื่อเงิน เพื่อเกียรติเพื่ออะไรนั้น เราทำกันอยู่แล้ว มันไม่ใช่ทำหน้าที่พิเศษที่ตรงไหน ; ^{๕๕}สุนัข ก็ทำเป็น แมวก็กทำเป็น อย่างนี้. เพราะฉะนั้นเราควรจะเลื่อนสูงขึ้นไป : คือเป็นมนุษย์ เท่านั้น ควรจะทำได้ตามที่เรียกว่า ^{๕๕}หน้าที่เพื่อหน้าที่. ขอให้นักตุ๊กแล้วกันถึงสมัยที่ถือ กันว่า “งานคือเงิน เงินคืองาน” นี้ มันยุ่งก็มากน้อย.

นี่ เรื่อง *perfection* ความเต็มเปี่ยมของความเป็นมนุษย์ ^{๕๕}นี้เรารู้จักทำ อะไร โดยต้องการให้ ^{๕๕}เด็ก ๆ ของเรามีความเสียสละเพื่อผู้อื่น ; ^{๕๕}นั่นแหละจะเป็นไป

เพื่อความเต็มเปี่ยมของความเป็นมนุษย์ขงขง ๆ; แล้วในที่สุดเราจะอยู่กันด้วยความสงบสุข ไม่เบียดเบียนกัน และมีใจคอที่ปกติ ไม่ใช่ไปลุ่มหลงในรูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส.

ในข้อที่เรียกว่า ความสุขนั้น ก็ไม่ใช่หมายถึงกามารมณ์หรือความเพลิดเพลินทางกามารมณ์ มันหมายถึงความสงบสุขสันต์อย่างถูกต้อง.

นี่เราจะเห็นได้ว่า แม้แต่สิ่งที่เรียกว่าจริยธรรมสากลนี้ก็ไปไกลลิบ ในระดับเดียวกันกับศาสนาด้วยซ้ำไป. ถ้าไม่มีความเห็นแก่ตัว ถึงขนาดที่มีความเต็มเปี่ยมของความเป็นมนุษย์; ทำหน้าที่เพื่อหน้าที่อะไรแล้ว ก็มีความรักสากล คนทุกคนเป็นคน ๆ เดียวกัน. นี่มันก็เป็นความเห็นอย่างเดียวกัน, มีจุดหมายปลายทางอย่างเดียวกันกับอนุภาษาค; แล้วสิ่งที่เรียกว่าอนุภาษาคนี่จะเป็นของเด็กเล่นอยู่อย่างไรได้. อุดมคติของอนุภาษาคนี่ ต้องไม่ใช่ของเด็กเล่น เล็ก ๆ น้อย ๆ; แต่จะเป็นอุดมคติของทุก ๆ ศาสนา ของจริยธรรมสากล และของอื่น ๆ ทั้งหมด. มันกำลังเป็นจุดตั้งต้น เป็นใบ เป็นดอก เป็นลูก.

ท่านทั้งหลายที่มาประชุมกันอยู่ที่นี้ มีหน้าที่ที่จะอบรมเด็ก ๆ ของเราให้มีลักษณะอย่างทีกล่าวมานี้ : ท่านจะต้องรู้จักตัวเองก่อน แล้วก็ต้องรู้จักเด็ก ๆ ด้วยจึงจะพากันไปได้. เมื่อพากันไปได้ มันวิเศษ เป็นเหมือนกับว่ายิ่งไปที่เดียวได้คนหลายตัว เก็บไม่ไหว; แล้วถ้าเราประพฤติปฏิบัติตามอุดมคตินี้ได้ เราก็เป็นพุทธบริษัทที่ดี และเป็นมนุษย์ที่ดี และเป็นอะไร ๆ ที่ดี ทุกแง่ทุกมุม เป็นนักจริยธรรมที่ดี มีศีลธรรมดี ล้วนแต่เป็นทุกอย่าง ที่ในโลกเขาต้องการ. นี้เรียกว่า ยิ่งไปที่เดียวได้คนไม่รู้จักก็ตัว.

เดี๋ยวนี้บางคนอาจจะคิดแย้งว่า เรื่องอนุภาชาติเป็นเรื่องเล็ก ๆ ; เรื่องใหญ่ ๆ ต้องเป็นนายอำเภอ, เรื่องใหญ่ ๆ เป็นเจ้าบ้านผ่านเมือง เป็นเรื่องใหญ่ ๆ ขึ้นไปอีก. มันไม่ใช่อย่างนั้น, ถ้าเราเป็นคนดีแล้ว เราเป็นหมก เรายังอะไร ๆ หมกเป็นอนุคมคติสูงสุดกว่าอะไรหมก รวมทั้งหมก. แล้วเราจะไม่จัดเรื่องอนุภาชาติไว้เป็นเรื่องของเด็ก ; เราจะถือว่าเป็นเจตนาธรรมณ์ตรงกับวิญญาณของศาสนาทุกศาสนาของศีลธรรมทั้งหมด ของทุกอย่างที่มนุษย์ต้องการ ; และถ้าเราทำได้อย่างนี้ อันนั้นแหละจะเป็นการช่วยโลก ช่วยมนุษย์ให้รอด.

ขอให้ท่านฟังต่อไปอีกนิดหนึ่งว่า ถ้าหากเรา พวกเราทั้งหมดคนทำให้เด็ก ๆ ของเรามีอุปนิสัย เป็นอนุภาชาติที่ถูกต้อง คือความไม่เห็นแก่ตัวแล้ว ; แม้จะให้เขาเล่าเรียนอะไรมากขึ้นไปจนได้ไปเมืองนอกเมืองนา สำเร็จอะไรกลับมา เขาก็ยังเป็นคนที่ตายนั่นแหละ. นิสัยความไม่เห็นแก่ตัวนั้นแหละ จะเป็นเหมือนเกราะป้องกันสิ่งเลวร้ายของวัฒนธรรมตะวันตกได้หมด ; ไม่ให้มาครอบงำเขาได้ ; แล้วเขาก็จะตั้งต้นดำรงตนอยู่ในหลักธรรมะของศาสนา ของพุทธศาสนาโดยเฉพาะ. แม้เขาจะได้รับความรู้แปลก ๆ ใหม่ ๆ อะไรมา เขาก็จะไม่ใช้มันไปในการทำลายผู้อื่นเพราะเห็นแก่ตัว ; แล้วยังเป็นทางช่วยให้เป็นเครื่องวางแก่เด็ก ๆ ของเรา. ไปเมืองนอกกลับมาแล้วจะเป็นผู้ที่ไม่มีความเห็นแก่ตัว มีนเมาไปด้วยวัฒนธรรมเนื้อหนัง ซึ่งเป็นวัฒนธรรมของภูตผีปีศาจ ตามทางศาสนา ; เขาเรียกกันอย่างนี้, เขาเรียกเนื้อหนัง คือ *flesh*.

พวกที่มีนเมาทางเนื้อหนัง ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ อะไรนั้น, ตามทางเพศตรงกันข้าม ตามธรรมคาสามัญสัตว์ ; เขาเรียกว่า ความรู้สึกทางเนื้อหนัง ; ถ้าอันนั้นครอบงำใครแล้ว มันก็หมายความว่า เห็นแก่ตัวเต็มที่แล้ว, เห็นแก่ความสุขเต็มที่แล้ว ; เพื่อเป็นของตัว. ฉะนั้น จึงปิดหู ปิดตาในทางศีลธรรม หันหลังให้ศาสนา ถือได้เป็นตี, เห็นเงินคือพระเจ้า อะไรทำนองนี้ ; โลกก็เลยเป็นโลกของคนแบบนั้นไปหมด.

หมายความว่า ถ้าเราถือเจตนารมณ์ของอนุภาชาติ อบรมเล็ก ๆ ให้มีคุณธรรมคือความไม่เห็นแก่ตัว เรื่อยมา ๆ ทุกวัน ทุกเดือน ทุกปี แล้วสอนให้มากขึ้น ๆ ก็จะมีผลตรงตามหลักธรรมของพุทธศาสนามากขึ้น ; ก็จะมีป้องกันเขาไว้ได้จากการตกลงไปในหมู่ของภูตผีปีศาจแห่งความสุขทางเนื้อหนัง ; ซึ่งทางศาสนาคริสต์นเขาเรียกกัน อย่างนั้น, ศาสนาพุทธเราก็เรียกได้.

เกี่ยวกันคนในโลก ตกลงไปเป็นทาสเป็นความสุขของปีศาจแห่งความสุขทางเนื้อหนังกันไปทั้งโลกส่วนมาก ; โลกจึงเป็นโลกอย่างนี้ เป็นปัญหาเพิ่มมากขึ้น. ส่วนที่จะแก้ปัญหานี้เห็นลือนิดเดียวไม่มีกำลังพอ ; ปัญหาเพิ่มขึ้น บ้านนั้น บ้านนี้ ทั่วกันไปหมด มากขึ้น ๆ ; ส่วนความสามารถความรู้ ปัญญาที่จะแก้ปัญหาล้านนั้นน้อยลง ๆ โลกจึงเป็นอย่างนี้. ถ้าหากทั้งโลกเริ่มรู้หลักธรรมอันนี้ ซึ่งเป็นวิญญานของทุกศาสนา ของพุทธศาสนา ของจริยธรรมสากล โลกก็จะเปลี่ยนใหม่เป็นโลกที่น่าอยู่น่าดู น่าให้ว่าน่าบูชา เป็นโลกของพระศรีอารยชนมาได้ทันทีเหมือนกัน.

ขออย่าได้เห็นเป็นอย่างอื่นเลย ; จงมุ่งสร้างกำลังกุศลอันสูงสุด ประเสริฐที่สุด ช่วยกันยกวิญญานของเด็ก ๆ ให้สูงขึ้นมาจากความเห็นแก่ตัว มาสู่ความไม่เห็นแก่ตัว ; จะเป็นบุญกุศลมหาศาล เป็นความดีมหาศาล เป็นที่ต้องการของทุกระบบ ศีลธรรม ศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี. โดยเฉพาะความเป็นไทยของเราแล้ว เราจะต้องถือว่า เราต้องทำสิ่งสำคัญที่สุด ซึ่งมีค่ามากที่สุดนั้น. ฉะนั้น อย่ามีปัญหาเรื่องกินเรื่องนอน เรื่องที่พิก เรื่องที่อาศัยสำหรับคนบางคน เพราะเขาไม่รู้เรื่องเห็นว่าเขาได้มาทำสิ่งที่มีค่าสูงสุดเหลือประมาณ ถึงจะลำบากสักเล็กน้อยเท่านั้น มันจะมีความหมายอะไร.

เมื่อคราวอบรมธรรมทูตสายต่างประเทศ อาตมาและพระผู้รับการอบรม ก็ได้มาพักนอนที่ตรงนั้น กินที่ตรงนั้น, ฝนตกจึงจะหลบเข้ามาอยู่ในเรือนโรง ตลอดวันตลอดคืนก็อยู่ที่กลางแจ้งตรงนั้น, หมอนก็ทำด้วยไม้ เสื่อก็ไม่ มี มุ้งก็ไม่พุดถึง ผ้าพลาสติกปู หมอนไม้วางนอน เขียนหนังสือโดยอาศัยแสงเทียน

ในโคมผ้าขาว ตั้งแต่เกิดตีสามตีสี่เพื่อไม่ต้องแย่งสวมกัน. คนซึ่งเกียจนอนสาย ตื่นขึ้นตอนเช้าต้องแย่งสวมกัน ทำให้เกิดปัญหายุ่งยาก; ที่นี้เราก็ไม่มีปัญหาอะไร, ไม่มีปัญหาเรื่องหมอน เรื่องมุ้ง ไม่มีปัญหาอะไรที่เป็นเรื่องความลำบาก เพราะเรื่อง ความเห็นแก่ตัวที่เคยมีมาก.

เราทดลองอบรมความไม่เห็นแก่ตัว อยู่กันที่กลางสนามนั้น เพื่อไปเป็น คณะธรรมทูตสายต่างประเทศ. ฝ่ายพวกเราทำที่นั้เพื่อทำหน้าที่อันสูงสุด ที่เรียกว่าหา คำมิได้ เห็นการตีค่า; ความลำบากเล็กๆ น้อยๆ จึงไม่ควรจะมีปัญหา. และยัง กว่านั้น เราต้องตั้งใจฟัง ต้องตั้งใจรับการอบรม ตั้งใจสมาธิปรึกษาหารือ ให้เข้าใจ เรื่องนี้ให้จริงได้; แล้วให้ปฏิบัติให้ได้ด้วย ซึ่งเป็นความประเสริฐที่สุดที่พระพุทธเจ้า ท่านต้องการ, ตามที่พระโยคีก็ต้องการ, ใคร ๆ ก็ต้องการ ในอุดมคติแห่ง อนุภาชาของเราน.

นี่พอสมควรแก่เวลา จะขอยุติด้วยการสรุปว่า การอนุภาชานี้มีความหมายว่า 'ไม่เห็นแก่ตัว' ทำได้ถึงที่สุด คือเป็นมนุษย์ที่เต็มเปี่ยม เป็น *perfected man* เต็มเปี่ยม, เป็นผู้อยู่เหนืออามิสสินจ้างใดๆ, ทำหน้าที่เพื่อหน้าที่, มีความรักกันทั่วโลก เสมือน เป็นคน ๆ เดียวกัน, และเป็นผู้มีความสุขเพราะเหตุนี้.

นี่เป็นอันว่า มันเป็นเรื่องที่ควรเสียสละเพื่อการนี้ถึงที่สุดแล้ว, พุคอย่างนี้ ใครจะให้ภัยหรือไม่ให้ภัยก็แล้วแต่เถิด. แต่ทุกคนที่นี้ แล้วต้องทุกคนอย่างตรงไป ตรงมา พุคกันอย่างเพื่อน, อย่างไม่มีอะไรที่จะต้องปิดบัง ไม่มีอะไรต้องเกรงใจ; และถ้ามาถึงค่ายลูกเสือที่นี้ อาตมาก็จะพูดผ่าซากอย่างนี้ มันได้ประโยชน์ดี ได้ ประโยชน์เร็วยิ่งกว่าทุกคนที่บ้านคอน; เพราะว่าเราได้มีโอกาสเป็นเจ้าของบ้านด้วยกัน ทุกคน, ไม่มีใครที่ไม่เป็นเจ้าของบ้าน แล้วก็พูดอะไรกันตรง ๆ อย่างนี้.

นี่ขอยุติ เพราะสมควรแก่เวลา บางคนอาจจะมีธุระอย่างอื่น จะกลับลำบาก.

ค้ายธรรมบุตร
(เรื่องที่ ๘)

เจียดส่วนเกินให้ผู้อื่นบ้าง
เพื่อช่วยให้โลกอยู่เย็น

โอวาทแสดงแก่ครู ผู้เข้าอบรมกิจการอนุภาต ที่พักแรมอยู่ที่ค้ายธรรมบุตร.
แสดงที่ลานหินโค้ง สวนโมกขพลาราม, ไซยา
(สมัยดำรงสมณศักดิ์เป็นพระเทพวิสุทธิเมธี)

๖ กันยายน ๒๕๑๖

ขอแสดงความยินดี ที่ได้มาพบกันที่นี่,

สำหรับเรื่องที่เกี่ยวข้องกับโอวาท หรืออะไรทำนองนี้ ก็ไม่มีใครมีอะไร
เพราะว่าทราบกันอยู่แล้วโดยมาก; เพราะฉะนั้นก็อยากที่จะให้มีความเข้าใจ
เกี่ยวกับวัดนี้ ที่มีขึ้นมา เพื่อประโยชน์อะไร อย่างนี้มากกว่า.

ได้ทราบว่า ทางราชการมีการอบรมความรู้ เกี่ยวกับกิจการ
อนุภาตอยู่บ่อยๆ, ที่นี้ก็เคยมีเมื่อก่อนนี้; ก็เลยอยากจะพูดถึง เรื่อง
ที่มันเกี่ยวข้องกันอยู่บางประการกับศาสนา โดยเฉพาะพุทธศาสนา คือว่า
การเอาใจใส่ผู้อื่น ช่วยนำบทความทุกขร้อนของผู้อื่น ตามที่จะทำได้นั้น ก็เป็นหลัก

เจียดส่วนเกินให้ผู้อื่นบ้าง เพื่อช่วยให้โลกอยู่เย็น

ธรรมะในพุทธศาสนาข้อหนึ่ง ทั่วเหมือนกัน. หลักธรรมนั้นมีมาก แต่ละข้อก็
เพิ่งเล็งไปยังการทำลายความเห็นแก่ตัว, การช่วยเหลือผู้อื่น ก็เป็นเรื่องช่วยทำลาย
ความเห็นแก่ตัว จึงนับว่า เป็นข้อหนึ่งในบรรดาธรรมะทั้งหลาย ในพุทธศาสนา
และทุกศาสนาด้วย.

คนเราในโลกมีปัญหามากขึ้น ไม่มีความสงบสุขก็เพราะว่า ความเห็นแก่
ตัวมันมากขึ้น, โดยเฉพาะสมัยที่โลกนี้ เขามีความเจริญทางวัตถุ คือสิ่งที่ทำให้เกิด
ผลิตผลิตทางวัตถุ ทางเนื้อ ทางหนัง; ทั้งหมดนั้นก็เป็นการช่วยให้เกิดความเห็นแก่ตัว
ยิ่งขึ้นทั้งนั้น มันจึงมีปัญหามาก ในเรื่องที่มีมนุษย์มีความเห็นแก่ตัวมากขึ้น โดยตรงบ้าง
โดยอ้อมบ้าง.

ที่นักกิจการเป็นกุศล ก็คือกิจการที่ช่วยบรรเทาภัย ที่เกิดมาจากความ
เห็นแก่ตัวของมนุษย์. ที่เรียกว่า กิเลสนั้น หมายความว่าเห็นแก่ตัวทั้งนั้น. กิเลส
มีหลายชื่อ หลาย ๑๐ ชนิด แจกออกไปก็มีหลายสิบชื่อ. แต่ใจความสำคัญมันอยู่ที่
ความเห็นแก่ตัว, แล้วจึงทำอย่างนั้น, ทำอย่างนั้น, ทำอย่างนั้น, ซึ่งเป็นเรื่อง
เบียดเบียนตนเอง เบียดเบียนผู้อื่น. เพราะฉะนั้น เราจึงมองไปยังสิ่งที่จะช่วยแก้ไข
ความทุกข์ ความลำบาก ตามที่จะทำได้.

นี่มีความจริงอะไรอันหนึ่ง ซึ่งซ่อนเร้นอยู่ คือข้อที่ว่า คนมีความอยาก
มีความต้องการอะไรมากเกินไป จนไม่มีอะไรเหลือสำหรับผู้อื่น กล่าวคือ ไม่มีเวลา
ส่วนเกิน, ไม่มีทรัพย์สินสมบัติส่วนเกิน, หรือไม่มีกำลังส่วนเกิน ที่จะเอาไปช่วยผู้อื่น
เพราะเห็นแก่ตัวมากเกินไป; นี่ไม่ใช่ความจริง. ที่จริงนั้นทุกคนมีอะไรเหลือ
สำหรับจะเจียดออกมาเป็นส่วนเกิน สำหรับช่วยผู้อื่นได้ทั้งนั้น; เว้นไว้แต่เราเอง
ไม่รู้สึกรู้สีก, แล้วเราก็ไม่ทำ. เพราะฉะนั้นกิจการอย่างสภากาชาด อย่างอนุกาชาด อะไร
เหล่านี้ มันเป็นเรื่องที่เรียกว่ารวมอยู่ในข้อนี้ ที่เรียกว่า เจียดเอาส่วนเกินมาให้ได้

แล้วก็ช่วยผู้อื่นด้วยส่วนเกินอันนั้น. นั่นเป็นการทำลายความเห็นแก่ตัว และทำลายกิเลสทั้งโดยตรง โดยอ้อม; มีหลายๆ อย่าง.

ถ้าเรามองให้ถี่ เราจะเห็นว่า โลกเวลานี้ กำลังไม่มีความผาสุก มันร้อนเป็นไฟยิ่งขึ้น ก็เพราะว่า คนทั้งหมด หรือว่าแทบจะทั้งหมด มุ่งหมายจะกอบโกยเอาส่วนเกิน โดยไม่รู้ว่าเป็นส่วนเกิน. ที่เราต้องการมาก ๆ นั้น มันเป็นเรื่องที่ไม่จำเป็นก็ได้; นี้ควรจะถือว่าเป็นส่วนเกิน. แต่เราก็ยังถือว่า มันจำเป็น ก็เลยไม่เกิน, เห็นว่าไม่เกิน จะเอาให้ได้, หรือเห็นว่า มันยังจำเป็นอยู่.

ถ้าคนเราอยู่กันอย่างพอดีๆ อะไรๆ มันก็จะเหลือใช้มาก; เคี้ยวมันต้องการ จนเกิน หรือว่า ไม่มีความพอ ก็เลยไม่มีอะไรเหลือ สำหรับที่จะช่วยเหลือกัน โดยบริสุทธิ์ใจ; เว้นเสียแต่มันเป็นการลงทุน. บางคนเขาคุยว่า สละออกไปมาก อย่างนั้น อย่างนี้ ที่แท้เป็นการลงทุน; อย่างนี้มันไม่บริสุทธิ์ ไม่ใช่กิจการของกาชาด หรือของอนุกาชาด เป็นต้น ซึ่งเป็นกิจการที่ “ให้” หรือ “ช่วย” หรือ “สงเคราะห์” โดยบริสุทธิ์, ไม่หวังอะไรตอบแทน, และไม่หวังแม้แต่ว่า จะเอาบุญด้วยเข้าไป. เพราะว่าคำว่า “ทำ” นี้เป็นการกระทำเพื่อเอาบุญ. อย่างนี้ก็ไม่มีอยู่ในหลักเกณฑ์ของอนุกาชาด.

นี่ขอให้คิดดูว่า การที่ไม่ทำอย่างนี้อยู่ นั้นแหละมันแสดงถึงการกระทำที่บริสุทธิ์มาก เมื่อเสียสละ ก็เสียสละกันจริงๆ; แม้เราจะยากจน ก็ยังมีทางที่จะเจียดให้เป็นส่วนเกิน ออกไปช่วยผู้อื่นได้. เพราะฉะนั้น อย่าได้ทำให้มันกลายเป็นเรื่องที่น่าจำเป็นจะต้องทำ หรือรับจ้างทำ หรือถูกบังคับให้ทำ. เราพยายามที่จะจัดให้มันเป็นการบำเพ็ญบุญกุศลไว้เรื่อยไป. กิจการกาชาด อนุกาชาดหรืออะไรทำนองที่คล้ายๆ กันนี้ ให้เอามาฝากไว้ในกิจการของโพธิสัตว์ในพระพุทธศาสนา.

เจียดส่วนเกินให้ผู้อื่นบ้าง เพื่อช่วยให้โลกอยู่เย็น

๑๓๕

ที่เรียกว่าโพธิสัตว์นั้น คือผู้ที่ลืมหัดตัวเองเสียหมด, แล้วก็เอาเวลา ความคิด ความนึก เอาคำสั่งอะไรไปช่วยผู้อื่นหมด; นี่เรียกว่า อุดมคติของโพธิสัตว์. กิจการของกาชาต อนุกาชาต นี้ควรจะเป็นอย่างนั้น, แล้วความมุ่งหมายอันแท้จริงก็เป็นอย่างนั้น. แต่ที่มันกลายมาเป็นเรื่องการเมือง เป็นเรื่องอะไรผูกพันกันบ้าง นี่เป็นเรื่องที่ไม่ตรงต่ออุดมคติ.

ขอให้ถือว่า เป็นการมีบุญ ได้บุญ ถ้าว่าแต่ละคนนี้ มีหน้าที่การงาน มีอาชีพอย่างอื่นอยู่แล้ว แล้วมาได้รับหน้าที่ในเรื่องกาชาต อนุกาชาต อะไรในทำนองนี้ อีกเป็นพิเศษ ไม่ใช่อาชีพ; ทำให้เป็นบุญ เป็นกุศล. การช่วยผู้อื่นนั้น ผู้หนึ่งได้รับประโยชน์; แต่ถ้ามองย้อนมาในตัวเอง เราก็ได้บุญจริงเป็นบุญที่กำจกักกิเลส คือล้างบาปได้จริง.

คำว่า “บุญ” นั้นมีหลายความหมาย บางความหมายก็มากมายมาก แต่คำว่า “บุญที่แท้จริง” มีความหมายเป็นการล้างบาป ตรงกันข้ามกับบาป คือล้างบาป. ในกรณีอย่างนี้ บาปคือความเห็นแก่ตัว บุญแบบนั้นก็ล้างบาป หรือล้างความเห็นแก่ตัว; จึงถือเอาการกระทำนี้ เป็นการทำบุญโดยบริสุทธิ์ใจ แล้วผลก็ไปได้แก่ผู้อื่นอีกมากมาย, แล้วก็เป็นการช่วยประเทศชาติ ช่วยสังคมอะไร อยู่ในตัวเสร็จ. ถ้าข้อความอย่างที่ว่านี้ ไม่มีอยู่ในหลักสูตร หรือกฎเกณฑ์ที่เขาวางไว้สำหรับอนุกาชาต อาตมาก็ขอฝากผนวกให้ไป; สำหรับท่านทั้งหลายจะได้เอาไปเป็นเครื่องช่วยให้เกิดความสะดวก ความง่ายคาย ความสมัครใจ หรือความพอใจ ในการที่จะบำเพ็ญหน้าที่นั้น.

ความจริงใคร ๆ ก็รู้อยู่แล้วว่า สิ่งทั้งหลายที่ผู้คนนั้น คือสิ่งที่เราอยากจะทำ. ถ้าเราพอใจจะทำ รักจะทำ มันก็ไม่เหลือวิสัย ไม่ยาก ไม่ลำบาก. แต่ถ้าเราไม่พอใจ

ไม่อยากจะทำแล้ว มันยากแสนจะยาก หรือมันยิ่งจะยาก; เพราะมันไม่อยากจะทำ ไม่มีอุกมกคิอะไร ที่จะมาผลักดันให้เราอยากจะทำ. สำหรับกิจการอันนี้ ก็ไม่ต้องพูดให้เป็นเรื่องโฆษณาชวนเชื่ออะไรกันอีก ว่ามันเป็นเรื่องบุญเรื่องกุศล โดยบริสุทธ์; เป็นอุกมกคิของโพธิสัตว์ ซึ่งมีมาแล้วตั้งแต่ครั้งพุทธกาล, ก่อนพุทธกาลก็มี ไปอ่านดูก็มีเรื่องราวอย่างนี้.

ในสมัยพระเจ้าอโศก ก็มีการช่วย แม่แต่สัตว์ ให้มีสถานที่ปฐมพยาบาล หรือโรงพยาบาลสำหรับสัตว์ โดยตรงขึ้นประจำหมู่บ้าน. ถ้าสัตว์เจ็บป่วยอะไรขึ้นมา จะได้ช่วยกันง่าย ๆ, ใช้โรงพยาบาลสัตว์นี้ช่วยสัตว์ที่แฟนฟ่านอยู่ตามถนนหนทาง ตามที่ต่าง ๆ. นี่ความคิดไปไกลมากในเรื่องการช่วยเหลือ และอุกมกคิอันนี้ก็ไม่มีใคร พิสูจน์ได้ว่า มันเหลวไหลไร้สาระอะไร; แต่ก็ไม่ค่อยมีใครจะทำ. คิดดูเถิดไม่ค่อยมีใครจะทำ ทั้งๆที่ใครๆ ก็ไม่อาจจะค้านได้ว่ามันไม่ดี แต่ก็ไม่ค่อยจะมีใครทำ; เว้นไว้แต่ผู้มองเห็นประโยชน์, เป็นผู้มึนใจที่เป็นจิตใจสูงกว่าธรรมดาหน่อย คือไม่เห็นแก่ตัวเองฝ่ายเดียว, เห็นแก่ผู้อื่นด้วย. ถ้าเป็นเอามาก ก็เห็นแก่ผู้อื่นยิ่งกว่าตัว, ถ้ามากกว่านั้นอีก ก็เห็นแก่ผู้อื่นหมด ไม่เห็นแก่ตัวเลย.

บุคคลในประวัติศาสตร์ก็ยังมี ที่สำแดงความไม่เห็นแก่ตัวไว้มาก. พระศาสดาของทุกศาสนา เขาจะสอนอย่างนี้ : ให้เห็นแก่ผู้อื่น ยิ่งกว่าเห็นแก่ตัว, หรือว่า “รับใช้ผู้อื่น ทำประโยชน์ผู้อื่นนั้น คือรับใช้พระเจ้า” รับใช้พระเป็นเจ้า หรือสิ่งสูงสุดก็ได้. ถ้ารับใช้ตัวเอง ก็รับใช้กิเลส รับใช้พญามาร. ผู้ที่รับใช้ผู้อื่น ก็หมายความว่าอุทิศอะไรสักอย่าง เพื่อเป็นความสุขของผู้อื่น ก็เรียกว่า รับใช้พระ เป็นเจ้าคือสูงสุดหรือบริสุทธ์. รับใช้ตัวเองก็คือ เห็นแก่ปากแก้อท้อง เห็นแก่ความสนุกสนานอะไรของตัวเอง, มันกลายเป็นรับใช้กิเลส รับใช้พญามาร.

เจียดส่วนเกินให้ผู้อื่นบ้าง เพื่อช่วยให้โลกอยู่เย็น

๑๓๓

ที่นี้ เพื่อมิให้เป็นอย่างนั้นมาก ก็เลยมีกิจการกุศลต่างๆ เกิดขึ้นในรูปแบบนี้
รูปนี้. ที่นี้เราเป็นพุทธบริษัท ควรจะมีกิจการเหล่านี้เป็นของเราเอง; ช่วยกัน
พยายาม ช่วยกันกระทำให้เป็นของเราเอง ก็เป็นของคนไทย ที่เป็นพุทธบริษัท. อย่า
ให้มันกลายเป็นว่า ไปคอยทำตามพวกอื่น พวกฝรั่ง หรือพวกอะไรก็ตาม อย่าให้เป็น
อย่างตามหลังเขา ในเรื่องอย่างนี้; มันไม่จริงใจ.

เรื่องช่วยผู้อื่นนั้นเป็นอุดมคติของคนเราทางฝ่ายตะวันออกนี้ ที่เต็มไปด้วย
ค้ำยศาสนาต่าง ๆ ที่สอนแต่เรื่องอย่างนี้อยู่แล้ว, โดยเฉพาะเราก็เป็นคนไทย หรือว่า
คนบนผืนแผ่นดินนี้ ที่มีวัฒนธรรมตั้งรกรากอยู่บนพุทธศาสนา ซึ่งเป็นศาสนาที่สอน
ให้เห็นแก่ผู้อื่น. นั่นแหละได้มาเป็นรกรากของวัฒนธรรมไทย จนคนไทยอยู่ด้วย
วัฒนธรรมอันนี้มาหลายร้อยปี พันปี หรือพันกว่าปี, จนเกิดเป็นนิสัยของคนไทย :
ที่มีความเมตตาอารี เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ อยู่ในนิสัย จนกระทั่งปรากฏออกมาเป็นความยิ้มแย้ม
แจ่มใสแก่กันทุกคน.

ถ้ายังไม่เคยคิด ก็ขอให้คิด ให้เข้าใจเสีย ว่าทำไมเราจึงมีลักษณะของเรา
อย่างนี้. เพราะฉะนั้นให้ถือว่า เรื่องช่วยเหลือผู้อื่น เห็นแก่ผู้อื่น นี้ไม่ใช่เรื่อง
ใหม่สำหรับเราเลย, ไม่ใช่เป็นเรื่องที่เราเพิ่งไปตามกันคนอื่น ที่เป็นสากล เป็น
อะไรบ้าง. คนไทยเป็นเจ้าของวัฒนธรรมอย่างนี้มานานแล้ว อยู่ในสายเลือด;
เว้นไว้แต่จะเพิ่งเปลี่ยนแปลงไปเสีย เพราะว่าไปตามกันคนอื่น ก็เลยเปลี่ยนแปลง
ไปเสีย.

ถ้าคนไทยเป็นตัวเองอยู่เรื่อยไป ก็จะมีลักษณะอย่างนี้ คือมีการช่วย
เหลือ เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่. คนที่เขาเคยไปเมืองนอกเมืองนามามาก ๆ เขายืนยันขึ้นว่า
การที่จะเสนอตัวช่วยเหลือผู้อื่นอยู่โดยนิสัย เช่นนี้ มีมากในประเทศไทย, ในประเทศ

อื่นนั้นหายาก. อาตมาก็ไม่เคยไปทั่วโลก; แต่ได้ทราบว่า มันเป็นอย่างนั้น ซึ่งพอจะเชื่อได้ว่า มีไม่กี่ประเทศ หรือที่ชาติ ที่พวกนัก ที่มึนสัยในการช่วยเหลือผู้อื่นติดอยู่ในวัฒนธรรมอันลึก. **นี่ไปศึกษาเอาเองก็แล้วกัน ว่าวัฒนธรรมของคนไทยนั้นเป็นอย่างไร? ต้อนรับอย่างไร? โองาปราศรัยอย่างไร? แบ่งกันกินอย่างไร? เป็นเรื่องพิเศษ น่าสนใจ. เขามาพบแล้วเขาสนใจ; ส่วนเราเป็นเจ้าของบ้าน แล้วไม่ค่อยจะรู้สึกตัว ขอให้นึกคิดกันเสียใหม่.**

คนแก่ๆ รุ่นที่ได้ตายไปแล้ว เหลืออยู่ไม่กี่คนแล้วนี้ คนพวกนี้เขามีวัฒนธรรม, เรียกว่าวัฒนธรรมก็แล้วกัน. เขาเห็นแก่ผู้อื่น จนเป็นธรรมเนียมปลีกย่อยๆ ขนบมา สำหรับรองรับวัฒนธรรมนั้นๆ : เช่น พอเขาจะปลุกอะไรลงไปในตัว เขาเมล็ดอะไรปลุกลงไปในตัว, แม้แต่จะปลุกข้าว เขาจะพูดเมื่อเอาเมล็ดพืชหย่อนลงไปในตัวนั้นว่า “**นกกินเป็นบุญ คนกินเป็นทาน**” แล้วจึงกลบดิน, เอามือตบๆ ดิน กลบเมล็ดพืชนั้นว่า “**นกกินเป็นบุญ คนกินเป็นทาน**”. นี่ก็ไม่ใช่เล็กน้อย, ขอให้จำเอาไว้ด้วย, เคยทำหรือเปล่า? ถ้าไม่เคยทำ ก็ทำเสียบ้าง.

แม้จะเอาเมล็ดข้าวฝังลงไปในตัว ก็ว่าอย่างนี้ ถ้ามันมากกว่าไม่กี่หวี ก็ไม่ต้องว่าทุกคราว, อย่างน้อยก็ว่าตอนคราวแรก. แต่ถ้าเป็นเรื่องตามธรรมดาสามัญ เมื่อจะปลุกอะไรข้างรั้วข้างบ้าน ก็ว่าอย่างนี้ทุกหลุมไปเลย; เพราะว่าอาตมาเองก็ได้รับ การสั่งสอนให้ทำอย่างนั้น ยืนยันได้อย่างนี้. **ปลุกขึ้นมาเป็นลูกแล้ว นกกินก็ไม่โกรธ ไม่เอาบินมาyingน, ถ้าคนเขาขโมยก็เรียกว่า ให้ทานไปเลย ไม่ไปจับมาส่งตำรวจ. มันมีเจตนาอย่างนี้; แล้วมันก็ค่อยหายไป ๆ.**

เดี๋ยวนี้ก็ไม่ว่าอย่างนี้; นกกินก็ยังเอามาแกลงเสีย, ขโมยมาเขาก็จับไปส่งตำรวจ; มันเปลี่ยนแปลงไปตรงกันข้าม. เพราะฉะนั้นนิสัยก็ต้องเปลี่ยนแปลงไปเป็น

ธรรมคา. นี่ยังมีอื่น ๆ อีกมาก ที่เอามาพูดให้ฟังนี้ เพื่อให้เห็นว่า วัฒนธรรมไทยที่มีรากฐานอยู่บนพุทธศาสนานั้นเป็นอย่างไร? มันเป็นอุดมคติสูงสุด, และเป็นสปีริต, เป็นเจตนารมณ์อะไรของกาชาด ของอนุกาชาดอยู่ร้อยเปอร์เซ็นต์ในตัวของวัฒนธรรมนั้น ๆ. เพราะฉะนั้นการที่มันฟูเรื่องนั้นขึ้นมา, เอาเรื่องนั้นเรื่องนั้นมาประกอบกันขึ้นอีกก็นับว่าเป็นโชคคิของมนุษย์, แล้วก็จะเป็นผู้ที่ช่วยโลกนี้ให้มันเยือกเย็นได้. แม้ว่าจะเป็นส่วนหนึ่งของคนในโลก ไม่เป็นไปทั้งหมด ก็ยังมีส่วนที่จะช่วยโลกให้เยือกเย็นได้.

อย่าคิดว่าคนอื่นเขาไม่ทำกัน; แล้วเราก็จะเสียเปรียบ. เพราะว่าเราไม่ได้ต้องการแต่เรื่องเงิน เรื่องของ อะไอย่างเดียว, เราต้องการจิตใจที่สูง ที่ดี บริสุทธิ์ ที่สะอาด สว่าง สงบ ด้วย; เพราะฉะนั้นเราจึงไม่เคียดแค้น ในสิ่งที่คนอื่นเขาเคียดแค้นกัน. อย่าเห็นว่าเรื่องอย่างนี้เป็นเรื่องโง่งม เรื่อง “นกกินเป็นบุญ คนกินเป็นทาน” นี้ ไม่ใช่เรื่องโง่งม เป็นเรื่องที่จะทำมนุษย์ให้เป็นมนุษย์ ให้ผิดแผกแตกต่างไปจากสัตว์.

ที่ประเทศอินเดีย เมื่อ ๑๐ กว่าปีมาแล้ว, อาตมาเคยไป ก็ยังได้เห็นอย่างนี้ซึ่งเข้าใจว่า เป็นต้นตอของวัฒนธรรมอื่น ๆ หรือเป็นวัฒนธรรมไทย ก็คือ เห็นลิงกินข้าวในนาอยู่ แข่งกันกับเจ้าของนา ที่กำลังเกี่ยวข้าว ใครเคยเห็นที่ไหนบ้างในประเทศไทย. คนก็เกี่ยวเอา เกี่ยวเอา, ลิงก็กินข้าว แข่งกันอยู่กับเจ้าของนาที่กำลังเกี่ยวข้าวอยู่. นั่นแหละมันมีความหมายอยู่ที่ว่า “นกกินเป็นบุญ คนกินเป็นทาน”; เพราะมีจิตใจเมตตา กรุณา จนคนอื่นเห็นว่า มันโง่ มันบ้า หรือว่ามันงมงาย. แต่นี่คือ วัฒนธรรมโบราณที่ประเสริฐ, เขาต้องการจิตใจที่เป็นอย่างนั้น. เขาก็ลงทุนด้วยข้าว ที่ให้มันกินนั่นแหละ; ให้ลิงมันกินเข้าไปได้เท่าไรก็เรียกว่าเหมือนกับจำนวนเท่าที่เรามีจิตใจอย่างนั้น เอามาใส่ในจิตใจของเรา, ซึ่งจะเรียกว่าบุญ

กุศล หรืออะไรก็ตามที่. แต่ก็ไม่ใช่ทุกหนทุกแห่งในอินเดีย อย่างนี้ที่บ้านนอกเสียด้วย ไม่ใช่ในเขตเมืองที่เจริญ ยังมีอะไรอย่างนี้อยู่มาก.

พุทธศาสนา หรือ วัฒนธรรมอื่นๆ ก็มาจากอินเดียมาก เข้ามาอยู่ในคนไทย เรา มีการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์. เพราะฉะนั้น ขอให้ทุกคนที่จะปฏิบัติหน้าที่กาชาด หรือ อนุชาต ก็ตาม จงมองเห็นเจตนารมณ์ หรือกิจกรรมอันนี้ ว่ามันเพื่อช่วย เพื่อนมนุษย์โดยบริสุทธิ์ใจ, เจียดสิ่งต่างๆ ที่เรามีอยู่ให้เป็นส่วนเกินออกมาให้ได้. อย่าพูดว่า ไม่มีเวลา อย่าพูดว่าไม่มีเงิน อย่าพูดว่าไม่มีแรง, ต้องเจียดออกมาให้ได้ เพื่อจะช่วยเหลือด้วยความสมัครใจ ไม่มีใครบังคับ; แล้วก็สอนลูก เด็กๆ ด้วย : ให้เขารู้จักเจียดของ ที่เขาคิดว่า เขามีไม่ใคร่พอนั้นแหละ เจียดออกมาให้ได้ เจียดออกมาให้ผู้อื่นบ้าง.

เช่นว่า เด็ก ๆ เขามีสตางค์ของเขา สำหรับเอามาใช้ซื้ออาหารกินในโรงเรียน กินอะไรกลางวันก็ไหนก็ตาม ซึ่งเขามีเพียงวันละ ๕๐ สตางค์ มันก็ไม่ค่อยจะพออยู่แล้ว แม้กระนั้นเราก็ควรจะสอนให้เขาเกิดความคิดว่า ควรจะเจียดออกมา ให้มันเป็นส่วนเกิน ให้ทันได้ แม้สัก ๕ สตางค์ก็ยั้งดี เอา ๕ สตางค์นี้ให้เป็นส่วนเกินสำหรับเรา แล้วก็เอา ไปช่วยผู้อื่น ให้โรงเรียนก็ได้ ให้ใครก็ได้; นี่จะเป็นการอบรมให้มีศีลธรรมดี มีความเห็นแก่ผู้อื่น.

เดี๋ยวนี้เราสอนกันแต่ปาก แล้วเด็ก ๆ ก็จดไว้ในสมุด ปิดสมุดแล้ว มันก็อยู่ในสมุด มันก็ไม่เกิดการเปลี่ยนแปลงในจิตใจ. เราต้องให้เขาทำลงไปจริง ๆ ต้องรู้จัก ส่วนเกิน. ให้รู้ว่า เวลาของเขาต้องทำให้มี, เจียดออกมาได้ ๑๕ นาที ๒๐ นาที สำหรับช่วยเหลือผู้อื่นโดยเฉพาะ; จะพูดว่าไม่มีเวลาไม่ได้ จะพูดว่าไม่มีแรงก็ไม่ได้ จะพูดว่าไม่มีเงินก็ไม่ได้. ใต้อะไรมาบาทหนึ่ง ก็เจียดออกไป หนึ่งสตางค์ก็ได้ สองสตางค์ก็ได้ สามสตางค์ก็ได้ เอาไปให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น. ถ้าทำกันอย่างนี้ คนก็จะมิมีนิสัยเห็นแก่

เจียดส่วนเกินให้ผู้อื่นบ้าง เพื่อช่วยให้โลกอยู่เย็น

๑๔๑

ผู้อื่น ช่วยเหลือผู้อื่น ตรงตามเจตนารมณ์ของกิจการกาชาด หรือนุकाชาด หรืออะไร
อย่างยังเป็นแน่นอน. ฉะนั้นขอให้คิดถึงเรื่องหลักเกณฑ์นี้ ที่ว่าเราต้องเจียดทรัพย์สิน
ที่เป็นส่วนเกิน ช่วยเหลือผู้อื่นให้จนได้.

เดี๋ยวนี้โลกมันจะฉิบหาย จะวินาศ จะลุกเป็นไฟ ก็เพราะว่า มีแต่ผู้ที่จะ
กอบโกยเอามาเป็นของตน. กอบโกยเอาส่วนเกินของผู้อื่นที่จะเจียดมาได้นั้น เอามา
เป็นของตน โดยใช้วิธีหลอกลวงอะไรต่างๆ. ต่างคนต่างทำอย่างนั้น ก็เต็มไปด้วย
ศัตรู : ก็เป็นศัตรูกันระหว่างชาติ, ระหว่างประเทศ ระหว่างครึ่งโลก ต่อครึ่งโลก;
อย่างนี้เป็นนักกอบโกยส่วนเกินทั้งนั้น. ถ้าไม่มีใครเจียดส่วนเกินให้เป็นประโยชน์
แก่ผู้อื่นบ้าง โลกย่อมกำลังจะลุกเป็นไฟยิ่งขมๆ. ถ้าไม่เปลี่ยนแปลงกันบ้างแล้ว
โลกจะต้องลุกเป็นไฟเป็นแน่นอน.

ขอให้ทุกคน จงมีความยินดี พอใจ เคารพ ในอุคมคติ ของกิจกรรม
อนุกาชาด ไม่ว่าจะทำกิจกรรมส่วนไหน แม้จะช่วยเหลือด้วยเงิน ทางวัตถุ ทางร่างกาย
ทางอะไรต่างๆ ก็ขอให้ถือว่า มันเป็นการกระทำ ที่เห็นแก่ผู้อื่น, แล้วก็ละลาย
ความเห็นแก่ตัวลงไปทีละน้อยๆ, ให้มีความเห็นแก่ผู้อื่นอยู่ด้วยในจิตใจ. ความ
เห็นแก่ตัวนั้นเอาออกไปเสียได้ เท่าไร ก็ยิ่งดี. ถ้าความเห็นแก่ผู้อื่นมีมากขม ความสุข
มันก็แผ่ไพศาลทั่วไปหมด; ก็ไม่ไปไหนเสีย, เราที่อยู่ในโลก ก็พลอยได้รับ
ความสงบเย็นไปกับเขาด้วยเหมือนกัน.

นี่เป็นเรื่องทางจิต ทางวิญญาณ ขอให้เข้าใจว่าอย่างนั้น : คือเรื่องทาง
วัตถุ ทางร่างกายนั้น ต้องกินอาหารเป็นเครื่องหล่อเลี้ยง, เรามีเงินซื้ออาหารกิน
มีเครื่องนุ่งห่ม มียาแก้โรค; นี่เป็นเรื่องของร่างกาย เราก็อยู่ด้วยปัจจัยเหล่านี้.
ช่วยผู้อื่น ก็ช่วยเหมือนกัน; แต่แล้วเรายังได้อีกอย่างหนึ่ง มาเป็นเรื่องของจิตใจ

คือความดี หรือบุญ หรือกุศล ที่ทำให้จิตใจมีความทุกข์ไม่เป็น, เกิดมีอะไรขึ้น ก็ร้องไห้ไม่เป็น เพราะเป็นผู้เสียสละอยู่เรื่อย จนเป็นปกติวิสัย. การเสียสละอยู่เรื่อย ทำให้มีความทุกข์ไม่เป็น, มีความทุกข์ได้ยาก เพราะเป็นผู้เสียสละอยู่. นี่เป็นเรื่องทางจิตทางวิญญาณ จิตใจมันต้องการอย่างนี้.

ยกตัวอย่างง่าย ๆ เช่นว่า เราถูกขโมยอะไรไปอย่างหนึ่ง; ถ้าเราเป็นคน มีแต่เรื่องทางวัตถุด้านเดียว เราก็กโกรธ เราก็กุ๊กกักร้อน ไปหาตำรวจมาจับ. ถ้าจับไม่ได้ หรือสมมุติว่าจับไม่ได้ ก็มานั่งร้องไห้อยู่; แม้ว่าตำรวจจับได้ มันก็ยังโกรธ ยังเป็นทุกข์อยู่. แต่ถ้าเราเป็นผู้ที่มันเสียสละ เป็นผู้บริจาคอะไรอยู่ เราก็กจะทำอย่าง ที่ “คนแก่ก่อน” เขาคิด; ก็คือให้ทานมันไปเลย ก็ไม่ต้องมานั่งร้องไห้อยู่ ไม่ต้อง เสรว่าโศกอะไรอยู่.

นี่เป็นเรื่องทางฝ่ายจิตใจ จะได้รับประโยชน์ในการที่เป็นผู้เห็นแก่ผู้อื่น, หรือเสียสละ; ไม่ใช่เรื่องจำยอม ที่ต้องให้ทานไปเลย เพราะจำยอม มันต้องเปลี่ยน ให้เป็นเรื่องทางจิตใจโดยแท้จริงว่าเราได้เสียสละ, เราได้บริจาค. ความจริง เรา ได้สละความเห็นแก่ตัว นั่นมันมีค่ามากกว่าค่าของวัตถุ ที่เขาขโมยเอาไป. คน แก่ก่อนเขารู้จักทำทุกอย่าง ให้กลายเป็นบุญไปหมด แม้แต่สิ่งที่ถูกขโมย ฉะนั้นจึงควร จะยุติกันเสียที่ว่า การเห็นแก่ผู้อื่นทำให้จิตใจสูงขึ้น เป็นเรื่องทางวิญญาณ, เป็น เรื่องความสุข ความสงบ ทางจิตใจในเรื่องทางวิญญาณ.

ที่นี้ ก็มาถึงเรื่องทางวัดนี้ เรียกว่า วัดธารน้ำไหล, สวนโมกขพลาราม, มุ่งหมายส่งเสริมในเรื่องทางจิต ทางวิญญาณ ให้มีความเข้าใจในเรื่องทางจิต ทาง วิญญาณ โดยเฉพาะคือความที่ไม่ยึดมั่นถือมั่นอะไร โดยความเป็นตัวกู-ของกู; แล้วไปเที่ยวคุงูสิ่งต่าง ๆ ในวัดนี้ให้ทั่ว จะเป็นรูปภาพกัณฑ์ สิ่งของที่จัดขึ้นกัณฑ์ มีความหมายที่จะให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ ในเรื่องทำลายความเห็นแก่ตัวทั้งนั้น ซึ่งเป็นเรื่อง ทางวิญญาณ.

ที่มานั่งตรงนี้ก็เป็นเรื่องการศึกษาทางวิญญาณได้ ถ้าเรารู้สึกสบายใจได้; นั่งอยู่ตรงนี้ก็เป็นเรื่องที่สอนทางวิญญาณ ว่าเรากำลังไม่เห็นแก่ตัว เรากำลังลืมเรื่องตัวกู เรื่องของกูหมด, ความคิดชนิดนั้นกำลังไม่มีอยู่ในจิตใจของเราในเวลานี้. เพราะฉะนั้นเรานั่งที่นี้ ในเวลานี้ เราก็กำลังมีความสุขที่สุด; ถึงแม้เราไม่ต้องมีอะไรมากิน มายั่วนอะไร เราก็สบายที่สุด เพราะเรากำลังว่างจากความยึดมั่น เป็นตัวกู — เป็นของกู.

แม้แต่เรากำลังนั่งกลางทราย ก็รู้สึกสบายดีกว่านั่งบนฟูก เบาะ เมะหมอน ที่นั่น ที่นี้ ในเมื่อจิตใจมันว่างไปจากความห่วงเห่น หรือยึดมั่น เป็นตัวกู—ของกู. คนเราจะมีความสุขจะปฏิบัติหน้าที่เพื่อผู้อื่น ก็ต้องมีความสุข ไม่มีความเบื่oring เกียจอะไร. นี่จึงจะขอบอกแถมอีกว่า พระพุทธเจ้าท่านประสูติกลางดิน, ตรัสรู้กลางดิน, นิพพานกลางดิน, โดยมากท่านอยู่กลางดิน; เพราะว่ากฎของท่านก็เป็นพื้นดิน. ที่มานั่งก้นกลางดินตรงนี้ก็ควรจะรู้สึกอย่างนี้ แล้วก็ควรจะจดจำไปด้วยว่า มานั่งกลางทรายน ก็คือมานั่งท่าสนะอย่างเดียวกันกับพระพุทธเจ้า.

ไปอ่านหนังสือต่าง ๆ ดูเถิด จะรู้ว่าท่านประสูติกลางดินอย่างไร ที่สวนลุมพินี, ท่านตรัสรู้กลางดินอย่างไร ที่โคนต้นโพธิ์ ริมแม่น้ำ, ท่านนิพพานกลางดินอย่างไร ที่สวนป่าไม้สาละของพวกมัลลกะศรัย. ท่านเป็นกษัตริย์ก็จริง ในเมื่อกฎของท่านอยู่ที่พื้นดิน แล้วจะไม่ให้อยู่ที่พื้นดินอย่างไรได้; เพราะท่านเป็นพระพุทธเจ้า การอยู่ที่พื้นดินนี้แสดงว่าไม่เห็นแก่ตัวกู—ของกู ดีกว่า.

ขอให้อ่านไว้ว่า วันนี้นั่งกลางทราย ก็เป็นการเสียสละอย่างหนึ่ง ในด้านลึกของจิต ของวิญญาณ. เพราะฉะนั้นขอให้ไปดูสิ่งต่าง ๆ ที่จะแสดงความหมายอย่างนี้ หรือจะสอนในเรื่องอย่างนี้ : รูปภาพที่มมตัก ที่เห็นแต่ไกลนั้น เป็นภาพแจกลูกตา แล้วไม่มีใครเอากัน วิ่งหนีไปเป็นฝูง ๆ; พวกที่ไม่มีหัว ไม่ยอมรับลูกตา ที่ยอมรับลูกตาไม่กัคน. นิมิตนอยเท่ากับผู้ที่เสียสละ เพื่อผู้อื่น และ

การสอนตามภาพที่ให้ลูกตานั้น ก็สอนเรื่องไม่เห็นแก่ตัว ให้เห็นแก่ผู้อื่น ; แต่
 ไม่มีใครชอบกับคน ไม่มีใครยอมรับ, เพราะโลกมันกำลังเปลี่ยนเป็นวัตถุนิยม ;
 เพราะฉะนั้นรูปภาพนี้ จึงเป็นรูปภาพที่สอนเรื่องอย่างนี้ คือเรื่องที่มีนชาดแคลนทาง
 วิญญาณ, ชาดแคลนเรื่องทางวิญญาณทางมโนธรรม, เรื่องต่างๆ เป็นเรื่องทางวัตถุ
 เสียมาก. ยิ่งเข้าไปข้างในตึกนั้นจะยิ่งพบแต่เรื่องอย่างนี้.

ถ้าจะสะดวก หรือเพลิดเพลิดสักหน่อย ก็ไปที่โรงปั้น ไปกระทั่งที่สระน้ำ
 ใหญ่ กลางสระมีต้นมะพร้าวอยู่ต้นหนึ่ง นั่นก็เป็นเรื่องสอนถึงความหมายของคำว่า
 “นิพพาน”. มะพร้าวอยู่กลางน้ำ, น้ำคือทะเลซึ่งคือ วัฏสงสาร หรือความทุกข์,
 มะพร้าวก็โผล่อยู่ที่ตรงนั้น แต่ไม่ใช่สิ่งเดียวกัน ; อย่างนี้เป็นต้น. เป็นเรื่องทางจิต
 ทางวิญญาณ ; เพราะว่าเรื่องทางวัตถุนี้ มันมากเกินไปแล้ว มันเพื่อเกินไปแล้ว.
 ในที่นี้ก็มุ่งหมายจะให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ ในเรื่องทางจิต ทางวิญญาณ ให้คนเรา
 มีความเจริญทั้งสองฝ่าย คือฝ่ายร่างกายด้วย ฝ่ายจิตฝ่ายวิญญาณด้วย ก็จะเป็น
 มนุษย์ที่สมบูรณ์.

เป็นอันว่า อาตมาขอแสดงความยินดี ต่อท่านทั้งหลายที่ได้มาที่นี่ ที่ได้พบ
 ปะกัน แล้วขออนุโมทนาในการที่มาช่วยกันอบรม ให้เกิดนิสัยที่เป็นอุดมคติของ
 พระโพธิสัตว์ คือการเห็นแก่ผู้อื่นด้วย ซึ่งเป็นเจตนารมณ์ของกิจกรรมอนุภาชาต
 อันจะเป็นเรื่องก้าวหน้า ทางจิต ทางวิญญาณด้วยเหมือนกัน, เป็นเครื่องต่อต้าน
 วิกฤตกาลของโลก. นับว่าเป็นการได้ที่ดี เป็นการได้กระทำไปอย่างดี โดยยึดถือหลัก
 แห่งพระธรรม หรือพระศาสนา. นี้เป็นคำสอนของพระศาสนา และพระศาสดา
 ที่บำเพ็ญกันมา ตลอดถึงพระโพธิสัตว์ทั้งหลายด้วย ; เพราะฉะนั้นขออภัยคุณอันนี้
 ให้พรแก่ท่านทั้งหลายด้วย.

ขอให้ท่านทั้งหลาย จงประสบความสำเร็จ ความก้าวหน้า ในกิจการ
 ที่กระทำอยู่ ประสบความสุขส่วนตัว และส่วนผู้อื่น อยู่ทุกทีพาราตริกกาลเทอญ.

คำยอชมเชย
(เรื่องที่ ๙)

งานอนุภาษาด ในแง่ของศีลธรรม

บรรยายอบรมผู้บริหารงานอนุภาษาด จังหวัดสุราษฎร์ธานี
ผู้มาพักแรมที่คำยอชมเชย

๘ สิงหาคม ๒๕๑๗

ท่านผู้บริหารงานอนุภาษาดทั้งหลาย,

อาตมามีความยินดีอย่างยิ่งที่ได้พบท่านทั้งหลาย โดยเฉพาะผู้ที่เสียสละบริหารงานอนุภาษาด; ซึ่งอาตมาก็มีความสนใจอยู่ตลอดเวลา. อาตมาได้รับคำขอร้อง ให้กล่าวเรื่องอะไร ที่เป็นประโยชน์แก่ท่านทั้งหลายบ้างตามโอกาสที่จะอำนวย.

ทำความรู้สึก เป็นเกลอกับธรรมชาติ เพื่อรำลึกถึงพระพุทธเจ้า

สิ่งแรกก็อยากจะพูดถึงความรู้สึก เกี่ยวกับบรรยากาศที่นี่ ในลักษณะอย่างนี้ว่าจะมีประโยชน์อะไรแก่งานของบุคคลผู้เสียสละอย่างนี้. ขอให้นึกถึงการที่ เรานั่งกลางพื้นดิน และรู้ความหมายของการนั่งกลางพื้นดิน ซึ่งจะสรุปรวมอยู่ในคำว่า “เป็นเกลอกันกับธรรมชาติ”.

คำว่า “เป็นเกลอกับธรรมชาติ” นี้มีความหมายหลาย ๆ แ่ง หลาย ๆ มุม : คือศกัศสิทธิ์, เป็นไปเพื่อความรู้, แล้วแสดงลักษณะแห่งการเสียสละอย่างแท้จริง. ขอให้คิดถึงพระพุทธเจ้ากันให้บ่อย ๆ ในแง่ที่ว่า ท่านประสูติกลางคืน ตรัสรู้กลางคืน นิพพานก็กลางคืน สั่งสอนโดยทั่ว ๆ ไปก็กลางคืน กุฎิของท่านก็พื้นดิน. อาตมาไปคุทุกแห่งแล้วในประเทศอินเดีย ที่เขาเรียกว่าซากพระคันธกุฎินั้น เป็นพื้นดินทั้งนั้น. คุณเกิดท่านประสูติกลางคืน ที่สวนลุมพินี ใต้ต้นสาละ อย่างที่เอามาปลูกเป็นตัวอย่างไว้ที่ต้นหนึ่ง ที่ตรงนั้น ใครชอบก็ไปถ้ายรูปใต้ต้นสาละได้.

พระพุทธเจ้าท่านประสูติใต้ต้นสาละ นิพพานก็ใต้ต้นสาละ ตรัสรู้ก็ใต้ต้นโพธิ์ ที่ริมตลิ่ง ก็กลางคืนอีกเหมือนกัน; ท่านอยู่กลางคืนแท้ ๆ เป็นเกลอกับธรรมชาติ ถึงขนาดนี้ จึงขอให้เรานึกทุกกราว ที่ได้นั่งกลางคืนอย่างนี้. อาตมาชักชวนให้มานั่งกลางคืนกันอย่างนี้ ก็เพื่อเป็นโอกาสให้ระลึกนึกถึงพระพุทธเจ้า ว่าท่านเป็นพระพุทธเจ้าได้อย่างไร. ท่านเป็นเกลอกับธรรมชาติ แล้วต้องเสียสละมากน้อยเท่าไร; อย่างที่ว่า ท่านไม่มีร่ม ไม่มีรองเท้า ไม่มีอะไร อย่างที่เรามีกันอยู่เดี๋ยวนี้, ท่านไม่มีรถ ไม่มีเรือ ต้องเดินด้วยเท้า อย่างนี้เป็นต้น.

การเป็นเกลอกับธรรมชาตินี้ แสดงลักษณะอย่างที่ว่า ให้เกิดความรู้แจ้งเห็นจริงในส่วนธรรมชาตินั้น จึงจะประพฤติปฏิบัติอะไรถูกต้อง; แล้วยังมีความหมายแยกออกไปอีกแง่หนึ่งว่า เป็นการเสียสละ. ถ้าเราไม่ยอมเป็นเกลอกับธรรมชาติอย่างนี้แล้ว ก็ไม่มีการเสียสละ พอจะทำหน้าที่สูงสุดนั้นได้; นอกนั้นก็เป็นเรื่องที่ไกลออกไป คือว่า ถ้าเราไปเกลียดธรรมชาติ รักแต่ความสวยงามบนวิมานอย่างนี้ ก็เลยล้มละลายกันเท่านั้นเอง. เดียวนี้โลกกำลังจะวินาศก็เพราะเหตุนี้ : เกลียดธรรมชาติ ทำลายธรรมชาติ หลงใหลการเป็นอยู่อย่าง กินดีอยู่ดี แข่งกับเทวดา โลกจึงกำลังจะวินาศ.

นี่คือขั้นแรก ที่ว่าขอให้มารับบรรยากาศชนิดที่เป็นเกลอกันกับธรรมชาติ
ที่เยือกเย็นอย่างนี้.

งานกาชาด หรือ อนุภาษาด จำต้องกลมกลืนกับศีลธรรม

ที่นี้ จะพูดถึงเรื่องที่ตั้งใจจะพูดตามหัวข้อที่อยากจะพูด โดยหัวข้อว่า
งานกาชาด หรือ งานอนุภาษาดในแง่ของศีลธรรม; จะพูดแต่ในแง่ของ
ศีลธรรม เพราะว่า ในแง่อื่น ๆ ท่านทั้งหลายย่อมทราบดีกว่า; ถึงแม้ในแง่ของ
ศีลธรรมนี้ ก็ยังมีทางพูดได้เป็นหลายระดับ.

งานกาชาด หรือเจตนาารมณ์ของกิจการกาชาดนี้ พิจารณาดูกันในแง่ของ
ศีลธรรมกันบ้าง ว่าจะเป็นอย่างไร. เคียงนี้อาตมาถือว่า ไม่ได้พูดกับตัวบุคคล ตัว
อนุภาษาด แต่พูดกับเจ้าหน้าที่ผู้บริหารงานอนุภาษาด; ก็ต้องพูดกันสำหรับเป็น
ความรู้ ที่จะไปพูดต่อกันต่อหนึ่ง จึงได้พูดในส่วนที่ลึกกว่าที่จะพูดกับลูกเด็ก ๆ.

งานกาชาดในแง่ของศีลธรรมนี้ จะพูดกันในแง่ของคำ หรือความหมาย
ทางศีลธรรม ในงานอนุภาษาด ว่าในกิจกรรมอนุภาษาดนี้ มีคำหรือความหมายทาง
ศีลธรรมอย่างไรบ้าง. อาตมารู้สึกว่ สิ่งที่สำคัญที่สุดในเวลานี้ คือสิ่งที่เรียกว่า
ศีลธรรม.

โลกทั้งโลกเลย กำลังจะวินาศเพราะความไม่มีศีลธรรมเพียงพอ ;
นี่ ขอให้นึกถึงขั้นนี้เป็นหลักใหญ่ก่อน. ขอให้มองให้เห็นว่า กิจการทุกแขนง,
สถาบันอะไรต่าง ๆ ที่จัดขึ้นนี้ ก็เพื่อประโยชน์แก่โลก เพื่อโลกอยู่รอด เพื่อโลกมีสันติ.
ถ้าโลกนี้ต้องวินาศลงไป เราก็เหนื่อยเปล่า; เราจึงต้องรู้ว่าอะไรเป็นสิ่งสำคัญที่สุด
ที่จะทำให้โลกนี้อยู่รอดได้; แม้งานกาชาด งานอนุภาษาดทั้งหลายนี้ ก็มุ่งหมาย
เพื่อจะให้โลกนี้อยู่รอดได้ ในลักษณะที่งดงามน่าดู.

ที่ส่วนที่เกี่ยวกับศีลธรรม ก็มีอยู่มาก ซึ่งจะได้พูดกันต่อไป; แต่เดี๋ยวนี้ขอให้อ่านถึงความจำเป็น ที่โลกจะต้องมีศีลธรรมกันเสียก่อน; เราจึงจะประยุกต์ของ ๒ อย่างนี้เข้าด้วยกัน คือ งานกาชาดที่ประกอบอยู่ด้วยศีลธรรม. โลกจะวินาศก็เพราะว่า ปราศจากศีลธรรมอย่างเดียว; ดูในประเทศไทยเราก็เหมือนกัน : ศีลธรรมกำลังลดลงอย่างไร, เราได้รับความลำบากอย่างไร, ทั้งที่วัตถุเจริญ หรือแม้แต่การศึกษา ก็ต้องเรียกว่าเจริญ. แต่มันไม่ผนวกศีลธรรมเข้าไปด้วย; ผิดกันกับการศึกษาสมัยก่อน ซึ่งแผดคู่กันไปกับเรื่องศีลธรรม.

ที่เราให้เขาเรียนวิชาความรู้ อันทำให้ฉลาดอย่างเดียว ก็จะทำให้ไม่สนใจศีลธรรม มากขึ้นก็ได้; แม้จะรู้มากฉลาดมาก แต่ศีลธรรมนั้นด้อยไป มันก็มีปัญหา อย่างที่กำลังมีปัญหายุ่งเหยิง. ในวงการศึกษาก็มีปัญหามาก, ออกไปถึงวงการปกครอง วงการอื่น ๆ ก็กำลังมีปัญหา ที่เนื่องมาจากความไม่มีศีลธรรม. ฉะนั้นเราหวังได้ยาก ที่ว่าจะกลับไปหาความสุข ถ้าเราไม่สนใจสิ่งที่เรียกว่าศีลธรรม.

เมื่อขาดศีลธรรมอย่างเดียวแล้ว ความฉลาดอย่างอื่นไม่ช่วยให้เรามีความสุขได้. ขอให้อ่านดูกันในเรื่องอย่างนั้นที่เป็นปัญหาสำคัญ; ถ้าไม่มีศีลธรรม แม้กิจการอนุชาดก็ไม่ได้, หรือกิจกรรมอนุชาดจะปราศจากศีลธรรมไปไม่ได้ มันจะล้มเหลวหมดเหมือนกัน. ฉะนั้น เมื่อรู้เรื่องศีลธรรมดี ก็จะได้นำไปทำให้มันกลมกลืนกันกับงานอนุชาดนั่นเอง; แล้วเมื่อนั้นแหละ งานกาชาด หรืออนุชาด ก็จะเป็นตัวเป็นตนขึ้นมา; มีความจริง, มีความหมายขึ้นมา และพิเศษยิ่งไปกว่านั้น ก็คือจะปฏิบัติได้ง่ายขึ้น.

ในการทำงานใด ๆ ไม่มีจิตใจประกอบด้วยศีลธรรมแล้ว ไม่มีอะไรสนุก; คุณนั้นน่าเบื่อไปหมด เพราะจะไม่มีอะไรเสียสละ ไม่มีการบูชาคุณงามความดีอะไรต่าง ๆ.

ฉะนั้นเราจึงพูดกันเรื่องศีลธรรมข้อนี้กันอยู่เสมอ เพื่อว่า งานในหน้าที่ต่าง ๆ นั้น จะได้เป็นงานที่สนุก.

สิ่งที่เรียกว่า “ศีลธรรม” โดยย่อ คือพูดแต่โดยใจความ

เมื่อถามขึ้นว่า ศีลธรรมคืออะไร? อยากจะขอร้องให้มองให้ลึกซึ้งถึงที่สุด ไปตามธรรมชาติ ก็จะเข้าใจสิ่งที่เรียกว่าศีลธรรมได้ดี. คำว่า ศีล แปลว่า ปรกติ ไม่ได้แปลศีลว่าข้อห้ามข้อปฏิบัติอะไร อย่างที่เราจำกันอยู่นั้น เป็นความหมายที่ ๒ ที่ ๓ ต่อ ๆ กันมา.

ความหมายที่ ๑ ของคำว่า สี-ละ นี แปลว่า ปรกติ

เช่นเราถือศีล ก็เพื่อให้เกิดความปรกติ, ปรกติ คือไม่ผิด ไม่เสียหาย ไม่บาปไม่กรรมอะไรต่าง ๆ นั้น เราจึงถือศีล. แต่คำว่า “ศีล” นั้นแปลว่าปรกติ, ถือศีล ก็คือ ถือข้อปฏิบัติ ที่ทำให้เกิดความปรกติ. ฉะนั้นสนใจคำว่า ปรกติ คำเดียวก็พอ สำหรับสิ่งที่เรียกว่าศีล หรือศีลธรรม.

จงมองดูตามธรรมชาติ ถ้าเกิดการผิดปรกติขึ้นมาแล้ว จะเป็นอย่างไรบ้าง? ลองคิดดูเอง สังเกตดูเอง ถ้าเกิดการผิดปรกติตามธรรมชาติขึ้นมา แล้วจะเป็นอย่างไรบ้าง? มันก็ต้องตาย มนุษย์จะต้องตาย, สัตว์ทั้งหลายก็ต้องตาย, ต้นไม้ต้นไถ่ก็ต้องตาย, หรือจะเกะกะไม่น่าดู. ฉะนั้นความปรกติคือ เป็นความถูกต้อง ทรงอยู่ได้ ไม่ตาย; ตามธรรมชาติแท้ ๆ มันก็ต้องการความปรกติที่เรียกว่า สี-ละ คือภาวะแห่งความปรกติ.

ธรรมชาติอยู่โดยสภาพปรกติก็เรียกว่า มีศีล ใต้เหมือนกัน; แม้ที่สุดแต่ ก้อนหินก้อนนี้ เป็นวัตถุแท้ ๆ ถ้าอยู่ในสภาพที่ปรกติ ไม่ได้ไปทำอะไรใคร ก็เรียกว่า

มีสติได้ คือมันน่าทึ่งกว่า. ถ้ามีอะไรมาทำให้กระจายกระจาย มันก็ไม่น่าทึ่ง คือมันผิดปรกติ; ฉะนั้นความเป็นปรกติก็มีได้ แม้แต่เกี่ยวกับวัตถุล้วน ๆ ที่ไม่มีจิตใจ ถ้ามันมีความปรกติแล้วมันก็น่าทึ่ง.

ถัดขึ้นมามีร่างกายของคนเรา ถ้าผิดปรกติมันก็ต้องตายอีกนั่นแหละ หรืออย่างน้อย ก็ไม่น่าทึ่ง; ฉะนั้นการกระทำ หรือการพูดจา^{นี้} ต้องเป็นปรกติ : ทางกาย วาจา ปรกติ มีศีลธรรมก็น่าทึ่ง.

สูงขึ้นมาทางจิต ก็ต้องการความปรกติ; ถ้าจิตผิดปรกติ คนก็เป็นบ้า หรือไม่มีกำลัง อ่อนเปลี้ยเป็นต้น. ถ้าต้องการความเป็นปรกติทางจิต ก็คือ สีสละ หรือศีลอีกนั่นแหละ.

สูงขึ้นไปอีกชั้นหนึ่ง ศีลธรรมทางจิต ก็คือทางสติปัญญา; เราสบายดี ทางร่างกาย สบายดีทางจิต แต่ยังไม่เข้าใจผิดก็ได้, ฉลาดปราดเปรื่อง แต่เข้าใจผิดก็ได้ คือความรู้^{นั้น}มันผิดก็ได้; มันต้องมีความถูกต้อง ในทางสติปัญญา ความคิด ความเห็น อะไรอีกทีหนึ่ง จึงจะเป็นความปรกติขั้นสุดท้าย เรียกว่าความปรกติทางสติปัญญา.

อาตมามักชอบเรียก ความปรกติทางสติปัญญา ว่าทางวิญญาณ. *๗๗* จิต^{นั้น}คือระบบจิตที่เกี่ยวกับประสาท เป็นส่วนใหญ่เช่นเราไม่คลุ้มคลั่ง ไม่เป็นบ้า; ^{นี้}ก็เรียกว่า ปรกติทางจิต ส่วนปรกติทางวิญญาณ^{นั้น} หมายถึงมีความคิดความเห็น ความเชื่ออะไรต่าง ๆ ถูกต้อง ไปหมด; ^{นั้น}จึงจะเรียกว่า มีความปรกติทางวิญญาณ.

ตามธรรมทาน^{นั้น} ทางวัตถุก็ปรกติ วัตถุล้วน ๆ ไม่มีชีวิตจิตใจก็ต้องปรกติ ทางร่างกายของคนก็ต้องปรกติ ทางจิตของคนก็ต้องปรกติ ทางสติปัญญาของคนก็ต้อง

ปรกติ อย่างนี้เรียกว่า มีความเป็นปรกติ; เรียกว่า ศีลธรรมก็ได้ แปลว่า ธรรม ที่ทำความปรกติ หรือมีความปรกติอยู่ตามธรรมดา. ซึ่งงานอนุภาหาคตามหัวข้อ ต่าง ๆ ที่มีอยู่นั้น ก็ไม่มีอะไรผิดไปจากที่กล่าวมานี้ได้; คือต้องการความผาสุก หรือความปรกติของร่างกาย ของจิต ของทุกอย่าง แม้กระทั่งของวัตถุทั้งหลาย ที่แวดล้อมอยู่รอบ ๆ ตัวเรา.

นี่คือข้อที่อาตมาบอกว่าไม่มีอะไรที่ไม่เกี่ยวกับศีลธรรม คือธรรมที่ทำความ ปรกติ ให้คนในโลกอยู่เป็นปรกติ มีความผาสุก. ที่งานอนุภาหาคนี้ ก็เป็นกิจกรรม แขนงหนึ่งของกิจกรรมทั้งหลายในโลก ซึ่งก็เป็นไป เพื่อความเป็นปรกติ : เพื่อ วัตถุปรกติ เพื่อร่างกายปรกติ เพื่อจิตใจเป็นปรกติ กระทั่งเพื่อวิญญาณ ในระดับที่มัน เกี่ยวข้องกัน มีความเป็นปรกติด้วย.

นี่คือศีลธรรมตามธรรมชาติ มีหลักของธรรมชาติเอง เป็นใจความ สำคัญ ที่ควรทราบเกี่ยวกับศีลธรรมในความหมายที่ ๑.

ความหมายที่ ๒. คือ ศีลธรรมที่บัญญัติโดยมนุษย์ มนุษย์เราก้าวหน้า มาเรื่อย ๆ ทางศีลธรรมวัฒนธรรมก็ก้าวหน้า คือ มีการบัญญัติศีลธรรมว่าอย่างนั้น ว่าอย่างนี้; นี่ก็เพื่อให้คล้อยตามความต้องการของธรรมชาตินั่นเอง; มิฉะนั้นเราก็ ไม่รู้ว่า จะทำอย่างไรจึงจะได้ความปรกติอันนั้นมา. เขาจึงบัญญัติระเบียบทางศีลธรรม ขึ้นมา เป็นข้อ ๆ หมวด ๆ เพื่อให้ต้องทำกันอย่างนั้น ๆ เพื่อให้เกิดความปรกติ ในลักษณะ ที่น่าพอใจ ทั้งนี้พอจะฟังได้เป็น ๓ ตอน :-

- ตอนที่ ๑. คือความปรกติที่น่าพอใจ ที่ตัวปัจเจกชน คือที่ตัวบุคคลคน หนึ่ง ๆ ก็ต้องมีความถูกต้องเป็นปรกติอันน่าพอใจ.
- ตอนที่ ๒. ถัดขึ้นมาที่สังคม

คือหลาย ๆ คนรวมกันเป็นสังคม นี้ก็ต้องมีลักษณะปรกติ ถูกต้องเป็นที่น่าพอใจ เพราะ
 อำนวยการประพฤติศีลธรรม. ตอน ๓. จะมองไปถึงสถาบัน หรือหลักการอะไรก็ได้
 ที่มันเป็นที่ตั้งของสังคม ซึ่งจะต้องเป็นปรกติด้วย; เช่น ผู้ที่มีหน้าที่จัดทำ ควบคุม
 บังคับบัญชา หรือว่าจัดมนุษย์ จัดโลกอะไรก็ตาม. สถาบันที่เป็นที่ตั้งแห่งความมั่นคง
 ของสังคมนั้น จะต้องปรกติด้วย.

ดูเท่านี้ ก็จะพบว่า จุดสำคัญที่เราจะต้องสนใจ นั้นอยู่ที่บุคคล แล้วที่
 สังคม และสถาบันต่าง ๆ ที่มีมนุษย์จัดขึ้น เพื่อประโยชน์แก่ความมุ่งหมายอันนั้น ;
 และเรากำลังทำให้เด็ก ๆ อนุภาชาติของเรารู้จักสิ่งเหล่านี้. อาตมาอยากจะเปรียบเทียบใน
 ชั้นนี้ คือว่า หัวข้อปฏิบัติของอนุภาชาติ ที่มีว่า : จะจงรักภักดีต่อประเทศชาติ
 ศาสนา พระมหากษัตริย์ นี้ข้อหนึ่ง. ข้อสอง จะมีความเป็นมิตร ประพฤติ
 ต่อกัน ชึ่งกันและกันทุกคน. แล้วข้อสาม จะเป็นผู้ที่มือนามัยดี แล้วจะช่วย
 ให้ผู้อื่นมือนามัยดี.

เปรียบเทียบหลักการของอนุภาชาติกับหลักการของศีลธรรม

ที่กล่าวมาข้างต้น ข้อหนึ่งของอนุภาชาติ ที่มีที่แรกเกี่ยวกับสถาบัน
 ประเทศชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ นั้นแหละคือ อยู่ในตอนสาม ของศีลธรรม.

ที่ว่าให้ช่วยเหลือกันทุกคน เป็นมิตรกันทุกคน ซึ่งเป็นเรื่องของสังคม ;
 ๕๗
 นเบนตอนสอง เหมือนกันกับศีลธรรม.

ข้อสาม เกี่ยวกับมือนามัยของคนนี้ เรียกว่า มีความถูกต้องส่วนบุคคล
 เพราะว่า แต่ละคนมือนามัยดี หรือมีความสามารถหรือมีพลังกำลังเต็มที่ ในการที่จะ
 เป็นมนุษย์ สำหรับปฏิบัติหน้าที่ของมนุษย์ ; ๕๘
 ๕๙
 นตรงกับหลักศีลธรรมข้อหนึ่ง.

ข้อปฏิบัติของอนุภาษาดอย่างนี้ ก็เรียกว่า **ทุกคนมีอนามย์** ก็หมายความว่า ทุกคน
ทำตนถูกต้อง ที่พร้อมที่จะปฏิบัติหน้าที่ของมนุษย์; ถือเป็นเรื่องสำคัญพื้นฐาน
คือ **ทุกคนคล่อง**.

ทีนี้เมื่อบุคคลได้แล้ว **สังคม** เพราะว่าการประกอบขึ้นด้วยบุคคล
แต่ทีนี้อะไรจะมาสัมผัสกันก็ได้ ก็มีสิ่งที่เรียกว่า **มิตรภาพ** เจตนาารมณ์แห่งความ
เป็นมิตร มาเป็นส่วนสัมผัสกัน; ถ้าไม่มีอันนี้ คนก็เห็นแก่ตัวเป็นคน ๆ ไป มัน
เลยแยกกันเป็นคน ๆ เข้ากันไม่ได้ แล้วย่อมไม่มีสังคมขึ้นมาได้.

แล้วส่วนที่จะมีความรักเพื่อนมนุษย์ผูกพันกันเป็นสังคม ซึ่งสังคมจะผูกพัน
กันอยู่ได้ ทั้งมีหลักดำเนินไปด้วยดี ก็ต้องมีหลักเกณฑ์อะไรต่าง ๆ, หรือเป็นสถาบัน
ที่รักษาไว้ซึ่งหลักเกณฑ์ ตลอดจนถึงพื้นฐานทางวัตถุ. ฝ่ายศีลธรรมก็มีสิ่งที่เรียกว่า
ประเทศ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์. คำว่า **ประเทศ** เราหมายถึงแผ่นดินคือ
ชาติ เราหมายถึง ค่าของการที่เราผูกพันกันอยู่ได้ ให้เป็นพวกที่มีกำลัง. ศาสนา เป็น
เรื่องของความถูกต้องทางจิตใจ หรือควบคุมความถูกต้องทุกอย่างไว้. **พระมหากษัตริย์**
ก็คือ ผู้ที่ทำหน้าที่ควบคุมสั่งเหล่านั้ไว้ให้ถูกต้อง ในฐานะเป็นผู้นำ.

พูดอย่างที่กล่าวมานี้ก็จัดได้เป็น**อีกชุดหนึ่ง**ก็ได้ คล้ายกับพูดจากข้างบนลงมา
ข้างล่าง คือเราจะเอามาพูดเป็นข้อที่ ๑. ก็ได้เหมือนกันว่า **ประเทศ ชาติ ศาสนา**
มหากษัตริย์ เข้าใจหน้าที่ดี ประพฤติต่อสิ่งนั้น ๆ ให้ถูกต้อง. ข้อ ๒ ลงมาถึง
สังคมมนุษย์ ข้อ ๓ มาถึง **ปัจเจกชน**คนหนึ่ง ๆ; อย่างนี้ก็ได้ ตามหัวข้อที่ให้
พวกอนุภาษาด เขาถือเป็นหลัก.

พิจารณาดู หลักการของอนุภาษาด ในแง่ของศีลธรรม

อาตมาก็จะถือโอกาสพูดกันถึงสิ่งเหล่านั้ เป็นข้อ ๆ ไป; แต่ว่าจะพูด
เฉพาะในแง่ของศีลธรรม ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า อาตมาจะช่วยพูดในแง่ของ

ศีลธรรม ^๕ที่อยู่ในกิจกรรม ที่เรียกว่าเป็นของอนุภาชานั้นเอง. ฉะนั้นจะดูที่คำว่า
ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์นั้นก่อน.

^๕หน้าที่ทางศีลธรรมของอนุภาชิต ^๕เกี่ยวกับหลักการข้อที่ ๑. คือประเทศ
ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์อย่างไร ^๕ที่เราจะต้องบอกให้ลูกเด็ก ๆ ของเรารู้.

ในฐานะที่ท่านทั้งหลายเป็นครูบาอาจารย์ เป็นผู้บริหารกิจการ ที่จะไป
สอนลูกเด็ก ๆ เหล่านั้น นี้เราก็ควรต้องรู้ หรือยิ่งกว่ารู้ คือเข้าใจอย่างดี; แล้วจึง
ไปพูดกับเขาให้สำเร็จประโยชน์ ในการที่เขาจะประพฤติ ปฏิบัติ ต่อสิ่งที่เรียกว่า
ประเทศ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ซึ่งเราขอร้องให้เขาจงรักภักดีอย่างยิ่ง.

คำ ๔ ^๕คำนี้เป็นคำที่ชินหูกันมานานักหนาแล้ว ตั้งแต่อาตมายังเด็ก ๆ ก็ได้
ยินคำ ๔ คำนี้ ประเทศ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ^๕เดี๋ยวนี้ก็ยังใช้ได้อยู่.
คำว่า ประเทศ เราต้องหมายถึงแผ่นดิน เพราะว่า ถ้าเราไม่มีแผ่นดินอยู่แล้ว เราจะ
อยู่กันได้อย่างไร; ประเทศไทยก็ต้องมี คือ แผ่นดินไทย. ชาติไทย คือความที่
เป็นอิสระ ในการที่จะใช้สอยแผ่นดินนั้น; ถ้าจงรักต่อแผ่นดิน คือ ประเทศ ^๕
เราต้องไม่ทำลายแผ่นดิน. ^๕เดี๋ยวนี้มนุษย์ทั้งโลกกำลังทำลายแผ่นดิน ให้สูญค่าไป
โดยไม่จำเป็นมากขึ้น คือทำลายทรัพยากรของธรรมชาติมากขึ้น ๆ จนเป็นแผ่นดินที่ไม่
น่าอยู่มากขึ้น ^๕นี้เป็นเรื่องใหญ่.

ขอให้ไปศึกษาเอาเองต่างหากอีกก็แล้วกัน; ^๕อะไร ๆ ในแผ่นดินนี้ เรา
เอาขึ้นมาทำลายเสียมาก ^๕โดยไม่จำเป็น ไม่เท่าไรก็จะมีของบางอย่างใช้. เราทำ
แผ่นดินที่อุดมสมบูรณ์ให้เป็นแผ่นดินที่ไม่อุดมสมบูรณ์ ^๕หรือจะกลายเป็นทะเลทรายไป
ในที่สุด เช่นการทำลายป่าไม้เสีย อย่างนี้เป็นต้น; ^๕ประเทศเราก็ต้อยค่าลงทุกวัน

เพราะเราทำลายที่ตัวแผ่นดินนั้น โดยไม่รับผิดชอบ โดยไม่คู่ให้ตี ไม่ระมัดระวังให้ตี แผ่นดินของเราก็จะเสื่อมคุณค่าไป.

แผ่นดินไทย มีสภาพที่เรียกว่า “ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว” นั้น ระวังให้ตีเถอะ มันจะไม่มีเหลืออยู่แล้ว, มันจะไม่มีปลาในน้ำ จะไม่มีน้ำทำนองอย่างนี้แหละ; เพราะเราไม่ระมัดระวังกันในเรื่องนี้ ไม่กตัญญูต่อแผ่นดิน ไม่ช่วยกันรักษาธรรมชาติ อันถูกต้องของแผ่นดินไว้. ที่พูดนี้มิได้หมายความว่าเราจะไม่เปลี่ยนแปลงแผ่นดินกันเสียเลย; แผ่นดินนั้นมันก็ต้องปรับปรุงให้เหมาะสมสำหรับความเจริญ แต่อย่าไปทำลายมันเข้า. ที่นี้ คนเห็นแก่ตัวแล้วทำลายแผ่นดินหรือทรัพยากรในดินนั้นมากเกินไปก็จะเป็นสิ่งที่ควรจะสอนให้ทราบกันเสีย ตั้งแต่เด็ก ๆ เล็ก ๆ อย่างนี้บ้าง.

คำว่า “ชาติ” หลังจากประเทศก็มีชาติ คือ ความที่เป็นอิสระ ที่จะยึดครองแผ่นดินนี้เพื่อความสุขสบายของตน ตลอดถึงวัฒนธรรมประเพณีอะไรต่าง ๆ ของชาตินี้ก็ต้องเรียกว่าชาติด้วยเหมือนกัน. ให้จงรักภักดีต่อชาติ ก็หมายความว่า ช่วยกันทำให้ชาติยังคงอยู่ อย่าให้สูญชาติ แต่ในข้อนี้ก็อยากจะขอให้สังเกตเป็นพิเศษว่า เรากำลังสูญชาติ ในความหมายที่ร้ายแรง. เรายังไม่สูญชาติ ไทยยังเป็นชาติอิสระอยู่ในโลกนี้ ในทางการเมือง; แต่ว่าเรากำลังสูญเสียชาติไทยในทางวัฒนธรรม หรือในทางวิญญาณไปอย่างมาก ในข้อที่ไปตามกันฝรั่ง. ขอบอกที่ใช้คำหยาบอย่างนี้ เพราะประหยัดเวลาดี. เราเดินไปตามวัฒนธรรมตะวันตก จนสูญเสียความเป็นไทยไปมากแล้ว; ระวังให้ตี.

ปัจจุบันนี้ ความเป็นไทยเหลือน้อยเต็มทีแล้ว โดยเฉพาะวัฒนธรรมทั้งหลายแล้วกำลังไปตามเขาด้วยการศึกษา ซึ่งทำให้ฉลาดแต่ในทางที่จะเห็นแก่ตัว ไม่มีจิตใจอย่างบรรพบุรุษของเรา; นี้เรียกว่า เราสูญชาติในฝ่ายวิญญาณไป. สูญชาติทางการเมืองนั้น เมื่อแพ้เป็นข้าเขา ก็เรียกว่าสูญชาติทางการเมือง; ส่วนสูญชาติทาง

วิญญานนี้ ไม่ได้ไปแพ้เป็นข้าเขาทางการเมือง แต่ไปเป็นทาส เป็นข้าเขาในทางวัฒนธรรม. เราโง่งมง่าย ก้มหัวลงไปเป็นทาสเขาในทางวัฒนธรรม จนเขาจะทำอะไรแก่เราก็ได้ในทางวัฒนธรรมนี้; นี่เรียกว่า เราก็สูญเสียในทางวัฒนธรรมไป คือสูญเสียทางวิญญาน.

ขอให้ช่วยบอกเด็ก ๆ ของเราให้รู้ด้วย ว่าการสูญเสียทางวัฒนธรรม นั้นอันตรายที่สุด ถ้าเราชินทำอยู่อย่างนี้ มันก็เท่ากับว่าสูญเสียไปโดยจิตใจแล้ว แม้ว่าตัวร่างกายมันจะยังอยู่ในทางการเมือง; ในที่สุดมันจะสูญเสียทั้งสองอย่าง. การสูญเสียทางการเมือง แต่ถ้าทางจิตใจยังอยู่มันไม่สูญเสียเชิง แล้วก็ไม้อันตรายมาก เหมือนที่สูญเสียไปในทางวิญญาน คือทางวัฒนธรรม; ถ้าสูญเสียในทางวัฒนธรรมทางวิญญาน แล้วจะสูญเสียลิบกลับไปเลยเหมือนกับชาติหลายๆ ชาติในโลก ที่ได้หายสูญไปแล้ว เหลืออยู่แต่ชื่อในประวัติศาสตร์ นี่ร้ายยิ่งกว่าสูญหายทางการเมือง. เรายังไม่สูญเสียทางการเมือง และก็ยังไม่สูญเสียทางวัฒนธรรมด้วย คือทางวิญญานนั้นแหละ ก็ชาติ, ก็ชาติเรียกว่ายังมีชาติอยู่โดยแท้จริง.

ระวังเถิด เกี้ยวนี้ประเทศไทยเรา กำลังสูญเสียในทางวัฒนธรรม หรือทางวิญญาน ยิ่งขึ้นไปทุกทีๆ แม้ว่าทางการเมืองจะเรียกว่า มีอิสรภาพเป็นชาติไทยอยู่ อิสรภาพก็จะค่อยร่อยหรือไปด้วย เพราะส่วนต้นเหตุบังจัญ มันมีอยู่ที่จิตใจ อยู่ในทางจิตใจ ถ้าทางจิตใจเสียไป ทางร่างกายมันก็จะเสียไปตาม. ฉะนั้นลูกเด็ก ๆ ของเรา ควรจะรู้จักความสูญเสียในทางวัฒนธรรม หรือทางวิญญานให้มาก; ต้องรักษาไว้ให้ได้แล้วเราก็จะไม่สูญเสียในทางการเมือง. ที่ให้อัจฉริยะคิดต่อชาติ ก็ต้องช่วยกันทำให้ชาติยังคงอยู่ทั้ง ๒ ทาง คือทั้งทางการเมือง และทางจิตใจ หรือทางวิญญาน ทางวัฒนธรรมนั้น.

สิ่งที่เรียกว่า ชาติ ก็มีอยู่อย่างนี้ ที่เราขอร้องให้เขาระลึกนึกถึง หรือสงวน ะไรกันไว้.

ที่นี้ เรื่อง “ศาสนา” ก็หมายความว่า จะจงรักภักดีต่อศาสนา อย่างไม่, ควรจะรู้จักศาสนาว่า มีประโยชน์อย่างไร, จำเป็นอย่างไร, ประเทศชาติถ้าขาดศาสนาแล้ว จะเป็นอย่างไร.

ศาสนา ก็คือต้นตอ สำหรับที่จะคงไว้ซึ่งจิตใจที่ถูกต้อง โดยแท้จริงเรื่อง ศาสนาก็เป็นเรื่องทางจิตใจ แต่มันมีผลลงมาถึงทางกายด้วย ทางวัตถุด้วย; เป็นเรื่อง ใหญ่ที่จะต้องพูดกันมากกว่าจะจบ ในที่นี้สรุปว่า เป็นเรื่องที่จะรักษาจิตใจของมนุษย์ไว้ ให้มีความเหมาะสมสำหรับที่จะเป็นมนุษย์ ที่ไม่เป็นอันตรายต่อกันและกัน.

เมื่อพูดถึงศาสนา ควรจะให้ลูกเด็ก ๆ ของเรารู้จักไว้ว่า อย่างน้อยก็มี ๔ ระดับ หรือ ๔ ชั้น คือ :

ศาสนาในระดับวัตถุ สัญลักษณ์นั้น ได้แก่ วัตถุอาราม โบสถ์ วิหาร พระเจดีย์ ผ้าเหลือง อะไรต่าง ๆ นั้นมาเป็นวัตถุสัญลักษณ์, กระทั่งพระเครื่องที่แขวนคอ นี้ก็เป็นวัตถุสัญลักษณ์. ศาสนาในฐานะเป็นวัตถุสัญลักษณ์อย่างนี้เราก็ต้องมี เพราะว่ามันเป็นการตั้งต้น หรือเป็นที่ยึดเหนี่ยวของลูกเด็ก ๆ เรียกว่าศาสนาอยู่ในรูป ของวัตถุ; เป็นสัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่คนโบราณเขาชอบกล่าวอย่างว่า “ผ้าเหลือง”.

ถัดขึ้นมาเป็นเรื่องการเล่าเรียน; ศาสนาที่อยู่ในรูปของการเล่าเรียน ก็เรียกว่าปรียัติ คือเรียนพระธรรม เรียนปรียัติธรรม ศีลธรรม ปรมัตถธรรม อะไร ก็ตาม. การเล่าเรียนนี้ก็พระศาสนาในรูปหนึ่ง ซึ่งต้องมีถูกต้อง และสมบูรณ์ด้วย.

สูงขึ้นมาพระศาสนาในรูปของการปฏิบัติ ^{๕๕}นี้ยังจำเป็นมากที่ต้องมี ; ถ้าไม่มีการปฏิบัติแล้ว เรียกว่าตัวแท้ของศาสนานั้นจะไม่มีเหลือเลย จะเหลือแต่สัญลักษณ์ หรือเปลือกนอกหรือภาชนะเสีย. ศาสนาในระดับที่เป็นตัวการปฏิบัติ^{๕๖}นี้สำคัญมาก นับตั้งแต่พระสงฆ์ลงมาถึงชาวบ้าน กระทั่งลูกเด็ก ๆ ทั่วอนุภาชาติ^{๕๗}นี้เอง ก็จะต้องมีศาสนาที่อยู่ในรูปของการปฏิบัติ ตามศีลธรรมต่าง ๆ ; หรือแม้แต่หน้าที่ของ อนุภาชาติ^{๕๘}นี้ ก็เรียกว่า การปฏิบัติธรรมด้วยเหมือนกัน, จะต้องถือว่าเป็นส่วนของศาสนา ส่วนหนึ่งด้วยซึ่งเป็นการปฏิบัติธรรมด้วยเหมือนกัน.

ศาสนาในระดับสุดท้ายก็คือผลที่ได้รับ เป็นมรรค ผล นิพพาน คือความสุข ความผาสุก ที่เกิดมาจากการปฏิบัติพระศาสนา; เมื่อรู้แจ้งแทงตลอดแล้ว ย่อมไม่ทำ ความทุกข์ให้เกิดขึ้น พระศาสนาส่วนนี้ก็เป็นการได้ผล ได้รับผล ได้ส่วยผล ของการ ปฏิบัติพระศาสนานั่นเอง.

ถ้าจงรักภักดีต่อศาสนาจริงเต็มตามความหมาย ก็ต้องช่วยทำให้ศาสนาใน ๔ รูป หรือ ๔ ระดับ^{๕๙}นี้ยังคงอยู่. วัตถุสัญลักษณ์ วัตถุอารามก็ต้องช่วยให้น่าดู ให้เรียบร้อย ให้บริบูรณ์ การศึกษาเล่าเรียน ก็ต้องช่วยให้มีครบถ้วน, การปฏิบัติ ก็ต้องมีอย่างขันขันแข็งที่สุดเลย, ทำได้อย่างนี้ก็ได้รับความสงบเย็นเป็นสุข ซึ่งเป็น ผลของศาสนาโดยตรง.

การจงรักภักดีต่อศาสนา ต้องช่วยกันทำให้เกิดอาการอย่างที่ว่ามานั้น^{๕๖} ให้ได้.

ที่^{๕๗}นี้ เรื่องเกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์ คำนี้ก็เนื่องมาแต่กาลก่อน คือ ในยุคที่มีระบบกษัตริย์ปกครอง จนกระทั่งอยู่ในยุคที่กษัตริย์อยู่ใต้กฎหมาย, กระทั่ง

ยุคที่ประเทศบางประเทศเลิกองค์กษัตริย์ไป, เปลี่ยนเป็นมีสถาบันบุคคลที่เลือกขึ้นมาตามมติประชาชนไทยเป็นต้น. เรื่องนี้จะทำให้เกิดสับสนแก่ลูกเด็ก ๆ ว่าสถาบันกษัตริย์คืออะไรกันแน่? มันอยู่ที่ตรงไหนกันแน่?

เราควรจะเข้าใจทีเดียวว่า บุคคลกลุ่มหนึ่ง หรือคณะหนึ่ง หรือคน ๆ หนึ่งก็สุดแท้ ที่รับหน้าที่ควบคุมปกครอง ให้สิ่งต่าง ๆ เป็นไปตามวัตถุประสงค์; เพราะเราต้องถวายเป็นอานาจ มอบอำนาจให้แก่บุคคล หรือคณะบุคคลสำหรับทำหน้าที่ปกครอง ซึ่งหลักการอย่างนี้มีมาแล้วตั้งแต่ดึกดำบรรพ์ก่อนพุทธกาล. ถ้าเราอ่านในพระไตรปิฎก เราจะพบเรื่องอย่างนี้ คือรู้จักมอบอำนาจให้แก่บุคคลคนหนึ่งที่มีร่างกายแข็งแรง มีสติปัญญาเฉียบแหลม มีอะไรดีต่างๆ เป็นหัวหน้า แล้วก็เชื่อฟังคนนั้น มีเป็นครั้งแรกในโลก; เขาเรียกว่า พระยาสมมติราชา ไม่รู้จักพัน ก็หมั้นบีมาแล้ว มีคนอย่างนั้น.

เรื่องเล่ามานั้นเป็นเรื่องในประเทศอินเดีย ซึ่งเป็นต้นตอของวัฒนธรรมทั้งหลาย ประเทศไทยเรานี้ก็ได้รับวัฒนธรรมอินเดียมา เรื่องอย่างที่มีในประเทศอินเดียนี้ก็ติดเข้ามาด้วย. ในอินเดียนั้นถ้าวรรณะกษัตริย์ราชวงศ์ไหน ที่เขาสามารถพิสูจน์ถอยหลังขึ้นไป – ถอยหลังขึ้นไป จนถึงบรรพบุรุษของเขา ว่าสืบต่อมาจากพระเจ้าสมมติราชาของคั่นแล้ว เขาก็ภาคภูมิใจกันใหญ่; ที่จริงมันก็อาจจะสืบสาวขึ้นไปได้ทั้งนั้นแหละไม่โดยตรงก็โดยอ้อม.

ในที่นี้ต้องการให้พิจารณาดูตรงที่ว่า บุคคล หรือคณะบุคคลที่ได้รับมอบอำนาจ ให้ควบคุมการปกครอง เรียกว่าสถาบันกษัตริย์นั้นขนาดไม่ได้; ถ้าชาติก็เหมือนกับไม่มีผู้ควบคุมหรือผู้ปกครอง หมู่คณะก็เป็นไปไม่ได้. ฉะนั้นเราจึงต้องปฏิบัติกันให้ถูกต้องตามข้อตกลงแห่งสัญญาประชาคม หรืออะไรก็สุดแท้แต่จะเรียก; แล้วผู้ที่ได้รับ

มอบหมายให้ดำเนินหน้าที่ปกครองเขา ก็ต้องทำให้ดี, ให้ทุกคนต้องสนับสนุนได้ด้วยดี; ยิ่งเมื่อเขาได้ทำหน้าที่ดีมาเป็นหลายชั่วคน ก็เกิดเป็นสถาบันที่แน่นแฟ้น เป็นราชวงศ์ที่แน่นแฟ้น อย่างนี้ก็ย่อมจะควรแก่การจงรักภักดีมากขึ้น.

ทั้งนี้เพื่อว่า จะให้การเป็นอยู่ของประเทศ ชชาติ หรือศาสนา เป็นอยู่ได้จริง เป็นอยู่ได้โดยสะดวกหรือว่าเจริญก้าวหน้า; แล้วยิ่งกว่านั้นกษัตริย์บางองค์ ก็เป็นผู้นำในทางวิญญานด้วย เหมือนกับครูอาจารย์เป็นผู้นำในทางวิญญานนั้นแหละ. กษัตริย์บางองค์ในบางยุคบางสมัย ในประวัติศาสตร์นั้น เป็นผู้นำในทางศีลธรรมด้วย เครื่องครัดในทางศาสนาทางศีลธรรมด้วย ก็ยิ่งง่ายที่จะทำให้เกิดความก้าวหน้ามั่นคง แก่ประเทศ ชชาติ ศาสนา; เพราะฉะนั้นสถาบันกษัตริย์ หรือวรรณะกษัตริย์นี้ ยังคงมีอยู่ได้กระทั่งปัจจุบันนี้; คือบุคคล หรือคณะบุคคล ที่ทำหน้าที่ควบคุมประเทศชาติ จะเป็นชั้นหัวหน้าโดยตรงก็มี ที่เป็นผู้ร่วมมือกันก็มี นับว่ารวมเหมาะกันลงไปในวรรณะกษัตริย์ ได้ทั้งนั้น.

หน้าที่ ที่ว่าจะต้องจงรักภักดีต่อประเทศ ชชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ นั้นจะเป็นไปได้ด้วยดี ก็ต่อเมื่อเรารูจักสิ่งเหล่านั้นดี เพราะฉะนั้นเราจะต้องบอกลูกเด็ก ๆ ของเรา ให้เข้าใจให้ดี ให้รู้จักสิ่งเหล่านั้นให้ดี แล้วเขาก็จะรู้จักหน้าที่ ที่จะประพฤติกระทำต่อสิ่งเหล่านั้น. คุณเหมือนว่า กฎเกณฑ์ข้อนี้ หรือ หลักเกณฑ์ข้อนี้ จะต้องใช้ไปทั่วทุกหน่วย หรือทุกสาขาของกิจกรรม ไม่เฉพาะแต่อนุภาชาด ไม่เฉพาะลูกเสือ ไม่เฉพาะอะไร; แม้เป็นเรื่องของประชาชนพลเมือง ชาวไร่ ชาวนา อะไรก็ตาม ควรต้องมีความสนใจ จงรักภักดี ต่อประเทศชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ด้วยกันทั้งนั้น; แล้วยังครอบคลุมมาถึง พระเจ้า พระสงฆ์ คณะสงฆ์ ก็เหมือนกัน จะต้องเอื้อเฟื้อต่อสิ่งที่เรียกว่า ประเทศ ชชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์.

นี่คือข้อแรก ซึ่งเป็นหน้าที่ทางศีลธรรมของลูกเด็ก ๆ ที่เป็นอนุภาชาด.

หลักการข้อที่ ๒ ที่ว่า เราจะทำความเป็นมิตร กับคนทุกคนประพฤติประโยชน์ส่วนรวม.

ข้อนี้ถ้ามาอยากจะสรุปไว้ในคำว่า “มิตรภาพในสังคม”; มองดูในแง่ของศีลธรรม จะเข้าใจได้ง่ายที่สุด เพราะศีลธรรมนี้มุ่งหมายอย่างยิ่ง ต่อสิ่งที่เรียกว่า มิตรภาพ หรือภาวะแห่งความเป็นมิตรซึ่งกันและกัน; **ธรรมะข้อนี้** เราเรียกว่า **เมตตา**.

คำว่า “เมตตา” **ตัวหนังสือแปลว่า ความเป็นมิตร หรือภาวะแห่งมิตร.** ทางศีลธรรมนี้วางไว้กว้างครอบคลุมจักรวาล **โดยบทที่ถือกันเป็นหลักมาตั้งแต่โบราณ ก่อนพุทธกาล ก็ได้;** แต่โดยเฉพาะในพุทธศาสนา **พระพุทธองค์ทรงขยายอย่างสูง** คือบทที่ว่า “**สังฆมชิวตทงหลาย**” เป็นเพื่อนทุกข์ **เกิด แก่ เจ็บ ตายด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น.** บางทีเราก็คัดค้านเข้ามา เหลือเพียงว่า “**สังฆทงหลาย เป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น**”; **นี่ก็ต้องเล็งถึงสัตว์เดรัจฉานด้วย** แม้สัตว์เดรัจฉาน ก็อยู่ในฐานะเป็นมิตร ไม่ใช่เฉพาะคน มนุษย์ด้วยกัน.

เรื่องเมตตานี้ อยากจะขยายความออกไปถึงคำว่า “**สังฆมชิวตทงหลาย** ที่เป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น **นี่ต้องขยายออกไปถึง แม้แต่ต้นไม้** มันก็เป็นสังฆมชิวต **เราก็ควรจะต้องปรานีมัน.** **เดี๋ยวนี้** คนโง่เสียเอง **ไปอกตัญญูต่อต้นไม้ที่มีชีวิต :** พวกมันไปทำลายต้นไม้ ทำลายป่าไม้ ทำลายกิ่งไม้ หรืออะไร ๆ ของต้นไม้ไป **ก็ทำให้ขาดประโยชน์ไปเป็นอันมาก.**

ที่ร้ายกว่านั้นอีก ก็คือว่า **ความใจคำอำมหิตนี้** มันคงคนขนมาจากสิ่งเล็ก ๆ ก่อน **ถ้าเราฆ่าแมลงไม่ได้** เราก็ฆ่าคนไม่ได้, **ฆ่าสัตว์ตัวเล็กๆ ไม่ได้** ก็ฆ่าสัตว์ตัวใหญ่ ๆ ไม่ได้; **ถ้าเราฆ่าต้นไม้ไม่ได้** เราก็ฆ่าคนแมลงไม่ได้ เป็นลำดับ

กันมาอย่างนั้น. ฉะนั้นความรู้สึกละก็ควรจะแผ่กว้างลงไปถึงว่าสัตว์ หรือ สิ่งมีชีวิต
ที่มีความรู้สึกละก็ ต้องยอมรับว่า มันมีความรู้สึกไม่อยากตาย ไม่อยากวินาศ
ไม่อยากฉิบหายอะไร ด้วยเหมือนกัน.

เดี๋ยวนี้ ทางวิทยาศาสตร์สมัยปัจจุบัน เขาก็พิสูจน์ ค้นคว้า ทดลองกัน
ได้มากขึ้น ๆ ว่าต้นไม้ก็มีความรู้สึกเหมือนกับมนุษย์ อย่างเดียวกับมนุษย์; แต่
การที่มันจะแสดงออกนั้น มันแสดงออกไม่ได้ เพราะอวัยวะอะไรต่างๆ ของมันมีไม่พอ.
ฉะนั้นต้องใช้ตัวช่วยเครื่องวัด ที่ทำขึ้นโดยวิธีทางวิทยาศาสตร์ ประกอบด้วยพวกกระแส
ไฟฟ้าทำเป็นเครื่องวัด วัดอารมณ์ของมันไม่ได้. เมื่อต้นไม้ถูกเผาไฟนี้ มันมีอารมณ์
เปลี่ยนจนเครื่องวัดแสดง, กระทั่งต้นไม้ที่ได้รับการประคบประหงม พูดยาคำยดี ปฏิบัติ
ต่อด้วยดี ถึงกับร้องเพลงให้ฟัง; มันก็จะแสดงออกมาเป็นความเจริญงอกงาม พิเศษ
กว่าต้นไม้ที่ถูกละเลย อย่างนี้เป็นต้น.

รวมความว่า ต้นไม้ก็มีความรู้สึก แล้วมันก็ไม่อยากจะตายเหมือนกัน;
ฉะนั้น ความเมตตาควรจะมีความกว้างไปถึงสิ่งที่มีความรู้สึกทั้งหลาย ว่า มันก็เป็น
“เพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันหมดทั้งสิ้น”. การที่เราจะถนอมความ
รู้สึกของสิ่งเหล่านั้นไว้ได้เพียงไร ก็ต้องถนอม; แต่ไม่ใช่จะถึงกับว่า จะเก็บผักมากิน
ก็ไม่ได้. ขอให้รับรู้ไว้บ้างว่า ต้นไม้ก็มีความรู้สึก.

ในประเทศอินเดีย สมัยโบราณ ในทางศาสนา เขาก็มีศาสนาบางศาสนา
ที่บัญญัติถึงไปถึงว่า ไม่ฆ่าต้นไม้ นี้ก็มี; โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พวกนักบวชแล้วเป็น
ฆ่าไม่ได้. พวกนักบวชฆ่าต้นไม้ไม่ได้ เขาถือเป็นผิดวินัย หรือเป็นบาป เท่ากับ
ฆ่าสัตว์ด้วยเหมือนกัน; แต่ในทางพุทธศาสนานี้ ก็มีการบัญญัติพอเหมาะที่จะปฏิบัติได้
และโดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับฆราวาส ก็ยังเก็บผักมากินได้.

แต่ถึงอย่างไรก็ดี ถ้าเราควรยอมรับรู้ ในข้อเท็จจริงของธรรมชาติอันนี้ว่า บรรดาสิ่งมีชีวิตแล้ว ย่อมมีความรู้สึก เป็นทุกข์ด้วยกันทั้งนั้นแหละ. ฉะนั้น จึงพยายามถนอมกันให้มาก; แล้วนั้นแหละจะเป็นที่ตั้งแห่งศีลธรรมที่ดี ไม่ใจร้าย อ่ามะทิดกันเหมือนอย่างเดี๋ยวนี้; เช่นจะเอาลูกกระเบิดไปทิ้ง ให้เพื่อนตายที่ละหมื่น ทีละแสนก็ทำได้ดังคอนั้น มันก็จะทำไม่ได้ จะยอมตายเสียเอง ดีกว่าที่จะไปฆ่าคน ทีละหมื่นทั้งแสน แล้วโลกก็มีแต่มีความสุข เพราะมิตรภาพ.

นี่เป็นหลักใหญ่สำหรับคำที่เรียกว่า เมตตา หรือ มิตรภาพ; เรา ต้องสอนให้ลูกเด็ก ๆ อนุภาษาดของเรา รู้จักสิ่งเหล่านี้ตามสมควร ในระดับที่เขาควรจะทำ เป็นการศึกษาพิเศษ ให้มี เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ที่เขาสอนกันอยู่. เมตตา คือความรัก เพราะว่า เป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น. กรุณา ก็ช่วยเหลือที่จะช่วยได้. มุทิตา ก็ยินดี เมื่อเพื่อนกันได้รับความสุข. ส่วนอุเบกขานั้นจะพูดกันมาผิด ๆ ก็ได้ แปลว่าเฉย เฉยเมื่อช่วยไม่ได้; เฉยเมื่อช่วยไม่ได้มันก็ถูกและมีเหตุผล แต่ใช้คำว่าเฉย นี้ดูเหมือนจะไม่ถูก ครูบาอาจารย์ก็สอนกันมาอย่างนี้ ว่าเฉย เมื่อช่วยไม่ได้, ว่า เขาจะต้องเป็นไปตามกรรม ของตน.

ถ้าดูตามศัพท์ว่า อุเบกขาแล้วมันไม่ถึงอย่างนั้น แต่ยังมีมองอยู่. คำว่า อุเบกขา นี้แปลว่า ยังมองอยู่; อุป ว่า เข้าไป, อิกฺข แปลว่า มองอยู่ แม้ว่าเราช่วย ไม่ได้ก็มองอยู่ตาตา ๆ นี้ไม่ได้ทิ้งไป หรือว่า ไม่ได้มีจิตใจกระต้างอะไร คอยหาโอกาส ที่จะช่วยต่อไปอีก. ถ้าดูอุเบกขาแบบนี้ ก็จะดีขึ้นคือยังมองดูอยู่ ยังจะหาทางช่วย แต่มันช่วยไม่ได้ จึงยังเฉยอยู่ หยุคอยู่ แต่ไม่ใช่เฉยเฉย ไม่ใช่เฉยแบบทคนขบเกยจ จะทำเฉย.

เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ^{๕๗}นี้เป็นหลักฐานของการผูกพันกัน ; เป็นมิตรกับสิ่งที่มีชีวิต แล้วก็ช่วยเหลือซึ่งกันและกันอย่างยิ่ง ; บรรพบุรุษไทยเราเคยทำมาอย่างยิ่ง.

เมตตา กรุณา อย่างกว้างขวาง คือเมตตา กรุณา แม่แก่ศัตรู ; คนโบราณเขาจะทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ศัตรูด้วย, เดียวกันจะไม่เอา วัฒนธรรมใหม่^{๕๘} คงอยากจะฆ่ามันเสียให้ตาย. บางทีเขาไม่ได้มาเป็นศัตรูอะไรกับเราสักที เพียงแต่คิดเอาเองว่า เขาอาจจะเป็นศัตรู ก็ฆ่าเขาเสียแล้ว, ฆ่าเขาเสียทั้งหมื่นทั้งแสนแล้ว ; มันไม่ไหวแล้ว ถ้าอย่างนั้นก็หาเมตตาในโลกนี้ไต่ยาก.

โดยแท้จริงจะต้องคิดกันไปถึงกับว่า ต้องเสียสละ หรืออดทนด้วยเข้าไปแล้วจะทำศัตรูให้กลายเป็นมิตรได้ ; ถ้าไม่อย่างนั้นการเพาะศัตรูอย่างไม่จำเป็นจะต้องเกิดขึ้นมา, แล้วก็ขยายรุนแรงขึ้น จนเกลียดกันเข้ากระดูกดำไปเลย. ความอดทน ความเมตตา^{๕๙} ต้องคู่กันอยู่เสมอ, ลูกเด็ก ๆ ควรได้รับคำสั่งสอนอย่างนี้ จึงจะถือหลักปฏิบัติข้อที่ว่า ทำความเป็นมิตรกับทุกคน หรือ ประพฤติประโยชน์แก่ส่วนรวมได้ ตามหน้าที่ของอนุภาคนั้นเอง.

ควรสอนลูกเด็ก ๆ ให้มีหลักปฏิบัติ ทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม

ต่อไปนี้จะพูดถึงประโยชน์ส่วนรวม คำว่าประโยชน์ส่วนรวม หมายความว่า ^{๖๐}โดยความหมายว่า คือประโยชน์ส่วนเกิน ที่เราสงวนไว้เป็นประโยชน์ส่วนรวม. ประโยชน์ส่วนที่ทุกคนจำเป็นจะต้องมี นั้น ก็ต้องมี ต้องหาต้องใช้ต้องเป็นส่วนทั่วไป เรียกว่าประโยชน์ส่วนตัว, ที่นี้ประโยชน์ส่วนเกินที่เราไม่ต้องมีก็ได้นั้น เามาสงวนไว้เป็นกองกลาง เรียกว่าประโยชน์ส่วนรวม. เมื่อใคร

ต้องการจะใช้ก็นำมาใช้ได้ แล้วสะดวกและดีกว่า; ฉะนั้นจึงมีหลักว่า จะไม่เอาส่วนเกินนั้นมาเป็นของตัว.

เรื่องที่จะต้องเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมนั้น หลักของพระพุทธเจ้าก็มีหลักอย่างนี้ ที่ท่านบัญญัติไว้ ไม่ให้เอาส่วนที่ไม่จำเป็นมาเป็นของตน; ให้เหลือไว้เป็นส่วนกลาง เป็นของส่วนรวม. โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับภิกษุ เครื่องนุ่งห่มของภิกษุมิได้จำกัดจำนวน ๓ - ๔ ผืนเท่านั้นเป็นอย่างมาก, โดยทั่วไปก็ ๓ ผืน บางตุ๊กก็ ๔ ผืน; ถ้าเกิดได้ผืนที่ ๕ มา วินัยมีห้ามไว้จะรับไม่ได้ ซึ่งรับเอามากก็ต้องเป็นอาบัติ แต่ให้สละให้เป็นของกลางเสีย ก็พ้นจากอาบัติ.

ภิกษุนั้น ถ้าได้จีวร ที่เกินกว่าจำนวนที่วินัยบัญญัติไว้มาแล้ว ต้องสละเป็นของส่วนกลาง หรือเป็นของสงฆ์เสีย. ประโยชน์ส่วนรวมมันไปกองอยู่ที่นั่น เมื่อเป็นของสงฆ์แล้ว ใครจะใช้ก็ใช้ได้ จะไปเอาเมื่อไรก็ได้; ผู้สละนั้นมีสิทธิก่อนผู้อื่นที่จะเอามาใช้ เมื่อความขาดแคลนมีขึ้นมา ก็มีของใช้พอเพียง.

เรื่องอาหาร ก็เหมือนกัน ภิกษุจะรับไว้ค้างคืนไม่ได้ สละไม่ได้ ภิกษุจะสะสมอาหารค้างคืนนั้นไม่ได้; ฉะนั้นก็ฉันเท่าที่จำเป็นจะต้องฉัน อาหารก็จะเหลือตกอยู่เป็นของผู้อื่นมาก. แม้แต่ภาชนะที่ใช้สอย เช่น บาตรอย่างนี้ ก็มีใบเดียวเท่านั้น; มีบาตร ๒ ใบก็เป็นอาบัติ ต้องสละให้เป็นของกลาง ให้เป็นของสงฆ์. จะทำกุฏิอยู่ ก็เพียงกว้าง ๗ คืบ ยาว ๑๒ คืบ หรือ ๗ x ๑๒, หนึ่งคืบก็ราว ๆ หนึ่งฟุต; จะเกินกว่านั้นก็ไม่ได้. เมื่อไม่เอามาเกินมันก็เหลืออยู่เป็นส่วนกลาง หรือส่วนรวม.

ถ้ามองดูอีกทางหนึ่ง ก็เห็นได้ชัดเลยว่า เห็นแก่สังคม ยิ่งกว่าเห็นแก่ส่วนตัวบุคคล นเป็นหลักพุทธศาสนา. ฉะนั้นเศรษฐกิจที่เป็นพุทธบริษัท เขาก็สร้าง

โรงงานกันทั้งนั้น; ถ้าไม่มีโรงงานก็ไม่เรียกว่าเศรษฐกิจ. ถ้าเป็นมหาเศรษฐกิจก็มีโรงงานมาก และมีข้าทาสบริวารมากก็ได้; แต่ผลิตอะไรเป็นผลขึ้นมาแล้ว ก็เพื่อหล่อเลี้ยงโรงงาน. ถ้าเศรษฐกิจจะผั่งทรมณ์สมบัติไว้ ก็เป็นทุนสำรองเพื่อหล่อเลี้ยงโรงงาน. นี่เป็นรูปของส่วนรวมอย่างนี้เสมอไป; นี่เป็นเจตนารมณ์ตามหลักของพุทธศาสนา.

พวกเรา อย่างมีส่วนเกิน ให้มีสิ่งที่สมควรแก่ความจำเป็นที่จะต้องมีนั้นแหละจึงจะเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม. ถ้าเราทำเป็นนายทุนหน้าเลือดอย่างนี้ กว้านเอามาเป็นของตนเสียหมด เพื่อนก็ขาดแคลนเท่านั้น, แล้วโลกนี้ก็จะระส่ำระสายเท่านั้นเอง.

ข้อ ๕๘: ขอนกมุ่งหมายให้อยู่กันเป็นผาสูก แล้วก็เห็นแก่ส่วนรวม ไม่ปล้นเอาส่วนเกินมา; ส่วนเกินนั้นแหละมันจะเป็นของส่วนรวม และเป็นเรื่องผูกพันกันทั้งหมด ให้เรียกได้ว่าเป็นมิตรภาพ เป็นสังคมของมนุษย์. ทุกศาสนาก็ล้วนแต่ต้องการอย่างนี้ และธรรมชาติแท้ ๆ ก็ต้องการอย่างนี้.

ขอให้ดูธรรมชาติแท้ ๆ ซิไม่มียุ่งไม่มีฉาง ไม่มีการทำสิ่งเกินจำเป็น : ต้นไม้กินอาหาร ก็กินเท่าที่จะกินได้ ไม่ได้สะสม. สัตว์โดยทั่วๆ ไปก็กินอาหารเท่าที่จะใส่ท้องได้ ไม่มียุ่งมีฉางที่จะสะสม. มนุษย์เมื่อแรกๆ ยังคงเป็นคนป่า ก็ไม่มีการสะสม เพิ่งจะมารู้จักสะสม เมื่อรู้จักสะสมเข้าก็เกิดปัญหา คือ ไปเอาประโยชน์ส่วนเกินมา. ถ้าสอนให้ลูกเด็ก ๆ รู้จักขอนแล้ว ก็จะตรงตามหลักที่ว่า เห็นแก่ส่วนรวมคือเห็นแก่ผู้อื่น ให้เขาพยายามเจียดส่วนเกินออกช่วยเหลือผู้อื่น.

ที่นี้ เขา บางคน หรือแม้แต่ผู้ใหญ่แล้ว ก็จะไม่บอกว่า ไม่มีส่วนเกินจะเจียด; จะปฏิเสธเสียอย่างนี้ นี่เราก็คงต้องอย่างให้ฟังได้ว่า :-

ลูกเด็ก ๆ คนนี้เป็นอนุภาษาด ได้สตางค์จากบ้านไป ๕๐ สตางค์เมื่อไปโรงเรียน ถ้าเด็กคนนี้จะเจียดออกสัก ๕ สตางค์ แล้วก็ให้เพื่อนที่ไม่มีเลย คือเด็กบางคนที่ไม่มีสตางค์เลย นี่จะเป็นอย่างไร ตนจะยังมีสตางค์ไหม? ตอบได้ว่ามี ถ้าเจียดให้เขาตัวเองจะตายไหม? ก็ยังไม่ตาย หรือไม่เดือดร้อนอะไรมากมาย; เพราะเรามี ๕๐ สตางค์ ถ้าเจียดไปสัก ๕ สตางค์ ก็เหลืออีกตั้ง ๔๕ สตางค์. หรือว่าถ้าเด็กคนหนึ่งมีเพียง ๑๐ สตางค์ จะเจียดให้เพื่อนเสีย ๑ สตางค์ ก็ยังเหลืออีกสัก ๙ สตางค์. คนที่ใหม่จะมาขมขมนมา ทมอยแล้วก็ไม่ถึงกับหมดไป หรือถึงกับบอดอยากอะไร.

นี่เป็นหลักคำสอนที่สอนกันอยู่ : ทุกคนล้วนแต่เกิด แก่ เจ็บ ตาย ถือว่าไม่เอาส่วนเกิน แล้วพยายามที่จะเจียดออกให้เป็นส่วนเกิน; อย่างตามอุคมคติของโพธิสัตว์จะเจียดเลือด เจียดเนื้อ เจียดสิ่งที่รักตั้งดวงใจอะไรก็ตาม ออกให้เป็นส่วนเกินเพื่อให้ผู้อื่น. นั่นคือหลักศาสนาทั่ว ๆ ไป ที่จะเจียดออกให้เป็นส่วนเกินให้จนได้แล้วก็ให้แก่ผู้อื่น. ถ้าว่าทุกคนในโลกถือหลักอย่างนี้ โลกนี้ก็จะเป็โลกพระศรีอารีย คือไม่มีใครจน ไม่มีใครยากจน; ทุกอย่างก็จะปลอดภัย ไม่มีอันตราย ไม่มีการเบียดเบียน ไม่มีขโมยไม่มีอะไร.

ขอให้พยายามเจียดเป็นส่วนเกิน ช่วยเหลือสงเคราะห์เพื่อนมนุษย์กัน อย่างนี้ นี้เรียกว่าจะทำความเป็นมิตรกับทุกคน หรือทำประโยชน์ส่วนรวม.

เรื่องการอนามัยที่มีอยู่ตามหลักการข้อ ๓ ของอนุภาษาด

เวลาที่เหลือนี้ อาตมาอยากจะพูดถึงคำว่า อนามัย, เราจะเป็นผู้มีอนามัย. อนามัยก็ต้องแปลว่า พลังที่สมบูรณ์ ที่มนุษย์จะต้องมี ในการปฏิบัติหน้าที่ของตน; พลังทางกายก็ได้ พลังทางจิตก็ได้ พลังทางวิญญาณคือ สติปัญญาก็ได้. ถ้าร่างกายไม่ดี ก็เสียอนามัยทางกาย, ถ้าจิตหรือระบบประสาทไม่ดี ก็เสียอนามัยทางจิต

ที่เป็นโรคประสาท โรควิกลจริต นี่ก็เป็นเพราะอนามย์ทางจิตไม่ดี, ทางความรู้ความเชื่อ ความเข้าใจอะไรมันไม่ดี ก็เสียอนามย์ทางวิญญาณไปเลย.

คำว่า **อนามย์** คือพลัง ที่จำเป็นที่มนุษย์จะต้องมี ในการปฏิบัติหน้าที่ ของตน ถ้าเราจะต้องปฏิบัติกันหลายระดับ ก็ต้องมีกันทุกระดับ; จะเห็นแต่เรื่องปาก เรื่องท้อง เรื่องเนื้อเรื่องหนัง อย่างนี้ก็เป็นสัตว์เดรัจฉานไป. **ฉะนั้นต้องมีอนามย์** สูงขึ้นไปถึงทางจิต ทางวิญญาณด้วย. เที่ยวนี่เรารู้จักกันแต่ อนามย์ทางร่างกาย เกินไป แต่แล้วก็ไม่สมบูรณ์. **ดูซิ ลูกเต๋ก ๆ ก็ยังมีอนามย์ไม่สมบูรณ์** แปลว่า เรายังเหลวไหลกันอยู่มาก คือทำอนามย์ทางกายให้สมบูรณ์ ก็ยังทำไม่ได้ แล้วทำไม จะไปพูดถึงอนามย์ทางจิต.

ปัจจุบันนี้ ก็เห็นได้กันอยู่แล้วว่า กำลังเป็นบ้ากันมากขึ้นทุกที **เป็นโรค** **ประสาทกันมากขึ้นทุกที** เพราะมีความไม่สมบูรณ์ในอนามย์ทางจิต; ส่วนทาง **วิญญาณ ทางสติปัญญานั้น** ก็ไม่ต้องพูดถึง ถ้าเราไปหลงไหลในวัตถุนิยม ตามใจ **กิเลส ตัณหา เสียแล้ว** อนามย์ทางวิญญาณก็พังทลาย คือเต็มไปด้วยกิเลส. **เราควร** **จะรู้ว่า ศีลธรรม หรือศาสนา ก็ตาม** แล้วแต่จะเรียก **นั่นเป็นทางมาแห่งอนามย์.**

ถ้าเราปฏิบัติถูกต้องในทางศีลธรรม การเจ็บไข้จะมีน้อย ความผิด **พลาดจะมีน้อย.** ถ้าปฏิบัติศีลธรรมจริง ต้องไม่โง่ ในการที่จะมีความถูกต้องทาง **อนามย์,** กระทั่งว่าถ้ามีหลักศีลธรรมปฏิบัติอยู่ คือมีสติสัมปชัญญะ เป็นต้นแล้ว **จะไม่หกล้ม หรือจะไม่ทำมีตบาคมือ ถึงขนาดนี้;** ถ้ามีศีลธรรมดี มันจะต้องถึงขนาดนั้น. **ฉะนั้น ต้องรู้จักที่จะป้องกัน** **โรคภัยไข้เจ็บอะไรได้ดี** แล้วจะมีความมอดกลืน อดทน **ประหยัด สันโดษได้ก็ด้วย.**

ที่นี้ คนไม่มีศีลธรรม ตะกละกินเข้าไปมาก จนเป็นโรคเกี่ยวกับกระเพาะอาหาร; นั้นขอให้กตัญญู ความไม่มีอนามย์ของคน เป็นอย่างนี้. ทางร่างกายแท้ๆ ก็เสียไป เพราะไม่มีศีลธรรม; ไปเที่ยวกลางคืน ไปดูหนัง ดูละคร ไปดูอะไรต่างๆ อย่างนั้นก็เสื่อมเสียอนามย์อะไรทางกายหมด; เพราะเขาไม่ถือศาสนา ไม่ถือศีลธรรม เพราะฉะนั้นเราจึงถือว่า ศีลธรรม หรือ ศาสนา เป็นรากฐานของอนามย์ หงทางกาย หงทางจิต หงทางวิญญาณ.

ที่นี้ เรามีคำต่อท้ายว่า อนามย์ ของผู้อื่นด้วย; นั้นมันมาอยู่ในข้อ มิตรภาพ ข้อที่รักผู้อื่น ส่งเสริมผู้อื่นอยู่แล้ว ไม่ต้องพูดถึงก็ได้ เราพูดถึงแต่ตัวเรา เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยอนามย์ ก็แล้วกัน, หรือจะถือว่า ถ้าทุกคนสมบูรณ์ด้วยอนามย์แล้ว ก็ไม่ต้องช่วยใคร, แต่เดี๋ยวนี้มันไม่มีทางที่จะช่วย เพราะคนนั้นเขาหย่อนสมรรถภาพ; ก็ช่วยได้ โดยอาศัยหลักเมตตา กรุณา หรือมิตรภาพ ซึ่งกล่าวไว้ในหัวข้อที่ ๒ อยู่แล้ว.

นี่เป็นอันว่า รู้จักอนามย์ของตนเองนั่นแหละ ให้สูงขึ้นไปถึงอนามย์ทางจิต อนามย์ทางวิญญาณด้วย จึงจะนับว่ามีอนามย์ทางกายได้ถูกต้อง และสมบูรณ์.

ขอให้เราบอกลูกเด็ก ๆ ของเรา ให้รู้จักสังเกตว่า เด็กที่ไม่มีอนามย์ เพราะทำผิดในทางศีลธรรม ไม่อย่างใดก็อย่างหนึ่ง : บางทีบิดามารดาทำผิด บางทีลูกเด็ก ๆ นั้นทำผิดเสียเอง. ถ้ามีศีลธรรมดี คนจะต้องนอนหลับสนิท จะมีการประพฤติที่ไม่เป็นอันตรายแก่เนื้อหนังของตน หรืออะไรทุกอย่าง.

เป็นอันว่า ศีลธรรม ก็อยู่ในเรื่องของอนามย์, ศีลธรรม ก็อยู่ในเรื่องของมิตรภาพ, และศีลธรรม ก็อยู่ในเรื่องของการที่จะเป็นพลเมืองที่ดี ที่ประพฤติ

ปฏิบัติถูกต้อง ต่อ ประเทศ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์. เพราะฉะนั้นอาตมา จึงถือว่า คำพูดโดยสังเขปวันนี้ ก็พูดโดยหัวข้อที่ว่า งานอนุภาชาด ที่มองดูในแง่ของศีลธรรม มันเป็นอย่างนี้เอง; จึงหวังว่า ท่านทั้งหลายจะเอาไปคิด ไปพิจารณาดูให้เข้าใจ แล้วยกอบรมลูกเต็ๆ ของเรา ในความรับผิดชอบของเรา ที่เราจะต้องบริหารเขา ให้สามารถแก้ปัญหาเหล่านี้ให้ลุล่วงไปได้.

ก่อนแต่จะจบเรื่องนี้ อาตมาขอเตือนอีกครั้งหนึ่งว่า อย่าลืมนะว่าเรานั่งกลางดิน ตรงนี้ เรานั่งกลางดิน คือเราปฏิบัติตนเป็นสาวกของพระพุทธเจ้า ผู้ประสูติกลางดิน ตรัสรู้กลางดิน นิพพานกลางดิน เป็นอยู่กลางดินจนตลอดชีวิต ทรงแสดงธรรมทั้งหมดนั้นก็กลางดิน. นี่เป็นเรื่องของสติปัญญาส่วนหนึ่งด้วย เป็นเรื่องของการเสียสละอย่างยิ่งด้วย ไม่ไปเห่อหะเหอหะยาน แต่เรื่องวัตถุนิยม แล้วยังสามารถจะทำหน้าที่นี้ได้โดยแน่นอน.

อาตมาขอยุติคำบรรยายไว้เพียงเท่านี้ เพราะสมควรแก่เวลา.

(ต่อไปนี้เป็นคำแนะนำ เกี่ยวกับการมาชมสถานที่ ที่สวนโมกขฯ)

การมาเที่ยวที่นี้ สถานที่ต่าง ๆ จะช่วยให้เข้าถึงพระธรรม ทำไมจึงพูดว่าพระธรรมเป็นมหรสพ? เพราะว่า ถ้าใครเข้าถึงพระธรรมแล้ว จะได้รับความพอใจ ยิ่งกว่าดูหนังดูละคร. ฉะนั้นขอให้เข้าถึงพระธรรม; แล้วอุปกรณ์ของการเข้าถึงพระธรรม ก็มีอยู่หลายอย่าง แต่ที่ดีที่สุดคือธรรมชาติ อย่างที่เราพูดเมื่อตะกี้. เดี๋ยวนี้เรากำลังนั่งอยู่ในโรงละครของธรรมชาติ นี้เราว่าง, กำลังว่างจากความรู้สึกที่เป็นกิเลส แล้วเราจึงรู้สึกสบาย กำลังเป็นมหรสพ แต่เป็นมหรสพทางวิญญาณ แล้วพยายามใกล้ชิดธรรมชาติให้มาก.

ส่วนสถานที่ ที่สร้างขึ้นโดยตรง อย่างตึกหลังหนึ่งนี้ ก็เป็น โรงมหรสพที่สร้างขึ้นโดยตรง เพื่อเป็นอุปกรณ์ในความสะดวก ที่จะให้ถึงพระธรรม ศึกษาพระธรรมเหมือนกัน; ที่เป็นการครั้งสร้างครั้งธรรมชาติ ก็ตั้งที่ตรงโน้นมีสระใหญ่ๆ มีต้นมะพร้าวอยู่กลางสระนั้น, อันนั้นไม่ได้สร้าง ๑๐๐ เพอร์เซ็นต์ ที่ว่าเป็นครั้งสร้างครั้งธรรมชาติ คือตัดแปลงธรรมชาติตรงนั้นหน่อย ก็เกิดสภาพอย่างนั้นขึ้นมา. สระที่ต้นมะพร้าวอยู่ศูนย์กลางนั้น เรียกว่าเป็นภาพของนิพพาน : นิพพานมีอยู่ท่ามกลางวิภวสังสาร คือความดับทุกข์นั้น หาพบที่ท่ามกลางของความทุกข์ หรือว่า ความสุข หาพบที่ท่ามกลางของความทุกข์ ขอให้พยายามชมมหรสพอันนี้.

ที่นี่มีภูเขาอยู่กลางวัด เมื่อเดินรอบวัดก็จะพบ สิ่งที่เรียกว่า โรงมหรสพทางวิญญาณ ใน ๓ ประการนี้ คือธรรมชาติ โดยตรงก็มี, ครั้งธรรมชาติก็มี, ทำขบโดยมีอมมุขกัม. ขอเชิญไปดูตามความพอใจ ถ้าจะถ่ายรูปเป็นที่ระลึกในวัดนี้ ก็ที่เสาโพธิสัตว์ อวโลกิตศวรร เป็นสัญลักษณ์ของคุณธรรม ที่ทำบุคลลให้เบ็นโพธิสัตว์ ก็เรียกว่า สุทธิ บัญญา เมตตา ขันติ มี ๔ หัวข้อ อนุภาชาตก็ใช้ได้.

สุทธิ คือ ความเป็นคนไม่ทำความผิด ความชั่ว ความร้าย. บัญญา คือ ความรู้ที่ควรจะรู้. เมตตา คือ ความเป็นมิตร. ขันติ คือ ความอดทน. ขันตินี้ขาดไม่ได้ ขาดขันติแล้วล้มละลาย. ถ้าไปถ่ายรูปอวโลกิตศวรรนั้น ก็หมายความว่า เราสมัคร์ รับหลักการ มีอุคมคติ คือ สุทธิ บัญญา เมตตา ขันติ.

หมดเวลาเพียงเท่านี้

คำยอชมเชย
(เรื่องที่ ๑๐)

ความสับสนแห่งความหมาย
ของภาษาที่ใช้พูดกันอยู่

บรรยาย ในงานอบรมครู ของจังหวัดสุราษฎร์ธานี
ที่คำยอชมเชย

๙ มิถุนายน ๒๕๑๒

ท่านครูบาอาจารย์ทั้งหลาย,

อาตมาได้รับคำขอร้องให้มากล่าวสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่เห็นว่า พอดีจะเป็นประโยชน์แก่ท่านทั้งหลายในที่นี้ตามเคย; โดยความรู้สึก แล้วก็รู้สึกว่ามีแต่เรื่องเบ็ดเตล็ดเล็กๆ น้อยๆ ที่มักจะมองข้ามกันไปเสียเท่านั้น ที่ยังเหลืออยู่ นั้นแหละควรนำมากล่าว; เพราะว่าโดยหลักใหญ่ๆ หรือเรื่องใหญ่ๆ นั้น ก็ได้กล่าวกันเป็นที่แพร่หลาย และก็ซ้ำๆ กันอยู่หลายครั้งหลายหนแล้ว.

สำหรับในวันนี้จะกล่าวตามหัวข้อว่า “ความสับสนแห่งความหมายของภาษาในการพูดจา, ความสับสนแห่งความหมายของภาษา เท่าที่ครูทั้งหลายจะพึงทราบไว้บ้าง และโดยเฉพาะ ที่เกี่ยวกับทางศาสนา และตลอดถึงที่เป็นเรื่องทั่วๆ ไปด้วย.

ความสับสนทางภาษา^๕ เป็นสิ่งที่มองข้ามกันไปเสียหมด. ขอให้

พิจารณา หรือสังเกตดูให้ดี ๆ ว่าเรามีความเข้าใจผิด คือถือเอาความหมายกันคนละอย่าง ในคำพูดคำเดียวกัน, ต่างระดับกันก็มี, ไปตรงกันข้ามเลยก็มี; แล้วก็ เป็นคำที่เราใช้พูดกันอยู่ทุกวันด้วย. นี่ก็ต้นเหตุ หรือมูลเหตุอันหนึ่ง ที่ทำให้เกิดความยากลำบาก หรือซ้ำในการที่จะเข้าใจอะไรอย่างถูกต้อง ตรงกันโดยเร็ว. ข้อสำคัญ มันอยู่ที่ความหมายของคำเหล่านั้น ; เพราะฉะนั้น อาตมาจึงให้หัวข้อว่า **ความสับสนแห่งความหมายของภาษาที่ใช้พูดกันอยู่.**

สำหรับสิ่งที่เรียกว่า “ความหมาย” นั้นมันสำคัญ; จนกล่าวได้ว่า ร้อยเปอร์เซ็นต์ของคำพูดนั้น มันไม่สำคัญถ้ามันไม่มีความหมาย; ยิ่งในทางธรรมะแล้ว จะไม่ถือเอาตัวหนังสือเป็นหลักเลย จะถือเอาความหมายที่แท้จริงของมัน; เพราะ ว่า ภาษาธรรมะเป็นภาษาต่างประเทศ, ภาษาอินเดียโบราณ เป็นภาษาอะไร ๆ หลาย ๆ อย่าง พูดกันมา รับมอบกันมา ผิดบ้าง ถูกบ้าง. ฉะนั้นขอให้ถือว่า “ความหมาย” นั้นแหละสำเร็จประโยชน์; ส่วนตัวหนังสือหาเป็นอย่างนั้นไม่ ถือเป็นหลักกันทั่วไป ในวงพุทธบริษัทที่ศึกษาพุทธศาสนา.

อยากจะเล่าเรื่องสั้น ๆ สัก ๒-๓ นาที เกี่ยวกับ “ความหมาย” เรื่องมีอยู่ว่า ครั้งหนึ่งในประเทศจีน พระจักรพรรดิให้รวบรวมบรรดานักปราชญ์ราชบัณฑิตทั่วทั้งประเทศ มาช่วยกันร้อยกรองประวัติศาสตร์ของโลกทั้งโลก; ให้เวลาตามพอใจ. นักปราชญ์ราชบัณฑิตหลายสิบคน พวกเขาค้นคว้าเรื่องประวัติศาสตร์ทั้งหมด ถกเถียงกันแต่ละวัน เข้ายันค่ำ อยู่ทุกวัน เป็นเวลาสองสามปี จึงเขียนบันทึกประวัติศาสตร์สากลของโลก ขึ้นไปเสนอพระจักรพรรดิ มีใจความ ๖ คำ : คือ “คน เกิด, คน ทุกข์, คน ตาย” ๖ คำ, ๖ พยางค์ ด้วย คนเกิด คนทุกข์ คนตาย.

นี่ลองคิดดูเถิดว่า สิ่งที่เรียกว่า “ความหมาย” นั้น มันหมายความว่าอย่างไร. เรื่องต่าง ๆ หลายร้อยหลายพันเรื่อง ที่เขียนเป็นประวัติศาสตร์ได้หลายร้อยหลายพันเรื่อง

หรือหลายหมื่นหน้านั้น ความหมายมีความสำคัญอยู่ที่ว่า : คนเกิดขึ้นจึงเป็นทุกข์, แล้วคนตาย ไม่มีพูดถึงเรื่องคนเป็นสุข. พระจักรพรรดิก็ตำหนักติดยืนอะไรไม่ได้ ในเมื่อได้รับคำอธิบายอะไรจากราชบัณฑิตเหล่านั้น; เพราะว่าเรื่องนอกนั้น มันเป็นเรื่องผอยเรื่องไร้สาระ, เรื่องต่างๆ เรื่องพลิกแพลงอะไรต่างๆ นั้นเป็นเรื่องที่ไม่ใช่ “ความหมาย” อันแท้จริงของมนุษย์; ไปเรียนมันเข้า ก็เพื่อจะเป็นคนมีปัญญาตลบตลวงหาทางออก หาทางป้องกันอะไรต่างๆ เหล่านั้น ไม่ใช่สาระ ไม่ใช่ “ความหมาย” อันแท้จริง.

นี่ถ้าอยากจะเข้าใจคำว่า ความหมาย แล้ว ก็ลองไปคิดดูเถอะ : คนเกิดมาแล้วคนเป็นทุกข์ แล้วก็คนตาย มีเท่านั้น ประวัติศาสตร์สากลของโลก; ถึงแม้พระพุทธประวัติของพระพุทธเจ้าเรา มันก็มีสาระหรือความสำคัญอยู่ ๗ - ๘ คำ ว่า : ท่านประสูติ ท่านตรัสรู้ ท่านสั่งสอน แล้วท่านนิพพาน มีอยู่ ๗ - ๘ คำนี้ เท่านั้น; นี่เป็น “ความหมาย” ที่แท้จริง. ฉะนั้น คำว่า “ความหมาย” ต้องเป็นสิ่งที่มีความหมายจริงๆ มีความหมายเต็มที่ มีความหมายลึกซึ้ง มีความสำคัญ.

นี่อย่าเพื่อหัวเราะว่าประวัติศาสตร์โลกมีเพียง ๖ พยางค์. ไปคิดดูให้รู้จักสิ่งที่เรียกว่า “ความหมาย” แล้วให้รู้ว่า นอกนั้นมันเป็นเรื่องผอยเรื่องเล็ก เรื่องขี้ปะต้ว, ไม่ช่วยใครให้ทำอะไรได้; มีแต่ทำให้คนเป็นพาล เอาอย่างในทางทำให้คนเป็นพาล. แต่ที่ว่า คนเกิด คนทุกข์ คนตายนี้ ทำให้คนรู้จักโลกดี สิ่งนี้เรียกว่า “ความหมาย” ตามความรู้สึกของอาตมา มีอย่างนี้, และจะได้พูดทำความเข้าใจกันต่อไปอีก.

๑. เรื่อง ไม่มีคน

ที่นี้ ก็จะพูดต่อไปถึงคำที่เราพูดกันอยู่ในวงพุทธบริษัท แล้วก็สำคัญที่สุด เช่น คำว่า “ไม่มีคน” นี้ก็จะฟังกันไม่ถูกว่า คำว่า : “ไม่มีคน” นี้เป็นความหมายของพุทธศาสนา ที่สอนว่าไม่มีคน.

สิ่งที่เรียกว่า คน นั้น มิได้มี. เคียวมันมีแต่ถามกันอยู่ว่า ตายแล้วเกิดหรือไม่เกิด? ไปเกิดด้วยอะไร? เป็นอย่างไร? มัวแต่ถามกันอยู่ในเรื่องอย่างนั้น. แต่ในพุทธศาสนาต้องการที่จะสอนว่า ที่แท้คนไม่มี; ให้มองเห็นเป็นแต่เพียงธาตุ ดิน น้ำ ลม ไฟ วิญญาณธาตุ อากาธาตุ รวมกันอยู่เป็นกลุ่มหนึ่ง; แล้วก็ไปตามเหตุตามปัจจัย ตามธรรมชาติ มีแต่ธรรมชาติ ไม่มีคน. ถ้าศึกษาพุทธศาสนา จนถึงหัวใจพุทธศาสนาอย่างนี้แล้ว จะไม่ถามเลยว่า คนตายแล้วเกิดหรือไม่เกิด? เพราะไม่มีคน.

เคียวมันก็ไม่มีคนอยู่ แต่คนทั่วไปไม่เข้าใจ ไม่ยอมรับฟัง ว่าเคียวมันไม่มีคนอยู่; ไปเข้าใจว่า “เคียวมันฉันคิดนึกได้ ฉันทำอะไรได้ ทำอะไรต่างๆ ได้”; เขาก็เคียวว่า มันมีคนอยู่; แต่ทางพุทธศาสนาบอกว่ามันไม่ใช่คน เป็นเพียง mechanism ของธาตุต่างๆ ตามธรรมชาติ; แล้วมันก็ประณีตจนไม่รู้สึกรู้หาย; แต่เจ้าตัวนั้นเองจะรู้สึกได้ว่า ฉันทุกข์ได้ ฉันรู้สึกได้ เป็นสุขได้; ก็เลยเรียกว่า มีคนอยู่เสมอ. ส่วนหลักธรรมะต้องการจะสอนให้รู้ว่า สิ่งที่เราคิดนึกได้นั้นมันเพียงสักว่าธาตุเป็นธรรมชาติ, แล้วมันก็รู้สึกไปตามเรื่องของธรรมชาติ; คนไม่มี.

พอได้ยินคำว่า “ไม่มีคน” ก็ขอให้รู้เถิดว่า นั่นแหละคือหัวใจของพุทธศาสนา, คำ ๓ พยางค์ที่ว่า “ไม่มีคน” นี้ มีความหมายทั้งหมดของพุทธศาสนา. ก็เกิดสุขมากเพราะความรู้สึกว่ามีคน คือ “ฉันเป็นคน” แล้วก็ทำตามกิเลส แล้วก็มีความทุกข์แล้วก็เบียดเบียนผู้อื่น; เพราะความมีคนมีตัวมีตนจึงเห็นแก่ตน, ถ้าเห็นความไม่มีคนจริงแล้ว ก็เกิดกิเลสไม่ได้. นี้ขอบอกว่า ๓ พยางค์สั้น ๆ คือคำว่า “ไม่มีคน” นี้เป็นหัวใจของพุทธศาสนา, และรวมทั้งศาสนาอื่นด้วย โดยอ้อมโดยปริยาย. ศาสนาอื่นเขาก็สอนไม่ให้มีตัวของตัว, ไม่ให้มีตัวของผู้อื่น แต่ให้เป็นตัวของพระเจ้า ซึ่งยังไม่รู้ว่าอะไร ในที่สุดก็เป็นเรื่องธรรมชาติ หรือไม่ใช้คนไปอีกเหมือนกัน; ฉะนั้นขอให้ทบทวนดูว่าเคยได้ยินคำเหล่านี้ เคยได้ฟังคำเหล่านี้บ้างไหม? แล้วฟังแล้วเข้าใจว่าอย่างไร?

๒. เรื่อง ไม่มีศาสนา

คำต่อไปที่อยากจะยกเป็นตัวอย่างอีก ก็คือคำว่า “ไม่มีศาสนา” เคียงข้างเราพูดว่ามีศาสนานั้น ศาสนานี้ เรานับถือศาสนานั้น เราถือศาสนาี้, แต่พระพุทธเจ้าท่านไม่เคยพูดอย่างนี้ ไม่เคยพูดว่า : ศาสนาของฉันเป็นอย่างนี้ เธอถือศาสนาไหนก็ไม่เคยพูด, ถ้าเอาตามที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสอยู่จริง; ท่านใช้คำว่า “ธรรม” ไม่ใช่คำว่า “ศาสนา” : ท่านชอบใจธรรมของใคร? ท่านประพฤติธรรมของใครแล้วคำว่าธรรมนั้นมันก็คือกฎความจริงอะไรอย่างหนึ่ง ตามที่ศาสนาคงค้หนึ่ง ๆ เอามาสอน.

คำว่า “ศาสนา” ใช้กันอยู่แต่ในประเทศไทยเรา ในเวลานี้ ไม่ใช่คำที่พระพุทธเจ้าท่านเคยใช้ หรือใครใช้อยู่ในสมัยโน้น; แล้วที่มันร้ายกาจไปยิ่งกว่านั้นก็คือเราเข้าใจหรือรู้สึกสิ่งนี้ หรือระบบที่เราเรียกว่าศาสนานี้เป็นของขลัง เป็นของศักดิ์สิทธิ์, เป็นอะไรที่ไม่ใช่ธรรมชาติไป. นี่ทำให้เข้าใจผิดตัวธรรม ทั้ง ๆ ที่เราเรียกว่าศาสนา ก็ไม่รู้จักสิ่งี่เรียกว่าศาสนา.

ศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม อะไรทำนองนี้ ที่แท้คือกฎของธรรมชาติ ส่วนใดส่วนหนึ่ง ๆ ที่ศาสนานั้น ๆ ค้นพบ แล้วเอามาสอน. เราเองเกิดเข้าใจไปว่า มีการบัญญัติขึ้นมาในฐานะอย่างนั้นอย่างนี้, กลายเป็นของศักดิ์สิทธิ์ เป็นสถาบันทางจิต ทางอะไรไป; ก็เลยเกิดความรู้สึกอย่างอื่นขึ้นมา คือมีความยึดมั่นถือมั่น มีความหวาดกลัว มีความอะไรเพิ่มเติมขึ้นมามาก. ที่แท้สิ่งี่เรียกว่าศาสนานั่นก็คือ กฎของธรรมชาติ ตามที่มีผู้ค้นพบเท่าไร เพียงไร อย่างไร เพื่อวัตถุประสงค์อะไร, แล้วก็เอามาสอน, ต่อมาถูกยึดมั่นถือมั่นเป็นรูปศาสนา. ฉะนั้นถ้าพูดตามความหมายที่แท้จริง ก็จะต้องว่า ไม่มีศาสนา มีแต่ธรรมชาติ, มีแต่กฎของธรรมชาติ, มีแต่หน้าที่ที่มนุษย์จะต้องปฏิบัติทำให้ถูกต้องตามกฎของธรรมชาติ แล้วก็ได้รับผลตามสมควร.

ต้องมองให้ชัด จนเห็นเข้าไปว่า มันไม่มีอะไรมากไปกว่าธรรมชาติ แล้วจึงจะเห็นตัวสิ่งที่เรียกว่าศาสนา; เลิกคำว่าศาสนาเสียได้ เหลือแต่ตัวคำว่าธรรม. แล้วคำว่า “ธรรม” นั้น กระจายออกไปได้เป็นตัวธรรมชาติ ตัวกฎของธรรมชาติ ตัวหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ และผลที่จะออกมาตามสมควรแก่หน้าที่นั้น; มันเหลือแต่ธรรมชาติไป. อย่างนี้จึงพูดว่า “โดยเนื้อแท้ก็ไม่มีศาสนา” ตามที่เราสำคัญมันหมาย, หรือถือเอาความหมายอย่างที่ถือกันอยู่เดี๋ยวนี้. ถ้าเราจะไม่เรียกว่าศาสนา เราไปเรียกว่าธรรม มันจะใกล้ความจริงเข้าไปอีก. เราไม่เรียกว่าธรรมไปเรียกว่าธรรมชาติ ก็ยิ่งใกล้ความจริงยิ่งขึ้นไปอีก คือธรรมชาติ ในฐานะที่เป็นกฎ.

นี่ดูแล้ว จะเห็นว่า สิ่งที่เราเรียกว่าศาสนา เป็นรูปร่างที่เราปั้นขึ้นมา เป็นระบอบที่เราจัดขึ้น ซึ่งล้วนแต่ทำให้มากให้ยากขึ้นไป; ถ้าเข้าถึงตัวศาสนาจริงแล้ว จะรู้ว่าไม่มีสิ่งที่เรียกว่าศาสนา ที่ถือที่ยึดมันอะไรกันอยู่นั้น.

เท่าที่ยกมาให้เห็นเป็นตัวอย่างนี้ ก็เพื่อให้รู้ว่า ความสับสนของความหมายของคำที่ใช้พูดกันอยู่นี้ : คนหมู่หนึ่งก็มีความหมายไปอย่างหนึ่ง ถือหรือใช้ไปอย่างหนึ่ง; แต่ว่าคนหมู่อื่นก็มีการถือการใช้ไปอย่างอื่น; โดยเฉพาะพวกที่หมกความยึดมั่นถือมั่น หมกกิเลส เช่นเป็นพระอรหันต์แล้วอย่างนี้ จะมีความรู้สึกในความหมายนั้นเป็นอย่างอื่น. นี่เป็นตัวอย่างอันแรกๆ ที่จะให้เห็น “ความสับสนของความหมายของคำที่ใช้พูดจา”.

๓. เรื่อง สิ่งที่ไม่มีที่สิ้นสุด

สิ่งที่พูดกันอยู่อีกคำหนึ่งทั่วโลก คือ eternity ไม่มีที่สิ้นสุด, สิ่งที่ไม่มีที่สิ้นสุด หรือนิรันดร, ไม่มีที่สิ้นสุดนี้ ก็เป็นคำที่เข้าใจผิดกันมาก มีความหมายต่าง ๆ กันมาก.

พวกเราเคยคิดกันหรือเปล่าว่า มีอะไรไหม? ที่จะเป็นสิ่งที่ไม่มตสนสุด
 เป็นอยู่นิรันดรอย่างนี้. ที่แท้มันก็ไม่มีอะไร นอกจากธรรมชาติ; แต่แล้วเราก็ให้
 ชื่อเรียกต่าง ๆ ต่าง ๆ กัน โดยความมุ่งหมายอย่างใดอย่างหนึ่ง เรียกว่าพระนิพพาน
 ก็มี เรียกอมตธรรมก็มี หรือเรียกอะไรที่เข้าใจไม่ได้ นอกจากรู้แต่ตามตัวหนังสือว่า
 มันเป็นของนิรันดร แล้วก็ไมรู้อะไร อย่างนี้ก็มียู่ทั่วไป. ถ้าเรามองดูก็จะเห็นว่
 สิ่งที่เราเรียกว่าธรรมชาตินั้นแหละ เป็นนิรันดร เพราะว่ แม้แต่นิพพานนี้ก็เป็นธรรมชาติ
 อันหนึ่ง; แม้แต่ความว่างเปล่าไม่มีอะไร มันก็เป็นธรรมชาติอันหนึ่ง แล้วมันมี
 ความหมายที่กว้างมาก แต่ถึงถึงสิ่ง ๆ เดียวเท่านั้น.

มนุษย์ไประบุเอาส่วนใดส่วนหนึ่งตามความหมายที่ตนประสงค์ ก็มักเรียก
 ตามที่ช่อบว่าเป็นนิรันดร เช่นว่ากลัวตายอย่างนี้ ก็อยากจะไม่ตาย อยู่ตลอดกาล
 เป็นนิรันดร; ก็ถือเอาความไม่ตายเป็นนิรันดร มันก็เลยมีไม่ได้; เว้นไว้แต่ว่ามันจะ
 มองเห็นอะไรอีกอย่างหนึ่ง จนไม่มีคน แล้วจึงจะไม่มีใครตาย จึงจะไม่มีความตาย
 และไม่ตายอีกต่อไป. แล้วคำ ๆ นี้, คำว่า “นิรันดร” นี้ ยังเป็นคำมคมนตรี ถึกลับ
 สำหรับท่านทั้งหลายเป็นแน่นอน. แต่ถ้าถือเอาตามหลักพุทธศาสนา ก็เรียกว่า
 นิพพาน, หรืออมตธรรม คือธรรมชาติที่เป็นที่ดับลงของสิ่งที่มันหมุนเวียนเปลี่ยน
 แปลง; คือธรรมชาติฝ่ายที่ไม่หมุนเวียนเปลี่ยนแปลง เป็นที่ดับลงของธรรมชาติ
 ฝ่ายที่หมุนเวียนเปลี่ยนแปลง อย่างนี้ก็เรียกว่านิพพานในความหมายหนึ่ง; นี้คือสิ่ง
 นิรันดร.

ที่นี้ ไปเรียกอย่างที่น่าตกใจว่า “ความว่าง” ก็มี ความว่างนี้เป็นที่ดับของ
 สิ่งที่มีมันวุ่นวาย. แต่ที่นี้มนุษย์จะจงเอาแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์แก่จิตใจ; ด้กับความทุกข์
 ด้ ก็เรียกว่าอมตธรรม คือรู้ธรรมชาติที่ทำให้เรารู้สึกว่ เราไม่มีความตาย; ธรรมะ

ชนิดนี้ที่เรียกว่าอมตธรรม และก็คือว่า อมตธรรม น้แหละ คือนิรันดร. คือสิ่งนิรันดร.

ไปดูความหมายของคำว่า *eternity* ของพวกฝรั่ง แล้วนำหัวเราะที่สุด เป็นลูกเล็กๆ เป็นเด็ก ๆ ไปเลย; เปรียบเทียบกับคำนิรันดรในพุทธศาสนา โดยเฉพาะคำว่า อมตธรรม หรือนิพพาน^๕. ขอให้เข้าใจคำเช่นคำอย่างนี้ ว่ามันมีความหมายที่สับสน; ดูความหมายสับสนระหว่างที่เราเข้าใจอยู่ กับที่มันเป็นความจริงของสิ่งเหล่านี้, และที่ใช้กันอยู่ในหมู่คนที่มีความรู้แตกต่างกัน.

๔. เรื่อง โลกุตตระ กับ โลกียะ

ที่นี้ ก็มาถึงคำว่า โลกุตตระ กับ โลกียะ ซึ่งใช้กันอย่างสับสน; เพราะเข้าใจผิดเสียจนไม่ปรารถนาสิ่งที่ควรปรารถนา, คือเกลียดหรือกลัวคำว่าโลกุตตระ, แล้วก็ชอบสิ่งที่เรียกว่าโลกียะ; ทั้งที่ปากก็พูดคำหนักติเตียนสิ่งที่เรียกว่าโลกียะ.

ถ้าจะพูดกันอย่างตรงไปตรงมา สั้น ๆ อย่างเข้าใจง่าย : โลกุตตระหมายถึง **ฟรี** หรือ **เป็นอิสระ**, โลกียะนั้นหมายถึงเป็น **ขี้ข้า** หรือเป็น **ทาส**. เพราะฉะนั้น **ถ้าจิตใจเป็นโลกียะ ก็เท่ากับเป็นทาส** หรือเป็น **ขี้ข้า** ของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ที่ตนรักคนพอใจ. ถ้าเป็นโลกุตตระ ก็หมายความว่า **ฟรี** หรือ **เป็นอิสระ** ไม่ได้เป็น **ขี้ข้า** ไม่มีความเป็น **ขี้ข้า** หรือเป็น **ทาส** ในสิ่งใดในโลก หรือเหนือโลก; มันมีความหมายเพียงเท่านั้น. แต่คนไปบัญญัติความหมาย เข้าใจความหมายเอาเอง เป็นอย่างอื่นมากมายทีเดียว. ฉะนั้น ถ้าอยากจะเป็น **ขี้ข้า** ก็ลองสมัครไปตามวิสัยของโลกียะ; อยากจะเป็น **อิสระ** ก็ถือตามคำสอนของพระพุทธเจ้า ก็เป็นโลกุตตระ, มีจิตใจอยู่เหนือสิ่ง **แวดล้อม** คือโลก.

๕. เรื่อง นิพพาน กับ สังสารวัฏฏ์

คำว่า นิพพานกับสังสารวัฏฏ์ก็คล้ายกันมาก เป็นคู่กันมา. นิพพาน กับ สังสารวัฏฏ์; นิพพานคือเย็น สังสารวัฏฏ์คือร้อน. เมื่อใดจิตใจของใครเย็น ไม่มีอะไรมาทำให้ร้อน ก็เป็นนิพพาน, เมื่อใดจิตใจของใครร้อน ก็เป็นวัฏฏสงสาร. วัฏฏสงสาร มันเกิดมาจากความโง่ ความหลง ที่เรียกว่าอวิชชา เมื่อได้เห็นรูป ได้ฟังเสียง ฯลฯ อะไรก็ตาม; มันก็ทำไปผิดทาง, คิดไปผิดทาง, ความคิดปรุงแต่งไปผิดทาง จนเกิดรัก เกิดโกรธ เกิดหลง เกิดกลัว เกิดเกลียด เกิดอะไรขึ้นมา; มันก็ร้อน. มีตัวกู-ของกู เกิดขึ้นอย่างเป็นมายาที่สุด แล้วก็ร้อน; อย่างนี้เรียกว่าวัฏฏสงสาร.

ถ้ายังมีความสงบมีสติปัญญา ไม่ให้ความคิดเดินไปผิดทาง มันยังเย็นอยู่ตามเดิม แล้วก็เรียกว่าเป็นนิพพาน. ฉะนั้น อย่าเข้าใจคำเหล่านี้ผิดไป ตามที่เข้าใจผิดอยู่แล้ว ไม่มีประโยชน์อะไรเลย; ที่เข้าใจอยู่อย่างนั้น มันเป็นความเข้าใจไม่ถูกต้อง ความหมายของสิ่งที่มีความหมายสับสนที่สุด. ขอให้ท่านสังเกตเรื่อยๆ ไป จนกว่าจะเข้าใจความหมายที่ถูกต้อง แล้วจะกลายเป็นเรื่องเข้าใจได้และมีประโยชน์.

๖. เรื่อง นรก กับ สวรรค์

ที่นี้ จะพูดถึงเรื่องที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์เรา^{นี้} คือได้ยินได้ฟังอยู่เสมอ เรื่อง นรก เรื่องสวรรค์.

เรื่องอะไรเหล่านี้ เราก็เคยได้ยินได้ฟังว่า : ที่เลวหรือต่ำคืออบาย มีนรก เจริญลาน เปรต อสุรกาย; นี่เป็นส่วนเลวหรือส่วนต่ำหรือส่วนผิด. แล้วสูงขึ้นมา ๘๔ อภินิหาร, สูงขึ้นไปอีก ๘๔ สวรรค์, สูงขึ้นไปอีก ๘๔ พรหมโลก. ถ้าจะมีสูงขึ้นไปกว่านั้นอีก ก็กลายเป็นนิพพานไปเลย เป็นภาวะแห่งนิพพานไปเลย.

ที่เราได้ยินคำว่า อบาย : นรก เจริจฉาน เปรด อสุรกาย นี้ ที่เราที่มีความรู้กันอยู่เดียวกันในสมองนี้ ว่าตายแล้วจึงจะไปตก แล้วมันอยู่ที่ใดกัน แล้วมันมีสักลับหลายชั้น ที่เรียกว่า นรก มีอาการอย่างนั้นอย่างนี้ ถูกลวง ถูกเผา ถูกลวกน้ำร้อน ถูกเข้าน้ำกรด ถูกทิ่มแทง อะไรอย่างนี้, เจริจฉาน ก็คือสัตว์ที่อยู่ตามทุ่งนาตามป่าตามดง, เปรดก็ไม่มีใครเห็นตัว ปากเท่ารูเข็ม ท้องเท่าภูเขา รูปร่างก็ประหลาดๆ, อสุรกาย ก็เป็นผีชนิดหนึ่ง, ซึ่งทั้งหมดนั้นมันเป็นความหมายตามปุคคลาธิษฐาน ไม่ใช่ความหมายตรงตามที่พุทธศาสนาต้องการ.

มนุษย์ก็มีความหมายไปอย่างหนึ่งอีก, สวรรค์ก็อีกอย่างหนึ่ง, พรหมโลกก็อีกอย่างหนึ่งอีก. ขอให้สังเกตดูไปตามลำดับ : ถ้าเราเอามนุษย์เป็นหลักตรงกลาง; ข้างล่างลงไปเป็นอบาย, ข้างบนเป็นสวรรค์อย่างนี้. มนุษย์มันมีความหมายเฉพาะคำอย่างหนึ่ง คือว่าอยู่ในระดับที่ยังไม่พูดว่าเลวหรือดี สุขหรือทุกข์ ผิดหรือถูก แต่มีความหมายอยู่อย่างหนึ่งว่า เป็นผู้ที่กำลังกระทำอะไรอยู่อย่างเห็นดเห็น้อย แล้วแต่ว่าทำดีหรือทำชั่ว. ฉะนั้น มนุษย์จึงมีความหมายว่าผู้เห็นดเห็น้อย หรือความเห็นดเห็น้อย. ที่นี้คำว่า ความเห็นดเห็น้อยมันผิด มันก็เป็นบาป มันก็เป็นฝ่ายอบาย นรก, ถ้าเป็นดี มันก็เป็นฝ่ายสวรรค์; เลยขึ้นไปอีก คือเห็นดเห็น้อยถูก เห็นดดี เห็นดชั่ว จึงจะเป็นนิพพาน.

คำว่า อบายนั้นมี ๔ ไต่แก่ นรก เจริจฉาน เปรด อสุรกาย. อย่ำเข้าใจเหมือนที่เด็ก ๆ เล็ก ๆ เห็นภาพตามฝาผนังแล้วเข้าใจ.

นรกนั้นมันหมายถึงความร้อนใจ ก็อมมนุษย์กำลังร้อนใจเป็นทุกข์เหมือนไฟเผาอยู่ในใจ เรียกว่าเมื่อนั้นตกนรก จะด้วยเหตุอะไรก็ตาม เพราะทำผิดเอง แล้วตกนรกก็ตาม หรือว่ามันบินมาตก ยกลงมาใส่อะไรก็ตาม ถ้ามันเป็นความร้อนใจ เหมือนไฟ

เผ่าอยู่ข้างในแล้วก็เรียกว่า ผู้นั้นกำลังตกนรก ที่นั่นและเตี้ยวนักก็ได้. ถ้าใจอย่างไม่น่าใจ ไม่ควรใจ อย่างนั้นก็เป็นผู้ที่เครื่องจาง ที่นั่นและเตี้ยวนักก็ได้.

ถ้ามันหิวหะเหอหะยาน เหมือนอย่างหิวอยากจะถูกตลอดเตอวี หรือว่าต้องการอยากจะสอบอะไร จะให้ได้อย่างออกอย่างใจ ผันมาก นั่นก็เรียกว่าหิวทางจิต ก็เรียกว่า เป็นเปรต คือมีความหิวที่เผ่าอยู่ในใจ.

ถ้าเมื่อใดมีความขลาดขึ้นมา อย่างไม่ควรจะขลาดเลย ไม่มีเหตุผลที่จะขลาดอย่างนี้ เมื่อนั้นก็เป็นอสุรกาย เป็นผีอสุรกาย ที่นั่นเตี้ยวนักก็ได้.

ขอให้ฟังให้ดีๆ ว่า นี่คือความหมายที่แท้จริงและถูกต้อง จะเป็นนรก เครื่องจาง เปรต อสุรกาย หรือต่อตายแล้วก็ตาม; ความหมายมันเปลี่ยนไม่ได้ มันเปลี่ยนไปเป็นอย่างอื่นไม่ได้. มันสำเร็จอยู่ที่ “ความหมาย” จริงอยู่ที่ “ความหมาย” สำคัญอยู่ที่ “ความหมาย”. พอมีความร้อนใจก็เป็นสัตว์นรก พอมีความโง่ก็เป็นสัตว์เครื่องจาง พอมีความหิวก็เป็นเปรต หิวนี้คือหิวทางวิญญาณทางจิตใจ ไม่ใช่หิวข้าว แล้วก็กลัวอย่างไม่มีเหตุผลก็เป็นอสุรกาย.

นี่คือ ความสับสนของภาษาที่ใช้พูดกันอยู่ มันเป็นอย่างนี้ มันมีความหมายที่สับสนอย่างนี้. ถ้าเป็นมนุษย์ก็เป็นผู้เหน็ดเหนื่อย เป็นผู้ทำงาน; แล้วแต่ว่า การงานนั้น มันจะนำไปสู่สวรรค์หรือจะนำไปสู่สวรรค์. ถ้าสวรรค์ก็คือความพอใจตัวเอง นับถือตัวเอง ยินดี มีความสุข มีเหตุปัจจัยให้ได้สิ่งที่ตัวเองต้องการ; โดยเฉพาะที่เป็น ทั่วๆ ไปก็คือกามคุณ, ความได้พอใจในเรื่องกามารมณ์ เรียกว่าสวรรค์.

คำว่า สวรรค์ นี้ บางทีมันก็มีความกำกวม เช่น : สวรรค์ชั้นรูปาวจร สวรรค์ชั้นกามาวจร สวรรค์ชั้นพรหมโลก. เตี้ยวนั้นเราแยกสวรรค์มาเพียงชั้นกามาวจร

คือได้รับผลของการกระทำในทางที่ดีที่ถูกต้อง เป็นความพอใจในตัวเองอยู่ในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เป็นที่พอใจอยู่ ก็เรียกว่าสวรรค์. ถ้าสวรรค์ชั้นธรรมา ก็เรียกว่ากามาจร มีเรื่องกามารมณ์เป็นหลักใหญ่.

ถ้าเป็นพรหมโลก ก็เลยกามารมณ์ขึ้นไป; เห็นกามารมณ์เป็นที่น่าขยะแขยง แล้วก็ไปเอาความสงบ มีตัวกู – ของกูที่สงบเย็นอย่างชนิดใดชนิดหนึ่งอยู่ เกิดจากรูปธรรม วัตถุบ้าง เกิดจากนามธรรมความคิด ความรู้สึกบ้าง เช่นว่ามีของเล่นที่ไม่เกี่ยวกับกามารมณ์ ก็พอจะเรียกได้ว่า เป็นเรื่องของพรหมโลก.

ถ้าเป็นเรื่องของนามธรรม เช่น เกียรติยศ พอดีในบุญ – กุศล ฯลฯ อะไร ๆ ที่ไม่เกี่ยวกับกามารมณ์ ก็เรียกว่า เป็นพรหมโลกชั้นสูงขึ้นไปอีก บางคนเขาเรียกว่า รูปพรหม อรูปพรหม. แต่อย่าไปนับว่า มันอยู่บนสวรรค์ข้างบนหัวเราขึ้นไปเป็นชั้น ๆ ขึ้นไป ข้างบน เป็นสวรรค์กามาจร ๖ ชั้น แล้วพรหมโลกอีก ๑๖ ชั้น เป็น ๒๒ ชั้น. นี่ถ้าเข้าใจอย่างนั้นแล้ว มันก็น่าหัวสำหรับสมัยนี้ เพราะเรารู้กันอยู่ดีว่า บน ล่าง นี้ มันไม่มี.

โลกนี้มันเป็นลูกกลม มันมีจุดศูนย์กลางอยู่ที่ศูนย์กลางของมัน มันตั้งเข้ามารอบตัว มันไม่มีบนไม่มีล่าง ล่างก็คือจุดศูนย์กลางของโลก บนนั้นก็คือรัศมีที่พุ่งออกไปจากจุดศูนย์กลาง; มันไม่มีบน ไม่มีล่าง แล้วจะต้องพูดเรื่องบนเรื่องล่างนี้ มันก็เลยกลายเป็นเต็ก ๆ ไป; หรือไม่รู้อะไรไป. พูดว่าสวรรค์เป็นชั้น ๆ ขึ้นไป มันก็ไม่มีบน ไม่มีล่าง มันก็เข้าใจไม่ได้; แต่ในสมัยที่เขาพูดกันอย่างโน้น เขาเชื่อกันอย่างโน้นก็มีประโยชน์. แต่เดี๋ยวนี้ถึงสมัยนี้แล้ว พูดกันอย่างนั้น มันไม่มีประโยชน์ คือไม่มีใครยอมฟัง หรือยอมเชื่อ แล้วมันก็ไม่จริงด้วย; มันต้องเอาเรื่องจริงคือสวรรค์ที่อยู่ในใจในอก นรกที่อยู่ในใจ นี้จริงกว่า.

เมื่อใดมีความพอใจตนเอง ยกมือไหว้ตัวเองได้ แล้วก็เป็นที่ให้อาศัยความ
 คืบนั้นแสวงหาสิ่งที่ต้องการก็ตามที่สามัญสัตว์ต้องการนั้น ก็เรียกว่าสวรรค์ชั้นกามาวจร
 แบ่งเป็น ๖ ชั้น; แต่ว่า ๖ ชั้นนั้น ก็ไม่ค่อยมีอะไรต่างกันอย่างนัก เป็นเรื่องกามารมณ์
 ทั้งนั้น เพียงแต่ว่าประณีตกว่า ประณีตกว่า ประณีตกว่า ไปจนกระทั่งถึงกับว่ามีคน
 คอยสนองให้ด้วย ไม่ต้องลงมือหยิบกินเอง ไม่ต้องบริโภคนเองอย่างนี้ก็ยังดี. เมื่อใด
 มันมีความพอใจ ได้ตามความพอใจ เป็นผลของการประพฤติกระทำที่ถูกต้อง ไม่มี
 ความร้อนใจ ไม่มีอะไรแล้ว ก็เรียกว่าเป็นสวรรค์ได้. นี่ถ้ามันบริสุทธิ์จนไม่เกี่ยวกับ
 กามารมณ์แล้ว ก็เรียกว่าสวรรค์ชั้นพรหม เป็นพรหมโลกไปได้.

คนบางคนไม่ได้เกี่ยวข้องกับเรื่องทางเพศ แต่มีความสุขอยู่ได้กับเรื่องทางอื่น
 เช่นเรื่องแม่เต่าของเล่นที่ทำให้พอใจ เขาก็สบายใจอยู่ตลอดวันตลอดคืน, หรือพวกที่เชื่อ
 ในบุญในกุศล ในเกียรติยศ ก็พอใจสบายใจอยู่ได้ตลอดวัน ตลอดคืน, ไม่ต้องลำบาก
 ด้วยเรื่องกามารมณ์. มันก็มีความหมายอย่างนี้ ที่นี้และเที่ยวนั้นได้ทั้งนั้น, ทั้งสวรรค์
 อย่างกามาวจรก็ดี สวรรค์อย่างพรหมโลกก็ดี. นี่คือการสับสนของความหมายของภาษา
 ที่ใช้พูดกันอยู่ ศึกษากันอยู่ ปฏิบัติกันอยู่; ฉะนั้น เราก็มหาหนทางที่จะต้องเลือกเอา
 ว่า ความหมายอย่างไหน หรือระบบไหน จะช่วยให้เรามีประโยชน์แก่ตนเอง
 ระบบนั้น.

ถ้าเรื่องต่อตายแล้ว คือหลังจากตายแล้วเข้าโลงไปแล้ว ยังรู้ไม่ได้ ก็ถึง
 ไขว่ก่อน; แต่ที่นี้อย่าตกนรก อย่าตกอบาย ตายแล้วไม่ตกแน่. ถ้าที่นี้ยึดเอาสวรรค์
 ให้ได้ ตายแล้วก็ต้องได้สวรรค์แน่; เพราะมันเป็นการกระทำเหมือนกัน. ถ้ากระทำ
 ชนิดที่ได้สวรรค์ที่แท้จริงที่นี้ได้แล้ว ตายแล้วก็ต้องได้. ถ้าว่ามันมี ถ้าว่าชาติหน้ามีจริง
 มันก็ต้องได้แน่นอน; เพราะได้สอนไว้อย่างเดียวกัน.

ก็ร้องตะโกนบอกกันว่า “ข้านิพพานแล้ว มากินได้”; นี่เป็นภาษาที่พูดอยู่จริง; เป็นเรื่องของวัตถุ ที่ร้อนลุกโชนอยู่ แล้วเย็นลง ก็เรียกว่านิพพานทั้งนั้นเลย.

ถ้าว่าเป็นของสัตว์เดรัจฉาน คำว่านิพพานนี้เขาก็ใช้กับสัตว์เดรัจฉาน ที่เย็นสนิทคือถ้าฝักคั่วแล้ว ไม่มีอันตรายอีกต่อไป เรียกว่า “สัตว์ตัวนั้นนิพพานแล้ว”; นี่ก็เป็นคำที่พูดอยู่ในสมัยนั้นในยุคนั้น.

เขียบขันมาถึงคน เป็นเรื่องของคน. ยุคแรก ๆ คำว่าเย็นนี้ หมายถึงเย็น เพราะดับความกระหาย ความใคร่ได้ชั่วคราว; มีอยู่ยุคหนึ่งสมัยหนึ่ง ทดถเอาความสมบูรณ์แห่งกามารมณ์ว่าเป็นนิพพาน และดูเหมือนยังเหลือมาจนถึงครั้งพุทธกาลด้วย. คนพวกที่นิยมถือว่าการมดเต็มเปี่ยมเป็นนิพพานนี้ ยังมีมาจนถึงครั้งพุทธกาล.

คนอีกจำพวกหนึ่งว่า อย่างนั้นไม่ใช่เย็น มันเป็นเรื่องร้อนชนิดหนึ่ง; ไม่ยอมรับ. พวกนี้ถือเอาความที่จิตหยุดสงบเพราะอำนาจของสมาธิ เป็นฌาน เป็นสมาธิ เป็นสมาบัติ จิตสงบอยู่ไม่เกี่ยวข้องกับอะไร; ถือว่าอย่างนี้เป็นนิพพาน นับว่าดีกว่าขึ้นมา; แล้วก็มีคนถือมาก ถือมาจนกระทั่งถึงยุคพุทธกาล. พระพุทธเจ้า ออกบวชไปเที่ยวศึกษา ก็ได้รับคำสั่งสอนข้อนี้ว่า หยุดความรู้สึกของจิตเสียได้ ถึงขนาดที่จะเรียกว่าตายก็ไม่ใช่, ไม่ตาย มีชีวิตก็ไม่ใช่ ที่เรียกว่า *เนวสัญญานาสัญญาตนะ*, อาจารย์คนสุดท้ายของพระพุทธเจ้าชื่อ อุทกธรรมบุตรนั้น ได้สอนเพียงเท่านั้น.

พระพุทธเจ้าว่าไม่ใช่ ยังไม่เย็น จึงไปค้นหาตามแบบของท่าน; จึงไปพบความหมกมิดเลศ หมกความยึดมั่นถือมั่นว่าตัวกู - ของกู ไม่เกิดโลก โกรธ หลง อีกต่อไป. นี่แหละว่าเย็น ว่านิพพาน แล้วก็ไม่เคยมีใครค้านของท่านได้ จนมาถึงพวกเรา.

คำว่า นิพพาน คำเดียว มีความหมายอย่างนั้น, สำหรับวัตถุอย่างหนึ่ง, สำหรับเครื่องอย่างหนึ่ง, สำหรับมนุษย์ก็มีถึงสามระดับ; เรารู้อย่างนั้นแล้ว เราก็รู้ความหมายที่ค่อนข้างจะปลอดภัย โดยพยายามทำให้มันเย็นไว้ก็แล้วกัน ให้ตัวเองเย็นกายเย็นใจไว้ก็แล้วกัน. พอกิเลสเกิดขึ้นก็ร้อนเกิด; ฉะนั้น ระวังอย่าให้มันเกิด ให้มันเย็นอยู่เสมอ ให้เป็นนิพพานชั่วคราว นิพพานชั่วคราวอยู่เสมอ อย่างนี้ก็ยังมี.

นี่สำหรับคำว่า นิพพาน หมายถึงหยุด หรือเย็น หรือเป็นอิสระ; เปรียบเทียบกันดูเถิด : ถ้าเป็นมนุษย์ก็หมายความว่าเห็นดีเห็นอยู่ หนีโอไลสไคล้อยู่ ถ้าเป็นอบาย เป็นนรก เสร็จงาน เปเรต อสุรกาย นกไม่ไหว. ถ้าเป็นเทวดาในชั้น กามาวจร ก็มีมาอยู่ด้วยกามารมณ์. ถ้าเป็นพรหมอยู่ในพรหมโลก ก็มีมาอยู่ด้วยความสุขอย่างอื่นที่ไม่เกี่ยวกับกามารมณ์. รวมความแล้วก็เรียกว่า ต้องมีมาหรือเป็นอย่างที่เรียกว่า ต้องถูกกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่เสมอ. ส่วนนิพพานเป็นเรื่องกระเด็นออกไปไม่ถูกกระทำ ไม่ถูกสิ่งหนึ่งสิ่งใดกระทำแก่จิตใจ ไม่มีอะไรมารัดรังแกจิตใจ เรียกว่านิพพาน ที่เป็นความหมายที่รัดกุมตรงตามความหมายในพุทธศาสนา.

ถ้ารู้อะไรไม่ตรงกับที่รู้ ๆ กันอยู่นี้; ก็ขอให้เข้าใจว่า นั่นแหละคือความสับสน ที่ต้องการจะชี้อย่างยิ่ง; ให้เห็นความสับสนความมุ่งหมายของภาษาที่เราใช้พูดกันอยู่ กับที่มันมีอยู่จริงของธรรมชาติ. นี้เรียกว่ามนุษย์ไม่ได้รับรู้จักสิ่งเหล่านี้อย่างถูกต้อง จนกระทั่งว่า ไม่รู้ว่าเกิดมาทำไม? อย่างนี้เป็นต้น.

๗. เรื่อง เกิดมาทำไม ?

นี่ฟังดูให้ตี คำถามนิดเดียวว่า เกิดมาทำไมนี้ ก็ยังตอบกันได้อย่างสั้นอย่าง ถูกทั้งนั้นเลย; เพราะใคร ๆ ก็มีความต้องการของตัวโดยเฉพาะ แต่แล้วมันก็มีผิดมีถูกตามมากตามน้อย. ตัดสินได้ตรงที่ว่า : ถ้าผู้ใดไม่มีความทุกข์เลย คนนั้น

แหละรู้ว่าเกิดมาทำไมอย่างถูกต้องแล้ว, ปฏิบัติแล้วอย่างถูกต้อง; ถ้าใครยังมีความทุกข์เหลืออยู่ ตกนรกวันละหลาย ๆ หละก็ เรียกว่ายังไม่รู้ว่าเกิดมาทำไม; ทั้ง ๆ ที่ตัวมีปากพูดว่า เกิดมาทำไม เกิดมาเพื่ออะไร ของตัวเอง.

การที่จะถืออุกมคติอะไรเป็นหลักนี้ มันมีทางที่จะผิดได้. การที่เราสอนให้ถืออุกมคติอย่างใดอย่างหนึ่งนี้ ถ้าถือเอาความหมายผิด มันก็ผิดได้. เดียวนี้มีการสอนแต่เพียงให้หลงในอุกมคติอย่างใดอย่างหนึ่ง แล้วก็ **ไม่รู้จักสิ่งที่ควรจะเป็น** อุกมคติอย่างถูกต้อง ก็เลยถือเอาตามความที่ตัวต้องการ **ตัวอยาก** อะไรทำนองนี้เป็นอุกมคติกันไปหมด.

๘. เรื่อง อุกมคติ

นี่ระวังให้ตี; คนทุกคนจะเถียงว่า เราก็มียูกมคติของเรา แต่แล้วมันเป็นอุกมคติของใครกันแน่ ของความงี่หรือของความฉลาด? มันอาจจะเป็นอุกมคติที่นำไปสู่ความร้อ้นใจตลอดกาลก็ได้ **ที่นี้** เมื่อสอนให้บูชาอุกมคติอย่างเดี่ยวนั้น มันก็เลยไม่พอ; **มันต้องสอนอุกมคติที่ถูกต้องด้วย.** อย่างเดี่ยวนั้นเราได้ยินได้ฟังคนที่บูชาอุกมคติสูงสุดกลุ่มหนึ่ง คือพวกชิปปี้ซึ่งคุณก็คงเคยอ่านหนังสือพิมพ์เรื่องพวกชิปปี้ ระวังให้ตีมันจะเกิดขึ้นในตัวเราเอง โดยไม่ทันรู้ก็ได้ คือการหลงบูชาอุกมคติโดยที่ไม่รู้จักอุกมคติที่ถูกต้อง ก็เลยเอาความต้องการของเนื้อหนังนี้เป็นอุกมคติไปหมด.

การศึกษาศาสน์สอนกันยุ่งให้บูชาอุกมคติ แล้วให้รักความเป็นอิสระภาพเสรีภาพอะไรนี้เป็นอุกมคติ; **แต่เมื่อมันไม่ถูกอุกมคติอันแท้จริง คนก็เลยสร้างอุกมคติเอาตามความพอใจของตน.** คนประเภทชิปปี้จึงเกิดขึ้นในโลก, ไม่ใช่เพิ่งเกิดเดี่ยวนั้น. ครั่งพุทธกาลก็มีหลักเกณฑ์อย่างนี้ ที่สอนกันให้หลงอุกมคติ แล้วมันผิดตัวอุกมคติ มันเป็นอุกมคติที่ไม่ควรจะเป็นอุกมคติ มันก็เลยกลายเป็นเรื่องทะเลอย่างนั้น,

เรียกว่าทะเลกลางปล่องขึ้นมา. ที่นี้เดี๋ยวนี้ การศึกษาของโลกมันเจริญมาก สอนเรื่องปรัชญามากเกินไป สอนให้มีอุคมคติ สำหรับให้หลงใหลมากเกินไป หลงใหลในอิสรภาพมากเกินไป มันก็มีผลเป็นชิบป้อย่างเดี๋ยวนี้ออกขึ้น.

เรามีหลักจริยธรรมหรือศีลธรรมอยู่ มันก็เป็นความกตัญญูอันหนึ่ง คือว่าเราต้องรับถือ; แต่แล้วมันผิดฝาผิดตัวต่อเด็ก ๆ หรือคนหนุ่มคนสาวอย่างในโลกสมัยนี้ ที่ได้รับการศึกษาอย่างสมัยปัจจุบัน ที่มันทำให้หันต่อความกตัญญูของศีลธรรมไม่ได้ มันจึงทะเลกลางปล่องออกไป เป็นอุคมคติอย่างหนึ่งขึ้นมา. มนุษย์อุคมคติประเภทชิบป็นจึงมีขึ้นมาในโลก; แล้วเมื่อเรากำลังเดินตามกันพวกฝรั่งแล้ว ไม่เท่าไรจะมาถึงพวกเรา จะเป็นของที่ขายคืนไปทั่วโลก.

การศึกษาของโลกปัจจุบันนี้ ไม่มีพูดสอนเรื่องจิต เรื่องวิญญาณ แยกตัวออกมาเสียจากศาสนาเลย ไม่ให้เกี่ยวกับการศึกษาเลย; แล้วสอนให้ *imagine* ต่าง ๆ เกี่ยวไปตามแนวทางของปรัชญา. มันก็หลงอุคมคติของเสรีภาพ หลงอุคมคติของกิเลสตัณหา, มันก็มีผลอย่างที่ว่านี้ : มันขาดความรู้ถูกต้องของธรรมชาติ, มีแต่ปรัชญาที่เพ้อ ที่กำลังเรียนอย่างไม่มีที่สิ้นสุดในเรื่องเพ้อ, มันก็เลยไม่มีหลักในการที่จะควบคุมตัวเอง. ที่นี้ กามสำนึก คือความสำนึกในกามที่มอยู่เป็นพหุฐาน เป็นกิเลสอุคมคติ มันก็เดือดขึ้นมาเป็นรูปปรัชญาของคนพวกนี้; นี้ปัญหาอย่างนี้จะมีมากขึ้นในโลก และทั่วไปในโลก.

ที่นี้ ครูจะมีหน้าตาอย่างไร? ก็คอยดูต่อไป; ถ้าไม่รู้เท่าเรื่องนี้ ครูจะเป็นชิบปเอง แล้วก็จะเป็นตัววัดสำหรับถูกชำระสะสาง ไม่ใช่เป็นผู้ชำระสะสาง. ขอให้มองเห็นชัด ๆ ว่า : วัตถุประสงค์นี้แหละกำลังเป็นสิ่งที่ทำให้เรากำลังยุ่งยากลำบากเรากำลังหลับหูหลับตาไปตามวัตถุประสงค์ ตามกันพวกฝรั่ง; ทั้งเรื่องเดิม ๆ ของปู่ย่าตายาย ซึ่งเป็นเรื่องทางจิตทางวิญญาณ ทางมโนนิยม.

ที่นี้ วัตถุประสงค์อย่างที่มีมันเป็นเนื้อหนังนี้ มันก็สร้างปรัชญาของมันเองมากขึ้นๆ ก็กำลังมาปรัชญาในมหาวิทยาลัย และเป็นเรื่องทางวัตถุประสงค์ ทางเนื้อหนัง; ที่นี้ก็เลยเข้าใจเอา หรือนึกก็คิดเอา รู้สึกเอา ว่าเราสร้างมโนนิยามหรือว่าจิตนิยามตามแบบของเรา ขึ้นมาใหม่ ตามพอใจของตนเอง เป็นมิจฉาทิฎฐิทั้งนั้น. นี่คือปัญหาที่โลกกำลังประสบอยู่ในเวลานี้, นี้เรียกว่า จะเป็นปัญหาของครูบาอาจารย์พวกไหนจะแก้ไขมัน.

๙. ความหมายสับสนของ ศีลธรรม จริยธรรม การศึกษา ฯลฯ

นี้เป็นเรื่องศีลธรรมหรือจริยธรรมที่ผิดฝาผิดตัว กับมนุษย์ที่กำลังได้รับอยู่ในโลกเวลานี้ มันเป็นความกตัญที่ทนไม่ไหว; เพราะว่าเป็นศีลธรรมที่ปราศจากโลกุตระธรรมเข้าไปเกี่ยวข้อง; เป็นวัตถุประสงค์ที่ปราศจากเรื่องธรรมะ หรือเรื่องจิตเรื่องวิญญานเข้าไปเกี่ยวข้อง มันก็เกิดการกตัญที่ทนไม่ไหว. ศีลธรรม, จริยธรรม ต้องการอย่างนี้; แต่จิตใจของคนต้องการอย่างอื่น เป็นอย่างอื่น ไม่ถูกฝาถูกตัวกันได้เลย.

โลกเรากำลังมีปัญหาอย่างนี้ จึงขอให้เข้าใจว่า ของวิเศษของพระพุทธเจ้า ในทางพุทธศาสนาหรือโลกุตระธรรม อันยังคงจำเป็นแก่สัตว์แก่มนุษย์อยู่ตลอดกาลนิรันดร. แต่เรากำลังหลีกเลียง กำลังบ้ายเบี่ยง กำลังไม่สนใจ; ไปสนใจแต่เรื่องทางวัตถุประสงค์ เป็นเงิน เป็นทอง กินได้ ใช้ได้ เป็นเรื่องเนื้อหนังเสียอย่างเดียว จนกระทั่งเราไม่เข้าใจคำว่าศาสนา คำว่าจริยธรรม คำว่าศีลธรรม วัตถุประสงค์ มโนนิยาม อะไรพาลไม่สนใจเอาหมด. สนใจแต่เรื่องว่า เราต้องการอะไรแล้วก็ถือศาสนาใหม่ที่เยี่ยมที่สุดว่า ได้ นั่นแหละดี; ได้อะไรตามที่ต้องการนั่นแหละดี. นี่เป็นจริยธรรมหรือศีลธรรมของคนพวกหนึ่ง ซึ่งกำลังจะมีมากขึ้นๆ ในโลกนี้.

ขอให้ครูบาอาจารย์สนใจ คำที่มันมีความหมายสับสนที่สุดเหล่านี้ ไว้ให้มาก นับตั้งแต่คำว่า ศีลธรรม จริยธรรม ปรัชญา อุดมคติ อิสรภาพ การศึกษา

อะไรก็ตาม; แต่ละคำว่า มีความหมายที่สับสนที่สุด แล้วไปถือเอา แต่บางแง่ตามที่
ตัวต้องการ มันก็ขัดกับความจริงของธรรมชาติ, มันก็เกิดความปั่นป่วนขึ้น.

แม้ที่สุด แต่คำง่าย ๆ ว่า จริยธรรม กับ ศีลธรรม นี้ ก็ยังสับสน
ครูบาอาจารย์เข้าใจอะไร. ตามหลักทั่วไปที่มันมีอยู่ว่า ศีลธรรมนี่คือเรื่องที่ต้อง
ปฏิบัติลงไปตรง ๆ. จริยธรรมนี่ทั้งไว้เป็นปัญหาทางปรัชญา ที่จะถกจะเถียงกันไป
ไม่มีที่สิ้นสุด. ฉะนั้น เราจะต้องมีศีลธรรม ไม่ใช่มีจริยธรรม ซึ่งยังไม่มีที่สิ้นสุด
ซึ่งยังไม่รู้อะไร; แต่ที่มันแน่นอนลงไปแล้ว อย่างว่าอย่างนั้นอย่างนี้ นั่นคือมัน
ต้องทำให้ได้ มันจึงจะมีศีลธรรม.

คำว่าปรัชญานั้นมันยังอาศัยไม่ได้ เพราะไม่มีเหตุผลและยังไม่มีที่สิ้นสุด
และไม่ยุติ, เลื่อนลอยไปตามเหตุผลที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้า เฉพาะปัจจุบันเรื่อย.
พุทธศาสนาไม่ใช่ปรัชญา เป็นศีลธรรมที่ตายตัวลงไปแล้ว.

คำว่าอุดมคตินั้น ต้องไม่ใช่ตามต้องการของเรา มันต้องตรงตามกฎของ
ธรรมชาติ ชนิดที่ว่าจะไม่ทำให้เกิดความทุกข์ขึ้นมา; ไม่ใช่มีแว่มาอิสรภาพ เสรีภาพ
ต้องการอย่างไรจะเอาอย่างนั้น นั่นมันเป็นอุดมคติของกิเลส.

ให้ถือว่า การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญ เรามีหน้าที่เกี่ยวข้องโดยตรง ก็ต้อง
เข้าใจว่า มันยังช่วยแก้ปัญหาเหล่านี้ได้ มันจึงจะเป็นการศึกษา; ไม่ใช่ทำไปอย่าง
ละเมอๆ เหมือนเครื่องจักรที่ยังไม่รู้ความหมาย หรือว่าทำตามคำสั่งอย่างเดียว.

๑๐. คำว่า “ทำงานเพื่องาน”

ครั้งหนึ่งเคยเข้าใจและเคยตัวกันมากในโลกนี้ พวกฝรั่งนั้นแหละ บุกาเรื่อง
ทำงานเพื่องาน. แต่เดี๋ยวนี้พวกฝรั่งกลับเป็นครูในการทำงานเพื่อเงิน; แล้วเราก็

กำลังเดินตามกันเขา. บู้ย่า ตายาย ของเราไม่เคยเป็นมากอย่างนี้ มันเป็นมากเมื่อเรา มาเดินตามกันพวกฝรั่ง ทำงานเพื่อวัตถุประสงค์ เพื่อประโยชน์ทางเนื้อหนัง.

ถ้าตามหลักของพระพุทธเจ้า ก็คือ ทำงานด้วยจิตว่าง คือ ไม่มีตัวกู - ของกู ที่จะกอบโกยเอาผลอะไร; ทำไปตามหน้าที่ที่จะต้องทำ. อย่างพระพุทธเจ้า ท่านทำ, ท่านทำงานเพื่อประโยชน์แก่มนุษย์ทั้งโลกนี้ ไม่ใช่เพื่อตัวท่านเอง; อย่างนี้ก็เรียกว่าทำงานด้วยจิตที่ไม่มีตัวเอง ไม่มีตัวกู - ของกู ทำไปด้วยสติปัญญาที่เหลื่ออยู่ในจิตใจหลังจากการตรัสรู้แล้ว ก็เรียกว่าทำงานเพื่องาน ทำหน้าที่เพื่อหน้าที่ เรียก ภาษาธรรมะว่าทำงานด้วยจิตว่าง ไม่เกี่ยวกับตัวกู - ของกู; งานนั้นมันก็สนุก แล้วก็ ไม่โกงใครด้วย.

ถ้าทำงานเพื่อเงินแล้ว มันร้อน ตกนรกอยู่ตลอดเวลา ได้ขบเมื่อไร โกงเขาทันทีเลย. ถ้าไม่ทำงานเพื่อเงิน ทำงานเพื่องานแล้ว มันจะไปโกงใคร, ลองคิดดูเถิด มันไม่เพื่อตัวกู - ของกูแล้ว มันจะไปโกงใครได้; แล้วมันทำงานสนุก มันไม่มีสูง ไม่มีต่ำ ไม่มีสะอาด ไม่มีสกปรก ไม่มีอะไร ไม่มีเหนียว ไม่มีสบายอะไร; มันเป็นเรื่องที่สนุกไปในตัวการงานนั้น เลยไม่ต้องไปหาการพักผ่อนหย่อนใจที่ไหนอีก.

ที่สวนโมกข์นี้ก็พยายามสอนพระเถระ ให้ยึดหลักอย่างนี้เคร่งครัดที่สุด : ให้ทำงานโดยไม่มีใครชอบใจ หรือให้รางวัลอะไร อย่างนี้ทำงานเหมือนกับ คนตายแล้ว. คนตายแล้วทำงานได้มีไหม? นั่นคือไม่มีตัวกู - ของกู ที่จะเอาอย่างนั้น อย่างนี้ จะเรียกร่องที่จะเอาอย่างนั้นอย่างนี้. นี่เหมือนกับตายแล้ว แต่มันยังทำงานได้ ทำงานให้ความว่าง, ให้ศาสนา หรือให้มนุษย์ทั่วไป ไม่ระบุใคร; อย่างนี้เรียกว่า ทำงานให้ความว่าง.

ขอให้รู้จัก คำว่าทำงานเพื่องานใหญ่ มีความหมายที่ถูก อย่าให้สับสน จะรอดตัว, ทุกคนเราจะรอดตัวเดี๋ยวนี้นี้ ถ้าว่าทำงานเพื่อตัวกู - ของกู ก็คือเพื่อเงิน

เป็นผลละก็ มันจะต้องเป็นทุกซ์ตั้งแต่เมื่อลงมือทำและตลอดเวลาที่ทำอยู่. มันหิวกระหาย เป็นเปรต แล้วมันจะไม่เป็นทุกซ์อย่างไร; ใต้ช่องเมื่อไรโกงเมื่อนั้นเลย. มันนั้นเป็น สองชั้นเข้ามาในการที่จะต้องทนกรก ทำผิดด้วย แล้วยังจะโกงอีกด้วย. ฉะนั้น คำว่า ทำงานเพื่องานนั้นเป็นอุดมคติสูงสุดของพระพุทธเจ้าทุก ๆ พระองค์. บัญญัติตายายของเราเคยยึดถือเคร่งครัด, พวกฝรั่งสมัยที่มีวัฒนธรรมทางจิตใจสูงก็เคยเก่งในเรื่องนี้จนเรานับถือเขา. เคียงโลกทั้งโลกเปลี่ยนไปในลักษณะที่ว่า “ทำงานเพื่อเงิน”.

๑๑. เรื่อง ความฉลาด

ที่นี้ มาถึงคำที่น่าหัวที่สุด คือคำว่า “ความฉลาด” ทุกคนที่นี้ยังอยู่ที่นี้ จัดตัวเองเป็นคนทีฉลาดทั้งนั้นแหละ. ไปถามดูเถอะ ไม่มีใครยอมมือเป็นคนโง่; แล้วจะต้องโกรธด้วย ถ้าถูกหาว่าเป็นคนโง่.

คำว่าฉลาดนี้ ระวังให้คิดเถิด มันมีความหมายที่สับสนอย่างเดียวกันอีก; คนฉลาดที่จะตามใจกิเลส ให้ได้ตามที่กิเลสต้องการ นี้ก็เป็นความฉลาด; แล้วฉลาดจริงเหมือนกัน เป็นความจริงเหมือนกัน. กิเลสของเราต้องการอะไร เราก็พยายามทำจนให้มันได้จนได้ นี้ก็เรียกว่า ฉลาดทำตามความประสงค์ของกิเลส. อย่างนี้ฉิบหายหมด ความฉลาดนั้นแหละ ทำความฉิบหายหมด. ต้องฉลาดเพื่อทำตามประสงค์ของพระพุทธเจ้า, หรือว่าตามธรรม, หรือว่าตามกฎแห่งธรรมชาติที่แท้จริง. ถ้าฉลาดอย่างนี้ละก็จะเป็นผู้เจริญ จะเป็นผู้มีความสุข; เพราะว่าสมตามความหมายของคำว่า มีความฉลาด. ฉะนั้น คำว่า “ฉลาด” นี้ เป็นคำสับสนที่สุด คำนี้ เป็นศัพท์ลอกคนอยู่ทุกคน.

ทุกคนก็ฉลาด ฉลาดอย่างยิ่ง เราฉลาดที่จะเข้าข้างตัวเอง ฉลาดที่จะเข้าข้างกิเลส; ไม่ยอมฉลาดที่จะเข้าข้างพระพุทธเจ้า หรือว่าพระธรรม หรือว่ากฎ

อันถูกต้องของธรรมชาติ, นี่เป็นโจรเป็นขโมย ไปปล้นเอาธรรมชาติมาเป็นของตัว; อะไร ๆ ที่เป็นธรรมชาติ นี่ไปปล้นเอามารับเป็นตัวกู ว่าคุณ ทั้งนั้นแหละ อย่างนี้ เรียกว่าเป็นโจร เป็นขโมย เป็นผู้ปล้นเลย.

ที่ในคึกกันมีเรื่องชาคก เรื่องลึงล้างหู ลึงไปอยู่ที่เมืองมนุษย์ ได้ยินแต่ เรื่องว่า เงินของกู ทองของกู ลูกของกู เมียของกู ผัวของกู. ลึงผู้เป็นนายเล่าให้ ลึงในป่าฟ้าง, ลึงทุกตัวพากันวิ่งหนีไปล้างหูเลย. นี่ความที่ว่ามีอะไร ที่นี้กว่าฉลาด; ไปฉลาดแต่ในทางเป็นตัวกู เป็นของกู ไม่ตรงตามกฎของธรรมชาติ; ฉะนั้น ระวัง คำว่าฉลาดนี้ให้ดี ๆ มันมีอยู่ ๒ ความหมาย : ฉลาดเข้าข้างพระพุทธเจ้า หรือว่า ฉลาดเข้าข้างตัวเอง.

ถ้ากระไรแล้ว ขอให้ช่วยจำไว้สักหน่อย อยากจะบอกร้องทุกคนว่า : เมื่อจะทำอะไรลงไป ลองทำในใจตัดสินใจลงไป; ลองสมมติว่า ไปถามพระพุทธเจ้าดูก่อน. ผัวเมียจะทะเลาะกันนี้ ลองทำในใจว่า ไปถามพระพุทธเจ้าดูก่อน ว่าควรจะทำอย่างไร, ควรจะทะเลาะกันหรือไม่. หรือว่าจะไปตีใคร ฆ่าใคร หรือ จะทำอะไรลงไป ตามลำพังผู้เดียวนี้ ให้หยุดอย่างที่เราเรียกว่านับสิบก่อน แต่เราไม่นับสิบก่อน, เราไปถามพระพุทธเจ้าดูก่อน. เพราะว่าเราได้ยินได้ฟังเรื่องของ พระพุทธเจ้ามากพอแล้ว พอที่จะคิดออกว่า พระพุทธเจ้าท่านจะตรัสแนะว่าอย่างไร. เรื่องที่เกิดขึ้น เราจะไปถามพระพุทธเจ้าก่อน ว่าท่านจะแนะว่าอย่างไร. ถ้าใคร ถือหลักอย่างนี้แล้ว เกือบจะไม่มีทำอะไรผิด, นี้เรียกว่าฉลาดเข้าข้างพระพุทธเจ้า แล้วก็ปลอดภัย.

ถ้าหากฉลาดเข้าข้างกิเลส ก็เป็นอันว่าหมดเลย จะเป็นนรก เสร็จงาน เปรต อสุรกาย อยู่ตลอดเวลา วันหนึ่งหลายสิบครั้งหลายร้อยหลายพันครั้ง. นี่คำว่า ฉลาดคำเดียวนี้ ระวังให้ดี มีความหมายที่สับสน.

๑๒. เรื่อง เกี่ยวกับ กีฬา

ทีนี้ มาถึงคำว่า “กีฬา” ครูหรือนักเรียนนี้มีหน้าที่เป็นเจ้าหน้าที่กีฬา จัดการกีฬาโดยเฉพาะ. คำว่า “กีฬา” นี้ก็เหมือนคำว่าฉลาด มี ๒ ความหมาย : อย่างกีฬาที่ทำคนให้เป็นคนดี, กีฬาที่ทำคนให้เป็นสัตว์ดี. และเดี๋ยวนี้มักจะมีแต่กีฬาที่ทำคนให้เป็นสัตว์ กีฬาที่ทำให้คนเป็นมนุษย์ ที่ร้องเพลงกันว่า “กีฬาเป็นยาวิเศษ แก้กองกิเลสทำคนให้เป็นคน” นั้นมันมีอยู่จริงเหมือนกัน ถ้าว่าได้กระทำไปถูกต้องตาม *spirit* ของคำว่ากีฬา คือไม่เห็นแก่ตัว.

คำว่าไม่เห็นแก่ตัวนี้ เป็นหัวใจของศาสนาทุกศาสนา, และโดยเฉพาะอย่างยิ่งก็คือพุทธศาสนา ไม่เห็นแก่ตัว ไม่มีตัวกู ไม่มีของกูเลย; ถ้าว่า *sporting-spirit* อยู่ตรงที่ว่าอย่าเห็นแก่ตัวแล้วก็นั้นแหละหัวใจของศาสนา ฉะนั้น ขอบุชาธรรมเจริญยกมือสาธุการแก่คำว่า “กีฬา” เพราะว่าทำคนให้เป็นคนได้. แต่ทีนี้ มันมีกีฬาที่ทำคนให้เป็นสัตว์ คือเพิ่มความเห็นแก่ตัว. กีฬาอย่างนี้เพิ่มความเห็นแก่ตัว เมื่อไปเล่นกีฬา พอลงสนามกีฬา ก็เป็นโอกาสของการเพิ่มความเห็นแก่ตัว.

ยกตัวอย่างง่าย ๆ เช่นกองเชียร์ เอาไปเป็นกลุ่ม เป็นฝูง ไปนั่งเชียร์พวกของตัว; อย่างนี้เท่ากับไปเรียนเรื่องมีความเห็นแก่ตัว เพิ่มความเห็นแก่ตัว, เป็นกีฬาที่ทำคนให้เป็นสัตว์ มีความเห็นแก่ตัว; ฉะนั้น ในสนามกีฬามีการชกต่อยกัน ขว้างอาวุธใส่กัน เอาเปรียบกันทุกทาง. แม้นักกีฬามาจากต่างประเทศ จะมาเล่นในประเทศนี้ เทรียนึกมาแล้วว่าจะเอาเปรียบได้อย่างไร.

ถ้าคิดว่า “จะเอาเปรียบได้อย่างไร” นี้ อยู่ที่บ้านนอนเสียดีกว่า; ไม่เคยมีความคิดอันนี้มาก่อน พอมีโปรแกรมจะเล่นกีฬา ก็เกิดมีความคิดว่า “จะเอาเปรียบ

“ได้อย่างไร”. ก็พาท่าง^๕ทำคนให้เป็นสัตว์. ถ้ากีฬาที่ทำคนให้เป็นคนแล้ว มันต่างกันมาก. ฉะนั้น เราเป็นนักกีฬาชนิดไหน ก็รู้กันอยู่แก่ใจทุกคนแล้ว; กลัวความหมายของความสับสนของคำว่า กีฬา^๕ ให้ดี ๆ. เป็นครูบาอาจารย์ เป็นลูกเสือ เป็นอะไรก็ล้วนแต่เกี่ยวข้องอยู่กับสิ่งที่เรียกว่ากีฬา.

มันยังมีคำอีกมากมาย ที่มีความหมายเป็น ๒ ประเภท เป็นสองฝ่ายอย่างนั้น ไม่อาจจะยกมาให้เป็นตัวอย่างให้หมดสิ้นได้ จึงยกมาแต่คำที่มันเกี่ยวข้องกันอยู่กับเรา เช่นคำว่า กีฬานั้นมันเหลือที่จะเกี่ยวข้องกันอยู่กับเรา ต้องไปชำระสะสางให้ดี ๆ จะได้ประโยชน์จากสิ่งที่เรียกว่ากีฬา, ซึ่งมีหัวใจเป็นหัวใจอันเดียวกับของศาสนาทุกศาสนา : คือการทำลายความเห็นแก่ตัว.

เราเล่นกีฬาเพื่อจะมีโอกาสยอม, ยอม, เข้าใจใหม่ว่ายอมอย่างไร? คือยอมที่จะให้เขาทำอะไร ๆ ได้ โดยที่เราจะรักษากฎเกณฑ์ให้ถูกต้องที่สุด. ไม่ใช่ที่เราจะไม่ยอม แล้วเราจะเอาเปรียบ; ต้องเป็นการฝึกการยอม เพื่อรักษาไว้ซึ่งความถูกต้อง ความยุติธรรม หรือความสามารถอันแท้จริง; ไม่มุ่งความแพ้และชนะ.

เดี๋ยวนี้เราเล่นกีฬาเพื่อความแพ้และชนะ กลายเป็นกีฬารชนิดที่ทำคนให้เป็นสัตว์. ถ้าเป็นกีฬาต้องไม่มุ่งความแพ้และชนะ, ถ้าไปนั่งดู ก็ดูความสามารถ ดูความเป็นธรรม ความถูกต้อง แม้ของฝ่ายแพ้. สมมุติว่าเป็นฝ่ายแพ้ นั้นแหละจะเป็นฝ่ายชนะ คือเป็นฝ่ายรักษากฎเกณฑ์ถูกต้อง ยอมได้ทุกอย่าง; แต่ในที่สุดมันแพ้เขา นั้นแหละคือชนะ. ถ้าเรามีหลักอย่างนี้ กีฬานั้นยังทำคนให้เป็นคนอยู่เสมอ คือรักษาเจตนารมณ์ของกีฬาเอาไว้ได้ ว่าทำลายความเห็นแก่ตัว

๑๓. เรื่องของคำว่า “ครู”

บัดนี้เวลาจะหมดแล้ว วกลับมาเรื่องใกล้กว่านี้ดีกว่า คือเรื่องคำว่า “ครู”. คำว่าครูนี้มีความหมายที่สับสนปนเปกันอยู่ เพราะว่าเคยพูด เคยวิจารณ์กันมาบ้างแล้ว

หลายครั้ง หลายหน. ถ้าเอาตามตัวหนังสือ ภาษาบาลีแปลว่า “หนัก” คำว่า **ครุ** แปลว่า **หนัก** คือว่าหนักอยู่บนหัวคนทุกคน. คนทุกคนจะต้องเคารพบูชาและทำตาม. นี่ **ครุ** เป็นผู้มีบุญคุณแก่คนทุกคน เพราะฉะนั้น **ครุ** จึงเป็น **ปุษนียบุคคล**; **เพราะว่าครุ** ได้ทำหน้าที่ **มัตถุเสถ์ทางวิญญาณ** ชักจูงให้มีการเดินถูกต้องในทางจิตใจ, จึงเรียกว่า **ผู้นำในทางวิญญาณ** อยู่เหนือศีรษะคนทุกคน; **ครุ** เป็น **ปุษนียบุคคล** ด้วยเหตุนี้. นี่เป็นความหมายหนึ่ง.

อีกประเภทหนึ่ง **ครุ** เป็น **ลูกจ้าง** ทำอาชีพ **ครุ** เป็นสะพานเพื่อจะไปสู่อาชีพอื่น; เพราะว่ายังไม่อาจจะไปทำอาชีพอื่นได้ แล้วก็ทำงานอย่าง **ลูกจ้าง** เหมือน **ลูกจ้าง** ทั่วไป, ทำงานตามที่ความจำเป็นบังคับ หรือหน้าที่บังคับ. นี่ก็เป็น **ครุ** ประเภทหนึ่ง เรียกว่า **ครุ** **ลูกจ้าง** ไม่ใช่ **ปุษนียบุคคล** และไม่ตรงตามความหมายของคำว่า **ครุ** คือไม่หนักอยู่บนหัวคนทุกคน และไม่มีบุญคุณแก่ใครเลย เป็นเรื่อง **ลูกจ้าง**.

ครุ อีกประเภทหนึ่ง ซึ่งอาจจะต่ำลงไปอีก คือ **ทำงานเป็นครุ** เพราะอาชีพ **จำเป็น** เพราะยังไม่สามารถจะไปเข้าทำงานอื่นได้ ต้องขอตนเป็น **ครุ** ไปก่อน; อย่างนี้ยิ่งไปกว่า **ลูกจ้าง** เสียอีก. **ลูกจ้าง** ยังทำอะไรคุ้มค่าความเป็น **ลูกจ้าง** หรือว่ายังทำอะไรตรงไปตรงมา ตามหน้าที่การงาน เท่าจำเป็นอย่าง **ลูกจ้าง**. นี่เป็น **ครุ** เพราะว่ามันจำเป็น มันยังหาอาชีพอื่นไม่ได้ ต้องมาเป็น **ครุ** ไปก่อน กว่าที่จะแหวกทางออกไป หรือว่าก็ซังกะตายไปอย่างนั้นก็ได้เหมือนกัน.

มันมีอยู่ถึง ๓ ความหมายเป็นอย่างน้อย ในความหมายของคำว่า **ครุ** แต่ **โชค** ที่ก็ยังเปลี่ยนได้, **โปรค** จำไว้ว่า **โชคยังดีที่มันเปลี่ยนได้**. **ครุ** ที่ซังกะตายมาเป็น **ครุ** เพราะยังหางานอะไรอื่นทำไม่ได้ ก็ยังสามารถจะเปลี่ยนเป็น **ครุ** ประเภท **ปุษนียบุคคล** ได้;

ในเมื่อทำหน้าที่ให้ถูกต้อง ให้สมบูรณ์ ให้บริสุทธิ์ ก็เป็นครูบรูณ์นียบุคคลได้. เหมือนพระบวชเข้ามาเป็นพระนี่ บวชเข้ามาตามประเพณีโดยมาก, อาตมาก็เหมือนกัน บวชตามประเพณี บวชอย่างละเมอเพื่อฝันอย่างนั้นแหละ ไม่รู้ว่าอะไรเป็นอะไร; แต่แล้วมันเปลี่ยนได้ในที่สุด เมื่อมาศึกษาเข้า มารู้เรื่องนั้นมากเข้า มันก็เปลี่ยนได้ เป็นพระที่ถูกต้องตามธรรม ตามวินัยได้.

บ้านเรานี้ มีคำที่เกี่ยวกับบวช ควรจะจำไว้; เคี้ยวหมันจะสูญหายไปหมด ปู่ ย่า ตา ยาย กล่าวไว้ว่า : *บวชดี บวชลอง บวชครองเวณี บวชหนีสงสาร บวชผลาญข้าวสุก บวชสนุกตามเพื่อน* โดยมากบวชอย่างนี้ทั้งนั้นแหละ ถึงอาตมาเองก็รวมอยู่ในพวกนี้.

บวชดี ก็หมายความว่า บวชหนีอันตราย หนีภัย หนีโทษ หนีอะไรมาบวช. *บวชลอง* ก็คือ ลองดูเผื่อมันจะดี. *บวชครองเวณี* นี้ก็คือ ถูกบังคับให้บวชตามประเพณี. *บวชหนีสงสาร* นี้ความหมายกำกวม หนีสงสาร คือหนีความยากลำบากอะไรมา ก็เรียกว่า หนีสงสาร ; ไม่ใช่หนีสงสารอย่างถูกต้องตามที่พระพุทธเจ้าท่านต้องการ. มันหนีสงสาร คือมันซีเกียจ หรือมันอะไรอย่างหนึ่ง แล้วมันก็เลยมาบวช, แล้ว*บวชผลาญข้าวสุก* คือทำอะไรไม่คุ้มค่าข้าวสุกของชาวบ้านที่ไปบิณฑบาตมาเป็นวัน ๆ, แล้วก็ *บวชสนุกตามเพื่อน*.

พูดได้ว่า ทุกคนบวชอยู่ในขอบเขตเหล่านี้ทั้งนั้น น้อยคนที่สุดเกือบจะหาไม่พบที่ว่า บวชด้วยความรู้อย่างถูกต้อง เข้าใจอย่างถูกต้อง เมื่อโลก เมื่ออะไรจริง เหมือนเมื่อครั้งพุทธกาล อย่างนี้หาไม่พบ. จับตัวมาบวชตั้งแต่เป็นเณร อย่างนี้ ก็บวชตามประเพณี. แต่ว่าโศลกที่มันเปลี่ยนได้ เมื่อเข้ามาเกี่ยวข้องกับพระศาสนา นั้นมากเข้า ๆ ก็เป็นพระที่ตรงตามธรรมวินัยของพระพุทธเจ้าได้.

ครูก็เหมือนกัน ครูประเภทลูกจ้างเปลี่ยนได้, ครูซังกะตายมาเป็นครูก็เปลี่ยนได้ เปลี่ยนเป็นปราชญ์บุคคลได้ ในเมื่อภักดีซื่อตรงต่อหน้าที่ ต่ออุดมคติทำงานเพื่อนอย่างนี้. ครูจึงมีถึง ๓ ความหมายอย่างนี้ มันจึงสับสนด้วยการพูดว่า ครู - ครู - ครู เหมือนกันหมด, เรียกว่าคุณครูเหมือนกันหมด แต่ว่าข้างในมันต่างกันลิบลับเลย นี่ความสับสนของความหมายของคำที่พูดกันอยู่.

ทีนี้ ก็คู่กันต่อไปอีกนิคหนึ่งว่า ที่ว่าเป็นครู เป็นปราชญ์บุคคลนั้น ช่วยคนให้เดินถูกทาง ในทางวิญญาณ; อย่าลืมนึกว่าทางวิญญาณ. เรื่องนี้อาตมาคอยรับบาปให้ใคร ๆ เขาใจทักเหมาว่าอะไร ๆ ก็ทางวิญญาณ. ดูจะเป็นเรื่องบ้า ๆ บอ ๆ อะไรไปเสียแล้ว; แต่ว่าในเรื่องทางวิญญาณนี้เป็นเรื่องสำคัญที่สุด มันไม่มีคำอื่นจะเรียกต้องขอเรียกว่าทางวิญญาณ; มันตรงกันข้ามกับคำว่าทางเนื้อหนัง คือทางร่างกาย, เช่น ความสุขทางวิญญาณกับความสุขทางเนื้อหนัง; อย่างนี้มันต่างกันอยู่เสมอไป. ความดีทางเนื้อหนัง ความดีทางวิญญาณ เป็นคำที่เขาใช้กันอยู่ทั่วโลก เช่นคำว่า spiritual นี้ แต่ภาษาไทยเราไม่รู้ว่าจะเรียกว่าอะไรดี จึงเรียกว่าทางวิญญาณไว้ทีแรก.

ถ้าเป็นทาสของเนื้อหนังร่างกาย ก็เรียกว่าทางวัตถุ, ถ้าเป็นอิสระเหนือเนื้อหนังร่างกายก็เรียกว่าทางวิญญาณ; มีอยู่อย่างนี้. ฉะนั้น ครูเป็นผู้นำในทางวิญญาณ เป็นผู้นำภักดีวิญญาณของสัตว์ให้เดินถูกทาง, ครูจึงเป็นของสากล ของโลก เป็นของธรรมชาติ ไม่ใช่ของประเทศใด ไม่ใช่ของกระทรวงศึกษาธิการ; ขึ้นจำกัดวงให้แคบ ๆ เข้ามา, เดียวจะมาเป็นเรื่องทางวัตถุ คือเป็นลูกจ้างสอนหนังสือเท่านั้นเอง.

ครูต้องเป็นปราชญ์บุคคลของมนุษย์และของโลก ทำให้เขาเดินถูกทางทางวิญญาณ; ฉะนั้น ครูไม่ใช่ของเล่น ๆ จะต้องเป็นผู้เดินถูกทางในทางวิญญาณ

เสียก่อน จึงจะจูงคนอื่นให้เดินถูกทางในทางวิญญานได้. อย่าเห็นเป็นเรื่องเล่น ๆ มันยังมีอีกมากที่เราจะต้องรู้ต้องเข้าใจ จะต้องผ่านไปให้ได้ แล้วจึงวิญญานของคนไปได้อย่างจริง. เรื่องสอนหนังสืออย่างเดียวกันไม่เป็นเรื่องจูงวิญญานนัก มันจูงได้ทีเดียว เพียงพอให้หายโง่ เพียงได้รู้หนังสือ; แต่ที่ว่าที่จะจูงให้วิญญานของเด็กสูงนั้นมีอีกมากมาย ซึ่งยังไม่ไต่ทำ เดียวจะลองยกตัวอย่างมาให้ฟัง.

เราจะต้องพูดถึงเรื่องมนุษย์ที่มีความเต็มก่อน, มีความเต็มในทางจิตใจ ก็คือว่า มีความสุขถูกต้อง มีความเป็นมนุษย์ถูกต้อง. พิสูจน์ได้ที่ว่า ทำงาน เพื่องาน แล้วมีความรักสากล คือ *universal love* คือไม่มีตัวเอง รักทุกคน รักทั้งหมด ทุกคน ไม่มีตัวเอง, อย่างนี้เรียกว่า *universal love*; มีความสุข มีความเต็มเปี่ยม ของความเป็นมนุษย์ แล้วก็มีเจตนาที่จะทำหน้าที่เพื่อหน้าที่ ไม่ใช่เพื่อตัวเรา; อย่างนี้แล้วก็มีความรักสากล. นี่เป็นหลักทางจริยธรรมที่เขารับรองกันแล้วทั่วโลก เป็น *philosophy* ของ *morality* ของศีลธรรม คือ *ethics*, เป็นหลัก *ethicism* ที่นัก *ethics* เขายอม ๔ ข้อนี้ ไม่มีใครแย้ง ว่าเป็นจุดมุ่งหมายของจริยธรรมของมนุษย์.

ที่ไม่มีพวกไหนที่จะปฏิบัติหน้าที่ ต่อให้เป็นนักจริยธรรม ก็เป็น นักปรัชญา หนักพูดไปเท่านั้นแหละ, พูดไปไม่มีที่สิ้นสุด คิดไปไม่มีที่สิ้นสุด. พวก ที่ทำหน้าที่จริง ๆ จึงมาตกอยู่แก่พวกครู ในการพาเด็กไปสู่ความเต็มของความเป็น มนุษย์; จึงต้องสนใจในข้อนี้กันให้มาก เพื่อประโยชน์แก่การเป็นครู แล้วก็จะได้ เป็นปุชนียบุคคลเต็มตามความหมายของครู. เงินเดือนไม่ไปไหน; จะเป็นครูชนิดไหน มันก็ยังต้องมีเงินเดือนเลี้ยงชีวิตอยู่. ฉะนั้น เราเปลี่ยนจากที่มันควรจะเปลี่ยน ไปสู่ จุดที่มันสมบูรณ์ : จากครูที่ไม่สมบูรณ์ไปสู่ความเป็นครูที่สมบูรณ์, สามารถจูง วิญญานของโลกไปในทางที่ถูกต้อง; คือที่มีปัญหาเกี่ยวกับเด็กที่เราสอนเพียงแต่ว่า ให้เขาอ่านหนังสือจะไม่พอ, จะต้องสอนความเป็นมนุษย์ ปลูกฝังความเป็นมนุษย์ ลงไปด้วย,

พูดคำว่า เด็ก - เด็ก - เด็ก - เด็ก นี้เราคิดว่ามันมีอยู่ก็อย่าง คำว่าเด็กนกก
ความหมายหลายอย่าง เอาตามภาษาบาลีก็ง่ายนิดเดียว : เด็กทารกเรียกว่า ทารโก =
ทารก นี้คือเด็กนอนเบาะ กระทั่งเด็กเดินเตาะแตะ ๆ ได้. มาถึงคำว่า กุมารโ, ^{๕๘๘}
กุมารนี้ มันวิ่งเล่นได้ มันเล่นฝุ่น เล่นอะไรก็ได้ เป็นเด็กอนุบาล หรือมัธยมต้นนี้.
พอมาถึง ชูวา ชูวตี ก็กลายเป็นพวกรุ่น ๆ ขึ้นมาแล้ว, นี้จะเป็นพวกมัธยมปลาย
หรือว่าจะเข้าชั้นเตรียมแล้ว. พอมาถึง มาณพ มาณโว มาณวิกา อะไรนี้ เป็น
ขนาด นิสิต นิสิตา ดูจะเป็นพวกจบปริญญาแล้ว. แต่เราเรียกกันว่า เด็ก เด็ก
เด็ก ทั้งนั้นแหละ แล้วก็ทำสะเพร่าไปว่าเหมือนกันหมด; เหมาะ ๆ ว่า เด็ก ๆ ละก็
เหมือนกันหมด อย่างนี้มันก็ผิดอย่างไม่มีอะไรเหลือ. เพราะเด็กมันคนละชนิด จะพูดว่า
เด็กคำเดียว แล้วทำอะไรเหมือนกันหมด มันก็ผิดอย่างไม่มีอะไรเหลือ. นี่ย่ำทำเล่น
กับคำว่าเด็ก เด็ก.

ที่นี้ ที่มันผิดมาก ผิดอย่างใหญ่หลวงก็คือ เราจะสอนเขาแต่ให้รู้หนังสือ
อย่างเดียว ไม่มีการทำให้จิตหรือวิญญาณสูงขึ้น; แล้วก็พูดว่า ทำไม่ได้ด้วย.
คนที่มีชื่อเสียงเป็นปราชญ์ เป็นอะไรนี้ เขาว่าไม่ต้องสอนธรรมะแก่เด็ก ๆ, หรือ
ว่าไม่ต้องสอนธรรมที่เป็นโลกุตตรธรรม, ธรรมะที่เป็นตัวพุทธศาสนาแก่ชาวบ้าน หรือ
แก่เด็ก ๆ, นี้ว่าเอาเอง คิดเอาเอง เพราะเขากำลังเป็นอย่างนั้นเสียเอง. ที่ถูกแล้ว
สิ่งที่เรียกว่า โลกุตตรธรรม หัวใจของศาสนานั่นแหละที่ต้องสอนให้แก่เด็ก.

โลกุตตรธรรมไปรวมอยู่ที่คำ ๆ เดียว ว่า ไม่เห็นแก่ตัว ไม่มีตัวกู -
ของกู ที่จะเห็นแก่ตัว. ที่นี้คนก็คิดว่ามันสูง มันลึก มันเกินไปที่จะเอามาสอนเด็ก;
แล้วก็ไม่สอนเสียจริงๆ ด้วย, สอนแต่หนังสือ แล้วไม่สอน spirit ของความไม่เห็น
แก่ตัว ให้แก่เด็ก ๆ เล็ก ๆ เหล่านี้เลย. ครูทำงานได้นิดเดียว เพียงสอนให้รู้หนังสือ
เมื่อปล่อยให้มันเป็นไปอย่างนี้ ยิ่งรู้หนังสือ ยิ่งโง่งมาก, ยิ่งรู้หนังสือ ยิ่งฉลาดแกมโกง

มาก ; เพราะมันไม่มีส่วนที่เป็นโลกุตตรธรรม หรือธรรมะเข้าไปช่วยกำกับ, โทษัน ก็เป็นคนโกง. ที่เราสอนให้รู้แต่หนังสือ มีโทษหนักเป็นคนโกง แล้วเป็นคนโกง มากขึ้น ๆ ตามลำดับ ตั้งแต่วันแรกสอนมาที่เดียว.

ครูจะต้องนำทางวิญญาน ให้วิญญานเดินถูกทางอยู่เสมอ ; ส่วน หนังสือก็สอนไป เพราะมันจำเป็น มันเป็นสื่อ มันเป็นส่วนหนึ่งของเรื่องอื่น ๆ, แต่ ไม่ใช่เรื่องสำคัญ ไม่ใช่เรื่องจำเป็นเฉพาะหน้าเหมือนเรื่องของพระธรรม ; โดยเฉพาะ คือเรื่องโลกุตตรธรรมที่เป็นความหมายใหญ่ คือความไม่เห็นแก่ตัว. เราจะต้องสอน ความไม่เห็นแก่ตัว ทุกกระเบียดนิ้ว : สอนด้วยปากบ้าง ทำให้ดูบ้าง อะไรบ้าง ทำทุกอย่าง ทุกๆทาง แวดล้อมทุกอย่างให้มันเกิดความรู้สึกที่เป็นธรรม. นี่ครูจะเป็นผู้นำทางวิญญานให้แก่เด็ก ๆ และทำได้แม้แก่เด็กทารก นี่พูดว่ากระทำได้แม้แก่เด็ก ทารก. โลกุตตรธรรมนี้นำมาสอนได้แก่เด็กทารก, ที่พวกนักปราชญ์เขาว่าเอามา สอนแก่ชาวบ้านก็ไม่สมควรนั้นแหละ ชาวบ้านโต ๆ ก็ว่าไม่สมควร ; แต่อาตมาว่าควร แม้แก่เด็กทารกชั้นอนุบาล.

นี่เวลาไม่มีมากพอที่จะจาระไน จะยกตัวอย่างได้ เด็กทารกในโรงเรียน อนุบาลจะสอนเรื่องบรมธรรม หรือเรื่องปรมัตถธรรม หรือเรื่องโลกุตตรธรรมได้ อย่างไร ? ทั้งเป็นปัญหาขึ้นมาอย่างนี้ ; ก็อย่างเช่น เด็กร้องไห้เพราะตุ๊กตาของเขาแตก หรือสอปลัดก อะไรทำนองนี้ ก็ร้องไห้. เราก็สอนให้เขารู้ว่าไม่ต้องร้องไห้ ไม่มี อะไร ที่ว่าตนจะได้ไปตามต้องการของตนทุกอย่าง มันต้องเป็นไปตามธรรมชาติ ตามกฎเกณฑ์ของมัน ; หยุตร้องไห้เสียเถิด. นี่ก็เป็นเรื่องสอนปรมัตถธรรม เรื่องอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ให้แก่เด็กทารกในชั้นอนุบาล. ถ้าเขาสอปลัดก แล้วร้องไห้ ก็บอกว่าเราเรียนดี เราพยายามถึงที่สุดของเราแล้วหรือเปล่า มันยังตกอยู่อีก นี่มันเป็นไปตามกฎเกณฑ์ของมัน ; ไม่ต้องร้องไห้. ตุ๊กตาแตกหรืออะไรแตก มันเป็น

เรื่องตามธรรมชาติของมัน ไม่ต้องร้องให้. อย่างนี้เด็กก็จะมีเหตุผลไปตามทางของพระ-
พุทธเจ้า ที่ให้เห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา.

หรือว่าเด็กร้องไห้เพราะกลัวตาย กลัวเจ็บ กลัวไข, บางทีจะฉีกขาที่แขน
ก็ร้องไห้; ก็พยายามอธิบายให้รู้ว่ามันเป็นอย่างไร; เราไม่ต้องกลัวตาย ไม่ต้อง
กลัวเจ็บ มันเป็นไปตามกฎที่จะต้องทำ จะต้องเป็นไปอย่างนั้น. นี่เรามาสอบไล่กันดู
ว่าเราเก่งไหม ทดสอบความสามารถของเราว่ากลัวหรือไม่กลัว เราเสียสละได้เท่าไร;
ก็เป็นเรื่องสอนในทำนองให้วิญญูณมันสูงขึ้น; ไม่ใช่สอนเรียนหนังสือให้วิญญูณ
ของเด็กมันสูงขึ้น แต่เดี๋ยวนี้ไม่มี ใครจะสนใจมาสอนกันในเรื่องนี้, สอนแต่หนังสือ
ก็ยังไม่มีใครบ่เสียด้วยซ้ำไป.

เราจะต้องพยายามแล้ว พยายามอีก จนให้เด็ก ๆ ทารกนั้นรู้ว่า เราไม่ควร
จะถือว่า บิถัมมารคามีหน้าที่จะต้องตามใจเรา. เด็กเล็ก ๆ ต้องรู้สึกว่ บิถัมมารคา
ไม่มีหน้าที่ที่จะตามใจเรา, ท่านมีหน้าที่ที่จะต้องเอาตามความผิดความถูก, ท่านไม่มี
หน้าที่ที่จะต้องมารักเราอย่างที่เรียกว่า ตามใจเรา ต้องเอาตามความถูกต้องของท่าน;
แล้วเราก็ต้องพยายามทำดี ท่านจึงจะรักเรา. ความคิดที่จะต้องช่วยตัวเอง ตัวเอง
เป็น ^{๔๔} พงษ์ของตัวเอง มันต้องเกิดขึ้นในความรู้สึกของเด็กทารก; เรียกว่าทำวิญญูณ
เขาสูงขึ้นมา ไม่รู้หนังสือก็ไม่เป็นไร. นี่ขอยืนยันอย่างนี้ อย่าว่าคุณครูเลย ในถิ่นที่
มนุษย์ไม่รู้หนังสือเลย ก็มีภูมิธรรม มีจริยธรรมในจิตใจสูงอย่างนี้ ปลอกภัยที่สุด
มีสันติภาพที่สุด.

ในครั้งพุทธกาล สมัยพระพุทธเจ้า หนังสือไม่มีใช้ คนไม่รู้หนังสือ
แต่ว่ามีความสูงในทางวิญญูณอย่างสูง แล้วอยู่กับด้วยสันติ. ไม่ได้รู้หนังสือเลย
เขาไม่รู้หนังสือ; อย่างพระเจ้าแผ่นดินจะส่งข่าวสารอะไรก็ให้คนไปบอก ไม่ได้เขียน

หนังสือ เรื่องของหนังสือไม่มีใช้. สมัยพระเจ้าอโศกมีจารึกไม้ก็บรรทัด จารึกไว้ตามภูเขาหรือที่เสา ไม่มีการใช้หนังสือ เป็นธรรมชาติเหมือนเดี๋ยวนี้. เดี่ยวนี้เป็นห่วงกันมาก เรื่องไม่รู้หนังสือ ๑๐๐ เปอร์เซนต์; แต่แล้วก็รู้แต่หนังสือ แล้วไม่มีธรรมชาติอย่างที่ครั้งกระโน้น. ปัญหามันจึงเกิดขึ้นในโลกนี้. นี่เราไปหลงตามพวกฝรั่งอีกเหมือนกัน ที่เห็นหนังสือสำคัญกว่าเรื่องจิตใจ.

เด็ก ๆ จะต้องได้รับการสั่งสอนให้รักผู้อื่น ให้รักสัตว์อื่นเหมือนกับที่รักตัว; เพราะว่าเขาเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย เขาเกิดเหมือนเรา เขาแก่เหมือนเรา เขาเจ็บเหมือนเรา เขาตายเหมือนเรา แม้แต่สุนัขและแมว. เราจะต้องรักผู้อื่น และรักสัตว์อื่น เท่ากับรักตัวของเรา; แล้วที่นี้ประกันเผื่อไว้ให้มากหน่อย เพื่อให้มันเกินไว้หน่อยก็ว่า ให้คิดดูให้ตัวว่า “ให้คนอื่นกิน นนดีกว่ากินเอง”. ให้คนอื่นดีกว่าเอาไว้กินเอง.

เรามีดอกกุหลาบดอกหนึ่ง เราเอามาตัดหู เอามาใส่ผมของเรา ไม่ก็ชั่วโมงก็เหี่ยวไป แล้วก็ลึ้ม; แต่ที่ว่าเราเอาดอกกุหลาบดอกนั้นไปให้เพื่อนของเรา. เขาจะรักเรา ชอบใจเราไปนาน, แล้วไม่ลึ้ม ดอกกุหลาบนั้นไม่รู้จักเหี่ยว; มันบานอยู่ในจิตใจของคนทั้งสองนี้เรื่อย. นี้เรียกว่าเรามีดอกกุหลาบนี้ เอาไปให้เพื่อนเสียดีกว่าเอามาत्मเอง หรือเอามาตัดหูเอง.

นี่เป็นตัวอย่างให้เด็กคิดดูว่า อะไรมันดีกว่า อะไรมันอยู่นานกว่าอะไร อะไรมันจริงกว่าอะไร. เอามาत्मหรือตัดหูเอง ไม่ก็ชั่วโมงเหี่ยว แล้วเลิกกัน; แต่ถ้าเราให้เพื่อนยังมีความรัก ความรู้สึกอะไรอยู่ในใจของสองคนนี้ ไปนานทีเดียว. เมื่อเรามีพอที่จะแบ่งให้เพื่อนได้ แล้วเราไม่กินเอง. ถ้าเรากินเองก็อึดประเดี๋ยวใจ แต่ถ้าเราให้เพื่อนก็มีความรัก ความชอบใจ มีนิสัยที่ดีที่ยาวออกไปนาน.

เด็ก ๆ เขาคงไม่เชื่อเราทั้งหมด แต่ทำให้เขาเชื่อบ้างก็นับว่าพอ, ให้เขารักผู้อื่นเท่ากับรักตัวเอง ไม่ต้องมากกว่าตัวเอง เหมือนลัทธิศาสนาสอน. นี่จะเป็น

ช่องทางที่จะให้เด็กรู้จักสิ่งที่เรียกว่ามโนธรรม หรือวัฒนธรรมทางวิญญาณ, หรือความสูงทางวิญญาณขึ้นมาเป็นลำดับ, ทำลายความเห็นแก่ตัวได้จริง. ให้รู้จักสิ่งที่เรียกว่าความดีนี้, รู้จักสิ่งที่เรียกว่าความดีนี้ มันไม่มีที่สิ้นสุด. ถ้ากินเองใช้เองเสีย เดียวมันก็หมดไปใน ๒-๓ นาทีนั้น; เปลี่ยนสิ่งเหล่านี้ให้เป็นความดีเสีย แล้วก็จะมีอายุไม่มีที่สิ้นสุด. เด็กทารกก็เข้าใจ, ถ้าไม่เข้าใจก็ให้ลองเปรียบเทียบดูในระหว่างเด็กคนนั้นกับเด็กอีกคนหนึ่ง มันก็พอจะเข้าใจได้ว่า แหม, เขาคงจะชอบใจเราไปนาน; แล้วเราก็ให้เขา. การสอนหัวใจของพุทธศาสนาในชั้นประถมศึกษาแก่เด็กทารกเป็นอย่างนี้.

ที่นี้ เราจะต้องสอนให้เขารู้เกี่ยวกับ ทำความดีได้โดยไม่ต้องมีใครยุ. เดียวนี้ไปที่ไหน ก็เห็นมีแต่น้องเด็ก ๆ ให้เรียนหนังสือ ให้ทำความดี. แต่ถ้าเรามีทางที่จะสอนเด็กให้ทำความดีได้โดยไม่ต้องมีใครยุ, โดยบอกให้เด็กเห็นว่า ถ้าเราทำเพราะมีใครยุแล้วเราไม่ใช่คนดี. ขอให้คิดสักนิดเท่านั้นว่า ถ้าเราทำเพราะใครยุ เราไม่ใช่คนดี. เด็ก ๆ ก็ยังอยากได้อยู่มาก ความรู้สึกตามสัญชาตญาณยังอยากได้อยู่ ถ้าต้องใครยุละก็ไม่ใช่คนดี; ต้องทำได้โดยไม่ต้องใครยุ. นี่มันเป็นเรื่องต้นของการสอนเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนา : เรื่องกรรม ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ซึ่งเป็นหลักของพระพุทธศาสนา; มันต้องทำเอง มันต้องได้ผลเอง มันต้องทำอะไรเอง. ฉะนั้นสอนเรื่องพุทธศาสนาในชั้นสูงสุดให้แก่เด็กทารกได้ วิญญาณของเขาสูงได้โดยลักษณะอย่างนี้.

ที่นี้ การสอนเด็ก ๆ ลูก ๆ อนุบาลนี้ ว่าเราไม่ต้องไปนั่งเชียร์ใครในวงกีฬา; เพราะเป็นการสอนให้เห็นแก่ตัว เห็นแก่พวกของตัว เห็นแก่โรงเรียนของตัว รักแต่โรงเรียนของตัว, จะเอาเปรียบผู้อื่นได้เท่าไรยิ่งดี. นี่เราจะไม่ไปนั่งเชียร์ใครในลักษณะอย่างนั้น ในสนามกีฬา แมื่กีฬาเล็ก ๆ ในสนามโรงเรียนนั้น. เราจะต้องสอนให้รู้แต่ว่าใครผิดใครถูก ใครรักษาระเบียบ ใครไม่รักษาระเบียบ ใครเอาเปรียบ เราไปนั่งดู; ไม่ไปนั่งเชียร์. เราไปตัดสิน ไม่ใช่ไปนั่งเชียร์

พวกพ้องของเรา. ฉะนั้น เราจะสอนเรื่องความไม่เห็นแก่ตัวได้มากที่สุดเลย นี่มันเป็นการทำให้ไม่ถือเขาไม่ถือเรา ไม่ถือพวกไม่ถือพ้อง.

เราบอกเด็กเล็ก ๆ ว่า การเห็นแก่ตัว เข้าข้างตัว เข้าข้างพวกพ้องตัวนี้เป็นเรื่องของสัตว์ ไม่ใช่เรื่องของคน เป็นเรื่องของสัตว์, ไปคุลุนัข ไปคุอะไร จะเห็นเข้าข้างตัว เข้าข้างพวกของตัว มันรุ่มก้นักอะไรเหล่านี้ มันไม่ใช่เรื่องของคน; ฉะนั้น เราสอนเรื่องจริยธรรม เรื่องปรมัตถธรรม เรื่องโลกุตตรธรรมแก่เด็ก ๆ ได้เต็มตามที่มีอยู่ในพุทธศาสนา.

เด็กต้องเรียนแต่พอดี เป็นมัชฌิมาปฏิปทาในพุทธศาสนา; มิฉะนั้นจะเจ็บป่วย; มิฉะนั้นจะเป็นโรคเส้นประสาท จะต้องตายในการที่มุนานะเรียนเกินพอดีนี้. เดียวนี้พ่อแม่หรือบางทีก็ครู กลับสนับสนุนให้เด็กมุนานะ, พ่อแม่อยากให้เรียนเร็ว ๆ อายุยังไม่ครบเรียนก็ส่งให้มาเรียน, แล้วเร่งให้เรียนเร็ว ๆ เกินไป ก็ล้มละลายหมด. นี่พ่อแม่หรือครูบาอาจารย์ทำให้เด็กโง่ หรือทำให้เด็กเสีย ไปกระตุ้นไปยุให้มุนานะโดยไม่มีเหตุผล. นี่ไม่สอนหลักมัชฌิมาปฏิปทา หลักพระพุทธศาสนาแก่เด็ก ๆ เสียเลย.

เราต้องสอนเด็กเล็ก ๆ ไม่ให้กลัวผี ไม่ให้กลัวจิ้งจก ตุ๊กแก ไล่เทียน; เพราะว่ามันเป็นความโง่; แม้ว่าแม่จะโง่กลัวจิ้งจก ลูกจะต้องไม่กลัว, พ่อแม่กลัวผีเด็กก็ไม่กลัว. ครูกลัวผี เด็กก็ไม่กลัว ครูกลัวจิ้งจกเราก็ไม่กลัว. ต้องสอนเด็ก ๆ ให้ไม่รู้จักกลัว อย่างที่ไม่มีเหตุผลอย่างนี้; เพราะว่าเป็นความโง่ โง่จนคิดเลขบวก ๑ - ๒ - ๓ ก็ไม่เป็น. เรามนุษย์มีจิต มีวิญญาณ มีร่างกาย มีกล้ามเนื้อ มีอะไรทุกอย่าง ผิดแต่กระดูกขาวๆ ๒ - ๓ ชิ้น แล้วเราไปกลัว, แล้วเรามันโง่เท่าไร. นี่ลองคิดเลขประถม อย่างเด็กแรกเรียน ส่วนประกอบของเราคนเป็นๆนี้ มันมีตั้ง ๓ ตั้ง ๔ ผีนั้นมิไม่ถึง ๑ จะต้องไปกลัวอะไร; มันไม่ต้องกลัวอย่างที่ไม่มีเหตุผลอย่างนั้น.

เรื่องที่เป็นหัวใจของพุทธศาสนา ล้วนแต่เป็นเรื่องที่มีเหตุผล ดือหลัก
ของเหตุผลอย่างหนึ่งนั่น ของเราทำอะไรเองก็ได้ กฎเกณฑ์ของธรรมชาติก็มีอยู่;
ฉะนั้น จะต้องไปฟังผีฟังนาง ฟังเทวดาทำไม. ทำไปให้ถูกต้องตามกฎเกณฑ์ของ
ธรรมชาติ ด้วยเรี่ยวแรงของเรา ผีนางเทวดาไม่มีส่วนที่จะมาเกี่ยวข้อง; เป็นเรื่องโง่.
เรื่องฤกษ์ เรื่องยาม เรื่องไสยศาสตร์อย่างนี้ มันมีความหมายอย่างอื่น.

คำว่า ฤกษ์^๕ นี้ หมายถึงความถูกต้อง เมื่อเขาไม่มีทางออกอย่างอื่น เขาก็
ไปเอาฤกษ์จากดวงดาว จากอะไรอื่น ๆ. เดียวนี้เราเอาเทคนิคของธรรมชาติเป็นฤกษ์,
เราพยายามทำให้ถูกต้องตามเทคนิคของธรรมชาติ ความถูกต้องนั้นเป็นฤกษ์. เด็ก ๆ
ของเราจะต้องถือฤกษ์อย่างนี้; ไม่ใช่ถือฤกษ์ไสยศาสตร์ ผีนาง เทวดา. นั้นแหละ
พ่อแม่เป็นผู้อบรม. บางทีก็ครูบาอาจารย์ด้วย กลัวผีให้เด็ก ๆ ไปเชื่อศาลพระภูมิ
ให้เด็ก ๆ; ฉะนั้น ครูไม่ควรจะอบรมส่งเสริมให้เด็กเข้าใจอะไรไม่ถูกต้อง.

(เทพหมด เครื่องบันทึก บันทึกไว้เพียงนี้)

คำยอธรรมบุตร
(เรื่องที่ ๑๑)

วิญญาณของความเป็นครู

บรรยายในโอกาส งานอบรมครูของทางราชการ

ผู้พักแรมอยู่ที่คำยอธรรมบุตร

๘ เมษายน ๒๕๑๓

การบรรยายอย่างวันนี้สำหรับอาตมา เป็นการบรรยายพิเศษอย่าง
ที่เรียกว่านอกหลักสูตร ไม่บังคับ; เพราะไปถือเป็นธรรมเนียมกันเสียว่า
ถ้ามีอบรมอะไรที่นี้ อาตมาจะต้องมาให้ของฝากเล็กๆ น้อยๆ เสมอไป จึงทำ
ให้เกิดเป็นธรรมเนียมอย่างนั้น จนเป็นที่รู้กันแล้ว ฉะนั้น ขอให้เข้าใจ
สำหรับท่านที่ยังไม่ทราบ.

การบรรยายของอาตมาที่ “คำยอธรรมบุตร” ทุกคราว ก็เป็นเรื่องธรรมดา
ไม่ว่าจะพูดกับใคร : จะพูดกับลูกเสือ จะพูดกับอนุภาชาติ จะพูดกับครู จะพูดกับ
ใครก็ตามใจ เป็นเรื่องธรรมดา; แต่ว่าเป็นเรื่องที่บุคคลประเภทนั้นๆ ควรจะ
ได้ทราบ คือดีกว่าไม่ทราบ. ทั้งนี้ก็เพราะว่า สิ่งที่เราเรียกว่าธรรมะนั้น มันเป็นเรื่อง
พิเศษ จำเป็นสำหรับทุกคน แล้วก็ช่วยคนได้ทุกคน และในทุกกรณี; เหมือน
อย่างคำโบราณเขาเรียกกันว่า เป็นยาหม้อใหญ่ เป็นแก้วสารพัดนึก เป็นอะไร

ทำนองนี้. ดังนั้น จึงเป็นการที่ไม่ผิดหวัง ในการที่จะเอาธรรมะมาผูกแก่ใครก็ได้
 ตามที่เห็นว่าเหมาะ หรือจะเป็นประโยชน์ แก่บุคคลเหล่านั้น.

สิ่งที่ต้องทราบ จะต้องนึก แล้วถ้านึกเห็นแล้วจะสั่งเวช ก็คือข้อ
 เท็จจริงที่ว่า คนไม่สนใจกับธรรมะให้มากเท่าที่ควร, หรือเท่ากับที่ธรรมะ
 มีประโยชน์ หรือมีความจำเป็น.

เดี๋ยวนี้คนทั้งโลกสนใจสิ่งที่เรียกว่าธรรมะน้อยลง จนกระทั่งไม่รู้จักรัธรรมะ
 จนกระทั่งมีศาสนาแต่เพียงเปลือก หรือพิธีรีตอง ซึ่งเราพูดได้ว่า โลกกำลังไม่มีศาสนา.
 นี่ย่าเข้าใจว่า โลกไม่มีโบสถ์ วิหาร วัดวา อาราม พระเจ้า พระสงฆ์; สิ่งที่พูดถึงนั้นมี,
 มีอยู่แล้ว; แต่นั่นมันเปลือกของศาสนา. เนื้อแท้ของศาสนาคือธรรมะ ที่คนจะต้อง
 ประพฤติปฏิบัติ อยู่ทั้งกาย ที่วาจา และที่ใจ. เปลือกก็มีความสำคัญ เพราะว่าเนื้อ
 อยู่ไม่ได้โดยไม่มีเปลือก แต่ถ้ามีแต่เปลือกไม่มีเนื้อ แล้วก็ลองคิดดูเถอะว่า มันจะเป็น
 อย่างไร, จะกินเปลือกกันได้อย่างไร.

เดี๋ยวนี้ โลกทั้งโลก กลายเป็นโลกที่ไม่มีศาสนา หรือไม่มีธรรมะ

โลกไม่มีศาสนา เพราะว่าคนเกลียดศาสนา รังเกียจทั้งโดยตรงทั้งโดยอ้อม,
 ไม่ปฏิบัติตามที่ศาสนาต้องการ; จนมีคำล้อเกิดขึ้นมาว่า “สมัยนี้พวกเราเอาแต่ให้
 หอบอกให้ประพุดิธรรมก็กำหู่”. ส่วนไหวหรือทำพิธีรีตองนั้นก็ยุ่งเก้งมาก หรือจะ
 มากขึ้นเสียอีก; แต่พอถึงที่ที่จะต้องปฏิบัติตามนั้น มีอาการเหมือนกับอูดหู ไม่รู้ไม่ชี้
 แกล้งโกลทำไก่อะไรไปเสีย.

โลกไม่มีศาสนา! ที่เป็นอย่างนี้ ไม่ใช่เป็นเฉพาะพุทธศาสนา เป็น
 หมดทุกศาสนา; เพราะว่าโลกทั้งโลก มันถูกครอบงำด้วยวัตถุนิยม หรือความเจริญ

อย่างแผนใหม่ คนในโลกกำลังหาใจเป็นวัตถุ แล้วก็บูชา วิชาเทคโนโลยี ที่จะช่วยให้สำเร็จประโยชน์ สำเร็จตามความต้องการในทางวัตถุ. เขาบูชาเทคโนโลยี แทนสิ่งที่เรียกว่าศาสนา. ศาสนาไม่มีวัตถุให้ เหมือนเทคโนโลยี; ศาสนามีแต่ความรู้แจ้งในฝ่ายจิตฝ่ายวิญญาณให้. ส่วนคนไม่ต้องการ เพราะว่าเขาเห็นว่า ไม่รู้จะเอาไปทำอะไร; ฉะนั้นจึงไม่พอใจ ไม่ชอบศาสนา ถือเป็นของทำให้เสียเวลา เป็นของครีคระ.

แต่อย่างไรก็ดี ศักดิ์ศาสนาเด็ดขาดไม่ได้ เพราะยังมีธรรมเนียม มีประเพณี ซึ่งมีอยู่ที่จะต้องทำพิธีของอย่างนั้น ๆ; และอีกอย่างหนึ่งก็คือว่า ความโง่ของคนเหล่านั้นยังไม่หมด เพราะว่า ยังมีความกลัวเหลืออยู่. พอปัญหาที่มันเกิดขึ้นทางจิตใจ เขาก็มีความกลัว; ไม่มีอะไรช่วยได้ เขาก็จะเรียกหาศาสนา เรียกหาพระเจ้า เรียกหาพระธรรม. เพราะฉะนั้นในกองทัพที่กำลังรบกันอยู่ ก็มีพิธีของทางศาสนา ทำอย่างพิธีของล้วน ๆ เหมือนกับเครื่องจักร หรือเหมือนกับหุ่นยนต์; แต่ในใจนั้น ไม่ได้มีความตั้งใจที่จะปฏิบัติตามพระเจ้า.

ถ้าปฏิบัติตามพระเจ้า ก็ให้อภัยกันเสีย ไม่รบ ไม่รา ไม่ฆ่า ไม่ฟันกัน; อย่างพุทธศาสนาเราก็สอนให้ให้อภัย สอนให้ไม่เบียดเบียน, ศาสนาคริสเตียนก็สอนในทำนองว่า เขาตบแก้มซ้ายแล้ว ก็ให้เขาตบแก้มขวาด้วย, เขาพยายามจะเอาเสื้อของเรา ก็เอาผ้าห่มไปให้เขาเสียด้วย, เราไม่มีใครช ไม่มีจองเวร ไม่มีอะไร. แต่เดี๋ยวนี้ ในโลกเวลานี้ ไม่มีชาติไหนจะถือหลักอย่างนี้; นี่ถือถือศาสนา ไม่ถือพระเจ้า. ฉะนั้น โดยเนื้อแท้ โดยจิต โดยวิญญาณ โลกนี้กำลังไม่มีศาสนา ไม่มีธรรมะในกาย วาจา ใจ มีแต่พิธีของ.

ที่พูดนี้ก็เพื่อจะชี้เพียงนึกเดี๋ยวว่า มนุษย์หันหลังให้ศาสนา ให้ความไม่ เป็นธรรม, หรือให้ความอยุติธรรมแก่ศาสนา. พอถึงที่จวนตัว เข้าตาจนขึ้นมา

ก็เรียกหาศาสนา; แต่แล้วก็ไม่มีการปฏิบัติตามศาสนา ศาสนาไม่มีอยู่ในลักษณะที่เป็นตัวแท้ของศาสนา คือมีอยู่เพียงพิธีตอง.

นี่คือข้อที่จะต้องนึก นึกเห็นแล้วจะสังเวช ว่าคนกำลังไม่มีธรรมะมากขึ้น คนเบียดเบียนกันไปทั่วโลกอย่างหนึ่ง. หรือพูดแคบเข้ามาก็คือว่า *สิ่งที่เรียกว่าธรรมะ หรือศาสนานั้น ช่วยให้มีคนดี; พังคูลให้ตีเถาะ ธรรมะช่วยให้มีคนดี. แต่เดี๋ยวนี้* สิ่งต่างๆ หรือปัญหาต่างๆ เกิดขึ้น เพราะโลกไม่มีคนดีที่เพียงพอแก่หน้าที่การงาน นั้น ๆ; แม้ในประเทศไทยเราที่แหละ ที่แก้ปัญหอะไรต่างๆ ไม่ได้ ทำไปไม่รอด ก็เพราะไม่มีคนดีมากพอ ที่จะปฏิบัติหน้าที่นั้น ๆ.

ข้อนี้อย่าพูดกันให้มากนักเลย เดี่ยวจะเป็นการกระทบกระเทือน; เพราะว่า ท่านทั้งหลายก็คงจะพังออกหรือทราบอยู่แล้ว แม้โครงการจะดี แผนการจะดี เงินก็มี อะไรมี; แต่ถ้าขาดคนดีแล้ว สิ่งเหล่านั้นก็ไม่มีประโยชน์อะไร คือเอาไปโกง ไปทำอะไรกันเสียหมด. โครงการดี ถ้าไม่มีคนดี มันก็ใช้อะไรไม่ได้; ไม่มีคน สุจริต ไม่มีคนยุติธรรม, สิ่งต่างๆ ก็เป็นไปในทางที่ไม่เป็นธรรม ก็คือทำให้เดือดร้อน และเบียดเบียนกัน. ถ้าเพียงแต่มีคนดีเท่านั้น อะไรๆ ก็จะไปหมด : โครงการ แผนการต่างๆ ทำได้ การบังคับบัญชาการปกครองก็จะดี; เพราะมีคนดีที่ปฏิบัติได้ดี ได้จริง ได้ตรง มาเป็นลำดับๆ จนเป็นผู้เผด็จการได้.

เดี๋ยวนี้เราไม่ยอมให้ใครเป็นผู้เผด็จการ ก็เพราะเราไม่เชื่อว่า เขาจะเป็น คนจริงคนตรง. เราชอบประชาธิปไตย แต่แล้วเมื่อหลายคนเป็นคนโลเล หละหละ หรือเป็นกันทั้งหมด ประชาธิปไตยก็โลเลหละหละ มันก็ใช้ไม่ได้ เผด็จการก็ใช้ไม่ได้ เพราะมันขาดคนดี; ถ้ามีคนดีเพียงอย่างเดียวแล้ว ยิ่งเผด็จการ ยิ่งดี ยิ่งเร็ว

เมื่อพระพุทธเจ้าท่านยังมีชีวิตอยู่นั้น ท่านเป็นเผด็จการ ; ไปอ่านดูเถอะ ในพระบาลี จะเห็นว่าพระพุทธเจ้าท่านเป็นเผด็จการ ; เพราะฉะนั้น จึงทำสิ่งต่างๆ ไปได้ โดยสะดวกและรวดเร็ว. แต่เมื่อท่านจะปรินิพพาน ท่านกะแผนการล่วงหน้าไว้ว่า ถ้าปรินิพพานแล้ว ก็ต้องเป็นรูปประชาธิปไตย แล้วแต่สงฆ์ แล้วแต่หมู่ แล้วแต่คณะ. ฉะนั้นถ้าคณะสงฆ์มีสิ่งต่างๆ มันก็เป็นไปด้วยดี, ถ้าคณะสงฆ์เกิดไม่ดี มันก็ไม่ดี. ฉะนั้น จะรอดหรือไม่รอดคน มันอยู่ที่ว่าดีหรือไม่ดี. เมื่อเรามีคนดีสักคนหนึ่ง เป็นผู้ระบุสิ่งต่างๆ ว่าคนนั้นควรฆ่าเสีย คนนั้นควรเอาไว้ ; มันก็วิเศษ เคี้ยวนี้เราหากันดีชนิดนั้นไม่ได้ แล้วเลยไม่ไว้ใจใคร จะตั้งใครให้เป็นคนเผด็จการอย่างนี้ มันก็ทำไม่ได้ เพราะมันไม่มีคนดี.

เราจึงควรจะมองเห็นประโยชน์ของธรรมะนี้ ว่าช่วยให้มีคนดี, มีธรรมะแล้วสิ่งต่างๆ จะชั่วไม่ได้ จะเลวร้ายไม่ได้ จะเป็นไปแต่ในทางดี และโดยเร็ว. นี้พูดกันอย่างกว้างๆ ถึงคำว่าธรรมะ หรือประโยชน์ของธรรมะ และชี้ให้เห็นว่า เราจะต้องสนใจกับธรรมะ ตามสัจตามส่วนตามเวลาที่เรามี.

ท่านทั้งหลายเป็นครู มาประชุมอบรมกันที่นี่ ก็ล้วนแต่เรื่องเทคนิคของครู ; อาตมาก็จะไม่พูดเรื่องเหล่านี้ จะเอามะพร้าวมาขายสวน ไม่มีประโยชน์อะไร ; จะพูดเรื่องที่ไม่มีใครพูด คือเรื่องธรรมะ แต่แล้วก็กลับเป็นสิ่งที่จำเป็นแก่ครูทุกคน. ถ้าครูขาดธรรมะ ครูไม่เป็นครู เป็นครูแต่ชื่อ เป็นครูแต่ปาก เป็นครูแต่เปลือก, ถ้ามีธรรมะครูก็จะเป็นครูโดยแท้จริง โดยเนื้อแท้ ; ฉะนั้นเรื่องที่จะพูดวันนี้ ก็คือเรื่องวิญญาณของความเป็นครู.

คำว่า “วิญญาณ” มันก็มีความหมายกำกวม หมายถึงจิต ถึงวิญญาณอย่างวิญญาณภุตผู้ปล้ำจนนั้นก็ได้ ; แต่คำว่าวิญญาณในที่นี้หมายถึงเนื้อแท้ เนื้อหา

สาระ หัวใจของเรื่องก็ได้ หรือแปลว่า เจตนารมณ์ก็ได้. คำว่าวิญญาณในลักษณะ
 อย่างนี้ ตรงกับคำว่า spirit เช่น sporting - spirit คือวิญญาณแห่งความเป็นนักกีฬา.
 คำว่าวิญญาณอย่างนี้ตรงกับคำว่า spirit. คำว่า spirit แปลว่าหลักก็ได้ แปลว่าจิตใจ
 ก็ได้ แปลว่าผีก็ได้ แปลว่าเจตนารมณ์ก็ได้.

เมื่อพูดว่าวิญญาณของความเป็นครู นี้ก็หมายความว่าเจตนาร
 มณ์ของความเป็นครู, เนื้อแท้ หัวใจของความเป็นครู, กล่าวก็คือพูด
 เรื่องครู ในแง่ที่เกี่ยวกับธรรมะ มีธรรมะก็เป็นครู ไม่มีธรรมะก็ไม่
 เป็นครู.

ในข้อแรกก็อยากจะพูดโดยหัวข้อว่า ครูคืออะไร? เมื่อถามว่าครูคืออะไร ?
 มันก็เกี่ยวพันเนื่องไปถึงคำอื่น ๆ ซึ่งคล้ายกันหรือเนื่องกัน. ที่เราพูดกันติดปาก เช่นครู
 อุปัชฌาย์ อาจารย์ พระศาสดาอย่างนี้เป็นต้น มีอยู่มากคำ ล้วนแต่เนื่องกับคำว่าครู
 หนึ่ง; แล้วยิ่งกว่านั้น ยังมีคำอื่น ๆ ที่เนื่องกัน ไกลออกไปไกลออกไป. คำว่าครูนี้
 เป็นคำภาษาบาลีหรือภาษาสันสกฤต นี้คำอื่น ๆ ก็ล้วนแต่เป็นคำบาลี หรือสันสกฤต
 อุปัชฌาย์อาจารย์ ศาสดา กระทบ ฤๅษี มุนี เรื่อยไป ที่จะขอโอกาสพูดตามสมควร.

จะเริ่มมาแต่วงนอก เช่นคำว่า ฤๅษี มุนี คามส นักสิทธิ์ วิหารธร อะไร
 เหล่านี้ คือพวกที่ออกไปจากสังคมไปอยู่ในที่สงบสงัด คิดค้นวิชาความรู้. ขอให้
 เข้าใจว่า เมื่อหลายพันปีมาแล้ว ความรู้อย่างที่มนุษย์มี ๆ เดี๋ยวนี้ ยังไม่มี ยังไม่มี
 อะไรเลย. เมื่อหลายพันปีมาแล้ว ถ้าเราพูดก็ต้องเสด็จถึงประเทศอินเดีย ที่เป็นต้นตอ
 ของวัฒนธรรมเหล่านี้. วัฒนธรรมไทยหรือศาสนาพุทธเรารับมาจากอินเดีย; ฉะนั้น
 จึงไปรวมอยู่ที่ประเทศอินเดีย ซึ่งมีอายุหลายพันปีมาแล้ว. คนที่เขาเบื่อความเป็นอยู่อย่าง
 ซ้ำซาก ของความเป็นชาวบ้านนี้ เขาคิดว่ามันควรจะมียะไรดีกว่าที่เป็น ๆ กันอยู่อย่าง

ชาวบ้านนี้ ฉะนั้นจะต้องออกไปแสวงหา จึงไปสู่ที่สังกัด คือป่า ถ้า ภูเขา ไกลสงคม ออกไป เพื่อไปแสวงหา.

ผู้แสวงหา เขาเรียกในภาษาบาลีก็คือว่า อิติ หรือภาษาสันสกฤตก็คือคำว่า ฤษี (ออกเสียงว่า ริชชี) เหมือนเราใช้คำว่า ฤาษี ในภาษาไทย. คำว่า ฤาษี นี้แปลว่า ผู้แสวงหา, ถ้าเป็นคำบาลีก็ อิติ หรือสันสกฤต ก็เป็น ฤษี. ผู้ใดออกไปแสวงหาความจริง ความลับอะไรอย่างยิ่ง ในป่า ในที่สงบสังกัด ค้นคว้าเป็นพิเศษนั้น เรียกฤาษีทั้งนั้น. ใครก็ได้ แม้พระพุทธเจ้าของเราที่ออกบวชในลักษณะฤาษี คือผู้ออกไปค้นคว้า.

เรานึกถึงคนแรกที่สุด ที่ออกจากสังคมไปทำการค้นคว้าในป่า ค้นคว้าเรื่องที่สูงไปกว่าที่ชาวบ้านนี้รู้ๆ กันอยู่ นั่นคือฤาษี; ฤาษีนี้ยังไม่ใช่ครู เพราะที่ฤาษีรุ่นแรก ชุคแรก ยุคแรก ไม่สอน. พบอะไรบ้าง พบความจริงอะไรบ้างก็ประพันธ์เป็นคำประพันธ์ ที่เรียกว่าคาถา. คำว่าคาถานี้ที่แท้คือประพันธ์ ตรงกับคำประพันธ์เดี๋ยวนี้คือเป็นคำกลอน. ฤาษีเหล่านี้จะผูกความรู้ขึ้นเป็นคำกลอน แล้วท่องไว้ เพราะไม่มีกระดาษจะจด ไม่มีดินสอจะเขียน หรือจะสลักหินหรืออะไรไม่มีทั้งนั้น. การที่จะจำได้ ก็จะต้องประพันธ์ขึ้นเป็นคำกลอน พุคให้เป็นคำกลอน, แล้วตัวเองก็ท่องไว้ มันง่ายกว่าที่จะท่องคำร้อยแก้ว.

เมื่อฤาษีนั้นทำไปนานเข้าๆ ก็มีคำกลอนหรือคาถาที่จำไว้ได้มาก หลายคาถา หลายโคลง; ต่อเมื่อมีคนไปพบไปเจอไปติดต่อกันด้วย อยากรู้จะได้ ท่านจึงจะบอกคาถาให้บ้าง แต่ไม่ใช่ด้วยเจตนาจะเป็นครู. ต่อมามันก็มากเข้าๆ สิ่งที่เราเรียกว่าคาถานี้ คนก็ได้รับมาในฐานะที่เรียกว่ามนต์ เขาเรียกคุณนั้นว่าเป็นยุคมนต์ ได้รับคาถาจากฤาษีมาโดยไม่รู้ความหมายอะไรนัก ก็เกิดต้องการคนอธิบาย จึงมีผู้ให้ความหมายเป็นคำอธิบายขึ้นมาอีกพวกหนึ่ง เป็นยุคพราหมณะ คืออธิบายคาถา หรือสูตรต่างๆ ของพวกฤาษี. นี้ความรู้มันจึงค่อยเกิดขึ้นๆ และมีทุกแขนงวิชา.

ที่แรกก็ตั้งปัญหาว่า อะไรดี? อะไรดีกว่า? อะไรดีที่สุด? แล้วฤๅษีก็ไปค้นให้พบว่า อะไรดี? อะไรดีกว่า? อะไรดีที่สุด? ในด้านการเป็นอยู่ การประพฤติ การกระทำ การอะไรก็ตาม พบอะไรก็ผูกเป็นคาถาไว้เสมอ. กาลต่อมาพร้อออกไปจนถึงเรื่องโลก เรื่องชาวบ้าน, แม้ที่สุดแต่เรื่องกิจกรรมระหว่างเพศ ฤๅษีก็พยายามค้นและก็ได้ผูกเป็นคาถา เป็นสูตร เป็นอะไรคล้ายเหมือนกัน สืบต่อกันลงมาอย่างนี้. นี้เรียกได้ว่าพวกฤๅษี ยังไม่ได้เป็นครูโดยตรง; แต่จะเห็นได้ว่า ฤๅษีเป็นต้นกำเนิดของครู.

ส่วนที่เรียกว่า มุนี ดาบส อะไรต่อไปนี้ เป็นเพียงความหมายแขนงหนึ่ง ๆ. คำว่า มุนี ก็แปลว่า ผู้รู้ เมื่อฤๅษีเป็นผู้รู้ ฤๅษีก็ได้ชื่อว่ามุนี. ดาบส แปลว่า ผู้ทำตะบะ คือทำความเพียรอย่างแรงกล้า ก็เรียกว่าดาบส. ฤๅษีก็เป็นผู้ทำความเพียรทำตะบะอย่างแรงกล้า เพราะฉะนั้น ฤๅษีก็ได้ชื่อว่ามุนี. มีคำว่า สิทธา และคำว่า นักสิทธิ์ นี้ก็แปลว่า ผู้ประสบความสำเร็จ. ฤๅษีพวกนี้ก็เป็นผู้ประสบความสำเร็จ เพราะฉะนั้น จึงได้ชื่อว่าสิทธา หรือนักสิทธิ์ หรืออะไรต่าง ๆ.

ที่นี้ ยังมีคำอื่น ๆ ที่รองลงไป รองลงไป อีกมายมากหลายคำ กระทั่งถึงคำว่า วิทยากร ซึ่งเป็นคำโบราณมาแต่เดิมเหมือนกัน; วิทยากร ก็แปลว่า ผู้ทรงวิทยา แต่ก็ไม่ใช้ครู. พวกวิทยากร, เพชฌากร อะไรพวกนั้นเป็นผู้เจ้าชู้ เป็นเทวดาเจ้าชู้มากกว่า ลองฟังดูซิ วิทยา แปลว่า ความรู้ ทร แปลว่า ทรงไว้ ทรงไว้ซึ่งความรู้; แต่พวกเพชฌากรกลายเป็นพวกผู้เจ้าชู้ พวกเทวดาเจ้าชู้ ไม่มีความหมายว่าครูเหมือนพวกเรา ซึ่งมีวิชาความรู้ ทรงไว้ซึ่งความรู้. ฉะนั้น ระวังคำว่าวิทยากร วิทยาอะไรเหล่านี้ไว้บ้าง; ไปอ่านเรื่องวิทยากรแล้วจะพบว่า มีการกระทำอย่างเจ้าชู้ เป็นผีบ้าง เป็นเทวดาบ้าง ก็ไม่ใช่กำเนิดของครู. ถ้ามองดูกัน ก็จะพบว่าพวกมุนี ฤๅษีนี้ จะพอเป็นต้นกำเนิดของครู; แต่ยังไม่ใช้ครู เพราะยังไม่ทำหน้าที่สอนผู้อื่นโดยตรง หรือเป็นอาชีพ ก็เลยเรียกฤๅษี มุนี ดาบส นักพรต อะไรไปตามเรื่อง.

ต่อมาสิ่งต่าง ๆ มันเป็นรูปเป็นร่างดีขึ้น จนมีผู้รับสอนรับแก้ปัญหาคือ
 ตอบคำถามในเรื่องนี้โดยตรง เหมือนกับเป็นสถาบัน ที่รับตอบปัญหาทางคันจิต คำน
 วิญญาณ ไม่ใช่เรื่องทำมาหากิน ไม่ใช่เรื่องสอนหนังสือ แต่เป็นเรื่องไขปัญหาทางจิต
 ทางวิญญาณ เป็นผู้นำในทางวิญญาณ. บุคคลประเภทนี้คือบุคคลที่เรียกว่าครู
 หรือครู ในภาษาไทย. คิศจันนาริภาษาสันสกฤตที่เป็นชั้นมาตรฐานทุกเล่มจะแปลคำว่า
 ครู^{๕๓}ว่า spiritual guide คือเป็น GUIDE ในทางวิญญาณ. ถึงอย่างนั้นก็ยังไม่มี
 หน้าที่สอนหนังสืออย่างพวกเรา หรือสอนวิชาอาชีพอย่างพวกเรา. นี้คำเดิมของเขา
 เป็นอย่างนี้. ต่อเมื่อถูกยืมมาใช้ในภาษาไทยใหม่ ๆ ทยก ๆ นี้ จึงเปลี่ยนความหมาย
 เป็นสอนหนังสือ สอนวิชาชีพ; โดยเนื้อแท้ดั้งเดิมเป็นผู้นำในทางวิญญาณ.

คำว่า *อุปัชฌาย์* เสียอีก เป็นครูสอนอาชีพ; คำว่า ครู แปลว่า หนัก
 หนัก มีบุญคุณ มีคุณค่า มีความหมาย. อาจมาอยากจะพูดคำว่า “หนัก” คือมีบุญคุณ
 อยู่เหนือศีรษะคนทุกคน สำหรับคำว่าครู. *อุปัชฌาย์* ตัวหนังสือแปลว่า ผู้ที่ใคร ๆ ควร
 จะเข้าไปพึ่งเลี้ยง; แต่ความหมายที่เห็นอยู่ในภาษาสันสกฤตนั้น แปลเป็นครูสอน
 วิชาชีพ วิชาชีพอะไรก็ได้ เช่นวิชาดนตรีนี้ ผู้สอนดนตรีก็เรียกว่าอุปัชฌาย์.

ลองไปเปิดคู่มือหนังสือ อย่างหนังสือปรียทรรคิกา ที่เป็นหนังสือสันสกฤต
 บทละครนั้น จะพบคำว่า *อุชฌมาโอ* *อุปัชฌาย์* นั้น ชาวบ้านเรียก *อุชฌมาโอ* สอนตีตพิณ
 นั้นเป็นภาษาปรากฏ. ขอเทียบให้ฟังว่า ถ้าเป็นภาษาปรากฏ คือภาษากลางบ้านนี้
อุชฌมาโอ, ถ้าเป็นภาษาบาลีก็ *อุปัชฌาโย*, ถ้าเป็นภาษาสันสกฤตว่า *อุปาธยาโย*
 เสียงมันออกไปต่าง ๆ กันตามหลักของภาษา; แต่คำ ๆ เดียวกัน. ภาษาปรากฏ
 ภาษาชาวบ้าน ชาวไร่ ชาวนา นี้ว่า *อุชฌมาโอ* คือคำว่า *อุปัชฌาโย* *อุปัชฌาย์*.

อุปัชฌาย์ นี้คือครูสอนอาชีพ, หรือผู้สอนอาชีพที่ทุกคนจะต้องเข้าไปพึ่งเลี้ยง
 เลือกให้เหมาะกับอาชีพของตนของตน; *เดียน*^{๕๔} *พอมมา* *เกยว* *บังกับ* *พระพุทศศาสนา*

ก็เลยกลายเป็นพระอุปัชฌายะ ผู้ให้บรรพชาอุปสมบท นั้นเป็นอาชีพของสมณะ. อาจจะไม่เคยได้ยินกรรมัง อยากจะบอกให้ทราบว่า มีคำว่าอาชีพ สิกขาสาชีพ อย่าง ภิษุทั้งหลายนี้. คำว่าอาชีพนี้ มันแปลไม่ใช่เหมือนกับที่ว่าทำมาหากิน; เป็นแบบ แห่งการดำเนินชีวิตอยู่ ให้ออกอยู่ได้ไม่ตายเท่านั้น. การเป็นภิษุก็จัดเป็นอาชีพชนิด หนึ่ง : สิกขาและสาชีพอย่างภิษุ. เดียวนี้เราใช้คำว่าอุปัชฌาย์กันในความหมายเพียง อุปัชฌาย์บวชนาค ไม่ได้ใช้ในความหมายเดิมบรมโบราณ ที่ว่าเป็นครูสอนอาชีพ.

ที่นี้ มาถึงคำว่า อาจารย์, อาจารย์ แปลว่า มรรยาท; อาจารย์ แปลว่า ผู้ช่วยฝึกมรรยาท นี่ก็คือครูสอนจริยศึกษา. ต้องมีผู้เป็นอาจารย์ เพราะเราจะมีแต่ ความรู้ความสามารถอย่างอื่น แต่ไม่มีอาจารย์หรือมรรยาทที่ดี นั้นเป็นไปไม่ได้ เป็นคน ไปไม่ได้; นี่คือ อาจารย์สำหรับหน้าที่ฝึกมรรยาท.

ไกลออกไปถึงคำว่า ศาสตรา สัตถา ในบาลี, ภาษาไทยก็ว่า ศาสตรา; พระพุทธเจ้าเป็นพระบรมศาสดา. คำนี้ถ้าแปลตามตัวหนังสือโดยตรงก็ว่า ผู้ให้ซึ่งศาสตร์ ศาสตรา. คำว่า ศาสตร์ นี้แปลว่า อวรุช สัตถ หรือ ศาสตรา ก็ตาม แปลว่า อวรุช หมายนามธรรมหมายถึงปัญญา วิชาในชั้นสูงก็เรียกว่าศาสตร์.

พระศาสดา หรือสัตถา นี้คือผู้ให้ศาสตร์ หรือให้อวรุช หมายถึงวิชาที่ จะตัดกิเลส; แต่ก็มีคำว่าศาสตร์ ในความหมายอย่างอื่น เช่น ศขศาสตร์ อะไรศาสตร์ ล้วนแต่ศาสตร์ ๆ มีอยู่มากมาย; ความหมายก็อย่างเดียวกัน คือในฐานะที่เป็นอวรุช สำหรับใช้แก้ปัญหาอย่างใดอย่างหนึ่ง ผู้สอนอย่างนี้เรียกสัตถา หรือศาสดา.

เดี๋ยวนี้ ในภาษาไทยเรามีคำที่เข้าที่อยู่ว่า ศาสตราจารย์ คำนั้นเข้าที่ แต่ว่า จะปฏิบัติได้ตรงตามความหมายของคำหรือไม่ นั้น ไปดูเอาเองก็แล้วกัน.

คำว่าศาสนาก็แปลว่าผู้ให้ศาสตร์ ศาสตร์คือ อาวุธ ให้ความรู้ชั้นสูงสุดสำหรับ
 ทักปัญหาทงหมด แต่เดี๋ยวนี้เราใช้คำว่าศาสนากัน แต่พระพุทธเจ้า หรือผู้ทศ
 พระศาสนา ศาสนาโตศาสนาหนึ่งเท่านั้น.

ที่เอามาพูดให้ฟังนี้ ก็เพื่อจะได้ค้นดูที่ ว่าวิญญาณของความเป็นครู
 อยู่ที่ไหน? คำว่าครูแท้ ๆ ก็คือ ผู้นำในทางวิญญาณ. คำว่า อุปัชฌาย์ แปลว่า
 ผู้ที่จะควรเข้าไปฟัง เพื่อรู้วิชาอาชีพ. คำว่า อาจารย์ ก็ผู้ฝึกมรรยาท คำว่า ศาสนา
 ก็ผู้ให้ความรู้ชนิดเป็นศาสตร์ เช่นพุทธศาสตร์ อย่างนี้เป็นต้น

ที่นี้ คำว่า ครู มีความหมายอะไรอยู่ที่ตรงไหน? ความหมายคงจะรวม
 ไว้ได้หมด, ถ้าเรา เอาความหมายของคำว่าครูอย่างเดี๋ยวนี สอนพุทธศึกษา จริยศึกษา
 พลศึกษา หัตถศึกษา อะไรต่างๆ; แต่ความหมายที่สูงสุดหรือเป็นวิญญาณเป็น *spirit*
 นั้น ไม่พ้นไปจากคำเดิมของคำว่าครุ หรือครู คือผู้นำในทางวิญญาณ. แม้เรา
 จะสอนหนังสือเด็ก ก็ขอให้สอนไปในลักษณะที่ว่า ให้วิญญาณของเด็กสว่างไสวแจ่มแจ้ง
 เจริญออกงามขึ้น, ถ้าเราทำหน้าที่นี้ถูกต้องจะไม่มีเด็กชกต่อยกันในสนามกีฬา หรือ
 ขว้างระเบิดขวด. ที่ขว้างระเบิดขวดหรืออะไรนั้น เพราะวิญญาณไม่สูง วิญญาณ
 มันต่ำ ยิ่งเรียนยิ่งต่ำ ยิ่งเรียนรู่มากวิชาเข้า วิญญาณยิ่งต่ำ ฉะนั้น จึงมีทำถึงขนาดนั้น
 แม้ในชั้นโรงเรียนชั้นสูง ชั้นมหาวิทยาลัย ชั้นอะไรต่างๆ.

นี่อยากจะพูดว่า เดี๋ยวนีครูไม่ได้ทำหน้าที่ของครู; หรือทำหน้าที่แต่
 เพียงเปลือก หรือตัวหนังสือ : หมายความว่าสอนตะบันไปในเรื่องวิชา วิชาชีพ วิชา
 อะไรก็ตาม; แต่ไม่ได้ยกวิญญาณให้สูงขึ้น. นี่ขอให้ดูความสำคัญของคำว่าครู
 ถ้าครูยังมีอยู่ในโลกนี้ ในประเทศไทยเรา นี้ อันตรายชนิดอย่างที่ว่านี้ จะไม่เกิดขึ้น.

นี่พูดมาถึงขนาดนี้ บางคนจะรู้สึกว่อาตมาต่ำแล้ว หรือพูดกระทบ
 กระเทียบแล้ว; ก็ไม่เป็นไร เพราะต้องการจะพูดเพื่อประโยชน์แก่คนทุกคน หรือ

แก่ประเทศชาติ ว่าเรากำลังขาดบุคคลที่เป็นครูที่ถูกต้องตามเจตนารมณ์ ของคำ ๆ นี้. เราอาจจะมีครูเป็นหมื่นเป็นแสนก็ได้ ในที่สุด แต่ต้องวัดผลกันด้วยข้อที่ว่า วิญญาณ ของเด็กสูงขึ้นหรือไม่? ถ้าวิญญาณของเด็กยังไม่สูง ก็ยังขาดครูตามอุดมคติของ พุทธศาสนา, หรือแม้แต่ของคำบาลีคำนี้ ว่าผู้นำในทางวิญญาณ.

แล้วที่พูดนี้ มิใช่พูดเฉพาะประเทศไทยเรา พูดทั้งโลก, แล้วประเทศอื่น อาจร้ายยิ่งกว่าประเทศไทยเรา ในการที่ไม่มีครู. บางประเทศยิ่งเรียนไปก็ยิ่งเหมาะสม สำหรับจะไปเป็นชิปปี้; อย่างนี้ก็ไม่ต้องอธิบาย เพราะว่าอ่านข่าวอ่านกรวาร์กันอยู่ หมดแล้ว ยิ่งเรียนมากขึ้นไปเท่าไร ก็ยิ่งเหมาะสำหรับจะไปเป็นชิปปี้; แล้วโรคระบาดนี้ กำลังจะเข้ามาในเมืองไทย. ถ้าวิญญาณของครูมีไม่พอ ตันทานไม่อยู่แล้ว ประเทศ ไทยก็จะเหมือนกับประเทศที่เต็มไปด้วยชิปปี้ ไม่ต้องสงสัย; เพราะการยกสถานะ ทางวิญญาณมันไม่มี, หรือมีไม่พอ.

ขอให้นึกถึงคำ คำนี้ว่า “ครู” นี้ มีความหมายอย่างไร? มีความหมาย สำคัญ ๆ อยู่ที่ว่า ยกสถานะทางวิญญาณให้สูงขึ้น นั่นคือประกอบอยู่ด้วยธรรมะ; แล้วสิ่งที่เป็นอย่างอื่นอะไรต่าง ๆ ก็ไม่มี. ถ้าสิ่งที่ยังเป็นอุปัทวะต่าง ๆ ยังมีอยู่ ก็หมายความว่า เรายังไม่มีธรรมะ ในเรื่องของความเป็นครูที่สมบูรณ์นั่นเอง.

คอยดกันต่อไปเถิด การจัดการศึกษาของประเทศไทย หรือของโลกทั้งโลกนี้ จะเป็นไปในรูปไหน?

เราคงไม่ตายเสียเร็วเกินไป อีก ๒๐-๓๐ ปีใกล้ ๆ นี้ จะรู้ว่าคนในโลกจะมี วิญญาณสูงขึ้นหรือไม่? ถ้าว่ามีวิญญาณตกต่ำลงไปถึงระดับเป็นภูตผีปีศาจ ก็บูชา ความสุขทางเนื้อหนังทางกามารมณ์นั่นเอง; แล้วก็เพิ่มอำนาจของเครื่องจักร หรือ วิชาเทคโนโลยี ให้คนจมอยู่ใต้วัตถุ ใต้ความสุขทางเนื้อหนังนี้ อย่างยิ่ง อย่างเร็ว, แล้ว

โลกจะเป็นอย่างไร. พวกเราที่เป็นครู^๕ คอยดูกันต่อไป ในระยะ ๒๐-๓๐ ปีข้างหน้า
นี่เอง ยังไม่ทันตาย.

ตรงนี้อาจจะพูดว่า เรามีความรับผิดชอบร่วมกัน : อาตมาก็เป็นครู
เพราะว่าพระพุทธเจ้าท่านเป็นครู และเป็นบรมครู ศิษย์ของพระพุทธเจ้าทุกคน
ต้องเป็นครู มีหน้าที่ยกวิญญาณของสัตว์ในโลกให้สูงขึ้น. อาตมาก็ครู, ท่านทั้งหลาย
ก็เป็นครู; เพราะฉะนั้น ก็ควรจะพูดอะไรกันตรง ๆ ตรงไปตรงมาได้ ก็ว่าเราคอยดูกัน
ในระยะไม่นานนัก โลก^๕จะเป็นอย่างไร? วิญญาณของคนในโลกจะเป็นอย่างไร?
นั่นคือผลของการที่ครู^๕ทั้งหลายในโลก กำลังทำหน้าที่ของตน ในการยกสถานะทาง
วิญญาณของคนในโลก.

เท่าที่กล่าวมานี้ ทุกคนก็พอจะสรุปความหมายได้เองแล้วว่า ครู^๕นั้นคือ
อะไร? ตาม spirit ตามเจตนาารมณ์ของคำ ๆ นั้น^๕ คืออะไร? แล้วเราเป็นกันมากน้อย
เท่าไร หรือมีแต่พิธีรีตอง; แล้วความรู้ที่กำลังพูดเกี่ยวกับคำว่าครู^๕ จะมีประโยชน์
หรือจะไม่มีประโยชน์ ก็ขอเอาไปวินิจฉัยเอาเองโดยอิสระ

นี่เราพูดถึงคำว่า ครู^๕คืออะไร แล้ว ก็จะพูดโดยหัวข้อที่ ๒ ต่อไปว่า
มัน^๕เนื่องมาจากอะไร สิ่ง^๕ที่เรียกว่าครู หรือคนที่เรียกว่าครู^๕ จึงเกิด^๕ขึ้น
ในโลก? ด้วยเหตุอะไร จึงเกิดครู^๕ขึ้นมาในโลก? เป็นความต้องการ
ของใคร?

การที่ต้องเกิดบุคคลประเภทครู^๕ขึ้นมา จนเป็นสถาบันอันหนึ่งในหมู่มนุษย์
ของโลก^๕ มันตอบได้ง่ายนิดเดียว ก็เพราะว่า หน้าที่อันมันพิเศษ ชาวไร่
ชาวนา ทำไม่ได้. ผู้ที่จะสามารถยกวิญญาณของคนให้สูงขึ้น^๕ เป็นหน้าที่พิเศษ

ต้องอบรมศึกษา อบรมกันโดยเฉพาะ ชาวไร่ชาวนาทำไม่ได้; ฉะนั้น จึงต้องมีบังคับ อยู่โดยในตัวเองให้เกิดสถาบันครูขึ้นมา เพื่อรับภาระอันนี้ รับหน้าที่อันนี้ : คือหน้าที่ อันสูงสุด ที่น่าภาคภูมิใจนี้. พูดได้ว่า เพราะว่ามันเหลือวิสัยที่ทุกคนจะเป็นครูได้; ฉะนั้น จึงต้องมีบุคคลประเภทหนึ่ง ซึ่งศึกษาอบรมฝึกฝนกันมาสำหรับเป็นครู.

เป็นความต้องการของใคร? ก็เป็นความต้องการของคน หรือเป็นความต้องการของพระเจ้า หรือเป็นความต้องการของธรรมชาติ. ถ้าพูดอย่างหลักธรรมศาสนา สามัญ หรือพูดตามวิธีการวิทยาศาสตร์ มันก็ความต้องการของสังคมนั้นแหละ. สังคม ที่ค่อยวิวัฒนาการขึ้นมาเป็นพัน ๆ ปี เรื่อย ๆ มา มันมีความคิด ความนึก มองเห็นว่าจะต้องมีบุคคลกลุ่มหนึ่งทำหน้าที่อันนี้ เพื่อความต้องการของคน หรือของสังคม; กระทั่งมองให้ลึกลงไปอีก มันกลายเป็นว่า ความต้องการของธรรมชาติ. มันบีบบังคับ ให้คนรู้สึกอย่างนี้ มันบีบบังคับให้คนทุกคนในสังคมรู้สึกอย่างนี้; นี้ขอให้มองให้ลึกกว่า มันเป็นความต้องการของธรรมชาติ.

เดี๋ยวนี้เรามองข้ามธรรมชาติ เขี้ยบบย่ำธรรมชาติ เขี้ยยดหยาบธรรมชาติ ไม่มองดูในฐานะเป็นสิ่งที่จำเป็นที่สุด หรือจะต้องการพ. เคารพหมายความว่าเอาใจใส่ และเชื่อฟัง; เราคอยแต่จะทำฝืนกฎธรรมชาติ เราก็จะต้องได้รับผลตอบแทน คือ บัญหายุ่งยากและความทุกข์.

ตอนนี้ยุ่งยาก อาจจะเข้าใจต่างกัน เพราะมันลึกกว่าที่จะมองเห็นกันได้ง่ายๆ เมื่ออาตมาพูดว่า เราทำฝืนกฎธรรมชาติ เราจึงเป็นทุกข์; แต่คนอาจจะพูดว่า ทำไปตามธรรมชาติ เหมือนกับสัตว์เดรัจฉาน; ซึ่งนั่นเป็นเรื่องคนละระดับ. เป็น สัตว์เดรัจฉาน ก็ยังเป็นทุกข์น้อยกว่าคน ไปมองดูให้ดี : คน ที่ตนออกห่างธรรมชาติ เป็นความเจริญทางวัตถุ ทางเนื้อหนังมากขึ้น นับตั้งแต่มีบ้านมีเรือนอยู่ ไม่เหมือนสัตว์

เรัจฉาน แล้วทำนั่นทำนี่ขึ้นมามากมาย; เคี้ยวเงินกระทั่งมีอะไรในเวลา^{นี้}. บ้านหลังหนึ่งจะต้องมีอะไรบ้าง; อย่าง^{นี้}คือทั้งธรรมชาติ สละธรรมชาติ, อย่าง^{นี้}เรียกว่า ผิดกฎธรรมชาติ หรือว่าเกินความจำเป็นที่ธรรมชาติต้องการ. ธรรมชาติไม่ต้องการมากอย่าง^{นี้}, ธรรมชาติไม่ต้องการให้เรากินน้ำแข็ง, ธรรมชาติไม่ต้องการให้เราใส่โทรทัศน์ หรืออะไรเหล่านี้.

นี่เรา^{ก็}สิ้นธรรมชาติ ไกลออกมา ไกลออกมาแล้ว เราจึงได้รับปัญหายุ่งยาก คือมีความต้องการมากจนสนองความต้องการไม่พอ เราจึงต้องรบราฆ่าฟันกัน. นี่ไปมองดูก็แล้วกัน ที่มันคอยจรรจกรยานยนต์อยู่ข้างถนนเอาไปยิงตาย ชิงรถไป นั่นก็เพราะเหตุอัน^{นี้}, ที่มันรบกันทั่วโลก ระหว่างคอมมิวนิสต์กับประชาธิปไตย มันก็เพราะเหตุอัน^{นี้} คือมันมีความต้องการเกินกว่าธรรมชาติ เกินกว่าความเป็นธรรม หรือเกินกว่าความถูกต้อง. ยิ่งไกลธรรมชาติออกไปเท่าไร มนุษย์จะประสบปัญหายุ่งยากมากขึ้น มีความทุกข์มากขึ้น, ยิ่งเจริญทางอย่างสมัยใหม่อย่าง^{ที่}พวกฝรั่งเขาเป็นกันเท่าไร ก็ยิ่งจะมีปัญหา^{มากขึ้น} ตามความเจริญ; เพราะความเจริญแปลว่ารกรุงรัง รกรุงรังไปด้วยปัญหา ปัญหา^{ก็คือ}ความทุกข์.

เราคอยดูไปจนตลอดชีวิตเกิด พวกเราที่นั่งอยู่ที่^{นี้} ว่าฝรั่งจะแก้ปัญหาลงโลกได้อย่างไร ฝรั่งที่เจริญด้วยการศึกษาวิชาความรู้ ที่เรากำลังจะไปหลงบูชาเขานั้นแหละ เขาจะไปแก้ปัญหาลงโลก^{ได้อย่างไร}

ใจความสำคัญ มันอยู่ที่ว่า พวก^{นี้}หนีธรรมชาติไปไกล ไม่เชื่อฟังธรรมชาติ ไม่เอาตามเท่าที่ธรรมชาติต้องการให้เขา ให้มี ให้เป็น ให้ยึดครอง ให้กิน ให้ใช้ คือพอสมควร. พระพุทธเจ้าท่านสอนเรื่อง^{นี้}ว่า กินอยู่พอดี คือพอเหมาะตามธรรมชาติ แล้วความทุกข์จะไม่เกิด^{ขึ้น}; เคี้ยว^{นี้} เรา^{ไป}ว่า กินดีอยู่ดี กินดีอยู่ดี

ขยายออกไปเรื่อยไม่มีที่สิ้นสุด มันไม่ใช่กินอยู่พอดีเสียแล้ว ; ฉะนั้นต้องมีความทุกข์
ต้องมีปัญหาเกิดขึ้น : อย่างน้อยที่สุดก็คือเงินเดือนไม่พอใช้ จะขึ้นเงินเดือนอีกสัก
กี่ครั้งก็หนท่าไร มันก็ยังไม่พอใช้อยู่ นั่นเอง เพราะขยายความกินที่อยู่ดีขึ้นไปเรื่อย.

นี่เราจมองให้เห็นว่า ธรรมชาติ^๕นั้นแหละคือสิ่งที่มีอำนาจเหนือสิ่งใดหมด ;
ถ้าเราเป็นนักวิทยาศาสตร์ เราเรียกธรรมชาติ ถ้าเราเป็นนักศาสนา เราเรียกว่าพระเจ้า
หรือพระธรรม. เมื่อพูดถึงธรรมชาติ มันก็พูดโดยวิชาความรู้ธรรมตา ในฐานะเป็น
วิทยาศาสตร์. แต่ถึงอย่างนั้น ก็อย่ามองกันแคบๆ นะ เมื่อพูดถึงธรรมชาติจะต้องมอง
ถึง ๔ อย่างด้วยกันคือ

- (๑) ตัวธรรมชาติแท้ๆ. *phenomena*ทั้งหลายนี้ ปรากฏการณ์ทางตา
ทางหู... ฯลฯ... เรียกว่า ตัวธรรมชาติ.
- (๒) คือกฎของธรรมชาติ มันคนละอันกับตัวธรรมชาติ *the body of nature*
แล้วนี่เป็น *the law of nature* นี้.
- (๓) คือหน้าที่ที่สัตว์มีชีวิตทั้งหลาย จะต้องทำให้ถูกต้องของธรรมชาติ *duty*
หรือหน้าที่ *with the law of nature* คือถูกต้องตามกฎของธรรมชาติ.
- (๔) คือผลของมัน ผลที่จะเกิดขึ้นจากหน้าที่อันนั้น

ธรรมชาติอย่างหนึ่ง, กฎของธรรมชาติ อย่างหนึ่ง, หน้าที่ตามกฎธรรม-
ชาติอย่างหนึ่ง, แล้วผลที่จะเกิดขึ้นจากหน้าที่ตามกฎธรรมชาติ อย่างหนึ่ง ; นี่คือ
ธรรมชาติ แล้วมีอำนาจมากน้อยเท่าไร ไปคิดดู. เพียงแต่คำว่า กฎธรรมชาติคำเดียว
เท่านั้น มันก็คือสิ่งสูงสุดที่ไม่มีใครต่อต้านได้, และนั่นแหละ คือเขาเรียกกันว่า
พระเจ้า หรือพวกเราเรียกกันว่า พระธรรม.

พระธรรมไม่มีอะไรมากไปกว่ากฎของธรรมชาติ พระพุทธเจ้าท่านสอนกฎของธรรมชาติ เรื่องความทุกข์ เรื่องความดับทุกข์ เรื่องเหตุให้เกิดทุกข์ เรื่องวิธีให้ถึงความดับทุกข์ หรือพระธรรม, ทั้ง ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ ไม่หลีกเลี่ยงไปจากกฎของธรรมชาติ แล้วก็เรียกว่าพระธรรม. พวกที่ไม่เรียกว่าพระธรรมก็เรียกว่าพระเจ้า หรือจะเรียกอย่างอื่นอีกก็ตามใจเขา; แต่เมื่อไม่ถือศาสนา ไม่ใช่ทางภาษาศาสนา ก็เรียกว่าธรรมชาติอันสูงสุด ครอบงำสิ่งทั้งหลายทั้งปวงอยู่.

มนุษย์เรายังไม่รู้จักรธรรมชาติ ในทางที่ถูกต้อง ไปรู้ในทางที่ผิด; แต่เข้าใจว่าถูกต้อง คือความเจริญอย่างสมัยปัจจุบัน. ไม่มีใครพอใจจะสันโดษอยู่ในเรือนเล็กๆ กระท่อมเล็กๆ, มีแต่อยากอยู่ที่ๆ, ยากอยู่ที่ๆ, อยู่วิมาน, อยู่ปราสาท, ไม่มีใครพอใจที่จะเป็นอยู่เท่าที่จำเป็น; แต่พอใจที่จะมีกินมีใช้, มีเล่นมีหัว เกินกว่าความจำเป็น; อย่างนี้เรียกว่า ไม่เชื่อฟังพระเจ้า คือธรรมชาติ บัญญัติต้องเกิดขึ้น.

ที่เอามาพูดนี้ มุ่งหมายแต่เพียงว่า ต้องการให้รู้ว่ามันเป็นความต้องการของธรรมชาติ ทั้งที่ธรรมชาตินั้นไม่ได้เป็นคน แต่มันยิ่งกว่าคน. ธรรมชาตินี้ไม่ได้เป็นคน เป็นอะไรก็ไม่รู้ ซึ่งเรียกว่าพระเจ้า, เป็นอะไรไม่มีใครรู้; หรือพระธรรม เป็นอะไรไม่มีใครรู้ เป็นผีก็ไม่ใช่ เป็นคนก็ไม่ใช่; แต่เป็นพระธรรมเป็นพระเจ้า. ตัวธรรมชาติก็เหมือนกัน มันจึงมีอำนาจบังคับมนุษย์ต่อต้านไม่ได้ มนุษย์ทำผิดเท่าไร ก็ตบหน้ามันให้เท่านั้น; แล้วยังหลอกให้มนุษย์ทำผิดมากๆ ด้วย. เรายิ่งไปไกลไปในทางผิด โลกก็ยังมีความทุกข์มากขึ้น; จะเชื่อหรือไม่เชื่อ กรุณาช่วยเอาไปคิดหน่อยว่า โลกกำลังจะมีความทุกข์มากขึ้น เพราะว่าเหยียดหยามธรรมชาติ ไม่เชื่อฟังกฎธรรมชาติ ไปแก้ไขหรือไปอะไร เอาตามกิเลสตัณหาของตัวเอง.

อยากจะพูดว่า ธรรมชาติที่ไม่รู้ว่าอะไรนี้ มันต้องการให้มนุษย์เป็นอย่างนี้ ๆ : ธรรมชาตินี้ต้องการครู ธรรมชาติต้องการให้ครูมีอยู่ในโลก เพื่อคุ้มครองโลก, ต้องการให้ครูทำหน้าที่ของครูอย่างถูกต้อง คือยกวิญญาณของมนุษย์ให้สูง แล้วโลกเราก็จะมีความสุข. ถ้าเราไม่แยแสกับธรรมชาติ ไม่เคารพกฎธรรมชาติ ไปทำอะไรตามชอบใจ เราเป็นครูไม่ตรงตามที่ธรรมชาติต้องการ ; ฉะนั้น ปัญหาที่ต้องเกิดขึ้นโลกนี้จะร้อนเป็นไฟ.

ใคร ๆ ก็ต้องยอมรับว่า เด็กทุกคนในโลก ถูกนำไปโดยครู เพราะว่าครูมีหน้าที่นำเด็กไป.

ที่ครูในโลกทุกคนนำเด็กไปทางไหน ? ไปในทางที่จะให้มีความสุข หรือว่าให้ยุ่งมากขึ้น ? ถ้าไม่เอื้อเพื่อแก่กฎของธรรมชาติ ไปเห็นบุชความสุขทางเนื้อหนังแล้ว ; มันก็ต้องไปในทางยุ่งมากขึ้น เป็นทุกข์มากขึ้น เหมือนพวกฝรั่ง ซึ่งไปก่อนเรา ไปสู่ความยุ่งและความทุกข์ ก่อนหน้าเรา ; และเรากำลังจะตามกันเขาไป ถ้าไม่ระวังให้ดี.

อยากจะบอกว่าธรรมชาติ หรือพระธรรม หรือพระเจ้า นั้นต้องการความเป็นครูที่ถูกต้อง เพื่อประโยชน์แก่ความสุขสวัสดิ์ของมนุษย์ทุกคนในโลก, เราอย่าคิดว่ารัฐบาลต้องการเรา หรือใครต้องการเรา ; ที่แท้พระเจ้าต้องการเรา พระธรรมต้องการเรา, คือพูดภาษาวิทยาศาสตร์กว่า ธรรมชาติอันไม่รู้ เข้าใจได้ยากนั้นต้องการเรา. ถ้าครูไม่มีในโลก โลกนี้ก็ฉิบหาย หรือว่าถ้าครูเป็นครูไม่จริง โลกนี้ก็ฉิบหายเหมือนกัน.

อีกประการหนึ่ง ถ้าจะพูดกันแล้ว ความต้องการของสังคมก็คือธรรมชาติ ธรรมชาติก็คือพระเจ้า พระเจ้าก็คือพระธรรม, ทั้งหมดนี้เป็นเรื่องเดียวกัน ; ต้อง

การให้คนเป็นไปแต่ในทางสุขสวัสดิ์ แต่ต้องทำอย่างนี้ ๆ อย่างนี้ ๆ; ถ้าไปทำสิ้นกฎ
 ธรรมชาติแล้ว จะไปสู่ความทุกข์ ความยุ่งยากลำบากมากขึ้น. เราจะต้องมีอะไรที่
 จะต้องทำมากขึ้น กว่าแต่ก่อน งานในหน้าที่มีมากขึ้นกว่าแต่ก่อน; แต่แล้วก็ไม่เป็นไป
 เพื่อความสงบสุข หรือสันติภาพ เป็นไปเพื่อซับซ้อน ยุ่งยากในทางที่จะให้เราเบียดเบียน
 ชิงกันและกันมากขึ้น.

นี่คำตอบของคำถามที่ว่า ครุมาจากไหน? เป็นความต้องการ
 ของอะไร? ที่บันดาลให้ครุเกิดขึ้นในโลก.

คำตอบก็คือความต้องการของพระเจ้า หรือพระธรรม หรือธรรมชาติ หรือ
 ความต้องการของสังคมที่เกิดขึ้นตามกฎของธรรมชาติ.

นี่ก็เห็นได้ในข้อต่อไป ถ้าจะถามว่า มีครุเพื่อประโยชน์อะไร? ครุก็
 เพื่อให้คนในโลกมีความสุข; นี่ตอบอย่างกำปั้นทุบดิน ไม่มีทางผิด. มีครุในโลก
 เพื่อประโยชน์อะไร? เพื่อประโยชน์ให้คนทุกคนมีความสุข, ให้แต่ละคนมีความสุข;
 เรียกว่ามีความสุขในทางใจ มีศานติ มีศานติในจิตใจ แล้วก็มีส่วนดีในโลก คือทาง
 สังคมก็มีความสุข; ก็แปลว่ามีความสุขทั้งทางกายและทางใจ และให้มนุษย์มีประสิทธิภาพ
 ในการที่จะสร้างความสุข.

การมีครุ หรือสถาบันของครุอยู่ในโลกนี้ เพื่อให้มนุษย์มีประสิทธิภาพ
 ในการทำหน้าที่ของตน คือในการสร้างความสุขส่วนบุคคล และสร้างสันติภาพของโลก
 เป็นส่วนรวม เพื่อประโยชน์อย่างนี้; จะรับผิดชอบหรือไม่รับผิดชอบ มันไม่เป็น
 ปัญหาอะไร. พระเจ้าหรือพระธรรม ย่อมศักดิ์สิทธิ์มากพอที่จะลงโทษ คนที่ไม่
 รับผิดชอบ หรือจะรางวัลคนที่รับผิดชอบ ที่ตั้งใจจะทำหน้าที่ให้ถูกต้องและสมบูรณ์.

รวมความแล้วที่ว่า ความมีครูอยู่ในโลกนี้ ก็เพื่อให้มนุษย์มีประสิทธิภาพ ในการที่จะสร้างสันติสุขส่วนตัวและส่วนสังคมทั้งโลก.

ที่นี้ ก็อยากจะพูดเป็นข้อที่ ๔ ว่าจะได้โดยวิธีใด ครูจะเป็นครูได้ โดยวิธีใด ที่จะให้ถูกต้องตามความต้องการของธรรมชาติ; นี้ก็ตอบอย่างกำปั้นทุบดินว่า ขอให้รักษากุศลคติของครู คือทำให้ตรงตามอุทมคติของครู; ครูบริสุทธิ์ ทำให้ถูกต้องให้ตรง ให้สมบูรณ์ ตามอุทมคติของครู แล้วก็บริสุทธิ์ ทั้งนี้เพราะว่าเรายังมี ครูที่ไม่บริสุทธิ์ จนเราอาจจะมองเห็นกันได้ทุกคนว่า ครูประเภทลูกจ้างก็มี ครูประเภท เรือจ้างก็มี แล้วก็ครูประเภทครูจริงๆ บริสุทธิ์ก็มี.

ครูประเภทลูกจ้างนั้น คือครูจำเป็น ไม่มีปัญหาหาถิ่นอื่นอย่างอื่น ก็มา รับจ้างเป็นครู นี้เรียกว่าครูลูกจ้าง. ครูเรือจ้าง หมายความว่าไม่มีปัญญาจะเดินไปทางอื่น ได้ด้วยกำลังแข็งของตัว ต้องมาแฝงความเป็นครู เป็นสะพาน เป็นครูไปพลาญ เรียน กฎหมายไปพลาญ แล้วก็ไปเป็นอื่น ๆ ที่มันไม่ใช่ครู โดยอาศัยครูนี้เป็นเรือจ้าง ซึ่งก็มี อยู่มาก; เป็นครูเท่าที่ความจำเป็นบังคับ แล้วก็เรียนกฎหมาย แล้วก็ไปเป็นผู้พิพากษา หรือไปเป็นอะไรก็ตามใจ นี้อย่างนี้เขาเรียกว่า เป็นครูอย่างเรือจ้าง.

ส่วนครูแท้ ๆ นั้นไม่เป็นแบบนี้ ทำหน้าที่กวีวิญญาณของมนุษย์ หรือ ของเด็ก ๆ นี้ให้สูงตะพีค ก็หมั่นก้มตาแต่จะทำหน้าที่นี้; ไม่คำนึงถึงประโยชน์เป็น เงินเดือนหรือเป็นอะไร. นี้ตรงกับครู ความหมายของคำว่าครูตั้งแต่โบราณกาลหลาย พันปีมาแล้ว : เขาไม่ได้คำนึงถึงประโยชน์ที่จะได้รับตอบแทน จะคำนึงแต่หน้าที่ ที่จะยกวิญญาณของสัตว์ในโลก ให้สูงขึ้นเท่านั้น, แล้วยังถือว่าเอาบุญให้ฟรี เมื่อ ครูมีข่าวกันโดยทางอื่นแล้ว ก็สอนให้ฟรี.

พระพุทธเจ้าก็เป็นครู แล้วก็สอนฟรี คำว่าสอนฟรี^๕ ที่แท้ก็ไม่ค่อยถูกนัก, เพราะว่า พระพุทธเจ้าท่านมีอาหารฉัน ก็เพราะความเป็นครูของท่านเหมือนกัน. หรือว่าภิกษุที่สืบอายุพระศาสนาмаกระทั่งเดี๋ยวนี้ มีอาหารฉัน นั่นก็เพราะทำหน้าที่ครูเหมือนกัน อยู่เฉย ๆ คงไม่มีใครเอาข้าวมาให้กิน ; แต่เนื่องจากว่าเขาทำไว้แต่ก่อน โนนัดเงินเป็นสถาบัน ฉะนั้น เป็นพระก็เลยมีข้าวกิน. จะทำงานหรือไม่ทำงานก็ตามใจ จะเป็นครูหรือไม่เป็นครูก็ตามใจ เป็นพระละก็มีข้าวกิน มันเกิดเป็นสถาบันอย่าง^๕; แต่ว่าเนื้อแท้^๕นั้น มันมาจากการที่ทำประโยชน์ คือช่วยเหลือสรรพสัตว์ ให้มีความรอดในทางวิญญาน.

ความรอดทางวิญญาน เป็นภาษาศาสนา แท้ ๑๐๐ เปอร์เซนต์ เป็นภาษาทางศาสนา : ภาษาศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ ศาสนาอะไรก็ตาม เขามีความมุ่งหมายอยู่ที่ “ความรอดทางวิญญาน”. อย่างพุทธศาสนาก็เรียกว่า วิมุตติ หลุดพ้นไปจากกองทุกข์ หรือรอดในทางวิญญาน สอนวิชา^๕นี้ ทำหน้าที่^๕ พระก็มีข้าวกินก็เพราะเหตุว่าสิ่งที่สอนให้ไป นั้นมีค่ามาก และสูงมาก, ส่วนข้าวปลาอาหารจาน ๆ หนึ่งนั้น มันไม่ก็สตางค์; แต่สิ่งที่พระพุทธเจ้า หรือสาวกของพระพุทธเจ้าให้ไปนั้น มันมาก.

นี่ก็เลยเรียกเป็นโหวตอย่างใหม่ขึ้นมาว่า “ท่านบริโภคอย่างเจ้าหน^๕” คือท่านให้ไปมากเหลือเฟือ ล้นหลำฟ้าเขียวไปเลย แล้วที่รับมาฉันบิณฑบาต มาเข้า ๆ วันหนึ่ง มันไม่ก็สตางค์ เรียกว่าท่านบริโภคอย่างเจ้าหน^๕; เพราะว่าสัตว์โลกเป็นหน^๕บุญคุณของท่าน แต่รวมความแล้วก็ต้องทำงาน.

นี่เราเป็นครูสม^๕ยนี้ สอนหนังสือก็อย่าได้ถือว่ามันเป็นค่าจ้าง หรือว่าเป็นอะไร; ถือว่าเหมือนกับของใส่บาตร ที่ประชาชนหรือสังคมเขาใส่บาตรให้ครูได้

เลี้ยงชีวิตรอคอยอยู่ได้ คิดอย่างนี้ดีกว่า. ถ้าคิดเป็นอย่างอื่นแล้วกลายเป็นลูกจ้าง เป็น
 เรือจ้างไปทันที เป็นครูประเภทลูกจ้าง ประเภทเรือจ้างไปทันที. แต่ถ้าในใจคิด
 แน่วแน่อยู่ที่ว่า ครูทำหน้าที่ของครูในการยกวิญญาณของเด็ก อย่างนี้แล้ว เงินเดือน
 ก็กลายเป็นของบุญบา เหมือนกับของใส่บาตร ในลักษณะที่เป็นการบูชา.

การใส่บาตรนั้นเขาไม่เรียกว่าให้ทาน ให้ทานนั้นผู้รับเร็วกว่า ผู้รับต้อย
 ความสามารถกว่า; อย่างคนขอทานอย่างนี้ ก็เรียกให้ทาน; แต่ถ้าเอาของไปถวาย
 พระพุทธเจ้า^๕ กลายเป็นของบุญบา เพราะพระพุทธเจ้ามีหนี้บุญคุณอยู่เหนือบุคคล
 ที่ให้ทาน. ครูนี้ก็เหมือนกัน ถ้าทำหน้าที่ของครูบริสุทธิ์ และสมบูรณ์แล้ว ก็กลายเป็น
 เป็นเจ้าหนี้; ฉะนั้น เงินเดือนก็กลายเป็นหนี้ คือบูชาอยู่ที่แทบฝ่าเท้า ไม่มาอยู่
 บนหัวเรา. แต่ถ้าเราไปหลงเงินเดือนแล้ว เงินก็มาอยู่บนหัวเรา แล้วเราก็กลายเป็น
 เป็นลูกจ้าง; นี้ความหมายของคำว่า ครูประเภทลูกจ้าง ประเภทเรือจ้าง ประเภท
 อุดมคติ^๖นั้นเป็นอย่างนี้.

เราจะทำหน้าที่ครูได้ดี ก็ด้วยการบูชาอุดมคติ รักษาอุดมคติ; ยังมีเงิน
 เดือนน้อย เรายังเป็นครูมากขึ้น. ขอให้ฟังดูให้ดี ยิ่งได้เงินเดือนน้อย หนี้แหละ
 จะยิ่งเป็นครูสมบูรณ์และบริสุทธิ์มากขึ้น. เอาละพูดกันตรง ๆ ว่า ยิ่งไม่เป็น
 ข้าราชการจะยิ่งเป็นครูมากขึ้น, ฉะนั้น เราจะให้เป็นข้าราชการหรือไม่เป็น ไม่ใช่
 เป็นเรื่องสำคัญ ยิ่งไม่เป็นข้าราชการยิ่งเป็นครูมากขึ้น, และยิ่งเป็นข้าราชการ ก็ยิ่ง
 เป็นอย่างอื่นไปมากขึ้น; แล้วยิ่งลำบากมากขึ้นแหละยิ่งเป็นครูมากขึ้น หรือเป็นครูที่มี
 อุดมคติมากขึ้น. ฉะนั้น ชื่อว่าครูแล้วต้องลำบาก เพราะเป็นงานของปุถุชนียบุคคล.
 เขาว่าครูบาอาจารย์มีพระเดชพระคุณอยู่เหนือเกล้าเหนือเศียร เป็นปุถุชนียบุคคล ไม่ใช่
 ลูกจ้าง. ที่นี้ครูไปทำผิดเสียเอง จนไปกลายเป็นลูกจ้าง.

ขอให้รักษาคูตมคติเดิม ๆ หรือว่าอย่างน้อย
ก็ให้รู้ว่าครูนี้เป็นปุชณียบุคคล ไม่ใช่ลูกจ้าง.

ตั้งแต่อาตมาเป็นเด็ก ๆ แล้ว ครูก็สอนให้เห็นว่าครูเป็นปุชณียบุคคลมากที่สุด, แล้วรุ่นต่อมานั้นมันจางลง—จางลง จนเด็ก ๆ สมัยนี้ไม่เห็นครูเป็นปุชณียบุคคล ; เด็กเดี๋ยวนี้เห็นครูเป็นลูกจ้าง. นี่ผลของอะไรก็ลองคิดดูเองก็แล้วกัน ; แต่อยากจะโทษว่าเพราะครูสอนไม่ดี เด็ก ๆ จึงไม่เห็นครูเป็นปุชณียบุคคล. ถ้าครูสอนให้ดี ทำตัวให้ดี อะไรดี เด็ก ๆ จะเห็นครูเป็นปุชณียบุคคล บัญหามันก็จะหมด. เดียวนี้ปัญหาที่จะเผาประเทศให้ไหม้เป็นไฟไปก็คือว่าเด็ก ๆ ไม่นับถือว่าครูเป็นปุชณียบุคคล ไม่เคารพครู.

ถ้าเด็กไม่เคารพครู สิ่งต่างๆ เป็นไปไม่ได้, เพียงแต่ไม่เคารพครูอย่างเดี๋ยวเท่านั้น ปัญหาต่างๆ ก็จะเกิดขึ้นมาก แล้วแก้ไม่ได้ ; ฉะนั้น เด็ก ๆ จะต้องไปเป็นอะไร ชนิดที่สร้างความยุ่งยากลำบากแก่สังคมมากขึ้น.

ขอให้รักษาคูตมคติของคำว่า ครู ชนิดที่เป็นครู ครูบริสุทธิ์ไว้ ; จะทำได้อย่างไร ? ก็ทำได้ด้วยการเอาธรรมะเข้ามา. พุทธสมัยใหม่ก็ว่าประยุกต์ธรรมะนี้ให้เข้ากับครู : ให้ครูมีธรรมะ ครูก็กลายเป็นธรรมบุตร เหมือนกับชื่อของคำยนี้ว่า คำยธรรมบุตร. ธรรมบุตร แปลว่า บุตรแห่งธรรม หรือลูกแห่งธรรม. ผู้ใดเอาธรรมะมาประยุกต์เข้ากับชีวิตของตน มีอยู่ที่ กาย วาจา ใจ แล้ว คนนั้นก็กลายเป็นธรรมบุตร เป็นบุตรของพระธรรม เป็นบุตรของพระเจ้า, หรือเป็นบุตรของพระพุทธเจ้าไปในที่สุด.

ตัวครูเองต้องทำตัวให้เป็นธรรมบุตรเสียก่อน เราจึงสามารถทำเด็ก ๆ ให้เป็นธรรมบุตรได้, เรายังทำตัวให้เป็นธรรมบุตรโดยถูกต้องเสียก่อน แล้วเราก็จะสามารถ

ทำให้เด็ก ๆ กลายเป็นธรรมบุตรได้. ถ้าเราเป็นธรรมบุตรไม่ได้ ก็ไม่มีหวังใน
 ขอนี้ ที่จะไปให้เด็กเป็นธรรมบุตรได้ ในเมื่อเราเป็นไม่ได้.

ลองไปคิดถึงถึงความหมายของคำว่าธรรมบุตร ลูกของพระธรรม, เป็นลูก
 ของพระธรรม เป็นบุตรของพระธรรม ก็ต้องบูชาพระธรรมยิ่งกว่าสิ่งใด, มอบ
 ชีวิตจิตใจทั้งหมดทั้งสิ้นให้แก่พระธรรมได้; ดังนั้นจึงมีธรรมะอยู่ที่เนื้อที่ตัว ที่กาย
 ที่วาจา ที่ใจของเรา; แม้เราจะไม่รู้ ก็เป็นผู้มีธรรม และเป็นธรรมบุตรอยู่ในตัว.
 บัดนี้ครูอยู่ที่ไหน ๆ ก็มาที่นี่, มา นั่งอยู่ที่นี้ซึ่งเรียกว่าค่ายธรรมบุตรแล้ว; อาตมาขอรับรอง,
 ขอวิงวอนขอรับรองว่า อย่าให้เสียที่เปล่า ที่ได้เข้ามา นั่งนอนในค่ายธรรมบุตรนี้ ขอ
 ให้มีความเป็นธรรมบุตรชนิดตัวไปด้วย แล้วก็จะสามารถนำเด็ก ๆ ให้เป็นธรรมบุตร
 สิบ ๆ สิบ ๆ ต่อกันไป ไม้รู้ขาดสาย.

ทั้งหมดนี้ สำเร็จได้ด้วยการยอมเสียสละ ถ้าไม่มีการเสียสละแล้ว ไม่มีทางที่จะ
 เป็นไปได้; เพราะว่าครูเป็นปุชนียบุคคล มีเค็มพันอยู่ที่การเสียสละ. ถ้าไม่มีการ
 เสียสละแล้วไม่มีการเป็นครู; นี้เพราะว่าครูเป็นปุชนียบุคคล มีพระเดชพระคุณ
 ท่วมท้นอยู่เหนือเศียรเหนือเกล้าของคนทั้งหลาย ก็เพราะเหตุเพียงอย่างเดียวคือว่าเสียสละ;
 เรายอมเสียสละทุกอย่างทุกประการ เพื่อหน้าที่ของเรา.

อุดมคติของครู ก็คือ อุดมคติของโพธิสัตว์ คงจะเคยได้ยินกันมา คำว่า
 “โพธิสัตว์” หรือพระโพธิสัตว์. อย่าได้เข้าใจเป็นอย่างอื่นสำหรับคำว่าพระโพธิสัตว์นั้น
 มีสะปิริต หรือวิญญาณอยู่ตรงที่ว่าเป็น ผู้เสียสละ ผู้บูชาความเสียสละ เขาจึง
 เรียกว่าโพธิสัตว์. พระพุทธเจ้าก็เป็นโพธิสัตว์ก่อนตลอดเวลานั้น ก็คือเสียสละ
 ทุกอย่างทุกประการ จึงเป็นพระพุทธเจ้าในที่สุด, หรือพระโพธิสัตว์องค์ไหนก็ตาม
 จะมีชื่อว่าโพธิสัตว์ได้ ก็มีวิญญาณเป็นการเสียสละทั้งนั้น; อย่างอื่นไม่มี ไม่ใช่จุด

มุ่งหมายอันใหญ่ จุดมุ่งหมายอันใหญ่ก็คือการเสียสละ. ส่วนสติปัญญาความเมตตาการุณยานี้ก็มาเป็นของแวดล้อม เป็นของประกอบ; ถ้าเรายอม ยอมเสียสละได้แล้ว เราก็แก้ปัญหานั้นได้.

ในเมื่ออุกมคติของครูก็คืออุกมคติของโพธิสัตว์ ดังนั้นก็หลักการเสียสละไปไม่พ้น; ฉะนั้น ขอให้ช่วยให้อใจ ในการเสียสละ : คือเสียสละเพื่อมนุษย์ ไม่ใช่เสียสละเพื่อเรา. ถ้าเสียสละเพื่อเราไม่ใช่การเสียสละ.

ขอภัยที่ต้องขำหรือขบขันที่เข้าใจว่า คงจะทราบกันอยู่แล้ว แต่กลัวจะเปลือง; ถ้าเสียสละเพื่อประโยชน์แก่เราแล้ว มันไม่ใช่การเสียสละ การเสียสละต้องเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น ซึ่งไม่ใช่เรา.

ที่เราเห็นคเหน้อยอย่างนั้นอย่างนี้ เพื่อเราจะได้ขึ้นเงินเดือนหรือเพื่ออะไรนั้น ไม่ใช่เรียกว่าการเสียสละ. ถ้าเป็นการเสียสละก็คือว่า ให้แก่ผู้อื่น คือการทำลาชความเห็นแก่ตัวออกไปได้ มันจึงจะเรียกว่าเป็นการเสียสละ. ที่นี้ พอพูดเพียงเท่านั้น ท่านทั้งหลายทุกคนก็จะมองเห็นเป็นวงกว้างออกไป ว่าปัญหายุ่งยากของประเทศไทยเราของรัฐบาล ของประชาชนอะไร มันจะอยู่ที่การไม่เสียสละ. นี้พูดแล้วเดี๋ยวจะเป็นการเมือง ไม่ต้องพูดมาก; มันอยู่ที่ไม่มีใครยอมเสียสละ มีแต่จะกอบโกย.

ถ้าพวกครูเกิดเป็นพวกกอบโกยชั้นมาลณี หมดเลย โลกนี้ไม่มีที่พึ่ง; เพราะว่าครูเป็นผู้บ่มวิญญาณของอนุชนเด็ก ๆ เล็ก ๆ ให้เติบโตขึ้นมาตามลำดับ. เด็ก ๆ เหล่านี้ ไปเป็นนายกรัฐมนตรี ไปเป็นประธานาธิบดีอะไรเข้ามันก็แย. เราจะต้องบ่มวิญญาณของเด็ก ๆ ให้เป็นไปถูกต้องแล้วโลกนี้ก็จะรอดได้; แล้วเราต้องเสียสละ. ส่วนเงินเดือนอะไร ยศดาบรรดาศักดิ์อะไรนั้น มันเป็นเรื่องประดับ; อุกมคติแท้ ๆ อยู่ที่การเสียสละ เพื่อจะยกวิญญาณของสัตว์ทั้งหลาย ให้สูงขึ้นให้จงได้เท่านั้นเอง.

นี่สรุปความกันเสียที่ว่า เป็นครู - นี่ครูคืออะไร ? ครูคือผู้กวีญญาณ หรือผู้นำในทางวิญญาณของสัตว์โลก. เนื่องจากอะไร ? เนื่องจากธรรมชาติอันเร้นลับ หรือพระเจ้าหรือพระธรรม ต้องการให้มีบุคคลชนิดนี้อยู่ในโลก. เพื่อประโยชน์อะไร ? เพื่อประสิทธิภาพของมนุษย์ในการเป็นมนุษย์ที่ดี และเพื่อจะได้มีสันติสุขทั้งโดยส่วนตัว และส่วนรวม. แล้วก็จะสำเร็จได้โดยวิธีใด ? จะสำเร็จได้โดยการเสียสละ เพื่อทำหน้าที่ให้เป็นครูอุทิศตน ด้วยการมีธรรมะ ประยุกต์ธรรมะให้เข้ากันกับความเป็นครู. นี่เป็น logic ง่ายๆ ว่า ครูคืออะไร จากอะไร เพื่ออะไร โดยวิธีใด ใน ๔ หัวข้อ.

ครูคืออะไร ? คือผู้กวีญญาณของโลก ; เนื่องจากอะไร ? เนื่องจากธรรมชาติต้องการ ; เพื่อประโยชน์อะไร ? เพื่อมนุษย์จะมีประสิทธิภาพในการสร้างสันติสุข ; และโดยวิธีใด ? ก็โดยเป็นครูที่ถูกต้องแท้จริงตามอุดมคติของ คำว่าครู มีธรรมะ ประยุกต์ธรรมะเข้ากับความเป็นครู เราก็เป็นธรรมบุตร.

นี่ ใจความสั้น ๆ มีเท่านั้น จะน่าฟังหรือไม่น่าฟังก็สุดแท้ ; แต่อาตมามีความรู้สึกใจจริงว่า คำพูดนี้จะมีประโยชน์แก่ท่านทั้งหลายเป็นแน่นอน จึงได้เอามาพูด. ส่วนที่จะเพราะหรือไม่เพราะ น่าฟังหรือไม่น่าฟัง นั้นมันอีกเรื่องหนึ่งช่วยไม่ได้. อาตมานึกแล้วนึกอีกว่านับตั้งแต่ได้รับคำขอร้อง ให้มาพูดที่นี่ ก็นึกว่าจะพูดเรื่องอะไรดี นึกก็ไม่ได้แต่อย่างนี้ ; นึกได้แต่ข้อความกว้างที่พูดไปแล้ว ว่าเป็นเรื่องที่จะเป็นประโยชน์แก่ท่านทั้งหลายซึ่งเป็นครูเหมือนกับอาตมา. อาตมาเป็นครู ท่านทั้งหลายก็เป็นครู แล้วก็พูดกันตรงไปตรงมา ในลักษณะอย่างนี้ เรียกว่าวิญญาณของความเป็นครู มีอยู่อย่างนี้.

ขออธิษฐานให้ครูทุกคนประสบความสำเร็จในหน้าที่ของตน
 ประสบความสุขทุกทีพาราตริกกาลเทอญ.

คำยอธรรมบุตร
(เรื่องที่ ๑๒)

ท่านจะได้อะไร
จากการมาประชุมกันที่นี่

คำกล่าวสัมโมทนียกถา ในการประชุมสมาคมพุทธศาสนาทั่วราชอาณาจักร ครั้งที่ ๑๖
ณ คำยอธรรมบุตร สวนโมกขพลาราม อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

๒๐ ธันวาคม ๒๕๑๑

อาตมาได้รับคำขอร้องให้มากล่าว สัมโมทนียกถา ต่อที่ประชุมนี้
สำหรับคำว่า “สัมโมทนียกถา” หมายความว่า ถ้อยคำที่จะนำมา ซึ่งความ
บันเทิงหรือปีติปราโมทย์. เป็นอันว่า อาตมาได้รับคำขอร้องให้มากล่าวคำ
ที่จะนำไปให้เกิดความปีติปราโมทย์. อาตมารู้สึกปราโมทย์ หรือสัมโมทย์แล้ว
แต่จะเรียก ตรงที่เมื่อริเริ่มการประชุมนี้ ก็มีความคิดเห็นกันไปในการทำนงที่ว่า
การมาประชุมกันที่นี่ ก็เพื่อฝึกฝนความอดกลั้นอดทน และแสดงความเสียสละ
ให้ชาวโลกเห็น. เพื่อสมาคมชาวพุทธเรา จะฝึกการอดกลั้นอดทน และแสดง
ความเสียสละให้ชาวโลกเห็น พอได้ยินอย่างนี้ อาตมาก็มีความปราโมทย์
หรือสัมโมทย์ที่เป็นความรู้สึกสำหรับจะนำมากล่าว. ดังนั้นขอให้เข้าใจว่า ไม่ใช่

เป็นการกล่าวออกตัว, ให้แก่ตัวเอง หรือแก่คณะกรรมการผู้จัดงานนี้ ไม่มีส่วนที่จะเป็นการออกตัว, เพราะว่าการมาฝึกความอดกลั้นอดทน หรือเสียสละให้ชาวโลกเห็นนี้ มันก็แสดงอยู่ในตัวแล้วว่า เราจะต้องประสบกับสิ่งที่จะต้องอดกลั้นอดทน คือความไม่สะดวกสบายต่าง ๆ ตามที่เคยหวังกันนั้น. เพราะฉะนั้นอาตมาจึงกล่าวอย่างตรง ๆ ไปตามความรู้สึก และเป็นสิ่งที่ควรปรารถนา โดยเฉพะอย่างยิ่งสำหรับอาตมา; ส่วนท่านผู้อื่นบางคนจะไม่ปรารถนาหรือไม่สมมุตินั้นก็อาจจะมิได้ อาจจะเป็นได้ แต่ขอร้องให้คิดดูให้ดี ๆ เสียใหม่ ก็คงจะรู้สึกปรารถนา หรือสมมุติไปตามที่อาตมาจะกล่าว.

ขอทบทวน หรือย้ำว่าเรามาประชุมกันที่นี้ เพื่อฝึกความอดกลั้นอดทน และแสดงความเสียสละให้โลกเห็น เราจะต้องฝึกความอดกลั้นอดทน ให้สมกับที่เป็นผู้ทำงานของพระพุทธเจ้า ซึ่งจะต้องทำด้วยความอดกลั้นอดทน และเสียสละ. การเผยแผ่พระศาสนา นั้น ไม่ว่าของศาสนาไหน ล้วนแต่สำเร็จประโยชน์ เพราะความอดกลั้นอดทนและความเสียสละทั้งนั้น. ถ้าปราศจากความอดกลั้นอดทนและความเสียสละแล้ว เป็นไปไม่ได้ ไม่เป็นการเผยแผ่พระศาสนา แม้จะพยายามก็เป็นสิ่งที่เป็นไปไม่ได้ เพราะมันต้องมีความอดกลั้นอดทนและความเสียสละ เป็นมูลฐานเสมอไป.

อีกอย่างหนึ่ง อาตมาอยากจะกล่าวให้ทราบทั่วกันว่า คำพูดทุกคำไม่ว่าที่นี้หรือที่ไหน ที่อาตมากล่าวออกไป ย่อมกล่าวในฐานะที่เป็น พุทธศาสน คือผู้รับใช้พระพุทธเจ้า ไม่มีความคิดจิตใจที่จะกล่าวอย่างอื่น นอกจากกล่าวในฐานะที่เป็นผู้รับใช้พระพุทธเจ้า. รับใช้ในหน้าที่อะไร? นี้ขอบอกโดยตรง ๆ ว่า รับใช้ในการต่อต้านสิ่งที่จะเป็นขอบและนอกคอกออกไปจากพระพุทธศาสนา คือสิ่งหรือการกระทำ หรือบุคคลที่มีการกระทำ ที่นอกคอกออกไปจากพระพุทธศาสนา เป็นขอบต่อพระพุทธศาสนา สิ่งนี้เป็นหน้าที่ของบุคคลผู้อุทิศตนรับใช้พระพุทธเจ้าจะต้องทำ; และพร้อมกันนั้น ก็จะต้องสร้างภราดรภาพ คือความเป็นพี่น้องกันชนิดที่ถูกต้องขึ้นมา.

ขอย้ำอีกครั้งหนึ่งว่า เราจะต้องต่อต้านสิ่งหรือบุคคล หรือการกระทำที่เป็นการขบถนอกคอกต่อพระพุทธศาสนา และพร้อมกันนั้น จะต้องสร้างพุทธ-ภราดรภาพที่แท้จริงหรือถูกต้องขึ้นมา.

ทีนี้ลองคิดว่า สิ่งใดที่เป็นสิ่งที่ควรจะต้องว่า เป็นการขบถหรือนอกคอกในพุทธศาสนา? ก็คือสิ่งที่ทำให้เราไปจากร่องรอยหรือแนวทางของพุทธบริษัท. ที่เรียกว่าภราดรภาพที่ถูกต้องและแท้จริงนั้น หมายความว่า มีความเป็นพี่น้องกันแต่ในการที่จะกระทำให้ถูกต้องและแท้จริง; ถ้าไม่มีการกระทำที่เป็นความถูกต้องและแท้จริงแล้ว เราอย่ามีอะไร ๆ ซึ่งเป็นการร่วมมือกันเสียเลยจะดีกว่า. ความเป็นพี่น้องกันในระหว่างชาวพุทธที่ถูกต้อง ต้องกลมกลืนกันไปกับหลักของพระพุทธศาสนา เพราะว่าถ้าเราร่วมมือกันไปในทางที่จะทำให้เราแล้ว มันก็เร็วได้มาก เพราะเราร่วมมือกันหลายคน. เพราะฉะนั้น คำว่า “ภราดรภาพ” นั้น ยังเป็นคำที่กำกวม อาจจะผิดไปในทางที่ช่วยกันทำสิ่งที่ไม่ควรทำก็ได้ เพราะเหตุฉะนั้นแหละ จึงต้องจำกัดความให้ชัดเจนไปว่า ภราดรภาพชนิดที่ถูกต้องและตรงตามหลักพระพุทธศาสนา. อาตมาอุทิศตนเพื่อนานนี้ จึงได้เรียกตัวเองว่า ผู้รับใช้พระพุทธเจ้า.

มองดูต่อไป ก็เห็นได้ว่า ไม่ใช่มีแต่อาตมา ที่ทำหน้าที่รับใช้พระพุทธเจ้า ทุกคนก็ทำหน้าที่รับใช้พระพุทธเจ้า, ดังนั้นทุกคนก็เป็น พุทธศาสนิก อยู่แล้วในตัว; แต่จะรู้สึกหรือไม่รู้สึก, จะรู้จักหรือไม่รู้จัก, จะรับรอง จะยืนยันหรือไม่ยืนยันนั้นมันเป็นเรื่องหนึ่ง.

คำว่า “พุทธศาสนิก” นั้น แปลว่า ผู้รับใช้พระพุทธเจ้า ถ้าท่านผู้ใดรับใช้พระพุทธเจ้า ตามพระพุทธประสงค์แล้ว ก็ได้ชื่อว่า เป็นพุทธศาสนิกด้วยกันทุกคน. อาตมาจึงรู้สึกว่ ทุกคนที่อยู่ที่นี่ ล้วนแต่เป็น “พุทธศาสนิก” แต่ไม่เรียกตัวเองอย่างนั้น นั้นมัน

ท่านจะได้อะไรจากการมาประชุมกันที่นี่

๒๓๓๗

เป็นอีกเรื่องหนึ่ง แต่โดยการกระทำหรือโดยจิตใจแล้ว ก็เป็นผู้รับใช้พระพุทธเจ้ากันอยู่ทุกคน. เพราะเหตุฉะนั้นแหละเราจึงไม่จำเป็นที่จะต้องเกรงอกเกรงใจอะไรกัน มีอะไรก็พูดไปตรงๆ เพื่อให้สำเร็จประโยชน์ในหน้าที่ของตัว.

ที่อาตมาได้กล่าวว่า ไม่ใช่การออกตัว หรือไม่ใช่การพูดจาหว่านล้อมอย่างใดอย่างหนึ่ง และพร้อมกันนั้น ก็มีใช่เป็นการกล่าวลบล้างลู่ลุมหมิ่นทำลายอะไรอย่างใดอย่างหนึ่งเลย เป็นการกล่าวในหมู่บุคคลที่เป็นพุทธศาสนิกชนคือผู้รับใช้พระพุทธเจ้าด้วยกันเท่านั้น. ถ้าท่านมองเห็นในข้อนี้ ท่านคงจะมีสัมโมทย์ ถ้าท่านมีสัมโมทย์ได้ เพราะข้อนี้ คำที่อาตมากำลังกล่าวอยู่นี้ ก็เป็นสัมโมทนาอีกคำได้ โดยแน่นอน.

สำหรับเรื่องที่จะกล่าวนั้น อาตมามีหัวข้อว่า ท่านทั้งหลายจะได้อะไรจากการมาประชุมกันที่นี่.

ขอให้ทุกคนตั้งใจคิดให้เข้าใจและให้ได้จริงๆ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า เรามาเพื่อฝึกฝนความอดกลั้นอดทน และแสดงความเสียสละให้ปรากฏ. แต่ว่า ยังมีอะไรที่จะต้องคิดให้ลึกซึ้งมากกว่านั้น ท่านอาจจะคิดได้โดยง่าย โดยการคิดไปถึงความหมายของคำที่เป็นชื่อของสิ่งต่างๆ ที่มีอยู่ที่แวดล้อมตัวท่าน, ยกตัวอย่างเช่น ที่นี้เรียก “ค่ายธรรมบุตร” สถานที่นี้เรียกว่าค่ายลูกเสือ จัดขึ้นโดยเฉพาะ แต่จะใช้เพื่อประโยชน์อย่างอื่นด้วยก็ได้ และก็ใช้ได้มาหลายอย่างแล้ว และในครั้งนี้ก็ใช้ได้เพื่อการประชุมพุทธสมาคมทั่วราชอาณาจักร.

คำว่า “ค่ายธรรมบุตร” มีความหมายอย่างไร ท่านทั้งหลายก็พอจะทราบได้ดี ธรรมบุตร แปลว่า บุตรแห่งธรรม ภาษาชาวบ้าน แปลว่า เป็นลูกของพระธรรม. ค่ายของบุคคลที่เป็นลูกของพระธรรม, พอท่านอย่างเท่าเข้ามาในที่นี้ ท่านจะได้ชื่อว่า

เป็นผู้ที่เป็นลูกของพระธรรมไปอย่างน้อยก็ชั่วขณะหนึ่ง แต่ถ้าท่านมีจิตใจเป็นอย่างนั้นอยู่แล้ว มันก็เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ตลอดกาล. ที่นี้ท่านก็ต้องรู้สึกตัวต่อไปว่า เรากำลังเข้ามาอยู่ในค่ายฝึก ไม่ใช่ที่ศานาจร ก็ว่าเรากำลังมาเข้าอยู่ค่ายสำหรับฝึก และไม่ใช่ที่ศานาจรหรืออะไรทำนองนั้น. คำยธรรมบุตร ก็แปลว่า ที่มั่นของพวกลูกๆ ของพระพุทธเจ้า เพื่อการต่อสู้กับสิ่งที่ไม่เป็นธรรม การที่มีค่าย หรือมีที่มั่น อะไรทำนองนั้นขึ้นมา ก็เพื่อการต่อสู้กับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง.

บัดนี้เราได้มีการต่อสู้กับ สิ่งที่ไม่เป็นธรรม หรือถ้าจะกล่าวตามภาษาบาลี ก็ต่อสู้กับธรรมประเภทที่เป็นไปเพื่อทุกข์. คำว่า "ธรรม" นี้ ความหมายกว้าง ธรรมฝ่ายผิดก็มี ธรรมฝ่ายถูกก็มี เคียวนี้เรากำลังต่อสู้กับธรรมฝ่ายผิด ซึ่งไม่สมควรแก่มนุษย์เลย. เรามีการประชุมกันเพื่อวัตถุประสงค์อันนี้, เคียวนี้ อธรรม หรือ ธรรมฝ่ายผิดนั้น กำลังครอบงำโลก; เราอย่าคิดแต่เพียงว่า ครอบงำเรา หรือประเทศชาติของเรา เราจะต้องคิดไปถึงว่า กำลังครอบงำโลก เพราะว่า พระพุทธเจ้าเป็นของโลก ไม่ใช่ของพวกเราพวกเดียวโดยเฉพาะ.

ท่านต้องคิดว่าพระพุทธเจ้า หรือพระธรรม หรือพระสงฆ์ก็ตาม เป็นของโลกทั้งโลก ไม่ใช่ของพวกเราชาวไทยโดยเฉพาะ ทั้งสิ่งใดที่เป็นอุปสรรคหรือเป็นศัตรูต่อ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ไม่ว่าจะเกิดขึ้นที่ไหน ส่วนไหน ในโลกนี้ ก็ต้องเป็นหน้าที่ของพวกเราชาวพุทธ จะต้องมีความบ่งใจในการต่อสู้ เพื่อทำลายล้างสิ่งที่เป็นธรรมนั้นให้หมดไป.

จะเห็นได้ว่าเป็นความประสงค์อย่างยิ่ง ของพุทธสมาคม ที่จะกำจัดเสียซึ่งสิ่งที่ไม่พึงปรารถนาที่มีอยู่ในโลกนี้. เมื่อมีความตั้งใจที่จะต่อสู้เช่นนี้ การเรียกว่า คำขอ หรือเรียกว่า บัณฑิตปรารถนา หรืออะไรทำนองนี้ ย่อมเหมาะสมอย่างยิ่งแล้ว และเคียวนี้

ก็มีคำว่า กายธรรมบุตร ปรากฏชัดอยู่แล้ว คือกายของพวกที่เป็นลูกของพระธรรม เป็นบ่อมปรากฏการที่จะต่อสู้สิ่งซึ่งเป็นเสนียดจัญไรในโลกนี้ ได้แก่สิ่งที่เรียกว่า อธรรม.

ขอให้ท่านทั้งหลายเข้าใจความหมายของคำว่า กายธรรมบุตรอย่างนี้ และเมื่อท่านมารับการฝึกฝนที่นี้ก็หมายความว่า รับการฝึกฝนเพื่อการต่อสู้กับสิ่งที่ป็นอธรรมในโลก ให้สมชื่อคำว่า กายธรรมบุตร นั้นเอง. เมื่อท่านคิดได้อย่างนี้ ท่านก็จะมีปราโมทย์ หรือสัมโมทย์อีกข้อหนึ่งเป็นแน่แท้.

ที่นี้ ถ้าจะถือเอาคำว่า “สวนโมกขพลาราม” มาเป็นข้อสำหรับคิด; คำนั้นก็แปลว่า อารามที่เป็นกำลังของความหลุดรอด. “อาราม” ก็แปลว่าสวนป่า, เป็นกำลังสำหรับความหลุดรอด คือความหลุดออกไปได้จากความบีบคั้นของสิ่งที่ป็นอธรรม, ถ้าเราหลุดออกไปได้จากความทุกข์ เราก็เรียกว่าโมกข์ แปลว่า หลุดพ้น. บำบัดจิตใจ ปรับปรุงขึ้น เพื่อช่วยเหลือให้เกิดความสะทวสบาย สะทวคาย ในการที่จะต่อสู้กับสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา คืออธรรม. ภายในก็คือ กิเลส, โดยทั่วไปก็คือ ความทุกข์ยากลำบากของโลก, เราถือเอาทั้งสองอย่างนี้ ว่าเป็นวัตถุประสงค์ หรือเป้าหมาย ที่เราจะทำลายเสีย.

เรามีการตระเตรียมสถานที่เช่นนี้ เพื่อให้เกิดความสะทวสบายในการกระทำงานอันนั้น. เพราะฉะนั้น เมื่อท่านอยู่ในสถานที่ที่เรียกว่าสวนโมกขพลาราม ก็หมายความว่า ท่านกำลังอยู่ในสถานที่ที่เตรียมไว้ เพื่อให้เกิดความสะทวสบาย ในการที่จะต่อสู้กับอธรรม หรือกำจัดเสียซึ่งอธรรม.

เรื่องที่จะควรจะต้องทราบต่อไปก็คือว่า ^{๘๘} ^{๘๙} ^{๙๐} ^{๙๑} ^{๙๒} ^{๙๓} ^{๙๔} ^{๙๕} ^{๙๖} ^{๙๗} ^{๙๘} ^{๙๙} ^{๑๐๐} ^{๑๐๑} ^{๑๐๒} ^{๑๐๓} ^{๑๐๔} ^{๑๐๕} ^{๑๐๖} ^{๑๐๗} ^{๑๐๘} ^{๑๐๙} ^{๑๑๐} ^{๑๑๑} ^{๑๑๒} ^{๑๑๓} ^{๑๑๔} ^{๑๑๕} ^{๑๑๖} ^{๑๑๗} ^{๑๑๘} ^{๑๑๙} ^{๑๒๐} ^{๑๒๑} ^{๑๒๒} ^{๑๒๓} ^{๑๒๔} ^{๑๒๕} ^{๑๒๖} ^{๑๒๗} ^{๑๒๘} ^{๑๒๙} ^{๑๓๐} ^{๑๓๑} ^{๑๓๒} ^{๑๓๓} ^{๑๓๔} ^{๑๓๕} ^{๑๓๖} ^{๑๓๗} ^{๑๓๘} ^{๑๓๙} ^{๑๔๐} ^{๑๔๑} ^{๑๔๒} ^{๑๔๓} ^{๑๔๔} ^{๑๔๕} ^{๑๔๖} ^{๑๔๗} ^{๑๔๘} ^{๑๔๙} ^{๑๕๐} ^{๑๕๑} ^{๑๕๒} ^{๑๕๓} ^{๑๕๔} ^{๑๕๕} ^{๑๕๖} ^{๑๕๗} ^{๑๕๘} ^{๑๕๙} ^{๑๖๐} ^{๑๖๑} ^{๑๖๒} ^{๑๖๓} ^{๑๖๔} ^{๑๖๕} ^{๑๖๖} ^{๑๖๗} ^{๑๖๘} ^{๑๖๙} ^{๑๗๐} ^{๑๗๑} ^{๑๗๒} ^{๑๗๓} ^{๑๗๔} ^{๑๗๕} ^{๑๗๖} ^{๑๗๗} ^{๑๗๘} ^{๑๗๙} ^{๑๘๐} ^{๑๘๑} ^{๑๘๒} ^{๑๘๓} ^{๑๘๔} ^{๑๘๕} ^{๑๘๖} ^{๑๘๗} ^{๑๘๘} ^{๑๘๙} ^{๑๙๐} ^{๑๙๑} ^{๑๙๒} ^{๑๙๓} ^{๑๙๔} ^{๑๙๕} ^{๑๙๖} ^{๑๙๗} ^{๑๙๘} ^{๑๙๙} ^{๒๐๐} ^{๒๐๑} ^{๒๐๒} ^{๒๐๓} ^{๒๐๔} ^{๒๐๕} ^{๒๐๖} ^{๒๐๗} ^{๒๐๘} ^{๒๐๙} ^{๒๑๐} ^{๒๑๑} ^{๒๑๒} ^{๒๑๓} ^{๒๑๔} ^{๒๑๕} ^{๒๑๖} ^{๒๑๗} ^{๒๑๘} ^{๒๑๙} ^{๒๒๐} ^{๒๒๑} ^{๒๒๒} ^{๒๒๓} ^{๒๒๔} ^{๒๒๕} ^{๒๒๖} ^{๒๒๗} ^{๒๒๘} ^{๒๒๙} ^{๒๓๐} ^{๒๓๑} ^{๒๓๒} ^{๒๓๓} ^{๒๓๔} ^{๒๓๕} ^{๒๓๖} ^{๒๓๗} ^{๒๓๘} ^{๒๓๙} ^{๒๔๐} ^{๒๔๑} ^{๒๔๒} ^{๒๔๓} ^{๒๔๔} ^{๒๔๕} ^{๒๔๖} ^{๒๔๗} ^{๒๔๘} ^{๒๔๙} ^{๒๕๐} ^{๒๕๑} ^{๒๕๒} ^{๒๕๓} ^{๒๕๔} ^{๒๕๕} ^{๒๕๖} ^{๒๕๗} ^{๒๕๘} ^{๒๕๙} ^{๒๖๐} ^{๒๖๑} ^{๒๖๒} ^{๒๖๓} ^{๒๖๔} ^{๒๖๕} ^{๒๖๖} ^{๒๖๗} ^{๒๖๘} ^{๒๖๙} ^{๒๗๐} ^{๒๗๑} ^{๒๗๒} ^{๒๗๓} ^{๒๗๔} ^{๒๗๕} ^{๒๗๖} ^{๒๗๗} ^{๒๗๘} ^{๒๗๙} ^{๒๘๐} ^{๒๘๑} ^{๒๘๒} ^{๒๘๓} ^{๒๘๔} ^{๒๘๕} ^{๒๘๖} ^{๒๘๗} ^{๒๘๘} ^{๒๘๙} ^{๒๙๐} ^{๒๙๑} ^{๒๙๒} ^{๒๙๓} ^{๒๙๔} ^{๒๙๕} ^{๒๙๖} ^{๒๙๗} ^{๒๙๘} ^{๒๙๙} ^{๓๐๐} ^{๓๐๑} ^{๓๐๒} ^{๓๐๓} ^{๓๐๔} ^{๓๐๕} ^{๓๐๖} ^{๓๐๗} ^{๓๐๘} ^{๓๐๙} ^{๓๑๐} ^{๓๑๑} ^{๓๑๒} ^{๓๑๓} ^{๓๑๔} ^{๓๑๕} ^{๓๑๖} ^{๓๑๗} ^{๓๑๘} ^{๓๑๙} ^{๓๒๐} ^{๓๒๑} ^{๓๒๒} ^{๓๒๓} ^{๓๒๔} ^{๓๒๕} ^{๓๒๖} ^{๓๒๗} ^{๓๒๘} ^{๓๒๙} ^{๓๓๐} ^{๓๓๑} ^{๓๓๒} ^{๓๓๓} ^{๓๓๔} ^{๓๓๕} ^{๓๓๖} ^{๓๓๗} ^{๓๓๘} ^{๓๓๙} ^{๓๔๐} ^{๓๔๑} ^{๓๔๒} ^{๓๔๓} ^{๓๔๔} ^{๓๔๕} ^{๓๔๖} ^{๓๔๗} ^{๓๔๘} ^{๓๔๙} ^{๓๕๐} ^{๓๕๑} ^{๓๕๒} ^{๓๕๓} ^{๓๕๔} ^{๓๕๕} ^{๓๕๖} ^{๓๕๗} ^{๓๕๘} ^{๓๕๙} ^{๓๖๐} ^{๓๖๑} ^{๓๖๒} ^{๓๖๓} ^{๓๖๔} ^{๓๖๕} ^{๓๖๖} ^{๓๖๗} ^{๓๖๘} ^{๓๖๙} ^{๓๗๐} ^{๓๗๑} ^{๓๗๒} ^{๓๗๓} ^{๓๗๔} ^{๓๗๕} ^{๓๗๖} ^{๓๗๗} ^{๓๗๘} ^{๓๗๙} ^{๓๘๐} ^{๓๘๑} ^{๓๘๒} ^{๓๘๓} ^{๓๘๔} ^{๓๘๕} ^{๓๘๖} ^{๓๘๗} ^{๓๘๘} ^{๓๘๙} ^{๓๙๐} ^{๓๙๑} ^{๓๙๒} ^{๓๙๓} ^{๓๙๔} ^{๓๙๕} ^{๓๙๖} ^{๓๙๗} ^{๓๙๘} ^{๓๙๙} ^{๔๐๐} ^{๔๐๑} ^{๔๐๒} ^{๔๐๓} ^{๔๐๔} ^{๔๐๕} ^{๔๐๖} ^{๔๐๗} ^{๔๐๘} ^{๔๐๙} ^{๔๑๐} ^{๔๑๑} ^{๔๑๒} ^{๔๑๓} ^{๔๑๔} ^{๔๑๕} ^{๔๑๖} ^{๔๑๗} ^{๔๑๘} ^{๔๑๙} ^{๔๒๐} ^{๔๒๑} ^{๔๒๒} ^{๔๒๓} ^{๔๒๔} ^{๔๒๕} ^{๔๒๖} ^{๔๒๗} ^{๔๒๘} ^{๔๒๙} ^{๔๓๐} ^{๔๓๑} ^{๔๓๒} ^{๔๓๓} ^{๔๓๔} ^{๔๓๕} ^{๔๓๖} ^{๔๓๗} ^{๔๓๘} ^{๔๓๙} ^{๔๔๐} ^{๔๔๑} ^{๔๔๒} ^{๔๔๓} ^{๔๔๔} ^{๔๔๕} ^{๔๔๖} ^{๔๔๗} ^{๔๔๘} ^{๔๔๙} ^{๔๕๐} ^{๔๕๑} ^{๔๕๒} ^{๔๕๓} ^{๔๕๔} ^{๔๕๕} ^{๔๕๖} ^{๔๕๗} ^{๔๕๘} ^{๔๕๙} ^{๔๖๐} ^{๔๖๑} ^{๔๖๒} ^{๔๖๓} ^{๔๖๔} ^{๔๖๕} ^{๔๖๖} ^{๔๖๗} ^{๔๖๘} ^{๔๖๙} ^{๔๗๐} ^{๔๗๑} ^{๔๗๒} ^{๔๗๓} ^{๔๗๔} ^{๔๗๕} ^{๔๗๖} ^{๔๗๗} ^{๔๗๘} ^{๔๗๙} ^{๔๘๐} ^{๔๘๑} ^{๔๘๒} ^{๔๘๓} ^{๔๘๔} ^{๔๘๕} ^{๔๘๖} ^{๔๘๗} ^{๔๘๘} ^{๔๘๙} ^{๔๙๐} ^{๔๙๑} ^{๔๙๒} ^{๔๙๓} ^{๔๙๔} ^{๔๙๕} ^{๔๙๖} ^{๔๙๗} ^{๔๙๘} ^{๔๙๙} ^{๕๐๐} ^{๕๐๑} ^{๕๐๒} ^{๕๐๓} ^{๕๐๔} ^{๕๐๕} ^{๕๐๖} ^{๕๐๗} ^{๕๐๘} ^{๕๐๙} ^{๕๑๐} ^{๕๑๑} ^{๕๑๒} ^{๕๑๓} ^{๕๑๔} ^{๕๑๕} ^{๕๑๖} ^{๕๑๗} ^{๕๑๘} ^{๕๑๙} ^{๕๒๐} ^{๕๒๑} ^{๕๒๒} ^{๕๒๓} ^{๕๒๔} ^{๕๒๕} ^{๕๒๖} ^{๕๒๗} ^{๕๒๘} ^{๕๒๙} ^{๕๓๐} ^{๕๓๑} ^{๕๓๒} ^{๕๓๓} ^{๕๓๔} ^{๕๓๕} ^{๕๓๖} ^{๕๓๗} ^{๕๓๘} ^{๕๓๙} ^{๕๔๐} ^{๕๔๑} ^{๕๔๒} ^{๕๔๓} ^{๕๔๔} ^{๕๔๕} ^{๕๔๖} ^{๕๔๗} ^{๕๔๘} ^{๕๔๙} ^{๕๕๐} ^{๕๕๑} ^{๕๕๒} ^{๕๕๓} ^{๕๕๔} ^{๕๕๕} ^{๕๕๖} ^{๕๕๗} ^{๕๕๘} ^{๕๕๙} ^{๕๖๐} ^{๕๖๑} ^{๕๖๒} ^{๕๖๓} ^{๕๖๔} ^{๕๖๕} ^{๕๖๖} ^{๕๖๗} ^{๕๖๘} ^{๕๖๙} ^{๕๗๐} ^{๕๗๑} ^{๕๗๒} ^{๕๗๓} ^{๕๗๔} ^{๕๗๕} ^{๕๗๖} ^{๕๗๗} ^{๕๗๘} ^{๕๗๙} ^{๕๘๐} ^{๕๘๑} ^{๕๘๒} ^{๕๘๓} ^{๕๘๔} ^{๕๘๕} ^{๕๘๖} ^{๕๘๗} ^{๕๘๘} ^{๕๘๙} ^{๕๙๐} ^{๕๙๑} ^{๕๙๒} ^{๕๙๓} ^{๕๙๔} ^{๕๙๕} ^{๕๙๖} ^{๕๙๗} ^{๕๙๘} ^{๕๙๙} ^{๖๐๐} ^{๖๐๑} ^{๖๐๒} ^{๖๐๓} ^{๖๐๔} ^{๖๐๕} ^{๖๐๖} ^{๖๐๗} ^{๖๐๘} ^{๖๐๙} ^{๖๑๐} ^{๖๑๑} ^{๖๑๒} ^{๖๑๓} ^{๖๑๔} ^{๖๑๕} ^{๖๑๖} ^{๖๑๗} ^{๖๑๘} ^{๖๑๙} ^{๖๒๐} ^{๖๒๑} ^{๖๒๒} ^{๖๒๓} ^{๖๒๔} ^{๖๒๕} ^{๖๒๖} ^{๖๒๗} ^{๖๒๘} ^{๖๒๙} ^{๖๓๐} ^{๖๓๑} ^{๖๓๒} ^{๖๓๓} ^{๖๓๔} ^{๖๓๕} ^{๖๓๖} ^{๖๓๗} ^{๖๓๘} ^{๖๓๙} ^{๖๔๐} ^{๖๔๑} ^{๖๔๒} ^{๖๔๓} ^{๖๔๔} ^{๖๔๕} ^{๖๔๖} ^{๖๔๗} ^{๖๔๘} ^{๖๔๙} ^{๖๕๐} ^{๖๕๑} ^{๖๕๒} ^{๖๕๓} ^{๖๕๔} ^{๖๕๕} ^{๖๕๖} ^{๖๕๗} ^{๖๕๘} ^{๖๕๙} ^{๖๖๐} ^{๖๖๑} ^{๖๖๒} ^{๖๖๓} ^{๖๖๔} ^{๖๖๕} ^{๖๖๖} ^{๖๖๗} ^{๖๖๘} ^{๖๖๙} ^{๖๗๐} ^{๖๗๑} ^{๖๗๒} ^{๖๗๓} ^{๖๗๔} ^{๖๗๕} ^{๖๗๖} ^{๖๗๗} ^{๖๗๘} ^{๖๗๙} ^{๖๘๐} ^{๖๘๑} ^{๖๘๒} ^{๖๘๓} ^{๖๘๔} ^{๖๘๕} ^{๖๘๖} ^{๖๘๗} ^{๖๘๘} ^{๖๘๙} ^{๖๙๐} ^{๖๙๑} ^{๖๙๒} ^{๖๙๓} ^{๖๙๔} ^{๖๙๕} ^{๖๙๖} ^{๖๙๗} ^{๖๙๘} ^{๖๙๙} ^{๗๐๐} ^{๗๐๑} ^{๗๐๒} ^{๗๐๓} ^{๗๐๔} ^{๗๐๕} ^{๗๐๖} ^{๗๐๗} ^{๗๐๘} ^{๗๐๙} ^{๗๑๐} ^{๗๑๑} ^{๗๑๒} ^{๗๑๓} ^{๗๑๔} ^{๗๑๕} ^{๗๑๖} ^{๗๑๗} ^{๗๑๘} ^{๗๑๙} ^{๗๒๐} ^{๗๒๑} ^{๗๒๒} ^{๗๒๓} ^{๗๒๔} ^{๗๒๕} ^{๗๒๖} ^{๗๒๗} ^{๗๒๘} ^{๗๒๙} ^{๗๓๐} ^{๗๓๑} ^{๗๓๒} ^{๗๓๓} ^{๗๓๔} ^{๗๓๕} ^{๗๓๖} ^{๗๓๗} ^{๗๓๘} ^{๗๓๙} ^{๗๔๐} ^{๗๔๑} ^{๗๔๒} ^{๗๔๓} ^{๗๔๔} ^{๗๔๕} ^{๗๔๖} ^{๗๔๗} ^{๗๔๘} ^{๗๔๙} ^{๗๕๐} ^{๗๕๑} ^{๗๕๒} ^{๗๕๓} ^{๗๕๔} ^{๗๕๕} ^{๗๕๖} ^{๗๕๗} ^{๗๕๘} ^{๗๕๙} ^{๗๖๐} ^{๗๖๑} ^{๗๖๒} ^{๗๖๓} ^{๗๖๔} ^{๗๖๕} ^{๗๖๖} ^{๗๖๗} ^{๗๖๘} ^{๗๖๙} ^{๗๗๐} ^{๗๗๑} ^{๗๗๒} ^{๗๗๓} ^{๗๗๔} ^{๗๗๕} ^{๗๗๖} ^{๗๗๗} ^{๗๗๘} ^{๗๗๙} ^{๗๘๐} ^{๗๘๑} ^{๗๘๒} ^{๗๘๓} ^{๗๘๔} ^{๗๘๕} ^{๗๘๖} ^{๗๘๗} ^{๗๘๘} ^{๗๘๙} ^{๗๙๐} ^{๗๙๑} ^{๗๙๒} ^{๗๙๓} ^{๗๙๔} ^{๗๙๕} ^{๗๙๖} ^{๗๙๗} ^{๗๙๘} ^{๗๙๙} ^{๘๐๐} ^{๘๐๑} ^{๘๐๒} ^{๘๐๓} ^{๘๐๔} ^{๘๐๕} ^{๘๐๖} ^{๘๐๗} ^{๘๐๘} ^{๘๐๙} ^{๘๑๐} ^{๘๑๑} ^{๘๑๒} ^{๘๑๓} ^{๘๑๔} ^{๘๑๕} ^{๘๑๖} ^{๘๑๗} ^{๘๑๘} ^{๘๑๙} ^{๘๒๐} ^{๘๒๑} ^{๘๒๒} ^{๘๒๓} ^{๘๒๔} ^{๘๒๕} ^{๘๒๖} ^{๘๒๗} ^{๘๒๘} ^{๘๒๙} ^{๘๓๐} ^{๘๓๑} ^{๘๓๒} ^{๘๓๓} ^{๘๓๔} ^{๘๓๕} ^{๘๓๖} ^{๘๓๗} ^{๘๓๘} ^{๘๓๙} ^{๘๔๐} ^{๘๔๑} ^{๘๔๒} ^{๘๔๓} ^{๘๔๔} ^{๘๔๕} ^{๘๔๖} ^{๘๔๗} ^{๘๔๘} ^{๘๔๙} ^{๘๕๐} ^{๘๕๑} ^{๘๕๒} ^{๘๕๓} ^{๘๕๔} ^{๘๕๕} ^{๘๕๖} ^{๘๕๗} ^{๘๕๘} ^{๘๕๙} ^{๘๖๐} ^{๘๖๑} ^{๘๖๒} ^{๘๖๓} ^{๘๖๔} ^{๘๖๕} ^{๘๖๖} ^{๘๖๗} ^{๘๖๘} ^{๘๖๙} ^{๘๗๐} ^{๘๗๑} ^{๘๗๒} ^{๘๗๓} ^{๘๗๔} ^{๘๗๕} ^{๘๗๖} ^{๘๗๗} ^{๘๗๘} ^{๘๗๙} ^{๘๘๐} ^{๘๘๑} ^{๘๘๒} ^{๘๘๓} ^{๘๘๔} ^{๘๘๕} ^{๘๘๖} ^{๘๘๗} ^{๘๘๘} ^{๘๘๙} ^{๘๙๐} ^{๘๙๑} ^{๘๙๒} ^{๘๙๓} ^{๘๙๔} ^{๘๙๕} ^{๘๙๖} ^{๘๙๗} ^{๘๙๘} ^{๘๙๙} ^{๙๐๐} ^{๙๐๑} ^{๙๐๒} ^{๙๐๓} ^{๙๐๔} ^{๙๐๕} ^{๙๐๖} ^{๙๐๗} ^{๙๐๘} ^{๙๐๙} ^{๙๑๐} ^{๙๑๑} ^{๙๑๒} ^{๙๑๓} ^{๙๑๔} ^{๙๑๕} ^{๙๑๖} ^{๙๑๗} ^{๙๑๘} ^{๙๑๙} ^{๙๒๐} ^{๙๒๑} ^{๙๒๒} ^{๙๒๓} ^{๙๒๔} ^{๙๒๕} ^{๙๒๖} ^{๙๒๗} ^{๙๒๘} ^{๙๒๙} ^{๙๓๐} ^{๙๓๑} ^{๙๓๒} ^{๙๓๓} ^{๙๓๔} ^{๙๓๕} ^{๙๓๖} ^{๙๓๗} ^{๙๓๘} ^{๙๓๙} ^{๙๔๐} ^{๙๔๑} ^{๙๔๒} ^{๙๔๓} ^{๙๔๔} ^{๙๔๕} ^{๙๔๖} ^{๙๔๗} ^{๙๔๘} ^{๙๔๙} ^{๙๕๐} ^{๙๕๑} ^{๙๕๒} ^{๙๕๓} ^{๙๕๔} ^{๙๕๕} ^{๙๕๖} ^{๙๕๗} ^{๙๕๘} ^{๙๕๙} ^{๙๖๐} ^{๙๖๑} ^{๙๖๒} ^{๙๖๓} ^{๙๖๔} ^{๙๖๕} ^{๙๖๖} ^{๙๖๗} ^{๙๖๘} ^{๙๖๙} ^{๙๗๐} ^{๙๗๑} ^{๙๗๒} ^{๙๗๓} ^{๙๗๔} ^{๙๗๕} ^{๙๗๖} ^{๙๗๗} ^{๙๗๘} ^{๙๗๙} ^{๙๘๐} ^{๙๘๑} ^{๙๘๒} ^{๙๘๓} ^{๙๘๔} ^{๙๘๕} ^{๙๘๖} ^{๙๘๗} ^{๙๘๘} ^{๙๘๙} ^{๙๙๐} ^{๙๙๑} ^{๙๙๒} ^{๙๙๓} ^{๙๙๔} ^{๙๙๕} ^{๙๙๖} ^{๙๙๗} ^{๙๙๘} ^{๙๙๙} ^{๑๐๐๐} ^{๑๐๐๑} ^{๑๐๐๒} ^{๑๐๐๓} ^{๑๐๐๔} ^{๑๐๐๕} ^{๑๐๐๖} ^{๑๐๐๗} ^{๑๐๐๘} ^{๑๐๐๙} ^{๑๐๑๐} ^{๑๐๑๑} ^{๑๐๑๒} ^{๑๐๑๓} ^{๑๐๑๔} ^{๑๐๑๕} ^{๑๐๑๖} ^{๑๐๑๗} ^{๑๐๑๘} ^{๑๐๑๙} ^{๑๐๒๐} ^{๑๐๒๑} ^{๑๐๒๒} ^{๑๐๒๓} ^{๑๐๒๔} ^{๑๐๒๕} ^{๑๐๒๖} ^{๑๐๒๗} ^{๑๐๒๘} ^{๑๐๒๙} ^{๑๐๓๐} ^{๑๐๓๑} ^{๑๐๓๒} ^{๑๐๓๓} ^{๑๐๓๔} ^{๑๐๓๕} ^{๑๐๓๖} ^{๑๐๓๗} ^{๑๐๓๘} ^{๑๐๓๙} ^{๑๐๔๐} ^{๑๐๔๑} ^{๑๐๔๒} ^{๑๐๔๓} ^{๑๐๔๔} ^{๑๐๔๕} ^{๑๐๔๖} ^{๑๐๔๗} ^{๑๐๔๘} ^{๑๐๔๙} ^{๑๐๕๐} ^{๑๐๕๑} ^{๑๐๕๒} ^{๑๐๕๓} ^{๑๐๕๔} ^{๑๐๕๕} ^{๑๐๕๖} ^{๑๐๕๗} ^{๑๐๕๘} ^{๑๐๕๙} ^{๑๐๖๐} ^{๑๐๖๑} ^{๑๐๖๒}

การเป็นอยู่ตามแบบของพระพุทธเจ้าในครั้งพุทธกาล ซึ่งจะเรียกได้สั้น ๆ ว่า “เป็นอยู่อย่างต่ำ แต่มีการกระทำอย่างสูงสุด”.

บรรยาภาสใด เป็นไปเพื่อการ เป็นอยู่อย่างต่ำๆ ดังที่เรียกว่า PLAIN LIVING ที่สุดแล้ว, หากแต่มีการกระทำ หรือพยายามกระทำอย่างสูงสุด นี้เรียกว่าเป็นบรรยาภาสอย่างเดียวกับครั้งพุทธกาล ของพระพุทธเจ้า. เราจะต้องนึกถึงบรรยาภาสอันนี้ เราจึงจะมีความเหมาะสมทั้งกาย ทั้งวาจา ทั้งจิตใจ ที่จะปฏิบัติหน้าที่ตามที่เราต้องการ. เพราะเหตุฉะนั้น เราจะต้องยินดี รับผิดชอบต่อความสะดวกสบายต่างๆ ในการที่จะต้องเป็นอยู่อย่างต่ำๆ ที่สุด.

ดังเช่น : พระเนรทิสวนโมกข์นี้ ให้ถือคำขวัญกันว่า “ฉันทัวจานแมว” “อาบน้ำในคู” “เป็นอยู่เหมือนกะตายนแล้ว”.

ฉันทัวจานแมว ก็หมายความว่า ไม่มีปัญหาเรื่องอาหารการกิน อะไรมา ก็ใส่รวมๆ กันลงไป แล้วก็ฉันทัว. อาบน้ำในคู ก็คือ ไม่มีการพิถีพิถัน เรื่องการที่จะต้องมีห้องน้ำห้องอะไร ที่เป็นความสะดวกสบาย; ลงอาบในลำธาร ลำห้วย. ความหมายกว้างไปถึงการเป็นอยู่ง่ายๆ อย่างอื่น ๆ ด้วย. ที่ว่าเป็นอยู่เหมือนกะตายนแล้ว คือเรา ไม่มีตัวเรา ทั้งอะไรที่เราเคลื่อนไหวหรือกระทำลงไป มันจึงเป็นไปเพื่อผู้อื่น ๕ ๕ ทงนิน.

ขอให้นึกถึงโอวาทของสมเด็จพระสังฆราช ที่อ่านไปเมื่อตอนเช้าว่า “ทำเอาเอง กับทำให้ผู้อื่น มันต่างกันลิบ มันต่างกันตรงกันข้าม” ผู้ที่เป็นอยู่เหมือนกะตายนแล้ว นี้ทำเพื่อผู้อื่นทั้งนั้น. เพราะว่าไม่มีตัวเองที่เป็น ตัวกู - ของกู, จะทำอะไรสักอย่างหนึ่ง ก็คือยรวังจิตใจที่จะโน้มไปในทางคิดว่า ทำเพื่อตัวกู เพื่อเป็นของกู. เพื่อได้ประโยชน์อะไรแก่กู. ทุกๆ เวลานาที ที่ทำการงานอะไรก็ตาม ให้คิดถึงแต่ผู้อื่น

ท่านจะได้อะไรจากการมาประชุมกันที่นี่

๒๔๑

คือไม่ให้เป็นการกระทำเพื่อตัวเอง ให้ทำเพื่อผู้อื่น : เพื่อศาสนาก็ได้ เพื่อชาวโลกทั้งหมดก็ได้ หรือเพื่ออะไรก็ตามใจ แต่อย่าเพื่อตัวเองก็แล้วกัน. ฉันท้าวจานเมว, อาบน้ำในคู, เป็นอยู่เหมือนตายแล้ว มีความหมายอย่างนี้.

นี่คือบรรยากาศของสวนโมกข์ ซึ่งเข้าใจว่า เป็นบรรยากาศที่คล้ายกันกับบรรยากาศครั้งพุทธกาลที่สุด. เพราะฉะนั้นเรายังไม่มีเรื่องที่จะต้องยุ่งยากลำบากจุกจิก จู้จี้หุยมุขยิม ยกตัวอย่างเช่นว่า มั่งก็ไม่ต้องมี ตามธรรมดา, เว้นไว้แต่คราวเจ็บไข้ได้ป่วย.

อาตมาไม่เคยกางมุ้งมาตั้งแต่ ๓๐ ปี กว่าแล้ว, คือตั้งแต่อยู่สวนโมกข์เก่า. กางมุ้งที่ไร เกิดสงสารพระพุทธเจ้าขึ้นมาทีนั้น เพราะว่า พระพุทธเจ้าท่านไม่รู้จักคำว่ามุ้ง ไม่มีคำว่ามุ้งสำหรับพระพุทธเจ้า ไม่มีคำว่ามุ้งในพระไตรปิฎก อะไรทำนองนี้. พอมุดเข้าไปในมุ้งที่ไร ความนึกคิดแล่นไปสงสารพระพุทธเจ้า. เพราะว่าในประเทศอินเดียยุ่งก็ซุ่ม อาตมาก็เคยไปแล้ว.

ไม่ว่าที่ไหนในโลกนี้ อย่างน้อยก็มีมุ้ง แต่แล้วพระพุทธเจ้าท่านก็ไม่รู้จักกับคำว่า มุ้ง. นี่ขอยกมาเป็นตัวอย่าง ที่ว่าเราจะต้องตัดทอนอะไรออกไปให้มาก ถ้าว่าสิ่งนั้น มันเป็นเหตุให้เราลืมพระพุทธเจ้า สิ่งนั้นเราต้องตัดทอนออกไป. เช่นว่ามุ้งทำให้เราลืมพระพุทธเจ้า ถ้านอนสบาย เราก็ต้องตัดทอนออกไป พอยุ่งกักราก็จะได้นึกถึงพระพุทธเจ้าว่า ท่านก็ไม่มุ้ง. เราอาจจะนึกไปได้ต่าง ๆ นานา ที่จะบรรเทาความอึดอัดขัดใจเกี่ยวกับมุ้ง หรือบรรเทาความทุกข์เกี่ยวกับมุ้ง หาวิธีอย่างอื่นก็ได้ นี่เป็นเพียงตัวอย่าง ว่าเราจะต้องมีการเป็นอยู่ที่มีบรรยากาศอย่างครั้งพุทธกาล.

การประชุมของเราที่นี่ ก็จะต้องประสบกับเข้านับมุ้ง หรือ ความหนาว ความร้อน ความไม่สะดวกอย่างอื่น ขอให้ท่านนึกให้ดีๆว่า นั่นแหละคือ ฆนทวาท

จะรบกวนจิตใจของเราให้เข้าถึงพระพุทธเจ้า, ให้นึกถึงการที่พระพุทธเจ้า ท่านไม่ได้มีสิ่งเหล่านี้. หรือถ้าจะนึกกันอีกทีหนึ่ง ก็ว่า ถ้ามีอะไรไม่ถูกต้องใจท่านขึ้นมา ก็ขอให้ดีกว่า เห็นแก่ความเห็นคนน้อยของทุกคนที่ได้จัดงานนี้ เพื่อให้ท่านได้รับการฝึกฝนอย่างครบครัน. เราตั้งใจจัดทุกอย่างทุกทางเพื่อให้ท่านทั้งหลายรับการฝึกฝนอย่างครบครัน ในความเป็นผู้มีสติความอดกลั่นอดทน และเป็นผู้เสียสละให้ปรากฏออกมา. เพราะฉะนั้น เรา จึงต้องการ บัจจัยอันสำคัญที่สุด เพียงข้อเดียวเพียงอย่างเดียว ในที่นี้คือ การเป็นเกลอกับกับธรรมชาติ เราจะต้องมีการเป็นเกลอกับธรรมชาติ ไกล่ชิดธรรมชาติ เหมือนกับที่พระพุทธเจ้าท่านไกล่ชิดธรรมชาติ.

ขอแทรกตรงนี้สักหน่อยหนึ่งว่าการไกล่ชิดธรรมชาตินี้ มีความสำคัญอย่างยิ่งในวงของการปฏิบัติธรรม ศึกษาธรรม ประพฤติธรรม และเผยแผ่ธรรม. การรู้ธรรมนั้น ต้องเข้าถึงตัวธรรมชาติ ไม่สามารถจะรู้ธรรมะได้โดยการเล่าเรียน หรือการตรีกตรองไปตามเหตุผล. เกี่ยวกับพวกเราพุทธบริษัทประเทศไทยเราทั้งหมดนี้ กล่าวได้ว่ามีแต่เล่าเรียนด้วยตำรับตำรา, หรือสูงขึ้นมาที่มีแต่การตรีกตรองไปตามเหตุผล จะคิดคำนึงคำนวณไปตามเหตุผล. การกระทำเพียงเท่านั้นเข้าถึงธรรมะไม่ได้ เพราะว่าการเข้าถึงธรรมะได้นั้น ต้องเข้าถึงตัวธรรมชาติจริง ๆ คืออยู่เหนือเหตุผล.

ถ้ามีแต่จะใช้การเล่าเรียน และการใช้เหตุผล เพื่อเข้าถึงธรรมแล้ว; มีคำลือไว้ว่าเหมือนกับจะพยายามจับปลาตุก ด้วยลูกน้ำเต้า คือไปเตีตลูกน้ำเต้าที่เรือ น้ำเต้ามาตุกหนึ่ง แล้วมาใช้เป็นเครื่องมือจับปลาตุกในทันที มันจะได้ผลอย่างไร.

ลองคิดดู ทั้งกล่าวข้างต้นเป็นคำลือในทางนิกายเซ็น ว่าถ้าพยายามจะถึงธรรมะด้วยการเล่าเรียนและการศึกษา ด้วยสติปัญญาที่เดินไปตามเหตุผล นั้นมันเหมือนกับจับปลาตุกด้วยลูกน้ำเต้า. เราจะต้องเข้าถึงตัวธรรมชาติแท้ๆ จึงจะจับปลาตุกด้วยเครื่องมือที่มีไว้เฉพาะ.

ท่านจะได้อะไรจากการมาประชุมกันที่นี่

๒๔๓

เหมือนอย่างที่ท่านมาที่นี่ ถ้าบังเอิญได้รับความสบายใจอย่างใดอย่างหนึ่ง บอกไม่ถูก ก็ขอให้เข้าใจเถิดว่า นั่นท่านกำลังเข้าถึงตัวละครชาติแห่งความว่าง : คือว่าที่นี่ ไม่มีอะไรเป็นตัวท่านของท่าน ท่านจึงปราศจากความวิตกกังวล. เมื่อเดินอยู่ตามระหว่างหมู่ไม้ ก้อนหิน ภูเขา ลำธาร เหล่านี้ก็ตาม, รู้สึกสบายใจบอกไม่ถูก, ลืมไปแม้กระทั่งตัวเอง ว่าตัวเองก็มีชีวิตอยู่ในโลกนี้. เพราะจิตไปมัวรู้สึกแต่เรื่องความเยือกเย็นเป็นสุข สะอาด สว่าง สงบ เป็นความสบายบอกไม่ถูก.

นี่คือการที่เข้าถึงตัวละครชาติแห่งความสะอาด ความสว่าง ความสงบ เพราะว่าคุณนั้นท่านลืมไปว่ามีตัวเอง ว่ามีอะไรเป็นตัวเรา ของเรา. บ้านเรือนทรัพย์สมบัติ เงินทอง ข้าวของอะไรเบื้องหลังก็ไม่ได้คิดถึง แม้แต่ชีวิตในปัจจุบันหยก ๆ นี้ก็ไม่ได้คิดถึง ก็ลืมไป.

จิตเสวยแต่ความสงบ ที่เกิดมาจากการปราศจากตัวกู - ของกู อย่างนี้ เรียกว่าเข้าถึงตัวละครชาติ; ไม่เนื่องด้วยเหตุผล อยู่เหนือเหตุผล อยู่เหนือการศึกษาเล่าเรียน อย่างนี้เรียกว่าเข้าถึงตัวละครชาติ. จากการเข้าถึงตัวละครชาติ ท่านเองนั่นแหละ คนจึงจะรู้ธรรมะ หรือเข้าถึงธรรมะได้จริงๆ ฉะนั้นขอให้ท่านทั้งหลายหมั่นบั่นมือที่จะเข้าถึง ความเป็นเอกกับธรรมชาติ ให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้.

จงปล่อยให้เป็นไปตามธรรมชาติ ให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้, ให้สมกับที่เราได้มาที่นี่ ประสงค์จะฝึกฝนให้ใกล้ชิดกับธรรมชาติ. มีความเป็นเอกกับธรรมชาติ ให้มากที่สุด ที่เรียกว่าฝึกความอดกลั้น อดทน นั่นเอง หรือฝึกการเสียดสละพร้อมกันไปในตัวด้วย. นี่คือประโยชน์อันยิ่งใหญ่ ที่จะได้ในทางธรรมะ ในการมาประชุมชนิดที่จัดให้ทุกคนได้อยู่ใกล้ชิดกับธรรมชาติ กว่าธรรมชาติที่จะประชุมในที่ที่ห่างไกลธรรมชาติ. ทั้งนี้เพราะเหตุว่า มันมีหลักที่สำคัญอยู่ข้อหนึ่งซึ่งที่กล่าวมาแล้วนี้.

เราจะต้องเข้าถึงสิ่งนั้น ๆ ด้วยจิตใจ ด้วยธรรมชาติ ด้วยจิตใจทั้งหมดทั้งสิ้น, ไม่ใช่ด้วยการศึกษาเล่าเรียน ไม่ใช่ด้วยการใช้เหตุผล. ดังนั้นจึงควรถือเป็นหลักต่อไปว่า เราจะเข้าถึงจิตใจของท่านผู้ใด เราจะต้องเป็นอยู่คล้าย ๆ ผู้นั้น, เราจะเข้าถึงจิตใจของท่านผู้ใดเราจะต้องเป็นอยู่ให้เหมือนท่านผู้นั้น, เราต้องการจะเข้าไปให้ถึงจิตใจหรือพระหฤทัย ของพระพุทธเจ้า เราต้องเป็นอยู่ให้เหมือนกับที่พระพุทธเจ้าท่านเป็นอยู่.

เราออกจะเปลอ ออกจะลืมหืมตาไปเสียแล้ว ในการที่เป็นอยู่ไกล, ไกลกันลิบ จากความเป็นอยู่ชนิดที่พระพุทธเจ้าท่านเป็นอยู่. พระพุทธเจ้าท่านทราบดีเรื่องนี้ไว้มาก, ยกตัวอย่างเช่น ให้กินอยู่พอดี *มตฺตณฺณฺตา จ ภตฺตสฺมิ = กินอยู่พอดี* คือมีการกินอยู่พอดี. อาตมาก็พูดเรื่องนี้บ่อย ๆ ว่ากินอยู่พอดี กินอยู่พอดีในการเทศน์และการบรรยาย แต่พอคนคัดลอกเทปบันทึกเสียงนั้น กลับไปคิดว่ากินที่อยู่ดี. ลองฟังดูซิ อาตมาพูดปรากฏอยู่ในเทปว่ากินอยู่พอดี คนคัดลอกออกมาได้ว่า กินที่อยู่ดี, นี่เป็นเรื่องที่ผิดกันมาก. เพราะว่ากินคืออยู่ดี คือต้นเหตุของความสับสนวุ่นวาย โกลาหลอลหม่านในโลกนี้. ถ้ามันขยายออกไปได้ ไม่มีที่สิ้นสุด : พวกกรรมกรอยากจะกินอยู่เหมือนนายทุนขึ้นมา ก็ต้องเกิดลัทธิอย่างว่า. แต่ถ้ากินอยู่พอดี ใครมีอัตภาพอย่างไร กินอยู่อย่างนั้น กรรมกรก็ไม่ต้องการกินอยู่แบบนายทุน ลัทธิอย่างว่านั้นก็ไม่ได้เกิด มันต่างกันมากถึงอย่างนี้. เราจะต้องถือตามหลักที่พระพุทธเจ้าท่านวางไว้อย่างไร เช่นว่ากินอยู่พอดี เป็นต้น. ที่นี้เราออกจะเปลอว่ากินที่อยู่ดี กินที่อยู่ดีคุณด้วย ๒ ด้วย ๔ ด้วย ๘ ด้วยอะไร มันจึงเป็นเรื่องเปลอ จนลืมหืมตาไปเสียมากแล้ว แม้ในหมู่พวกเราชาวพุทธ รวมทั้งที่มานั่งประชุมกันอยู่ที่นี่.

อาตมาขออย่าแล้วอย่าอีก พร้อมทั้งขอวิงวอนว่า จงได้นึกถึงเรื่องนี้ให้มากว่าจะได้ทราบจิตใจของผู้ใด ต้องเป็นอยู่ให้คล้ายผู้นั้น ท่านต้องนึกถึงความเป็นอยู่ของ

พระพุทธเจ้า ถ้าท่านเปิดพระไตรปิฎกเล่มแรกคือเล่มหนึ่ง แล้วก็หน้าแรก ๆ ตั้งแต่หน้าหนึ่งเป็นต้นไป ท่านจะพบว่า พระพุทธเจ้าต้องฉัน ข้าวตากเลี้ยงม้าฟายมือหนึ่งต่อวันหนึ่งไม่มีแกงไม่มีกับ ตลอดจนพรรษาหนึ่ง.

ถ้ายังงอยู่ก็ขออีกที่ว่า พระพุทธเจ้าท่านทรงฉันข้าวตากแห้ง ๆ สำหรับเลี้ยงม้าฟายมือหนึ่ง ต่อหนึ่งวัน ตลอดจนพรรษาหนึ่ง. ข้อความในพระไตรปิฎกเล่มหนึ่ง หน้าแรก ๆ เป็นคราวข้าวยากมากแวง ในเมืองเวรัญชา ไม่มีใครเอาใจใส่พระภิกษุสงฆ์ นอกไปกว่าพ่อค้าม้าที่นำมาไปขาย; มีข้าวตากเลี้ยงม้าอยู่บ้าง ก็แบ่งถวายพระองค์ละฟายมือต่อหนึ่งวัน โดยทำให้เปียกชุ่มพอฉันได้ ไม่มีแกงไม่มีกับ. และโดยทั่วไปภิกษุสงฆ์ก็ฉันข้าวราคน้ำผักคองอยู่เป็นประจำ อย่างบ้านเศรษฐีอนาถปิณฑิกะนั้นก็ปรากฏว่าถวายข้าวราคน้ำผักคอง.

นี่แหละ เรื่องความเป็นอยู่ของพระพุทธเจ้าเกี่ยวกับการบริโภค โดยทั่วไป ไม่ได้มีอะไรที่น่าเคลิบเคลิ้ม เหมือนที่บางองค์เทศน์จ้อยอยู่บนธรรมาสน์ว่าพระพุทธเจ้า ท่านฉันร่ำรวยอย่างนั้นอย่างนี้ ให้คนทำบุญเหมือนกับอย่างนั้นบ้าง ไม่ใช่เรื่องจริง.

ตามที่เป็นจริงพระพุทธเจ้าเป็นอยู่อย่างนี้ ถ้าท่านทั้งหลายไปเห็นแล้ว ก็ต้องน้ำตาไหล. เพราะว่าเราลืมตัวไปมาก ลืมตัวไปไกล ไปจนถึงกับว่าเห็นของอย่างนั้นเป็นของเร้นแค้นที่สุด; แต่ที่จริงเป็นของพอเหมาะพอดีสำหรับนักบวชทั่วไปในสมัยนั้นนาน ๆ จึงจะมีโภชนะประณีต. โภชนะประณีตหมายถึงปลาหรือเนื้อ เป็นต้น. พวกเรามีปลาและเนื้อเป็นประจำวันทุกวัน ก็เลยเป็นของธรรมดาไปเสีย.

เมื่อพิจารณาคุณถึงที่อยู่ที่อยู่อาศัย พระพุทธเจ้าท่านประสูติกลางพื้นดิน ท่านตรัสรู้ก็กลางพื้นดิน ท่านแสดงธรรมจักรก็กลางพื้นดิน ท่านนิพพานก็กลางพื้นดิน.

เราลองคิดดู จะเอาอะไรกัน ท่านประสูติกั๊กกลางพื้นดิน ตรัสรู้กั๊กกลางพื้นดิน แสดงธรรมจักรกั๊กกลางพื้นดิน นิพพานกั๊กกลางพื้นดิน แล้วส่วนมากท่านก็ประทับไปตามธรรมชาติกั๊กกลางพื้นดิน. แล้วทำไม เรา คนใช้ของท่าน จะต้องเรียกหาโรงแรมชั้นหนึ่ง หาไฮเต็ลชั้นหนึ่ง สำหรับที่จะพักแล้วทำงาน เพื่อว่าจะประชุมกันปรึกษาหารือ ลองคิดดูในข้อนี้.

นี่แหละเป็นข้อที่ว่า เราลืมตัวมากไปเท่าไร ? ทำไมเราจะต้องใช้เงินประกวดกันในการใช้เงิน ในการประชุมกัน หรือในการต้อนรับ ? สิ่งที่เป็นบริโภคนิยมกันนั้นไม่ถึง ๕% ของเงินที่ต้องใช้ไป และไม่จำเป็นต้องประกวดประชันอะไร. เพราะเราลืมตัวมากไปอย่างนี้ ในเรื่องอาหารการกิน ในเรื่องการนุ่งห่ม เรื่องการที่อยู่อาศัย การเก็บการใช้จ่าย นึกถึงแต่ในเรื่องที่ไม่มีขอบเขต เราจึงไกลจากความเบ็ญอยู่แบบของพระพุทธเจ้ามากออกไปทุกที ๆ เพราะฉะนั้นเราจึงไม่อาจจะเข้าถึงพระหฤทัยของพระพุทธเจ้าได้ เพราะเรามีการเป็นอยู่ไกลกันเกินไป.

จึงขอรับรองว่า เราจะต้องปรับปรุงกันเสียใหม่ ให้มีอะไร ๆ ที่เป็นความเป็นอยู่คล้าย ๆ กับพระพุทธเจ้าให้มากที่สุด และการกระทำอันนั้นแหละ คือการรับใช้พระพุทธเจ้าที่แท้จริง. เราจะได้คิดต่อไปว่า การประชุมของเราคราวนี้จะได้นุญที่ตรงไหน อาตมามีความรู้สึกอย่างเค็วเด็ดขาดแน่อนลงไปว่าได้นุญที่ตรงนี้ ได้นุญตรงที่ว่าเรามาฝึกการเป็นอยู่ให้เอียงไป ในทางที่จะคล้ายการเป็นอยู่ของพระพุทธเจ้า, มีชีวิตแบบที่เรียกว่า *PLAIN LIVING* นี้ให้มากที่สุด เท่าที่เราจะมากได้ ทำให้มันมากไว้ และจะเลิกสร้างความสะดวกเพื่อฟุ้งเฟ้อต่าง ๆ เสียได้ทั้งทางกายและทางจิตใจ.

เรื่องทางกายหมายถึงทางวัตถุ การเป็น การอยู่; การกิน การใช้สอยภายนอกนี้ ก็มีการฟุ้งเฟ้อ ทางจิตใจก็คิดฟุ้ง, ฟุ้งไปไกลจนลืมแนวหรือว่าครรลองของ

พระพุทธเจ้า คือสิ่งที่ว่าความฟุ้งเฟ้อหรือความลึมตัว. เราควรจะได้ใช้การปรับตัวของเราให้สำหรับทำงานให้เป็นงานยิ่งขึ้นกว่าแต่ก่อน ๆ ที่แล้วมา ที่ใช้เงินมาก ๆ และซึ่งมากไปด้วยพิธีรีตอง. เรามากไปด้วยการใช้เงิน, เรามากไปด้วยพิธีรีตอง, เรามากไปด้วยความฟุ้งเฟ้อเห่อเหิมทะเลาะทะเลาะกันต่าง ๆ, การประกวดประชัน, การที่จะชิงดีชิงเด่น การที่จะทำให้ใครสู้ไม่ได้ นี่เป็นส่วนใหญ่.

นี่เราต้องเลิกสร้าง ความฟุ้งเฟ้อเหล่านั้นหมด งานจึงจะเป็นงานยิ่งขึ้น เพราะฉะนั้นจึงนับว่าเป็นสิ่งที่ควรปรามोधหรือสัมมोध ในการที่ท่านทั้งหลายได้มาประชุม และได้เลือกกันว่าจะมาประชุมในสถานที่นี้. แม้แต่ท่านหญิงผู้สูงเกียรติ ก็ยังต้องทรงพักในกระท่อมกับยายแก่. ลองไปดูที่ในวัด ท่านหญิงพูนพิศมัย ก็ยังต้องทรงพักในกระท่อมกับยายแก่.

ท่านจงจำอุทาหรณ์อันนี้ ภาพอันนี้ ความรู้สึกอันนี้ ตัดใจไปด้วย. นี่จะไม่ใช่ตัวอย่างที่วิเศษหรืออย่างไร ? ท่านทั้งหลายก็ต้องเป็นไปในรูปนี้ จะต้องเผชิญกันกับสิ่งที่ท่านไม่เคยคิดว่าจะต้องเผชิญ หรือความไม่สะดวกที่ทำให้ท่านขัดใจ.

ที่นี้เอากันใหม่ ถ้าไม่ยอมคิดอย่างที่อาตมาว่า ก็ลองคิดว่า เอ้าลองข้ามหลบภัยสงครามกันที เพื่อว่ามันจะมาอีก ถ้าท่านคิดไปในทำนองนี้ นี่ยังสบายมากที่เป็นอยู่ในขณะนี้ ที่พักกันอยู่ในที่นี้มันยังสบายมาก กว่าคราวที่ต้องไปหลบภัยกันจริงๆ เมื่อคราวสงครามที่แล้วมา. นี่เรายังมีอะไรกินอะไรใช้ ยังมีอะไรสะดวกกว่านั้นมาก ถ้าคิดอย่างนี้ก็มักจะสบายใจไปได้เหมือนกัน. นี่อาตมาถือว่า บุญที่ดีที่สูงสุด ที่เราจะได้ในการประชุมนี้ ก็คือการเลิกสร้าง ความฟุ้งเฟ้อ หรือการลึมตัวของเราที่เป็นไปมาก ๆ แล้วนั่นเอง ถ้าคิดได้ก็จะสัมมोध และคำกล่าวของอาตมาก็จะเป็นสัมมोधนียกถ้าได้เหมือนกัน.

ช่วงเวลาที่เหลืออยู่บ้างนี้อาจจะกล่าวถึง วัตถุประสงค์ที่รักกุมเข้ามา ที่เราจะต้องมุ่งหมายในการกระทำนี้ ถ้าเราฝึกฝน ความทรหดอดทนก็ดี เราแสดงการเสียสละ ให้เป็นตัวอย่างแก่ชาวโลกนี้ก็ดี เราทำไปเพื่อสนองพระพุทธประสงค์ในข้อที่ว่า เพื่อให้พระธรรมเป็นประโยชน์แก่ชาวโลกให้มากที่สุด. ท่านอย่าลืมว่า พระพุทธประสงค์นั้นมีเพียงข้อเดียว คือท่านทรงประสงค์จะให้ธรรมะเป็นประโยชน์แก่สัตว์โลกให้มากที่สุด.

ท่านอย่าหลงละเมอเพื่อฝันไปเป็นอย่างอื่น ซึ่งเป็นเรื่องเข้าข้างตัว พระพุทธเจ้าท่านไม่เข้ากับใคร ท่านเป็นคนของสากล ท่านจึงมีพุทธประสงค์ จะให้ธรรมะเป็นประโยชน์แก่สัตว์โลกมากที่สุด. ท่านต้องสนองพุทธประสงค์อันนี้ คือฝึกหรือกระทำพยายามทุกอย่างเพื่อให้ธรรมะเป็นประโยชน์แก่สัตว์โลกมากที่สุด; ต้องนึกถึงผู้อื่น และให้ล้มตัวเสียโดยเด็ดขาด. อย่าคิดว่าเราจะได้อะไรเพื่อเรา เพื่อจังหวัดของเรา เช่นเราจะได้อะไรเสีย ได้เกียรติยศเพื่อเรา เพื่อจังหวัดของเรา หรืออะไรทำนองนี้หรืออะไรก็ล้วนแต่เกี่ยวกับเรา อย่างนี้ต้องสลัดทิ้งออกไปให้หมด ต้องให้ธรรมะเป็นประโยชน์แก่สัตว์โลกให้มากที่สุด. ถ้าเราจะตั้งปณิธานตั้งนี้ไว้ในใจแล้ว สิ่งที่ไม่พึงประสงค์ต่าง ๆ ก็จะไม่.

ขอภัยที่ต้องพูดกันอย่างตรง ๆ ว่าขอให้เป็นพุทธทาส ผู้รับใช้พระพุทธเจ้าด้วยกันทุกคน. ที่แล้ว ๆ มามากจะมีแต่การตีฝีปากโวหารในที่ประชุม, ที่แล้ว ๆ มามากจะมีการอวดอภินิหาร คือว่าอวดความดีความเด่นอะไรของตัว, ที่แล้ว ๆ มากมีการใช้เงินมาก ไปในลักษณะที่ว่าไปทัศน اجرกันมากกว่า, ที่แล้ว ๆ มา เป็นการทำอะไรเล่นกันมากกว่า, หรือว่าทำอะไรไปอย่างละเมอ ๆ. ถ้ายังมีลักษณะอย่างนี้อยู่เพียงไรแล้ว ไม่สามารถจะทำให้ธรรมะนี้เป็นประโยชน์แก่ชาวโลกได้.

แต่ถ้าเรากระทำในใจของเราว่าจะมุ่งหมายอุทิศชีวิตรับใช้พระพุทธเจ้า ทำให้ธรรมะเป็นประโยชน์แก่ชาวโลกแล้ว อาตมาเชื่อเหลือเกินว่า การกระทำชนิดฟุ่มเฟือย ดังที่กล่าวนั้นจะไม่อาจเกิดขึ้นได้เลย จะไม่มีจิตใจไหนมาอวดฝีปาก อวดอกินหาร ใช้เงินมาเที่ยวคูอะไรเล่น หรือแม้แต่ทำอะไรไปอย่างละเมอ ๆ.

ขอให้ตั้งจิตอธิษฐานแล้วอธิษฐานอีกทั้งหมดด้วยชีวิตจิตใจว่า เราจะเสียสละชีวิตนี้ เพื่อให้ตรงตามพระพุทธประสงค์ ในข้อที่ว่า จะพยายามให้ธรรมะนี้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น คือสัตว์โลกให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ เวลาอภิปรายสัมมนาหรือลงมติหรืออะไรก็ตาม ขอให้มึนปณิธานอันนี้อยู่ในใจ เรื่องต่าง ๆ จะเป็นไปโดยอัตโนมัติ แต่ในทางที่ถูกต้องตรงที่จริง และตรงตามพระพุทธประสงค์ของพระพุทธเจ้า.

ข้อที่ว่าพระพุทธประสงค์ของพระองค์ ต้องการให้โลกมีธรรมะนี้ ก็เป็นวัตถุประสงค์ของสมาคมของเราอยู่แล้ว. เราจะยอมรับหรือไม่ยอมรับ มันก็เป็นอยู่แล้ว ถ้าไม่มีวัตถุประสงค์อันนี้แล้ว มันก็ไม่เป็นพุทธสมาคมอะไรขึ้นมาได้. ถ้าเราเองจะยังเรียกตัวเองว่าพุทธสมาคมอยู่แล้ว ก็จะต้องมีใจความสำคัญอยู่ตรงนี้ คือทำตามพระพุทธประสงค์ จะช่วยสัตว์โลกให้มีธรรมะเป็นเครื่องคุ้มครองสัตว์โลก.

ท่านจงดูในที่ทั่ว ๆ ไปทั้งโลก จะเห็นว่า โลกกำลังต้องการความช่วยเหลือ จากความเป็นชาวพุทธที่แท้จริงของเรา. แม้ว่าเขาไม่รู้จักเรา แม้ว่าพวกฝรั่งมังค่าที่ไหนก็ตาม เขาไม่รู้จักเรา แต่เราล้าพูดได้ว่าโลกทั้งโลกกำลังต้องการความช่วยเหลือ จากความเป็นชาวพุทธที่แท้จริงของเรา. ถ้าเรายังไม่มีความเป็นชาวพุทธที่แท้จริง เราไม่มีอะไรที่จะไปช่วยโลกได้. พอเรา มีความเป็นชาวพุทธที่แท้จริงขึ้นมาเท่านั้น มันมีอะไรมากมายเหลือเกินพร้อมพรีไปหมดที่จะช่วยโลกได้.

โลกกำลังต้องการความช่วยเหลือจากความเป็นชาวพุทธที่แท้จริง เราจึง
 ทำความเป็นชาวพุทธที่แท้จริงให้มีขึ้นมาเท่านั้น มันก็พอแล้ว. อะไร ๆ ที่ยังขัดขวาง
 กันอยู่กับการเป็นชาวพุทธที่แท้จริง เช่นความไม่สันโดษ เป็นต้นนี้ ก็จงเลิกละเสีย
 มีความเป็นชาวพุทธที่แท้จริงแล้ว ไม่ว่าจะเคลื่อนไหวไปทางไหน กระดิกตัวไปทางไหน
 มันจะเป็นประโยชน์แก่โลกไปทั้งหมดโดยอัตโนมัติด้วย ขอให้มองเห็นความสำคัญข้อนี้.

เราจงมาฝึกฝนความเป็นชาวพุทธที่แท้จริงกันเถอะ ให้มากที่สุด เท่าที่
 เราจะทำได้ หรือถ้าเราจะไปประชุมกันที่อื่น เราก็จะให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้
 ยิ่งขึ้น ไปอีก; เราจะไปประชุมกันที่อื่นอีก ก็ให้มันมีความเป็นชาวพุทธนี้ มาก
 ยิ่งขึ้น ไปอีกเท่าที่เราจะกระทำได้อีก.

ปฏิบัติอย่างนี้แล้วไม่เท่าไร คือไม่กี่ครั้งประชุม เราจะมีสมรรถภาพพอ
 ที่จะทำให้โลกนี้ได้รับประโยชน์จากพระธรรม ตรงตามพุทธประสงค์ของพระพุทธร-
 องค์ได้. ฉะนั้นขอให้ท่านมีสัมโมทย์ คือปีติปราโมทย์ ในการที่ได้รับการฝึกฝน
 อย่างนี้ มีโอกาสที่จะได้รับการฝึกฝนอย่างนี้ซึ่งมีค่ามหาศาลไม่มีอะไรเปรียบปาน. แม้ว่า
 เราจะลงทุนด้วยความยากลำบาก มันก็กลายเป็นความไม่ยาก ไม่ลำบากไป เพราะมัน
 เป็นสิ่งที่มีค่ามหาศาล กลายเป็นสิ่งที่น่ากระทำ หรือชวนกระทำไป เลยหมดความยาก
 ลำบาก.

ทีนี้จะกล่าวถึงหน้าที่ของเราชาวพุทธให้ชัดเจนไปว่า เราเป็นพุทธบริษัท และ
 ชวนกันทั้งสมาคม เพื่อเผยแผ่พระธรรม ไม่ใช่เผยแผ่แต่ปาก ไม่ใช่เผยแผ่แต่ตัวหนังสือ
 ไม่ใช่เพียงแต่เผยแผ่แต่คิดให้เอาไปตกไปเถียงกันซุลมุนุ่นวาย จนเกิดการทะเลาะวิวาท
 เพราะการถกการเถียง ไม่ใช่อย่างนั้น มันต้องเป็นการกระทำชนิดที่ว่า ให้มีธรรมะ
 จอกงามขึ้นมาจริง ในจิตใจของคนเราทุก ๆ คน. ตัวเองยกเว้นเสียก็ได้ เพราะว่า
 ทำอย่างนั้นแล้ว ตัวเองมันต้องได้แน่นอน ตัวเองไม่ต้องนึกถึงก็ได้.

ขอให้ทำอย่างชนิดที่ให้ธรรมะงอกงามขึ้นในใจของเพื่อนมนุษย์เกิด
ใจของตัวเองก็จะงอกงามเองโดยไม่ต้องนึกถึงก็ได้; ทำอย่างนั้นก็ลืมตัวเสียดีกว่า
ในกรณีอย่างนี้อาตมาขอรับรองให้ลืมตัว. ลืมตัวในความหมายอย่างอื่นนั้นไม่เกี่ยวกัน;
ลืมตัวในที่นี้หมายความว่า เราไม่นึกถึงตัวเราในเรื่องของประโยชน์ จะนึกถึงแต่ผู้อื่น.
ให้ธรรมะงอกงามขึ้นในใจของบุคคลอื่นให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ เพื่อผลิตให้
มีคนที่ขึ้นมาในโลกนี้. ถ้าจะกล่าวในขอบเขตจำกัด ก็ว่า เพื่อชาติไทย เพื่อชนชาติไทย
เพื่อพุทธบริษัทชาติไทยก่อน ซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของเรา อยู่ในความสามารถของเรา
จะผลิตคนดี เพื่องานก้าวหน้าพัฒนาทุกๆ แขนง ของประเทศชาติ.

ที่ปัญหาในโลก หรือในประเทศใดก็ตาม มันอยู่ตรงที่ ขาดคนดี โครงการ
การหรือแผนการนั้นดีเลิศ แต่ไม่มีคนที่ปฏิบัติตามแผนการนั้น มันจึงไม่ดีไปหมด;
ไม่ว่าอะไรมันไม่ดีไปหมด. ประชาธิปไตยก็ไม่ได้, หรือว่าเผด็จการก็ไม่ได้, ถ้ามันขาด
ธรรมะ; แต่ถ้ามีธรรมะแล้ว อะไร ๆ มันก็ดีไปหมด จะปกครองกันแบบไหนก็จะดีไปหมด
บางทีเผด็จการจะดีกว่าประชาธิปไตยเสียอีก ถ้ามีคนดี.

เดี๋ยวนี้เพราะไม่มีคนดี เผด็จการไม่ไหว ประชาธิปไตยก็ไม่ได้ เพราะเมื่อ
ทุกคนไม่ดีแล้ว ก็รวมหัวกันทำสิ่งไม่ดี โลกนี้ก็กลายเป็นนรกไปทันที. ที่พูดว่า
ประชาธิปไตยนั้นเป็นของประชาชน เพื่อประชาชน โดยประชาชน นี้ฟังดูมันเพราะมาก
แต่มันก็อันตรายอย่างยิ่ง; เพราะถ้าประชาชนนั้น เป็นคนไม่ดีแล้ว ก็พลิกโลกนี้
ทั้งโลกให้กลายเป็นนรกไปทันที. นี้ของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน
นั้นมันไม่เอาเป็นที่แน่นอนได้.

มันต้องมีความดี คือธรรมะ และคนดี อะไร ๆ มันก็จะดี. เผด็จการก็ดี
ประชาธิปไตยก็ดี หรืออะไรถ้าจะต้องมีอิกมันก็ดี ถ้ามันมีความดี คือธรรมะอยู่ในคน.

เราจงค้นหาตั้งคาถาศรีวิจิตใจ เพื่อผลิตความดีให้สืบขึ้นในจิตใจของเพื่อนมนุษย์
ของเราทุกคน; เมื่อมีคนดี อย่างน้อยก็เป็นไปได้ในงานพัฒนาประเทศชาติ และเราจะ
แน่ใจว่า เราจะรักษาความเป็นไทยไว้ได้; นี่เป็นชาตินิยมหน่อย แต่ก็ไม่มากนัก,
เพราะว่าความเป็นไทยนั้นมันยังกว้างอยู่.

ถ้าเราจะรักษาความเป็นไทย. มันไม่มีทางอื่น เราจะต้องเป็นคนดี หรือ
เป็นชาวพุทธกันให้มาก ๆ ความเป็นไทยจึงจะยังคงอยู่. ถ้าปราศจากความเป็น
ชาวพุทธ หรือเป็นคนดีแล้ว ความเป็นไทยก็จะสูญเสียไปด้วย. ที่นี้ชาวพุทธนี้
ไม่มีใจแคบ คือว่าใจไม่แคบ ยินดีที่จะให้ทุกคนเป็นชาวพุทธ ไม่ผูกขาด จึงกล้าพูดไปถึง
ว่าทั้งโลกหรือชาวโลก เราระวังคำว่า “แห่งประเทศไทย” อะไรของเรานี้ไว้บ้าง อย่า
ให้มันกลายเป็นชาตินิยม หรือเกิดความยึดมั่นถือมั่นเป็นพวกเรา.

คำว่า “พุทธสมาคม” นี้ต้องของสากล ต้องของโลกทั้งโลก หากแต่ว่า
มันอยู่ในขอบเขตที่เราจะทำได้ในประเทศไทย, เราจึงเรียกว่า แห่งประเทศไทย.
แต่อุคมคติของคำว่า “พุทธ” หรือ พุทธสมาคม ก็ตามนั้น ต้องเป็นของสากลคือทั่วไป
ทั้งโลก. เราจะต้องปรับ ทุก ๆ คนให้เข้ากันได้ คือมีความเป็นชาวพุทธ เหมือน ๆ กัน
ไปหมด. ข้อนี้มันทำได้ไม่ยาก เพราะว่า ศาสนาทุกศาสนา ล้วนแต่สอนความไม่เห็น
แก่ตัวทั้งนั้น.

ขอให้ทุก ๆ คนสังเกตให้มาก จำไปคิดไปนึกให้ดี ว่า ศาสนาที่แท้จริง
แล้วจะสอนเพื่อทำลายความเห็นแก่ตัวทั้งนั้น; ไม่ว่าศาสนาไหนในโลกนี้ ถ้าไม่
สอนอย่างนี้ก็ไม่ใช่ศาสนา. เมื่อสอนการทำลายความเห็นแก่ตัวแล้ว มันก็เป็นธรรมะ
อันเดียวกันกับพุทธศาสนา คือทำลายความเห็นแก่ตัวเรื่อย ๆ ไป จนหมดตัว เป็นพระ
อรหันต์. ที่นี้ก็เอาแต่เพียงว่าอย่างหยาบ ๆ ก่อนก็ยังได้ ยังเป็นธรรมในพุทธศาสนา

ท่านจะได้อะไรจากการมาประชุมกัน

๒๕๓

อยู่นั่นเอง เรื่องความเห็นแก่ตัวกันนี้แหละคือต้นตอของกิเลส ของความขี้ ของความเบียดเบียน ของวิฤตกาลถาวรของโลก.

เราจะตั้งยินดีที่จะพูดว่า ทุกคนเป็นชาวพุทธได้ ไม่มีเขา ไม่มีเรา ไม่มีศาสนานี้ ไม่มีศาสนาอื่น. ศาสนาพุทธก็เหมือนกับศาสนาอื่น ตรงทำลายความเห็นแก่ตัว, ศาสนาอื่นก็เหมือนกับศาสนาพุทธ ตรงทำลายความเห็นแก่ตัว. เขาใช้อุบายอย่างหนึ่งเหมาะสมสำหรับเขา เราก็ใช้อุบายอย่างหนึ่งที่เหมาะสมสำหรับเรา.

ถ้าเขามีพระเจ้า เขาถือพระเป็นเจ้า เขาก็ยกตัวให้แก่พระเป็นเจ้าเสียหมด ตัวของเขาก็ไม่มี เพราะเขาเอาตัวนั้นไปให้พระเป็นเจ้าเสียหมด เพื่อทำตามประสงค์ของพระเป็นเจ้า. พระเป็นเจ้าไม่เคยใช้ใครให้ทำอะไร นอกไปจากทำประโยชน์ให้แก่ผู้อื่น ให้เห็นแก่ผู้อื่น; ฉะนั้นเขาก็ไม่มีความเห็นแก่ตัวได้เหมือนกัน ทั้งที่เขานับถือศาสนาที่มีพระเป็นเจ้า.

ถ้าเราไม่อยากจะให้มีพระเจ้า เราก็ต้องไม่มีความเห็นแก่ตัวตามธรรมชาติ เราถือว่า มันเป็นของธรรมชาติ. ตัวๆนี้ไม่ใช่ของเรา เป็นของธรรมชาติ, ที่เป็นความคิดที่ผิด. ถ้าเราจะมีตัว มันต้องเป็นตัวของธรรมชาติ ไม่ใช่ตัวของเรา เรียกว่าตัวของความว่างหรือเป็นอนัตตา ในพุทธศาสนา. โดยไม่ต้องมีพระเจ้า เราก็ทำลายตัวได้เหมือนกัน แต่ความสำคัญมันอยู่ตรงที่ว่า อย่ามีความเห็นแก่ตัวกันก็แล้วกัน. เพราะฉะนั้นเราจะต้องขยายขอบเขตของคำว่าชาวพุทธ สังคมพุทธ หรืออะไรพุทธๆ นี้ให้มันกว้างอย่างนี้.

อย่าผลอไปยกตนข่มท่านเข้าในระหว่างศาสนา ถ้ามีการยกตนอย่างนี้แล้วมันก็เป็นความเห็นแก่ตัว มันก็เป็นการช่วยทำให้โลกนี้เป็นนรกไปอีก ไม่ทำให้โลกนี้เป็นที่สงบสุขไปได้. นี้เราจะต้องทำให้ชาวพุทธพวกเรานี้แหละ เข้กันกับคน

ทุกคนในโลก และเมื่อเราทุกคนเข้ากันได้กับคนทุกคนในโลกแล้ว มันก็เป็นกร่าง่ายตาย ที่เราจะช่วยกันทำโลกนี้ให้ปลอดภัย คือเรา จะทำโลกนี้ ให้พัฒนาไปแต่ในทางธรรมะ ไม่ให้วิ่ง ไม่ให้พัฒนาวิ่งไปในทางวัตถุนิยม ทรงรีไปสู่ไฟ ไปสู่ความลุ่มเป็นไฟ ไปสู่นรกชนิดใดชนิดหนึ่งขึ้นมา.

คำว่าพัฒนานั้น เป็นได้ ๒ ความหมาย. พัฒนาในทางธรรมเป็น อย่างหนึ่ง, พัฒนาทางวัตถุทางกิเลสตัณหาอีกอย่างหนึ่ง. แต่ถ้าธรรมะเข้าไป เกี่ยวข้องด้วย ทั่วทุกแห่งในโลก โดยอาศัยศาสนาทุกศาสนาเป็นเครื่องมือแล้ว ความเป็นชาวพุทธก็จะมีเต็มไปทั่วโลก ทุกหนทุกแห่งในโลกนี้. ถ้าเรามีความมุ่งหมาย อย่างนี้ เราก็ต้องฝึกฝนด้วยความออกคถล้นอดทน ที่จะเสียสละความเห็นแก่ตน อย่า เห็นแก่ตนตั้งแต่อย่างต่ำ ๆ ไปจนถึงสูงยิ่ง ๆ ขึ้นไป.

เรามาทนลำบากที่นี้ เพื่อฝึกความไม่เห็นแก่ตน และความไม่เห็นแก่ตน นี้จะขยายออกไปจนถึงระดับเป็นอย่างที่ว่ามานี้ ไม่มีตัวตน ที่จะยกตัวยกตน หรือเห็นแก่ ประโยชน์ตน แล้วก็ทำลายผู้อื่น เอาเปรียบผู้อื่น.

การทำอย่างนี้เอง เป็นการสืบอายุพระพุทธศาสนา. ถ้าท่านผู้ใดถือว่าท่านมี หน้าที่สืบอายุพระพุทธศาสนา ท่านต้องทำอย่างนี้ อย่างอื่นไม่มี. ฉะนั้นเรามารประชุม กันที่นี้ ก็เพื่อทำอย่างนี้ เพราะฉะนั้นการทำอย่างนี้ ก็คือเราได้ช่วยกันสืบอายุพระ - ศาสนาที่แท้จริง ให้ยังคงอยู่เป็นร่วมเงา ที่ร่มเย็นของโลกหรือเป็นบ่ออมปราคการที่แข็งแรง ของโลก เพื่อต่อสู้กับสิ่งที่เรียกว่าอธรรม แล้วโลกนี้ก็จะ เป็นโลกของธรรม โลกของ พระธรรม มีแต่ความสะอาด สว่าง สงบ เยือกเย็นเป็นสุข.

เมื่อท่านทั้งหลายไปคิดดูตามนี้แล้ว ก็จะเกิดสัมโมทัย คือตีปีปราโมทย์ขึ้น ในใจ และคำกล่าวของอาตมาก็จะเป็นสัมโมทัยนียกถา ได้โดยสมบูรณ์ด้วยเหตุนี้. ขอ

ได้โปรดนำไปคิดพิจารณาให้ดี อย่าเห็นแต่เพียงว่า เป็นสัมมนาที่ยกตา หูดเล่นๆ พอให้สบายใจ แต่ที่แท้เป็นเนื้อหาของเรื่องทั้งหมด และจะมีความแท้จริงเป็นแก่นสาร. ต่อมีความจริงแท้เป็นแก่นสาร จึงจะควรปฏิบัติปราโมทย์, ไม่ควรจะปฏิบัติปราโมทย์ ในของเท็จของเทียม ของทำพอเป็นพิธีต้องอะไรทำนองนั้น.

ขอวิงวอนว่าจงได้นำไปคิดดูให้ดี ให้มีปราโมทย์หรือสัมโมทย์อยู่ตลอดเวลา ทั้งที่นี่ และหลังจากที่กลับไปจากที่นี่แล้ว ไปสู่สถานที่ของตนทุกๆ ท่าน เทอญ.

เวลาก็พอดีหมด ขอกล่าวคำสวัสดิ์แก่ทุกคน.

คำยอธรรมบุตร

(เรื่องที่ ๑๓)

ธรรมะ ทำไมกัน ?

บรรยายในการประชุมสมาคมพุทธศาสนาที่วราชอาณาจักร ครั้งที่ ๑๖
ณ คำยอธรรมบุตร สวนโมกขพลาราม อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

๒๑ ธันวาคม ๒๕๑๑

ท่านสาธุชน ผู้สนใจในธรรมทั้งหลาย,

ในการบรรยายธรรมกถาพิเศษนี้ อาตมาจะได้กล่าวโดยหัวข้อ
“ธรรมะทำไมกัน”, ธรรมะทำไมกัน หมายความว่า สิ่งซึ่งเรียกว่าธรรมะนั้น
มีอะไรที่จำเป็นสำหรับเรา และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือบรรดาพุทธสมาคมทั้งหลาย
ที่มีความมุ่งหมายจะเผยแผ่ธรรมะ, เพราะฉะนั้น จะต้องเป็นบุคคลพวกแรก
ที่จะต้องทราบหรือเข้าใจดีที่สุดว่า ธรรมะทำไมกัน. ถ้าไม่มีความเข้าใจใน
ข้อนี้ อย่างเต็มที่แล้ว การกระทำนั้น จะเป็นการละเมอ เป็นการกระทำ
อย่างละเมอ ๆ ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าอับอายด้วย และไร้ประโยชน์ ไร้สาระด้วย. จึงขอได้
โปรดสนใจ ในปัญหาที่ว่า ธรรมะทำไมกัน นี้ให้มากเป็นพิเศษ. ธรรมะเป็น
จุดหมายสำคัญ ที่เราต้องเกี่ยวข้องด้วย ในฐานะ เพื่อประโยชน์แก่ตัวเราเอง และแก่
เพื่อนมนุษย์ทั้งหลาย หรือเรียกรวมกันง่าย ๆ ว่า แก่โลกทั้งหมด. เกี่ยวกับอานิสงส์

ของธรรมะนี้มีมาก ไม่อาจจะบรรยายโดยรายละเอียด จึงต้องบรรยายกันโดยหัวข้อ เป็น
เค้าๆ ไปเท่านั้น.

เมื่อถามถึงว่า **ธรรมะทำไมกัน** สำหรับบุคคลสมัยนี้ หรือยุคนี้แล้ว
ควรจะนึกไปถึง คำอีกคำหนึ่ง คือคำว่า **กลียุค**. ข้อความในพระคัมภีร์เช่นปฐม-
สมโพธิเป็นต้น ก็ได้กล่าวไว้ว่า พระพุทธเจ้าทรงอุบัติขึ้นในโลกนี้ ในกลียุค. การแบ่ง
โลกเป็นยุค ๆ นี้ เป็นเรื่องของพวกพราหมณ์ บัญญัติกันไว้ ตั้งแต่ก่อนพระพุทธเจ้า
ก็ได้ หรือจะบัญญัติทีหลังก็ได้, แต่ความสำคัญมันอยู่ตรงที่ความหมาย ของคำว่า
กลียุค และได้เน้น ในข้อที่ว่า **พระพุทธเจ้าทรงอุบัติขึ้นในโลก ในกลียุค**.

กลียุค คือยุคที่โลกมีความเสื่อม มีความทุกข์ร้อน มีความลำบากยากเข็ญ.
สำหรับอินเดีย ในสมัยพระพุทธเจ้าทรงอุบัติขึ้นนั้น มีความลำบากยากเข็ญ ด้วยเรื่อง
ความคิดเห็น ถือกันเป็นปัญหาใหญ่ กำลังมีความคิดเห็นที่ผิด ซึ่งไปหลงที่จะแก้ปัญห
ต่าง ๆ ด้วยการบูชาญ้อย่างนี้เป็นต้น ซึ่งเรียกกันว่า เป็นยุคที่มีความมืดทางวิญญาณ.
เพราะฉะนั้น ความหมายของคำว่า **กลียุค** ก็คือ ยุคที่โลกกำลังมีปัญหา กำลัง
เดือดร้อน.

บัดนี้ ก็ล่วงมาสองพันกว่าปีแล้ว คำว่ากลียุคมีความหมายอย่างไรบ้าง
อาตมาเชื่อว่า ยังมีความหมายตามเดิม และยังร้ายไปกว่าเดิมเพราะว่าโลกนี้กำลังมีวิกฤต-
กาลดาวร คือการเบียดเบียนกันเป็นการดาวร ทั้งต่อหน้าและลับหลัง. สงครามร้อน
เป็นเรื่องการเบียดเบียนกันต่อหน้า, สงครามเย็นเป็นเรื่องเบียดเบียนกันลับหลัง;
สงครามใต้ดินหรืออะไรทำนองนี้เดี๋ยวนี้กำลังมีมากขึ้น ๆ ในโลก ก็ควรจะถือว่า โลก
นี้กำลังอยู่ในกลียุคไปตามเดิม.

แต่ถึงอย่างไรก็ดี มันยังไม่มีค่าสำคัญมากเท่าๆ กับว่า ในตัวบุคคลคน
 หนึ่ง ๆ นั้นแหละ กำลังมีกสิยัค. โดยส่วนตัวในใจของคนสมัยนี้กำลังมีลักษณะแห่ง
 กสิยัค กำลังเดือดร้อน, กำลังตกเป็นทาสของวัตถุ, กำลังให้โอกาสแก่กิเลสตัณหา
 มากขึ้น ๆ จึงมีความทุกข์ร้อนอยู่ในจิตใจของมนุษย์ในสมัยนี้มากขึ้น จึงเรียกว่า
 กสิยัคคนนั้นกำลังมีอยู่ในใจของคนทุกคน ในเวลานี้. จึงเป็นการสมควรอย่างยิ่ง
 ที่จะมีธรรมะเป็นเครื่องขจัดปัญหาข้อนี้. ความหมายของคำว่า กสิยัคคนนั้น หมายถึง
 เรื่องของโลก ผ่นดินก็ได้ หมายถึงเรื่องของมนุษย์เป็นส่วนรวมก็ได้ แต่ไม่สำคัญ
 เท่ากับเรื่องทีบุคคลคนหนึ่งกำลังมีกสิยัคอยู่ในใจของตน ฉะนั้นธรรมะมีขึ้นก็เพื่อที่จะแก้
 ไขปัญหาข้อนี้ เพื่อจะบดเบ้าความเป็นกสิยัคคนนั้นให้หมดไปจากใจ นี้แหละเราจะได้คู่กัน
 ต่อไปว่า มันจะได้อะไรที่ดีมากไปกว่านี้.

การที่เรามาประชุมกัน ด้วยการลงทุนหลายอย่าง หลายทาง เพื่อพุทธธรรม
 ของพระพุทธเจ้านี้ เราจะได้อะไร โลกนี้จะได้อะไร, อาตมาคิดว่า ไม่มีอะไรมาก
 ไปกว่า การที่จะกำจัดออกไปเสียได้ ซึ่งความเป็นกสิยัค. ความเป็นกสิยัคโดยส่วน
 รวม ก็กำจัดออกไปเสียให้ได้, ความเป็นกสิยัคโดยส่วนตัวคน ๆ หนึ่ง ก็ต้อง
 กำจัดออกไปเสียให้ได้ ถ้าได้อย่างนี้แล้วก็เป็นอย่างนี้ได้หมด ได้อย่างครบถ้วน
 สมบูรณ์.

ทีนี้ธรรมะนี้มีความจำเป็นแก่เราอย่างไร มีความจำเป็นแก่โลกอย่างไร เชื่อ
 ว่าท่านทั้งหลายส่วนมาก ก็ได้สนใจกันมาแล้วไม่น้อยเหมือนกัน. ฉะนั้นข้อที่ต้องมา
 พุทกันอีก หรือมาตักเตือนกันอีก จึงมักจะไปมีอยู่ในสิ่งเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่เราไม่ค่อยจะ
 มองกัน หรือมองข้ามไปเสีย.

ในเรื่องนี้อาตมาอยากจะสรุปไว้ เป็นหัวข้อสั้น ๆ ว่า : ถ้าปราศจากธรรมะ
 เสียแล้วจะไม่มีอะไร ๆ ชนิดที่มนุษย์ควรจะต้องการ หรือกำลังต้องการกันอยู่. ยก

ตัวอย่างเช่นว่า เรากำลังต้องการสิทธิของมนุษยชนที่เสมอกัน นี่เป็นความเรียกร้องต้องการสิทธิของมนุษยชน แต่ไม่มีใครพูดว่าต้องการธรรมะเลย. **ความเห็นแก่ตัว** **ลระภะม้ง** ที่ทำให้เรียกร้องสิทธิมนุษยชน ไม่ได้เรียกร้องธรรมะ เพราะมองข้ามธรรมะไปเสีย ไปมองเห็นแต่สิทธิมนุษยชนที่จะเรียกร้องอย่างนี้ ตามความต้องการของตน. นั่นแหละคือร่องรอย หรือนิहितแห่งความเห็นแก่ตัว มันจึงไม่ได้สัมตามความปรารถนา. เพราะว่า ถ้าไม่มีธรรมะแล้ว สิทธิมนุษยชนไม่มีความหมายเลย จะพูดกัน ก็พูดกันแต่ปากเท่านั้น, จะตั้งองค์การอะไรขึ้นมา เพื่อเรียกร้องหรือรักษาสิทธิมนุษยชน ก็เป็นเรื่องลระเมอเพื่อผ่นทั้งนั้น, ถ้าขาดธรรมะเสียอย่างเดียวแล้ว ความหมายของคำว่า สิทธิมนุษยชนก็ไม่มี.

เราจะเห็นได้โดยง่าย ในข้อที่ว่า สิทธิมนุษยชนนี้ ทุกคนก็รู้จักและต้องการ, แต่แล้วทำไมจึงมีไม่ได้ มีแต่การละเมิดสิทธิของกันและกัน. นี้ก็เพราะขาดธรรมะ ในข้อที่ว่า บังคับตัวเองไม่ได้, บังคับตัวเองไม่ได้ เพราะขาดธรรมะ เพราะขาดธรรมะ จึงไม่มีการบังคับตัวเอง. นี่มันไม่ใช่ไม่รู้ ไม่ใช่เราไม่รู้ หรือไม่รู้จัก, และไม่ใช่เพราะไม่มีใครคอยห้าม. มีคนคอยห้าม มีกฎหมายหรือมีอะไรคอยควบคุม และไม่ใช่เพราะไม่มีองค์การ เช่นองค์การสหประชาชาติ; แม้มีองค์การเช่นองค์การสหประชาชาติ มันก็ยังไม่ได้ด้วยตัวเอง เพราะว่ามันขาดธรรมะ, ไม่ใช่เพราะไม่รู้, ไม่ใช่เพราะไม่มีใครคอยห้ามปราม, ไม่ใช่เพราะไม่มีองค์การที่มีหน้าที่อย่างนี้, นี่ไม่ใช่ทั้งนั้น.

การละเมิดสิทธิมนุษยชนมี เพราะคนขาดธรรมะ นี้เป็นตัวอย่างซึ่งอาตมา ได้กล่าวไปว่า อะไร ๆ ที่เราต้องการจะให้มีหรือกำลังชวนชวยจะให้มี มันมีไม่ได้เพราะขาดธรรมะเพียงอย่างเดียว ถ้ามีธรรมะเสียเพียงอย่างเดียวเท่านั้น สิ่งที่เราปรารถนา หรือควรจะให้ผ่นนั้น ก็จะมีเป็นอย่างยิ่งครบถ้วนบริสุทธ์บริบูรณ์.

ขอย้ำเรื่องคำว่า “ประชาธิปไตย” อีกสักครั้งหนึ่ง ทั้งนี้ได้กล่าวข้างแล้ว เมื่อวานนี้ ว่าความเป็นประชาธิปไตยนั้น เป็นสิ่งที่เกิดทูนุชชายก้องเรียกร้องกันนักหนา ในสมัยนี้ แต่แล้วก็เรียกร้องกันไปอย่างละเมอ อย่างคนละเมอ เพราะว่าเรียกร้องไปตามกิเลสตัณหาของตน ต้องการประชาธิปไตยตามกิเลสตัณหาของตน ไม่ใช่ประชาธิปไตยที่ถูกต้องของธรรมชาติ กล่าวคือธรรมะ.

ทำไมไม่เรียกว่าธรรมาธิปไตย แต่ไปเรียกว่าประชาธิปไตย. ลองเปรียบเทียบคำสองคำนี้ดู ว่ามันมีความหมายแตกต่างกันอย่างไร และอะไรน่าอันตรายกว่า. เมื่อพูดว่าประชาธิปไตย ก็เอาประชาชนเป็นใหญ่; เมื่อพูดว่าธรรมาธิปไตย ก็เอาธรรมะเป็นใหญ่. การเอาประชาชนเป็นใหญ่นั้น มันยังกำกวมและอันตราย เพราะเรายังรู้ไม่ได้ว่าประชาชนนั้นเป็นคนดีหรือคนเลว; ถ้าประชาชนเป็นคนเลวขาดธรรมะแล้ว สิ่งที่ทำไปโดยประชาชน เพื่อประชาชน ของประชาชนนั้น ก็คือการทำโลกนี้ให้เป็นนรกนั่นเอง ไม่มีความหมายอะไรเลย เพราะขาดธรรมะ; แต่ถ้ามีธรรมะแล้ว ก็ทำโลกนี้ให้เป็นสิ่งประเสริฐวิเศษ เป็นสังคมที่วิเศษที่สุดของบรรดาสัตว์ทั้งหลาย. ที่นี้เราดูให้ดี เราจะเห็นได้ว่า ประชาชนในโลกสมัยนี้ กำลังตกเป็นทาสของวัตถุนิยม หนักขึ้น ๆ อย่างรวดเร็วไม่อยู่. เมื่อประชาชนทั้งหมดเป็นทาสของวัตถุนิยมแล้ว ประชาธิปไตย ก็มีความหมายแต่เพียงว่า ช่วยกันทำโลกนี้ให้เป็นทาสของวัตถุเร็ว ๆ เข้าเท่านั้นเอง และผลที่จะเกิดขึ้นก็คือ การเบียดเบียน เพราะว่าวัตถุเป็นที่ตั้งแห่งความลุ่มหลง ปราศจากธรรมะแล้ว ยิ่งมีความลุ่มหลงมาก ลุ่มหลงแล้วก็เห็นแก่ตัว ก็เบียดเบียนกันอย่างที่กำลังเป็นอยู่นี้.

ขอให้คิดดูให้ดี ๆ ในข้อนี้ ว่าการศึกษาที่มุ่งไปแต่ทางวัตถุ การศึกษาของโลกทั้งโลก การงานการก้าวหน้า การประติษฐอะไรต่าง ๆ ทุกอย่างแห่งสมัยนี้ ล้วนแต่เป็นการมุ่งหมายวัตถุ ทำไปเพื่อวัตถุ จนมากมายท่วมทับ เรื่องทางธรรม หรือทางศาสนา

อย่างที่จะกล่าวไม่ได้ หรือคำนวณไม่ไหว เราจึงได้เห็นแต่ภาวะที่น่าทุเรศ น่าสังเวช น่าเศร้ามากขึ้นในโลกนี้. นี่คือการก้าวหน้าของโลกในปัจจุบันนี้ ซึ่งย่อมจะแสดงอยู่แล้วว่าประชาชนในโลกกำลังเป็นทาสของวัตถุมากขึ้น และจะนำโลกไปสู่ความเป็นโลกนรกมากขึ้นในทางจิตทางวิญญาณ. พุทกันแต่ประชาธิปไตย แต่ก็ได้คำนึงถึงธรรมะมันก็เป็นอย่างนี้. เพราะฉะนั้นอาตมาคิดศุติเต็มที่แล้ว ก็อยากจะขอกล่าวว่า ประชาธิปไตยของโลกสมัยนี้ สู้ประชาธิปไตยในสมัยโบราณ ในประเทศอินเดีย เช่นของพวกลิจจวีก็ไม่ได้.

ท่านจงพยายามศึกษาค้นคว้าหาเรื่องราว ในทางประวัติศาสตร์มาอ่าน ว่าในสมัยพุทธกาลนั้น รัฐเล็ก ๆ ที่เป็นประชาธิปไตย ก็มีอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพวกลิจจวีมีความเป็นประชาธิปไตยที่น่าดู ยิ่งกว่าสมัยนี้อย่างมากมาย. นี่แหละคิดดูให้คิดเถิดว่าความเป็นประชาธิปไตยนั้น ไม่ใช่ของใหม่ มีมาแต่โบราณ แม้ในครั้งพุทธกาลก็ได้มีแล้วอย่างดีที่สุด. ขอเรียนให้ไปศึกษาเอาจากเรื่องราวของพวกลิจจวี ในประเทศอินเดียในสมัยนั้น. และแม้จะย้อนหลังไปดูเรื่องราวตั้งที่กล่าวไว้ใน *กาสีวรรค ที่มณีกาย* เป็นต้น ก็ยังพบว่า *คนรู้จักประชาธิปไตยกันมาแล้ว ตั้งแต่สมัยดึกดำบรรพ์* แต่ไม่บอกได้ว่าหลายแสนปีหรือหลายล้านปี แต่ว่าดึกดำบรรพ์ คือตั้งแต่สมัยแรกที่มนุษย์เริ่มมีความรู้สึกว่าจะต้องพร้อมใจกันมอบอำนาจให้บุคคลที่ดีที่สุด เป็นผู้ปกครองแล้วก็เปลี่ยนได้ตามความต้องการของตน.

นี่เราจะเห็นได้ว่า ความเป็นประชาธิปไตยของสัตว์โลก ในโลกนี้มีได้เกิดขึ้นแต่เลวลง และแม้ยังจะพุกกันมากในสมัยนี้ ก็เป็นประชาธิปไตยชนิดที่เป็นทาสของวัตถุ เป็นเรื่องเลวร้ายยิ่งไปกว่าประชาธิปไตยในสมัยพุทธกาล หรือก่อนพุทธกาลนานไกล. นี่แหละคิดเถิด คำว่าประชาธิปไตยมีความหมายอะไร ถ้าปราศจากสิ่งที่เรียกว่าธรรมะ.

ที่นี้เราลองดูให้กว้าง ๆ ออกไปว่า ถ้าเป็นธรรมาธิปไตยแล้ว ก็หมดปัญหา จะใช้ระบบไหนก็ตาม ถ้าธรรมะเข้าไปเกี่ยวข้องแล้ว ก็เป็นธรรมาธิปไตยไปหมด. สมมติว่า จะใช้ระบบเผด็จการ ผู้เผด็จการเป็นผู้ประกอบด้วยธรรมอย่างยิ่งแล้ว ก็ไม่เป็นเผด็จการไปได้ มันก็เป็นธรรมาธิปไตยอยู่นั่นเอง หรือเราจะใช้ระบบประชาธิปไตยอย่างที่ใช่ ๆ กันอยู่นี้ ถ้าทุกคนที่มีสิทธิ์มีเสียง ที่จะออกเสียงเป็นผู้มีธรรมะแล้ว มันก็กลายเป็นธรรมาธิปไตยไปหมด ฉะนั้นขอให้ถือว่าโลกนี้จะรอดได้เพราะความเป็นธรรมาธิปไตย ไม่ใช่ธรรมาธิปไตยอย่างไหนเลย.

ขอให้คิดถึงให้ถี่ ๆ ว่า ธรรมะมีความสำคัญแก่โลกถึงขนาดนี้ เราชาวพุทธ-สมาคมต้องการธรรมะ ต้องการที่จะให้ธรรมะแพร่ไปทั่วโลก เราก็จะต้องรู้คุณค่าของสิ่งที่เรียกว่าธรรมะ ถึงขนาดนี้ : ถ้าทุกคนขาดธรรมะแล้ว ประชาธิปไตยก็คือการทำโลกนี้ให้เป็นโลกของนรก คือเต็มไปด้วยความทุกข์ทรมาน. ลองคิดดูว่า ถ้าประชาธิปไตยของบุคคลที่เป็นทาสของวัตถุ มันก็หมายความว่า ในโลกนี้ก็จะมีคนสองพวก คือคนมั่งมีหรือนายทุนพวกหนึ่ง และคนยากจนอีกพวกหนึ่ง โลกนี้มีแต่นายทุนกับคนยากจน ที่จะต้องต่อสู้กันไปไม่มีที่สิ้นสุด เป็นวิกฤตกาลถาวร.

ที่นี้ถ้าสมมติว่า ธรรมะมี ธรรมะเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ความเป็นนายทุนก็หายไป ความเป็นกรรมกรก็หายไปจะเหลือแต่บิดากับบุตร มนุษย์ในโลกจะเหลืออยู่เพียง ๒ จำพวกคือ บิดากับบุตร. ผู้ที่มีทรัพย์ มีอำนาจ มีอะไรเป็นผู้เข้มแข็งนั้น ตั้งอยู่ในฐานะเป็นบิดา, และผู้ที่ยากจนอ่อนแอกว่า ก็ตั้งอยู่ในฐานะเป็นบุตร.

คำที่น่าสนใจคำหนึ่ง ที่ใช้กันอยู่ในภาคเหนือ คือคำว่า พ่อเลี้ยง หรือ แม่เลี้ยง ก็ตาม เข้าใจว่าแต่เดิมจะมีความหมายพิเศษที่สุด คือเป็นเครื่องรางอันศักดิ์สิทธิ์ ที่จะป้องกันลัทธินายทุนไม่ให้เกิดขึ้นในโลก. ความเป็นพ่อเลี้ยง แม่เลี้ยงนี้ มีลักษณะเป็น

บิดามารดา ไม่ใช่ทายาท. ถ้าชนบทรรมนิยมประเพณีนี้ ยังมีอยู่แล้วจะวิเศษที่สุด จะไม่มีนายทุนและกรรมกรเกิดขึ้นเพื่อต่อสู้กัน, จะมีแต่บิดากับบุตรที่อยู่กันอย่างผาสุก. ผู้ที่เป็นพ่อเลี้ยงแม่เลี้ยงนั้นก็คือผู้ข่มขู่ผู้ที่เป็นบุตร กรรมกรหรือคนที่ยากจนนั้น เป็นผู้ที่ถูกข่มขู่.

คนเราในโลกนี้จะเสมอกันไม่ได้ ใครจะมาพูดว่า จะทำให้คนทุกคนเสมอกันกันนี้ จะเป็นคนบ้า แม้จะมีปัญหาว่าโลกกำลังระส่ำระสาย เพราะความเป็นอยู่ของคนไม่เท่ากัน เราจะต้องจัดกระทำไปในลักษณะที่ให้คนมีอะไรเท่า ๆ กัน โลกนี้จะมีสันติภาพนี้ก็คือคนบ้า. เพราะที่ไม่สามารถจัดคนให้เหมือนกันได้ อย่างที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า **สัตว์ทั้งหลายต้องเดินไปตามกรรม** กรรมจะจำแนกสัตว์ทั้งหลายให้เป็นประเภท ๆ ไป โดยส่วนใหญ่ก็คือ จะมีผู้ที่มีกำลัง มีอำนาจเข้มแข็ง และจะมีผู้ที่ย่อน อ่อนแอและอ่อนแอ เพราะว่าร่างกายก็ไม่เหมือนกัน มันสมองก็ไม่เหมือนกัน สติปัญญา ก็ไม่เหมือนกัน อะไร ๆ ก็ไม่เหมือนกัน มันจึงต้องต่างกัน เมื่อต่างกันแล้วจะแก้ปัญหานี้อย่างไร มันก็ต้องแก้ปัญหากับคนที่เข้มแข็งกว่าช่วยคนที่อ่อนแอ เมื่อเป็นได้ อย่างนี้ ก็ไม่มีปัญหาอะไรเกิดขึ้น ในการที่โลกนี้จะมีควมวุ่นวาย.

ลัทธิพุทธศาสนา เรียกหาความเสมอกันนั้น หมายถึง ความเสมอกันตามสัดส่วนแห่งความสามารถ. พวกที่มีสติปัญญาน้อยก็เป็นกรรมกร เขาก็ได้รับสิทธิหน้าที่สมส่วนไป แล้วพวกที่มีสติปัญญามาก ก็เป็นเจ้าของงานเจ้าของทรัพย์สินสมบัตินี้ก็เรียกว่ามีสิทธิ์ มีหน้าที่สมสัดส่วนไปแล้ว. แต่เวลานั้นยังไม่พอ มันต้องมีธรรมะเข้ามาให้รู้ว่า เมื่อมีความเหลื่อมล้ำกันอยู่อย่างนี้แล้ว มันก็ต้องประพடுத்தให้ถูกต้องตามทีธรรมชาติต้องการ คืออย่าให้เป็นปัญหาเกิดขึ้นมาได้ ฉะนั้น จึงมีธรรมะในข้อที่ว่า คนที่เข้มแข็งต้องช่วยคนที่อ่อนแอ โดยที่เราไม่ต้องมีอะไรเสมอกันในทางวัตถุ.

เดี๋ยวนี้กำลังเรียกร้องความเสมอกันในทางวัตถุ และต่อสู้เพื่อเหตุนี้ โลกนี้ จึงวุ่นวาย พุทธศาสนาจะเหมือนกับลัทธิคอมมิวนิสต์ไม่ได้ ก็ที่ตรงนี้ คือตรงที่พุทธศาสนา จะยังคงยืนยันข้อที่ว่า ทุกคนจะเสมอกันไม่ได้ และผู้ที่เข้มแข็งกว่าหรือสูงกว่า จะต้องช่วยเหลือคนที่อ่อนแอ หรือต่ำกว่าเสมอไป.

เราก็สรุปความได้ว่า ถ้าโลกนี้มีแต่นายทุนกับกรรมกร ก็เป็นโลกของสัตว์ นรก, ถ้าโลกนี้มีแต่บิดากับบุตร ก็เป็นโลกของพระศรีอารีย์. ความเป็นบิดากับ บุตรจะเสมอกันไม่ได้ แต่แล้วมันก็ยังมีความเป็นโลกของพระศรีอารีย์ได้ โดยที่ทุกคน ยินดีตามที่กรรมจัดสรรให้ ว่าตนจะต้องอยู่ในสถานะอย่างไร และผู้ที่อยู่ในสถานะ ที่เข้มแข็งกว่า ก็ช่วยเหลือคนที่อ่อนแอเสมอไป ซึ่งเป็นความมุ่งหมายของธรรมะ ตาม กฎของธรรมชาติ.

นี่แหละท่านทั้งหลาย จะมองเห็นได้ว่าความสำคัญมันขึ้นอยู่กับคำว่า ธรรมะ เพียงคำเดียว ขาดธรรมะแล้วมนุษย์ก็ไม่ใช่มนุษย์ โลกนี้ก็จะเป็นโลกของสัตว์นรก ไปทันที, มีธรรมะแล้ว โลกนี้ก็จะเป็นสวรรค์ หรือเป็นโลกของพระศรีอารีย์ไปได้ทันที มันขึ้นอยู่กับคำว่าธรรมะเพียงคำเดียวอย่างนี้.

ที่มันก็มีปัญหาต่อไปว่า มันเป็นธรรมะจริง หรือว่าธรรมะปลอม เดี่ยวนี้คนทุกคนเขาก็อ้างว่ามีธรรมะ ไม่ว่าจะคนพวกไหน ชาติไหน ภาษาไหน องค์การไหน ก็อ้างธรรมะด้วยกันทั้งนั้น. พุทธถึงความเป็นธรรม พุทธถึงความจริง พุทธถึงความยุติธรรม ความถูกต้องกันทั้งนั้น รวมความว่าพุทธถึงธรรมะกันทั้งนั้น แต่ แล้วก็ต้องดูให้ดีๆ มันเป็นธรรมะจริงหรือธรรมะปลอม.

หากธรรมะที่ประกอบอยู่ด้วยความเห็นแก่ตัว ตั้งรากฐานอยู่บนความเห็นแก่ตัว แล้ว เป็นธรรมะปลอมทั้งนั้น; แม้ว่ามันจะเป็นไปตามกฎธรรมดาสามัญ. ตั้งตัวอย่างที่

ยกมาให้เห็นข้างต้นว่า การเรียกร่องสติธิมนุชยชนนี้ มันเป็นธรรมะความเห็นแก่ตัว ถ้ามันขาดธรรมะจริงแล้ว มันจะมีไม่ได้; มีธรรมะจริงแล้ว ไม่มีความเห็นแก่ตัวแล้ว ก็ไม่ต้องเรียกร่อง ไม่มีใครละเมิดสิทธิของใคร. ธรรมะจริงเป็นไปตามกฎของธรรมชาติ อย่างบริสุทธิ์ผุดผ่อง, ธรรมะปลอมก็คือ เป็นไปตามอำนาจของความคิดนึกของบุคคลผู้มีความเห็นแก่ตัว.

ที่นี้เรามีปัญหากันว่า จะศึกษาอย่างไร ทำความเข้าใจกันอย่างไร ในเรื่อง ธรรมะจริง ธรรมะปลอม อาตมาก็ขอสรุปอย่างที่เคยสรุปแล้ว สรุปอีกว่า **จงเอาความเห็นแก่ตัวนั้นแหละเป็นหลัก** เอาความเห็นแก่ตัว หรือความไม่เห็นแก่ตัวนั้นแหละเป็นหลัก. ถ้ามันตั้งเค้าเงื่อนขึ้นมาจากความเห็นแก่ตัวแล้ว เป็นธรรมะปลอม ก็จะต้องแก้ไขให้ถูกต้อง โดยทำลายความเห็นแก่ตัวให้น้อยลงไป น้อยลงไป น้อยลงไป จนหมดสิ้น, ธรรมะปลอมก็จะกลายเป็นธรรมะจริงขึ้นมาได้.

อย่างทำบุญไปสวรรค์ อย่างนี้เป็นธรรมะจริงหรือธรรมะปลอม, ตามความรู้สึกของอาตมาเห็นว่าเป็นธรรมะปลอม, เพราะมีความเห็นแก่ตัว ถ้าทำไรเกินควร มันก็เป็นเรื่องธรรมะปลอม แต่ว่าเราแก้ไขได้ โดยเปลี่ยนเป็นว่าทำบุญนี้เพื่ออะไร ? เพื่อทำลายความเห็นแก่ตัว ให้ไปเห็นแก่ผู้อื่น ทำบุญลงไปเท่าไรก็คือขวางความเห็นแก่ตัวออกไปเท่านั้น มันมีความเห็นแก่ตัวน้อยลงไป จนหมดความเห็นแก่ตัว มันก็เป็นการทำบุญที่แท้จริงยิ่งขึ้นมา จากการทำบุญเอาหน้า จากการทำบุญ ไปสวรรค์ จากการทำบุญอะไรที่เป็นการเห็นแก่ตัวนั้น มาเป็นการกระทำเพื่อทำลายความเห็นแก่ตัว เพื่อไม่มีตัว เพื่อเห็นแก่ผู้อื่น. **นี้เรียกว่าเราจะต้องระวังกันให้มากในฐานะที่เป็นผู้ต้องการธรรมะ และต้องการเผยแผ่ธรรมะให้มันถูกธรรมะจริง.**

เดี๋ยวนี้เป็นห่วงที่ว่าอะไร ๆ ภายใต้อัศจรรย์ธรรมะนี้ มันจะเป็นของปลอมไปหมดแล้ว. จะยกตัวอย่างที่เคยยกซ้ำ ๆ ซาก ๆ อีกว่า เรื่องสมบัติของนักกีฬา

ที่เราต้องการกันนักหนา ความเป็นนักกีฬา เราต้องการกันนักหนา เพราะว่าความเป็นนักกีฬาโดยแท้นั้น มันหมายถึงไม่เห็นแก่ตัวเป็นเครื่องมือทำลายความเห็นแก่ตัว เราจึงจัดการเล่นกีฬานี้มา เพื่อเป็นบทเรียนสำหรับฝึกฝนความไม่เห็นแก่ตัว ระเบียบหรือความนิยมอะไรก็ตาม ที่เนื่องจากการกีฬาแล้ว ต้องตั้งรากฐานอยู่บนรากฐาน คือความไม่เห็นแก่ตัว มันจึงจะเป็นกีฬาริสุทธ์ หรือเป็นธรรมะ.

แต่เดี๋ยวนี้เป็นอย่างไร ท่านทั้งหลายลองพิจารณาที่สนามกีฬานี้แหละ คือที่พอกพูนความเห็นแก่ตัว เพื่อฝึกความเห็นแก่ตัว. ในสนามกีฬานี้แหละมีคำว่า แก่แค้น มีการกระทำเป็นการแก่แค้น อย่างนี้มันหมดความหมายของความเป็นนักกีฬาเสียแล้ว คือ ถ้ามีความรู้สึกน้อยเนื้อต่ำใจ เสียหน้า ละอาย เหลล่านเป็นต้น นี้หมดความเป็นนักกีฬาเสียแล้ว. และเมื่อชนะก็รับด้วยชนะนั้นมาเชิดชู ยกหูชูหางวิ่งไปรอบ ๆ สนามกีฬา นี้มันก็หมดความเป็นนักกีฬาแล้ว.

การเล่นกีฬาที่ไรก็ได้เป็นการเพิ่มความเข้มแข็งอันธพาล ความเป็นนักกีฬามันจึงหมดไป มันจึงได้รับผลจากการกีฬาตรงกันข้าม คือสร้างความเป็นอันธพาลขึ้นมา ในสนามกีฬานี้ และมีผลเป็นอย่างไร มีปรากฏการณ์เป็นอย่างไร ท่านก็เห็นกันอยู่แล้ว ทราบกันอยู่แล้วในหน้าหนังสือพิมพ์ หรือในอะไรก็ตาม. อย่างในที่สุด ที่เราพูดกันมากในเวลานี้ก็คือ เรื่องระเบิดขวด อย่างนี้เป็นต้น นั่นคือ เป็นผลที่ผลิตออกมาจากสนามกีฬาในที่สุด แล้วจะมีประโยชน์อะไร.

สมัยก่อนการกีฬานี้ไม่มีแพ้ไม่มีชนะ นี่เป็นการฝึกธรรมะโดยตรง ไม่มีความรู้สึก ว่าแพ้หรือชนะนี้เป็นธรรมะอย่างยิ่ง. เพราะว่าผู้แพ้ก็ต้องนอนเศร้าเสียใจ เป็นทุกข์ ผู้ชนะก็ถูกอาฆาตดูถูกของแวม จะน้อยอย่าเป็นผู้แพ้ และผู้ชนะเลย จะนอนเป็นสุข พระพุทธเจ้าท่านว่าอย่างนี้ นั่นแหละคือ *sporting spirit* ของพระพุทธเจ้า ที่ได้ตรัสยืนยันไว้เป็นพระพุทธานุชาต คือความไม่มีแพ้และไม่มีชนะ.

ที่นี้ เราไปแย่งความชนะกันในสนามกีฬา พอกพูนนิสัยความเป็น
 อันทพาล ; แม้ที่สุดคำที่เอามาพูดจากันเกี่ยวกับกีฬาก็เป็นคำผิดพลาดไปหมด ในวิทยุ
 กระจายเสียง ของสถานีที่มีเกียรติ ส่งกระจายข่าวเกี่ยวกับกีฬามีคำว่า **แก๊สตัน** มีคำว่า
เสียหน้า มีคำอะไรที่เป็นในเรื่อง ที่ไม่ใช่ในกีฬาทั้งนั้น. นี่ก็แปลว่าล้มตัวกันไป
 หมดแล้ว ทั้งในสนามกีฬาและทั้งในวิทยุกระจายเสียง, ความเป็นนักกีฬาก็เลยสูญไป
 จนหมดสิ้น เพราะไม่มีธรรมะ เพราะขาดธรรมะ.

นี่ก็เรียกว่าสิ่งที่เคยเทิดทูนบูชากันนักหนา คือความเป็นนักกีฬานั้น มันสูญ
 สิ้นไปจากโลก. จะเป็นการแข่งขันภายในประเทศก็ดี ระหว่างชาติก็ดี ล้วนแต่เป็น
 อย่างเดียวกันทั้งนั้น, มีหลักฐานปัจจุบันยืนยันไม่ต้องแก้ตัว. ก็เป็นอันว่าโลกกำลัง
 หมดความเป็นนักกีฬามากขึ้นทุกที คำว่ากีฬาไม่มีความหมายอะไรมากไปกว่า เป็นที่
 สำหรับสร้างความเป็นอันทพาล มนุษย์ก็หมดที่พึ่ง. นี่ก็เป็นตัวอย่างอันหนึ่ง ที่ว่าขาด
 ธรรมะแล้วไม่มีความเป็นนักกีฬา ในโลกนี้.

ที่นี้ขอภัยที่ว่า จะยกตัวอย่างสักอันหนึ่ง เกี่ยวกับธรรมะ ให้ใกล้ตัวเข้ามา
 ที่สุดว่า ธรรมะในความเป็นสามีภรรยา ธรรมะในความเป็นพ่อแม่ เมีย น้าอาจะเป็นสิ่งที่
 ท่านทั้งหลายยังไม่อาจเคยคิดก็ได้. ถ้าถือตามหลักธรรมหรืออารยธรรมในประเทศ
 อินเดีย ซึ่งเป็นบ่อเกิดของพระพุทธศาสนา เขาถือว่าทุกระดับทุกตอนของชีวิต เป็นการ
 ประพฤติธรรมะ.

มนุษย์เกิดมาจะต้องมีวิวัฒนาการเจริญขึ้นตามลำดับเป็นขั้นเป็นตอน เป็น
 ตอน ๆ ไป, ทุก ๆ ขั้นทุก ๆ ตอน, มีธรรมะหรือเป็นการประพฤติธรรมะ. เช่น
 เด็กเกิดมาก็ต้องประพฤติธรรมะของเด็ก มีโอกาสที่จะประพฤติธรรมะของเด็ก, เป็น
 คนหนุ่มคนสาวก็มีโอกาสจะประพฤติธรรมะของความเป็นหนุ่มเป็นสาว, เป็นสามีภรรยา

ก็เป็นโอกาสที่จะประพาศิธรรมะของความเป็นสามภรรยา จะกระโดดข้ามไปเสียไม่ได้ และจะเว้นเสียก็ไม่ได้ เพราะธรรมชาติกำหนดไว้อย่างนั้น ว่าคนจะต้องมีวิวัฒนาการอย่าง ถูกต้องไปตามลำดับ จึงจะถึงจุดหมายปลายทาง กล่าวคือพระนิพพาน.

เดี๋ยวนี้ ความเป็นัวเมียนี้ ไม่มีใครคิด ไม่มีใครนึกว่าเป็นเรื่องของธรรมะ หรือเป็นโอกาสแห่งการประพาศิธรรมะ, มันก็กลายเป็นเรื่องกิเลสค้นหาไปเสียเท่านั้นเอง ถ้าเราจะพิจารณาคูให้ตี ก็จะเห็นได้ว่าทุกชั้นทุกตอนของชีวิต มีความจำเป็นที่จะต้องมีการ ธรรมะ ระบบใดระบบหนึ่ง. ในความเป็นสามภรยานั้น ยังมีธรรมะที่ประพาศิได้ยาก; เพราะว่าเป็นสามภรยานี้ มองกันไปแต่ในแง่ของกิเลสค้นหาไปเสียหมด, ไม่ได้มองไปว่านั่นก็เป็นบทเรียนบทหนึ่ง ที่จะต้องสอบไล่ให้ได้ดี แล้วผ่านไปให้ได้ดีที่สุด.

ท่านจงไปคิดเสียใหม่ว่า การที่ต้องมีการสมรสเป็นสามภรยานี้ เป็นบทเรียนบทหนึ่งที่จะต้องเรียนให้ดี และจะต้องสอบไล่ให้ได้ให้ดี จึงจะเป็นผู้ที่ก้าวหน้าไปตามทางของธรรมะ มีนิพพานเป็นจุดหมายปลายทาง. ฉะนั้นเราต้องพูดว่า การแต่งงานก็คือการเลื่อนชั้นของชีวิต ในทางการศึกษา และการปฏิบัติชั้นหนึ่ง เพื่อให้มนุษย์ได้เดินไปก้าวหน้าไปตามลำดับ กว่าจะถึงจุดหมายปลายทาง.

ถ้าว่าการแต่งงานเพื่อการมีบุตร มีบุตรนี้เพื่อทำอะไร เพื่อไว้หลงรักหวงแหน หรือไว้เป็นวัตถุสำหรับการประกวดประชันกัน อย่างนั้นหรือ? ลองคิดดูให้ดี ถ้าถือตามหลักธรรมะ ก็จะต้องถือว่า มีบุตรก็เพื่อจะสืบต่อการปฏิบัติธรรมะในโลกนี้ ไว้อย่าให้ขาดสายได้.

ถ้าบิดามารดายังไม่สามารถเข้าถึงนิพพานได้ด้วยตนเอง ก็ทั้งบุตรไว้ให้เดินต่อไป จนกว่าจะถึงจุดหมายปลายทาง คือ นิพพาน. ฉะนั้นการแต่งงานก็เป็นการสืบต่อ,

การแต่งงานเพื่อมีบุตรก็เป็นการสืบต่อการประพฤติธรรมะของคนเรา อย่าให้ขาดตอนลงได้. โดยส่วนตัวก็ตาม โดยส่วนรวมก็ตาม มีบุตรสืบต่อเราไว้ ในโลกนี้ก็มิผู้ปฏิบัติธรรมะต่อไป, หรือพ่อแม่ถึงธรรมะสูงสุดไม่ได้ ก็มอบหมายให้บุตรเดินต่อไปให้ถึงธรรมะที่สูงที่สุด. นี้เรียกว่าเป็นเรื่องของธรรมะ มันเป็นภาระของธรรมชาติที่กำหนดขึ้นว่ามนุษย์จะต้องดิ้นรน ๆ เป็นลำดับไป.

มองดูอีกแง่หนึ่ง เรื่องภาระหรือหน้าที่ที่มนุษย์จะต้องทำ. มนุษย์เกิดมาเพื่อทำหน้าที่ ไม่ใช่เกิดมาเปล่า ๆ. ขอให้ถือว่ามนุษย์ทุกคนเกิดมาเพื่อทำหน้าที่ของมนุษย์. อย่าได้คิดเป็นอย่างอื่น ไม่ต้องคิดจะหลีกเลี่ยงหรืออะไรทำนองนั้น. ถ้ามีสามีหรือมีภรรยา ก็เพื่อจะช่วยแบ่งเบาภาระให้มันเบาลง หรือให้มันน้อยลง ๕๐% มันดีกว่าที่จะทำคนเดียว ๑๐๐% มีผู้แบ่งเบาภาระ ๕๐% ต่อกันและกัน; อย่างนี้มันก็ยังเป็นธรรมะ ยังเป็นการสมรสหรือการแต่งงานที่ประกอบไปด้วยธรรมะ. เพราะฉะนั้น การที่มีการแต่งงาน หรือการสมรส เพื่อประโยชน์แก่การรศอย่างเดียวนั้น มันเป็นขบถ, เป็นขบถต่อธรรมะ มันเป็นการขบถต่อธรรมชาติ. นั่นแหละคือเรื่องศนธรรมชาติ นั่นแหละคือเรื่องไม่เป็นธรรมะ.

ขอให้พิจารณาดู การสมรสของคนสมัยนี้จะไม่ประกอบไปด้วยธรรมะมากนัก เป็นการขบถต่อธรรมะมากขึ้น โลกมันจึงเป็นอย่างนี้ ไม่มีใครแต่งงานด้วยคิดว่าจะเป็นการแบ่งเบาภาระ ๕๐% หรือว่าแต่งงานเพื่อมีบุตรไว้สืบต่อการประพฤติธรรมะของมนุษย์เอาไว้; หรือว่าในกิจการสมรสมีความเป็นผัวเมีย นั่นแหละ คือการปฏิบัติธรรมะอย่างยิ่งและโดยตรง เป็นการกระทำที่ถ้าทำได้ดีแล้ว เป็นบุญกุศลยิ่งกว่าบุญกุศลอย่างอื่นที่กำลังหลงกันอยู่อีก. เพราะว่าถ้ามีชีวิตสมรสอันถูกต้อง มันจะก้าวหน้าไปในทางสูง ซึ่งจะมีความรู้สึกเบื่อหน่ายคล้ายกำหนด เป็นไปเพื่อดับเพื่อหยุดได้จริง. แต่ถ้ามันไปหลงไหลแต่ในเรื่องนี้มันก็ไม่ก้าวหน้า.

จงกตัญญูเถิดว่า แม้ในความเป็นสามีภรรยาก็ยังเป็นสิ่งที่ต้องประกอบอยู่ด้วย
 ธรรมะ นี่เป็นเพียงตัวอย่างบางอย่างในหลายๆอย่างที่จะเอามาเป็นตัวอย่างไม่ไหว เพราะ
 มันมากเกินไป จึงยกเอาตัวอย่างเฉพาะที่จะมักมองข้ามเสีย ไม่เห็นว่าทั้งเนื้อทั้งตัว
 ต้องประกอบด้วยธรรมะทุกเวลานาทีแต่ต้นจนปลาย, **ในชีวิตนี้ต้องประกอบไปด้วย**
ธรรมะ ทุกอย่างจึงจะเป็นไปด้วยดี ทั้งโดยส่วนตัวและส่วนรวม. แม้ที่สุดแต่การ
 ประกอบกิจกรรมในระหว่างเพศ ก็ต้องประกอบไปด้วยธรรมะ จึงจะเป็นไปอย่างถูกต้อง
 ตามที่ธรรมชาติต้องการ เป็นไปเพื่อวิวัฒนาการของมนุษย์ ไปสู่จุดสูงสุดที่มนุษย์จะพึง
 ถึงได้.

ไม่มีอะไรแล้วที่ไม่จำเป็น จะต้องมีธรรมะ ล้วนแต่จะต้องเกี่ยวข้อง
 กันอยู่กับธรรมะทั้งนั้น. นี่เป็นตัวอย่างที่ขอให้ท่านทั้งหลายเอาไปนึกไปคิดให้ดี
 แล้วก็ตอบได้เองว่า ธรรมะทำไมกัน, ธรรมะทำไมกัน, ธรรมะทำไมกัน. คนที่
 ไม่สนใจก็ต้อง พูกว่า ธรรมะ ธรรมะอะไร ทำไมกัน แล้วตัวเองก็ไม่รู้ว่าตัวนั้นเกิดมา
 ทำไม จึงไม่มีความเข้าใจอะไร ๆ หมด ในเรื่องเกี่ยวกับชีวิตจิตใจของตัวเอง. นี้เรียก
 ว่าเป็นคนที่มืด ที่บอด หรือมีอวิชชาเป็นอย่างยิ่ง เพราะขาดธรรมะ.

ที่นี้ข้อที่จะขอร้องให้สนใจเป็นพิเศษอีก ก็มีอยู่ในข้อที่ว่า เรามีความเข้าใจ
 ผิดกันอยู่อย่างหนึ่ง เกี่ยวกับธรรมะที่ถูกแบ่งชั้น พวกเรานี่เองเป็นคนไปแบ่งธรรมะ
 ให้เป็นชั้นนี้ชั้นนั้น ให้เป็นระดับนี้ระดับนั้น. ดูความเก่งกล้าอย่างบ้าหลังของคนซี
 ที่กล้าไปแบ่งธรรมะเอาตามชอบใจของตน. มันเรื่องความเห็นแก่ตัวทั้งนั้น. **พระพุทธ-**
เจ้าได้ตรัสธรรมะไว้ในฐานะเป็นของสำหรับคนทุกคนที่จะต้องปฏิบัติอย่างเดียวกัน
ไม่มีทางที่จะกล่าวว่า คนหนึ่งปฏิบัติไปทางหนึ่ง คนหนึ่งปฏิบัติไปอีกทางหนึ่ง.
 อย่างว่าฆราวาสปฏิบัติไปในทางโลกียะ ไปตามโลก และภิกษุปฏิบัติไปตามทางโลกุตระ
 ไปเหนือโลก แยกทางเดินอย่างหันหลังให้กัน อย่างนี้เป็นคำพูดที่บ้าบอที่สุด ของภิกษุ
 ที่ใช้คำอย่างนี้เพื่อกันลิ้ม.

คำว่า โลกียะ โลกุตตระ นี้ เป็นคำที่เอาเองที่หลัง. พระพุทธเจ้าตรัสว่า ถ้าคำของตถาคตแล้วต้องเป็นโลกุตตราทั้งหมด จะต้องเป็นไปเพื่ออยู่เหนือโลก หรือชนะโลกทั้งนั้น. อย่างนี้ไม่ได้หมายความว่าทุกคนกำลังชนะโลก ทุกคนกำลังพ่ายแพ้แก่โลก และผู้พ่ายแพ้แก่โลกนี้ จะต้องค้นรณพยายามเพื่อจะชนะโลก. ฉะนั้นการปฏิบัตินั้นต้องเรียกว่า โลกุตตระ คือเป็นไปเพื่อชนะโลกทั้งนั้น.

ใครก็ตาม จะยังเป็นเด็ก ๆ อยู่ก็ตาม เขามีความทุกข์อย่างไร มีปัญหาอย่างไร ซึ่งเป็นเรื่องของโลก เด็กคนนั้นจะต้องพยายามเอาชนะให้ได้ เอาชนะปัญหานั้น เอาชนะสิ่งนั้นได้ คือชนะโลก. คนหนุ่มสาวจะมีกิเลสตัณหาอย่างไรก็ตาม เขาจะต้องพยายามเอาชนะกิเลสตัณหาเหล่านั้นให้ได้; นี้เรียกว่าค้นรณเพื่อจะอยู่เหนือสิ่งที่เรียกว่าโลกคือความทุกข์; พระพุทธเจ้าท่านเรียกโลกว่า คือความทุกข์ เรียกความทุกข์ว่าโลก.

แม้การประกอบกิจการงานอาชีพ ทำนา ทำสวน อะไรก็ตาม มันเป็นเรื่องของความทุกข์ ถ้าจะปล่อยไปตามบุญตามกรรม. เราจะต้องเอาชนะให้ได้ด้วยการมีจิตใจอยู่เหนือสิ่งนั้น : อย่าเป็นทาสของสิ่งนั้น อย่าเป็นทาสของวัตถุ อย่าเป็นทาสของผลงาน อย่าทำงานเพื่อเงิน อย่างนี้เป็นต้น. จะต้องทำงานเพื่องาน มันจึงจะอยู่ในลักษณะที่ชนะโลก ขึ้นเหนือโลก. เรากำลังจมโลกอยู่แล้ว จะต้องการจมให้มากไปทำไม; หรือต้องการจะจมลงไปอีก มันก็เท่านั้นแหละ เพราะมันจมโลกอยู่แล้ว.

หน้าที่ที่จะต้องทำคือ ดิ้นขึ้นมาให้พ้นจากโลก หรือเอาชนะโลก. เพราะฉะนั้นธรรมะทุกข้อทุกคำของพระพุทธเจ้า จึงเป็นโลกุตตระ ตถาคตภาสิตา โลกุตตรา สุลลตปปฏิสยุตตา ท่านยืนยันอย่างนี้ทั้งนั้น ว่ามันจะต้องเป็นไปเพื่อชนะโลก ธรรมะนี้มีไว้เพื่อทุกคน อยู่ในโลกด้วยชัยชนะ ไม่พ่ายแพ้แก่โลก. ฉะนั้นการจะก้มหัวให้เป็นโลกียะ จมลงไปในโลกอีกนั้น มันเป็นเรื่องของคนบ้า.

ขอกฎที่ต้องพูดตรงๆ อย่างนี้ อย่างกันเอง มันจะต้องอยู่ในโลกเพื่อ
 ชนะโลก ไม่มีโลกิยะที่เป็นที่มุ่งหมายสำหรับพุทธบริษัทเลย. จะไปอยู่ในสวรรค์
 ก็คืนรนเพื่อจะชนะสวรรค์ จะไปอยู่นรกก็คืนรนเพื่อชนะนรก จะอยู่ในโลกมนุษย์นี้
 อันเต็มไปด้วยการงาน อันเหนือไหลโคลย้อย ก็เพื่อจะเอาชนะสิ่งเหล่านี้. ฉะนั้นจึง
 เป็นเรื่องที่ต้องสู้เพื่อขึ้นอยู่นเหนือโลก เป็นโลกุตตระทั้งนั้น. คนชั้นหลังจะเห็นแก่ตัว
 หรือจะเฉลหรือจะอะไร ชอบแบ่งเป็นโลกิยะ เพื่อเป็นข้อแก้ตัวว่า คนจะได้จัมโลก
 มากขึ้น ใครอย่ามามอง อย่ามาว่า อย่ามานินทาฉัน เพราะฉันต้องการอย่างนี้ นี่เป็น
 เรื่องว่าเอาเอง.

หรือว่าบางทีจะใช้คำกันอีกคู่หนึ่งว่า คำว่า ปรมัตถ์ ซึ่งชอบใช้กันมาก
 พระพุทธเจ้าท่านแทบจะไม่ใช้คำนี้เลย คำว่า ปรมัตถ์ นี้ มันก็คือคำที่มีอยู่ หรือสิ่งที่มีอยู่
 คำว่าปรมัตถ์นั้น มันคู่กันกับคำว่าโลกุตตระ. ปรมัตถ์ แปลว่า เรื่องที่ลึกซึ้งสูงสุด
 หรือเรื่องที่สูงสุด เรื่องบรม คือสูงสุด นี่มันเป็นเรื่องโลกุตตระ. เรื่องปรมัตถ์นี้
 คนบางคนกลัว ว่าเป็นเรื่องตีเกินไป สูงเกินไป ยังไม่เกี่ยวกับเรา นี่เป็นการมองข้าม
 ไปเสีย ไปหลงความเห็นแก่ตัว ต้องการจะตามใจตัวเพื่อแก้ข้อครหาให้แก้ตัว จึงยอม
 บัดเรื่องสูงออกไป เอาแต่เรื่องต่ำๆ เช่นเรื่องสมมติ. เรียกกันว่าเรื่องสมมติ เรื่อง
 โลก เขาจะต้องคิดดูว่า ถ้าไม่มีเรื่องปรมัตถ์แล้ว เรื่องสมมติก็มีไม่ได้ และเรื่องจริง
 ของจริงนั้นเป็นปรมัตถ์ ถ้าอะไรเป็นเรื่องจริง เป็นถูกต้อง ยุติธรรม เป็นของจริงแล้ว
 เรื่องนั้นจะเป็นของจริงของธรรมชาติ แล้วเป็นเรื่องปรมัตถ์ไปหมด.

เราจะละเลย ไม่สนใจกับเรื่องปรมัตถ์นี้ มันไม่ถูก; การที่จะสมัครไป
 สนใจเรื่องสมมติ กันในโลกนี้ มันเป็นเรื่องความเห็นแก่ตัว ต้องการจะต่อสู้เพื่อความ
 เห็นแก่ตัว; ไม่รู้ไม่ซื่อเรื่องปรมัตถ์แล้วเป็นคนโง่ที่สุด คือไม่สนใจกับเรื่องที่มีอยู่
 จริง เป็นอยู่จริง เป็นอยู่กะเนื่อกะตัว; ในเมื่อไม่เข้าใจเรื่องปรมัตถ์แล้ว เขาก็จะไม่เข้าใจ

เรื่องสมมติด้วย; จะทำอะไรไม่ได้แม้โดยสมมติ ถ้าไม่มีความหมายของคำว่าจริงแท้อย่าง
ปรมาตม์เข้ามาเป็นเครื่องแบ่งแยก หรือชี้ให้เห็นว่านี่เป็นเรื่องจริง นี่เป็นเรื่องสมมติ.
เขาจะรู้แต่เพียงเรื่องเดียว แต่เรื่องสมมติเรื่องเดียว นั่นมันไม่สมบูรณ์แบบของมนุษย์.
มนุษย์จะต้องมีความรู้เรื่องจริง เรื่องถูกต้องของธรรมชาติ ให้มากให้ยิ่งขึ้นเสมอไป
เพื่อว่ามนุษย์จะได้มีความเป็นมนุษย์สูงขึ้น ที่เรียกว่าวิวัฒนาการ.

คำว่า ธรรมะ นั้น ท่านให้คำจำกัดความว่าอย่างไร? ขอให้ท่านทั้งหลายลอง
นึกดูสักแวบหนึ่งว่า ท่านให้คำจำกัดความแก่คำว่า ธรรมะ น้อย่างไร. บางคน
จะพูดว่า ธรรมะ คือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า, อย่างนี้มันถูกทีเดียว นึก
เกินไป น้อยเกินไป ถ้าหมายแต่เพียงคำสั่งสอน; ธรรมะ หมายถึงการปฏิบัติ
และผลของการปฏิบัติด้วย พระพุทธเจ้าท่านว่าอย่างนั้น.

ถ้าถือตามหลักของภาษาบาลี หรือภาษาสันสกฤตก็ตามแล้ว มันก็ยิ่งไปกัน
ใหญ่, คำว่าธรรมะนั้นมันจะกว้าง กินความหมด ไม่ยกเว้นอะไร, อะไร ๆ ก็เรียกว่า
ธรรมะ ความผิดก็เรียกว่า ธรรมะ, ความถูกก็เรียกว่าธรรมะ, รูปธรรมก็เรียกว่า
ธรรมะ นามธรรมก็เรียกว่าธรรมะ, ไม่มีอะไรที่ไม่ใช่ธรรมะ.

ถ้าถือตามหลักของภาษา อาตมาก็ขอรับรองให้ท่านทั้งหลายเข้าใจว่า ธรรมะ
นั้นคือตัวธรรมชาติทั้งหมด, ธรรมะนั้นคือกฎของธรรมชาติทั้งหมด, ธรรมะนั้น
คือหน้าที่ของมนุษย์ที่จะต้องทำตามกฎของธรรมชาติทั้งหมด, ธรรมะนั้น คือผลที่
มนุษย์จะพึงได้รับจากการกระทำตามหน้าที่นั้นด้วย. รวมเป็น ๔ อย่าง อย่างนี้แล้ว
หมดเลย ไม่มีอะไรเหลือ บางท่านอาจจะยังไม่เคยฟัง.

ขอทบทวนอีกครั้งหนึ่งว่าตัวธรรม คำว่าธรรมะ โดยภาษาบาลีหรือสันสกฤต
ก็ตาม หมายความว่าถึงของ ๔ อย่าง คือ ธรรมชาติทั้งหมด ดิน น้ำ ลม ไฟ จิตใจ รูปธรรม

อะไรก็ตาม **ตัวธรรมชาติทั้งหมดนี้เรียกว่า ธรรมะแล้ว**, ในตัวธรรมชาติทั้งหมดเหล่านั้น **มีกฎของธรรมชาติ** เช่น ความไม่เที่ยงเป็นทุกข์ เป็นอนัตตา เป็นต้น **นี้เรียกว่ากฎของธรรมชาติ**, **ธรรมะคือหน้าที่ของมนุษย์ที่จะต้องประพฤติกระทำ** คือ สมาธิ บัญญา หรือทำมาหากินอะไรก็ตาม **หน้าที่ของมนุษย์ก็เรียกว่าธรรมะ**, แล้ว **ผลที่เกิดเป็นสิ่งที่ต่าง ๆ**; ความสุข ความทุกข์ เป็นเงิน เป็นทอง เป็นอะไรก็ตาม **นี้ยังเรียกว่าธรรมะตามเดิม**.

ธรรมะจึงหมายถึงอะไร ๆ หมดสิ้น ไม่ยกเว้นอะไร : **คือธรรมชาติ, คือกฎธรรมชาติ, คือหน้าที่ตามธรรมชาติ, คือผลที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ, นี้เรียกว่าธรรมะหมด**. แต่ว่าโดยทั่วไปในภาษามนุษย์ **หมายถึงหน้าที่ ธรรมะแปลว่า หน้าที่, หมายถึงหน้าที่, ทำหน้าที่ให้ถูกต้องก็แล้วกัน เรียกว่ามีธรรมะ**. ฉะนั้น **ธรรมะจึงไม่จำกัดในวงแคบ ๆ แต่เพียงว่าเป็นคำพูด เป็นคำสอน เป็นตำรา หรือเป็นบันทึกอะไรเท่านั้น** มันหมายถึงทุกอย่าง **และที่สำคัญที่สุดคือ หน้าที่**. **เมื่อใดทำ หน้าที่ถูกต้อง เมื่อนั้นมีธรรมะ**.

ที่นี้เราก็จับใจความได้ใกล้เคียงเข้ามาว่า **ธรรมะคือการศึกษาปฏิบัติ ที่ถูกต้อง** ตามความหมายของความเป็นมนุษย์ **ทุกขณทุกตอนแห่งวิวัฒนาการ** ของคนผู้นั้น ๆ.

ขอได้โปรดจดจำไว้ว่าอาตมาได้ยืนยันว่าสิ่งที่เรียกว่าธรรมะ ที่เราจะต้องเข้าใจโดยรีบด่วนนั้น **คือ หน้าที่ที่จะต้องกระทำให้ถูกต้อง แก่ความเป็นมนุษย์ ทุกขณทุกตอนแห่งวิวัฒนาการของผู้หนึ่ง ๆ ตั้งแต่อยู่ในท้อง แล้วคลอดออกมาเป็นหนุ่มเป็นสาว เป็นพ่อบ้านแม่เรือน เป็นคนแก่ คนเฒ่านี้ เรียกว่าวิวัฒนาการ**.

การประพฤติกระทำที่ถูกต้อง แก่ความเป็นมนุษย์ทุกขณทุกตอน แห่ง **วิวัฒนาการของเขา นั้นแหละคือธรรมะ, คือธรรมะ** ที่พุทธสมาคมจะต้องมี และ

จะต้องเผยแผ่ไป. เมื่อเราละบุงลงไปแล้ว การกระทำที่ถูกต้อง ต่อความเป็นมนุษย์แล้ว มันย่อมรวบรัดเอามา ซึ่งความรู้ หรือวิชา หรือคำสอน หรืออะไรหมดสิ้น เพราะเราต้องปฏิบัติให้ถูกต้อง.

ทีนี้เรามักจะไปคิดเสียว่า ถ้าจะรู้ให้ถูกต้อง มันก็ต้องเรียนกันหมด ทั้ง พระไตรปิฎก, นี่ก็คนที่ไม่รู้อะไร. พระพุทธเจ้าตรัสสอนว่า ธรรมะที่รู้นั้นที่พระองค์ ตรัสรู้นั้นเท่ากับไปไม้ทั้งป่า แต่ที่เอามาสอนนี้เพียงกำมือเดียว ไปไม้กำมือเดียว ก็คือ เรื่องทุกข์ กับเรื่องความดับทุกข์เท่านั้น, และว่าการที่จะรู้จักทุกข์และความดับทุกข์นั้น ต้องเรียนจากภายใน ร่างกายที่ยาวประมาณวาหนึ่ง ที่มีทั้งสัญญาและใจ ไม่ใช่เรียนจาก หอสมุด ไม่ใช่เรียนจากโรงเรียน.

ที่ว่าเรียนจากภายในนี้หมายความว่า ความทุกข์มันมีอยู่อย่างไร ความสุขมัน มีอยู่อย่างไร มันต่างกันอย่างไร ต้องเรียนจากภายใน และยิ่งกว่านั้นต้องเรียนจาก ธรรมชาติ และใกล้ชิดกับธรรมชาติ. เช่นว่ามาเดินอยู่ในสถานที่อย่างนั้นมันเกิดความรู้สึกสุขสบายบอกไม่ถูกขึ้นมา นี้เรียกว่าธรรมชาติสอนแล้ว.

เราต้องเรียนจากธรรมชาตินี้ จนรู้ว่า อ้าว, เราเดินอยู่ที่นี้ ที่นี้ไม่มีอะไรเป็นของเรา ไม่มีบ้านของเรา ไม่มีลูกไม่มีเมียของเรา ไม่มีทรัพย์สมบัติ ไม่มีความรักใคร่ใคร่ชอบอะไร เรากำลังว่างจากสิ่งผูกพัน เราจึงสบาย มีความสุข. ฉะนั้นเราจึงเรียน ตัวความสุข จากธรรมชาตินี้ เรียนตัวเหตุให้เกิดความทุกข์ จากธรรมชาตินี้, เรียน ให้รู้จักความยึดมั่นถือมั่น จากธรรมชาตินี้, เรียนให้รู้จักความไม่ยึดมั่นถือมั่น จาก ธรรมชาตินี้ ที่ตรงนั้น นั่นเอง.

อาตมาบอกทุกคนว่า *ที่นี้ก้อนหินทุกก้อนพูดได้ ต้นไม้ก็พูดได้ เม็ด ทรายเม็ดทรายก็พูดได้ แต่ท่านหูหนวกและไม่ได้ยิน; มันก็เฝ้าบอกให้ว่าอะไรเป็น*

อย่างไร ไม่เที่ยงเป็นทุกข์ เป็นอนัตตาอย่างไร นี่คือการเรียนจากธรรมชาติ เรียนจาก ก้อนหิน ต้นไม้ ก้อนดิน อะไรก็ตาม ต้องเรียนจากธรรมชาติอย่างนี้ โดยอาศัยร่างกายที่มีความคิดนึกอยู่นี้ ยังไม่ตายนี้ มันน้อยยิ่งกว่ากำมือเดียว ไม่ต้องเป็นห่วงว่าจะต้องอ่านหนังสือเป็นหอบ ๆ หรืออะไรทำนองนั้น นั่นมันเป็นเรื่องที่ไม่รู้จักสิ้นสุด. แต่ธรรมชาติที่เกี่ยวกับความเป็นมนุษย์แล้ว มันอยู่ที่จะต้องเรียนจากธรรมชาติโดยตรงแล้วไม่มากมายเลย.

ในการที่จะมีธรรมะก็ตาม จะเข้าถึงธรรมะก็ตาม หรือดีมีรสของธรรมะก็ตาม ไม่มีทางจะทำอย่างอื่น นอกจากเรียนเอาจากธรรมชาติ โดยเข้าไปเป็นเกลอกับธรรมชาติ. อย่าลืมว่า เนื้อตัวเรา ร่างกายจิตใจของเรา มันก็คือธรรมชาติ, สิ่งรอบ ๆ ตัวเรา มันก็คือธรรมชาติ และมันก็ควรจะติดต่อกันได้ เข้าใจกันได้. มันจึงหมายถึงว่า ทุกอย่างมันเป็นธรรมชาติ แม้จิตใจที่จะไปเข้าใจธรรมชาติ มันก็เป็นธรรมชาติ, อะไร ๆ ก็ล้วนแต่เป็นธรรมชาติ ฉะนั้นเราจึงต้องบ่งชี้ที่จะเข้าถึงตัวธรรมชาติ ให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ แล้วเราก็จะรู้ตัวธรรมะนั้น : เรียนความทุกข์จากความทุกข์ เรียนความสุขจากความสุข เรียนกิเลสจากกิเลส เรียนความไม่มีกิเลสจากความไม่มีกิเลส อย่าไปเข้าใจว่ายังไม่เป็นพระอรหันต์จะไม่มีกิเลสได้อย่างไร นี่มันเป็นเรื่องความเข้าใจผิด.

คนบางพวกสอนว่า คนมีกิเลสอยู่ตลอดเวลา ไม่มีขาดตอน อาตมาว่าสอนผิด เพราะพระพุทธเจ้าตรัสว่า แม้แต่วิชชามันก็เพิ่งเกิด และเกิดเป็นคราว ๆ เมื่ออารมณ์กระทบทางตา ทางหู เป็นต้น เราผลอไป อวิชชาที่เกิด อวิชชาไม่ได้เกิด อยู่ตลอดเวลาเป็นสัสสะเต เทียงแท้ถาวรอย่างนั้น เราจึงมีระยะเวลาที่ว่างจากกิเลสในวันหนึ่งหลาย ๆ ชั่วโมงนี้ พอที่จะศึกษาได้ว่า ความว่างจากกิเลสเป็นอย่างไร? ความมีกิเลสเป็นอย่างไร? ถ้ามีกิเลสตลอด ๒๔ ชั่วโมง ก็ต้องตายแล้ว ไม่เหลือชีวิตรอดมาอยู่บังคับได้.

เวลาที่ว่างจากกิเลสเสียอีก กลับมากกว่าเวลาที่มีกิเลส เวลาที่มีความโลภ ความโกรธ ความหลง ยังน้อยกว่าเวลาที่เราไม่มีความโลภ ความโลภ ความโกรธ ความหลง เพราะฉะนั้นเราจึงยังไม่ตาย. ถ้าเรามีความโลภ โกรธ หลง ทั้ง ๒๔ ชั่วโมง ไม่มีวันเราก็ต้องตาย อย่างคึกคักต้องเป็นบ้า. เดียวนี้เรามีเวลาว่าง พอที่จะศึกษาความไม่มีกิเลส ใ้ห้รู้จักความไม่มีกิเลส จากความไม่มีกิเลส รู้จักความมีกิเลสจากกิเลสนั่นเอง, นี้เรียกว่า ศึกษาภายใน อย่างนี้จึงจะรู้ธรรมะที่เป็นธรรมะจริงๆ ไม่ใช่เรียนท่องจำจากตำรับตำรา อย่างที่เขาทำกันโดยมาก.

นี้เป็นวิธีของพระพุทธเจ้า ท่านว่าไว้อย่างนี้ สอนให้เพียงกำมือเดียวจากหมัดทั้งป้า แล้วก็เรื่องทุกข์กับเรื่องความดับทุกข์ จะต้องเรียนจากร่างกายที่ยาววาหนึ่ง พร้อมทั้งสัญญาและใจ เพราะว่าการศึกษาที่เราจะไปรู้สีกอะไรข้างนอกก็ตาม ข้างในก็ตาม มันเป็นเรื่องในใจทั้งนั้น จึงต้องเรียนกิเลสจากกิเลส เป็นต้น ดังที่ว่ามา. เดียวนี้ในวงการการศึกษาของพุทธบริษัทเรามันขาดข้อนี้ มันมีแต่เรียนปริยัติธรรมเป็นนกแก้วนกขุนทอง, มีแต่การปฏิบัติกรรมฐานอย่างละเมอเพ้อฝัน เพื่อจะดีกว่าคนอื่น เพื่อจะเก่งกว่าคนอื่น อย่างนี้มันไม่เกี่ยวกับธรรมะแม้แต่นิดเดียว.

ต้องดูให้ดีๆ ว่า เรากำลังประสบปัญหาอะไรอยู่อย่างไรในเวลานี้ ; ที่เราไม่ได้รับผล ที่เราเผยแผ่ออกไปไม่ได้ ไม่ประสบความสำเร็จ หลักธรรมะที่จะเรียนจากตัวหนังสือ จากการศึกษาคำนวณด้วยการใช้เหตุผลนั้น มันเป็นเรื่องหนึ่ง มันไม่ใช่ตัวธรรมะ มันเป็นเพียงวิชาความรู้ หรือปรัชญา หรืออะไรก็ตามที่เกี่ยวกับธรรมะ ยังไม่ใช่ตัวธรรมะ ตัวธรรมะต้องเรียนจากจิตใจโดยตรง. เดียวนี้การที่โลกยังเรียนรู้ธรรมะไม่ได้ ก็เพราะมันเรียนกันแต่ในทางหนังสือหน้าตาในรูปของปรัชญาบ้าง จิตวิทยาบ้าง logic บ้าง อะไรบ้าง เลอะเทอะไปหมด ไม่มีที่สิ้นสุด เลยไม่ต้องถึงธรรมะกัน.

แม้แต่พวกฝรั่ง ที่ว่าตัวเก่งกล้าทางการศึกษาก็เหมือนกัน ไปหลงเข้าข้าง เข้าวอก เข้าพง แต่ในเรื่องอย่างนั้น ไม่มาตรงจุดของตัวธรรมะอย่างที่เรากำลังพูด. พวกฝรั่งเขียนหนังสือผิด ๆ หนึ่ง เรื่องกรรมของพระพุทธเจ้า^๕นั้นไม่เขียน ไปเขียน เรื่องกรรมทั่วไป ว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว แต่เท่านั้นเอง, เรื่องกรรมที่สาม คือ อริยมรรคมีองค์แปด ที่ประพฤติกปฏิบัติแล้วจะอยู่เหนือกรรมที่กรรมชั่วนั้นไม่พูดถึง, ไม่พูดถึงกรรมที่จะอยู่เหนือดีเหนือชั่วไม่พูดถึง, ก็แปลว่าเขาไม่ได้พูดถึงพุทธศาสนา. แต่ไปเขียนโดยมีหัวข้อว่า^๕นกรรมตามหลักพุทธศาสนา; ^๕นี้เป็นคนขี้ตู่โดยไม่รู้สีกตัว.

เขาเอาเรื่องการเกิดใหม่อย่างซินดู พูดให้เป็นพระพุทธรศาสนา, เอาเรื่องการเกิดแล้วเกิดอีกแบบซินดู ตามหลักฝ่ายซินดู มาใส่ให้กับพระพุทธรศาสนา ซึ่งฝ่ายพุทธ หมายถึงความเกิดในความคิดนึกทางอุปาทาน ทางยึดมั่นถอมมั่น. ^๕เขาไม่พูดถึงเลย ก็แปลว่า ไม่มีตัวพุทธศาสนาที่ถูกต้อง อยู่ในคำพูดเหล่านั้น แม้หนังสือ^๕ถูกพิมพ์ ขึ้นมา เป็นปีละร้อยเล่ม พันเล่ม หมื่นเล่ม แสนเล่ม เพราะเขาเก่งในการพูด การพิมพ์ การเขียน, โลกจึงยังไม่มีที่พึ่ง คือยังไม่ได้รับตัวธรรมะที่แท้จริง. แม้ว่าจะมีฝรั่งจะมาช่วยเราอีกแรงหนึ่ง มันก็ช่วยไป ในทางที่เข้าวอก เข้าวพง ไม่ถึงจุดของพุทธศาสนาได้.

^๕ขอฝากไว้เป็นหน้าที่ของท่านทั้งหลาย ที่เป็นพุทธสมาคมที่ท่านกล้าเอ่ยอ้างว่า จะเป็นผู้เผยแผ่พระพุทธรศาสนา. อาตมาถือว่าท่านทุกคนนี้เอ่ยอ้างว่าจะเป็นผู้เผยแผ่พระพุทธรศาสนา แล้วก็จะเผยแผ่ให้มันถูกต้อง. ^๕ขอให้กิดดูให้ดี เราจึงมาพูดกันว่า ธรรมะทำไมกัน ธรรมะทำไมกัน ธรรมะทำไมกันอยู่ทุกวันทุกคืน. ให้มีธรรมะทำไมกัน ? ^๕ก็มีให้ถูกต้อง แล้วมันจะเข้าถึงได้ สำเร็จประโยชน์ได้โดยวิธีใด.

ที่^๕นี้ขอต่อไปที่ว่า อยากจะขอให้ช่วยกันมาก ๆ หน่อย ก็คือว่า ถ้าเกี่ยวกับ ธรรมะแล้วต้องสากล, อย่าพูดว่าเรา อย่าพูดว่าของเรา ของประเทศไทย มันจะเป็นขี้ตู่

อย่างร้ายกาจเลย. ธรรมะต้องเป็นของสากล พระพุทธเจ้าต้องเป็นของสากล จะเป็นของชาติไทยไม่ได้ จะเป็นของชาติไหน ภาษาไหนไม่ได้; ยิ่งธรรมะของพระพุทธองค์แล้ว ยิ่งเป็นสากล. เราย่าไปคิดว่า ผู้อื่นไม่มีธรรมะ บางแง่เขาอาจจะมีธรรมะดีกว่าเราก็ได้ แต่เราไม่รู้จักเสียเอง.

ขอให้มองให้กว้างว่า ธรรมะเป็นหลักสากล ธรรมะในที่นี้หมายถึงความถูกต้องที่มนุษย์ควรจะมี จะต้องเป็นของธรรมชาติ ไม่ใช่ของคนไทยเราโดยเฉพาะ และยังไม่ใช่เป็นของพุทธศาสนาโดยเฉพาะด้วย เว้นแต่จะถือเสียว่า ถ้าศาสนาใดมีผู้รู้ นั่นเป็นศาสนาพุทธหมด; อย่างนี้ได้. ถ้าถือว่าพุทธศาสนาของเราคนเดียวทั้งหมดนี้ไม่ถูก เพราะธรรมะต้องเป็นของทุกศาสนาจึงจะถูก. ถ้าศาสนาไหนไม่มีธรรมะนั้นไม่ใช่ศาสนาเลย.

ไปบอกเขาเถอะว่า ศาสนาไหนไม่มีธรรมะแล้ว นั่นไม่ใช่ศาสนาเลย. ทุกศาสนาต้องมีธรรมะ. แล้วก็ต่อไปว่า ธรรมะที่สากล แก่ทุกศาสนานั้นคืออะไร ? อาตมาขอสรุปให้สั้น ๆ ว่า คือ ความไม่เห็นแก่ตัว. จงถือคำ ๆ นี้ เป็นหลักสำคัญว่า ความไม่เห็นแก่ตัว เป็นหัวใจของธรรมะ.

ยกตัวอย่างในพุทธศาสนาเราก่อน ว่าพระพุทธเจ้า สอนไม่เห็นแก่ตัว จนกระทั่งหมดตัว และเป็นพระอรหันต์ในที่สุด. เริ่มต้นตั้งแต่ความไม่เห็นแก่ตัวก่อน. ถ้าเห็นแก่ตัว ไปฆ่าเขา ไปลักเขา ไปประทุษร้ายของรักของเขา พุศุเท็จ ตีมันมา อะไรก็ตาม ทั้งหมดทั้งสิ้นอย่างนั้น เป็นความเห็นแก่ตัว จึงได้ทำไปอย่างนั้น; ต้องไม่เห็นแก่ตัวจึงจะเป็นธรรมะ. ยิ่งสูงขึ้นไป ก็ยังมีความเห็นแก่ตัวนั้น น้อยลง ๆ จนกระทั่ง เป็นโสคาบัน สกิทากามิ, หมายความว่า ความเห็นแก่ตัวมันน้อยลงมาก จนกระทั่งหมดความเห็นแก่ตัวไปเลย จนหมดตัวเป็นพระอรหันต์.

นี้เรียกว่า พุทธศาสนาทั้งต้น ทั้งกะบิ สรรูปอยู่ที่ความไม่เห็นแก่ตัว, โดยหลักว่าอนัตตา ไม่ใช่ตัว หรือไม่มีตัวก็ตาม. ศาสนาอื่น แม้ว่า เขาจะไม่กล่าวอย่างเรากล่าว เขาก็มุ่งหมายจะให้เห็นแก่ผู้อื่นโดยไม่เห็นแก่ตัว, ถ้ามีพระเจ้า ก็เอาตัวให้พระเจ้าเสีย อย่างมีตัวของตัว, แล้วก็รับใช้พระเจ้า คือรักผู้อื่นยิ่งกว่าตัว ผลมันก็เท่ากัน คือความไม่เห็นแก่ตัว.

ศาสนาไหนก็ตาม ถ้าจะเป็นศาสนาให้ ได้แล้ว ก็ต้องสอนเรื่องความไม่เห็นแก่ตัวทั้งนั้น ถ้าไม่มีข้อนี้ ก็ไม่ใช่ศาสนาอีกเหมือนกัน. แม้แต่อย่างลัทธิของขงจื้อ ก็ยังสอนเรื่องความไม่เห็นแก่ตัว. เราไม่จัดลัทธิขงจื้อ ว่าอยู่ในระดับศาสนาด้วยซ้ำไป แม้ลัทธิของเล่าจื้อ ก็ยังว่างจากตัว แบบสฤณูตาของพระพุทธเจ้าไปเลย. ไม่ถึงระดับที่เป็นศาสนา ก็ยังมีเรื่องความไม่เห็นแก่ตัว และความไม่มีตัว. ลองไปอ่าน เตาเตจิง หรืออะไร ดูก็แล้วกันว่า สอนความไม่เห็นแก่ตัวนั้น เป็นอย่างไรบ้าง.

ในลัทธิที่มี ธรรมะง่าย ๆ ที่เป็นประโยชน์ในระดับศาสนาก็ตาม และที่ยังไม่ ถึงระดับศาสนาก็ตาม ที่จะเป็นประโยชน์แล้ว ต้องเป็นเรื่องความไม่เห็นแก่ตัวทั้งนั้น สอนเรื่องความไม่เห็นแก่ตัวทั้งนั้น. แล้วเราจะเห็นได้ว่า ธรรมะนั้นมันไม่ยาก สรรูปอยู่ที่ความไม่เห็นแก่ตัว, ไม่เห็นแก่ตัวเมื่อไร มีธรรมะเมื่อนั้น. เมื่อเราไม่มี ความรู้สึกว่ามีตัว เราก็มีความสุข เมื่อนั้นเราก็มีความสุขสบายที่อยู่; พอจิตวกไป เห็นแก่ตัว มีความเห็นแก่ตัว มันก็เบียดทุกข์ชนมาทันที. เคียงวันเราลืมตัวอยู่ เมื่อเราสบายที่อยู่, เห็นแก่ตัวเมื่อไร ก็เป็นทุกข์ชนมาทันที. ในที่สุด มันก็ชั้ดอยู่ที่นี้; เหล่านี้เราจึงจะเข้าใจสิ่งที่เรียกว่า ธรรมะ.

เราต้องช่วยกัน ช่วยปรึกษาหารือกันให้ถูกต้องว่า ธรรมะ อยู่ที่ไหน เป็นอย่างไร รู้ว่า ธรรมะนี้ ทำไม่กัน ธรรมะนี้ทำไม่กัน? ธรรมะนี้เพื่อกำลายความเห็นแก่ตัว ธรรมะนี้เพื่อกำลายความเห็นแก่ตัว ธรรมะนี้เพื่อกำลายความเห็นแก่ตัว.

โลกนี้กำลังมีความเห็นแก่ตัว โลกนี้กำลังเพิ่ม เพิ่ม เพิ่มความเห็นแก่ตัว. การศึกษา ความก้าวหน้าของพวกฝรั่งนั้นล้วนแต่เพิ่ม เพิ่มความเห็นแก่ตัว กล้ายืนยันอย่างนี้ ตะโกนอย่างนี้ ไม่กลัวพวกฝรั่งโกรธ และเคยพูดใส่หน้าพวกฝรั่งเองด้วยว่าการศึกษาก้าวหน้าของพวกท่านนั้นมันเพิ่มความเห็นแก่ตัว ให้เป็นทาสทางวัตถุมากขึ้น.

วันหนึ่งมีฝรั่งพวกหนึ่ง ไปที่ในตึกนั้น (โรงมหรสพทางวิญญาน) เทียวดู ภาพที่เขียนเหล่านั้นซึ่งเป็นภาพที่มีความหมายลึก ทางปรัชญา ทางธรรมชั้นสูงทุกภาพเลย, ก็ถามเขาว่า ไหนของคุณมีอะไรบ้าง อยากจะเขียนบ้าง ที่เป็นฝีมือลายมือของพวกฝรั่งแท้ๆ มีอย่างไรบ้าง. บางคนสั่นหัว บางคนว่า ไม่มี.

ที่เขียนแล้วนั้นเป็นภาพของพวกจีน พวกอินเดีย พวกชาวพุทธ. เพราะพวกฝรั่ง เขาไม่คิดในเรื่องทางจิต ทางวิญญาน, ฉะนั้น art หรือศิลปะ (ของพวกฝรั่ง) ที่ออกมา เป็นเรื่องลามกอนาจาร เป็นส่วนใหญ่ หรือว่าอย่างดีที่สุด ก็ยังเป็นเรื่องเพิ่มความเห็นแก่ตัว ยุให้เกิดกิเลสตัณหามากขึ้น จึงไม่มีภาพอะไร ที่เป็นศิลปะของพวกฝรั่ง ที่จะมาเขียนในตึกนั้น เดียวนี้. ถ้าผู้ใดมี ช่วยส่งมาให้แทนพวกฝรั่งบ้าง.

นี่เราเคยล้อเลียนพวกฝรั่ง ถึงขนาดนี้ ว่าพวกท่าน ไม่มีแม้แต่ภาพศิลปะ ที่แสดงความหมาย ชนิดที่เป็นการทำลายความเห็นแก่ตัว เหมือนภาพเหล่านี้. ภาพของพวกท่าน มีแต่ที่เป็นเรื่องก้าวหน้าสมัยใหม่ ที่จะก้าวหน้าทางวัตถุ เป็นทาสของกามารมณ์ เป็นทาสของกิเลสตัณหา. นี่เราไม่กลัวพวกฝรั่งโกรธแล้ว เพราะว่ามันมาถึงขนาดนี้แล้ว. จึงขอรับรองว่า โลกนี้กำลังเพิ่มความเห็นแก่ตัว! ซึ่งมีการนำโดยพวกฝรั่ง โลกนี้กำลังเพิ่มความเห็นแก่ตัว! เพิ่มความเห็นแก่ตัว! เพิ่มความเห็นแก่ตัว.

เราชาวพุทธสมาคมนิ ธรรมะทำไมกัน, - เพื่อทำลายความเห็นแก่ตัว,
- เพื่อต่อต้านพวกที่เพิ่มความเห็นแก่ตัว, - เพื่อจะถ่วงเอาไว้ ไม่ให้โลกนี้

ลุ่มจม. โลกนี้ มันกำลังลุ่มจม เพราะความเห็นแก่ตัว เราจะถ่วงเอาไว้ไม่ให้มันลุ่มจม, ถ้าโลกไม่ลุ่มจม พวกฝรั่งก็พลอยได้รับประโยชน์ด้วย. นี่ กล้าทำอย่างนี้. เราหลาย ๆ คนในโลก ช่วยกันถ่วงไว้อย่าให้โลกลุ่มจม ทุกคนในโลก แม้พวกมิชชันนารี ก็พลอยได้รับประโยชน์ด้วย. นี่คือ ธรรมะทำไมกัน ? เรียนธรรมะทำไมกัน ? เราจะมีการธรรมะทำไมกัน ? เราจะเผยแพร่ธรรมะทำไมกัน ? ขอได้โปรดปรึกษาหารือกัน ให้เป็นอย่างยิ่งในขั้นนี้ ว่า ธรรมะทำไมกัน เมื่อรู้ดีแล้ว ก็จะได้เผยแพร่ธรรมะนั้น.

อาตมาขอยืนยัน ในขั้นนี้ว่า ธรรมะนั้นเพื่อทำโลกให้หมดความเห็นแก่ตัว, พุทธศาสนานี้ เพื่อทำโลกให้หมดความเห็นแก่ตัว, พุทธสมาคมนั้นมีขึ้นเพื่อช่วยทำโลกนี้ ไม่ให้เห็นแก่ตัว. มิฉะนั้นแล้ว จะไม่คุ้มค่าข้าวสุกเลย; ลองคิดกัน อย่างนี้ดีกว่า ว่ามีพุทธสมาคมนี เพื่อช่วยกันทำโลกนี้ให้เบาบางจากความเห็นแก่ตัว ต่อสู้กับพวกที่ทำโลกนี้ให้เพิ่มความเห็นแก่ตัว. เป็นอันว่า เวลาทั้งหมดแล้ว ที่เราจะพูดว่า ธรรมะทำไมกัน.

อาตมาขออุทิศ ด้วยการกล่าวคำ สวัสดิ์

คำยอธรรมบุตร (เรื่องที่ ๑๔)

อานาปานสติภาวนา

สนทนาในโอกาสพักผ่อนของคณะกรรมการพุทธสมาคมฯ แห่งประเทศไทย
ระหว่างมีการประชุมกันที่คำยอธรรมบุตร ณ ที่ลานรับแขก
สวนโมกขพลาราม วัดธารน้ำไหล โขง
๒๐ ธันวาคม ๒๕๑๑

เรื่องที่จะให้อบรม หรือสอนฝึกกัมมัฏฐาน ในสภาพอย่างนั้นมันทำไม่ได้ ทำได้แต่เพียงอธิบายเท่านั้น, จะทำกัมมัฏฐานจริงๆ นั้น ทำไม่ได้, คนจำนวนมาก มันหนวกหู แล้วมันมีเสียงอ้ออึ้งไปหมด.

การจะทำกัมมัฏฐาน หรือภาวนาอะไรจริงๆ นั้น สถานะอย่างนั้น ทำไม่ได้ มันอ้ออึ้งไปหมด; จะทำได้บ้างก็เพียงอธิบายให้เข้าใจวิธีที่จะทำพอเป็นแนว.

วิธีที่จะทำพอเป็นแนวคือว่า : การทำกัมมัฏฐานนี้ หมายถึงการกระทำทางจิตใจ. ใจความสำคัญก็อยู่ที่ตรงที่เราต้องการให้ความจริงของธรรมชาติเกี่ยวกับอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา นี้ ให้ปรากฏแจ่มแจ้งอยู่ในใจเสมอ; แต่แล้วมันเป็นไปไม่ได้ เพราะว่าจิตยังไม่อยู่ในอำนาจ ไม่ยอมที่จะพิจารณา หรือไม่

ยอมที่จะเห็น ไปในทางที่เราต้องการจะให้เห็น; เพราะฉะนั้น เราจึงต้องมีการฝึกในขั้นต้นกว่านั้นอีก.

ขั้นที่ ๕ เพื่อบังคับจิตใจได้; ฉะนั้น การทำกัมมัฏฐานจึงแบ่งเป็น ๒ ตอน : ตอนแรกก็ทำเพื่อบังคับจิตใจให้อยู่ในอำนาจ, ตอนหลังก็ทำเพื่อให้จิตที่อยู่ในอำนาจแล้วนี้ พิจารณาส่งที่เราต้องการพิจารณา คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา นั้นเอง. ตอนที่บังคับจิตใจให้อยู่ในอำนาจ การฝึกตอนแรกนี้เรียกว่า ฝึกอย่างสมาธิโดยตรง, หรือสมถะ. พอดีจิตอยู่ในอำนาจแล้ว ให้พิจารณา เพื่อความเห็นแจ้ง อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา, นี้ เป็นตอนที่เรียกว่าวิปัสสนาโดยตรง. ฉะนั้นสมถ สมาธิ กับวิปัสสนา จึงต่างกันอยู่ตรงนี้.

ที่ทำการฝึกให้เป็นสมาธิก็มีอยู่หลายวิธีด้วยกัน ใช้ได้ด้วยกันทั้งนี้ จะฝึกปริกรรม พุทฺโธ อรหันฺ หรือปริกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้, หรือจะไม่ปริกรรม, จะกำหนดที่วัตถุสิ่งใดสิ่งหนึ่งข้างนอก เช่นดวงกสิณ เช่นอสฺก เป็นต้น ก็ได้, หรือจะใช้สิ่งข้างในตัวเรา เช่นลมหายใจเป็นต้น เป็นเครื่องกำหนดก็ได้เหมือนกัน. ฉะนั้นอย่าได้ถือหรือเข้าใจว่า แบบไหนผิด แบบไหนถูก แบบไหนดี แบบไหนไม่ดี; มันอาจจะเหมาะแก่คนเป็นคน ๆ ไปก็ได้, และทางที่สมควรจะได้ลองดูทุก ๆ แบบอาจจะพบแบบที่เหมาะสม.

สำหรับแบบที่อาตมาชอบ ก็คือแบบที่เรียกว่า อานาปานสติภาวนา, เรียกว่า อานาปานสติภาวนา ตลอดทั้งสายเลย; แม้แต่ตอนที่ฝึกเพื่อความเป็นสมาธิ ก็เรียกว่าอานาปานสติ, ตอนที่ฝึกในทางปัญญา ก็ยังคงเรียกว่าอานาปานสติอยู่นั่นเอง, แปลว่าตลอดสาย. ตอนที่ทำให้เป็นสมาธิ หรือสมถะโดยสมบูรณ์แบบ

นี้ก็เป็นการกำหนดลมหายใจ การกำหนดเวทนา การกำหนดจิต สามตอนแรกของ สติปัฏฐาน ๔ นั้นเอง, แล้วกำหนดพิจารณาทางปัญญา หรือวิปัสสนา ก็คือธัมมานุปัสสนา- สติปัฏฐาน ตอนสุดท้าย หรือตอนที่ ๔.

สำหรับตอนแรกที่สุด พิจารณาลมหายใจ กำหนดลมหายใจ เรียกว่า **หมวดกายานุปัสสนาสติปัฏฐาน** เพราะว่าลมหายใจก็คือกายชนิดหนึ่งด้วยเหมือนกัน. กำหนดลมหายใจนี้แบ่งเป็น ๔ ตอน : ตอนที่ ๑ กำหนดลมหายใจชนิดยาว. ตอนที่ ๒ กำหนดลมหายใจชนิดสั้น. ตอนที่ ๓ กำหนดความที่ลมหายใจนี้ปรุงแต่งกาย หรือสัมพันธ์กันอยู่กับกาย. ตอนที่ ๔ กำหนดลมหายใจเพื่อบังคับให้ลมหายใจนั้นละเอียด ให้ลมนี้ปรุงแต่งกายแต่ชนิดที่ละเอียด.

บททวนใหม่อีกครั้งหนึ่งว่า **กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน**แบบอานาปานสติ นั้น เป็น ๔ ตอน :- ตอนที่ ๑ กำหนดลมหายใจยาว, ตอนที่ ๒ กำหนดลมหายใจสั้น, ตอนที่ ๓ กำหนดลมหายใจนั้นแหละเป็นของปรุงแต่งกาย หรือสัมพันธ์กันอยู่กับกาย, ตอนที่ ๔ ทำให้ลมหายใจนั้นแหละละเอียดเพื่อปรุงแต่งกายชนิดละเอียด.

ในตอนต้นที่เรียกว่า กำหนดลมหายใจยาวนี้ หมายความว่า สังเกตที่ว่า ลมหายใจเป็นของยาว : ลมหายใจยาว เมื่อร่างกายสบาย. เมื่อร่างกายไม่สบาย เช่นอึดอัดเป็นต้น ลมหายใจจะสั้น; ลมหายใจจะยาวเมื่อมีความสบายที่สุด; ฉะนั้น ถ้าเราหายใจให้ยาวได้ก็หมายความว่า ทำร่างกายสบายได้ด้วย. ฉะนั้น มันจึงเป็นสิ่งที่ มีประโยชน์ในทางอนามยด้วย, คือทำให้ร่างกายสบาย. ส่วนลมหายใจสั้นนั้น ใน ตอนแรกจะต้องรู้ถึงข้อที่ว่า : เมื่อจิตไม่ปกติ ลมหายใจสั้น, เมื่อหงุดหงิดก็หายใจ สั้น, เมื่อโกรธก็หายใจสั้น, เมื่อระแคะระบังงาก็หายใจสั้น. ฉะนั้น เราจะต้อง รู้จักความที่ลมหายใจสั้น เมื่อร่างกายก็ไม่สบาย เมื่อจิตก็ไม่ปกติ.

นี่เราจึงกำหนดรู้ทั้งสองอย่าง ทั้งอย่างยาวและอย่างสั้น. ว่าอย่างไหนยาว ?
 อย่างไหนสั้น ? ยาวเพราะเหตุอะไร ? สั้นเพราะเหตุอะไร ? และสามารถที่จะบังคับจิตใจ
 ให้ปกติ เมื่อลมหายใจสั้นก็ได้ ถ้าเรารู้เท่าทันแล้ว, หรือว่าจะแก้ไขสิ่งเหล่านั้นให้หาย
 ไปได้ โดยการที่หายใจให้ยาว. เราจึงเป็นผู้ที่รู้จักธรรมชาติของลมหายใจดี ทั้งอย่าง
 ยาวและอย่างสั้น, เพื่อเป็นผู้แตกฉานในเรื่องของการหายใจ. ลมหายใจที่ยาว หยาบ
 อยู่ก็ได้ เราก็หายใจยาวอย่างละเอียด, ลมหายใจสั้น หยาบอยู่ก็ได้ ก็พยายามทำให้ละเอียด
 จนสามารถบังคับได้ทุกอย่าง; นี่เรียกว่า เป็นผู้มีความรู้เกี่ยวกับลมหายใจ
 ทั้งอย่างยาวและอย่างสั้น.

ตอนที่ ๑ กำหนดแต่เรื่องอย่างยาว เผื่อกำหนดแต่เรื่องอย่างยาว ศึกษา
 แต่เรื่องอย่างยาว; พอเข้าใจดีแล้ว ตอนที่ ๒ ก็ศึกษาเรื่องสั้น มันสั้นเพราะเหตุ
 อะไร แล้วจะทำให้ยาวออกไปได้อย่างไร; ความสำคัญก็อยู่ที่ตรงที่ว่า รู้จักแก้ไขลม
 หายใจที่สั้น ที่ปรุงแต่งร่างกายให้หยาบนั้น ให้มันยาวและละเอียดออกไป.

มาถึงตอนที่ ๓ คอยเผื่อกำหนดความจริงอย่างหนึ่ง คือข้อที่ว่า ถ้า
 ลมหายใจหยาบ ร่างกายก็หยาบ ถ้าลมหายใจละเอียด ร่างกายก็ละเอียด. เรา
 ต้องศึกษาอย่างกำหนดกันจริงๆ จังๆ เป็นระยะยาวนานพอ จนรู้ความลับข้อนี้ของธรรม-
 ชาติว่า : เมื่อลมหายใจหยาบ ร่างกายก็หยาบ ความร้อนในตัวก็สูง ใจคอก็ไม่สบาย,
 เมื่อลมหายใจละเอียด ร่างกายก็ละเอียด ความร้อนในร่างกายก็ลดต่ำลง และใจคอก็
 สบาย. เราต้องศึกษาให้เข้าใจอย่างยิ่งในข้อนี้ ถ้ามีฉันทันแล้ว เราจะทำการปฏิบัติ
 ต่อไปไม่ได้.

ที่นี้ มาถึงตอนที่ ๔ ก็รู้จักทำกาย คือลมหายใจให้ระงับ ให้ละเอียด
 นั้นเอง. ถ้าเรามีการกำหนดลมหายใจอย่างละเอียดอยู่ ก็เป็นการเท่ากับว่า ทำให้

ร่างกายให้ว่างบ้อยู่; เราจึงศึกษาในข้อที่ว่าร่างกายระดับนั้น ระดับเท่าที่ว่า ลมหายใจระดับ; และก็มีกำหนดชนิดที่ว่า ทำให้ลมหายใจละเอียดยิ่งขึ้นไปทุกที โดยอุบายอย่างใดอย่างหนึ่งในหลาย ๆ อย่าง; จนร่างกายเย็นลง เพราะลมหายใจระดับลง, จนถึงระดับที่เรียกว่าเป็นสมาธิก็จะมีร่างกายละเอียด, ลมหายใจละเอียด. เพียงเท่านั้นก็ได้รับผลเป็นความสงบสุข ที่เกิดจากสมาธิแล้ว เป็นความสุขชนิดหนึ่ง ซึ่งเป็นที่ต่างแห่งความพอใจได้มากเหมือนกัน; แม้เพียงเท่านั้น ความระดับของลมหายใจนี้ เรียกว่าสมาธิที่ทำได้สำเร็จ, หรือเป็นสมณะที่มีความสงบ. มีการแบ่งที่เรียกว่า ละเอียดนอกเป็น ๔ ชั้น : ที่เรียกว่า ปฐมฌาน ทุติยฌาน ตติยฌาน จตุตถฌาน.

วิธีการฝึกอานาปานสติ ที่เป็นแนวสังเขปนี้มีอยู่ดังนี้ :-

เมื่อเรารู้ธรรมชาติของลมหายใจว่า มีอยู่อย่างไรแล้ว ก็เริ่มการฝึกลมหายใจในอันดับที่ ๑ ฝึกจิตเกี่ยวกับหายใจในอันดับที่ ๑ ในลักษณะที่เรียกว่า วังตาม. ขอให้จำคำว่า “วังตาม” ไว้ที่หนึ่งก่อน ในลักษณะที่ ๑ เมื่อลมหายใจเคลื่อนไปมาเข้าออกอยู่นี้ เราสังจิตหรือสตินั้น กำหนดวิ่งไปตามลมหายใจ. เราหายใจให้แรง ๆ ให้กำหนดง่ายก่อน เป็นข้อแรก, ในขั้นแรก; เพื่อเราจะได้สังเกตลมหายใจว่าเข้าหรือออก เข้าถึงไหนแล้ว แล้วออกถึงไหนแล้ว อย่างนี้เป็นต้น ฉะนั้นเราจึงกำหนดจุดข้างนอกกับจุดข้างใน.

จุดข้างนอกก็คือที่ปลายจมูก, จุดข้างในสมมติลงที่สะดือ. เมื่อเราหายใจเข้า ก็ตั้งต้นที่จะงอยจมูก แล้วไปสุดที่สะดือ; เมื่อหายใจออกก็ตั้งต้นที่สะดือ มาสุดที่ปลายจะงอยจมูก. ให้รู้ว่ามันต่างกันอย่างนี้ มันกลับกันอยู่; แต่ถึงอย่างไรก็ตามสำคัญอยู่ที่ว่า กำลังเข้า-ออก, เข้า-ออก, เราก็สังจิตหรือสตินั้นวิ่งตาม, วิ่งตามที่มันเข้า-ออก, เข้า-ออก. ถ้ากำหนดไม่ค่อยจะได้ ก็หายใจให้หายบ ๆ เข้า ก็

กำหนดได้ง่าย ว่าลมหายใจไปถึงไหนแล้ว, เข้าไปถึงไหนแล้ว ถึงที่สุดแล้วหรือออกมา
สุดแล้ว ในลักษณะที่เหมือนกับว่าวิ่งตาม, วิ่งตามลมหายใจอยู่เสมอ.

ข้อนี้ก็เปรียบเหมือนกับว่า พี่เลี้ยงที่ไกวเปลให้เด็กนอน เมื่อเด็กยังไม่นอน
ยังจะตื่นอยู่; นี่ต้องคอยจับตามเปลที่มันแกว่งไปแกว่งมา. พี่เลี้ยงต้องส่ายหน้าตามไป
ทั้งที่เปลแกว่งไป และเปลแกว่งมา ในลักษณะที่เรียกว่าวิ่งตามเช่นเดียวกันอย่างนี้. นี่
เราจะกำหนดด้วยการสังจิต, กำหนดให้วิ่งตามลมหายใจเข้า - ออก, เข้า - ออก,
เข้า - ออกอยู่ในลักษณะอย่างนี้; ให้ทำได้ศิษย์ชั้นหนึ่งก่อน เรียกว่าวิ่งตาม.

พอทำได้ดี ในชั้นวิ่งตามแล้ว ก็เลื่อนขึ้นไปอีกชั้นหนึ่ง คือไม่วิ่งตามแล้ว;
แต่จะเฝ้าดู อยู่ที่จุดใดจุดหนึ่งที่เหมาะสม. ในที่นี้ ก็ได้แก่ที่ตรงปลายจมูกนั่นเอง
ที่ตรงปลายจะงอยจมูกนั่นเอง; ตรงนี้เหมาะสม. เราคอยกำหนดแต่ที่ตรงนี้ก็พอแล้ว :
เมื่อลมหายใจเข้าก็เข้าไป เมื่อลมหายใจออกก็ออกมา มันก็ต้องผ่านตรงที่ปลายจะงอย
จมูกนี่ทั้งนั้น. นี้เรียกว่า เฝ้ากำหนดอยู่ที่แห่งหนึ่งไม่วิ่งตามแล้ว, และเฝ้ากำหนด
อยู่ที่ปลายจมูก. เราจะต้องทำได้อย่างนี้ ซึ่งมันยากขึ้นไปอีกชั้นหนึ่ง; เพราะว่าใน
ขณะที่ลมหายใจไม่ทันจะผ่านจะงอยจมูกนี้ จิตอาจจะหนีไปเสียที่อื่นก็ได้. แต่ถ้าเราฝึก
อย่างแรกที่แรก คืออย่างวิ่งตามนั้นได้ดีแล้ว; การฝึกอย่างที่จะเฝ้ากำหนดอยู่ที่ปลายจมูก
แห่งเดียวนี้ ก็จะไม่ง่าย; ก็จะทำให้ได้. ถ้ามันเกิดไม่ได้ขึ้นมา ก็ย้อนหลัง กลับไปทำ
อย่างวิ่งตามวิ่งตามนั้นอีก ให้ดีให้ได้, แล้วจึงมากระทำอย่างที่เราเรียกว่าเฝ้าอยู่ที่เดียว ที่
ปลายจมูกนี้, ในที่สุดก็จะได้อีกเหมือนกัน.

เมื่อลมผ่านที่จะงอยจมูกนี้แหละ กำหนดที่ตรงนั้น เมื่อลมผ่านเข้าก็ตาม
เมื่อลมผ่านออกก็ตาม ที่จุดที่ลมกระทบที่ปลายจมูกนี้ เราจะต้องกำหนดเอาที่ตรง
นั้นเป็นนิมิต นี้เรียกว่ายังเฝ้าอยู่ด้วยลมหายใจโดยตรง, เป็นนิมิตที่ยังเฝ้าอยู่ด้วย

ลมหายใจโดยตรง. เมื่อเราวิ่งตามลมหายใจทั้งเข้าทั้งออกนั้น มันตลอดทั้งสาย, ตลอดทางทั้งสายนั้นแหละเป็นนิमित. ลมหายใจที่ผ่านตลอดทั้งสายตั้งแต่ปลายจมูกถึงสะดือ นั้นแหละเป็นนิमित, ทั้งสายเลยเป็นนิमित. แต่เมื่อลมหายใจผ่านมาและเราแผ่อยู่ที่จุดเดียวกัน; นิमितจึงยังเหลืออยู่แต่ตรงจุดที่เรากำหนด คือที่จะงอยจมูกเท่านั้น, ไม่กำหนดตลอดทั้งสาย ก็ระหว่างปลายจะงอยจมูกถึงสะดืออีกต่อไปแล้ว. ที่นี้ ลมหายใจที่กระทบปลายจะงอยจมูกนั้นแหละ ตรงนั้นเป็นนิमित; นี้เรียกว่าแผ่กำหนดอยู่ในที่แห่งหนึ่ง มีลมหายใจเป็นนิमित.

เมื่อฝึกตอนหนึ่งได้คืบแล้ว ก็จะมีฝึกตอนที่ ๓ ต่อไป ก็เปลี่ยนนิमितที่เป็นลมหายใจนั้นให้กลายเป็นมโนภาพ. ลมหายใจนั้นเป็นของจริงตามธรรมชาติ; ไม่ใช่มโนภาพ. เดียวนี้เราจะเปลี่ยนให้เป็นชนิดมโนภาพ; ตรงที่ลมหายใจกระทบที่งอยจมูกนั้น เราจะสร้างนิमितอันใหม่ขึ้นมาในลักษณะที่เป็นมโนภาพ. ข้อนี้จะเรียกว่าแก่งทำก็ไม่ถูก, จะเรียกว่าทำไปตามธรรมชาติจริงๆ ก็ไม่ถูกเหมือนกัน; มันจึงเรียกว่าอยู่ในระหว่างกำกึ่งกัน โดยการทำเป็นมโนภาพ ตรงที่ลมหายใจกระทบที่ปลายจมูกจุดเดียวกัน.

เมื่อลมหายใจละเอียดเข้า, ร่างกายละเอียดเข้า, การกำหนดละเอียดเข้า; จิตนั้นก็จะมีความรู้สึกเพียงครั้งเดียว เพียงครั้งสั้นๆ, เมื่อมีความเป็นครั้งสั้นๆแล้ว ก็ง่ายมาก ที่เราจะตั้งมโนภาพอันใดอันหนึ่งขึ้นมา; ว่าตรงที่ลมหายใจกระทบนั้นเป็นอะไรอย่างหนึ่งไปเสียแล้ว. เช่นว่า เป็นเหมือนกับปุยสำลีติดอยู่ที่ขน. ที่นี้ ไม่กำหนดที่ลมหายใจ, แต่กำหนดที่ปุยสำลีในมโนภาพ ที่เราสร้างขึ้นใหม่. หรือว่าบางที แทนที่จะเป็นปุยสำลี มันเป็นใยแมงมุมก็ได้, เป็นหยดน้ำเหมือนกับหยดน้ำในใบบัวก็ได้, เป็นดวงๆก็ได้, เป็นดวงอาทิตย์เป็นดวงจันทร์, หรืออะไรก็ได้, แล้วแต่มโนภาพที่เราจะสร้างขึ้น. แต่ที่จะเป็นได้ง่ายนั้น เป็นอย่างปุยสำลี, หรือเป็นแต่เพียงดวงแก้วที่มีแสงอย่างใดอย่างหนึ่งเล็กๆ.

พอดีอย่างนั้นได้ ก็อาจจะขยายออกไป ให้โตเป็นดวงจันทร์หรือเป็นดวงอาทิตย์. พอฝีกอย่างนั้นได้อีก ก็อาจจะฝีกไปในทำนองที่ว่า อย่างที่เป็นดวงอาทิตย์นั้น ขยายให้ใหญ่ออกไปอีกก็ได้, ย่นให้เล็กลงมาอีกก็ได้. ถ้าฝีกได้อย่างนี้ หมายความว่า เรามีความสำเร็จในการบังคับจิตใจ. เราสามารถจะบังคับให้เห็นนิมิตอย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้ที่ตรงจุดนั้น, จนกระทั่งว่าให้เป็นดวงอาทิตย์หรือเป็นดวงจันทร์ให้ลอยไปลอยมากก็ได้. แต่ไม่จำเป็นจะต้องมากถึงอย่างนั้น เอาแต่เพียงว่าเป็นนิมิตในมโนภาพอย่างใดอย่างหนึ่งก็พอแล้ว; เราสามารถจะบังคับนิมิตในมโนภาพนั้นได้ตามสมควรคือให้เปลี่ยนสี เปลี่ยนรูป เปลี่ยนสัดส่วน เปลี่ยนที่ เปลี่ยนอะไรก็ได้.

เราทำไปให้มากเข้าไว้สักหน่อย ก็เพื่อว่าจะให้สามารถบังคับจิตใจได้มากนั่นเอง แต่ในที่สุดเราก็เปลี่ยน มาเอาแต่พอสมควร เพื่อทำจิตให้ประณีตยิ่งขึ้นเท่านั้นเอง นี่เรียกว่าประสบความสำเร็จในขั้นที่ ๓ คือการเปลี่ยนนิมิตตามธรรมชาติ ให้กลายเป็นนิมิตในมโนภาพ.

ขอทบทวนอีกครั้งหนึ่ง เพื่อกันพินเผื่อว่า ปฏิบัติคอนตันนั้นเป็นการวิ่งตาม คือวิ่งตามลมหายใจที่เข้า-ออก, เข้า-ออก อยู่ตลอดทั้งสายนี้เป็นนิมิต, ครั้นฝีกอย่างนี้ได้แล้ว ก็เปลี่ยนเป็นกำหนดอยู่ที่เดียว คือที่จะงอยจุมูก เอาเฉพาะลมหายใจที่กระทบที่จะงอยจุมูกเป็นนิมิต. เมื่อฝีกอย่างนี้ได้แล้ว ก็มาถึงขั้นที่ ๓ เอาตรงจุดที่เป็นที่ตั้งของลมหายใจกระทบนั้นแหละมาเป็นจุดๆหนึ่ง ซึ่งต่อไปนี้ เราจะเปลี่ยนแปลงมันให้เป็นนิมิตในมโนภาพ : เช่นเป็นปุยฝ้าย หรือเป็นดวงแก้ว หรือเป็นอะไร ดังที่ได้กล่าวแล้ว นี่เรียกว่าเปลี่ยนนิมิตให้เป็นชนิดมโนภาพ.

สรุปว่า ขั้นที่ ๑ วิ่งตาม, ขั้นที่ ๒ กำหนดที่จุดเดียว, ขั้นที่ ๓ กำหนดที่จุดนั้นให้เกิดนิมิตในมโนภาพ. เราจะต้องทำงานชำนาญจนคล่องแคล่ว จนอยู่ในอำนาจของเราจริงๆ ต้องการอย่างไรก็ได้ อย่างนั้นเสียก่อนในขั้นนี้.

เมื่อนิมิตในมโนภาพของเราชนิดนี้อยู่ในมโนภาพของเราโดยสมบูรณ์แล้ว จึงได้ฝึกในขั้นต่อไปที่ว่า ค่อย ๆ สร้างความรู้สึกอันใหม่ขึ้นมา ที่เป็นความรู้สึกขององค์ฌาน, ว่าในขณะที่เรามีนิมิตในมโนภาพ ที่เหมาะสมอยู่นั้น : เราก็มีความรู้สึกที่เป็นวิตล, คือการกำหนดนิมิตนั้น และมีความรู้สึกอย่างละเอียดทั่วถึงในนิมิตนั้น ซึ่งเราเรียกว่าวิจาร์. องค์ฌานที่เรียกว่า วิตล วิจาร์ มีอยู่แล้วในการที่กระทำนิมิตนั้นได้สำเร็จ.

ที่นี้ เหลืออยู่ ก็ได้แก่จะสร้างความรู้สึกขบคิ และความสุขขึ้นมา; ปิติ และความสุขนั้นเกิดได้ง่าย จากความสำเร็จ. พอเรารู้สึกว่ามีความสำเร็จ ปิตินั้นก็เกิดขึ้น; เมื่อปิติเกิดขึ้น ความรู้สึกที่เป็นสุขก็เกิดขึ้นตาม; เพราะถ้ามีปิติแล้ว ต้องมีความสุขเป็นแน่นอน. องค์ฌานที่เรียกว่าปิติและสุขจึงมีขึ้นมา; แล้วลักษณะที่เรียกว่า สี สีล มีความรู้สึกอยู่แต่เพียงในสิ่งเดียว : คือสิ่งที่จิตกำหนดกันนั้นอย่างนี้เรียกว่า มีความเป็นเอกัคคตา. ดังนั้นในขณะที่นี้จึงมีครบถ้วนแล้วทั้งวิตล วิจาร์ ปิติ สุข และเอกัคคตา ซึ่งเป็นองค์ประกอบของฌานที่ ๑ ซึ่งเรียกว่าปฐมฌาน.

ขณะที่เป็นปฐมฌานนี้จะต้องระมัดระวังปฏิบัติให้ดี, ให้คืบหน้าไปได้, แล้วรักษาไว้ให้ดี. อย่าเพิ่งละเมอหนีไปถึงความก้าวหน้าอย่างอื่นโดยรวดเร็ว; จะต้องฝึกแล้วฝึกอีก ฝึกแล้วฝึกอีก ซ้ำแล้วซ้ำอีก ในลักษณะอย่างนี้. ให้กำหนดในนิมิตนั้นไว้ ที่เรียกว่าวิตล, ให้รู้ซึ่มซาบในนิมิตนั้น เรียกว่าวิจาร์, ให้มีความรู้สึกปิติ อิ่มใจ รู้สึกอยู่ด้วยในขณะนั้น, และให้รู้สึกเป็นสุขอยู่ด้วยในขณะนั้น; ความเป็นอย่างนั้น ในขณะนั้น ย่อมมีความเป็นเอกัคคตา คือมีอารมณ์เดียวอยู่ได้ในตัวมันเอง.

นี้จะเห็นได้ว่า ไม่เหลือวิสัย ถ้ามีเวลาพอ เป็นคนปกติธรรมดาอย่ามั่งจะฝึกได้ แม้ว่าจะไม่ถึงขนาดสูงสุด; แต่ก็ถึงขนาดที่เรียกว่ามีครบถ้วนได้. และแม้ว่าจะ

ไม่แน่นแฟ้นก็ยังคงรวบถ้วนอยู่นั่นเอง. เมื่อครบถ้วนแล้ว จึงค่อยทำให้แน่นแฟ้น ค่อยทำให้ชำนาญทีหลัง. เมื่อทำได้ชำนาญจริงแล้ว ก็เรียกว่า เรามีอำนาจเหนือสิ่งนั้น คือเรามีวสีเหนือสิ่งนั้น ควบคุมมันได้ บังคับมันได้, คือบังคับจิตที่เกี่ยวข้องกัน อยู่กับอารมณ์ คือลมหายใจเป็นต้น.

เพียงปฐมฌานเท่านั้น^{๕๘}ก็พอแล้ว หรือจะมากเกินไปแล้วด้วยซ้ำไปสำหรับคนทั่วไป แม้ว่าจะไม่ได้ขนาดถึงปฐมฌาน ก็ไม่ต้องเสียใจ; เพราะเราได้รับความเป็นสมาธิมากพอ ที่จะปฏิบัติต่อไปในขั้นต่อไปข้างหน้า. แต่ทว่า เราได้รับครบในลักษณะที่เป็นปฐมฌาน คือมีวิตก วิจารณ์ สุข เอกัคคตาครบถ้วน ก็นับว่าเป็นบุดูหรือเป็นลาภเอาการทีเดียว มันจะง่ายคายต่อไปข้างหน้า.

สรุปความว่า ในขั้นกายนุ้สสนาสติบัญญัติฐานนั้น มีการกำหนดลมหายใจยาว, มีการกำหนดลมหายใจสั้น, มีการกำหนดรู้ความที่ลมหายใจปรุงแต่งกาย; แล้วเราก็บังคับจิตโดยวิธีบังคับลมหายใจ และทำให้ลมหายใจละเอียด, ทำให้จิตละเอียด ทำให้กายละเอียด, จนเกิดสิ่งที่เรียกว่าฌาน ซึ่งเป็นขั้นปฐมฌาน. นี้เรียกว่า ประสบความสำเร็จในสติบัญญัติฐานหมวดที่ ๑ คือ กายนุ้สสนาสติบัญญัติฐาน.

ที่นี้ ก็มาถึงหมวดที่ ๒ ที่เรียกว่า เวหนานุ้สสนาสติบัญญัติฐาน เราจะต้องฝึกฝนในหมวดกายนุ้สสนาให้เชี่ยวชาญ ให้อยู่กับเนื้อกับตัว ให้หนีไปไหนไม่ได้, แปลว่าให้อยู่ในอำนาจเราจริง ๆ เสียก่อน แล้วจึงเขยิบเลื่อนไปในหมวดที่ ๒ คือ เวหนานุ้สสนา.

หมวดเวหนานุ้สสนา^{๕๙} จะต้องติดต่อกันไปจากหมวดกายนุ้สสนา. คือว่าจะต้องถือเอาสติและสุขซึ่งสร้างขึ้นในองค์ฌานนั่นเอง มาเป็นเวทนาในหมวด^{๕๙}; เพราะฉะนั้นเมื่อลงมือปฏิบัติในหมวดเวหนานุ้สสนาสติบัญญัติฐาน ก็จะถือ

เอาปีติและสุขในสมาธินั้นแหละ มาเป็นตัวเวทนา, มาเป็นอารมณ์ หรือมาเป็นนิमित ของสติปัฏฐานในหมวดที่ ๒ นี้.

เมื่อเป็นดังนี้เราก็จะต้องตั้งตนมาตั้งแต่นั้น กำหนดยาว กำหนดสั้น กำหนดปรุ่่งแต่ง กำหนดบังคับให้ปรุ่่งแต่งแต่น้อย ให้ปรุ่่งแต่งอย่างละเอียด จนเกิดปีติและสุข; แล้วก็เหลือปีติและสุขไว้สำหรับเป็นอารมณ์ สำหรับกำหนดต่อไปในหมวดที่ ๒ กำหนดเวทนาว่า ปีติเป็นอย่างไร, ความสุขเป็นอย่างไร. จะกำหนดให้เป็นอย่างไร ละเอียดยิ่งไปกว่าเดิมว่า ปีตินั้นเป็นอย่างไร, มันมีลักษณะเป็นอย่างไร, ความสุขนั้นคืออะไร, เป็นอย่างไร, รู้ความที่กำลังมีปีติและสุขนั้นให้ละเอียด ให้ชัดเจน ให้เรียกว่ารู้จักธรรมชาติ รู้จักกำพืด รู้จักอะไรของมันทุกอย่างเสียก่อน ที่เกี่ยวกับปีติและสุขนี้. เพราะฉะนั้นในหมวดเวทนานุปัสสนาสติปัฏฐานนี้ ^{๕๑}บทที่ ๑ ก็กำหนดปีติ, เมื่อกำหนดปีติได้แล้ว ^{๕๒}บทที่ ๒ ก็กำหนดความสุข กำหนดความสุขได้แล้ว, ^{๕๓}บทที่ ๓ ก็คือกำหนดความที่ว่า เวทนาคือปีติและสุขนี้แหละมันเป็นตัวการที่ปรุ่่งแต่งจิต เรียกว่าจิตตสังขาร. ตัวการที่ปรุ่่งแต่งจิตนี้คือเวทนา ในที่นี้ก็คือปีติและสุขนั้น.

เพื่อกำหนดแต่ความที่เวทนาเป็นของปรุ่่งแต่งจิตอยู่อย่างไร, ปรุ่่งแต่งจิตอยู่อย่างไร, ^{๕๔}นี้เรื่อยไปในชั้นที่ ๓. ประสบความสำเร็จในชั้นนี้แล้ว ก็ปฏิบัติต่อไปใน ^{๕๕}บทที่ ๔ คือ กระทำอย่าให้เวทนานั้นปรุ่่งแต่งจิตได้ตามอำเภอใจ, จะบีบบังคับเวทนาให้ปรุ่่งแต่งจิตน้อยเข้า น้อยเข้าจนกระทั่งไม่สามารถจะปรุ่่งแต่งจิตขึ้นมาได้. เวทนาปรุ่่งแต่งจิตขึ้นมาไม่ได้ เราประสบความสำเร็จในการปฏิบัติชั้นที่ ๔ ของหมวดนี้ ^{๕๖}นี้เรียกว่า ทำจิตตสังขารให้ร่วงปลงไปได้.

ขอทบทวนใหม่ว่า : ในหมวดเวทนานุปัสสนา หมวดที่ ๒ นี้ ^{๕๗}บทที่ ๑ กำหนดปีติ. ^{๕๘}บทที่ ๒ กำหนดความสุข. ^{๕๙}บทที่ ๓ กำหนดความที่ปีติและสุขเป็น

ได้ตามที่เรากำลังต้องการ; เมื่อประสบความสำเร็จในขั้นนี้แล้ว ก็เลื่อนไป **ขั้นที่ ๓** คือ **บังคับจิตให้ตั้งมั่น**.

คำว่า “**ตั้งมั่น**” นี้แหละคือตัวสมาธิแท้ แต่ว่าในขนาดที่สมบูรณ์ ในความเป็นสมาธิขั้นนี้ต้องมีลักษณะ ๓ ประการ คือ **บริสุทธฺิสะอาด**อย่างหนึ่ง **มันคง**แน่นอนอย่างหนึ่ง **แล้วก็ว่องไว**ต่อหน้าที่ของมันอย่างหนึ่ง “**บริสุทธิ์**” แปลว่า **บริสุทธฺิ**คือสะอาด ไม่มีนิวรณ์รบกวน เป็นต้น; **สมาธิโต** คือ **ตั้งมั่น** แน่นแฟ้น **เข้มแข็ง** **มันคง**; **แล้วก็ กัมมันนีโย** คือว่องไวต่อหน้าที่ของมัน, หน้าที่ของมันคือการพิจารณา เราจะให้มันทำหน้าที่ของมันคือพิจารณาเมื่อใด อย่างไร ในลักษณะใดก็ได้ทันที อย่างนี้เรียกว่าว่องไวต่อหน้าที่ของมัน.

ถ้าจิตประกอบด้วยองค์ ๓ นี้ คือ **บริสุทธิ์** **ตั้งมั่น** และ **ว่องไว**ต่อหน้าที่ของมันแล้ว เรียกว่า**ตั้งมั่นในที่นี้** คือเป็นสมาธิอย่างสมบูรณ์ ในลักษณะที่จะเป็นบาทฐานของวิปัสสนา. **ที่นี้ก็ปฏิบัติในขั้นที่ ๔** ต่อไป คือ**ทำจิตให้ปล่อย**, **ทำจิตให้ปล่อย**จากสิ่งที่กำลังห่อหุ้มจิตอยู่ในขณะนั้น อย่างไม่รู้ตัว. **จิตมีอะไรห่อหุ้มอยู่ในขณะนั้น** ความโลภก็ดี ความโกรธก็ดี ความหลงก็ดี ความกำหนดอย่างอื่นก็ดี, หรือแม้แต่ความกลัว ความเกลียด ความอิจฉาริษยา ความหุดหู่อะไรก็ดี ที่กำลังรบกวนจิตอยู่ในขณะนั้น เราฝึกในลักษณะที่สามารถจะสลัดให้ออกไปได้ทันที; **นี้เรียกว่าฝึกจิตให้ปล่อย**เป็นขั้นที่ ๔.

บททวนในหมวดจิตตานุปัสสนาสติปัฏฐานอีกที่หนึ่งว่า : **ขั้นที่ ๑** กำหนด**ลักษณะของจิตว่ามีลักษณะอย่างไร** ในขณะนั้น. **ขั้นที่ ๒** **บังคับจิตให้ปราโมทย์**. **ขั้นที่ ๓** **บังคับจิตให้ตั้งมั่น**. **ขั้นที่ ๔** **บังคับจิตให้ปล่อย**สิ่งที่มากลุ่มรุมจิต.

นี่ลองพิจารณาคูเกิด จะเห็นได้ว่า เคี้ยวนี้เราเป็นผู้แตกฉาน เชี่ยวชาญในเรื่องของจิต รู้จักมันดี บังคับมันได้ ประสบความสำเร็จอย่างนี้แล้ว เรียกว่าสำเร็จในจิตตานุปัสสนาสติบัญญัติตามแบบของอานาปานสติ.

เมื่อปฏิบัติได้ทั้ง ๓ หมวด คือกายานุปัสสนา เวทนานุปัสสนา จิตตานุปัสสนา ในลักษณะอย่างนี้แล้ว ก็เรียกว่าประสบความสำเร็จในส่วนสมณะเป็นอย่างสูงสุด. ทีนี้ก็เลื่อนไปในสติบัญญัติที่ ๔ ที่เรียกว่า ธรรมานุปัสสนาสติบัญญัติ นั่นเป็นขณวิปัสสนาโดยสมบูรณ์.

ธรรมานุปัสสนาสติบัญญัติที่ ๑ กำหนดความหมายของความไม่เที่ยง คืออนิจจัง. ความหมายของอนิจจังนี้มีอยู่อย่างไรบ้าง; ก็พิจารณาสิ่งทั้งหลายเหล่านั้น โดยความเป็นของไม่เที่ยงอย่างนั้น. เราจะต้องพิจารณาทุกสิ่งที่มีความไม่เที่ยง, แล้วสิ่งนั้นต้องเป็นสิ่งที่มีความรู้สึกของเราจริงๆ ไม่ใช่ไปเที่ยวพิจารณาก่อนหิน ก่อนดิน ต้นไม้ ภูเขา เรื่องข้างนอกอย่างนั้น, ไม่ใช่; ยังไม่เป็นการถูกต้อง หรือสมบูรณ์ในเรื่องนี้; จะต้องพิจารณาความไม่เที่ยงของสิ่งที่มีอยู่ในตัว โดยแท้จริง และสิ่งที่ปรากฏอยู่จริงๆ. เพราะฉะนั้น เราจะต้องย้อนกลับไปทำตั้งแต่ต้นมา คือ :-

กำหนดลมหายใจยาว แล้วก็พิจารณาความไม่เที่ยงของลมหายใจยาว, แล้วกำหนดลมหายใจสั้น พิจารณาความไม่เที่ยงของลมหายใจสั้น. พิจารณาความที่ลมหายใจปรุงแต่งกาย, ก็กำหนดความไม่เที่ยงของการปรุงแต่งกาย. พิจารณาการที่บังคับลมหายใจ ไม่ให้ปรุงแต่งกายได้ คือให้สงบได้, ก็พิจารณาความไม่เที่ยงของระบบทั้งการปรุงแต่ง และไม่ปรุงแต่งเหล่านี้ทั้งหมด; เพราะว่ามันมีความไม่เที่ยงแสดงอยู่ทั้งนั้น.

แล้วก็เลื่อนมาพิจารณาในกลุ่มเวหนานุบัสสนา คือพิจารณาว่า : ปิตินั้นก็ไม่เที่ยง, ความสุขนั้นก็ไม่เที่ยง, ปิติและสุขซึ่งปรุงแต่งจิตนั้นก็ไม่มีเที่ยง, ไม่เที่ยงทั้งปิติและสุข และทั้งจิตนั้น; และการที่บังคับเวหนามิให้ปรุงแต่งจิตนี้ ก็ล้วนแต่มีลักษณะแห่งความไม่เที่ยง คือมันเปลี่ยนแปลงได้อยู่เสมอไป เปลี่ยนแปลงทุกกรณี. ถ้าเที่ยงมันก็ไม่เปลี่ยนเป็นอะไรไม่ได้; เคี้ยวมันเพราะมันไม่เที่ยง มันจึงเปลี่ยนไปได้ กระทั่งเปลี่ยนไปได้ตามที่เรากำลังต้องการ.

ที่นี้ ก็ย้อนมาพิจารณาในหมวดจิตตานุบัสสนา พิจารณาว่า : จิตในลักษณะไหนก็ตาม มีลักษณะแห่งความไม่เที่ยง, การที่ทำให้จิตให้ปราโมทย์ได้ ก็มีลักษณะแห่งความไม่เที่ยง. การที่ทำให้จิตให้ตั้งมั่นได้ ก็มีลักษณะแห่งความไม่เที่ยง. การทำให้จิตให้ปล่อยได้ ก็มีลักษณะแห่งความไม่เที่ยง. อย่างนั้นมันเป็นเรื่องจริง, มันเป็นเรื่องจริงที่มีอยู่ในใจจริงๆ, รู้จักความไม่เที่ยงของสิ่งที่ปรากฏอยู่ในใจจริงๆ; อย่างนี้มันมีผล. ไม่เหมือนกับไปเที่ยวพิจารณาข้างนอก เช่นอย่างนั้นก็ไม่เที่ยง อย่างนี้ก็ไม่เที่ยง; นั้นมันผิวเผิน. แต่ถ้าพิจารณาจากสิ่งที่มันกำลังปรากฏอยู่ภายในจิตเองจริงๆ ว่าเป็นของไม่เที่ยงแล้ว มันเห็นความไม่เที่ยง ลึกซึ้ง, จนถึงกับทำให้เกิดความเบื่อหน่ายคลายกำหนด หรือความสลดสังเวชได้. ด้วยเหตุดังนั้นเอง จึงต้องใช้อารมณ์ภายในล้วน ๆ สำหรับพิจารณาความไม่เที่ยง คืออนิจจัง.

เมื่อพิจารณาความไม่เที่ยงหรืออนิจจังเรื่อยไปอยู่อย่างนี้ ซึ่งเป็นขั้นที่ ๑ ของธัมมานุบัสสนาสติปัฏฐานแล้ว; เรื่องก็จะเดินไปเองตามลำดับว่า : ถ้าเราประสบความสำเร็จในการพิจารณาความไม่เที่ยง มันก็จะเกิดวิราคะ คือความเบื่อหน่าย ความสลดสังเวช ความคลายกำหนดจากสิ่งที่เคยยึดมั่นถือมั่นนั้นเป็นแน่นอน. นี้เราก็พิจารณาที่ความคลายกำหนดนี้ว่ามีลักษณะอย่างไร, ความจางคลายแห่งความยึดมั่นถือมั่นนั้นเป็นอย่างไร, นี้เรียกว่าพิจารณาวิราคะ คือความคลายกำหนด.

เมื่อความคลายกำหนดเป็นไปตามลำดับๆ ก็จะเกิดอาการที่เรียกว่าความดับหรือนิโรธขึ้นมา. นิโรธหรือนิโรธะ แปลว่า ความดับ คือความดับแห่งทุกข์; เพราะว่าเมื่อคลายกำหนด คือคลายความยึดมั่นถือมั่นแล้ว ความทุกข์ก็ดับไป. พิจารณาในอาการที่ความทุกข์ดับไปในลักษณะที่เป็นนิโรธเรื่อยไปๆ มันก็เป็นความดับทุกข์ที่สมบูรณ์ขึ้นมา.

อันดับที่ ๔ อันดับสุดท้ายก็คือ พิจารณาความที่ว่า บัดนี้ได้สลัดความทุกข์ทั้งปวงหมดแล้ว พิจารณาอาการที่สลัดความทุกข์ทั้งปวงออกไปได้แล้ว เรียกว่า ปฏินิสสัคคะ

ทบทวนใหม่ว่า ในหมวดธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐานนี้ อันดับที่ ๑ เรียกว่า อนิจจานุสัสสี - เผ้าตามมองลักษณะแห่งความไม่เที่ยง ของสิ่งที่ปรากฏอยู่ในใจทุกๆ สิ่ง; แล้วก็มาถึงขั้น วิราคานุสัสสี - เผ้าตามดูความคลายกำหนดของจิตจากความยึดมั่นถือมั่น; แล้วก็มาถึงขั้นที่เรียกว่า นิโรธานุสัสสี - เผ้าตามดูในการที่ความทุกข์ดับลง - ดับลง แล้วก็พิจารณาอาการที่เรียกว่า ปฏินิสสัคคานุสัสสี คือจิตสามารถสลัดความทุกข์กลับไปได้แล้ว; จะเรียกอย่างธัมมาธิฐานหน้อยกว่า : เดียวนี้จิตสลัดตัวกู - ของกูออกไปได้แล้ว เป็นจิตบริสุทธิ์. เมื่อก่อนนี้จิตยึดไว้ซึ่งตัวกู - ของกู เป็นโจร เป็นขโมย เอาของธรรมชาติมาเป็นตัวกู มาเป็นของกู. บัดนี้สลัดคืนคืนให้เจ้าของ คืนให้ธรรมชาติ คืนให้ไปยังธรรมชาติ ให้ธรรมชาติไป, ใจไม่มีความเป็นตัวกู เป็นของกูอีกต่อไป; นี้เรียกว่าปฏินิสสัคคานุสัสสี เป็นอันสุดท้าย.

อันที่เรียกว่า อนิจจานุสัสสีนั้นเป็นการพิจารณาธรรม ที่จะทำให้เกิดความเบื่อหน่ายคลายกำหนด. วิราคานุสัสสี ความเบื่อหน่ายคลายกำหนดนั้น เป็นอาการของมรรค. เมื่อคลายกำหนดจนถึงดับทุกข์ทั้งปวงได้แล้ว ก็เรียกว่านิโรธา-

นุบัสนี เป็นอาการของผล. **ปฏินิสัคคานุบัสนี** เป็นลักษณะประจำของสิ่งที่เรียกว่า นิพพาน คือสลัดคืนสิ่งทั้งปวงออกไป, ไม่มีการปรุงแต่งเป็นตัวยุ เป็นของถูกยึดต่อไป จึงเป็นการสิ้นสุดของการปฏิบัติ.

ท่านทั้งหลายจะต้องทบทวนดูให้ดี จนเข้าใจอย่างที่ว่ามานี้ หมวดที่ ๑ เรียกว่า **ภยานุบัสนา** กำหนดลมหายใจยาว, กำหนดลมหายใจสั้น, กำหนดรู้ความที่ลมหายใจปรุงแต่งกาย, กำหนดความที่เรารังับการปรุงแต่งกายเสียได้, กำหนดความที่ลมหายใจไม่ปรุงแต่งกายได้.

หมวดที่ ๒ เวทนานุบัสนา คือเอาปีติและความสุขที่เกิดมาจากการรังับการปรุงแต่งกายเสียได้มาเป็นอารมณ์ กำหนดปีติและกำหนดความสุข; แล้วกำหนดการที่ปีติและความสุขปรุงแต่งจิต, แล้วกำหนดความที่เรารังับไม่ให้มีการปรุงแต่งจิต โดยไม่ให้ปีติและความสุขปรุงแต่งจิตได้.

พอมาถึง**หมวดที่ ๓ จิตตานุบัสนา** เราดูลักษณะของจิต, บังคับจิตให้ปราโมทย์, บังคับจิตให้ตั้งมั่น, บังคับจิตให้ปล่อย. เมื่อเรากล่องแกล้วในเรื่องของจิตในวิถีทางของจิตอย่างนี้แล้ว ก็ประพฤติปฏิบัติในหมวดสุดท้าย คือ**ธัมมานุบัสนา** ใช้จิตที่อยู่ในอำนาจของเรานั้น พิจารณาความเป็นอนิจจัง ของสิ่งที่เป็นอนิจจัง จนมีความหน่ายคลายกำหนด จนมีความดับทุกข์ปรากฏ จนมีความรู้สึ่ว่า เราได้สลัดความทุกข์ออกไปแล้วโดยประการทั้งปวง ดังนี้.

นี้เรียกว่าเป็นกัมมัฏฐาน ที่เรียกว่าอานาปานสติภาวนา; ทุก ๆ ชั้น ทุก ๆ ตอน จะต้องทำให้ปรากฏแจ่มชัดอยู่ทุกครั้งที่หายใจเข้าและหายใจออก ดังนั้น จึงได้เรียกว่า "อานาปานสติ", กล่าวโดยสรุป ๑๖ ชั้นคือ :

- ๑ - กำหนดลมหายใจยาวอยู่ทุกครั้งที่มีการหายใจออกเข้า
- ๒ - กำหนดลมหายใจสั้นอยู่ทุกครั้งที่มีการหายใจออกเข้า
- ๓ - กำหนดความที่ลมหายใจปรุ่งแต่งกายอยู่ทุกครั้งที่หายใจออกหายใจเข้า
- ๔ - และกำหนดความที่เรายังบังคับการปรุ่งแต่งกายนี้ ได้สำเร็จอยู่ทุกลมหายใจออก ทุกลมหายใจเข้า
- ๕ - กำหนดปีติอยู่ทุกครั้งที่หายใจออกหายใจเข้า
- ๖ - กำหนดความสุขอยู่ทุกครั้งที่หายใจออกหายใจเข้า
- ๗ - กำหนดความที่ปีติและสุขนี้ปรุ่งแต่งจิตอยู่ทุกครั้งที่หายใจออกหายใจเข้า
- ๘ - กำหนดความที่เรายังบังคับไม่ให้เวทนาปรุ่งแต่งจิตนี้อยู่ทุกครั้งที่หายใจออกหายใจเข้า
- ๙ - แล้วจึงมาตุลักษณะของจิตอยู่ทุกครั้งที่หายใจออกและหายใจเข้า
- ๑๐ - แล้วก็มาตุ การที่เรายังบังคับจิตให้ปราโมทย์ไต่อยู่ทุกครั้งที่หายใจออกเข้า
- ๑๑ - แล้วก็มาตุการที่เราทำให้จิตตั้งมั่นอยู่ไต่ทุกครั้งที่หายใจออกหายใจเข้า
- ๑๒ - แล้วก็มาตุความที่เรากำหนดจิตให้ปล่อยจากสิ่งที่ผูกพันนั้น ไต่อยู่ทุกครั้งที่เราหายใจออก และหายใจเข้า
- ๑๓ - แล้วจึงเลื่อนมากำหนดความไม่เที่ยงของสิ่งทั้งปวงที่ปรากฏอยู่นั้น ทุกครั้งที่หายใจออก และหายใจเข้า
- ๑๔ - พอวิราคะเกิดขึ้นก็พิจารณากำหนดวิราคะนั้นอยู่ทุกครั้งที่หายใจออกและหายใจเข้า
- ๑๕ - เมื่อนิโรธปรากฏขึ้น ก็กำหนดนิโรธนั้นอยู่ทุกครั้งที่หายใจออก และหายใจเข้า
- ๑๖ - เมื่อสลัดตัวกูออกไปได้สิ้นเชิง ก็กำหนดการสลัดออกไปไต่ นั้นทุกครั้งที่หายใจออกและหายใจเข้า

ด้วยเหตุที่มีการบังคับ ทุกครั้งที่หายใจออกและหายใจเข้าตัวเอง การปฏิบัติทำนองนี้จึงได้ชื่อว่า อานาปานสติ ตั้งแต่ต้นจนปลาย จนตลอดสาย.

การปฏิบัติก็มีมาตรฐานภาวนาที่ชื่อว่า อานาปานสตินี้ เป็นแนวปฏิบัติที่อาตมาชอบ; ฉะนั้นจึงนำมาแสดงแก่ท่านทั้งหลาย เพื่อได้พิจารณา ดูได้ลองปฏิบัติดูตามสมควรแก่กำลังสติปัญญาของตน ๆ. แต่ว่าไม่ต้องนำไปเปรียบเทียบว่าดีกว่าแบบไหน หรือเลวกว่าแบบไหน หรือเสมอกันกับแบบไหน; อย่างนั้นไม่จำเป็น. มันควรจะดีด้วยกันทุกแบบ, มันควรมีประโยชน์ หรือมีความเหมาะสมแก่บุคคลไปเป็นลักษณะ ๆ ไป. แต่ว่าแบบอานาปานสติแบบนี้ เป็นแบบที่อาตมาชอบเป็นพิเศษ จึงได้นำมากล่าวแก่ท่านทั้งหลาย.

อานาปานสติภาวนานี้เป็นแบบที่พระพุทธเจ้าท่านก็สรรเสริญ ว่าเป็นแบบที่มีผลมาก มีอานิสงส์มาก เป็นแบบที่ปฏิบัติได้สะดวกตาย; เพราะว่าเราได้ใช้สิ่งที่มีอยู่ในตัวเราล้วน ๆ ทั้งหมดทั้งสิ้น เป็นเครื่องปฏิบัติ, เป็นวัตถุสำหรับการกำหนด. ไม่ยุ่งยาก ไม่ลำบาก ไปนั่งที่ไหนก็มีลมหายใจ, ไปนั่งตรงไหน ก็มีการคิดนึกได้. เพราะฉะนั้น ไม่ต้องเที่ยวหอบเที่ยวหิวอะไร ไปนั่งที่ไหน โคนไม้ โทนก็กำหนดลมหายใจได้, มันจึงสะดวกอย่างนี้, และปฏิบัติได้โดยไม่ต้องระหกระเหิน, ไม่ต้องประสบนกันเข้ากับภาพที่น่ากลัว น่าอันตราย. อย่างเป็นไปพิจารณาซากศพอย่างนี้ มันก็ต้องไปประสบนกันเข้ากับภาพที่เป็นภาพที่น่ากลัว; บางทีก็เป็นอันตรายถ้าทำไม่ถูกวิธี. แต่ว่าในการปฏิบัติอานาปานสตินี้จะไม่มีปัญหาอย่างนั้น; จะไม่มีสิ่งที่น่ากลัว จะมีแต่สิ่งที่สงบเย็น ตั้งแต่ต้นจนปลาย ทุก ๆ ชั้น ทุก ๆ ตอน.

พระพุทธเจ้าท่านทรงสรรเสริญอานาปานสติมากกว่าอย่างอื่นหมด; จึงขอให้ท่านทั้งหลายเอาไปพิจารณา ดูมีโอกาสเหมาะสมก็ลงมือฝึกฝนกันไปตามลำดับ.

โอกาสในวันนี้ไม่มี และไม่เหมาะสำหรับที่จะลงมือฝึกจริงๆ จึงได้แต่กล่าวอธิบายหลักหรือแนวว่ามีอยู่อย่างไร; สำหรับไปลองดูด้วยตนเองก่อน; และต้องยุติกันไว้เพียงเท่านี้. ถ้าพรุ่งนี้มีโอกาสก็จะได้อธิบาย, หรือลองทำบางสิ่งบางอย่างให้ดู, ให้เข้าใจแจ่มแจ้งโดยละเอียดออกไป.

โดยเฉพาะวันนี้ ขอยุติไว้เพียงเท่านี้ก่อน.

คำยอชมเชย (เรื่องที่ ๑๕)

เรื่อง มะพร้าวนาฬิกา

อธิบายแก่สมาชิกพุทธสมาคมฯ ประชุมและพักแรมอยู่ที่คำยอชมเชย
สนทนาระหว่างพักการประชุมที่ลานหญ้า บน เขื่อนสระนาฬิกา, ในสวนโมกขพลาาราม

๒๑ ธันวาคม ๒๕๑๑

ที่นัดกันมานั่งตรงนี้ ก็ใครจะพูดเรื่องมะพร้าวนาฬิกา คือให้นึกถึงปู่ย่าตายาย ว่าท่านมีความสนใจในธรรมะมาก คอยสอดส่องแง่คิดเกี่ยวกับธรรมะมากกว่าพวกเรา ฉะนั้น ในบทกล่อมลูก เช่นบท “มะพร้าวนาฬิกา” นั้นมันจึงเกิดขึ้น. บทกล่อมลูกแบบบักซ์ได้ ไม่เหมือนกับภาคกลางหรือภาคเหนือ หรือภาคอื่น; มันเป็นทำนองเฉพาะ, แล้วก็ตั้งใจจะให้เป็นเรื่องเป็นราว.

บทกล่อมลูกตามแบบพนมเปญจะเหมือนกันหมดตั้งแต่ชุมพรลงมาถึงไชยา ไปจนถึงนครศรีธรรมราช หักลง; สงขลาไม่ค่อยมี. อาตมาพยายามสอบสวนดู มีใครไปใครมา ได้พยายามสอบถามคนแก่ๆ ดู ให้ร้องบทกล่อมลูกให้ฟัง; มันเหมือนกันจนรู้สึกว่ามันเป็นของถ่ายทอดถึงกัน, มันคงจะอยู่ในลักษณะที่เป็นวัฒนธรรมอะไรด้วยเหมือนกัน มันจึง

ถึงกัน และเหมือนกัน; เช่นบทเรื่องมะพร้าวนาพิเกร์นี้ ที่หลังสวนก็มี, ที่ชุมพรก็มี, ล่างลงไปทางกาญจนดิษฐ์ ทางนครศรีธรรมราชก็มี.

ในบทกล่อมลูกประมาณ ๔-๖ ร้อยบทนั้น มีบทธรรมะสูงสุด ในทำนอง โลกุตตระนั้นอยู่หลายบท, แล้วก็ มีบทที่เป็นเพียงศีลธรรมธรรมดาอยู่หลายสิบบท; นอกนั้นก็ มีประเภทเล่าเรื่อง เช่นเรื่องพระนางพิมพา นางเมรี เรื่องพระสังข์ อะไรก็ตาม, เป็นทำนองบรรยายเรื่องก็มีมาก, และมากที่สุดก็เป็นบทล้อเลียนเกี้ยวเลี้ยว ระหว่างผู้หญิงกับผู้ชาย. ทั้งหมดเป็นบทสำหรับกล่อมเด็กให้อ่อน : แม่กล่อมลูก, พี่กล่อมน้อง, ไกวเปลให้อ่อน.

บทมะพร้าวนาพิเกร์ บทมะม่วงหิมพานต์ บทส้มซ่า หมายถึง ความคิดที่ ออกไปนอกโลก บทมะพร้าวนาพิเกร์นี้ มีว่า :-

มะพร้าวนาพิเกร์ ถ้ำร้องเต็มทีที่ว่า : คือน้องเอย คือน้อง คือน้อง มะพร้าว นาพิเกร์. หรือ น้องเอยมะพร้าวนาพิเกร์ ต้นเดี่ยวโนเน กลางทะเลขี้ผึ้ง ผ่นตกไม่ต้อง พำร้องไม่ถึง กลางทะเลขี้ผึ้ง ต้นเดี่ยวเปลี่ยวลึงโลดเอย.

บททำยนั้นว่า : “ต้นเดี่ยวเปลี่ยวลึงโลดเอย” ก็มี “ถึงได้แต่ผู้พันบุญ” ก็มี “ถึงได้แต่ผู้มบุญ” ก็มี, “คงจะถึงสักวันหนึ่งเอย” ก็มี.

เมื่อคืนวันที่มีการแสดงให้ดู มีร้องเรื่องมะพร้าวนาพิเกร์. นี่คิดดูแล้ว บัญชาตายนั้นไม่ใช่เล็กน้อย เป็นคนสนใจอยู่ตลอดเวลา; เพราะว่าเนื้อความที่จจะร้องนี้ มันลึก มันไม่ใช่จะเอาส่งเดชไปได้ มันต้องมีผู้รู้, มีความรู้ แล้วประติษฐ์ขึ้นมา ให้ชาวบ้านเอาไปร้อง.

มะพร้าวนาฬิกา นี้หมายถึงมะพร้าว. นาฬิกาที่แปลว่ามะพร้าว, ต้นเดี่ยวโหนด ก็หมายความว่า ต้นเดี่ยว ไม่มีคู่เปรียบ. อยู่กลางทะเลผิง หรืออยู่นอกทะเลผิง ภาษาเมืองนี้ถ้าเขาว่าไปทะเล เขาว่าไปนอกเล ไปนอกเล ก็หมายความว่าไปที่ทะเล อยู่นอกเลขผิง ก็หมายความว่าอยู่ที่ทะเลผิงนั่นเอง, หรืออยู่กลางทะเลผิงนี้ก็ยิ่งชัดใหญ่; เป็นมะพร้าวที่อยู่กลางทะเลผิง ลองคิดดูซิว่า ทะเลผิงมันเป็นอย่างไร. ฝนตกไม่ต้อง พ้ำร้องไม่ถึง หมายความว่า ที่นั่นไม่มีอะไรกระทำได้, ไม่มีอะไร effect ได้, ฝนตกไม่ต้อง พ้ำร้องไม่ถึง กลางทะเลผิงนี่.

ทางเมืองชุมพรร้องว่า คงถึงสักวันหนึ่งเอย. ชุมพรไปไกลกว่าเพื่อนคนแก่ ๆ ร้องอย่างนั้นว่า คงถึงสักวันหนึ่งเอย. แถวไชยามักจะร้องว่า ต้นเดี่ยวเปลี่ยวลึงโลดเอยอยู่นั้นแหละ จะถึงหรือไม่ถึงก็มีอยู่อย่างนั้น. บางคนจะร้องว่าถึงได้แต่ผู้มีบุญเอยก็มี, มีบุญมากพอ จึงจะไปถึง.

นี้หมายความว่า มีอะไรอยู่สิ่งหนึ่ง ซึ่งอะไรทำไม่ได้ อะไรจะไปกระทำมันไม่ได้, มันอยู่กลางทะเลผิงเสียด้วย. ตกมาสมัยนี้เราเลยคิดว่า มันคงจะสูญไปหมดคือไม่มีใครร้องอีกต่อไป, พอคนรุ่นแก่ ๆ นั้นตายหมด เด็กรุ่นหลังก็ไม่ร้องจึงได้ สร้างสรรค์เป็นทะเลผิงแก่ความเอาจริงเอาจังในทางธรรมของปู่ ย่า ตา ยาย คือมะพร้าวนาฬิกา.

ที่มันคล้ายกัน ก็มีว่า : มะม่วงหิมพานต์ สุกอมหอมหวาน อยู่กลางแม่น้ำทะเลหลวง พันลึง พันค่าง พันสัตว์ทั้งปวง อยู่กลางแม่น้ำทะเลหลวง พันเข้เทราเอย : ก็มียี่แห่งหนึ่งอยู่กลางทะเลนั้น แล้วพันทุกสิ่ง พันจากสิ่งเบียดเบียนทุกสิ่ง คล้ายกับ Better land ของพวกฝรั่ง ของคริสเตียน.

แล้วมีบัตรองว่า : สัมข่า ลูกคคหรรว้า ร่มฟ้าร่มดิน กาไหนหาญเจาะ
เราะ(คือกระรอก) ไหนหาญกิน ร่มฟ้าร่มดิน ร่มหัวคนทั้งเมืองเอย.

“ร่มหัวคนทั้งเมืองเอย” ^๕ หมายถึงธรรมะ, ^๕ ธรรมะนี้ลูกคคกแน่นอน
ขนักไปหมด จนร่มฟ้าร่มดิน; ^๕ ไม่มีความทุกข์หรือความชั่ว อะไรจะไปแตะต้อง
ธรรมะได้; กาไหนกล้าเจาะ เราะไหนกล้ากิน ร่มหัวคนทั้งเมือง อย่างนี้.

นี่ บู้ ย่า ตา ยาย เขาไม่มีอะไรพิเศษเหมือนพวกเรา แต่เขามีอย่างนี้; เขา
นึกถึงแต่สิ่ง ๆ หนึ่งซึ่งดีที่สุด ซึ่งเลิศที่สุดอยู่เสมอ; มันจึงออกมาในรูปนี้ แล้วแสดง
ความสูงในทางจิตใจ; นี้เรียกว่าเรื่องฝ่ายธรรมะชั้นสูง. เรื่องสอนศีลธรรมทั่ว ๆ ไปนั้น
ก็มีมาก จำไม่ค่อยได้ และไม่ค่อยได้จำด้วย.

ที่นี้ พุดถึงบทล้อเลียนก็แบบคายมาก มีว่า : พี่ชาย น้องแก้วเหมือนจะตาย
พี่ชายก็เพิ่งจะมาขอ กระบอกยนต์ยังมีได้สร้าง ผ้าขาวห่อร่างยังมีได้ทอ พี่ชาย
ก็รีจะมาขอ รอให้น้องหล่อบอกยนต์ก่อนเอย.

บอกยนต์นั้นคือตะบันหมาก. คนแก่ ๆ มาคิดพันเด็กผู้หญิงรุ่นสาว. เด็ก
หญิงเขาบอกว่า : ยังไม่หล่อตะบัน ยังไม่ได้ทอผ้าห่อศพ; ฉะนั้นรอให้หล่อตะบัน
เสียก่อน จึงค่อยมาขอ; ^๕ นี้เป็นบทล้อเลียนก็คมคายมากเหมือนกัน.

ในบทกล่อมลูก มีอะไรที่น่าสนใจอยู่อีกมาก เกี่ยวกับทะเลเลขผิง ^{๕๕๕} ^{๕๕๕} ^{๕๕๕} ๒ บท
อีกบทหนึ่งว่า : “ดอกมะลิ บานเหมือนจะผลิอยู่กลางทะเล ^{๕๕๕}ผิง” อย่าง ^{๕๕๕}นี้ก็มี;
นี่เรียกว่าคิดถึงทะเล ^{๕๕๕}ผิง. พวกเรา ^{๕๕๕}นี้เรียนนักธรรมโท หรือเป็นเปรียญ ๙ ประโยค;

เมื่อคนแก่ ๆ พูดย่างนั้นก็ตีความไม่ถูก. เคยถามพวกเปรียญ ๔ ประโยค หรือนักธรรมเอก ให้อธิบาย; ก็ไม่ทราบ, ไม่รู้ว่าอะไร ทะเลขฝง.

นิพพานคือต้นมะพร้าวไปอยู่กลางทะเล^{๕๕}, กลางทะเล^{๕๕ ๕๘}ผงนคอ^{๕๕}วิภู^{๕๕}สงสาร. เรามันสอนกันมาผิด ผิดจากที่ว่า^{๕๕}, เราไปสอนกันว่า นิพพานอยู่ฝ่ายหนึ่ง วิภู^{๕๕}สงสารอยู่ฝ่ายหนึ่ง ตรงกันข้ามเลย. โลกียะกับโลกุตระจะต้องแยกกันอยู่คนละทิศละทาง เหมือนฟ้ากับดิน; สอนกันอยู่แต่อย่างนี้ในโรงเรียนเดี๋ยวนี้. เรื่องโลกกับโลกุตระ แยกออกไปจากกันเลย, ไปอยู่ตรงกันข้ามคนละข้างคนละฝ่ายเสียด้วย. แต่คำสอนโน้นว่า : อยู่^{๕๕}ทุก^{๕๕}กลาง^{๕๕}ทะเล^{๕๕}ผง^{๕๕}น^{๕๕}น^{๕๕}เอง^{๕๕}; เหมือนกับพวกเข็น^{๕๕}พุก^{๕๕}ว่า^{๕๕} จุด^{๕๕}เส้น^{๕๕}ที่^{๕๕}สุด^{๕๕}นั้น^{๕๕} อยู่^{๕๕}กลาง^{๕๕}เตา^{๕๕}หลอม^{๕๕}อย่าง^{๕๕}นั้น^{๕๕}แหละ.

ข้อ^{๕๕}พากัน^{๕๕}ลืม^{๕๕}เสีย^{๕๕} ตาม^{๕๕}ที่^{๕๕}พระ^{๕๕}พุทธ^{๕๕}เจ้า^{๕๕}ท่าน^{๕๕}ตรัส^{๕๕}ว่า^{๕๕} : มี^{๕๕}ทุก^{๕๕}ที่^{๕๕}ไหน^{๕๕} ต้อง^{๕๕}ดับ^{๕๕}ทุก^{๕๕}ที่^{๕๕}นั้น^{๕๕}, มีความ^{๕๕}ทุก^{๕๕}ซึ่ง^{๕๕}ออก^{๕๕}ขึ้น^{๕๕}มา^{๕๕}ที่^{๕๕}ตรง^{๕๕}ไหน^{๕๕} ต้อง^{๕๕}ดับ^{๕๕}ความ^{๕๕}ทุก^{๕๕}ซึ่ง^{๕๕}ที่^{๕๕}ตรง^{๕๕}นั้น^{๕๕}. ฉะนั้น^{๕๕} นิพพาน^{๕๕}คือ^{๕๕}ดับ^{๕๕}ทุก^{๕๕}ที่^{๕๕}สุด^{๕๕} มัน^{๕๕}ก็^{๕๕}ต้อง^{๕๕}อยู่^{๕๕}ทุก^{๕๕}กลาง^{๕๕} ทม^{๕๕}ทุก^{๕๕}ที่^{๕๕}สุด^{๕๕}นั้น^{๕๕}แหละ, อยู่^{๕๕}ที่^{๕๕}ตรง^{๕๕}จุด^{๕๕}ที่มี^{๕๕}ทุก^{๕๕}ซึ่ง^{๕๕}ที่^{๕๕}สุด^{๕๕}นั้น^{๕๕}แหละ, คือ^{๕๕}ทะเล^{๕๕}ผง^{๕๕}.

ทะเล^{๕๕}ผง^{๕๕} มีความ^{๕๕}หมาย^{๕๕}เป็น^{๕๕}วิภู^{๕๕}สง^{๕๕}สาร^{๕๕} หรือ^{๕๕}สัง^{๕๕}สาร^{๕๕}วิภู^{๕๕}. ที่^{๕๕}นี้^{๕๕}สัง^{๕๕}สาร^{๕๕}-วิภู^{๕๕}สง^{๕๕}สาร^{๕๕}มัน^{๕๕}แยก^{๕๕}ออก^{๕๕}ได้^{๕๕}เป็น^{๕๕} ๒ ความ^{๕๕}หมาย^{๕๕} : คือ^{๕๕} ตี^{๕๕}กับ^{๕๕}ขั้ว^{๕๕} บุญ^{๕๕}กับ^{๕๕}บาป^{๕๕} กุศล^{๕๕}กับ^{๕๕}อกุศล^{๕๕} อะไร^{๕๕}ทำ^{๕๕}นอง^{๕๕}นี้^{๕๕} เป็น^{๕๕}สอง^{๕๕}ๆ อย่าง^{๕๕}นี้^{๕๕}. ถ้า^{๕๕}บุญ^{๕๕}ก็^{๕๕}ปรุ^{๕๕}ง^{๕๕}แต่^{๕๕}ง^{๕๕}ไป^{๕๕}ทาง^{๕๕}เวียน^{๕๕}ว้าย^{๕๕}ตี^{๕๕}, บาป^{๕๕}ก็^{๕๕}ปรุ^{๕๕}ง^{๕๕}แต่^{๕๕}ง^{๕๕}ไป^{๕๕}ใน^{๕๕}ทาง^{๕๕}ให้^{๕๕}เวียน^{๕๕}ว้าย^{๕๕}ขั้ว^{๕๕}, ทั้ง^{๕๕}บุญ^{๕๕}และ^{๕๕}ทั้ง^{๕๕}บาป^{๕๕}ก็^{๕๕}ปรุ^{๕๕}ง^{๕๕}แต่^{๕๕}ง^{๕๕}ไป^{๕๕}ทาง^{๕๕}เวียน^{๕๕}ว้าย^{๕๕}ทั้ง^{๕๕}นั้น^{๕๕}. วิภู^{๕๕}สง^{๕๕}สาร^{๕๕}ก็^{๕๕}เต็ม^{๕๕}ไป^{๕๕}ด้วย^{๕๕}บุญ^{๕๕}และ^{๕๕}บาป^{๕๕} สอง^{๕๕}อย่าง^{๕๕}เท่า^{๕๕}นั้น^{๕๕}; ก็^{๕๕}เท่า^{๕๕}นั้น^{๕๕} ไม่มี^{๕๕}อะ^{๕๕}ไร^{๕๕}อื่น^{๕๕}.

เหมือน^{๕๕}กับ^{๕๕}ขั้ว^{๕๕}ผง^{๕๕}ใน^{๕๕}กรณี^{๕๕}หนึ่ง^{๕๕}มัน^{๕๕}เหลว^{๕๕}เป็น^{๕๕}น้ำ^{๕๕}, ใน^{๕๕}กรณี^{๕๕}หนึ่ง^{๕๕}มัน^{๕๕}แข็ง^{๕๕}เป็น^{๕๕}ดิน^{๕๕}, ขั้ว^{๕๕}ผง^{๕๕}มี^{๕๕}ได้^{๕๕}ทั้ง^{๕๕}ความ^{๕๕}เหลว^{๕๕}และ^{๕๕}ความ^{๕๕}แข็ง^{๕๕}; ฉะนั้น^{๕๕} เขา^{๕๕}จึง^{๕๕}เอา^{๕๕}มา^{๕๕}เปรีย^{๕๕}บ^{๕๕}เป็น^{๕๕}ความ^{๕๕}หมาย^{๕๕}

ของสังสารวัฏฏ์ ซึ่งบางขณะเป็นบุญ, บางขณะเป็นบาป, แต่ก็ปรากฏว่าเป็นกลิ่นของสังสารวัฏฏ์ทั้งนั้น. สังสารวัฏฏ์จึงเปรียบเหมือนทะเลขมขื่น เคี้ยวเหลวเคี้ยวแข็ง, เคี้ยวเหลวเคี้ยวแข็ง. ที่ตรงไหนมีความทุกข์, ตรงนั้นต้องคับทุกข์. จุดที่ร้อนที่สุด, ทุกข์ที่สุดคนจะหนีพพานทัน; ฉะนั้นจึงพูดว่า อยู่กลางทะเลขมขื่น.

ถ้าพูดว่า อยู่นอกทะเลขมขื่น มันจะไปในทำนองว่า ไปอยู่เสียคนละส่วนกับทะเลขมขื่น อยู่นอกออกไปอีก, นี่เป็นทะเลขมขื่น แล้วอยู่นอกออกไปอีก. คำพูดที่วาณิชพยานอยู่ฝั่งโน้น โลกอยู่ฝั่งนี้ก็เหมือนกัน นี่เป็นคำพูดภาษาคน, ภาษาถิ่นๆ. ถ้าภาษาธรรมะแล้วมันต้องอยู่ตรงจุดนั้นแหละ, มีความทุกข์ที่ไหน ก็มีความคับทุกข์ที่นั่น, มีความทุกข์ที่ไหน นิพพานก็อยู่ที่นั่น, นี่จึงว่าอยู่กลางทะเลขมขื่น.

ทั้งทะเลขมขื่น ทั้งต้นมะพร้าวมันก็อยู่ในเรา; เพราะว่าเคี้ยวเราก็เป็นสังสารวัฏฏ์ เคี้ยวเราก็ไม่มีสังสารวัฏฏ์ ก็อหยดหรือสงบไปพักหนึ่ง. ทั้งมะพร้าว นาฬิกา ทั้งทะเลขมขื่น มันก็ล้วนแต่อยู่ที่ในเรา อย่างที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า โลกก็ดี เหตุให้เกิดโลกก็ดี ความดับสนิทแห่งโลกก็ดี ทางให้ถึงความดับสนิทแห่งโลกก็ดี อยู่ในเรา ที่มีร่างกายยาวาหนัง มีสัญญาและใจนี้. สังสารวัฏฏ์ก็อยู่ในเรา, นิพพานก็อยู่ในเรา.

ที่นี้เรามองนอกตัวเราเรื่อย จึงไม่มีวันที่จะรู้จัก แม้แต่สังสารวัฏฏ์, จึงไม่มีวันที่จะรู้จัก แม้กระทั่งนิพพาน. ฉะนั้น ฮวงโปจึงล้อเอาไว้ว่า โอ๊ย! มันอยู่ที่หน้าผากแล้วโว้ย คนโง่ๆ, ดูให้ดี มันอยู่ที่หน้าผากนั่น. ทหาวิธีอะไรที่มองให้เห็นหน้าผาก ถ้าไม่อาศัยกระจกเงา เราจะต้องมองเข้าไปข้างใน, มองเข้าไปข้างใน, มองเข้าไปข้างในเรื่อย. เรามันเคยชินกัน แค่มองออกไปข้างนอกเรื่อย แล้วไม่มองเข้าไปในตัวเองปัญหาคือความทุกข์ คอยแต่จะหลีกเลี่ยงหนีจะหลบ; จึงทำไว้ให้ดูนี้ว่า มะพร้าว

นาฬิกาอยู่กลางทะเลผืนหนึ่ง, จึงเรียกมันตั้งตักันตรงนั้น ว่ามันอยู่กลางทะเลผืนหนึ่ง สมมติสระนั้น เป็นทะเลผืนหนึ่งและต้นมะพร้าวต้นนั้นคือมะพร้าวนาฬิกา. สำหรับตอนเย็น ๆ จะได้มานั่งดู ว่าฟังไปเรื่อย ๆ ๆ จนกว่าจะถึงวันหนึ่งมันเกิดฟลุคขึ้นมา มันมองเห็น ก็เกิดรู้สึกขึ้นมา ซึมซาบในที่สุก.

ในส่วนโมกข์นั้นจึงอยากจะสร้างให้มีอะไรชนิดที่ช่วยสะกดตา สะกดใจ แล้วให้สะกดเป็นชนวนสำหรับพิจารณา รู้สึกถึงธรรมะขึ้นมาได้หลาย ๆ อย่าง รวม ทั้งสระนาฬิกาด้วย เรียกว่าเป็นอุปกรณ์ของมหรสพทางวิญญาณ.

มหรสพทางวิญญาณคือตัวธรรมะ ตัวมหรสพคือตัวธรรมะ ; สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นโรงของมหรสพหรือเป็นอุปกรณ์ของมหรสพ. เราอาศัยโรง, อาศัยอุปกรณ์ เราก็ถึงตัวธรรมะคือมหรสพ. ฉะนั้น เรามีอย่างนี้เป็นต้น เป็นอุปกรณ์ แล้วเราฟัง ฟัง ฟัง ๆ จนชิน ชิน ชิน ชิน จนรู้สึกขึ้นมาเอง ไม่ต้องคิดไม่ต้องใคร่ครวญ. ถ้า ต้องใคร่ครวญอยู่ยังใช้ไม่ได้; ถ้ายังต้องใคร่ครวญอยู่ ยังต้องใช้เหตุผล ยังต้อง พิจารณาอยู่ อย่างนี้ยังไม่มีธรรมะ เลยยังไม่รู้ธรรมะจริง ยังไม่สามารถเปลี่ยนจิตใจ; เพราะมันขึ้นอยู่กับเหตุผลเรื่อย. ถ้ายังขึ้นอยู่กับเหตุผลตราบดีแล้ว ยังไม่สามารถ จะเปลี่ยนจิตใจ จากความยึดมั่นไปสู่ความไม่ยึดมั่น. มันต้องเป็นเรื่องของจิตใจ เปลี่ยนไปโดยทางจิตใจไม่ต้องมีเหตุผล, โดยที่บอกเหตุผลไม่ได้.

อาตมานั่งดูปลาที่เลี้ยงไว้เล่นนั้น หรือปลาที่ฝึกดู นั่งดู นั่งดู นั่งดู ถึง ๒ ปี; มันจึงรู้ว่าพระเจ้าไม่ได้สร้าง. มันเป็นความรู้ว่าพระเจ้าไม่ได้สร้าง, ไม่มี เหตุผลว่า ทำไมพระเจ้าไม่ได้สร้าง แต่มันมีความแน่นอนในจิตใจว่า พระเจ้าไม่ได้สร้าง. เมื่อสมัยก่อน เมื่อเรามีการคำนวณพิจารณาว่า พระเจ้าคงจะไม่ได้สร้าง เพราะเหตุผล อย่างนั้น เพราะเหตุผลอย่างนี้ จดไว้เป็นแถวเลย; มีเหตุผลว่า ต้องไม่ใช่พระเจ้า

สร้าง มันก็ไม่เปลี่ยนจิตใจได้; มันไม่เชื่อว่า ปรานีพระเจ้าไม่ได้สร้าง. แต่การที่ฉันอยู่เรื่อย ฉันอยู่เรื่อย ๒ ปี ๓ ปีนี้ มันมีความเปลี่ยนในจิตใจว่า : พระเจ้าไม่ได้สร้าง, แล้วมันเชื่อเสียอย่างนั้น มันไม่ต้องมีเหตุผลอะไร. นี่เป็นความรู้หรืออะไรแล้วแต่จะเรียก; มันเป็น realize ว่า พระเจ้าไม่ได้สร้าง, ไม่มีอะไรมาทำให้จิตใจคิดไปว่า พระเจ้าสร้างอีกต่อไป.

การคิดคำนึงโดยเหตุผลนั้น มันอยู่ที่เหตุผล เดียวมันก็ลืม เดียวมันก็สงสัย เดียวมันก็ลืม กลับไปกลับมา; ฉะนั้นจึงมาเห็นอยู่ว่า เรื่องศึกษาเล่าเรียนแล้วก็มาพิจารณาตามเหตุผลนั้น มันเป็นเพียงขั้นต้น ขั้นเตรียม. เราจะต้องมีอะไรอีกขั้นหนึ่ง ซึ่งเข้าถึงธรรมชาติเลย โดยการดูอยู่ เห็นอยู่ หรือจะพิจารณาอะไรอยู่ที่ตามใจให้มันซึมเข้าไปในธรรมชาตินั้น. สักวันหนึ่ง มันไม่มีเหตุผล, มันไม่ต้องใช้เหตุผล มันเข้าไปเปลี่ยนจิตใจเราหมดแล้วว่าอะไร ๆ เป็นอย่างนั้น.

ที่นี้ มันจะจริงหรือไม่จริงนั้นไม่สำคัญ ถ้ามันทำให้เราไม่ทุกข์ได้แล้วก็พอ. เรื่องนั้นจะจริงหรือไม่จริงไม่สำคัญ เช่นว่า พระเจ้าจะสร้างปลาจริงหรือไม่จริงนั้นไม่สำคัญ; แต่ความรู้ที่ว่า เราไม่ต้องเชื่อพระเจ้า ไม่มีหวังอะไรที่พระเจ้า; นี้มันมีประโยชน์แน่นอนด้วย, มันมีผลที่ตรงนี้. ฉะนั้นเรื่องที่ดูอะไรอยู่ เห็นอะไรอยู่ ดูอยู่เสมอ แล้วก็ขยับที่จะซึมซาบในสิ่งนั้น เป็นเรื่องช่วยมาก, เป็นอุปกรณ์ที่ช่วยมากในการเข้าถึงธรรมะ. ที่นี้จึงอยากจะมีอะไร ๆ อยู่มาก ๆ สระบัว ก้อนหิน บ้าง อะไร ๆ หลาย ๆ อย่าง, วัตถุสิ่งของบ้าง รูปภาพบ้าง รูปเขียนบ้าง รวมไปถึงในบริเวณนี้ ซึ่งเรียกว่าเป็นโรงมหรสพทางวิญญาณ หมายความว่า ทั้งสวนโมกข์ สวนโมกข์ทั้งหมดนี้ให้เป็นโรงมหรสพทางวิญญาณ, แล้วก็ทำอะไร ๆ ต่าง ๆ กัน.

ในศึกหลังนั้น ก็เป็นโรงมหรสพทางวิญญาณ ซึ่งเป็นส่วนน้อยส่วนหนึ่งเท่านั้น; และก็ที่สำคัญหรือไม่พิเศษยิ่งไปกว่าธรรมชาติ หรือว่าที่มันคล้ายธรรมชาติ

เหล่านี้. ฉะนั้น เรามีที่นั่ง ที่เดิน ที่อะไรที่เหมาะสมๆ แล้วก็ทำอะไรที่ชวนให้คิด แล้วก็คิดอยู่, หรือให้ความคิดมันดำเนินอยู่เป็นปีๆ; วันหนึ่งมันเปลี่ยนจิตใจเราได้. เราอยู่ในสิ่งแวดล้อมชนิดที่มันจะเปลี่ยนจิตใจของเราได้ มันจะเป็นมะพร้าว นาฬิกาหรื หรืออะไรอย่างอื่นก็ตาม; ควรจะทำกันบ้าง. ไม่ว่าจะทำอะไรขึ้นในบริเวณนี้ ควรจะมีช่องทางสำหรับที่จะให้เกิดความหมาย, เกิดความคิดที่มีความหมายไปในทางที่เป็นประโยชน์ สำหรับจะเข้าใจถึงเรื่องหลุดพ้นเรื่องความไม่ชัดเจน.

นี่คือความมุ่งหมายของเรา หรือความพยายามของเราที่ ที่จะสอนความเข้าใจธรรมชาติ, เป็นเกลอกันกับธรรมชาติ; ให้ขยันดูต้นไม้ ดูด กูแมลง กูปลา กูผัก กูต้นไม้ กูทุกอย่างอย่าง ให้ขยันดู, ให้ขยันเป็นเกลอเป็นสหายโดยใกล้ชิดกับสิ่งเหล่านี้; นานเข้าๆ มันก็จะประมวลตัวทุกอย่างเข้ามา แล้วส่งความรู้ ความเข้าใจในการรู้การคิดออกมา. โดยเหตุที่ธรรมชาตินี้มันเป็นสิ่งสำคัญ เป็นใจกลาง เป็นศูนย์กลาง อะไรๆ มันก็ต้องเป็นธรรมชาติ; ฉะนั้น พยายามเข้าใจธรรมชาติ เป็นเกลอกันกับธรรมชาติ มันก็จะออกมาในรูปที่ถูกต้อง.

นิพพานก็ธรรมชาติ, สังสารวัฏฏ์ก็ธรรมชาติ, ความทุกข์ก็ธรรมชาติ, ตัณฑ์ทุกข์ก็ธรรมชาติ; อย่าเข้าใจไปว่ามีอะไรแปลก ที่มนุษย์เพิ่งจะทำมันไม่ใช่ธรรมชาติ ตัวมนุษย์เองก็ธรรมชาติ; ฉะนั้น เราจึงหันหลังกลับมาอยู่ใกล้ธรรมชาติ ชอบอยู่ใกล้ชิดกับธรรมชาติกันให้มากขึ้น. อาตมาชอบคำของมหาตมคานธี ที่เขาถือกันว่า บ้า; คือแนะนำให้อยู่กระท่อมแทนที่จะอยู่ปราสาท อยู่ตึก แนะนำให้อยู่ใน village เล็ก ๆ อย่าอยู่เป็น town เป็น city. เคยอ่านกันไหม? เรื่องของมหาตมคานธี เขาบอกว่า “โลกนี้มันไปกันใหญ่ ไปสู่ความร้อนเป็นไฟ เพราะมันทิ้งธรรมชาติ”.

เราอยู่อย่างกระท่อมเหมือนที่มหาตมคานธีอยู่นั้นแหละ มันใกล้ธรรมชาติกว่าอยู่ที่กลหลาย ๆ ชั้น ที่เรียกว่าปราสาท. อยู่กระท่อมยังใกล้ธรรมชาติกว่าอยู่ที่กล; อยู่โรงพื้นดินเล็ก ๆ ก็ยังใกล้ธรรมชาติ อยู่กับธรรมชาติมากกว่า. ธรรมชาติจะแวดล้อมจิตใจไปในลักษณะที่เป็นไปเหมือนอย่างธรรมชาติ สมคดียุทธธรรมชาติ ความทุกข์เกิดยาก, รวมทั้งไม่เบียดเบียนคนอื่น เบียดเบียนคนอื่นยาก. พอเกิดอยู่ที่กลขึ้นมาเท่านั้น ประเดี๋ยวเกิด มันไปทิศไหนทางไหนก็ไม่รู้, มันจะโตะจะใหญ่ มันจะเอามันจะเป็น มันจะเอาของผู้อื่นมาในที่สุด.

ที่นี้ การอยู่เป็นหมู่บ้านเล็ก ๆ พยายามกระจายให้เป็นหมู่บ้านเล็ก ๆ อย่าเป็น city เป็น town อะไรขึ้นมา ปล่อยให้เรียบตุ. กรุงเทพฯ หรือ นิวยอร์ก มันหาความสะดวกไม่ได้, มันหาบรรยากาศของธรรมชาติไม่ได้; แต่ถ้าเราอยู่อย่าง vilage อยู่ในระหว่างแม่น้ำ ต้นไม้ภูเขาอะไรเช่นนั้น มันอยู่ในระหว่างธรรมชาติ. ฉะนั้น จิตใจของคนก็ไปอีกทางหนึ่ง; ธรรมชาติมันช่วยให้คนมีจิตใจอย่างธรรมชาติอยู่ต่อไป. พวกเขาฝรั่งจะแย้งเรื่องว่าไม่สะดวก ไม่สามารถทำอะไรให้ใหญ่โตได้ ถ้าจะให้อยู่อย่างธรรมชาติ อยู่กันอย่างหมู่บ้านเล็ก ๆ. ที่จริงเมื่อขณณณมันมีมันก็ทำได้, มันจะได้รับความสะดวกสบายในลักษณะที่เป็นหมู่บ้านเล็ก ๆ แม้จะไม่เหมือนเมืองใหญ่ ๆ.

นี่ไปคิดดูเถิด, แม้แต่เป็นกรุงเทพฯ ก็ตาม ช่องกงก็ตาม โตเกียวก็ตาม นิวยอร์กก็ตาม มันสร้างอะไรขึ้นในจิตใจของคนบ้าง. พออยู่เป็นเดือนเป็นปี เป็นหลายสิบปีเข้า คนมันกลายเป็นอะไรไป. ฉะนั้น ที่นี้เราอยากจะให้คงสภาพธรรมชาติ ให้เพียงแต่เดินไปเดินมา ก็ได้ซึมซับในธรรมชาติ, ให้ธรรมชาติแวดล้อมเรา ปรงแต่งความคิดของเรา ให้ยังอยู่ในสภาพที่ใกล้ชีวิตธรรมชาติ; เราจะได้ง่ายสะดวกในการที่จะได้สบายไม่เร่าร้อน. จะผิดหรือจะถูกข้อนี้ก็คอยดูกันต่อไป. มันคงจะถูกมากกว่าผิด มีผิดเป็นส่วนน้อย.

แต่ว่าเพื่อนมนุษย์ของเราไม่เห็นด้วย ไม่เล่นด้วย ; เขาอยากจะมีแต่ความเจริญก้าวหน้าไปตามแบบที่เขานิยมกันอยู่ ; มันก็เกิดต่อสู้กันในระหว่างความรู้สึกสองฝ่ายนี้. แต่ถึงอย่างไรก็ดี พวกที่อยู่ในเมืองควรจะออกมาสู่ธรรมชาติอย่างนี้กันเสียบ้าง หรือบ่อยๆ ; ธรรมชาติที่ช่วยแวดล้อมเรา จะช่วยให้เรามีอะไรๆ เกิดขึ้น จะช่วยให้เราเข้าใจความคิดของพระพุทธเจ้าได้ง่ายขึ้น.

เดินไปเดินมากันอยู่แถวนี้ นั่งคุยกันอยู่แถวนี้ จะเข้าใจธรรมะของพระพุทธเจ้าได้ง่ายกว่าในที่ไกลาหล่นวายุ ; เพราะความรู้สึกนึกคิดของพระพุทธเจ้า เกิดออกมาจากธรรมชาติ, จากความเป็นอยู่ตามธรรมชาติ. ถ้าไม่อาจจะอยู่บ้านนอกได้ ก็มาเยี่ยมบ้านนอกบ่อยๆ ก็แล้วกัน, จะได้ใกล้ชิดกับธรรมชาติ.

ที่นี่ เราก็ประสมประเสกกับธรรมชาติ สร้างอุปกรณ์เล็กๆ น้อยๆ ขึ้นอย่างนี้ ให้เป็นที่ตั้งแห่งการศึกษา ช่วยการศึกษาอะไรไปเรื่อย ๆ. ที่นี่ยังมีภูเขา ยังมีลำธาร ยังมีอะไรที่จะต้องปรับปรุงให้มีประโยชน์ทางนี้อยู่อีกมาก. ที่ชวนมาคุย มานั่งตรงนี้ ก็เพื่อให้ดู สระทะเลขี้ผึ้ง คุ่มะพร้าวนาฬิกา, ซึ่งเคยเป็นความคิดของปู่ ย่า ตา ยาย ให้เห็นสวางหาความดับทุกข์ ตรงที่ความทุกข์นั้นเอง ; ให้เห็นสวางหานิพพาน ในท่ามกลางสังสารวัฏฏ์นั้นเอง, หรือว่าให้สวางหาโลกุตระที่ตรงโลกนั้นเอง. เตี้ยวนั้นในโรงเรียนกำลังสอนแยกกันอยู่เป็นพักกับดิน ซึ่งไม่มีวันจะพบกันได้สำหรับที่สอนกันอยู่ในโรงเรียน.

พระนิพพานก็ธรรมชาติ สังสารวัฏฏ์ก็ธรรมชาติ มันก็อยู่ที่สิ่งเดียวกัน, หรือพูดอย่างฮวงโปพูด : นิพพานก็ว่าง สังสารวัฏฏ์ก็ว่าง มันก็อยู่ที่เดียวกัน แล้วมันก็ว่างอยู่แล้วที่หน้าผากคนนั้นแหละ ; แล้วก็มองไม่เห็น. ก็อะไรๆ มันมีให้มองอยู่ในตัวเราเองหมด แต่เรามองไม่เห็น เพราะไม่มองข้างใน. ฉะนั้นจึงหวังว่า

การอุปโลกน์ทุกวัน เป็นร้อยครั้งพันครั้ง ครึ่งหนึ่ง มันเกิดความคิดอย่างหนึ่ง, ครึ่งหนึ่ง มันเกิดความคิดอีกอย่างหนึ่ง เรื่อยไป; แต่เราไม่ถือเอาเป็นเหตุผล หรือเป็นสมมติฐานอะไรเลย; ไม่ทราบว่าจะเรียกว่าอะไร แต่มันสะสมไว้ทุกที. ความฉลาดหรือความรู้หรือเหตุผลอะไรมันสะสมๆ ไว้ วันหนึ่งมันออกมา; จะเรียกว่าเป็นความเข้าใจก็ได้, หรือความรู้ก็ได้; คือมันเด็ดขาดลงไปว่า โอ๊ย! พระเจ้าไม่ได้สร้าง; เว้นไว้แต่พระเจ้านั้นจะเป็นธรรมชาติ ซึ่งไม่มีความรู้สึกนึกคิด หรือไม่มีเจตนา ไม่มีความมุ่งหมายอะไร.

ที่เราเคยสงสัยว่าพระเจ้าสร้างโลก สร้างมนุษย์ สร้างสัตว์ สร้างอะไรนั้น มันเกลี้ยงเกลามาหมดเลย. ความรู้สึกว่าธรรมชาติล้วน ๆ เป็นไปนั้นมันแรงขึ้นมาเต็มที่ : *สุทธิ ธมฺมา ปวัตตุนฺติ - ธรรมชาติล้วน ๆ เป็นไป.* มันเข้าใจพระพุทธานุภาพหรือหลักเหล่านี้ขึ้นมาเอง อย่างแน่นแน่นเด็ดขาดเฉียบขาดออกไป; ซึ่งการใช้เหตุผลมันไม่ทำให้เด็ดขาดอย่างนี้สักที, ไม่สนิทหรือไม่เด็ดขาดอย่างนี้สักที. การคิดโดยเหตุผลโดยหลัก *logic* มันไม่ช่วยได้เลย; วันนั้นก็อย่าง, พรุ่งนี้ก็อย่าง; เดือนหน้าก็อย่าง, แล้วเดี๋ยวก็ลืมเหตุผลนั้นไปแล้ว. เหตุผลสัมพันธ์กันยุ่ง แล้วมันจะฝากตัวไว้กับเหตุผลเรื่อยอย่างนี้ไม่ได้ ยังไม่อิสระ มันอิงเหตุผลอยู่เรื่อย; หมายความว่าเราต้องฝากตัวไว้กับเหตุผล ฟังฟังอะไรอยู่เรื่อยไม่แยกออกมาเด็ดขาด.

มันบอกไม่ได้ว่าอะไรจะเกิดขึ้นในใจ เมื่อเรานั่งดู. นั่งดูอยู่เป็นประจำกับธรรมชาติหลาย ๆ วัน หลาย ๆ เดือน หลาย ๆ ปี, ไม่ใช่อารมณ์ชั่วขณะ ไม่ใช่ความคิดชั่วขณะ; มันออกมาเป็นความรู้ที่เด็ดขาดลงไปทีละอย่าง ๒ อย่าง ตามมากตามน้อย ตามก่อนตามหลัง. ความคิดชนิดนี้ ไม่ใช่ความคิดอย่าง *conceptual thought*, ไม่ใช่ *thought* อย่างธรรมดา; มันเป็น *reaction* หรืออะไรที่ถึงที่สุด, เป็น *realization* น้อย ๆ น้อย ๆ ออกมา, จนเป็นผลผลิตโดยตรงออกจากความเวทล้อมของธรรมชาติ.

ถาม : โอกาสที่เราจะดับทุกข์ได้ ก็ตอนที่เรามีทุกข์มากมิใช่หรือ? ถ้าเราห่างทุกข์ก็ลืมใช้หรือไม่?

ตอบ : เรื่องความทุกข์ เมื่อรู้ว่าทุกข์แล้ว ไม่ได้พิจารณา เวลาผ่านไปก็ลืม, แล้วกลับไปนึกขึ้นอีก ก็ไปโศกเศร้าเสียใจ. เรามักไม่ถือโอกาสต้อนรับความทุกข์; กลับไปคั่นรน ไปเสียใจ คั่นรนเพิ่มทุกข์เข้าไปอีก. ความทุกข์มันย่อมเป็นของปลอม ทำให้มีความยึดมั่นถือมั่น. ที่เป็นอยู่จริงนั้น ถูกแล้ว, ถ้าแกล้งทำก็เป็นของปลอม ฉะนั้น เป็นทุกข์ก็เมื่อไปยึดมั่นถือมั่นขึ้นมาเท่านั้น.

การเป็นทุกข์เพราะยึดมั่นถือมั่นนั้น ก็เพราะไปยึดมั่นถือมั่นเข้าแล้ว มันจึงเป็นทุกข์; เช่นเรายึดถือในชีวิตเป็นความทุกข์ พอเจ็บไข้ขึ้นมากก็คั่นรน เป็นทุกข์. ที่ถูกโอกาสนั้นจะต้องศึกษา จะต้องทำลายความยึดมั่นถือมั่นที่มีอยู่จริงให้หมดไป; พิจารณาให้เห็นจริง เอาเรื่องจริงมาเป็นวัตถุสำหรับพิจารณา. ฉะนั้นจงยินดีต้อนรับพวกวิทยาศาสตร์ต่าง ๆ, พวกไม่ฟังปวารณาต่าง ๆ, ต้อนรับมาให้ถูกวิธี; ต้อนรับความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตายให้ถูกวิธี, ความทุกข์ความโศก ความปริเทวะอะไร ให้ถูกวิธี ทุกวิธี; ไม่ใช่ต้อนรับเอาอย่างร้องไห้กันใหญ่ เสียใจกันใหญ่ ฆ่าตัวตายเลย.

เมื่อมีการสูญเสีย จะมีกำไรที่สูงสุด; ขอให้ต้อนรับให้ดี ๆ เมื่อมีการสูญเสีย เสียลูก เสียเมีย เสียอะไรก็ตามใจ, เมื่อมีการสูญเสีย ต้องต้อนรับการสูญเสีย นั้นให้ดี ๆ ก็จะได้นิพพาน. ฉะนั้น ที่แท้ไม่มีการเสีย ไม่มีอะไรที่จะเป็นการเสีย มีแต่ได้และได้ที่ดีที่สุด. อยู่ธรรมทานนี้เกือบจะไม่ไต่อะไร; แต่พอมีความทุกข์ หรือการสูญเสียนั้นแหละจะได้ดีที่สุด. การสูญเสียที่แท้จริงนั้นไม่มี; แต่เราไปโง่ไปทำให้มันสูญเสีย เสียเปล่า ๆ ทุกอย่างทุกประการ. ต้อนรับการสูญเสียให้ดี ๆ ก็จะได้ยอดสุดของสิ่งที่ควรจะได้.

ถ้าเป็นชาวพุทธต้องอย่างนี้ : ต้องรู้จักภาวะเป็นทุกข์ ไม่มีอะไรสูญเสีย อยู่เหนือความสูญเสียทุกประการ ; ความตายเป็นของเด็กเล่น แต่เรามักกลัวตาย. ความตายเป็นทรูรวบรวมของความกลัวทุกอย่าง ; ถ้าไม่กลัวตายอย่างเดียว จะไม่กลัวเจ็บ ไม่กลัวโจร ไม่กลัวขโมย ไม่กลัวอะไร, กลัวอะไร ๆ นั้นไปรวมอยู่ที่ตายเท่านั้น.

การพิจารณาเรื่องตายนั้น เป็นกันเองกับมันเสียดีกว่า ชิมมันเสียดีกว่า, ชิมความทุกข์ ความสูญเสีย ; ต้อนรับมาเพื่อพิจารณาให้เข้าใจ ว่ามันเป็นอะไร, มันคืออะไร.

ถาม : เราจะพิจารณาว่าเราตายอยู่เสมอแล้ว อย่างนี้จะดีไหม ?

ตอบ : ถ้าจะพิจารณาว่า ตายนี่เราตายอยู่เสมอแล้ว ; อย่างนี้เป็นการศึกษา ตัดบทไปได้ไกลแล้ว บัดตัวเราเป็นไม่มี ; นี่ไปไกลแล้ว : มันหลังจากนั้นแล้ว.

ถ้าความรู้เรื่องอนัตตาเข้ามา ไม่มีตัวมีตนเสียแล้ว หมกขบปัญหา มันเป็นผล สุกท้ายแล้ว ; ถ้าไม่รู้อย่างนี้ มันก็ยังต้องต่อสู้อยู่.

เวลานี้ หักดูวิภาพสะท้อน จะพิจารณาได้ว่าอันไหนจริง หรือไม่จริง ทั้งสองอย่างมันขึ้นอยู่กับความโง่หรือความฉลาดของลูกตา, สมรรถภาพของลูกตา. เวลา ญาณภาพสะท้อน เต็ม ๆ จะต้องว่า : จริงข้างบน ไม่จริงข้างล่าง. แต่คู่ด้วยปัญญา จะเห็นว่าข้างบนมันก็ไม่จริง ; ไม่จริงทั้งสองอย่าง ทั้งข้างบนข้างล่าง. เรื่องสวยเรื่องงามก็ควรพิจารณาได้ว่าเป็นเรื่องจริงหรือไม่จริงอย่างไร.

ถาม : สุนฺญตา กับ อนัตตา เป็นอย่างเดียวกันหรือไม่ ?

ตอบ : สุนฺญตาต้องเป็นสุนฺญตาของพุทธศาสนา ; ไม่ใช่สุนฺญตาของลัทธิอื่นที่เขาว่าว่างจากตัวตน. อนัตตาแปลว่าไม่ใช่ตัวตน มันก็คือว่างจากตัวตน. อันนี้ไม่ใช่ตัวตน ก็หมายความว่า ไม่มีตัวตน ปราศจากตัวตน ; ฉะนั้นโดยเนื้อหาสาระมัน

อันเดียวกัน, มันต่างแต่คำพูด หรือวิธีพูด : ว้างจากตัวตน ไม่มีสิ่งที่จะเรียกว่าตัวตน เรียกว่าว่าง เรียกว่าสุญญตา; ก็หมายความว่าไม่มีอัตตา ไม่มีตัวตน.

อนัตตา นั้น ก็ยอมรับว่ามี แต่ไม่ใช่อัตตา; อ แปลว่า non ไม่ใช่, อนัตตา ไม่ใช่อัตตา. ที่นี้เมื่อทุกสิ่งไม่ใช่อัตตา ก็คือไม่มีอัตตานั้นเอง. เพราะฉะนั้นอนัตตานั้น จะแปลว่า ไม่มีอัตตาคำได้, ไม่ใช่อัตตาคำได้; แต่ต้องหมายความอย่างนี้ คือว่า ยอมรับให้มีทุกอย่าง แต่ไม่ใช่อัตตาสักอย่างเดียว. ฉะนั้น อัตตาไม่มี. แม้สิ่งที่เรียกว่า อัตตา ก็คือมีอะไรๆ ตามธรรมชาติ. ส่วนสุญญตาคือว่างจากอัตตา, อะไรๆก็มี แต่ว่างจากอัตตา. มันก็คืออันเดียวกัน แต่คำพูดหรือวิธีพูด ตัวหนังสือนี้ต่างกัน.

ถาม : สองคำนี้มีในพระไตรปิฎกด้วยหรือ? ทำไมจึงใช้คำต่างกัน?

ตอบ : มันเป็นธรรมชาติของภาษา ที่เรามีคำหลายคำ จะเลือกใช้คำไหนในคราวไหนอย่างไรก็ได้. คำว่าสุญญตา^๕จะแพร่หลายในการใช้ มากกว่าคำว่าอนัตตาในอินเดีย. สมัยนั้นมีคำว่า สุญญตา ในลัทธิอื่นแพร่หลายกว่าคำว่า อนัตตา; แต่ถึงอย่างไรก็ดี คำเหล่านี้เป็นคำเก่าทั้งสิ้น ไม่ใช่คำที่เพิ่งตั้งขึ้นในสมัยพระพุทธเจ้า. อนัตตา, สุญญตา ไปค้นดูในพระไตรปิฎก.

อนัตตาก็ต้องมีผู้เคยคิดไปตามประสาผิดๆ ที่เรียกว่า nihilism ในลัทธิวัตถุนิยม ก็เคยมีมาแล้ว. สำหรับคำว่าอนัตตา พระพุทธเจ้าก็ทรงปฏิเสธความเชื่อของคนโดยมาก ที่เชื่อว่ามี ถือว่ามีอะไรเป็นเราเป็นของเรา; คืออย่าให้ใครคนใดคนหนึ่งถืออะไรเป็นความคิดว่าเป็นเรา ว่าเป็นของเรา, ปฏิเสธว่าสิ่งที่ควรถือว่าเราว่าของเรานั้น มิได้มี. อัตตานั้นมิได้มี, อัตตาคือสิ่งที่ถือว่าเราหรือของเรา มิได้มีอยู่. อย่าไปถือเอาอะไรเลยว่าเป็นเราเป็นของเรา; แม้แต่พระเจ้า แม้แต่เทพพาน แม้แต่ความสุข แม้แต่อะไรก็ตามอย่าได้ไป regard ว่ามันเป็นเราหรือของเรา, ทั้งๆที่มันมีอยู่. เราใช้อยู่ กินอยู่ พวยใจอยู่ อะไรก็ตาม, ก็อย่าไปถือเอาอะไรเป็นเราหรือของเรา. พอดีว่าเป็นเราเป็นของเรา มันก็มีทุกข์ทันที.

หลักอนัตตาไม่ได้ปฏิเสธว่าไม่มีอะไร มี-มี-มีครบ, มีหมด แต่ไม่มีสิ่งใด ที่ควรแก้คำว่าเรา ว่าของเรา, เพราะว่าคำสองคำนี้เป็นคำลวง ของลวง เป็นมายา.

ถาม : การเห็นอนัตตาจะต้องเห็นอตตาสีก่อนมิใช่หรือ ?

ตอบ : เห็นอตตาสีก่อน ก็แปลว่าเห็นอย่างไม่รู้; เพราะว่ามันไม่มีตัว ให้เห็น, มันไม่มีอตตาทรงให้เห็น, มีแต่อตตาล้อม. ให้เห็นอตตาล้อมนี้; พอเห็น ว่าล้อม ก็คืออนัตตาปรากฏ มันก็มาเห็นอนัตตา; จะเห็นอตตาทรงที่ไหนได้ เมื่อมันไม่มี ใครจะมีอตตาทรง. หากไปรับคำสั่งสอนของครูบาอาจารย์มา ว่ามีอาตมัน มีอะไรนี้ มันไม่จริง, ไปไม่รอด มันนำไปสู่มีจกาทิฏฐิ.

ถาม : ถ้ายังไม่เห็นอนัตตาชัด จะดูอตตาก่อนไม่ได้หรือ ?

ตอบ : แม้เดี๋ยวนี้เราก็กำลังมีอตตาทรงอยู่เรื่อย มีถือว่าอตตาทรงอยู่เรื่อย; แต่ กระนั้นเราก็กังไม่เห็นที่เรากำลังเฝ้าเวลาถืออตตาทรง. ที่นี้เราก็บอกว่า อ้าว อตตาทรงเรามีอยู่ ถืออยู่นั่นมันล้อม มันไม่มี; ก็เห็นอนัตตาได้. วิธีสอนมันก็มีอยู่อย่างนี้ : คือ สอนให้พิจารณาเห็นว่าที่เข้าใจอยู่ ก็คืออยู่ ยึดถืออยู่นั่นไม่จริง. พระพุทธเจ้าสอน อย่างนี้ ให้พิจารณาอย่างนี้ : ชีวิตก็คิด ร่างกายก็คิด ทรัพย์สมบัติอะไรก็คิด ที่เราคิด ว่า เป็นเรา ว่า เป็นของเรา ที่จริงมันไม่ใช่.

ถาม : อตตานั้นจะหมายถึงสังขารด้วยใช่หรือไม่ ?

ตอบ : มันแล้วแต่ใคร คนไหน จะยึดเอาอะไรเป็นอตตาทรง, ใช้เป็นคำ กลางๆบางคนก็ยึดเอานั่น บางคนก็ยึดเอานี่, บางคนก็เอาจิต เอาวิญญาณ เอาธรรมะ เอาพระเจ้า, แม้แต่เอาธรรมชาติเป็นอตตาทรงก็มี.

ถาม : ถ้าวัดไม่เห็นอตตาก็ไม่รู้จักอนัตตา ?

ตอบ : มันเป็นจุดตั้งต้น; แต่ว่าถ้าพูดอย่าง logic ก็ว่าเห็นพร้อมกัน นั้นแหละ เห็นอตตาล้อมก็คือเห็นอนัตตา เห็นพร้อมกัน.

ถาม : ถ้าเห็นเบื้องต้น เห็นอัตตาว่าเป็นจริง แต่ตอนปลายก็เห็นว่าไม่จริง จะได้หรือไม่?

ตอบ : ดู; ให้เราเข้าใจว่า สิ่งที่เราเรียกว่าอัตตานั้น หรือสิ่งที่เรากำลังเข้าใจว่าอัตตานั้น ให้มันถูกต้อง; ดูสิ่งที่เราเข้าใจว่าอัตตาอยู่แล้วนั้น ดูให้ดีๆ.

ถาม : หมายความว่าให้พิจารณาสิ่งที่เราเข้าใจว่าอัตตาให้ถูกใช้ไหม?

ตอบ : ดูของปลอมนั้นจนรู้ว่าเป็นของปลอมก็ได้; มันเป็นเรื่องเดียวกันนั่นแหละ, ก่อนนี้เคยเข้าใจว่าของจริง.

ถาม : สังขารธรรมดา กับสังขารในเบญจขันธ์ สังขารในปฏิจ-สมุปบาทอย่างเดียวกันหรือไม่?

ตอบ : นี่เป็นเรื่องด้อยค่าสังขารในปฏิจสมุปบาท นั่นคือ ตัวกำลังหรืออำนาจในการปรุงแต่ง; ส่วนสังขารในเบญจขันธ์นั้น มันเป็นความคิดซึ่งเป็นผลของการปรุงแต่งขั้นหนึ่งขึ้นมาแล้ว, เป็นสังขารในฐานะที่เป็นผล. ส่วนสังขารในฐานะที่เป็นเหตุหนึ่งอีกอย่างหนึ่ง, แต่ทั้งผลและเหตุมันก็เป็นสังขารทั้งนั้น.

คำว่าสังขารนี้ยุ่งมาก มันมีความหมายมาก; ที่เป็นอัตตานั้น เป็นความคิดปรุงขึ้นมา, ปรุงเรื่องอะไรก็ได้ แล้วแต่สติปัญญา การศึกษา หรือความตั้งลึกของความรู้ของคนนั้น. มันเป็นที่อัตตาทำอะไรก็ได้; แต่โดยมากเป็นที่อัตตา ที่เข้าใจไม่ได้ทั้งนั้นโดยมาก.

ถาม : สังขารในภาษาไทยกับบาลี ไม่เหมือนกัน ใช่หรือไม่?

ตอบ : สังขารในภาษาไทยก็มีความหมายไปอย่างหนึ่ง. สังขารในภาษาบาลีก็มีความหมายหลายอย่างอยู่แล้ว; ภาษาไทยมีแปลกไปอีก.

ถาม : ที่ว่าไม่ให้ยึดถือ เพราะความไม่เที่ยงนั้นใช่หรือไม่?

ตอบ : จะเที่ยงก็ตาม ไม่เที่ยงก็ตาม ธรรมชาติมันจะเที่ยงก็ตาม ไม่เที่ยง

ก็ตาม; อย่าได้ไปยึดธรรมชาติเห็นว่า อักตา. เพราะความหมายของคำว่าอักตา นั้น หมายถึง ความคิดที่มันเห็นแก่ตัว เขาเป็นของตัว เพื่อเป็นของตัว, มันเป็นความทุกข์. ถ้าพูดว่าอักตา แล้วไม่ยึดเอาเป็นของตัว มันก็ได้เหมือนกัน; จะมีได้ที่ไหนก็ไม่ทราบ. ถ้าพูดแต่ปากก็ใช้คำว่า “ตัว” แต่ไม่มีการยึดเลย อย่างนั้นมันก็ได้, แต่มันเป็นไปได้. ถ้าพูดว่าตัว ก็คิดว่าตัว มันก็ต้องยึดมัน.

พวกชินคฺุสมัยใหม่ พวกเวทานตะสมัยใหม่ เขาจะมาอธิบายเสียใหม่ว่า อากมันนั้นมีเป็นตัว. เป็นอากมันไม่เกี่ยวกับความยึดมัน; หลังจากปลดความยึดมันได้หมดแล้ว จึงจะเห็นอากมัน. อย่างนี้เราถือว่าเขาพูดเอาใหม่ บัญญัติคำเอาใหม่, บัญญัติความหมายของคำเอาใหม่, ไม่ยอมรับด้วยภาษาที่ใช้พูดกันอยู่ก่อนแล้ว. หรือตามความรู้สึกของธรรมชาติใช้ว่า “ตัว” แล้วมันก็ต้องตัวฉัน ต้องของฉัน ฉะนั้นจะเอาความบริสุทธิ์มาเป็นตัว เอาธรรมะมาเป็นตัวนี้ไม่ได้; แต่ถ้าพูดภาษาคนละก็ได้. ถ้าจะมีตัวกันบ้างละก็ ขอให้เอาธรรมะเป็นตัว, เมื่อพระพุทธเจ้าท่านพูดภาษาคนชาวบ้าน ท่านก็พูดว่า พงฺตน คือ พงฺธรรมะ, พงฺธรรมะคือ พงฺตน.

ถาม : ถ้ารู้สึกว่ามีตัวตน ก็เลยรู้สึกว่าไม่มีอะไรดี?

ตอบ : นี่ยังไม่เข้าใจกัน; คิดอย่างนั้นจะไม่ถูก. เพราะว่าตีหรือช้วนมันเป็นการบัญญัติ : อย่างนี้เราบัญญัติว่าตี อย่างนี้เราบัญญัติว่าช้วน; แล้วเราก็รับเอาการบัญญัติความหมายนี้มาแล้วแต่อันแต่ออก, แต่ไหนแต่ไร ตีคืออย่างนั้น ช้วนคืออย่างนั้น. ฉะนั้น มันก็คิดว่าตีหรือช้วนตามบัญญัตินั้นไม่ได้; แม้ว่าจิตของเราจะอยู่เหนือตีเหนือช้วน เราก็ยังอดคิดไม่ได้ว่า นี่เขาบัญญัติว่าตี นี่เขาบัญญัติว่าช้วน.

ถาม : ถ้าตีว่าทำอะไรไปโดยไม่ตีว่าตนตีหรือช้วน ก็เลยไม่อยากทำอะไร?

ตอบ : ถ้ายึดว่าไม่มีดี ก็ต้องถือว่าไม่มีชั่วด้วย; ก็เรียกว่าไม่มีอะไรที่น่าเอนายึดถือ; ทำอย่างนี้ได้ก็สบาย. อย่าว่าแต่จะมีเลย มันไม่มีถึงสองชั้นแล้ว, ตนก็ไม่มีแล้ว, จะว่าตนดีตนชั่วมาแต่ไหน.

ถาม : พระภิกษุครั้งพุทธกาลที่สำเร็จอรหัตตผล คงจะรู้สึกเหมือนนักโทษออกจากคุก น่าจะไม่มีดีว่ามีอะไรดี, อาจรู้สึกเพียงออกจากคุกเท่านั้นเอง.

ตอบ : นั้นแหละคำว่าดี มันสองคำอยู่ : ดีที่ยังเป็นทุกข์ก็มี, ดีที่ไม่มีทุกข์ก็มี, ต้องระวังให้ดี. ถ้าพูดอย่างสมมติบัญญัติของชาวบ้าน มันก็ต้องเรียกว่า ยังมีสิ่งที่ยึดถือว่ามีดีชั่วอยู่นั้นแหละ; แล้วทั้งสองอย่างนั้น ไม่มีอะไรที่น่าเอนายึดถือ, นับว่ายังไม่มี ดีทั้งดีและทั้งชั่วนั้น. ไม่ใช่สิ่งน่าเอนา, ไปเอนาเข้า มันมีความทุกข์.

ถาม : ฟังธรรมอย่างนี้ ยินดียิ่งกว่าได้เงินได้ทอง ไม่ต้องการเอาดีอะไรอีก.

ตอบ : มันสิ้นสุกกันเพียงนี้ หรือว่าบุญหายยังมีเหลืออยู่อีก? ทำดีเพราะคิดว่าจะดี หรือจะได้ดีนี้ อย่างหนึ่ง, ทำดีด้วยคิดว่าเราไม่ต้องการจะเอาดี, ต้องการแต่จะช่วยผู้อื่น นั้นก็อย่างหนึ่ง, ทำดี โดยที่ไม่มีอะไรจะทำ นอกจากสิ่งนั้นก็อีกอย่างหนึ่ง. อย่างผู้ที่หลุดพ้นแล้ว ทำสิ่งที่ชาวบ้านเรียกว่าดีนั้น เพราะไม่มีอะไรจะทำ. อย่างพระอรหันต์ ทำอะไรลงไปบุญญา มันมี มันก็ทำแต่ในทางดีทั้งนั้น; แต่ไม่ได้คิดว่าจะทำเพื่อให้ตัวดี, ทำไปโดยที่ว่าสักว่าทำ; เพราะไม่มีอะไรจะทำ มันก็ต้องทำส่วนที่มันมีประโยชน์หรือดี นี้ก็อีกอย่างหนึ่ง.

คุณเลือกเอา : ทำดีให้เราสบายใจ ให้เราสบายใจในความคิดนี้อย่างหนึ่ง, ก็ต้องทำเรื่องเป็นการลงทุนให้สบายใจอยู่เรื่อยไป ก็เป็นสิ่งที่ถูกต้องในขั้นต้น ๆ สำหรับจะก้าวไปให้รู้จักความดี, คือให้รู้จักตัวความดีว่า ยังเป็นสิ่งที่ยึดถือไม่ได้. แต่ถ้าเราไม่ไปทำเข้าก่อนไม่ไปทำดีเสียก่อน เราก็คงไม่ได้ เช่น ปิติ ปราโมทย์ นี้เราจะสร้างให้มีก่อนก็ได้; แต่แล้วเราจะรู้ว่า ปิติปราโมทย์นี้ก็เป็นเรื่องยุ่ง, เป็นเรื่องวุ่นวายเหมือนกัน, จะต้องหยุดไปเสีย.

นี่มีอยู่เป็นชั้น ๆ เป็นภูมิ ๆ : ภูมิที่ยังต้องอาศัยความดีหล่อเลี้ยงจิตใจนี้ก็มี, ก็คืออุตุสารห์ทำความดี เป็นเครื่องหล่อเลี้ยงจิตใจ กล่าวคือมีความพอใจ. ถ้ามันสูงขึ้นไปแล้ว อย่างนั้นมันหล่อเลี้ยงไม่ได้ มันต้องการอยู่นั่นเอง ต้องการความอิสระมาหล่อเลี้ยงจิตใจ มันก็ต้องไปหาความอิสระเหนือความดี เหนือความชั่วอะไรไปในการทำงานนั้น. ส่วนที่ว่า เขาไม่ต้องการความหล่อเลี้ยงจิตใจอะไรเลยอย่างพระอรหันต์ อย่างนี้ก็หมดปัญหา; ไม่ต้องการอะไรหล่อเลี้ยงจิตใจ, อยู่ได้โดยอิสระ ไม่ต้องมีอะไรหล่อเลี้ยง.

ถาม : มันจะไม่ขัดกันหรือที่ว่า มนุษย์จะต้องทำแต่ความดี?

ตอบ : ไม่ขัด; เพราะนั่นพุทธรวม พุทธหมด. ต้องว่าคนที่ยังทำบาปอยู่ จงหยุดทำบาปเสีย, คนที่ไม่เคยมีความดี ไม่รู้จักทำความดี ก็จงรีบทำความดี ให้เป็น ให้เต็ม. แต่แล้วจงเป็นผู้ที่มีจิตบริสุทธิ์, อย่าไปเที่ยวบ่วงแวงกันอยู่ ๕๔๔ ๕๔๖. เขาถือมาตรฐานว่า คนทั่วไปยังทำชั่วอยู่ ให้เว้นทำชั่วเสีย, แล้วก็ทำดี ให้รู้จักความดีเสีย, แล้วก็ให้รู้ว่า ทั้งดีและทั้งชั่วนี้ ไปเอาของมันไม่ได้ คือ ไปยึดถือเอาเป็นของเราไม่ได้. มันเหมือนกับหาบหัวอะไรรุงรัง; เปลื้องออกไปเสีย คือว่า ให้ทำจิตใจให้เกลี้ยงเกลาเสีย.

ถาม : คนบางคนยังต้องการที่อยู่ พระหรือมรราวาสที่ตั้งตัวเป็น อาจารย์ บางที่ยังติดความดี ต้องการให้เขาสรรเสริญ และพยายามทำความดี นี้ยังติดตัวตนใช่หรือไม่?

ตอบ : คนที่ต้องการก็คือคนหัว, ยิ่งอยากทำคืออย่างยาเสพติด ยิ่งร้ายกาจ. เรื่องตัวตนนี้เราอย่าไปแยกธาตุมัน มันไม่ใช่วัตถุ, ไม่ใช่เรื่องทางวัตถุ; เป็นเรื่องทางความคิด ความเข้าใจ ความยึดถือ. ที่นี้เราก็คือว่า ถ้าเราต้องการเพียง ความดับทุกข์ ก็ไม่ต้องมีปัญหอะไรมา, มีปัญหาแต่เรื่องที่จะดับทุกข์. เราจะต้องมอง

ให้เห็นว่า พอมีความคิดไปในทางมีตัวเมื่อไร เป็นต้องมีความทุกข์ทนน. ฉะนั้น
 อย่างถ้ามีความคิดไปในทางมีตัว นี้เรียกว่าเป็นการปฏิบัติตรงตัวการปฏิบัติ. แต่ที่
 จะไปคิดว่า มันไม่มีตัว เพราะบังคับไม่ได้, มันไม่มีตัว เพราะไม่อยู่ในอำนาจของ
 เรา, อย่างที่พูด ๆ กันนี้; อย่างนี้มันเป็นเรื่องใช้เหตุผล เป็นการคำนึงคำนวณ
 มันก็ช่วยไม่ได้. มันสู้เอาอย่างที่ว่า พอเห็นว่ามีตัวหน่อย มันเป็นการตบหน้า
 เราทันทีเลย; อย่างนี้มันหค ถอยหลัง.

อย่างเรื่องทางปริยัติ เขาสอนว่า ไม่ใช่อัตตานั้น เพราะว่ามันบังคับไม่ได้ ไม่ได้
 อยู่ในอำนาจของเรา, มันเหมือนความฝัน หรืออะไรทั้งหมด เยอะแยะหมด. นี้
 เป็นเรื่องคำนึงคำนวณ ในที่สุดช่วยอะไรไม่ได้, ได้แต่พูดมาก ๆ ได้. เรื่องอัตตา
 เรื่องตัวตนนี้ มันไม่ใช่เรื่องวัตถุ, และก็ไม่ใช่เรื่องสำหรับใช้เหตุผล. ต้องเป็น
 เรื่องที่มีอิตตาเมื่อไร เป็นสหุภเมอนน; แล้วก็ไม่ใช่มีอิตตา.

ถาม : เรื่องดวงตาที่เห็นธรรม ว่าการเกิดของร่างกายนี้เป็นของ
 ไร้มีความหมาย ถ้าหากว่าไม่มีการเกิดทางด้านจิตใจด้วย นี้เป็นอย่างไร ?

ตอบ : ถ้ามันเกิดมาแต่ร่างกายล้วน ๆ วัตถุล้วน ๆ ไร้มีความยึดมั่นถือมั่นว่า
 เราเกิดนี้ ก็ไร้มีความหมายอะไร มันไม่มีค่าอะไร ไม่เป็นทุกข์อะไร; แต่มันก็เป็นไป
 ไม่ได้, เพราะว่าเกิดมานี้ มันมีจิต มันมีความคิด มันมีความสำคัญมันหมาย พอพูน
 มากขึ้น ๆ เราจึงรอดชีวิตมาได้. การเกิดที่มันเกิด ๆ เกิดเรื่อย ๆ เกิดเป็นทุกข์กันเรื่อย
 นี้เป็นการเกิดทางจิตใจ, มีความยึดมั่นถือมั่น มีตัวตนของตน ขึ้นมาบ่อย ๆ แล้วมากขึ้น ๆ.
 ถ้ามันลึไป ไม่ได้เฉลียวนึกถึงเรื่องนี้ มันก็ไม่มีอะไร มันก็เท่ากับเป็นการเกิดร่างกายล้วน ๆ
 อยู่อย่างนั้นแหละ.

ถาม : ทำอย่างไร เราจึงจะไม่มีความรู้สึกว่าเราไม่ได้ยึด?

ตอบ : มันควรจะใช้คำให้ชัดรัดกุมกว่านั้นว่า ทำอย่างไรจิตจึงจะเต็มไปด้วยสติ? ต้องมีความระลึกได้และสัมปชัญญะคือความรู้แจ้งอยู่เสมอว่า : ไม่มีอะไรที่ควรจะไปถือว่าเป็นตัว; แม้ตัวจิตเอง แม้ตัวสติเองก็ไม่ควรจะไปถือว่าเป็นตัว. ทำอะไรให้มีสติ หรือความรู้สึกที่เป็นสัมปชัญญะอยู่อย่างนี้เรื่อยไป อย่าให้ขาดตอนได้ “ตัว” ก็เกิดไม่ได้.

ถาม : ถ้าเขารู้สึกว่าไม่ต้องการอะไร ก็ไม่เอาอะไรใช้หรือไม่?

ตอบ : เมื่อปฏิบัติถึงที่สุดแล้วก็ไม่ได้เอาอะไร พุทฺธอย่างเล่นสำนวนว่าอย่างนี้. ถ้าปฏิบัติถึงที่สุดแล้วรู้สึกว่ามีอะไรที่น่าเอาเลย, หยุดอยู่ได้ เจยอยู่ได้ นี้พุทฺธตรง ๆ. ที่นี้พุทฺธอีกอย่างหนึ่งก็คือว่า ที่ไม่ได้เอาอะไรเลยนั้นคือได้ทั้งหมด ไม่เอาอะไรเลยคือ ได้หมดก็มีหมด คือมันได้ยอดสุดของสิ่งที่ควรจะได้; ยิ่งไม่ได้ก็ยิ่งได้หมด ยังมีหมด คืออะไร ๆ อยู่ในกำมือหมด; โลกก็ตาม อะไรก็ตาม อยู่ในกำมือหมด เพราะไม่เอาอะไรเลย. ลองไม่เอาอะไรจริง ๆ คุญฺธิ จะรู้ว่าเป็นอย่างไร พอเราจะเอาอะไร หมายความว่า เราไม่มีสิ่งนั้นใช้ไหม? พอเราอยากได้อะไร ก็หมายความว่า เราไม่มีสิ่งนั้น.

ถาม : เรื่องเกี่ยวกับตัวตน ร่างกายก็มีอยู่ สิ่งพวกนั้นมันไม่สามารถอยู่เป็นรูปร่างของมันอย่างถาวร ฉะนั้น มันจึงว่างจากตัวมัน อย่างนี้ใช้ไหม? เพราะมันเปลี่ยนแปลงเรื่อย มันก็เป็นของธรรมชาติ, พระพุทธเจ้าจึงพบการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาตัวเองใช้ไหม?

ตอบ : ความว่างนั้นเป็น frequency ว่างอยู่เรื่อย. คำอธิบายในบาสิเรื่องเป็นอนัตตา เพราะเปลี่ยนแปลงก็มี; ถ้าอยู่เหนือเวลา เหนือปรุ้งแต่ง ก็ย่อมไม่มีการเปลี่ยนแปลง.

ค้ายธรรมบุตร
(เรื่องที่ ๑๖)

สนทนากเกี่ยวกับโบราณคดีเมืองไชยา

แก่สมาชิกพุทธสมาคมแห่งประเทศไทย ระหว่างมีการประชุมกัน
ที่ค้ายธรรมบุตร อธิบาย ณ วัดพระบรมธาตุไชยา
๒๑ ธันวาคม ๒๕๑๑

สิ่งแรกที่ควรทราบก็คือว่า พระบรมธาตุอยู่ใต้พระเจดีย์นี้. ฉะนั้น
เหมาะสมแล้วที่จะบูชาที่นั่น. มันเป็นแบบที่ตายตัวตั้งที่ประเทศอินเดียโดย
เฉพาะเขาทำอย่างนั้น เขาจะวางสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้น เหนือพื้นดินแล้วก็มีอิฐ
หิน หรือขี้หิน หรืออุโมงค์เล็กๆ ครอบ. สร้างเป็นอุโมงค์กลาง มีรูทะลุ
ข้างบนทุกองค์, ที่สาญจีก็เป็นอย่างนั้น ที่อื่น ๆ ก็เป็นอย่างนั้น; แม้ที่
กบิลพัสดุ์ก็เป็นอย่างนั้น.

นี่เป็นอันเชื่อได้ว่า ใต้แผ่นดินนี้เป็นอุโมงค์ แล้วก็มีหีบศิลาใหญ่ใส่สิ่งต่างๆ
รวมทั้งพระธาตุ. เราได้แน่นอนตรงที่ว่า ที่พื้นที่ตรงนั้นมีรูเล็กๆสองข้าง, รูโตขนาดเท่า
เหรียญบาทสมัยนี้ เอาเชือกผูกลูกดิ่งเล็กๆหย่อนลงไปก็ประมาณเมตรครึ่ง หรือเกือบๆ
สองเมตร, มีอยู่สองรู. ที่นี้ คนเขาเอาสตางค์ทิ้งลงไปมากเข้าๆ เห็นว่าไม่มีประโยชน์
จึงอุกเสีย, อุกรูสองรูเล็กๆ นั้นเสีย. รู้ได้แน่ว่ากลวงและถึงน้ำ, เอาไม้แห่ลง

ไปได้ลึกถึงน้ำ. นี่ก็เป็นลักษณะที่เขาทำตามแบบอินเดีย, หรือแบบไทยที่ได้รับจากอินเดีย. อย่างนี้ เพราะเจดีย์ทางเชียงใหม่ก็เหมือนกัน สิ่งศักดิ์สิทธิ์มักจะมีฐานอยู่ระดับดิน หรือสูงกว่าระดับดินนิดหน่อย แล้วก่ออิฐเป็นอุโมงค์ มีโพรงทะลุยอด.

เจดีย์นี้ไม่ได้ทะลุยอด แต่ทะลุขึ้นมาถึงพื้นที่กล่าวแล้ว นี่เนื่องจากประมาณ ๑๒๐๐ ปีแล้ว แม่น้ำพาดินมาดมหุ้มบริเวณโดยรอบ สูงขึ้นๆ ประมาณเมตรครึ่ง. ฉะนั้น พระเจดีย์จึงเป็นอันว่าจมลงไปเมตรครึ่ง จึงต้องลอกดินโดยรอบออก ให้เห็นว่าเป็นดินถึงไหน มีลวดลายอย่างไร. คุณแหละเป็นที่บอกว่า พระเจดีย์นี้ถมขึ้นมาเมตรครึ่ง. แผ่นดินที่นี้, โดยเฉพาะหมู่บ้านเวียงท่งแถบนี้ แผ่นดินได้สูงขึ้นมาประมาณ ๓ เมตร หรือ ๖ ศอก; เพราะว่าถ้าขุดหน้าดินตัดลงไปตรงๆ จะพบเศษกระเบื้อง วัตถุสิ่งของ ลูกปัดอะไรที่เป็นของขำรุค เครื่องใช้อะไรบางอย่างฝังอยู่ลึกลงไป ๖ ศอก. นี่คือลักษณะของบ้านเมืองที่เก่าแก่เป็นอย่างนี้; หมู่บ้านเวียงท่งหมดนี้เป็นอย่างนี้.

ที่นี้ผู้ถามว่า ทราบได้อย่างไรว่า พระเจดีย์ของคนเก่าถึง ๑๒๐๐ ปี? ของที่เก่าถึงพันกว่าปีนี้จะหาหลักฐานอะไรเขียนไว้ตรงๆ, หรือจะหาชื่อผู้สร้าง อะไร, ทำไม่ได้; ต้องเปรียบเทียบกันกับที่อื่น ๆ ซึ่งรูปร่างเหมือนกันได้ เช่นว่า พระเจดีย์นี้เป็นแบบไหน? รูปทรงแบบไหน? แล้วทำอย่างไร? โดยวิธีใด?

นี่ก็พบได้ว่า : พระเจดีย์นี้ เป็นแบบทรงของพระเจดีย์แบบสี่พระจากประเทศอินเดีย น้อย่างหนึ่ง. แล้วก็การก่ออิฐนี้ เมื่อเลิกถลกชั้นดู จะเห็นว่าอิฐทุกก้อนจะติดกันสนิท ไม่ร่วน้ำ ร่วนม, แล้วก็ตัดเนื้ออิฐเป็นลวดลายไปในตัวเสร็จ. อย่างที่มีลวดลายประเจี้นั้น เป็นอิฐตัดเลย; ต้องลุดชั้นดูจึงจะเห็นทั่วไปทั้งองค์เป็นอย่างนั้น. การก่อสร้างด้วยอิฐแบบไม่มีปูน แล้วตัดลวดลายในเนื้ออิฐเสร็จจน มีที่ไหนบ้าง? ในประเทศไทยยกมที่ไชยา, และกมที่ประเทศชวา,

ประเทศไทยทางเหนือจะมีทางเมืองศรีเทพ แดงเพชรบูรณ์แถบนั้น, เป็นวิธี
เดียวกันหมด.

โดยเหตุที่มันไม่เหมือนกับที่อื่น เหมือนกันอยู่แต่กลุ่มนี้ จึงเป็นที่ทราบได้ว่า
โดยศิลปะหรือโดยศิลปะอินเดีย หรือผู้มีอิทธิพลของอินเดียกระทำ; แล้วไปเหมือน
ทางจามปา ทางประเทศญวนนั้นด้วย. ทุก ๆ แห่งเมื่อทดสอบกันแล้ว มันบังไปยัง
สมัยศรีวิชัย พ.ศ. รว ๑๒๐๐ เศษ; โดยพบในจารึกแผ่นหินสลักในขนาดนี้
เป็นภาษาสันสกฤต อักษรอินเดียโบราณ ที่ใช้อยู่แถบแหลมมละยา, ตั้งแต่เขมรลงไป
ถึงชวา บอกว่า : พระเจ้ากรุงศรีวิชัย ได้ให้สร้าง โขงกุเคหะ คือว่า เรือนอิฐ หรือ
ปราสาทอิฐ โขงกุเคหะ นั้น ๓ หลัง สำหรับบรรจรู รูปปฏิมาของปัทมาณี, วัชรปาดิ,
และมารนิ; ก็เป็นที่เชื่อได้ว่าพระเจ้ากรุงศรีวิชัยนั้นได้ให้สร้างสิ่งเหล่านี้ขึ้น

ระยะ พ.ศ. นั้น เรารู้ได้ด้วยว่า สมัยศรีวิชัยนั้นอยู่ในระยะประมาณศตวรรษ
ที่ ๘ ของคริสตศตวรรษ หรือที่ ๑๓ ของพุทธศตวรรษ การก่อสร้างทั่วไปเหมือนกันหมด
ที่ชวา ที่ไชยา ที่จามปา; โดยพวกนักค้นคว้าทางโบราณคดีต้องกันหมด ไม่เป็นที่
สงสัยเกี่ยวกับรูปแบบ เกี่ยวกับวิธีทำ หรือเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ที่เป็นมา; เห็นได้ว่า
มันลงกันได้หมด จนเป็นที่เชื่อได้ว่า ศิลปินชาวอินเดียได้มาเกี่ยวข้อง แนะนำ
ได้มาสั่งสอน หรือว่า จะมาทำด้วยมือเองอะไรก็สุดแท้ จึงเกิดพระเจดีย์อย่างนั้นขึ้น;
โดยเฉพาะไชยาที่เป็นอย่างเดียวกัน มีที่วัดแก้วอีกองค์หนึ่ง ที่มีลักษณะอย่างนี้
ใหญ่โตกว่านี้ แต่ว่าอยู่ในสภาพชำรุด, แล้วที่วัดหลง ก็เหมือนกัน แต่ชำรุดมาก
องค์เจดีย์หายไปเหลือแต่ฐาน; พื้นฐานมีลักษณะเป็นอิฐอย่างเดียวกัน. แต่
เจดีย์อิฐถูกขโมยเอาไปใช้เสียหมดแล้ว; ยังเหลือให้เห็นได้แต่เฉพาะที่เจดีย์นี้ ใน
สภาพอย่างนี้, กับที่วัดแก้วในสภาพที่พอเห็นได้อยู่.

ที่นี้ เราก็ทราบไม่ได้ว่าเป็นอย่างไรเฉพาะตอนบน ; เพราะว่าท่าน

ผู้เฒ่าได้เล่าให้อาตมาฟังว่า : เมื่อประมาณ ๖๐ - ๗๐ ปีมานี้ พระเจดีย์^{๕๓}อยู่ในสภาพที่
ต้นไม้ขึ้นคลุม มักจะเป็นต้นช่อย ; เหลืออยู่เพียงแค่วัหวายลงมา, ส่วนเหนือบัวหงาย
ขึ้นไป ไม้ไซ้ของเก่า. ยิ่งกว่านั้น มุมโน้นส่วนมากก็พังลงมาบ้างนิดหน่อย, เหลือก็
อยู่สามมุม. เขาจึงเสริมมุมส่วนนั้นไว้ให้เต็ม มีสภาพเหมือนกัน. หลังจากบัวหงาย
ขึ้นไปไม่ทราบว่าเป็นอย่างไร ; ท่านเจ้าคุณชยาภิวัฒน์ ซึ่งเป็นประธานการซ่อม
ท่านจึงเอาแบบไทยสวมลงไป คือ บั้วหงายกับลูกแก้ว และปล้องโฉน. ปล้องโฉน
ลูกแก้วและบัวหงายนี้เป็นแบบไทย เสริมขึ้นไป.

ถ้าถามว่าของเดิมจะเป็นอย่างไร เหนือบัวหงายขึ้นไป? ก็ตอบได้แต่
เพียงว่า ควรจะดูพระเจดีย์รูปร่างเหมือนอย่าง^{๕๔}ที่ประเทศชวา แดวพรหมบานัน ;
คุณจะมีลักษณะตรงขึ้นไปอย่างนั้นเลย ยังเหลืออยู่ที่ประเทศชวา ให้ศึกษาพระเจดีย์ “แบบ
พรหมบานัน” ที่ประเทศชวา ก็จะเข้าใจยอดสุดของพระเจดีย์องค์นี้ได้.

เดี๋ยวนี้เป็นอันว่า ไม่มีใครสงสัย ในหมู่วงนักโบราณคดี ทั้งฝรั่ง ทั้ง
ไม่ใช่ฝรั่งว่า พระเจดีย์^{๕๕}ของกันจะไม่ใช่สมัยศรีวิชัย ; ก็เลยถือเป็นแม่แบบของสมัย
ศรีวิชัย. กรมศิลปากรถือเอาเป็นแม่แบบของสมัยศรีวิชัย. ในประเทศไทย ที่พอจะ
ถือว่าเป็นแบบอิทธิพลเดียวกัน ก็ที่เจดีย์ป่าสัก ที่เขียงราย แต่ไม่ได้คล้ายอย่าง^{๕๖}
เพียงแต่ว่า มันเป็นแบบทรงสี่ระ.

ตรงนี้ควรจะทราบหน่อยว่า แบบสี่ระนั้นคือแบบมียอดมาก ต้องเหลียว
ดูว่า มันมียอดมาก. ถ้าแบบสถูปะ ก็มียอดเดียว เป็นระฆังคว่ำ มียอดเดียวลักษณะ
อย่าง^{๕๗}. ถ้าเอาแต่ลักษณะนี้ก็เรียกว่าสถูปะ อย่างนี้เป็นต้น ; แต่ถ้าประกอบไปด้วย
ยอดมาก ก็เรียกว่าสี่ระ ซึ่งแปลว่า ภูเขา. พระเจดีย์แบบสี่ระนี้เป็น *inspiration*

ของพวกฮินดู ของฝ่ายพราหมณ์ เพราะว่าฝ่ายพราหมณ์ถือพระเจ้าหลายองค์ พระเจ้าองค์ที่เป็นประธาน คือพระอิศวรเป็นต้น ก็จะอยู่ยอดสุดแล้วพระเจ้ารอง ๆ ลงมา ก็อยู่ยอดรอง ๆ ลงมา; พิจารณาโดย *mythology* เป็นอย่างนี้.

เขาทำเจดีย์แบบสี่ขระนี้กันอยู่ในฝ่ายฮินดู ในประเทศอินเดีย. พอพุทธศาสนาอย่างมหายานเกิดขึ้น พวกนักความคิดเป็นอิสระ; ไม่ทำพระเจดีย์แบบเดิมแบบพระสถูป คือแบบทรงระฆังคว่ำยอดเดียว. ถ้าถ่ายถอดเอาแบบฮินดูไป คือทำแบบเจดีย์ยอดตมมาก; เพราะมหายานได้บัญญัติหลักอันใหม่ขึ้นมาให้มีพระพุทธรูปมาก. พระพุทธรูปทุกองค์ก็ออกมาจากพระพุทธรูปเจ้าอาทิตย์พุทธ แล้วก็มาจนถึงมัญชุศรีพุทธะ, ฌานีพุทธะ, อะไรมากมายด้วยกัน. อาจจะเป็นเพราะเหตุนี้ จึงได้รับเอาแบบฮินดูสี่ขระในวงของพวกพุทธฝ่ายมหายาน. ส่วนฝ่ายเถรวาทหรือหินยานคงใช้แบบระฆังคว่ำนั้นไปตามเดิม.

จากเหตุผลดังกล่าวมา, พระพุทธศาสนาที่, ที่ไชยธานี พิจารณาโดยพระเจดีย์องค์นี้ จึงเป็นอย่างมหายาน; เห็นได้ประจักษ์โดยที่องค์เจดีย์เป็นรูปสี่ขระ, มีหน้ายิ่งกว่านั้นก็ว่ามีรูปอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ อย่างสวยงามยิ่งใหญ่โตเท่าคน ซึ่งเอาไปไว้ที่กรุงเทพฯ นั้น เป็นพยานหลักฐานอย่างยิ่งว่า เป็นพุทธศาสนาอย่างมหายาน.

ในบริเวณเมืองไชยธานี พบอวโลกิเตศวรเล็ก ๆ รอง ๆ ลงมา จนกระทั่งขุดดินลึกพุทธหนึ่งมีรูปปั้นอวโลกิเตศวรราว ๑๓ - ๑๔ องค์ จึงกล่าวได้ว่าเป็นคัมภีร์มหายาน; ทำให้เชื่อว่าอวโลกิเตศวรองค์เท่าคน ที่นำไปไว้ที่กรุงเทพฯ นั้น เมื่อก่อนนี้จะได้อยู่ที่นี่ คงจะอยู่ในชั้นนี้. แล้วต่อมาเมื่อมหายานสิ้นอิทธิพลลงไป, เถรวาทเข้ามาเห็นว่าไม่ถูกต้อง นี้ไม่ใช่พุทธศาสนาเดิมแท้ เป็นเรื่องไม่ถูกต้อง; พวกเถรวาท

โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นพวกลังกา ที่เข้ามาขึ้นเครื่องครัดมาก จึงได้แนะนำให้อา
รูปแบบมหาสถานนอก; เขาพระพุทธรูปอย่างเถรวาทแทน.

ของมีค่าชั้นเอกชั้นนั้น ได้ถูกนำไปโยนทิ้งอยู่ที่โคนต้นโพธิ์ ที่นอกกำแพง
ตรงนั้น. นี่ของที่มีราคาชั้นเดียวประมาณสามล้านบาท ไปนอนตะแคงหงายอยู่ที่ถนน
หลายสิบปี จนกระทั่งสมเด็จพระยาจักรีทรงราชูปถัมภ์เสด็จมาพบเข้า; ตามที่
อาตมาเคยเขียนไว้ในเรื่องโบราณคดีรอบอ่าวบ้านดอน. เมื่อทรงเห็นก็เสด็จไถ่ลงมา
จากหลังช้าง แทบว่าจะตกลงมาจากหลังช้าง ด้วยปีติ. พอเห็นของชั้นนี้ แทบจะ
กระโดดลงมา ช้างไม่ทันทรุด; ทรงเข้าอุ้มเลย; จึงได้เข้าไปอยู่ในกรุงเทพฯ. เขา
ไปถวายในหลวงรัชกาลที่ ๕ เป็นชั้นเอก, เข้าไปอยู่ในพิพิธภัณฑสถานที่กรุงเทพฯ. เดียวนี้
ถ้าจะเอาไปเมืองนอกที่หนึ่ง ต้องตีค่าประกันสามล้านบาทเสมอไป. รูปจำลองที่เหมือน
อยู่ที่พิพิธภัณฑสถานที่นี่ก็มี ส่วนรูปจริงอยู่กรุงเทพฯ นั้นเดิมเคยอยู่ที่นี้, เดียวนี้ ไปอยู่ที่
โน่นแล้ว.

เดิมคงจะถูกทอดทิ้ง และยิ่งกว่านั้น เชื่อว่า คงจะมีคนเป็นออโรติกซ์จัด
เกลียดชังถึงไปทุบต่อมมันก็ได้ มันจึงได้หักแค้น หักแค้นนั้น และหาส่วนเหล่านั้นไม่พบ
เขาอาจจะถือว่า นี่เป็นพุทธศาสนาอย่างมีจิตวิญญาณ ควรจะทำลายเสีย จึงทุบหัก เหลือ
ลุ่นเท่าที่จะทุบไม่ได้แล้ว. มันลุ่นเหลือลุ่น เท่าที่จะทุบไม่ได้แล้ว นำไปทิ้งอยู่ที่นั่น.
ส่วนที่หักออกนั้นไม่ทราบว่าจะไปไหน.

แต่ที่นี้เรายังได้พบส่วนประกอบของอวโลกิเตศวรสัมฤทธิ์เท่า ๆ คนอื่นอีก
เช่นมีมือทอดออกไป; ยังพบอีก ๒ - ๓ ชั้น. ปรับกับขนาดของคันทันก็ยังไม่ใช่, ยัง
ใหญ่กว่าของคันทันอื่น. จึงเชื่อว่าจะต้องมีอวโลกิเตศวรที่ใหญ่กว่าของคันทัน. ตามที่พบส่วน
ต่าง ๆ ในการขุดทองนา หมู่บ้านที่เลยสถานีรถไฟไปหน่อย; ตรงนั้นจะต้องมีอะไรมา
เพราะพบเศษของส่วนอวโลกิเตศวรอย่างที่ว่านี้ด้วย. ยิ่งกว่านั้น ยังได้พบธรรมจักร

หินอย่างเดียวกับที่นครปฐม, ธรรมจักรหินอย่างเดียวกับนครปฐมบางส่วน ซึ่งเคยหนัก
อยู่ในพิพิธภัณฑน์แล้ว ไปคู่ได้; นั้นมันคงมีอะไรอยู่ที่ตรงนั้นมากเหมือนกัน แต่
ไม่มีปัญญาชุด ไม่มีงบประมาณ หรืออะไรทำนองนั้น.

นี่เราเป็นอันกล่าวได้ว่า ส่วนนี้แหละเป็นพระเจดีย์อย่างมหายาน มี
อวโลกิเตศวรที่ประดิษฐานอยู่เป็นประธาน แล้วก็วิหารเล็กๆ ออกมาตรงหน้าอีก
หน่อยหนึ่งเท่านั้นเอง. วิหารคดหรืออะไรนี้; ไม่ใช่. นี่เป็นของสร้างเสริมขึ้นทีหลัง,
เป็นสมัยอยุธยาทั้งนั้น.

เป็นอันว่า หลังจากสมัยศรีวิชัยแล้ว ที่นี้ก็ทรุดโทรมลงไป ถูกทิ้งร้าง,
แม้กระทั่งสมัยสุโขทัยกำลังเจริญ ก็ยังไม่เหลืออะไรเป็นซากให้เห็น ที่นี้, คือว่าพอสัน
สมัยศรีวิชัยแล้ว สุโขทัยก็ขึ้นมาแทนที่ สุโขทัยแผ่ลงมา จึงไล่ศรีวิชัยไป, ตกทะเลไปทางใต้;
ก็ไม่มีอะไรที่เป็นสมัยสุโขทัยเหลืออยู่ที่นี้. เพิ่งมาไผ่ของสมัยอยุธยา มีพระพุทธรูปศิลา
แท่งที่ปลั้วกัน ๆ ในเมืองไชยานี้ประมาณ ๓๐๐ - ๔๐๐ องค์, องค์ขนาดใหญ่หนักตั้งสองตัน
สามตันก็มี, ล้วนแต่มาจากภูเขากลับสวนโมกข์ทั้งนั้น. ที่ภูเขาส่งหลังสวนโมกข์
ทิวเขานางเอนน้แหละ มีพระพุทธรูปที่สร้างไม่เสร็จ หรือสร้างแล้วเสีย หึ่งเพราะ
เสีย อยู่เกลื่อนไปหมดที่เขานน้สมัยหนึ่ง. ที่นี้ ภูเขามันพังลงมาเรื่อย ๆ เลยทับเสีย,
ต้นไม้ก็เลยขึ้นเป็นดง.

ที่นี้มีหินเนื้อเดียวกับที่ภูเขานั้น, เทียวไปดูพระพุทธรูปองค์ใหญ่ที่สุดได้
จากภูเขานางเอนน้มีสามองค์ ชะลอมมาจากที่นั้น และตามวัดอื่นก็มี. เป็นอันว่าใน
สมัยกรุงศรีอยุธยา พุทธศาสนานี้เมื่อนกลับมาฟื้นฟูอย่างหนักอีกครั้งหนึ่งต่อจาก
สมัยศรีวิชัย โดยพระพุทธรูปเหล่านี้เป็นหลักฐานพยาน, และพระพุทธรูปเหล่านี้บาง
องค์ยังมี *inspiration* ของศรีวิชัย : คือว่าแม้ทำในสมัยอยุธยา แต่ก็ทำบางอย่างให้เหมือน
สมัยศรีวิชัย แม้เขาเอาปูนพอก. มิสเตอร์ เอบี กริสโวลต์ อุตสาหกรรมสำรวจทุก ๆ องค์

เขาพบ ๘ องค์ หรือ ๑๓ องค์ ที่มีลักษณะศรีวิชัยอยู่ที่นี้; แม้สร้างในสมัยอยุธยา ก็ยังมีอยากจะทำสร้างให้เหมือนสมัยศรีวิชัยอยู่บางองค์.

เป็นอันว่า สมัยศรีวิชัยรุ่งเรือง สมัยอยุธยารุ่งเรือง, ส่วนสมัยทวาราวดีนั้น เราไม่อาจจะกล่าวว่ารุ่งเรือง; เพราะว่ามีพบชิ้นวัตถุโบราณส่วนน้อย แล้วก็เหมือนกับทาง นครปฐม มันอาจจะมาจากนครปฐม หรือว่าตั้งต้นกันเล็กๆ น้อยๆ ที่นี้ แล้วเลื่อนขึ้นไปทางนครปฐม นี่ทราบไม่ได้. แต่กล่าวได้เต็มปากว่า โบราณวัตถุที่เป็นหินของสมัย ทวาราวดีนั้นที่นี้พบบ้าง; โดยเฉพาะพระพุทธรูปองค์ที่สำคัญที่ยังเหลืออยู่ในพิพิธภัณฑน์นี้มี ๒ องค์, แล้วยังมีที่เอาไปไว้ที่กรุงเทพฯ แล้วนำเอามาไว้ที่นครปฐมอีกองค์หนึ่ง, เหลืออยู่ในพิพิธภัณฑน์ทั้งหัก และไม่หัก ก็มีหลายองค์. ที่อยู่ตามรอบอ่าวบ้านดอนนี้ ทั้งหมดรวมกันแล้วจะมีราว ๑๕-๑๖ องค์ที่เป็นสมัยทวาราวดี เราจึงไม่พูดว่า สมัยทวาราวดีนั้น พุทธศาสนาที่นี้ ก็รุ่งเรือง; ไม่กล้าพูด แต่ว่ามีในสมัยทวาราวดี. พูดได้เต็มปาก แต่สมัยศรีวิชัย เพราะตรงนั้นก็มี ตรงโน้นก็มี แล้วก็ล้วนแต่ใหญ่ๆ, องค์ที่อยู่ที่วัดแก้ว, พระเจดีย์นั้น ถ้ายังสมบูรณ์อยู่ จะใหญ่โตกว่านี้มาก สวยงามมาก; เพราะว่าจะองค์นี้มีคูหาเพียงเท่านี้ แต่องค์โน้นก็มีคูหาแต่องค์ใหญ่โน้นโตมาก, ข้างโน้นก็มีข้างนี้ก็มี และน่ากลัวว่าจะใส่รูปโพธิสัตว์มหายานทั้งสามไว้เสียด้วย ต่อมาจึงถูกเปลี่ยนแปลงให้เป็นพุทธรูป แล้วก็พังทลายไป.

นี่คือส่วนที่ควรทราบของเมืองไชยา เกี่ยวกับพระธาตุนอกนั้นก็เป็นอย่างนี้ เมื่อวานนี้มีคนถามว่า คำว่าไชยานเป็นชื่อมาแต่เดิมหรือเปล่า? นี้ก็ควรจะสงสัย.

ขอให้เข้าใจว่า ภูเขาศรีวิชัยอยู่ตรงไปทางทิศนี้แหละ (ชี้มือ); มีหลักฐานอยู่ว่าเรียกมาแต่เดิม. คำว่า ไชยา เป็นพยางค์สำคัญ พยางค์ท้ายของคำว่า ศรีวิชยะ, ชยะ คือ ไชยา, ศรีกับ วิ นั้น เป็น prefix ไม่ใช่คำตัวศัพท์. ศรีวิชยะ ชยะนี้คือไชยา. โดยชาวบ้านก็รู้จักกันอยู่แล้ว ไม่มีใครบอกได้ว่า คำนี้มันมีมากันแต่ครั้งเมื่อไร.

คำว่าศรีวิชัยนี้ มีในศิลาจารึก : เขาออกชื่อพระยาศรีวิชัยว่า ศรีวิชัย-
 เยนทรภูติ หมายถึงพระเจ้าแผ่นดินเมืองศรีวิชัย ในศิลาจารึกที่ขุดพบแถวนี้แหละ.
 เราจะไม่มัวเถียงกันว่า พบที่เวียงสระหรือพบที่ไชยา เขาเอาไปทำปนกันยุ่ง แล้ว
 สันนิษฐานทั้งนั้น. ที่เราไม่ยอมก็คือว่า ศิลาจารึกที่นครศรีธรรมราช ๒ ชั้นนั้น จะเอา
 มาไว้ที่นี่, แล้วจะเอาเรื่องของนครศรีธรรมราชมาไว้ที่นี้มัน ไม่เหมาะสม; ก็เป็น
 อันว่าแผ่นดินตรงนี้มีพุทธศาสนาแล้ว ไม่น้อยกว่า ๑,๒๐๐ ปี หรือ ๑,๘๐๐ ปี หรือ
 ถึงสมัยทวารวดี.

สำหรับเชื้อชาติ หมู่นั้น ก็ต้องพูดอย่างกำปั้นทุบดินว่า ประกอบด้วยชนชาติ
 ที่อยู่ที่นี่ตั้งแต่ชุมพรหรือว่าใต้ชุมพรลงมา จนถึงปลายแหลมมลายู ถึงสุมาตรา
 และชวา เข้าใจว่าจะต้องเป็นคนพันธุ์ชาติอโศมาเล ชาติพันธุ์ออสตราลอยด์
 หรืออะไรทำนองนี้. เรื่องนี้เป็นเรื่องมานุษยวิทยา; แม้แต่คำว่าชาติไทย หรือชนชาติ
 ไทย ก็ยังเป็นปัญหา. เดียวนี้มีคนคิดเห็นกันขึ้นมาว่า ชนชาติไทยมีมาแล้วตั้งหลาย
 พันปีทางภาคอีสานนั้น. พันธุ์ออสตราลอยด์นั้นอาจจะมาทางนี้แล้ว, หรือเป็นพันธุ์
 เดียวกัน.

ถ้าเรียกคนพวกนี้ว่าไทย ก็หมายความว่า ได้มาปนกับคนไทยที่เกิดนิยมชาว
 อินเดีย, นักเสียงโซคนักผจญภัยทั่วอินเดียซึ่งมาตั้งอาณาจักรขึ้น ได้ปนชนชาตินี้;
 เพราะว่าเขาไม่อาจจะชนเอาชนชาติอินเดียมาที่นี่ได้, เขาต้องมามีอำนาจเหนือคนที่อยู่ที่นี่.
 นายธรรมทาสเขาเรียกคนเหล่านี้ว่าไทย แต่คนอื่นเขาไม่ยอม, แต่เขาไม่ยอมเขาก็ไม่
 สามารถจะหากชนชาติใดมาให้เป็นพลเมืองของพระเจ้ากรุงศรีวิชัยได้เหมือนกัน.

• อาตมาจึงพูดรวมๆกันไปว่า **ชนชาติที่อยู่ที่ไชยานี้** เมื่อ ๑,๒๐๐-๑,๓๐๐ ปี
 มาแล้วนี้ เป็นชนชาติพันธุ์ออสตราลอยด์ มีรูปร่างสูงใหญ่ มีอยู่แล้วแต่ก่อน; ไม่ใช่

ชนชาตินิโกรหรือเงาะป่า. แล้ววัฒนธรรมอินเดียข้ามมหาสมุทรมาจากอินเดียใต้ แถว อมราวตี มาสู่ดินแดนนี้ วัฒนธรรมที่นี้จึงเป็นวัฒนธรรมอย่างอินเดียใต้; แล้วก็ หนาประหลาดที่ว่า มหายานนั้นเกิดทางอินเดียใต้ด้วยเหมือนกัน อย่าไปหลงสำคัญผิด แล้วคิดว่ามีแต่ในอินเดียขึ้นไปทางเหนือ ดังที่กล่าวกันอยู่โดยมาก.

มหายานเกิดในอินเดียกลาง เจริญรุ่งเรืองขึ้นมาทางใต้ก่อน, แล้วจึงขึ้นไปทาง อินเดียเหนือ แล้วไปธิเบต ไปทางจีน. เดรวาทนั้นอยู่ที่แถวภาคกลาง ภาคเหนือเล็กน้อย แล้วขยายตัวลงมาเจริญกว้างขวางทางใต้. ที่นี้ พุทธศาสนาอย่างมหายานนี้มาจาก อินเดียใต้ พร้อมทั้งวัฒนธรรมอื่นๆด้วย, วัฒนธรรมที่มีใช้พุทธศาสนานั้นจะได้รับก่อน เสียด้วยซ้ำไป เพราะว่ามันต้องมาก่อน ติดต่อกันก่อน ด้วยการไปมาค้าขาย.

ที่อินเดียชั้น การนุ่งโจงกระเบนเหมือนคนไทย แล้วทูนของ มีแต่ อินเดียใต้; ทางอินเดียเหนือไม่มี. เคียนั้นไปดูทางมัธราส เผลอเข้าจะหลับตาว่า อ้าว! เป็นบ้านเราแล้วว้ย นุ่งผ้าโจงกระเบนเหมือนที่นี้แล้วก็ทูนของบนศีรษะ ยังอยู่ กระทั่งเมื่อออกมาไป ได้ไปถ่ายรูปมาหลายรูป; ชาวอินเดียภาคเหนือ ภาคกลางไม่มี อย่างนี้. นี้วัฒนธรรมอย่างนี้มีมาก่อนแล้ว; เพราะว่าการไปมาโดยทางเรือนี้ มันมี อยู่ก่อนสมัยศรีวิชัยแน่ อาจได้ถึง ๒,๐๐๐ ปี. เมื่อราว ๑,๒๐๐-๑,๓๐๐ ปี ศาสนาอย่าง มหายานจึงมาที่นี้ เลยติดมากับพวกเหล่านี้. มาทั้งครูบาอาจารย์, มีทั้งพระเจ้า พระสงฆ์, มีทั้งลัทธิศาสนา. แล้วเมื่อคนที่เขามาที่นี้ เขานับถือศาสนาอย่างนั้นอยู่ ก่อน, พอมาตั้งบ้านเมืองทางนี้ได้ เขาก็ประดิษฐานพุทธศาสนาอย่างนั้นขึ้น. ฉะนั้น ศาสนาวัฒนธรรมสิ่งเหล่านี้จึงได้เกิดขึ้นที่นี้ เป็นแบบอินเดียใต้ ลงไปจนถึง สุมาตรา ชวา.

ตั้งแต่ขุมพรถึงหัวหิน เราถือว่าเป็นอาณาจักรกัมพูชาระหว่างอาณาจักร ศรีวิชัยที่นี้ กับทวาราวดีที่โน้น; เป็นถิ่นที่ไม่มีคนอยู่ เพราะมันแห้งแล้งจนทำ

จะเป็นการจำลองแบบของพระธาตุดองค์เดิมไว้, ให้เห็นว่านั้นแบบองค์ใน องค์เดิมของ พระธาตุดองค์ใหญ่ อาจจะเป็นอย่างแบบสี่ชระ หรือพอจะจัดเป็นแบบสี่ชระได้

คำว่าเก่า ในทางประวัติศาสตร์นี้ของห่างกันเพียง ๑๐๐ ปี เขาไม่เรียกว่าพี หรือน้องกันได้ ต้องเรียกว่าสมัยเดียวกัน, มันต้องหลายร้อยปี และต้องติด ๆ กันไป. หลักทางภูมิศาสตร์นั้นความเจริญมาที่นี้ก่อน, ถ้าดูตามทางภูมิศาสตร์จะพบว่าตรงมาที่นี้ ก่อน อย่างนั้นเรื่อยไป แล้วติดเนื่องกันไปเลย เรียกว่ายุคเดียวหรือสมัยเดียวกัน ไม่ใช่ ณะสมัย. จะพูดว่าที่ต้นสมัย ที่นั้กลางสมัย ที่สุมาตราปลายสมัย; นั้นแหละ จะถูกที่สุดของสมัยศรีวิชัยซึ่งมีระยะราว ๗๐๐ ปี ในช่วง ๗๐๐ ปีของอาณาจักรนี้.

ชื่อหนังสือเรื่องสุวรรณทวีปของศาสตราจารย์มชุมทรร่วมสามเล่มจบมาอ่านเสีย บ้าง. สุวรรณทวีปหมายถึงแหลมมลายู, สุวรรณภูมิหมายถึง แคว้นศรีวิชัย. ตรง แคว้นนั้นแหละสุวรรณภูมิ มีเขตตั้งแต่พม่ามาถึงเมืองไทย แคว้นนั้นแหละเรียกว่าสุวรรณภูมิ. สุวรรณทวีป คือ แหลมตั้งแต่ถลางไปทางล่งจนสุดถึงสิงคโปร์. สุวรรณโกณฑะคือ สุมาตราและชวา เขาสืบทราบพอจะลงมติเชื่อกันได้ว่า มีชื่อเรียกกันเป็นสามอย่าง อย่างนี้ : สุวรรณภูมิ, สุวรรณทวีปะ, สุวรรณโกณฑะ. สุวรรณโกณฑะ ซึ่งเป็นเกาะ ก็ระหว่างชวากับสุมาตรา. ทวีปะนั้น มีน้ำสองข้าง คือแหลมนี้. โกณฑะ ก็แปลว่า ก้อนหรือเกาะอย่างนั้น. คำว่าสุวรรณภูมิ ก็หมายถึงตอนบน หรือ มิฉะนั้นก็หมายถึงทั้งหมดเลย ทั้งสุวรรณภูมิ สุวรรณทวีปะ สุวรรณโกณฑะ เป็นสุวรรณภูมิหมดก็ได้.

การก่อสร้างพระเจดีย์ที่นี้ ถวรจะดูที่อิฐว่า ไม่ร่วน้ำ ร่วนม อิฐสะกัดใน เนื้อ มีที่เมืองไหนบ้างในประเทศไทย.

คำยอชมเชย

(เรื่องที่ ๓๗)

พึงประพฤติธรรม ให้สุจริต

โอวาทในโอกาสประชุมพุทธสมาคมแห่งประเทศไทย ซึ่งมาพักแรมอยู่ที่คำยอชมเชย
แสดง บนเขาพุทธทอง, สวนโมกขพลาราม ภูเขา

๒๒ ธันวาคม ๒๕๑๑

ท่านผู้สนใจในธรรมทั้งหลาย,

บัดนี้เป็นวาระของการปิดประชุม อาตมาจะได้กล่าวแทน ใน
นามของท่านที่เป็นประธานของที่ประชุม คือท่านผู้ว่าราชการจังหวัดด้วย
อีกส่วนหนึ่ง, ตามคำมอบหมายของท่าน; และจะได้กล่าวโดยส่วนตัว
ซึ่งเรียกกันว่า โอวาท หรืออะไรทำนองนั้น เป็นข้อสุดท้าย.

ท่านที่เป็นประธานในการประชุมคราวนี้ มีพฤติการณ์อย่างไร
มีอะไรอย่างไร ก็ทราบกันดีอยู่แล้ว. อาตมากล่าวแทนท่านก็คือ ความ
ขอบใจ ขอบคุณ ขอบพระคุณ ในบรรดาท่านที่มาประชุม และพร้อมกันนั้น
ถ้ามีเรื่องบกพร่อง ก็ขออภัย, ทั้งๆ ที่ว่าเราทุกคน ตั้งแต่ท่านที่เป็น
ประธาน จนถึงคนสุดท้ายได้พยายามอย่างสุดความสามารถทุกอย่างทุกประการ
ที่จะให้สิ่งต่างๆ เป็นไปด้วยดีในสถานที่ชนดินนี้ ซึ่งรู้กันดีว่าไม่ใช่ในเมือง.

ถ้าการบกพร่องจะมีขึ้น ก็เป็นเหตุสุดวิสัยทั้งนั้น ; แต่ถึงอย่างนั้นก็ยังขอ
อภัย ขออภัย ขออภัยทุกอย่าง ; หวังว่าจะไม่มีอะไรที่จะเป็นข้อกั้นแห่งติด
ไปในใจ แม้แต่เล็กน้อย.

สำหรับการขอขอบคุณเป็นสิ่งที่จะต้อง มี ในส่วนที่ว่า ท่านทั้งหลายอุทิศสาค
ทนความลำบากมาให้เกียรติแก่จังหวัดนี้ ซึ่งได้กำหนดกันลงไปแล้วว่า จะประชุมกันใน
สถานที่เช่นนี้ ; ท่านยังมีแก้ไขเสียสละเพื่อการร่วมมือถึงเพียงนี้. เพราะฉะนั้น จึงต้อง
ขอบใจ ขอขอบคุณ และขอบพระคุณ ; นี้เป็นความรู้สึกในใจอันแท้จริง.

ที่นี้ ก็เป็นเรื่องกล่าวปีคประชุม ; อาตมาก็จะได้กล่าวปีคประชุมแทน
ท่านผู้เป็นประธาน คือท่านผู้ว่าราชการจังหวัด ถือว่าการประชุมของเราได้สิ้นสุดลงไป
เรียกได้ว่าดีที่สุดเท่าที่จะดีได้ ; เพราะฉะนั้น เราจึงควรจะพอใจ กระทำการปีค
ประชุมไปตามกำหนดการที่ได้วางไว้.

ที่นี้ ก็เหลือแต่ส่วนตัวอาตมา ที่ถูกกะเกณฑ์ให้กล่าวอะไรในวาระสุดท้ายนี้
ท่านทั้งหลายจะเรียกว่าโอวาท หรือจะเรียกอย่างอื่นก็ได้ตามใจชอบ. การพูดจา
หรือคำกล่าว ของอาตมาดูเหมือนจะถูกเรียกกันครบทุกอย่างแล้ว : โอวาท ก็มี คำ
ปราศรัย ก็มี คำชี้แจงตักเตือน ก็มี กระทั่ง คำดำ ก็ยังมี ; เพราะเป็นสิ่งที่ช่วยไม่ได้,
เพราะว่าอาตมาก็ไม่ทราบว่าจะทำอย่างไร นอกจากการกล่าวไปตรง ๆ ตามความรู้สึก.

สำหรับโอกาสนี้ ก็จะได้กล่าวสิ่งที่เห็นว่าเหมาะสม สำหรับจะฝากให้คิดไป
ในใจของท่านทั้งหลาย สรุปโดยหัวข้อลงในพระพุทธานุชาติ ที่ว่า : ธมฺมํ สุจฺริตํ จเร
๓ คำเท่านั้น, ธมฺมํ สุจฺริตํ จเร ๓ คำเท่านั้น ซึ่งแปลว่า : ฟังประพาศิธรรมให้
สุจริต, ฟัง ประพาศิธรรม ให้สุจริต ๓ คำเท่านั้น, ฟัง ประพาศิธรรมให้สุจริต
๓ คำเท่านั้น, ไม่มีอะไรมาก แต่อยากจะได้โอกาสขยายความ.

ทำไมพระพุทธเจ้า ท่านจึงต้องตรัสว่า : **จงประพฤดิธรรมให้สุจริต** ? ก็เพราะว่ามีการประพฤดิธรรมชนิดที่คด ๆ งอ ๆ ทั้ง ๆ ที่เรียกว่าเป็นการประพฤดิธรรม ; ประพฤดิอย่างคดโกง ประพฤดิธรรมไม่เป็นธรรม, ประพฤดิอย่างชนิดหน้าไหว้หลังหลอก, มีความเห็นแก่ตัว, มันมีอะไรชุกชุกกันอยู่ในนั้น ; เพราะฉะนั้นจึงได้ตรัสว่า : **จงประพฤดิธรรมที่ตถาคตประกาศแล้ว แสดงแล้ว นี้ ให้สุจริต หรือด้วยความซื่อตรงนั่นเอง.**

โลกเรานี้มันมีอะไรชุกชุก คด ๆ งอ ๆ บิดคดลากไว้อย่างหนึ่ง, แต่ข้างในหรือเนื้อแท้ของมันมันเป็นอีกอย่างหนึ่ง. จงดูแม้แต่สิ่งที่ไม่มีชีวิตวิญญาน : เช่นรถไฟไม่มีสิทธิที่จะมาช้ากว่าเวลา ; แต่แล้วก็ไม่มีสิทธิที่จะมาก่อนเวลา อย่างนี้เป็นต้น. มันเป็นเรื่องชุกชุกในโลก อย่างนี้เสมอ : ว่าในโลกนี้มีอะไรที่ชุกชุกชุกชุก เข้าใจยาก, เป็นนิสสัย เป็นปกติวิสัยของสัตว์โลก ; เพราะฉะนั้น จึงต้องมีการกำชับว่า : **จงประพฤดิความดีให้สุจริต, หรือว่าประพฤดิความสุจริตนั้นแหละให้สุจริต, อย่าประพฤดิความสุจริตให้เป็นทุจริต.**

เราดูกันให้ละเอียดลงไปถึงสิ่งต่าง ๆ ถึงบุคคล การกระทำของบุคคล ซึ่งมีอยู่ในเวลานี้ว่ามันมีอยู่อย่างไร ? **ทำไมจึงเกิดเป็นภาพล่อขึ้นมาว่า : “สมณีนพวกเราเอาแต่ไหว้ พอบอกให้ประพฤดิธรรมก็กำหู่”,** เป็นภาพที่อาตมาเตรียมไว้แล้วที่จะแจกแก่ท่านทั้งหลายคนละแผ่น ๆ ตามวิสัยของคนที่ไม่มีความซื่อสัตย์อะไร ; มีอะไรแจกท่านทั้งหลายเพียงแผ่นภาพคนละแผ่น ; คือภาพที่ว่า “คนสมณีนพวกเราเอาแต่ไหว้ พอบอกให้ประพฤดิธรรมก็กำหู่”. ส่วนไต้หวัน ไต้หวันนับครั้งไม่ถ้วน ไหว้ทุกอย่างทุกวิธีทุกประการ ; แต่พอส่งว่า ท่านจงปฏิบัติอย่างนี้ ๆ ก็เลยเสีย ทำทองไม่รู้ร้อน ไม่รู้ไม่ซื่อเสียบ้าง, นี้เรียกว่าอูคูหุ จึงเหลือแต่ไหว้ ; แล้วมันจะเรียกว่า **ประพฤดิธรรมสุจริตหรือไม่สุจริต ?**

* โปรดดูภาพประกอบท้ายบทนี้ หน้า ๓๕๘

การที่คิดแต่ไหว้ แล้วไม่ทำตามนี้ เรียกว่าประพาศธรรมสุจริตหรือไม่สุจริต; ขอให้ลองคิดกันดู. นี่มันไม่ใช่เป็นแต่พวกเราที่นี่, คู่มันจะเป็นกันทั้งโลก, ทุกๆศาสนาในโลก. โลกมันเป็นอย่างไร? โลกมันก็เป็นโลกที่ขุกขยิก กุดๆงอๆ จนกล่าวได้ว่า มีแต่การไหว้การกราบ เป็นพิธีรีตอง, แล้วไม่มีการกระทำอย่างเคร่งครัดตามที่พระศาสดาแห่งศาสนานั้นๆ ได้ทรงสั่งสอนไว้. โลกกำลังเป็นอย่างนี้; เราพุทธ-สมาคมทั้งหลาย อย่าได้เป็นอย่างนั้นเลย. เราอุทิศส่าห์มาประชุมกัน ลงทุนลงแรง เหนื่อยยากลำบากเหลือเกิน, เราอย่าได้เป็นอย่างนั้นเลย, เพราะว่าเราต้องการผลของพระธรรมของพระศาสนา.

การที่เพียงแต่ไหว้อย่างเดียวมัน ไม่สำเร็จประโยชน์อันใด เป็นท่าทางที่ทำไปอย่างละเมอ; ถ้าไหว้จริง พระพุทธเจ้าท่านว่า จงไหว้ด้วยการทำตาม; ให้การประพาศติดตามเป็นการไหว้, ไม่ใช่เพียงแต่พนมมือไหว้; อย่างนี้ท่านเรียกว่า “ปฏิบัติบูชา”. พระตถาคตชอบใจการบูชาอย่างนี้, ไม่ได้ชอบใจอามิสบูชาอย่างที่ชอบทำกันโดยมาก. แต่ชาวโลกหาทางออก เอาเปรียบด้วยการสนใจกันแต่อามิสบูชา, และก็เป็นเพียงพิธีรีตอง เอาหน้าเอาตาอย่างนี้มากกว่า; กำลังเป็นกันทั้งโลกอย่างนี้ เรียกว่าโลกเราอยู่ในสถานะที่น่าเศร้า น่าสลดใจ และน่าเป็นห่วง. คำว่า “น่าเป็นห่วง” นี้แหละควรจะเอาไปคิดไปนึกกันให้มาก; ไปมัวเศร้า มัวสลดใจ มันก็คงไม่มีประโยชน์; แต่ถ้าเป็นห่วงคงจะมีประโยชน์ : คือจะได้ช่วยกันแก้ไข, โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เกี่ยวแก่คนที่จะตามมา คือพวกอนุชน.

โลกกำลังเป็นอะไรๆ ไปในทางที่น่าเป็นห่วง; อยากจะขอกล่าวเป็นตัวอย่างสักเล็กน้อยว่า สิ่งที่เราเรียกว่าศีลธรรมนั้น กำลังไม่เป็นที่สนใจแก่คนในโลกสมัยนี้. โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เด็กๆ. อาตมาจะยกตัวอย่าง เช่นในหนังสือชุดเอ็นไซโคลปีเดีย สำหรับเด็ก ๆ ชุดใหญ่ ๑๒ เล่ม ของบริษัทที่มีชื่อเสียงที่สุด คือบริทานิกา;

ในชุด ๑๒ เล่ม สำหรับเด็ก ซึ่งมีราคาสองสามพันบาทนั้น ไม่มีคำว่า “ศีลธรรม”. ท่านจงจำไว้ว่า ในเอ็นไซโคลปีเดียชุดนั้น ไม่มีคำว่า ศีลธรรม ไม่มีคำว่า *moral, morality ethics* หรืออะไรทำนองนี้ ไม่มีเลยในชุด ๑๒ เล่มเบ้อเรื่อนั้น; แล้วราคาก็แพงมากนั้น แล้วกระบุเป็นหนังสือ “สำหรับเด็ก”.

นี่ จะแก้ตัวว่า ศีลธรรม จริยธรรม เป็นคำสูงไปสำหรับเด็ก ไม่ควรนำมากล่าว; แต่ทำไมไปเอาคำว่า *Philosophy, Psychology* จนกระทั่ง คำว่า *communism* มาอธิบายไว้อย่างยืดยาวในหนังสือชุดนั้น. นี่แสดงว่า ผู้ทำนั้นมีจิตใจอย่างไร; มีโปรเฟสเซอร์เป็นฝูงๆ ที่ทำหนังสือนี้ มีรายชื่อยาวเป็นทาง ช่วยกันทำกันนี้กันนี้ แล้วไม่มีคำว่าศีลธรรม. *moral, morality* หรือ *ethics* หรืออะไรทำนองนี้. ไปกิดคุเถอะว่า ผู้ทำนั้นมีจิตใจอย่างไร; แล้วเด็กๆ ที่ให้หนังสือชุดนี้เล่าจะเป็นอย่างไร; ย่อมจะไม่เคยพบคำว่า *morality* หรือ *ethics* เป็นต้น, แล้วจะไปพบคำว่า *communism* เป็นต้น. นี่เป็นเพียงตัวอย่างเรื่องหนึ่ง รายหนึ่งในพฤติกรรมที่กำลังเป็นอยู่ในโลกนี้ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า มันก็กำลังน่าจะเป็นห่วง. นี่มันหมายความว่า คนกำลังจะตัดคำว่า “ศีลธรรม” ออกไปจากโลก โดยรู้สึกตัวก็ตาม หรือโดยไม่รู้สึกตัวก็ตาม.

ลองมองดูว่า สิ่งที่เรียกว่า “ศีลธรรม” นี้ กำลังจะถูกตัดออกไป หรือถูกตีแผ่เสียให้หมดไปจากโลกโดยวิธีอย่างนี้ ก็ยังเป็นได้; มันจึงเป็นสิ่งที่น่าห่วง. นี่แหละคือโลกที่กำลังน่าห่วง. หรือเป็นโลกที่จะหมุนไปในกลียุค.

นี่ คุณผลของมัน เพียงในระยะเวลานี้. องค์การอนามัยโลก ประกาศออกมาเมื่อไม่กี่วันนี่ว่า มีคนฆ่าตัวตายในโลกนี้วันละประมาณ ๑ พันคน, กล่าวโดยเฉลี่ยในโลกนี้ เวลานี้ มีคนกำลังฆ่าตัวตายวันละประมาณ ๑ พันคน โดยเฉลี่ย. คนที่มีจิตวิปริตวิปลาสเหล่านั้นมันขึ้นมาได้เพราะเหตุอะไรกัน? มันก็ต้องไม่มีเรื่องอะไร;

นอกจากความที่มันขาดพระธรรม, ขาดธรรม. พุคได้ยั้งกำปั้นทุบดินว่า คนฆ่าตัวตายนั้น เพราะขาดธรรม, ขาดพระธรรม. เช่นว่า ขาดพระธรรมไปทำชั่ว, แล้วก็ฆ่าตัวตาย, หรือมีเรื่องเศร้ามีเรื่องกลัดกลุ้ม ไม่มีธรรมที่จะดับมัน แล้วก็ไปฆ่าตัวตาย, อะไร ๆ มันก็ไม่เว้นไปจากการขาดพระธรรม คนจึงได้ฆ่าตัวตาย.

การที่เขาเอาสติขึ้นมาเผยแผ่ ก็เป็นเรื่องเบื้องต้นของแผนการ ขององค์การอนามัยโลก ที่คิดจะแก้ไขเรื่องนี้. แต่แล้วอาตมาก็ขอทำทาส่วงหน้า, ขอทาส่วงหน้าว่า : เขาคงคิดแก้ไขโดยวิธีทางวัตถุอย่างเดียวยกตามเคย ทำให้มีอะไรกิน ทำให้มีอะไรใช้, อย่างมากก็เพียงแต่ทำให้คนรู้หนังสือ; เท่านั้นมันแก้ไขไม่ได้. เพราะการ แก้ไขทางวัตถุอย่างเดียวมันแก้ไขไม่ได้; มันต้องแก้ด้วยธรรมะทางจิต ทางใจตามแบบของพระศาสนา ของทุกศาสนา, และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ของพุทธศาสนาซึ่งสามารถจะแก้ไขได้โดยเด็ดขาด ไม่ต้องเป็นที่สงสัยเลย.

ขอกล่าวท้าวว่า ธรรมะทางจิตใจเท่านั้น ที่จะแก้สถานการณ์อันร้ายกาจนี้ได้. อาตมายังไม่เชื่อว่าองค์การอนามัยโลกจะใช้วิธีนี้; คงจะใช้วิธีทางวัตถุไปตามแบบขององค์การโลก ๆ มันก็เรียกอยู่แล้วว่า องค์การโลก ๆ.

นี่แหละ ขอให้ท่านทั้งหลาย พุทธสมาคมแต่ละสมาคมเอาไปคิดไปนึก สำหรับอภิปรายกันต่อไปในโอกาสข้างหน้า. อย่าเสียเวลาแพง ๆ ไปอภิปรายเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ; อาตมา เดี่ยวจะพูดออกมาว่า “ไม่คุ้มค่าข้าวสุก” แล้วท่านทั้งหลายก็จะโกรธอีก. อย่าเสียเวลาแพง ๆ หมายความว่า : ท่านมาไกล ท่านมาลำบาก เสียเวลาเสียค่าเดินทางแพง กินอยู่ที่นี้ก็ลำบาก; นี้เรียกว่า เวลาแพง. แล้วท่าน มาอภิปรายกันด้วยเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ เรื่องที่ไม่สู้สำคัญ มันไม่คุ้มค่า; ไม่เป็นตัวอย่างที่ดีแม้ในทางเศรษฐกิจ, มันก็ไม่มีเป็นตัวอย่างที่ดี แม้ในทางธรรม. ฉะนั้น ออกส่าห์ออกถลัน

อดทนตกลงกันโดยง่าย ในปัญหาเล็ก ๆ น้อย ๆ ปลึก ๆ ย่อย ๆ ให้สิ้นสุดไปเสียที่บ้าน ; เลือกมาพูดกันในที่อย่างนี้ ก็เฉพาะที่เรื่องเป็นเรื่องตายของประเทศเรา ของชาวพุทธเรา หรือของโลก นั้นแหละก็จะคุ้มกัน ; โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ก็คือ ปัญหาเรื่องทางธรรมะ หรือทางจิตใจ.

เรื่องทางธรรมะหรือทางจิตใจนี้ เป็นความรู้ชั้นลึกหรือชั้นพิเศษ ชั้น ประเสริฐ ที่สามารถจะแก้ปัญหามากอย่างในโลกได้ ; แต่เดี๋ยวนี้เราไม่ค่อยจะสนใจ กันนัก. พอได้ยินว่าความรู้ ๆ แล้วก็พอใจเสียแล้ว โดยไม่คิดว่า ความรู้ชนิดไหน ในระดับไหน ; เพราะฉะนั้น อาตมาอยากจะขอให้สนใจในคำว่า “ความรู้ ๆ” นี้เป็น พิเศษกันบ้าง.

ความรู้ชั้นนี้มีหลายระดับ นับตั้งแต่ความรู้ในระดับที่เป็นสัญชาตญาณตาม ธรรมชาติ. แม้แต่สัตว์มันก็มี นกกระจาบมันก็รู้จักทำรังประหลาดมาก, แมลงผึ้งรู้จัก ทำรังประหลาดมาก, แมงไกร้รู้จักพักไขให้ออกมาเป็นตัว ด้วยการใช้นิ้วเท้าคนไปคนมา ให้พลิกอยู่เรื่อย. อย่างนี้ ก็ดูเถอะ มันเป็นความรู้ที่น่าอัศจรรย์ ; แต่มันเป็นความรู้ตาม สัญชาตญาณที่เราเรียกกันว่า *instinct*. ความรู้อย่างนั้นมันไม่พอ ; ยังเนื่องอยู่กับวัตถุมาก ขึ้นอยู่กับวัตถุมาก ไม่พอที่จะแก้ไขปัญหาทางจิตใจ. คนเราก็มีความรู้ทาง *instinct* มากมายหลายอย่าง แต่ไม่พอสำหรับที่จะแก้ปัญหของโลก.

ทีนี้ก็มาถึงความรู้ที่เป็นเรื่องของสติปัญญา หรือที่เรียกกันว่า *intellect* ; นี้เราต้องเล่าเรียน เราต้องคึกคิกเป็น เราต้องมีความปกติของร่างกาย คือไม่บ้าไม่บอ เราจึงจะมีสติปัญญาในระดับนี้ ; เป็น *intellect* เราก็อใช้แก้ปัญหาก็ได้ตามสมควร. แต่ ความรู้ชนิด *intellect* นี้ไม่สามารถจะแก้ปัญหาล้ำสุดในทางจิตใจได้ ; *intellect* เป็น ทาสของเหตุผล. ความรู้ที่เราจะไขแก้ปัญหามากอย่างได้ ต้องเป็นนายของเหตุผล.

ดังนั้น เราจึงต้องมีความรู้แจ้งแทงตลอดในจิตในใจเหนือเหตุผล อีกคำหนึ่ง คือ *intuition* หรือ *intuitive realization* อีกคำหนึ่ง ทำนองนี้ เป็นต้น อาตมาขอใช้คำว่า *intuition* คำเดียวเฉยๆ ก็พอ, คือมันสะดวกง่าย มันมี ๓ in : *instinct, intellect, แล้วก็มี intuition.*

ความรู้ที่รู้แจ้งแทงตลอดไม่เป็นทาสของเหตุผล คือความรู้ที่ได้เปลี่ยนจิตใจของคนให้ไปในรูปหนึ่งแล้ว; เพราะว่าคนนั้นได้เข้าสัมผัสกับธรรมชาติ ได้แทรกเข้าไปถึงธรรมชาติ. ธรรมชาติได้ช่วยเปลี่ยนจิตใจของบุคคลนั้น ให้รู้แจ้งแทงตลอดในทุก ๆ สิ่งตามที่เป็นจริงตามธรรมชาติ; ไม่ใช่ตามที่มนุษย์ว่าเอาเอง, ไม่ใช่ตามที่มนุษย์ผู้เห็นแก่ตัวบัญญัติเป็นกฎเกณฑ์ เป็นตำรับตำราอย่างนั้นอย่างนั้นขึ้นมา; นั้นมันไม่ใช่ของธรรมชาติ. เราจะต้องให้ความรู้ที่ได้มา จากการที่ได้เข้าถึงธรรมชาติเป็นอย่างเดียวกันกับธรรมชาติ ประจวบมาเป็นความรู้แจ้ง.

จงจำสาม / นี้ไว้ให้ดี ๆ : *I - instinct, I - intellect, I - intuition* เราจะต้องอาศัยความรู้ขั้นที่ ๓ เพื่ออาศัยความรู้ขั้นที่ ๓ นี้ เราต้องเห็นเองก่อน; เพราะมันไม่มีตำรับตำรา หรือเครื่องมือเครื่องมือที่ไหน ที่จะเอามาใช้ได้; นอกจากความรู้แจ้งเห็นจริงภายในตัวเราเองก่อน, ผ่านมาแล้วอย่างแท้จริง. เราจึงจะมีปัญญา มีความรู้ที่จะเข้าใจโลก, หรือจะแก้ไขความทุกข์ของโลก. **ความรู้ที่เรียน ๆ กัน ตามสถาบันการศึกษา นั้น เป็น *intellect* หนึ่ง; จะเลิศลอยอย่างไร มันก็เป็นเรื่องที่ แก้ไขปัญหาทางจิตใจไม่ได้; และโดยมากก็ตกเป็นทาสของเหตุผล ยิ่งกว่านั้น ก็เป็นทาสของวัตถุด้วย. เพราะว่าตำรับตำราที่เต็มเคลื่อนไปทั้งโลกนี้ อิงอาศัยวัตถุ มุ่งหมายวัตถุ เพื่อวัตถุ โดยวัตถุของวัตถุ อะไรไปหมด; มันจึงใช้ไม่ได้.**

พวกเซ็นเซอลล์พวกนี้ว่า เป็นพวกที่จับปลาตุกด้วยลูกน้ำเต้า : คือไปเด็ดลูกน้ำเต้ากลม ๆ มาจากเครื่องน้ำเต้า; แล้วเอามาใช้จับปลาตุกซึ่งลื่นมาก แล้วมันจะได้ปลาตุกอย่างไร, มันน่าหัวสั๊กเท่าไร.

นี่แหละคือวิธีการที่กำลังใช้กันอยู่เดี๋ยวนี้เพื่อสันติภาพของโลก มันก็เลยไม่มีสันติภาพ คือมันจับตัวสันติภาพไม่ได้; เพราะใช้ของกลม ๆ เกลี้ยง ๆ ลื่น ๆ อย่างลูกน้ำเข้าไปจับ มันก็ไหลเลื่อนหลุดไปทางนั้นทางนี้ไต่เรื่อยไป ไม่มีการจับตัวสันติภาพได้. มันต้องใช้สติปัญญาที่บริสุทธิ์, บริสุทธิ์อย่างที่พระพุทธเจ้าว่า **ประพุดิธรรมให้สุจริต** : คือตัวเองรู้จัก เห็นจริง เป็นจริง ทำได้จริง อะไรจริง แล้วก็อาจจะใช้อะไรที่จริง ๆ นี้ช่วยผู้อื่นได้; อย่างนั้นจึงจะจับตัวสันติภาพได้.

ถ้ามันแต่หลอกหลวงกัน เห็นแต่ประโยชน์ตน เอาอะไรบังหน้าแล้วก็เที่ยวหลอกหลวงผู้อื่น; อย่างนี้มันประพุดิธรรมไม่สุจริต เป็นเรื่องตั้งค่ายหรือตั้งช่องกันเพื่อหาประโยชน์ให้แก่ฝ่ายตนมากกว่า. โลกเราอยู่ในสภาพอย่างนี้ คือการประพุดิไม่สุจริต; แม้ตะโกนว่าเพื่อความยุติธรรมของโลก เพื่อสันติภาพของโลก เพื่อสิทธิมนุษยชน เพื่ออะไรทุกอย่างทุกประการที่เขาคะโกนกันอยู่นั้น; แต่แล้วมันก็เป็นเรื่องคด ๆ งอ ๆ, ประพุดิธรรมไม่สุจริต. โลกจึงไม่ประสบสันติภาพ; เพราะ**ไม่เคารพธรรม** ในข้อที่ว่า **“ธมฺมํ สุจฺริตํ จเร”** นั้นเอง.

อาตมาจึงขอรับรองว่า ช่วยจำคำ ๓ คำนี้ไปให้ดี; ใช้ความรู้ ใช้สิ่งที่ เป็นเครื่องมืออันให้ถูกต้อง. เรื่องทางจิตใจมันเป็นเรื่องตรงกันข้ามกับเรื่องทางวัตถุอย่างเหลือที่จะกล่าว, หรือว่าเรื่องอันลึกลับของพระศาสนานี้ ตรงกันข้ามกับเรื่องของชาวบ้านอย่างตรงกันข้าม เหลือที่จะกล่าว. ชาวบ้านนั้นซัดสาดด้วย, เห็นแก่ตัวด้วย. ท่านลองคิดดูว่า **เอาความซัดสาดและความเห็นแก่ตัวรวมกันเข้าแล้ว มันจะไปถึงไหน มันคงไปไกลมาก ในทางที่ไม่สุจริต.** ความซัดสาดบังคับให้ไม่สุจริต, ความเห็นแก่ตัวบังคับให้ไม่สุจริต; เอามารวมกันเข้า มันก็ยิ่งไปกันใหญ่. ธรรมะแท้ ๆ จึงเป็นเรื่องที่เข้าใจได้ยาก สำหรับคนซัดสาดและคนเห็นแก่ตัว.

อาตมากำลังบอกว่า ธรรมะที่แท้จริงเข้าใจได้ยาก สำหรับคนขลาดและคนเห็นแก่ตัว; ท่านเชื่อหรือไม่เชื่อ ก็โปรดจงจำไปทีก่อน. ไปคิดดูให้ดีกว่ามันจะจริงไหม? เราจึงต้องเป็นคนกล้า เป็นคนไม่เห็นแก่ตัว. อย่าไปเห็นแก่ร่างกายหรือวัตถุเนื้อหนัง เรื่องนั้นเป็นเรื่องเล็ก; เรื่องใหญ่คือเรื่องจิตใจ ต้องได้สิ่งที่ดีที่สุดในชีวิตจะได้. การทำมาหากินเป็นเรื่องของร่างกาย, การแสวงหาสิ่งสูงสุดเป็นเรื่องของจิตใจ; โปรดแยกกัน.

การทำมาหากินเป็นเรื่องของร่างกายนั้น มันจะเป็นเรื่องของคนชั้นไหนระดับไหนก็ตาม, จัดให้เป็นเพียงเรื่องของร่างกาย เป็นเปลือก. การแสวงหาสิ่งสูงสุดนั้นเป็นเรื่องของจิตใจ, การทำมาหากินให้เป็นเรื่องของร่างกาย. การเข้าถึงธรรมะอันประเสริฐนั้นให้เป็นเรื่องของจิตใจ; เรื่องของจิตใจนั้นเป็นความมุ่งหมายที่จะมีความสะอาด ความสว่าง ความสงบ, คือความเป็นสุขอันแท้จริง. เราคงทำมาหากินไปได้ในส่วนกาย, แต่ส่วนใจไม่ตกเป็นทาสของวัตถุ. เรามีจิตใจเป็นอิสระเหนือทุกสิ่ง; ไม่เป็นทาสของอะไร ไม่ไปอยากอะไร ไม่ไปหวังอะไร ไม่ไปลุ่มหลงอะไร แม้แต่ความมีอยู่ เป็นอยู่ ที่เรียกกันว่า ชีวิต.

นี่แหละคือเรื่องสุญญตา หรือเรื่องอนัตตา ให้เราทำมาหากินได้ โดยไม่ต้องอยากมีตัวเรา มีชีวิต หรือมีอะไรที่เป็นตัวเรา; ฟังดูก็แปลกดี. เราอาจจะทำมาหากินประกอบอาชีพได้โดยไม่ต้องมีความอยากที่จะมีชีวิต. อาตมาพูดเหมือนคนบ้า; ทำมาหากินได้โดยไม่ต้องอยากมีชีวิต. นี่เป็นใจความที่ถอดออกมาจากพระพุทธ-ภาษิตว่า “จงเป็นอยู่ทุกลมหายใจเข้าออก โดยความไม่อยาก โดยความไม่ยึดมั่นถือมั่น ในตัวกูหรือของกู”.

“ไม่อยากและไม่ยึดมั่นในความเป็นตัวกู - ของกู” นี้ คือความไม่ต้องการมีชีวิต; โดยจิตใจแล้วไม่ต้องมีการถูกผูกพันผูกมัดครั้งหนึ่งของอะไรหมก, ไม่มี

ความสำคัญมันหมายถึงอะไร, จะเป็นตัวเราหรือของเราเรียกว่า มันไม่ผูกพันเรา. เรามีแต่ความจริง ความถูกต้อง, หรือที่เรียกกันว่า "ธรรม". เรามีแต่ความเป็น "ธรรม", เป็นอยู่ในลักษณะที่ประกอบไปด้วยธรรม, ทำอะไร ๆ ก็เพื่อธรรม. ส่วนร่างกายนั้นก็ทำมาหากินไป มันเป็นเรื่องส่วนนอกส่วนเปลือก ทำมาหากินไป, ทำมาหากินไปโดยสุจริต, แต่โดยเนื้อในโดยทางจิตหรือทางวิญญาณนั้นอยู่เหนือความเป็นอะไร : ไม่มีความเป็นตัณหา - ของกู. นี้เรียกว่ามันเกือบจะเป็นไปไม่ได้สำหรับคนฉลาด หรือคนเห็นแก่ตัว; แต่ที่จริงมันเป็นไปได้.

การที่มาราวาสจะมีความรู้เรื่องอนาคต สุกญญา เพื่อไม่มีความทุกข์เลย แล้วทำมาหากินไปตามถนัดคนเป็นสิ่งที่ทำได้. ท่านทั้งหลายจงมีธรรมะที่เป็นของแท้จริง, ที่เป็นหัวใจของพุทธศาสนาอยู่เป็นเครื่องประจำใจ; แล้วทำมาหากินไป. ท่านกลับจะทำได้ดี; เพราะว่าจิตใจที่สะอาด สว่าง สงบ นั้น มันทำให้ทำอะไรไม่ผิด ไม่ทำให้ทำอะไรมากเกินไป หรือน้อยเกินไป. ดังนั้น มันจึงเป็นการกระทำที่ถูกต้องและง่ายดาย และทำได้มาก; ลองทำสิ่งทุกอย่างด้วยใจออกอันปกคิเถิด จะทำได้ดี. ถ้าทำด้วยใจออกที่วุ่นวาย ด้วยความยึดมั่นถือมั่นแล้ว มันจะมีคัมภีร์; มันก็ผิดไปตั้งแต่ต้น, หรือก่อนแต่จะทำ. ฉะนั้นจึงว่า จงมีจิตใจที่เป็นอิสระเหนือโลก แล้วก็อยู่ในโลกด้วยมัชฌมะ, แล้วก็จัดการกับตัวโลกนั้นไปตามที่ต้องการจะจัด.

เราอยู่ในโลก มีมัชฌมะเหนือโลก แล้วจัดการกับโลกไปตามที่เราต้องการจะจัด; นี้คือเคล็ด หรือศิลปะ หรืออะไรก็แล้วแต่จะเรียก. ที่เรียกว่าเป็นคนกันอย่างไร? หรือทำไม? และธรรมะก็มุ่งหมายในข้อนี้, สำคัญสำคัญของธรรมะอยู่ที่นี้ : อยู่ที่ที่จะช่วยให้เราชนะโลก อยู่ในโลกโดยมีมัชฌมะต่อโลก; ไม่ใช่เป็นขี้บ่าวเป็นทาสของวัตถุ เหมือนคนที่กำลังเป็นอยู่ในเวลานี้. อะไร ๆ ก็ล้วนแต่โลก ๆ ไปหมด

ทั้งนั้นแหละ สันติภาพอันถาวรมันจึงไม่มี; มันจึงมีแต่วิกฤตกาลถาวร ทั้งที่ท่าน
ทั้งหลายก็เห็นอยู่แล้ว.

ทั้งนี้ ก็จะมีปัญหากันว่า จิตนั้นจะสูญวัตถุได้หรือไม่? จิตนี้อาจจะอยู่
เหนือวัตถุได้หรือไม่? พวก *dialectic materialism* เขาไม่ยอมเชื่อว่า จิตจะมีอำนาจ
เหนือวัตถุได้. พวกนี้ถือว่าจิตนี้เป็น *reaction* ของวัตถุ, วัตถุมีอำนาจเหนือจิต. วัตถุ
คือแล้ว จิตก็เป็น, ร่างกายคือแล้ว จิตก็เป็น. เขาจะตุนานหน้าเรื่อยไป โดยถือว่า วัตถุ
มีอำนาจเหนือจิต; นี่พวกหนึ่ง ซึ่งไม่ใช่พวกเราชาวพุทธ. พวกเราชาวพุทธ จะ
ต้องมีความรู้ความเข้าใจ ในลักษณะที่ทำให้จิตมีอำนาจเหนือวัตถุเสมอไป.

แต่เดี๋ยวนี มันเนื่องจากข้อที่ว่า เราไม่เข้าใจคำว่า จิต จิต นี้เอง, หรือ
เอาความรู้สึก ทาง *mentality* ว่าเป็นจิต; อย่างนั้นมันยังไม่พอ. จิตในระดับนี้ ใน
ลักษณะนี้ มันขึ้นอยู่กับวัตถุจริง : เช่นว่า ต่อม *gland* ต่างๆ ในร่างกายนี้บังคับความรู้สึก
โดยเฉพะอย่างยิ่ง ต่อม *gland* เกี่ยวกับเพศ; เมื่อต่อม *gland* นั้นเจริญในระดับ
นั้น ทำให้เกิดความรู้สึกทางเพศชนิดที่ทนอยู่ไม่ได้. ถ้าเรามองกันแต่ในแง่นี้แล้ว
เราอาจจะหลงผิดไปว่า จิตขึ้นอยู่กับวัตถุหรือร่างกายเสียแล้ว; แต่อาตมาบอกว่า นั้นยัง
ไม่ใช่จิต. มันเป็นเพียง *mechanism* ทาง *mentality* ตามธรรมชาติของจิตของร่างกาย;
ยังไม่ใช่จิต.

จิตคือสิ่งที่จะฝึกได้ ก็เป็นนามธรรมส่วนที่จะฝึกได้ *develop* ได้ จนมี
อำนาจเหนือร่างกาย, เหนือความรู้สึกชนิดที่เนื่องมาแต่ต่อมเกล็ดของร่างกาย; เมื่อเรา
ฝึกฝนจิตนี้ดีแล้ว จะตัดหนทางแห่งการเกิดของราคะ เป็นต้นได้. นั่นแหละคือสิ่งที่
เรียกว่าจิต และจิตนั้นต้องหมายถึงจิตที่ถูกพัฒนาแล้ว จิตที่ได้รับการอบรมแล้ว
develop แล้ว จึงจะควรเรียกว่าจิต.

จิตจริง ๆ ควรจะถูกเรียกว่าจิต ต่อเมื่อได้รับการพัฒนาแล้ว; ถ้ายังเป็นเรื่องดิบ ๆ สด ๆ ตามธรรมชาติของร่างกายอยู่นี้ ยังไม่ควรจะเรียกว่าจิต. ดังนั้น จึงควรจะให้ชั้ดลงไปว่า : “ภาวนาจิต” นี้แหละเป็นจิต ส่วน ความรู้สึกที่อยู่ภายใต้อำนาจของต่อมเกลนต์ต่าง ๆ นั้น มันเป็นสัญชาตญาณจิต. คำว่า “สัญชาตญาณจิต” คงจะไม่มีใครเรียก อาตมาขอเรียก เพราะไม่ทราบว่าจะเรียกว่าอะไร.

“สัญชาตญาณจิต” นี้ เรียกว่า สัญชาตจิต ก็ตาม, สั้นหน่อย. นั้นมันไม่ใช่จิต มันเป็น *mechanism* เกี่ยวกับร่างกาย เกี่ยวกับระบบประสาท, เป็นความรู้สึกอยู่ที่อำนาจของร่างกายจริง ไม่เพียง. แต่ส่วนภาวนาจิตนั้น เราอบรมได้จนบังคับทุกอย่างได้ จนสร้างสติปัญญาชนิด *intuition* ได้; เราจึงบังคับร่างกายได้บังคับกิเลสได้; ความเป็นพระอรหันต์จึงมีได้ เพราะว่าร่างกายถูกบังคับได้โดยจิตชนิดนี้. ฉะนั้น เมื่อถามกันว่า จิตอยู่ที่อำนาจวัตถุ หรือวัตถุอยู่ที่อำนาจจิต? ชาวพุทธเราจะต้องเข้าใจและตอบได้ทันทีว่า เรามีจิตชนิดที่อำนาจเหนือวัตถุ ทั้งนี้ เราจึงบังคับตัวเองได้, เราบังคับกิเลสได้, เราจะช่วยกันทำโลกนี้ให้มีสันติภาพได้.

ถ้าเราไม่มีจิตชนิดที่เป็นภาวนาจิตนี้, เราไม่มีปัญญาที่จะมีจิตชนิดนี้ เราจะต้องจมโลกลึกลงไป ๆ คือจมอยู่ใต้วัตถุ แล้ววัตถุก็จะบังคับเราอย่างโง่หัวไม่ชน, แล้วโลกนี้ก็กลายเป็นโลกที่ต่าทราม คือหลงไหลไปในเรื่องของวัตถุหรือกิเลสค้นหาในลักษณะที่ต่าทรามกว่าสัตว์เดรัจฉานด้วยซ้ำไป. เพราะว่าสิ่งที่เรียกว่าคนนั้น มันทำอะไรได้มากกว่าสัตว์ ถ้ามันผิด มันก็ผิดได้ไกลกว่าสัตว์; ถ้ามันเลวร้าย มันก็เลวร้ายได้ไกลกว่าสัตว์. ฉะนั้นต้องระวังให้ดี ๆ; เราชาวพุทธสมาคมต้องเป็นบ่อมค้ำปรการที่มั่นคง ที่จะช่วยกันป้องกันโลกในข้อนี้ ในลักษณะนี้.

อาตมาขอรับรองว่า ปัญหาชนิดนี้เท่านั้นที่สมควรแก่เวลาอันแพงที่สุดของเรา, ควรจะยกขึ้นมาวินิจฉัย อภิปรายกันให้มาก ในสมัยที่มีการประชุมครั้งต่อ ๆ ไป; ข้อปลีก

ย่อนั้นควรจะสิ้นสุดกันเสียที. เพราะว่า ๑๖ ปีล่วงมาแล้ว อะไรยังจะมีเหลือ
ปัญหาปลีกย่อยเหลืออยู่ถึง ๑๗ - ๑๘ ปี. ปัญหาที่เป็นเนื้อแท้ที่แพงที่สุด ควร
แก้เวลาอันแพงของเรานั้น ควรจะไต่ยกขึ้นมาเป็นปัญหา วิจัยและให้ขึ้นไปในรูป
ปฏิบัติได้ คือ *practical* ไม่ใช่พูดแต่ปาก, ต้องปฏิบัติได้ด้วย.

พุทธสมาคมรองรับเอาปัญหาที่มนุษย์ไม่สามารถปฏิบัติได้ในวัตถุ
ประสงค์นั้น มาแก้ไขให้ได้ ทำให้ได้, ให้มันปฏิบัติได้ตามวัตถุประสงค์ของเรา.
สำหรับหลักพระพุทธศาสนานั้น พุทธได้หลายแบบ อย่างนั้นมันไปไกลถึงขนาดนี้. ฉะนั้น
ท่านจะต้องเอามาคิดกันให้มาก พุทกันให้มาก ศึกษากันให้มาก ให้พบสูตร *formula*
ที่ดี, ให้มีเทคนิค (*technics*) หรือเทคนิค (*technique*) ที่ดี พบวิธีการที่ดี แผนการที่ดี
มี *prospect* ที่ดี แล้วก็ทำให้สำเร็จ โดยน้ำมือของชาวพุทธสมาคม.

อาตมาอยากจะพูดว่า คำสรุปในพระพุทธศาสนานั้น จะพูดอย่างไรก็ได้
เช่น อาตมามักจะพูดให้ตกใจเล่นว่า “จงตายเสียก่อนตาย”; อย่างนี้ถ้าท่านไม่เข้าใจ
ก็จะเห็นว่าเป็นคำพูดที่ไม่มีสาระอะไร. แต่ว่า “ตายเสียก่อนตาย” นี้ คือหัวใจของ
พุทธศาสนาในสำนวนโวหารหนึ่ง เราอย่ามีตัวเราเสียแต่เดี๋ยวนี้ เราอย่ามีความคิด
หรือความสำคัญมั่นหมายว่าตัวเราเสียแต่เดี๋ยวนี้; ไม่มีตัวเราก็คือตาย; “ตาย
ก่อนตาย” ก็คือยังมีตัวเราอยู่ไปอีกหลายสิบปีก็ได้, ยังทำประโยชน์ให้แก่เพื่อนมนุษย์
ได้อีกหลายสิบปี. เราตายเสียก่อนตายนั้นแหละ จะทำประโยชน์แก่เพื่อนมนุษย์ได้;
ถ้าเราเป็น คือ เราเห็นแก่ตัว มีฉันทน์ มีกู, มีฉันทน์ มีกู ทุกโมงทุกยาม ลึงมันจะล้างหู
รดหน้าเอา. ถ้ายังไม่เคยฟัง จะเล่าเรื่องให้ฟังว่า ลึงล้างหูนี้เป็นอย่างไร.

ลึงพระโพธิสัตว์ ตัวสวยงาม ถูกจับเข้าไปเลี้ยงไว้ในวัง ถวายพระราช.
เขาเลี้ยงคูกันอยู่ในวัง ตลอดเวลาสมัยหนึ่งจนพอใจแล้ว ก็ปล่อยกลับออกมา. พอมาถึง

พวกบวรากรียินดี เข้าไปรุ่มล้อมโอภาปราศรัยแล้วถามว่า ไปอยู่ในเมืองมนุษย์มีอะไร คีบ่าง, จงเล่าให้ฟังที. ลิงพระโพธิสัตว์ก็บอกว่า ในเมืองมนุษย์นั้นทั้งวันทั้งคืน ได้ยินแต่คำบอกกันว่า เงินของกู ทองของกู ลูกของกู เมียของกู ผัวของกู อยู่เรื่อย. พวกลิงทั้งหมดฟังแล้ว ก็วิ่งไปล้างหูที่ลำธาร; เพราะว่าหูได้ยินของ สกปรกเหลือประมาณ ในวันนี้เป็นครั้งแรก. นี้เรียกว่าล้างหูใส่หน้ามนุษย์.

ระวังอย่าให้ลิงล้างหูใส่หน้าเรา ทำนองนี้ในสมัยนี้ ในสังคมพุทธบริษัท ที่เรียกตัวเองว่าพุทธสมาคมเลย. พุทธสมาคมทั้งหมด อย่าให้ถูกล้างหู รดหน้า ใส่หน้าเอา; เพราะว่าไม่เข้าใจคำว่า “ตายเสียก่อนตาย” อ้อว่ามีตัวกู - ของกู เสียตั้งแต่ เกียวนี้ เรียกว่า ตายแล้วก่อนตาย; มีชีวิตเหลืออยู่ก็ปี ทำประโยชน์โดยไม่ต้อง เห็นแก่ตัว, ทำประโยชน์แก่มนุษยชาติตามหน้าที่ที่จะพึงกระทำ. นี้ก็เรียกว่าเป็น ประโยคหนึ่ง ซึ่งควรจะต้องว่า เป็นหัวใจของพุทธศาสนา. เอาไปคิดให้ดีๆว่า “ตาย เสียก่อนตาย, จงอยู่อย่างตายเสียก่อนตาย”.

ถ้าไม่ชอบประโยคนี้ ก็ยังมีประโยคอื่นว่า “ไม่มีอะไรที่น่าเอาหน้าเป็น” ไม่มีอะไรที่น่าเอาหน้าเป็น. มีจิตสำคัญมันหมายถึงไปเอาอะไรเข้าเป็นของกู มันก็จะ ตบหน้าให้ทันที. ลูกของกู เมียของกู ผัวของกู พอเกิดอุปาทานอย่างนี้ มันก็ จะตบหน้าให้ทันที. คิดดูซิว่า มีอะไรที่จะไม่เป็นทุกขันธ์เป็นไม่มี; เพราะคำว่า “มี” นั้นหมายความว่าจริง สดมันดอมมัน. ถ้าเราไม่ยึดมันถือมันว่า “เรามี” เราต้อง ถือว่า “มันไม่มี”; แต่เราจัดเราทำไปได้ตามหน้าที่ที่ควรจะทำ. เช่นเรามีเงินอยู่ในเซฟ หรือในธนาคาร; ถ้าเรา มีอุปาทานว่าของเรานั้นมันมีมาสู่มนุษย์หรือสัตว์ เป็น ทุกข์อันอนไม่หลับ; นี้คือมันตบหน้าเรา. ถ้าเราถือว่าไม่ต้องมี ไม่ต้องมีความคิด อย่างนั้น, ไม่ต้องยึดมันอย่างนั้น เราจะทำอะไรก็ทำไป. เงินมันก็นอนอยู่ในเซฟ นอนอยู่ในธนาคาร; เราจะใช้อะไรมันก็ได้ มันไม่ตบหน้าเรา, มันไม่กัดเรา มัน ไม่ทำอะไรเรา. นี้เรียกว่า รู้จักมี รู้จักเป็น โดยไม่ต้องมี ไม่ต้องเป็น.

ถ้าเราสำคัญมันหมายความว่า เป็นนาย ก็จะต้องมีความทุกข์อย่าง เป็นนาย. ถ้าสำคัญมันหมายความว่า เป็นบ่าว, มีอุปาทานว่าเป็นบ่าว ต้องทำอะไรอย่างบ่าว ก็จะต้อง มีทุกข์อย่างบ่าว, มีอุปาทานว่าเป็นแม่ก็ต้องทุกข์อย่างแม่. มีอุปาทานว่าเป็นลูก ก็จะต้องทุกข์อย่างลูก. มีอุปาทานว่าเป็นเศรษฐี ก็จะต้องเป็นทุกข์อย่างเศรษฐี. มีอุปาทานว่าเป็นคนจน คนขอกทาน ก็จะต้องมีความทุกข์อย่างคนจนคนขอกทาน. มีอุปาทานอย่างพวก นายทุน ก็จะต้องมีความทุกข์อย่างแบบพวกนายทุน จนนอนไม่หลับ ชำตัวตายกันมาก. มีอุปาทานว่าเป็นกรรมกร มันก็เป็นทุกข์อย่างตามแบบกรรมกร. โลกนี้มันก็มีปัญหาอยู่ตรงที่เป็นนายทุนกับเป็นกรรมกร ต่อสู้กันไม่มีที่สิ้นสุด; มันก็เลยรวมทุกข์ทั้งสองฝ่ายเพิ่มเป็นทวีคูณขึ้นมาอีก.

ถ้ายึดมันว่าเป็นอะไร ก็จะต้องเป็นทุกข์ไปตามแบบนั้น; โดยส่วนรวมก็ตาม โดยส่วนตัวก็ตาม. ยึดมันว่าเป็นพ่อ ก็ต้องเป็นทุกข์อย่างพ่อ, ยึดมันว่าเป็นลูก ก็ต้องมีความทุกข์อย่างลูก. เราลองเชื่อพระพุทธเจ้า เป็นโดยไม่ต้องยึดมันว่าเป็นพ่อเป็นลูกกันคู่สักที จะได้อะไรไหม? ถ้าเป็นพุทธบริษัทจริงต้องได้; ถ้ายังไม่ได้ยังไม่ใช่พุทธบริษัทจริง; นี่เดี๋ยวจะหาว่าเป็นคำซ้ำอีกแล้ว.

ถ้าเราเชื่อพระพุทธเจ้าแล้ว เราต้องทำตามท่าน, ไม่เพียงแต่ไหว้อย่างเดียว. เราอาจจะเป็นพ่อเป็นลูกได้ โดยไม่ต้องมีอุปาทานในความเป็นพ่อเป็นลูก, เป็นแม่เป็นลูก, เป็นสามีภรรยา, หรือเป็นอะไรต่าง ๆ ทุกอย่าง; เพราะว่าไม่มีอะไรที่น่าเอนน่าเป็นด้วยอุปาทาน. ถ้าไม่มีอุปาทาน มันก็ไม่มีภาระการเป็น; คนฉลาดหรือคนเห็นแก่ตัวจะฟังไม่ถูก. ถ้าเราไม่มีอุปาทาน มันก็ไม่มีภาระหรือการเป็น; จะได้รับยศมีเกียรติอะไรก็ตาม ถ้าเราไม่มีอุปาทาน มันก็เท่ากับไม่ได้รับโดยทางจิตใจ.

ภายนอกโดยทางสมมติ ช่างมัน, คนบ้า ๆ เขาจะว่าอย่างไร คนนั้นว่าวิเศษอย่างนั้น คนนี้ว่าวิเศษอย่างนี้ ก็ตามใจเขา; แต่ในใจของเราไม่เป็น ในใจ

ของเราไม่เป็นอะไร, ไม่เอาอะไรตามคำที่พระพุทธรเจ้าท่านสอนไว้ ท่านแนะไว้ ท่านขอร้องไว้; ท่านถึงกับขอร้องไว้ว่า “พวกท่านอย่ายึดมั่นถือมั่นในสิ่งใด มันจะเป็นความทุกข์”. ฉะนั้น กระทำไปตามหน้าที่อย่างที่เราเรียกว่าทำหน้าที่เพื่อหน้าที่, ทำหน้าที่เพื่อหน้าที่ เพียงเท่านั้น อย่ามีตัวกูเป็นเจ้าของหน้าที่, อย่าทำงานเพื่อเงินของกู; แต่ทำงานเพื่องาน, ทำไปด้วยสติปัญญา รู้จักผิดชอบ ชั่วดี ค้าย จิตที่วิวัฒน์ดีแล้ว จิตที่อบรมดีแล้ว กับร่างกายนี้เข้าหุนกันทำ.

ทำงานไปทำไม? ก็เพราะว่า มันอยู่หนึ่งไม่ได้ มันต้องทำ; เมื่อมันไม่ทำไม่ได้ มันก็ต้องเลือกทำตามสติปัญญาที่เห็นว่าควรทำ. ที่นี้ ใครจะกินผลงาน? มันก็ผู้ทำนั้นแหละ ทำไปโดยไม่ต้องมีตัวกู; มันก็กินไปได้ ใช้ไปได้ โดยไม่ต้องมีตัวกู.

ถ้าพุทธบริษัทไม่ปฏิบัติอย่างนี้แล้ว ไม่ใช่เป็นพุทธบริษัทเลย; ไม่มีอะไรที่เป็นเนื้อแท้ของพุทธศาสนา นอกจากเรื่องนี้. ถ้าปลกเรื่องนี้ออกไปเสีย มันก็อยู่ในระดับเดียวกับศาสนาอื่น ที่ต่ำกว่า. อย่าไปดูถูกพวกคริสเตียน นิวเทสตาเมนต์ ทอนโครินเธียนว่า : มีทรัพย์สินสมบัติก็จึงมีความรู้สึกหรือมีการกระทำก็ตาม เหมือนกับไม่มีทรัพย์สินสมบัติ, มีภรรยา ก็จึงให้เหมือนกับไม่มีภรรยา, มีสามี ก็จึงให้เหมือนกับไม่มีสามี, มีความสุขก็จึงให้เหมือนกับไม่มีความสุข, แล้วมีความทุกข์ ก็จึงให้เหมือนกับไม่มีความทุกข์; บรรทัดสุดท้ายว่า : ไปซื้อของที่ตลาด อย่าได้เอาอะไรมา.

นี่คนฉลาด หรือคนเห็นแก่ตัว ฟังไม่รู้เรื่อง คนฉลาดหรือคนเห็นแก่ตัว จะฟังประโยคนั้นไม่รู้เรื่องว่า “ไปซื้อของอย่าเอาอะไรมา” หมายความว่า : ที่ซื้อหามาจากตลาดนั้น เราไม่มีอุปาทานสำคัญมันหมายความว่าของกู มันจึงมีผลเท่ากับไม่ได้หว่าเอาอะไรมา; มันไปไกลถึงอย่างนี้ ในระดับเดียวกับเรื่องอนัตตาหรือสัจธรรม; แล้วพวกพุทธบริษัทเราประพฤตินี้ไม่ได้ มันก็ขายหน้าพวกคริสเตียน.

นี้ต้องพูดกันตรงๆ ในระหว่างพวกเรา; แล้วทำไมเราจะไปสนใจกับเรื่อง เล็กๆ น้อยๆ อภิปรายกันไม่มีที่สิ้นสุด. ไม่อภิปรายเรื่องว่า “ไปซื้อของที่ตลาดอย่า เอาอะไรมา” นี้เราจะทำได้อย่างไร, หรือว่า “มีอะไรเหมือนกับไม่มี” นี้เราจะ ทำได้อย่างไร. นี้อขอให้รีบๆ รีบๆ รีบยับขยาย ปรับปรุงให้มันมาถึงจุดของปัญหาที่ว่า เป็นเนื้อแท้ เป็นหัวใจ เป็นสาระของชาวพุทธเรา. นี้ก็เป็น formula หนึ่ง ที่ว่า “ไม่มี อะไรที่น่าเอน่าเป็น”, ท่านจงจดจำเอาไปว่า “ไม่มีอะไรที่น่าเอน่าเป็น”. เอาหรือ เป็นนี้, เอา – เป็น ด้วยอุปาทาน, สำคัญมันหมายความว่า เป็นตัวกู-ของกู; นี้ก็คืออย่า กล้าไปคิด หรือปล่อยให้ความคิดเกิดขึ้นว่า ตัวกูหรือของกู, แล้วมันก็ไม่ทำอะไรที่ น่าเอน่าเป็นอยู่เรื่อย ก็เฉยได้อยู่เรื่อย.

ที่นี้ ยังมีประโยคอื่นๆ เช่นว่า “จงเป็นอยู่ด้วยจิตว่าง, จงทำงานทุกชนิด ด้วยจิตว่าง” อะไรทำนองนี้. เรื่องจิตว่างมันก็เหมือนกันอีก; จิตที่ปราศจาก ตัวของกู นั้นแหละคือจิตว่าง; จิตชนิดนั้นฉลาดที่สุด หนักแน่นที่สุด สุขุมที่สุด สะอาดที่สุด บริสุทธิ์ที่สุด อะไรที่สุดไปหมด, เป็นอยู่ด้วยจิตว่างชนิดนั้นแล้วหมดปัญหา ทุกประการ. เรื่องการทำมาหากินก็ดี, เรื่องเข้าถึง มรรค ผล นิพพานก็ดี, มันหมด ปัญหาพร้อมกันไปในคราวเดียวกัน.

หรือเราจะพูดอีกประโยคต่อไปว่า “เราอยู่โดย ไม่ต้องมีตัวผู้” ซึ่งมี สำนวนในบาลี : “อยู่โดยไม่ต้องมีตัวผู้”. คนทั่วไปจะฟังไม่รู้เรื่องว่า : มีชีวิตอยู่ โดยไม่ต้องมีตัวผู้มีชีวิตอยู่, อยู่โดยไม่ต้องมีตัวผู้; อย่างนี้ก็ยังได้อะไร อีกแยะ เทียวไม่มีเวลาพอ. ต้องรวบรัดที่ว่า ทั้งหมดนี้มันจะสรุปลงไปเป็นหลักที่ว่า ปราศจาก ความสำคัญมันหมายความว่าตัวกู - ของกู โดยบทว่า “สิ่ง หรือ ธรรม หรือ อะไรทั้งปวง ไม่ควรรยึดมั่นถือมั่นว่าตัวกูว่าของกู” หัวใจของพระพุทธศาสนา มีเป็นบาลีว่า :- สพเพ ธมฺมา นาลิ อภินเวสาย.

สพเพ ธมฺมา นาลิ อภินิเวสยา - สิ่งทั้งหลายทั้งปวงไม่ควรยึดมั่นต่อมัน ว่า ตัวกู ว่าของกู นพฺรหฺมพฺุทเจ้าทำนว่าเอง ไม่ใช่อาตมาว่า; ว่าคำสั่งสอนทั้งหมดของตถาคต สรุปลงในคำว่าอย่างนี้ ในมัชฌิมนิกาย. เพราะฉะนั้น เราจึงทำมาหากินได้ โดยไม่ต้องอยากมีชีวิต, ไม่ต้องอยากมีตัวกู, ไม่ต้องมีของกู. นี้ก็พอที่จะถือเป็นหลักได้ว่า : หัวใจของพระธรรมของพระศาสนานี้เป็นอย่างนี้, ซึ่งเป็นสิ่งที่เราพุทธสมาคมจะต้องเข้าไปเกี่ยวข้องช่วยเหลือให้มากที่สุด, ให้สุดความสามารถของเรา จะคุ้มกับเวลาที่มันแพงมาก ในการประชุมกันก็ดี หรืออะไรก็ดี.

อาตมาได้กล่าวมาหลาย ๆ ครั้งแล้วว่า คนฉลาดหรือว่าคนเห็นแก่ตัวนั้น เข้าใจเรื่องนี้ไม่ได้. เขียวจะหาว่าเอาเปรียบ ถ้าจะไม่พูดถึงสิ่งที่จะแก้ความฉลาดกันเสียบ้าง. ธรรมะอีกนั้นแหละเป็นเครื่องวางอันศักดิ์สิทธิ์ที่จะคุ้มครอง.

คนเป็นอันมากพูดว่า อาตมาไม่แจกพระเครื่อง นั้นเขาพูดอย่างหลับตา, พูดอย่างหลับหูหลับตา พูดอย่างคนอะไรก็ไม่รู้ ว่าอาตมาไม่แจกพระเครื่อง; มาทีนี้ไม่เคยได้สักองค์. เพราะอาตมามีความเข้าใจเห็นชัดเด็ดขาดลงไปว่า ธรรมะคือพระเครื่อง; นอกนั้นไม่ใช่. ขอให้เข้าถึงธรรมะ, ให้มีธรรมะ, ธรรมะจะเป็นพระเครื่อง จะคุ้มครองยิ่งกว่าพระเครื่อง. ก็ไปดูซิ : พวกโจรถูกยิงตาย ก็มีพระเครื่องพวงใหญ่ที่คอ, ในสนามรบ ถูกยิงตาย ก็มีพระเครื่องพวงใหญ่ที่คอ; แล้วพระเครื่องอะไรกัน. มันต้องมีธรรมะที่จะคุ้มครอง ไม่ให้มีอะไรที่เป็นวิกฤตกาลทำนองนี้.

ถ้าโลกมีธรรมะ ก็ไม่ต้องรบกัน, ถ้าเรามีธรรมะ เราก็จะพ้นเคราะห์แล้ว จากสิ่งเหล่านี้; แม้ว่าร่างกายจะตาย แต่ไม่มีความรู้สึกที่มีผู้ตาย. เพราะว่าหมดความเป็นตัวเป็นตนเสียแล้ว ไม่มีใครถูกยิงตาย ไม่มีใครฆ่าเราตาย; นี้คือพระเครื่องคือธรรมะคุ้มครองเราได้มากถึงอย่างนี้. อาตมาจึงถือว่า พระเครื่องที่แท้จริงคือธรรมะ. นี้เป็นพระเครื่องในภาษาธรรมะด้วย, พระเครื่องในภาษาคน ก็คือที่แขวน ๆ กันอยู่นั้นแหละ. แต่พระเครื่องในภาษาธรรมะนี้ ประคิษฐานอยู่ในใจ อยู่ในใจ.

อยู่ตรงไหน ต้องไปหาคุณเอง, พระเครื่องอยู่ในนั้น; ไม่ได้แขวนเชือกแขวนอะไรอยู่ที่คอ. พระเครื่องภาษาคนเขาใช้แขวนอยู่ที่คอ, พระเครื่องภาษาธรรมของพระพุทธเจ้าอยู่ในใจ, มีอยู่ในใจ.

ขอให้พระเครื่องขนาดนั้นเกิดจะหายขลาด, จะหายความเป็นคนขลาด จะหายความเป็นคนเห็นแก่ตัว. พระเครื่องชนิดนี้จะขจัดความขลาดออกไป, จะขจัดความเห็นแก่ตัวออกไป. เราจะมีพระเครื่องอย่างไร? ให้นึกถึงพระพุทธเจ้า ท่านตรัสว่า : ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นเรา, ผู้ใดเห็นเรา ผู้นั้นเห็นธรรม, คนที่ไม่เห็นธรรม แม้จะจับฉัตรของเรา ยึดไว้ ดึงไว้ ก็ไม่ชื่อว่าเห็นเรา; ท่านตรัสว่าอย่างนี้. ฉะนั้น เราต้องมีธรรม โดยการประพาศธรรม; ให้มีธรรมอยู่ในเนื้อในใจ พระเครื่องนั้นแหละ มีแล้วทันที.

มีธรรมเป็นพระเครื่อง นฤโกใจพระพุทธเจ้า; เพราะว่ามีพระพุทธเจ้าเป็นพระเครื่องอยู่ในใจของเรา. อย่าลืมนึกว่าผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นพระพุทธเจ้า, ผู้ใดไม่เห็นธรรม ผู้นั้นไม่เห็นพระพุทธเจ้า. เมื่อไม่เห็นเสียแล้ว จะมีพระพุทธเจ้าได้อย่างไร? ไปคิดดูต่อไป. ฉะนั้น จะว่า พุทธิ สรรณี กุจฉามิ กันสักก็ครั้ง ก็ร้อยครั้งพันครั้ง ก็ว่าไปอย่างนกแก้วนกขุนทอง ในที่สุดมันก็นำมาซึ่งสิ่งที่น่าอัศจรรย์ในระหว่างศาสนา; ขอให้คิดกันอย่างนี้.

นี่แหละอาตมาถือว่า เป็นคำอะไรก็ไม่ทราบ ที่จะพูดกันในวาระสุดท้ายของการปีติประชุม, และพูดด้วยความหวังดี ด้วยความรักใคร่ ด้วยความอาลัยอาวรณ์ ด้วยความเคารพ ด้วยความเห็นแก่ทุกสิ่งทุกอย่าง เห็นแก่พระศาสนา เห็นแก่อะไรทั้งหมด. ฉะนั้น ขอลงมือได้ถือว่าคำพูดเหล่านี้ ไม่มีสาระเลย.

ขอได้โปรดจำไปคิดนึกดู เห็นจริงแล้วจึงเชื่อและทำตาม. และขออย่าถือว่าเวลามันแพงมาก ขอให้พุทธสมาคมใช้เวลาให้สัมพันธ์กับความแพงของมัน ก็

ความลำบาก หรือความเสียสละของเรา เรามาประชุมที่นี่ เพื่อฝึกฝนความทรหดอดทน และแสดงความเสียสละให้ชาวโลกทราบ, ให้ชาวโลกเห็นเป็นตัวอย่างที่ดีต่อไป; และนี่แหละคือผลที่เราจะพึงได้, เหลืออยู่ก็แต่ว่า **จงประพฤติธรรมะให้สุจริต, อย่าประพฤติธรรมะให้คด ๆ งอ ๆ** ดังยกตัวอย่างแล้วข้างต้น.

เป็นอันว่า ทุกอย่างที่เราจะต้องกระทำแก่กันและกันในการประชุมนี้ ได้เป็นไปแล้วด้วยดี. เราได้ทำในส่วนที่เป็นหลักวิชาความรู้นี้ ล้นเหลือแล้ว, เหลือแต่เอาไปประพฤติกระทำให้ถูกต้องให้ตรง ให้สุจริต ก็จะตรงตามความประสงค์ของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สุด คือพระธรรม หรือธรรมชาติ หรือพระเจ้าในสากลจักรวาล.

อาตมาขอจบคำกล่าวนี้ ในฐานะเป็นการปิดการประชุมเพียงเท่านี้ และขอกล่าวคำสวัสดิ์แก่ท่านทั้งหลายทุกคนด้วยเทอญ.

สมณีนั้พวกเราเอาแต่ไหว้ พอบอกให้ประพฤติธรรมก็กำหนู.

คำยอรรรมบุตร (เรื่องที่ ๑๘)

รบกัณฑ์พลาถ แลกธรรมกัณฑ์พลาถ

เอกสารประกอบ คำบรรยาย
ในโอกาสมีการประชุมพุทธสมาคม ฯ ที่คำยอรรรมบุตร
๒๒ ธันวาคม ๒๕๑๑

เพื่อนเกิดแก่เจ็บตายทั้งหลาย ทั้งที่เป็นและมีได้เป็นสมาชิก พ.ศ.ล.

โลกเราทุกวันนี้ กำลังตกหนักอยู่ในห้วงแห่งอันตรายจนถึงกับจะต้องแก้ไขโดยวิธีที่ รบกัณฑ์พลาถ แลกธรรมกัณฑ์พลาถ, อย่างไม่มีทางที่จะหลีกเลี่ยงได้. แต่เขาผู้ที่กำลังรบกัณฑ์อยู่เหล่านั้น ไม่เคยสำนึกถึงความจริงข้อนี้ หรืออาจจะถึงกับไม่ยอมรับฟังข้อเท็จจริงข้อนี้. นี่คือข้อที่อาตมานำมาปรับทุกข์. และเมื่อเป็นอย่างนี้แล้ว พวกเราจะทำอย่างไรกันดี? นี่เป็นข้อที่อาตมานำมาหารือ.

ที่นี้ แม้พวกพุทธบริษัทเราเอง บางคนอาจจะสงสัยว่า ทำไมเราจะต้องทำตนเป็นเจ้ากัณฑ์เจ้าการ กับโลกส่วนรวมทั้งโลก? เราสนใจกันแต่เรื่องภายในของพุทธบริษัทเราเท่านั้น จะมีเป็นการถูกต้องกว่าหรือ?

* เรื่องนี้บรรยายในคราวประชุมใหญ่ พุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก เมื่อ ๑๕ เม.ย. ๑๒ ที่มาเลเซีย

ถ้ามีใครคิดเช่นนี้ อาตมาขอวิงวอนให้ทุกคน ระลึกถึงพุทธภาษิตที่ตรัสไว้ว่า “ตถาคตเกิดขึ้นในโลก เพื่อความสุขและความเกื้อกูล แก่สัตว์โลกทั้งเทวดาและมนุษย์” –(ภยเกรวสุตฺร มุ.ม. ๑๒/๓๗/๔๖), และที่ตรัสไว้อีกว่า “การมีระเบียบวินัย (ธรรม) ของตถาคตอยู่ในโลกนั้นคือความสุขของโลก ทั้งเทวดาและมนุษย์” –(จตุกก.อ. ๒๑/๑๙๗/๑๖๐). ยิ่งกว่านั้นอีก เมื่อพระองค์จะทรงส่งพระสาวกชุดแรก ออกไปประกาศพระศาสนา ก็ได้ทรงกำชับว่า “เธอทั้งหลายจงเที่ยวจาริกไป เพื่อประกาศ พรหมจรรย์, เพื่อประโยชน์และความสุข แก่โลกทั้งเทวดาและมนุษย์” –(มหา. วิ. ๔/๓๙/๓๒) อีกเช่นเดียวกัน.

การที่พระองค์ตรัสถึง โลก ทั้งเทวดาและมนุษย์ อย่างซ้ำ ๆ ซาก ๆ เช่นนี้ ย่อมเป็นการแสดงว่าพระองค์ทรงมุ่งหวังประโยชน์แก่ สากลโลก, แล้วยังทรงสั่งให้พวกเรากระทำทุกอย่าง เพื่อสากลโลก, ด้วยกันเหมือนกัน. ข้อนี้ เท่ากับทรงฝากโลกไว้กับพวกเรา, ทั้งโดยตรงและโดยปริยาย ทั้งนี้แล้ว พวกเราจะมัวนึกถึงกันแต่เรื่องภายในขอบเขตอันจำกัด อยู่แต่ในวงของพุทธบริษัทอย่างเดียว ใต้อย่างไรกันเล่า? มันเป็นการสมควรแล้วที่เราจะต้องอุทิศตนเป็นเหมือนเจ้าก็เจ้าการ ต่อเรื่องของโลกทั้งโลก ให้ตรงตามพระพุทธรประสงค์. อาตมารู้สึกด้วยใจจริงว่า มันเป็นเรื่องที่ควรนำมาปรึกษาหารือกัน ในที่ประชุมของพุทธบริษัท ซึ่งมีองค์การ พ.ส.ล. เป็นผู้นำ. ดังนั้น เราควรพิจารณาถึงสภาพของโลกในปัจจุบันกันต่อไป.

โลกในสภาพปัจจุบัน

โลกในสภาพปัจจุบันนี้ เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปโดยไม่มีใครแย้ง ว่ากำลังตกอยู่ในวิกฤตกาลอย่างหนัก ใกล้ต่อความวินาศ ยิ่งขึ้นทุกที. ทั้งนี้ เนื่องมาจากการที่โลกตกเป็นทาสของวัตถุ หรือวัตถุนิยม, มากเกินไปนั่นเอง. โลกกำลังก้าวหน้าแต่ทางวัตถุ, โดยไม่มีความก้าวหน้าทางวิญญาณ (spiritual) เอาเสียเลย, มีแต่จะตกต่ำหรือ

ถอยหลังไปเสียอีก. โลกกำลังหลงไหลในความสุขทางเนื้อหนัง, กำลังหันหลังให้ธรรม, หันหลังให้ศาสนา, หันหลังให้พระเจ้า, จนกระทั่งไม่ให้ความสำคัญแก่สิ่งเหล่านี้เลย. คนในโลกกำลังคิดว่าเราสามารถจะจัดโลกให้มีสันติภาพได้ โดยไม่ต้องเกี่ยวข้องกับหรือพึ่งพาอาศัยสิ่งทั้งสามนั้น. โลกยิ่งก้าวหน้าในทางความเห็นแก่ตัวจัด ควบคู่กันไปกับความก้าวหน้าทางวัตถุที่วิ่งจัดจนเราให้เชื่อมั่นว่า โลกยุคปรมาณูและอวกาศ.

ความก้าวหน้าทางวัตถุของโลกในลักษณะนี้ ต้องถูกควบคุมด้วยความก้าวหน้าทางวิญญาณ ตามแบบของธรรมหรือของพระเจ้า ที่ตัดเทียมพอดีกัน เสมอไป, มิฉะนั้นแล้วความก้าวหน้านั้น จะเป็นการก้าวหน้าที่น่าโลกไปสู่นรก, หรือถึงกับเปลี่ยนแปลงโลกนี้ ให้กลายเป็นนรกไปเสียเอง. ความก้าวหน้าทางวัตถุของโลกสมัยนี้ กำลังนำมาซึ่งผลร้ายหลายประการ, คือ :-

(๑) ทำให้คนในโลก ค่อย ๆ กลายเป็นคนเห็นแก่ตัวจัด, เป็นความเห็นแก่ตัวแปลก ๆ ใหม่ ๆ ซึ่งกำลังนำความชั่วร้ายใหม่ ๆ มาอีกมากมาย หลายสิบชนิด อย่างไม่เคยมีมาก่อน, ซึ่งทุกคนอาจทราบได้ดี จากสถิติต่าง ๆ ที่กำลังแสดงกันอยู่ทั่วไปในทุกประเทศ ที่มีความก้าวหน้าจัด.

(๒) ทำให้คนมีจิตใจเสื่อมศีลธรรมทางเพศ จนกล้าแก้ไขหลักจริยธรรมหรือจริยศาสตร์ทางเพศ ที่ได้บัญญัติไว้ดีแล้ว เพื่อความสะดวก และความมีสันติสุขของสังคม. สิ่งลามกอนาจาร กลายเป็น "ศิลปะ" ซึ่งเป็นที่รับรอง และแพร่หลายท่าตาเยาชวน อนุชาน จนเขาเหล่านั้นไม่อาจจะทราบความแตกต่างระหว่าง ศิลปะและสิ่งลามกอนาจาร; สืบตาดขึ้นมาในโลก ด้วยการบูชาความสุขทางเนื้อหนัง แทนพระเจ้า หรือธรรม.

(๓) ทำให้เกิดการล้น หรือเพื่อ ที่ไม่สมดุลย์แก่กัน ในหลายๆ ทาง จนเกิด ปัญหาหนักและยุ่งยากในทางวัตถุนั้นเอง, เช่นการต้องคุมกำเนิด, การต้องเอาสินค้า ไปทิ้งหรือทำลาย, โดยจะแจกจ่ายแก่คนยากจนก็ไม่ได้, เพื่อรักษาระดับของราคา, การ ไม่มีที่ขายสินค้า หรือการไม่มีที่อยู่อาศัย; มีปัญหาที่แปลกใหม่ จนต้องแสวงหา เมืองขึ้น หรือดินแดนภายใต้อิทธิพล อย่างไม่มีที่สิ้นสุด.

(๔) ทำให้โลกกลายเป็นโลกของวัตถุนิยม หนักขึ้น ๆ กระทั่งมี *dialectic materialism* ขึ้นมากมายหลายแขนง ซึ่งล้วนแต่ทำให้คนเป็นทาสของวัตถุ บุชชาวัตถุแทน พระเจ้ากันทั่วทั้งโลก, ทำลายศาสนาให้สูญสิ้นไปโดยไม่รู้สีกตัว เหลืออยู่แต่เปลือกของ ศาสนา.

(๕) ทำให้คนสมัยใหม่ หันหลังให้ธรรม หันหลังให้ศาสนา หันหลังให้ พระเจ้า, จนกระทั่งสิ่งเหล่านั้นเหลืออยู่แต่ในรูปของ พิธีรีตอง สำหรับประดับเกียรติ ของผู้บูชาวัตถุ หรือความสุขทางเนื้อหนังนั้นเอง.

(๖) ทำให้เกิดความผิดปรกติ ความไม่สมประกอบ หรือความไม่สมดุลย์ ขึ้นในตัวมนุษย์ ระหว่างร่างกายกับจิตใจ จนกลายเป็นครึ่งคนครึ่งปีศาจ. แทนที่มนุษย์ จะเป็นบุตรของพระเจ้าเหมือนแต่โบราณกาล ก็มากลายเป็นลูกของสิงทะโมนไปเสียหมด.

(๗) ทำให้เกิดการแข่งขันแย่งชิงทวีขึ้นโดยเร็วในหมู่มนุษย์ ในนามอัน ไพเราะที่เรียกกันว่า “สงครามเพื่อสันติภาพหรือความเป็นธรรม” อันไม่รู้จักสิ้นจักสุด.

เท่าที่นำมากล่าวนี้ ก็เป็นการเพียงพอแล้ว ที่เราอาจจะสรุปความได้ว่า ความก้าวหน้าทางวัตถุโดยปราศจากการควบคุมของความก้าวหน้าทางวิญญาณ นั้นคือ มุลเหตุแห่งวิกฤตการณ์อันถาวรของโลกนั่นเอง. สิ่งนี้เป็นสิ่งที่พระเจ้าส่งมาในรูปของ

ชาตาน, เพื่อเป็นของขวัญสำหรับมนุษย์ที่บูชาตฤหนือพระเจ้า. หรือบูชาพระเจ้า
กันแต่ปาก.

สำหรับสิ่งที่เรียกกันว่า ชาตาน นั้น ควรจะเข้าใจกันเสียให้ถูกต้อง โดยถือ
กันว่า เป็น อนุภาคของธรรมหรือของพระเจ้า ที่ถูกทำให้เกิดขึ้นหรือถูกส่งมา เพื่อ
ประโยชน์แก่การทดสอบมนุษย์, เพื่อเป็นทงบทเรียนพร้อมทั้งการสอบไล่แก่มนุษย์
เพื่อลงโทษมนุษย์, เพื่อลงมนุษย์ให้กลับตัวโดยวิถีธรรมชาติ, เพื่อพัฒนามนุษย์ที่
ต่อต้านให้ก้าวไปในทางที่พระเจ้าต้องการ. โดยวิธที่สัมพันธ์กับความเปลี่ยนแปลง
ของมนุษย์เอง. เราควรจะเข้าใจชาตานกันเช่นที่กล่าวนี้ สำหรับมนุษย์แห่งยุคอวกาศ
นี้, แทนที่จะเข้าใจอย่างลูกเด็ก ๆ ที่มักจะเข้าใจกันว่า เป็นปีศาจ ที่มาหลอกมนุษย์เล่น
สนุก ๆ โดยไร้เหตุผลหรือความมุ่งหมายของผู้ใด. อาตมาจะได้กล่าวถึงเรื่องนี้อีกโดย
ละเอียด ข้างหน้า.

บัดนี้ มนุษย์กำลังทำสงครามกับพระเจ้าเสียเองโดยผ่านทาง ชาตาน
ที่พระเจ้าส่งมาเพื่อทดสอบมนุษย์แห่งวัตถุนิยม. เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วองค์การโลก
ต่าง ๆ ซึ่งตั้งขึ้นโดยมนุษย์ที่เป็นเพียงคู่สงครามฝ่ายหนึ่งฝ่ายเดียวนั้น จะแก้ปัญหาสงคราม
นี้ได้อย่างไรกัน. การกระทำนั้น ย่อมเป็นเพียงการละเมอเพื่อฝันอย่างไม่รู้สีกตัว,
และจะเป็นการละเมอมากสักเท่าไร ท่านทั้งหลายย่อมจะคำนวณดูได้ด้วยตนเองแล้ว.

อาตมาขอยืนยันอย่างซ้ำ ๆ ซาก ๆ ต่อท่านทั้งหลายว่า มนุษย์กำลังทำ
สงครามกับพระเจ้า. และกำลังตั้งหน้าตั้งตาทำอย่างไม่มีหวังว่าจะสิ้นสุดลงได้ ก่อน
แต่จะได้รับความพิณาศกันสักคราวหนึ่งก่อน. ข้อยืนยันของอาตมามีดังต่อไปนี้ :-

มนุษย์กำลังแสวงหาวัตถุ และมีไว้ในครอบครองเกินกว่าที่พระเจ้า
ต้องการให้มีเท่าที่จำเป็น โดยประณามพระเจ้าให้กลายเป็นคนครีคระล้าสมัยไป. นี่เป็น
การทำสงครามกับพระเจ้า.

มนุษย์กำลังยืนยันจะยึดมั่นในลัทธิ “พันต่อพัน - ตาคือตา” สืบต่อไป โดยไม่เอื้อเฟื้อต่อคำสอนที่ว่า “ถ้าเขาตบแก้มขวา ให้เขาตบแก้มซ้ายด้วย, ถ้าเขาขโมยเสื้อไปก็จงเอาผ้าห่มตามไปให้ด้วย!” นี่คือการทำสงครามกับพระเจ้า.

มนุษย์บูชาความสุขทางเนื้อหนัง ยิ่งกว่าบูชาพระเจ้า, หรือถึงกับไม่ยอมบูชาพระเจ้าเอาเสียเลย. แม้จะเป็นการทำสงครามกับพระเจ้า.

ธรรมชาติ หรือปรากฏการณ์ทางธรรมชาติทุกชนิดเป็นของพระเจ้า, มนุษย์ก็ปล้นเอาของธรรมชาติ หรือของพระเจ้ามาเป็น “ของกู”, แผ่นดินของกู, เงินทองของกู, ลูกเมียของกู, อะไร ๆ ก็ของกู, แม้จะเป็นการทำสงครามกับพระเจ้าอย่างโจรสลันสคมภ์.

มนุษย์มี “ประชาธิปไตย” ในการบูชาความสุขทางวัตถุอย่างพร้อมเพรียงกัน ชนิดที่ไม่มีความพร้อมเพรียงชนิดไหนเท่า. นั่นคือการพร้อมเพรียงกันทำสงครามกับพระเจ้า เพื่อให้ตนได้มีความสมบูรณ์ด้วยความสุขทางเนื้อหนัง. ส่วนในเรื่องที่จะต้องพร้อมเพรียงกันเพื่อยุติสงคราม หรือเพื่อไม่ตกหลุมพรางของซาตานก็พร้อมเพรียงกันไม่ได้, มีแต่เกียงงอน ชัดแย้งกันตลอดเวลาประชัน.

สรุปความว่า มนุษย์ในทุกวันนี้ ทำสงครามกับพระเจ้า. กำลังเอาชนะพระเจ้า เพื่อให้ตัวเองได้ทำอะไรตามชอบใจตัว ตามความเห็นแก่ตัว ตามกิเลสของตัว, โดยยกเอากิเลสของตนเป็นพระเจ้า เสียเอง. ข้อนี้น่ากับการตั้งตัวเอง เป็นพระเจ้า, โดยการทำสงครามกับพระเจ้าตามที่มีอยู่ในบทบัญญัติทางศาสนา. เขาไม่เข้าใจพระเจ้าในบทบัญญัติของศาสนาอย่างถูกต้อง จนถึงกับมอบชีวิตกับพระเจ้าจริง จึงได้สร้างพระเจ้าองค์ปลอมขึ้นตามที่ตนจะถูกหลงด้วยซาตานอย่างไร พระเจ้ากิเลสของเขา ก็คือตัวเขาเอง กำลังเหยียบย่ำบทบัญญัติทางศาสนา ที่ได้ตราไว้โดยพระเจ้าที่แท้จริง. นั่นคือการทำสงครามกับพระเจ้า ของมนุษย์แห่งยุคปัจจุบันนี้.

จากผลของการสำรวจดูโลกในสภาพปัจจุบันอย่างทั่วถึงนี้ เราได้พบข้อเท็จจริงอันมีความสำคัญที่สุดว่า โลกแห่งวัตถุนิยม กำลังเจริญด้วย วัฒนธรรมทางวัตถุ อย่างกะความเจริญของโรคระบาด. วัฒนธรรมฝ่ายวัตถุ กำลังท่วมทับ วัฒนธรรมฝ่ายวิญญาณ ในลักษณะที่กำลังทำให้โลกนี้ ให้กลายเป็นเมืองนรก. ดังนั้นเราต้องเร่งมือกันช่วยโลก ให้กลับมีธรรม, หรือมีวัฒนธรรมฝ่ายวิญญาณกันโดยเร็วที่สุด. เราต้องแลกธรรมกันในระหว่างประเทศ แม้ที่กำลังเป็นคู่สงครามต่อกันอยู่ในเวลานี้. ประเทศคู่สงครามเวลานี้ ก็มีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกัน หากแต่เป็นวัฒนธรรมฝ่ายวัตถุไปเสียทั้งนั้น จึงไม่สามารถทำความเข้าใจอันดีต่อกัน ในการยุติสงคราม.

เมื่อมีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมฝ่ายวิญญาณกัน อย่างถูกต้องและเพียงพอแล้ว ก็จะมีความรู้ ธรรม หรือ “พระคำของพระเจ้า” อย่างเพียงพอ. เมื่อรู้ธรรมเพียงพอ สงครามก็จะกลายเป็นของน่าขยะแขยง หรือน่าละอาย แก่ทุกฝ่าย. ทุกฝ่ายจะทำความตกลงกันได้ โดยไม่ต้องเสียเวลาไป ในการกระทำอย่างที่เกิดการกำลังกระทำกันอยู่. นั่นคือการที่ประเดี๋ยวก็รักกัน ประเดี๋ยวก็โกรธกัน ประเดี๋ยวก็ตีกันอีก อย่างไม่มีที่สิ้นสุด นั่นเอง. อาตมาขอวิงวอนให้ทุกคนยอมสละเวลา ทำความสนใจในสิ่ง ที่เรียกว่า “ธรรม” กันต่อไป, โดยรีบด่วน.

ธรรม คือ พระเจ้า

สิ่งที่เรียกว่า “ธรรม” สำหรับทำการแลกเปลี่ยนกันนั้น อาตมาได้ถึงสิ่งที่ควรจะเรียกกันง่าย ๆ ในสมัยนี้ว่า “วัฒนธรรมทางฝ่ายวิญญาณ” หรือ *Spiritual Culture* สิ่งนี้ได้แก่หลักแห่งสัจธรรม อันเกี่ยวกับสันติภาพทั้งส่วนบุคคลและส่วนสังคม และเป็นหัวใจของศาสนา ทุกศาสนาในโลก นั่นเอง. หากแต่คำว่าธรรมนี้ยังมีความหมายกว้างขวางอีกหลายแง่หลายมุม ซึ่งล้วนแต่ต้องนำมาทำความเข้าใจกันทั้งนั้น.

อาจจะมีผู้แย้งเสียตั้งแต่ที่แรกว่า สิ่งที่เราเรียกว่า วัฒนธรรมฝ่ายวิญญาณตามแบบของศาสนาต่างๆ นั้น มีคณะมิชชันนารีของแต่ละศาสนา ทำการเผยแพร่กันเป็นประจำอยู่แล้วอย่างแพร่หลายทั่วโลก, ทำไมเราจะต้องเข้าเกี่ยวข้องกับงานนี้ด้วยอีกเล่า ?

อาตมาขอตอบว่า การกระทำเช่นนั้นยังไม่เพียงพอถึงขนาดที่จะช่วยโลกได้. มีหน้าซำในบางกรณี ยังเป็นการเผยแพร่อันผิดจากวัตถุประสงค์ ของสิ่งที่เรียกว่า “ธรรม” หรือพระเจ้าไปเสียอีก. มิชชันนารีบางคณะ เผยแพร่ ความแตกสามัคคีระหว่างศาสนา, สร้างความเกลียดชังระหว่างศาสนาขึ้นมาใหม่ อย่างไม่ตรงตามความประสงค์แห่งพระศาสนาของตน ที่ประสงค์ให้รักผู้อื่น อย่างเอาชีวิตของตนเองเป็นเดิมพันทีเดียว. พระศาสนาของแต่ละศาสนามุ่งทำประโยชน์ แก่โลกทั้งโลกเป็นส่วนรวม, แต่มิชชันนารีทำเพื่อคณะของตัวเอง เป็นคณะๆ ไป. สรุปความว่า งานมิชชันนารีชนิดนี้ ยังไม่ถึงขนาดที่จะเรียกได้ว่า “งานเผยแพร่วัฒนธรรมทางวิญญาณระหว่างชาติของสากลโลก”. ความผิดพลาดอันนี้ ทำให้มนุษย์ร่วมมือกันไม่ได้ แม้แต่ในวงของผู้ที่อยู่ในศาสนาเดียวกัน. ความแตกแยกมีอย่างรุนแรง ในวงศาสนาเดียวกัน จนทะเลาะวิวาทกันให้ขาดานดู. เมื่อเป็นเช่นนี้เสียแล้ว จะเป็นผู้ทำความเข้าใจอันดีระหว่างชาตินั้น ยังไม่มีลู่ทางที่จะเป็นไปได้.

เพื่อการขจัดเสียซึ่ง สิ่งอันเป็นเสี้ยนหนามของโลก ซ้ำนี้ เราจะต้องทำความเข้าใจ ในสิ่งที่เรียกว่า “ธรรม” กันให้ถูกต้องจริงๆ. อาตมาขอร้องให้สนใจกันอย่างครบถ้วนหรือเพียงพอในประเด็นต่างๆ ดังต่อไปนี้ :

(๑) ธรรม เป็นสิ่งเดียวกันกับสิ่งที่เรียกว่าพระเจ้า. เราอาจจะแจ่มชัดเท็จจริงออกไปได้ดังนี้ คือ -

ก. ตัวธรรมชาติ หรือปรากฏการณ์แห่งธรรมชาติทั้งหมด นั่นคือ กายของพระเจ้า (*Physical body of God*).

ข. กฎธรรมชาติดันใหญ่ยิ่งและเฉียบขาด นั้นคือ จิตของพระเจ้า
(*Spiritual body of God*).

ค. หน้าที่ของมนุษย์อย่างถูกต้องตามกฎของธรรมชาติ นั้นคือ ข้อเรียกร้องของพระเจ้า (*Demand of God*).

ง. ผลที่มนุษย์ได้รับจากการทำหน้าที่ของตนนั้น คือ สิ่งที่พระเจ้าโปรด
ประทานอำนวยให้ (*Supply of God*).

พระเจ้าในลักษณะเช่นนี้เป็นสิ่งเดียวกัน กับสิ่งที่เรียกว่า “ธรรม”
ในพระพุทธศาสนา. ธรรมหรือพระเจ้าในลักษณะนี้ ต้องเป็นของสากล, จะ
เป็นของศาสนาไหนโดยเฉพาะไม่ได้. ถ้าเกิดเป็นของศาสนาไหนขึ้นมาโดยเฉพาะ
แล้ว ต้องเป็นพระเจ้าเก๊ หรือธรรมเก๊, คือไม่สามารถจะช่วยโลกได้ เพราะเป็นผู้
ทำความแตกแยกเสียเอง. การที่พุทธบริษัทเรียกสิ่งนี้ว่า “ธรรม” ในขณะที่เดียวกันกับที่
เพื่อนมนุษย์เหล่าอื่นเรียกสิ่งนี้ว่า “พระเจ้า” นั้น ไม่เป็นของแปลกอะไร, และไม่ทำ
สิ่งนั้นให้กลายเป็นคนละอย่าง ไปได้เลย.

(๒) ธรรม ในพุทธศาสนา. เมื่อกล่าวตามหลักแห่งพุทธศาสนา
คำว่า “ธมฺม” ในภาษาบาลี ย่อมเล็งถึง ของทุกสิ่งทุกอย่างโดยไม่ยกเว้นอะไร,
และแบ่งออกเป็น ๔ ประเภท คือ—

- ก. ตัวธรรมชาติหรือปรากฏการณ์ตามธรรมชาติทั้งหมด เรียกว่า สภาวธัมม.
- ข. กฎของธรรมชาติทั้งหมด เรียกว่า สัจจธัมม.
- ค. หน้าที่ของมนุษย์ตามกฎของธรรมชาติ เรียกว่า ปฏิปัตติธัมม.
- ง. ผลที่ได้รับจากการทำหน้าที่ เรียกว่า วิปากธัมม.

ทั้ง ๔ ประเภทนี้ รวมเรียกด้วยคำเพียงคำเดียวว่าธัมม, ในภาษาบาลี.
ทั้ง ๔ ประเภทนี้ ล้วนแต่เป็นตัวธรรมชาติ หรือขึ้นอยู่กับธรรมชาติ ไม่เป็นของ
ศาสนาไหน หรือขึ้นอยู่กับมนุษย์ชาติพันธุ์ (race) ไหนเลย. หลักเกณฑ์เกี่ยวกับ
คำว่า “ธัมม” นี้ เป็นสิ่งที่ใช้แก่ทุกคนในโลก ทั้งเทวดาและมนุษย์, แม้กระทั่งแก่
สัตว์เวรจันตามโดยปริยาย. “ธัมม” นี้ มีความหมายอย่างเดียวกัน และทำหน้าที่ต่อ
มนุษย์อย่างเดียวกัน กับสิ่งที่เรียกว่า “พระเจ้า”.

(๓) ธรรม ของธรรมชาติ. ท่านจะเห็นได้เองแล้วว่า ธรรมใน ๔
ประเภท, หรือ ๔ ความหมาย, ดังที่กล่าวมาแล้วในข้อ (๑) และ (๒) นั้น เป็นตัว
ธรรมชาติของธรรมชาติ (nature of nature). เป็นสมบัติของธรรมชาติ. เพราะ
ฉะนั้น “ธรรม” จึงเป็นของกลางของสากลโลก, ไม่อาจแบ่งแยกเป็นของศาสนาไหน
หรือมนุษย์พวกไหนโดยเฉพาะ ถ้ายังแบ่งแยกอยู่ ก็เป็นความโง่ของผู้แบ่งแยกนั้นเอง;
นั่นไม่ใช่ธรรมที่แท้จริง ที่สามารถช่วยโลกได้. คณะมิชชันนารีของแต่ละศาสนา
ยังทำการเผยแพร่ธรรม ไปในลักษณะที่แบ่งแยกเป็นศาสนาของตน ๆ. ยิ่งกว่านั้น
ยังมีการยกตนข่มผู้อื่น ว่าศาสนาของตนดีหรือถูกต้องแก่ฝ่ายเดียว. งานมิชชันนารี
ชนิดนี้ แม้จะทำการให้เต็มโลก ก็ไม่มีทางที่จะช่วยโลกให้รอดได้, เพราะยังไม่ถึงขนาด
มาตรฐานที่จะเรียกว่า “ธรรม” หรือ “พระเจ้า” ไปได้เลย.

(๔) ธรรม คือ ทุกสิ่ง ธรรมคือ “ทุกสิ่ง” ไม่ยกเว้นสิ่งใด แม้แต่สิ่ง
ที่เราเรียกกันว่า ซาตาน หรือ มารตามทีพุทธบริษัทเรียก. มีผู้พูดกันทั่วไปว่าซาตาน
นั้น เป็นข้าศึก หรือคู่ปรับกับพระเจ้า. การพูดเช่นนั้น เป็นการทำลายค่าของ
พระเจ้าลงไปในหมกตสัน โดยผู้ที่อ้างตัวว่านับถือพระเจ้านั้นเอง. การกล่าวเช่นนั้นย่อม
หมายความว่าพระเจ้านั้นใช้ “สิ่งทุกสิ่ง”, คือ ยังมีบางสิ่งที่มีใช้พระเจ้า และอยู่นอกเหนือ
อำนาจของพระเจ้า, พระเจ้าเลยถูกลดระดับลงมาเป็นคู่แข่งกับความชั่วหรือซาตาน,

ข้อนี้ เหมือนกับคนที่รู้จักแต่ความดีกับความชั่ว, ไม่รู้จักสิ่งที่อยู่เหนือความดีความชั่ว. เขาไม่รู้จักรวมสิ่งทั้งสาม คือความดี ความชั่ว ความอยู่เหนือความดีและความชั่ว เข้าด้วยกัน เพื่อเป็น “สิ่งทุกสิ่ง” (all thing) จริงๆ. เขาได้ทำให้พระเจ้า หรือธรรม เป็นสิ่งที่ไม่สมบูรณ์ (perfect). เมื่อไม่สมบูรณ์ ก็เป็นพระเจ้าที่ยิ่งใหญ่หรือแท้จริง ไปไม่ได้.

ซาตานนั้น คือ อนุภาคของพระเจ้า ส่วนที่มีไว้เพื่อการทดสอบ หรือลองดี กับ มนุษย์ผู้กล้าลองดีกับพระเจ้า. ซาตานจึงคือบทเรียน และข้อสอบได้ พร้อมกันไปในตัว ที่พระเจ้าจัดขึ้นหรือส่งมา เพื่อทดสอบคนของพระองค์บางคน ใน บางโอกาส บางกรณี. ข้อนี้ เพื่อการคัดเลือก หรือ “กลั่นกรอง” มนุษย์ ไปเป็นคน ของพระเจ้าโดยถาวร. ดังนั้น ซาตานหรือมาร จึงสามารถหรือกล้าทำการทดสอบ แม้แก่บุคคลเช่นพระเยซูคริสต์ หรือพระพุทธเจ้า ทั้งก่อนแต่เป็นพระศาสดา และเป็น พระศาสดาแล้ว. แต่ซาตานไม่กล้า หรือไม่จำเป็นที่จะทำการทดสอบต่อพระเจ้าเอง. เพราะฉะนั้น เมื่อกล่าวอย่างตรงไปตรงมาก็ต้องกล่าวว่า ซาตานก็คือธรรม หรือพระเจ้า ส่วนหนึ่ง ซึ่งกำลังอยู่ในรูปของการสอบไล่มนุษย์ หรือลองดีกับมนุษย์ผู้กล้าลองดีต่อ ธรรมหรือพระเจ้า ดังที่กล่าวมาแล้ว.

ซาตานในปัจจุบันนี้ กำลังอยู่ในรูปของสงคราม ที่กำลังระบาคอยู่ทั่วไป ทั่วโลก. สงครามกำลังเป็นวิกฤตการณ์เรื้อรังของโลกมาเรื่อยๆ ไม่มีที่ท่าว่าจะสิ้นสุด. ใครๆ ก็พากันมองในแง่ที่ว่า มันอยู่นอกเหนืออำนาจหรือความสามารถขององค์การโลก ต่างๆ ของมนุษย์อย่างไม่มีปัญหา. ทั้งนี้ เพราะว่า สงครามนั้น คือการลองดีระหว่าง มนุษย์กับอิทธิพลของพระเจ้า หรือของธรรม ที่ส่งออกมาในรูปของซาตาน เพื่อ การทดสอบมนุษย์, คัดเลือกมนุษย์, หรือลงโทษมนุษย์ พร้อมกันไปในตัว. เราจะ เอาชนะสงครามได้ แต่โดยวิธีเดียวเท่านั้น. นั่นคือ การมีธรรม หรือพระเจ้า ที่แท้จริง ให้ถูกต้องกันเสียที.

นี่แหละคือข้อที่อาตมากล่าวว่า โลกตกอยู่ในสถานะคับขัน ถึงขนาดที่จะต้อง “รบกันพลง แลกธรรมกันพลง” อย่างไม่มีทางหลีกเลี่ยง. เราจะต้องทำเช่นนั้นกันเรื่อยไป จนกว่าคู่สงครามทุกฝ่ายจะมีธรรมที่แท้จริง อย่างเพียงพอกันเสียที ถ้าขึ้นกระทำแก่กัน อย่าง “พ่นต่อพ่น, ตาค่อตา” สืบไปแล้ว โลกนี้ก็มีชาตานที่แยกตัวมาจากพระเจ้า เพิ่มเติมมากยิ่งขึ้นไปอีก จนมีชาตานเต็มไปทั้งโลกอย่างแน่นอน. วิธีการ “พ่นต่อพ่น, ตาค่อตา” นั้น มีไว้สำหรับพระเจ้าใช้แก่มนุษย์แต่ฝ่ายเดียวเท่านั้น. มนุษย์ไม่มีทางที่จะใช้วิธีการนี้เลย.

(๕) ธรรม คือ สิ่งที่กำลังไม่ได้รับความเป็นธรรม. ในโลกปัจจุบันนี้ ธรรมหรือพระเจ้า กำลังถูกเหยียบย่ำ โดยน้ำมือของมนุษย์ที่กำลังบูชามัน, กำลังเป็นสิ่งที่ถูกกลบเกลื่อนให้ลับไป โดยมนุษย์ผู้เห็นแก่ตัว และต้องการจะตามใจกิเลสของตัว, แต่กำลังร้องให้พระเจ้าช่วย. เมื่อเขาต้องการจะตามใจตัว เขามีตัวเองเป็นพระเจ้าเสียเอง. เมื่อมีวิกฤตกาลเกิดขึ้น เขาเรียกหาพระเจ้าอีกองค์หนึ่ง ในความละเมอเพื่อฝัน, ซึ่งได้แก่พระเจ้าองค์ที่เขาเหยียบย่ำและกลบเกลื่อนอยู่นั่นเอง. นี่คือการไม่เป็นธรรม หรือความอยุติธรรมอย่างยิ่ง ที่สิ่งที่เรียกว่าพระเจ้า กำลังได้รับจากมนุษย์. ข้อนี้เอง ได้ทำให้พระเจ้า เบียดจากการลงศักดิ์กับมนุษย์ โดยทำให้ลัทธิวัตถุนิยม ที่บูชาความสุขทางเนื้อหนัง เกิดขึ้นและเจริญขึ้น เต็มโลกทั่วไปหมด.

ลัทธิวัตถุนิยม ได้เป็นชนวนให้เกิดการแย่งชิงระหว่างชาติ ที่เราเรียกกันว่าสงคราม, ถึงขนาดที่เป็นวิกฤตกาลถาวร ยึดเชื้อเรือวังเหลือความสามารถขององค์การโลกทุกชนิดจะระงับได้ ดังที่ทุกคนได้เห็นกันอยู่แล้วในบัดนี้. นี่แหละคือการกระทำและผลงานของชาตาน ที่กระทำหน้าที่ของตนได้อย่างดีที่สุดใน การรับใช้พระเจ้า เพื่อการทดสอบมนุษย์และลงโทษมนุษย์ผู้สอบไล่ตก พร้อมกันไปในตัว. ดังนั้น เพื่อการที่มนุษย์เราจะเปลี่ยนแปลงกลับไปเป็นที่โปรดปรานของพระเจ้า จนได้รับสันติภาพที่แท้จริงเป็นรางวัลนั้น

เราจะต้องมองลงไปยังสิ่งที่เรียกว่าวัตถุนิยม หรือ “วัฒนธรรมทางวัตถุ” ที่เรากำลังบูชากันยิ่งกว่าพระเจ้านั่นเอง ว่าเป็นสิ่งที่ตงขวางกีดกันอยู่ ระหว่างเรากับพระเจ้า. ทำให้เราเกลียดพระเจ้าที่แท้จริง และตงตัวเอง เป็นพระเจ้าเสียเอง.

เราจะต้องค้นให้พบว่า “วัฒนธรรมทางฝ่ายวิญญาณของพระเจ้า” หรือที่เรียกกันสั้น ๆ เพียงหยางค์เดียวในที่นี้ว่า “ธรรม” นั้น ได้สูญหายไปไหนหมด. มนุษย์มีแต่แต่แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมทางวัตถุ กันอย่างจริงจัง ไม่มีหยุด. การแลกเปลี่ยนนั้น กระทำกัน แม้กระทั่งระหว่างคู่สงครามที่กำลังรบกันอยู่แบบสงครามเย็น. ทำไม จึงไม่มีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมทางวิญญาณ ตามแบบของพระเจ้กันเสียเลย, ทั้งที่ในสนามรบนั้น ก็มีการเอ่ยชื่อพระเจ้กันไม่หยุดหย่อน ตลอดเวลาที่มีความกลัว, เมื่อเป็นเช่นนั้น ผลที่ได้รับก็คือ ซาตานในรูปลักษณะของ “ปีศาจแห่งวัตถุนิยม” ได้ทำการมอมชอมชาวโลกให้มันเมา ในความสุขทางเนื้อหนัง มากถึงกับกล้าเหยียบย่ำจริยธรรมอันดีงามของศาสนาแต่กาลก่อน ให้สูญสิ้นไป. ข้อนี้ ได้ทำให้มนุษย์จำต้องรับเอา “สงครามอันยึกเยื่อ” เป็นรางวัลในการกระทำเช่นนั้นจากพระเจ้า อย่างยุติธรรมแท้. ดังนั้น เราจะต้องชวนช่วยกันต่อไป ในการที่จะรู้จัก และได้มีวัฒนธรรมทางวิญญาณอันแท้จริง เพื่อผลรางวัลอันตรงกันข้ามจากที่แล้มาแล้ว.

วัฒนธรรมทางฝ่ายวิญญาณ

คำว่า “วัฒนธรรมทางฝ่ายวิญญาณ” นี้ เป็นคำที่อาจจะตีความหมายได้แตกต่างกันอย่างไม่น่าเชื่อ. นักศึกษาตะวันตก กับตะวันออก ก็ตีความแตกต่างกันไปอย่างหนึ่ง ๆ แล้วแต่ว่าพวกไหนบูชาวัตถุมากกว่ากันอย่างไร. ผู้ศึกษาอย่างแผนใหม่ กับแผนเก่า ก็ตีความของคำๆ นี้ไปคนละทาง. ผู้รู้ศาสนาอย่างดี กับผู้รู้ศาสนาอย่าง เป็นพิธีรีตองก็จะยังตีความแตกต่างกันไกลลิบ. นี่เป็นของธรรมดาที่สุดของการตีความหมายของคำพูดแต่ละคำ ซึ่งพอจะทราบกันได้อยู่แล้ว.

ยกตัวอย่างเช่นคำว่า สวรรค์. ชาวตะวันตกที่ถือศาสนาอย่างตะวันตก จะถือว่าเรื่องสวรรค์^๕ เป็นเรื่องศาสนาเป็นที่อยู่ของพระเจ้า ดังนั้นต้องเป็นเรื่องทางฝ่ายวิญญาณ, ไม่ใช่ฝ่ายวัตถุ. แต่พวกตะวันออก โดยเฉพาะพุทธบริษัทจะให้คำอธิบายไปอีกทางหนึ่ง ซึ่งเป็นารขัดแย้งกัน. เขาจะอธิบายว่า สวรรค์หมายถึงความสมบูรณ์ด้วยรสอร่อยทาง รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ชื่นเลิศ หรือเป็นของทิพย์. มันเป็นความสุขทางเนื้อหนัง, เป็นกามารมณ์^๕ ประณีตทางเนื้อหนัง ดังนั้นจึงต้องจัดเป็นเรื่องฝ่ายวัตถุ (materialism) หากใช้เป็นเรื่องฝ่ายวิญญาณ (spiritual) ไม่. ต่อเมื่อเป็นเรื่องเหนือไปกว่านั้น คือ เอาพระกามารมณ์ทุกชนิดไว้, ไม่ว่าจะเป็นอย่างมนุษย์ หรืออย่างสวรรค์, มีจิตสะอาด-สว่าง-สงบ-จากสิ่งเหล่านั้น จึงจะถือว่าเป็นเรื่องทางฝ่ายวิญญาณ.

ผู้มีการศึกษาแผนใหม่ ซึ่งเป็นเรื่องวิทยาศาสตร์ทางวัตถุธาตุ ก็ถือว่าสวรรค์ไม่ใช่วัตถุธาตุ, ต้องจัดเป็นเรื่องวิญญาณ. ผู้มีการศึกษาแผนเก่า โดยเฉพาะฝ่ายตะวันออกจะอธิบายว่า สวรรค์เป็นเรื่องเกี่ยวกับนามธรรมก็จริง แต่หวังผลอย่างเดียวกับความเอร็ดอร่อยทางวัตถุ คือทางตา หู จมูก ลิ้น และผิวหนัง, ดังนั้นต้องจัดเป็นเรื่องฝ่ายวัตถุ, หากใช้เรื่องทางฝ่ายวิญญาณไม่.

ผู้ถือศาสนาอย่างพิธีรีตอง ไม่มีปัญญาทางธรรมอันถูกต้อง ที่เราเรียกกันว่าพวกทาสีตาสา ยามมียามมา นั้นถือว่าสิ่งต่างๆ สูงสุดอยู่เพียงแค่วรรค์, นิพพานก็เป็นสวรรค์ชนิดหนึ่งด้วยเหมือนกัน, ดังนั้น สวรรค์ก็ถูกจัดเป็นเรื่องฝ่ายวิญญาณ. ส่วนพุทธบริษัทผู้คงแก่เรียนก็จะอธิบายไปในทำนองว่า สวรรค์ก็คือกามารมณ์ของมนุษย์กำลังสอง กำลังสาม หรือกำลังสิบ กำลังร้อยก็ตาม, เท่านั้นเอง, ดังนั้นจึงเป็นเรื่องที่เนื่องด้วยวัตถุ หรือเนื้อหนัง; จึงจัดเป็นเรื่องฝ่ายวัตถุ. ส่วนเรื่องนิพพานนั้น เดินกันคนละทาง อยู่กันคนละระดับ, ไม่ใช่เรื่องเดียวกัน และไม่ใช่เรื่องที่ขึ้นอยู่กับวัตถุ หรือเนื้อหนัง.

จากตัวอย่างนี้ เราจะเห็นได้ว่า พวกที่มีจิตใจอยู่ในระดับต่าง ๆ กัน ย่อมตีความหมายของคำ ๆ เดียวกัน ในลักษณะที่แตกต่างกัน ถึงกับสับสนกัน. ทั้งจะยกตัวอย่างอีกสักเรื่องหนึ่ง คือ ความหมายของสัญลักษณ์กางเขนในศาสนาคริสต์ียน, ตามที่อาตมาได้เคยประสมมา.

คริสตศาสนิกชนพวกหนึ่ง อธิบายว่า กางเขนเป็นสัญลักษณ์ของบันไดขึ้นสู่สวรรค์. นี้เห็นได้ว่า มีจิตใจอย่างวัตถุนิยมมุ่งความสุขในสวรรค์ ตามที่สอนกันไว้อย่างไร.

คริสตศาสนิกชนพวกหนึ่ง เคยอธิบายถึงกับว่า กางเขน เป็นสัญลักษณ์ของการแบ่งเขตแดนระหว่างมนุษย์กับสวรรค์ โดยถือเอาซีกอันขวางเป็นเส้นเขต. แม้อย่างนี้ก็ยังอยู่ใต้อิทธิพลของความรู้สึกฝ่ายวัตถุ.

คริสตศาสนิกชนพวกหนึ่ง อธิบายว่า กางเขนคือสัญลักษณ์แห่งการเสียสละชีวิต เพื่อช่วยโลกให้รอดจากความเข้าใจผิดหรือวิหิงษา. นี้เป็นคำอธิบายที่ใคร ๆ อาจเข้าใจได้ทันทีว่า เป็นการถูกต้องแก่การที่จะเป็นเรื่องทางฝ่ายวิญญาณหรืออยู่เหนือความลุ่มหลงในวัตถุ.

สำหรับอาตมาเองนี้รู้สึกว่ รูป กางเขนคือสัญลักษณ์แห่งการตัดเสีย ซึ่ง “ตัวกู” เส้นยืนของกางเขน เท่ากับตัวอักษร / (ไอ). เส้นขวาง คือการตัด / (ไอ) หรือ “ตัวกู” นั้นเสียให้ปราศจาก / (ไอ) หรือ “ตัวกู” อันนับได้ว่าเป็นการกระทำอันประเสริฐที่สุดของพระเยซูคริสต์ที่สละชีวิตของตัวเอง เพื่อเห็นแก่ผู้อื่น.

หัวใจของศาสนาทุกศาสนา สอนให้ทำลายความเห็นแก่ตัว (*selfishness*), ให้ทำลายความรู้สึกว่ามีตัวของตัว (*egoism*), ให้ทำลายความรู้สึกที่เป็นไปในทำนองเข้า

ข้างตัว (egoistic idea) ค้ำยกันทั้งนั้น. ค้ำยนี้ทางเบนก็คือสัญญลักษณ์แห่งหัวใจของศาสนาทุกศาสนานั่นเอง. ศาสนิกที่ตี ของศาสนาไหนก็ตาม ต้องไม่มีตัวเป็นของตัวเอง, ถ้าจะมีตัวกันบ้าง ก็ต้องเป็นตัวของพระเจ้า, หรือของธรรม, หรือของธรรมชาติ, โดยไม่ทำตนเป็น โจรปล้นธรรมชาติ ดังที่กล่าวมาแล้ว.

นี่แหละ ขอให้พิจารณาเหตุเกิดว่า คำพูดคำเดียวกัน, หรือสัญญลักษณ์อันเดียวกัน, ก็ยังอาจถูกตีความหมายได้ต่างกันหลายทาง หรือหลายระดับ แล้วแต่ความรู้สึก หรือความเข้าใจในสิ่งนั้น ของบุคคลนั้น ๆ เป็นคน ๆ ไป. ค้ำยเหตุนี้แหละ อาตมาจึงขอให้ตั้งข้อสังเกตไว้ก่อนว่า สิ่งทีเรียกว่า “วัฒนธรรมทางฝ่ายวิญญาณ” นั้น มีการตีความที่แตกต่างกันไปหลายทาง อย่างไม่น่าเชื่อ คือถึงกับขัดแย้งกันทีเดียว.

บัดนี้ เราจำเป็นที่จะต้องให้คำจำกัดความ แก่คำ ๆ นี้ เพื่อความเข้าใจอันดีต่อกันในการที่จะทำการแลกเปลี่ยนสิ่งนี้แก่กัน, โดยถือเอาผลที่จะพึงได้ ในลักษณะที่ตรงกันข้ามจากวัตถุนิยม โดยประการทั้งปวง, ดังต่อไปนี้ :-

(๑) วัฒนธรรมทางวิญญาณ นั้นคือหนทางหรือวิธีที่มนุษย์จะเข้าถึงธรรมหรือพระเจ้า. กล่าวโดยเฉพาะ ก็คือ วิธึมนุษย์จะทำกายของตน ให้เป็นส่วนหนึ่งของกายธรรม หรือกายพระเจ้า เสมอไป. นั่นคือการทำให้มนุษย์ได้รับสิ่งที่ดีที่สุกที่มนุษย์ควรจะได้รับ.

(๒) วัฒนธรรมทางวิญญาณ คือสิ่งที่จะทำให้มนุษย์หมดปัญหานั้นเกี่ยวกับชาติาน ที่กำลังอยู่ในรูปของสงคราม อันเป็นวิกฤตกาลถาวร ของโลกในปัจจุบัน. หรือในรูปอื่น ๆ นานาชนิด.

(๓) วัฒนธรรมทางวิญญาณ คือวิธีการวิธีเดียว ที่สามารถระงับข้อขัดแย้ง นานาชนิด ในหมู่มนุษย์นานาชาติ แห่งยุคปัจจุบัน, เช่นปัญหาการลคกำลังอาวุธ ไม่สำเร็จเป็นต้น

(๔) วัฒนธรรมทางวิญญาณ เป็นเหมือนยาฆ่าเชื้อของสงครามในโลก ไม่ว่าจะเป็สงครามลัทธิ, หรือสงครามเบ็ดเตล็ด เช่นปัญหาเรื่องกินแดนหรือประโยชน์ เป็นต้น.

(๕) วัฒนธรรมทางวิญญาณ จะทำโลกนี้ ให้ปราศจากนายทุนและกรรมกร ให้คงมีอยู่แต่บิดากับบุตร.

(๖) วัฒนธรรมทางวิญญาณ มีวัตถุประสงค์ทำลายความเห็นแก่ตัวของ คนทุกคนให้หมดไปจากโลก.

(๗) วัฒนธรรมทางวิญญาณ คือหนทางทางเดียวที่จะมีการกระทำอันถูกต้องทางวิญญาณ ของมนุษย์ทุกยุค ทุกสมัย ทุกเชื้อชาติ.

(๘) วัฒนธรรมทางวิญญาณ คือสิ่งที่จะต้องเคียงคู่กันไปกับวัฒนธรรม ฝ่ายวัตถุ, เพื่อควบคุมความก้าวหน้าทางวัตถุ ของมนุษย์มิให้เกิดเป็นพิษ บวมมา.

เพียงเท่านั้น ก็น่าจะเป็นการเพียงพอแล้ว ที่เราจะรู้จักกันว่า วัฒนธรรมทาง วิญญาณนั้น คือ วัคษ์ที่สามารถป้องกันพิษร้ายทุกชนิด อันจะเกิดกับมนุษย์ จากการทำผิดต่อสิ่งแวดล้อมหรือเกี่ยวข้อง เช่นพระเจ้า, ธรรม, ธรรมชาติ, มนุษย์ ด้วยกันเอง, วัตถุที่ประดิษฐ์ขึ้นด้วยการค้นคว้าในยุคอวกาศปรมาณู และ ฯลฯ.

เพื่อเข้าใจความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมทางวัตถุกับวัฒนธรรมทางวิญญาณ ให้ชัดเจนยิ่งขึ้น เราอาจจะเทียบกันดูเป็นคู่ๆ ได้ดังต่อไปนี้ :-

(๑) คนตรีที่เร่าร้อนยั่วตามในทลลับ ตามบาร์ เป็นวัณธรรมทางวัตถุ หรือทางเนื้อหนัง, ทรงกันข้ามคนตรีที่ทำความสงบเย็น เช่นที่ได้รับเมื่อก้าวเข้าไปใน โปสต์ เป็นวัณธรรมทางวิญญาณ.

(๒) การเต้นรำที่เร่าร้อนมีอาการเหมือนถึงถูกเขี่ยหรือบีค่างเมาเหล้าเป็น วัณธรรมทางวัตถุ, การเต้นรำที่เยือกเย็นชดช้อยเหมือนต้นสนต้องลม ทำจิตให้สงบ ลงไป นี้เป็นวัณธรรมทางวิญญาณ.

(๓) การกินอยู่หลับนอน เพื่อสอร้อยด้วยการบำรุงบำเรออย่างฟุ่มเฟือยนี้ เป็นวัณธรรมทางวัตถุ, การกินอยู่หลับนอน เพียงเพื่อสามารถทำงานของพระเจ้า หรือหน้าที่ของมนุษย์ ตามกฎธรรมชาติ นี้เป็นวัณธรรมทางวิญญาณ. กล่าวให้สั้นที่สุด ก็กล่าวว่า การกินดีอยู่ดี เป็นวัณธรรมทางวัตถุ, การกินอยู่พอดี นี้เป็น วัณธรรมทางวิญญาณ.

(๔) การสมรสเพื่อผลทางกามารมณ์ หรือความมั่นคงของวงศ์สกุลนี้เป็น วัณธรรมทางวัตถุ, ส่วนการสมรสเพื่อสืบต่อการเดินทางของมนุษย์อย่าให้ขาดตอนลง ไ้จั้นกว่าจะเข้าถึงพระเจ้า, หรือเพื่อมีการเข้าถึงพระเจ้า หรือบรมธรรมของมนุษย์ อยู่เสมอ นั้นเป็นวัณธรรมทางวิญญาณ.

(๕) การอยากไปสวรรค์ ที่เต็มไปด้วยสีสรรแสงเสียงแพรวพราวนั้น เป็น วัณธรรมทางวัตถุ, การอยากไปสวรรค์ชนิดที่มีความหมายเป็นความสะอาดสว่างสงบ, หรือที่สามารถสอนให้รู้จักเบื้อสีสรรแสงเสียงอันแพรวพราวนั้นเสียโดยเร็ว นี้เป็นวัณ- ธรรมทางวิญญาณ.

(๖) ลัทธิการเมือง ที่มีเจตนารมณ์ในการกดขี่เอาประโยชน์ของผู้อื่น มา เป็นของตัวโดยวิธีเร้นลับแยบคายนั้นเป็นวัณธรรมทางวัตถุ. ส่วนลัทธิการเมือง ที่มุ่ง สร้างสันติขึ้นในโลกโดยไม่คำนึงถึงประโยชน์ของตนเองนั้น, ถ้าหากเป็นสิ่งที่มิอยู่, นั้นเป็นวัณธรรมทางวิญญาณ.

(๗) การช่วยเหลือสงเคราะห์ผู้ด้อยพัฒนา เพื่อซื้อเขาเอามาเป็นพรรคพวกของตัวนั้น เป็นการค้ำ, เป็นวัฒนธรรมฝ่ายวัตถุ. ส่วนการช่วยเหลืออย่างบริสุทธิ์ใจ และตรงตามความมุ่งหมายของธรรม หรือของพระเจ้า นั้นเป็นวัฒนธรรมทางวิญญาณ.

(๘) การศึกษาพระศาสนา หรือการบวชในพระศาสนาก็ตาม เพื่อเป็นสะพานอาชีพ หรือสื่อประโยชน์ของตนในอนาคต นั้นเป็นวัฒนธรรมทางวัตถุ. ส่วนการศึกษาหรือการบวช เพื่อยกสถานะทางวิญญาณของตนให้สูงขึ้นตามแนวที่พระเจ้าได้วางไว้ นั้นเป็นวัฒนธรรมทางวิญญาณ.

(๙) การจัดพิมพ์พระคัมภีร์ของศาสนาให้แพร่หลายเพื่อประโยชน์แก่ความยิ่งใหญ่แห่งศาสนาของตน ๆ นั้นเป็นวัฒนธรรมทางวัตถุ. ส่วนการกระทำเพื่อชี้ชวนให้มหาชนได้เข้าถึงธรรม หรือพระเจ้าจริง ๆ นั้น เป็นวัฒนธรรมฝ่ายวิญญาณ.

(๑๐) การทำเพื่อนมนุษย์ให้ร่ำรวยและมัวเมาอยู่ในผลของประติษฐกรรมอันก้าวหน้า เพื่อแข่งกับเทวดาในสวรรค์นั้น เป็นวัฒนธรรมทางวัตถุ. ส่วนการกระทำเพื่อให้มนุษย์ได้รับสิ่งที่ดีที่สุดในที่มนุษย์ควรจะได้รับจริง ๆ คือ *summum bonum* ที่ถูกต้องตามแบบของพระเจ้า นั้นเป็นวัฒนธรรมฝ่ายวิญญาณ.

เท่าที่กล่าวมาพอเป็นตัวอย่างนี้ น่าจะเป็นการเพียงพอแล้ว สำหรับการที่จะทราบว่ “วัฒนธรรมทางวิญญาณ” ของพวกพุทธบริษัท ผู้มีความหนักในธรรม หรือพระเจ้านั้นมีอยู่ในลักษณะเช่นไร.

ท่านทั้งหลายไม่ควรเข้าใจ ตาม ๆ กันไปในทำนองว่า ถ้าเป็นเรื่องทางศิลปะ, ทางวรรณคดี, ทางปรัชญา, จิตตวิทยา ฯลฯ เหล่านี้แล้ว จะเป็นเรื่องทางวิญญาณไปเสียหมด. มันมีทั้งฝ่ายวัตถุ และฝ่ายวิญญาณ ครบทั้งสองทาง. หากแต่ว่าในสมัยปัจจุบันนี้

สิ่งเหล่านี้ ได้ตกเป็นทาสของวัตถุ ถูกใช้เป็นเครื่องมือแสวงวัตถุ หรือความก้าวหน้าทางวัตถุ ไปเสียหมดแล้ว, และไม่เป็นวัฒนธรรมทางวิญญาณอีกต่อไป.

วัฒนธรรมทางวิญญาณนั้น มีความสำคัญอยู่ที่ตรงที่มุ่งหมายจะทำมนุษย์ให้มีความเต็มเปี่ยม (perfect) ทั้งทางกายและทางจิต. นั่นคือมีความเป็นมนุษย์อย่างถูกต้อง ทั้งทางกายและทางจิต. วัฒนธรรมทางวิญญาณจะช่วยควบคุมมนุษย์ให้มีความถูกต้องทางวิญญาณ, และพร้อมกันนั้นก็ช่วยควบคุมวัฒนธรรมทางวัตถุ ให้ช่วยสร้างความถูกต้องทางกาย ให้แก่มนุษย์อย่างสมบูรณ์. มนุษย์จะไม่ต้องเป็นเหมือนต้นไม้ที่ตุ่แต่ไกลกิ่งตงามติ แต่พอเข้าไปใกล้ ก็ปรากฏว่ากลวงเป็นโพรง, หรือมีไฟไหม้อยู่ข้างใน อย่างน่าเวทนาสงสาร.

สิ่งที่เรียกว่า วัฒนธรรม หรือ culture นั้น คือทั่วโลกสำหรับไถนา. มันจะต้องถูกลากไปโดยวัว ๒ ตัว ซึ่งมีลักษณะเป็นตัวนำตัวหนึ่ง ซึ่งเป็นตัวฉลาด เข้าใจคำสั่งของเจ้าของค้, และเป็นตัวตาม คือไม่ฉลาด แต่มีเรี่ยวแรงคืออีกตัวหนึ่ง. เมื่อทั้งสองตัวทำงานอย่างประสานกันดีแล้ว ผลงานก็เป็นอันดีเลิศ. ข้อนี้เป็นจินตนิมิตของมนุษย์ก็ควรจะถูกลากไป โดยวัฒนธรรมทั้งสองชนิด คือทั้งวัฒนธรรมฝ่ายวิญญาณและฝ่ายวัตถุ อย่างประสานกลมกลืนกันดี, และมีวัฒนธรรมฝ่ายวิญญาณเป็นฝ่ายนำให้วัฒนธรรมฝ่ายวัตถุ เป็นฝ่ายตาม เสมอไป, ฉะนั้น.

เมื่อมองเห็นว่า วัฒนธรรมทางวิญญาณ เป็นสิ่งเดียวที่จะดับยุคเข็ญของโลกได้จริงดังนี้แล้ว เราควรจะได้นึกถึง วิธีการแลกเปลี่ยนกัน ในระหว่างชาติคู่สงครามสืบไปอีกสักเล็กน้อย เท่าที่เวลาเหลืออยู่.

การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมทางวิญญาณ

หลักธรรม ที่อยู่ในระดับที่เป็นหัวใจของศาสนาทุกศาสนา ย่อมตั้งอยู่ในฐานะเป็น “วัฒนธรรมทางวิญญาณ” ได้ด้วยกันทั้งนั้น. ดังนั้น ไม่ว่าผู้ใดจะนับถือ

ศาสนาไหนย่อมเป็นผู้อยู่ในฐานะที่จะทำการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมทางวิญญาณ ได้ด้วยกันทุกคน.

ศาสนาแต่ละศาสนา แม้จะต่างกันโดยระเบียบปฏิบัติภายนอก แต่ก็มีความมุ่งหมายภายในเหมือนกัน คือ การทำลายความรู้สึกที่เป็นการเห็นแก่ตัว เป็นขั้นแรก, และทำลายความรู้สึกว่ามีตัวตนของตัว เป็นขั้นสุดท้าย. ใครจะมีตัวก็ได้ แต่ต้องเป็นตัวของธรรม, หรือตัวของธรรมชาติ, หรือของพระเจ้า, ไม่ใช่ของตัวเอง ซึ่งเป็นความเข้าใจผิด, หรือเป็นการสมมติ มากเกินไป. ดังนั้นศาสนาทุกศาสนา เป็นศาสนาเดียวกันแท้. แต่มนุษย์ผู้ถือศาสนา ไม่ได้ถือกันในลักษณะเช่นนี้. เขาถือไปในลักษณะที่ต้องมีตัวตน และมีของฉัน ในลักษณะที่ดีกว่าของคนอื่น. ข้อนี้ นำไปสู่การแบ่งแยกเป็นพวก ๆ เป็นศาสนาแต่ละศาสนาไป. เมื่อไรเขาเข้าถึงหัวใจของศาสนาจริงๆ ก็จะรู้สึกว่ามันเหมือนกัน จนถึงกับว่าใครจะถือศาสนาไหนก็ได้.

บัดนี้ โลกเราอยู่ในฐานะที่แบ่งแยกกันหมด โดยต่างฝ่ายต่างถือเอาประโยชน์ส่วนตัวเองเป็นหลักสำคัญ, ไม่ได้ถือเอาหลักธรรมในศาสนาเป็นสิ่งสำคัญ, สงครามเกิดขึ้นได้แม้เพื่อศาสนานั่นเอง. การพยายามแลกเปลี่ยนความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมที่เป็นหัวใจของศาสนาจริงๆ เป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่ง สำหรับสันติภาพของมนุษย์ในปัจจุบัน. เราจะต้องรีบเร่งหาทางทำการแลกเปลี่ยนกันโดยเร็ว.

เราต้องมีระบบวัฒนธรรมทางวิญญาณ ที่เหมาะสมกับโลกปัจจุบัน และเข้ากันได้กับหลักของศาสนาทุกศาสนาแม้ว่าภายนอกจะคล้ายกับว่าเดินกันคนละทาง, หรือต่างกันราวฟ้ากะดิน. ยิ่งกว่านั้น จะต้องเป็นระบบวัฒนธรรม ที่สามารถทำการแลกเปลี่ยนกันได้แม้ในสนามรบ. และยิ่งกว่านั้นอีกก็คือ ต้องเป็นระบบวัฒนธรรมที่เข้ากันได้กับวิทยาศาสตร์ ซึ่งถือวัตรธรรมตามธรรมชาติ เป็นหลักด้วย.

ข้อนี้ จะเป็นสิ่งง่ายตายที่สุด ถ้าหากว่า เราสามารถทำความเข้าใจกันได้ว่า สิ่งทั้งสาม คือ ธรรม ธรรมชาติ และพระเจ้า นั้น เป็นสิ่ง ๆ เดียวกัน.

อาจจะมีผู้สงสัยว่า ธรรม นั้นเป็นนามธรรม (non-concrete). ธรรมชาติ นั้นเป็นวัตถุ, ส่วนพระเจ้านั้นเป็นบุคคล, แล้วสิ่งทั้งสามนี้จะเป็นสิ่งเดียวกันได้อย่างไร.

อาตมาขอตอบว่า นั้นแหละคือความเข้าใจผิดต่อสิ่งทั้งสามนั้น ของบุคคล ผู้มีความสงสัยเช่นนั้น. กฎธรรมชาติที่มนุษย์รู้จักกันน้อยเกินไปนั้นแหละ คือพระเจ้า ซึ่งมักถูกกล่าวในลักษณะที่เป็นบุคคลาธิษฐาน (personification), ถ้ากล่าวอย่างธรรมาธิษฐาน เราก็เรียกมันว่า ธรรม. ถ้าพูดกันตามภาษาวិทยาศาสตร์ มันก็คือกฎทางวิทยาศาสตร์. ดังนั้น ใครจะถือศาสนาที่มีพระเจ้ายึดตาม, ที่ไม่มีพระเจ้ายึดตาม, หรือไม่ถือศาสนาอะไรเลย หากแต่ถือกฎทางวิทยาศาสตร์ก็ตาม, นั้นเขากำลังถือหลักธรรมอันเดียวกันแท้.

พวกวัตถุนิยมชนิด *dialectic materialist* ไม่ถือศาสนาหรือพระเจ้า อย่างที่กับพวกอื่นถือกัน ถึงกระนั้นเขาก็ต้องยอมรับถือกฎทางวิทยาศาสตร์ หรือกฎธรรมชาติ และมีพระเจ้าหรือศาสนาไปตามแบบนั้น. เมื่อเขาปฏิเสธไม่ได้ในหลักเกณฑ์ ๔ อย่าง อันเกี่ยวธรรมชาติ, กฎธรรมชาติ, หน้าที่ตามธรรมชาติ, และผลจากหน้าที่ตามธรรมชาติ, แล้วเขาก็ต้องมีพระเจ้าที่แท้จริง คือกฎของธรรมชาติ นั้นเอง. เมื่อเขามีปัญหาเรื่องการเกิดแก่เจ็บตายเหมือนคนพวกอื่น เขาก็ต้องมีวิธีการแก้ปัญหานั้น ตามแบบของเขาด้วยเหมือนกัน. ด้วยเหตุทั้งนี้เอง ฝ่ายคอมมิวนิสต์ ก็มีวัฒนธรรมทางวิญญาณ เพื่อแลกเปลี่ยนกับพวกเสรีประชาธิปไตยบ้างเหมือนกัน. นั่นคือข้อที่ว่า จะใช้กฎธรรมชาติข้อไหน อย่างไรเพื่อแก้ปัญหานั้นเกี่ยวกับความเกิดแก่เจ็บตายเหล่านั้น.

ถ้าต่างฝ่ายต่างพยายามแลกเปลี่ยนความรู้เกี่ยวกับเรื่องนี้ อยู่เสมอๆ ก็จะเป็นผลดีกว่าการที่จะพูดใส่ร้ายกันอย่างไม่หยุดไม่หย่อน ; ทั้งที่ตามความจริงแล้ว ทั้งสองฝ่ายก็มีกฎของธรรมชาติ เป็นพระเจ้าด้วยกันทั้งนั้น. มันผิดกันเพียงแต่ที่ฝ่ายหนึ่งเรียกว่าพระเจ้า แต่อีกฝ่ายหนึ่งเรียกว่ากฎของธรรมชาติ หรือกฎทางวิทยาศาสตร์ ไปตามเดิมเท่านั้น. พวกวัตถุนิยม กับพวกวิญญาณนิยม ก็ยังมีพระเจ้าร่วมกันด้วยเหตุนี้, ผิดกันก็แค่เพียงชื่อ, และพวกนักวิทยาศาสตร์สมัยใหม่เจียบ ก็พลอยมีพระเจ้าองค์นี้ ร่วมกันได้ด้วย. ดังนั้นเราอาจแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมทางวิญญาณกันได้แม้ในระหว่างพวกวัตถุนิยม, วิญญาณนิยม, นักวิทยาศาสตร์, นักจิตวิทยา และนักปรัชญาเป็นต้น. ในที่สุดทุกฝ่าย จะมีพระเจ้าร่วมกันเป็นองค์เดียว, แต่ภายใต้ชื่อที่ต่างๆ กันเท่านั้น.

วัฒนธรรมทางวิญญาณอย่างอื่น ๆ ยังมีอีกมากมายหลายแขนง. ตัวอย่างเช่นทุกคนมีปัญหาเรื่อง การบังคับตัวเอง หรือจิตของตัวเองไม่ได้. ถ้าเขาต้องการผลดีในเรื่องนี้แล้ว หนทางอื่นไม่มีดีไปกว่า การแลกเปลี่ยนความรู้อันเกี่ยวกับวิธีการ เพื่อผลอันนี้ ในรูปของวัฒนธรรมทางวิญญาณ อันเป็นของสากล, ดีกว่าในรูปของศาสนา ซึ่งกำลังมีการแตกแยกเกลียดชังกัน หรือถึงกับยกเลิกไปเสียแล้วก็มี.

ฝรั่งหนุ่มๆ ที่ไปเที่ยวที่สวนโมกข์ มีถึง ๘๐% ที่ยืนยันหน้าเฉยตาเฉยว่าตัวเองเป็นผู้ไม่มีศาสนา ด้วยความภาคภูมิใจ. นี่แหละคือข้อที่มนุษย์กำลังไม่รู้จักสิ่งที่เรียกว่าศาสนาหรือพระเจ้า หรือแม้แต่คำว่าธรรม. แต่พอได้รับคำอธิบายเรื่อง ธรรมชาติ, กฎของธรรมชาติ, หน้าที่ตามกฎธรรมชาติ, และผลอันแน่นอนจากการทำหน้าที่นั้นแล้ว เขาก็กลับเป็นผู้ที่พอใจที่จะมีศาสนา หรือพระเจ้า อย่างแท้จริงขึ้นมาทันที. พอใจศึกษาเรื่อง อานาปานสติตามแบบพุทธศาสนาเพื่อผลคือการบังคับจิตใจของตนเองได้ตามปรารถนา. แต่ทางการทุกฝ่าย ไม่นอนุญาติให้เขามีเวลามากพอที่จะอยู่ศึกษาหรือ

หัตถ์ “วัฒนธรรมทางวิญญาณ” แบบนี้ ให้แตกฉานได้, ต้องกลับไปเสีย ก่อนที่จะมีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมทางวิญญาณข้อนี้กันได้อย่างสมบูรณ์.

ถ้ามนุษย์ในโลกนี้ บังคับตัวเองได้, นั่นคือบังคับกิเลสที่เป็นเหตุให้เกลียดขังศาสนา หรือเกลียดขังพระเจ้าได้. เขาเหล่านั้นจะมีศีลธรรม, มีเมตตา กรุณาอันบริสุทธิ์, รักผู้อื่นเท่ากับรักตัวเอง, และมีอะไร ๆ ทุกอย่างตามที่ทางศาสนาต้องการ, วิธีการบังคับตัวเองได้ จึงเป็นวัฒนธรรมทางวิญญาณที่สากลที่สุดสำหรับทุกคนที่อยู่ในโลกที่กำลังมีแต่การเข้ายวนของประติษฐกรรมแผนใหม่ เพื่อความสุขทางเนื้อหนัง และเป็นต้นตอของความเสื่อมศีลธรรม, สงคราม, และอื่น ๆ อีกมาก. แม้ที่สุดแต่ปัญหาอันเนื่องด้วยการเกิดพวกฮิปปี้ขึ้นมาในโลก ก็รวมอยู่ในข้อนี้.

ต้นเงื่อนของวัฒนธรรมทางวิญญาณ สำหรับโลกสมัยนี้ คือปัญหาหรือคำถาม ที่ควรจะต้องขบคว้า : -

ลัทธิอัตถินิยม ทั้งแบบนายทุน และแบบกรรมกร เกิดขึ้นมาในโลกได้อย่างไร ?

ทำอย่างไร คนเราจึงจะรักผู้อื่นเท่ากับรักตัว ?

กรรมกรจะมองเห็นนายทุนเป็นบิดา และนายทุนจะมองเห็นกรรมกรเป็นบุตร ได้โดยวิธีใด ?

ทำไมกรรมกรจึงไม่เชื่อกฎแห่งกรรม และยินดีรับผลกรรมตามที่ตนได้ทำไว้อย่างไร ?

ทำไมนายทุนจึงไม่เชื่อพระเจ้า ในข้อที่ว่า ควรแสวงหาและมีไว้เท่าที่จำเป็น เหลือนอกนั้นใช้ไปในการสงเคราะห์ผู้อื่น เหมือนบิดามารดาสงเคราะห์บุตร ?

ทำอย่างไร ทุกคนในโลกจะรู้สึกได้ว่า ทุกคนเป็นคนๆ เดียวกัน? หรือ
อย่างน้อยก็มาจากบิดามารดาคู่แรกในโลก เช่นอาดัมกับอีฟ คู่เดียวกัน? และ
ปัญหาสุดท้ายว่า :

ทำอย่างไร มนุษย์จะไม่ถูกลวงด้วยซาตานอีกต่อไป? ปัญหาชนิดนี้
เป็นปัญหาที่จะตกกันจริง ๆ, หรือคุยกันเล่น ๆ ก็ได้, แม้ในสนามรบซึ่งกำลังเต็มไปด้วย
ศัลยกรรมอันน่าสะอึกและน่าขยะแขยง. มันจะมีผลเป็นการแลกวัฒนธรรมทางวิญญาณ
ขึ้นมาโดยไม่รู้สึกตัว. การทำเช่นนั้นย่อมดีกว่าการใช้เวลานั้นไป ในการตำกัน ว่าร้าย
ป้ายสีกัน เผยแพร่เรื่องเท็จแทนเรื่องจริงอย่างมีศิลป์, ซึ่งเป็นการทำวิญญาณให้โสโครก
และตกต่ำลงไปอีกเหลือที่จะประมาณได้.

การแลกวัฒนธรรมทางวิญญาณในสมัยนี้ เป็นความจำเป็นอย่างยิ่ง ที่จะต้อง
ทำกันไปพลาง และรบกัณฑ์ไปพลางอย่างการเล่นกีฬา การรบกัณฑ์ขึ้นมา เพราะ
โลกกำลังขาดวัฒนธรรมทางวิญญาณ, และขาดยิ่งขึ้นทุกที. เรามองไม่เห็น
เวลาที่จะหยุด เพราะยิ่งขาดวัฒนธรรมทางวิญญาณ ยิ่งขึ้นไปทุกทีนั่นเอง. แม้จะ
มีเวลาหยุดหรือพักรบสักชนิดหนึ่ง เราก็ใช้เวลานั้นไปเพิ่ม ให้แก่วัฒนธรรม
ทางวัตถุ เสียรำไป. ดังนั้นเราจึงพยายามแลกวัฒนธรรมทางวิญญาณกัน ในขณะ
แห่งการรบเถิด. รบกัณฑ์ไปพลาง ขบคิดปัญหาวัฒนธรรมทางวิญญาณกันไปพลาง.
นั่นเป็นวิธีเดียวเท่านั้น ที่จะทำให้ทุกคน, ไม่ว่าจะเจ้านายขุนหรือกรรมกร, เกิด
ความเห็นแจ้งขึ้นมาได้ว่า เรามีพระเจ้า, และเป็นพระเจ้าองค์เดียวกัน, ทุกคนเป็น
“ลูก” ของพระเจ้าที่แท้จริง, อย่างไม่มีทางที่จะหลีกเลี่ยงได้.

ในพุทธศาสนาเรา มีวัฒนธรรมทางวิญญาณ อยู่ทั่วไปในทุกตัวอักษรแห่ง
พระไตรปิฎก. พระพุทธองค์ตรัสว่าคำสอนหมดทั้งสิ้นที่ได้ทรงสอน สรุปลงได้ในประโยค

สั้นๆ เพียงประโยคเดียวว่า สัพเพ ธมมา นาลํ อภินิเวสยา, แปลว่า **สิ่งทั้งหลาย ทั้งปวง ไม่ควรยึดมั่นว่าเป็นเราหรือของเรา** -(ม.ม. ๑๒/๔๗๐/๔๓๙). จิตที่ปราศจากความยึดมั่นในสิ่งใด นั่นเป็นจิตที่มีวัฒนธรรมทางวิญญาณสูงสุด. การฝึกตนไม่ให้ยึดมั่นในสิ่งใดด้วยความรู้สึกที่เป็นตัวตนหรือของตน (*I or My*) นั่นคือระเบียบวัฒนธรรมทางวิญญาณอันสูงสุด. ผลของการที่จิตไม่ยึดมั่นถือมั่น นั่นคือนิพพาน. นั่นเป็นผลสุดท้ายของวัฒนธรรมทางจิต. **เมื่อไม่มีความรู้สึกที่สำคัญหมายความว่า เป็น “ตัวกู - ของกู”**, ก็หมายความว่า มิได้เป็นโจรปล้นเอาสิ่งใด ๆ ของธรรมชาติหรือของพระเจ้ามาเป็นของตัว. นั่นแหละคือความเป็นสุภาพบุรุษอันสูงสุดตามแบบวัฒนธรรมทางวิญญาณ.

สำหรับสิ่งที่เรียกว่านิพพานนั้น เราควรจะช่วยกันทำให้ชาวต่างชาติหรือต่างศาสนา มีความเข้าใจถูกต้องกันเสียที่ นิพพานนั้นไม่ใช่ความไม่มีอะไร (*nothingness*) หรือ *nihilism*; แต่หมายถึง สภาพที่ปราศจากความทุกข์โดยสิ้นเชิง. เมื่อถือเอาความหมายตามภาษาบาลี ดังที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์มัชฌิมนิกาย (มช. มช. ๑๓/๑๗๖/๑๗๔) แล้ว คำนี้หมายถึง **เย็นเพราะหมดพิษร้อนหรือพิษร้าย**. ถ่านไฟลุกโชนเย็นลงแล้ว ก็เรียกว่ามันนิพพาน. อาหารร้อน ๆ เย็นลงจนรับประทานได้ ก็เรียกว่ามันนิพพาน. น้มนิพพานของวัตถุ. สัตว์เคราะห์จวนที่ได้รับการฝึกอบรมดีจนไม่มีอันตรายใด ๆ แล้ว ก็เรียกว่ามันนิพพาน. มนุษย์หมดกิเลสหรืออารมณ์ร้ายโดยประการทั้งปวงแล้ว เรียกว่านิพพาน. นิพพานไม่ใช่ความตาย หรือความไม่มีอะไร ดังที่เข้าใจกันผิด ๆ; นิพพานเป็นความเย็น หรือสันติ ที่ทุกคนปรารถนา, และควรถูกจัดเป็นยอดสุดของวัฒนธรรมทางวิญญาณของมนุษย์.

พุทธบริษัท มีเรื่องอันเกี่ยวกับนิพพาน ในฐานะเป็นวัฒนธรรมทางวิญญาณ สำหรับทำการแลกเปลี่ยนกับชนพวกอื่น ที่ยังไม่มี ความเข้าใจเรื่องนี้ ในฐานะที่เป็นเรื่อง

อันธรรมชาติ หรือพระเจ้า ได้กำหนดไว้สำหรับมนุษย์ทุกคนที่ต้องการความเต็มเปี่ยมของความเป็นมนุษย์. เรื่องมรรคมืดมัว, เรื่องไตรสิกขา, เรื่องความไม่มีคัมภีร์, เหล่านี้ล้วนแต่รวมอยู่ในเรื่องของนิพพาน. การพัฒนาจิตให้เจริญถึงขั้นนิพพาน คือยอดสุดของวัฒนธรรมที่ปวง, เป็นที่ยอมรับได้ แก่คนทุกคนโดยธรรมชาติ, หากแต่ว่าเขายังไม่เคยได้ยินได้ฟังเรื่องนี้อย่างถูกต้องมาก่อนเท่านั้น และเป็นเรื่องที่ใช้คุยกันได้ แม้ในสนามรบที่กำลังร้อนเป็นไฟและต้องการความเย็น. คอมมิวนิสต์ต้องการความเย็น เสรีประชาธิปไตยก็ต้องการความเย็น อย่างเดียวกัน, แต่แล้วก็เย็นไม่ได้ เพราะยังขาดการแลกเปลี่ยนธรรมทางวิญญาณของตนเอง.

อาตมาขอสรุปความตอนนี้อีกครั้งหนึ่งว่า การแลกธรรมต่อกัน คือการทำ ความเข้าใจอันดีต่อกัน ในระหว่างมนุษย์ผู้ซึ่งมีความเข้าใจผิดต่อพระเจ้า อยู่ด้วยกัน. การแลกธรรมแก่กัน ทำให้รู้ความจริงที่ว่ามนุษย์ทุกคน เป็นของพระเจ้าองค์เดียวกัน. การแลกธรรมต่อกัน ทำให้มนุษย์เข้าถึงพระเจ้าในภาคที่ไม่ใช่ชาตาน, อันจะทำให้สงครามสลายตัวไปในที่สุด เพราะไม่มีชาตานมาลวงให้หลงทำสงคราม อันเป็นการลองศึกกับพระเจ้า จนถูกลงโทษอย่างหนัก อีกต่อไป. เราจงเร่งทำการแลกเปลี่ยนธรรมแก่กันและกัน แม้ในสนามรบเถิด

หน้าที่ขององค์การ พ.ส.ล.

คุณเกิด! องค์การ พ.ส.ล. อุบัติขึ้นในหมู่มนุษย์ผู้อยู่ในดินแดนที่ร่ำรวยด้วยเครื่องเทศ (spice) ดังนั้นแม้จะเป็นองค์การที่ยังมีขนาดเล็ก ก็เล็กอย่างพริกขี้หนู. เราจะต้องทำหน้าที่ของเราให้เต็มได้ตามที่พระพุทธรองค์ทรงประสงค์ในการฝากหน้าที่นั้นไว้กับพวกเรา. เราต้องระลึกถึงพระพุทธรูป ๓ ข้อ ดังที่ได้ยกกล่าวแล้วข้างต้น. บัดนี้ถึง

เวลาแล้ว ที่เราจะต้องทำให้พระพุทธรูปนั้นเป็นหมัน. เสียงนั้นจะต้องก้องก้องอยู่ในหูของเราตลอดเวลา : “ตถาคตเกิดขึ้นในโลก เพื่อประโยชน์แก่โลกทั้งเทวดาและมนุษย์!” “การมีธรรมของตถาคตอยู่ในโลกนั้นคือความสุขของโลก ทั้งเทวดาและมนุษย์!” “เธอทั้งหลายจงจาริกไปประกาศธรรม เพื่อประโยชน์แก่โลก ทั้งเทวดาและมนุษย์!”

พ.ส.ล. มีหน้าที่ ที่จะต้องบอกประเทศคู่สงครามให้ทราบว่า ราคาของเครื่องบินรบอย่างใหญ่เพียงลำเดียวก็พอแล้วสำหรับจะใช้เป็นทุน ทำการโฆษณาให้มนุษย์ ทั้งโลก มีความเข้าใจเรื่องสันติภาพ และมูลเหตุแห่งสงคราม ขอแต่ให้ทำการโฆษณาอย่างถูกวิธีเท่านั้น. เราโฆษณาให้คนยอมตายเป็นแสน ๆ ล้าน ๆ ก็ยังทำได้, ทำไมจะโฆษณาให้เขาหยุดทำการฆ่ากันไม่ได้เล่า? มีผู้กล่าวว่าไอสน์ได้นักคำนวณไว้ว่า ถ้าชายฉกรรจ์ในโลก สูญเสียกำลังงานสำหรับทำการรบไป สัก ๒% เท่านั้น การทำสงครามในโลกจะเป็นไปไม่ได้. ถ้าคำกล่าวนี้จริง มันไม่เป็นการยากเลยที่เราจะกระทำกันในลักษณะที่จะลดกำลังงานนั้นเสียสัก ๒% โดยอำนาจแห่งการเผยแผ่วัฒนธรรมทางศาสนา หรือทางวิญญาณนั่นเอง. แต่มันจะยังคงเป็นสิ่งที่เป็นไปไม่ได้หากว่าเราเผยแผ่ศาสนากันอย่างผิดๆ ไม่ตรงตามที่ธรรมชาติ หรือพระเจ้าต้องประสงค์.

องค์การ พ.ส.ล. จะต้องทำการขยายขอบเขตของพุทธบริษัทออกไป ทั้งโดยคำพูดและโดยความหมาย. สำหรับชื่อนั้น อยากจะขยายออกไปว่า “All Round the World & Every World Fellowship of Buddhists”.

คำว่า “มิตรภาพทั่วโลกของพุทธบริษัท” (World Fellowship of Buddhists) นั้น, คำว่าพุทธบริษัท จะต้องไม่จำกัดอยู่แต่ในวงของสมาชิกผู้ได้รับการจดทะเบียน. คำว่า “พุทธบริษัท” จะต้องเล็งถึงมนุษย์ทุกคนที่มีความเข้าใจ เรื่องธรรม,

ธรรมชาติ, และพระเจ้า อย่างถูกต้อง; เขาจะจดทะเบียนตามกฎหมาย ว่าเป็นคนในศาสนาไหนนั้นไม่สำคัญ, ขอแต่ให้เขาเข้าถึงธรรมในศาสนาของเขา เข้าถึงธรรมชาติในธรรมชาติของธรรมชาติ, อย่างถูกต้องจริง ๆ ก็แล้วกัน. สิ่งทั้งสามนั้นเป็นสิ่งที่เดียวกันโดยเนื้อแท้ ต่างกันแต่สักว่าชื่อ ดังที่ได้วินิจฉัยกันมาแล้วข้างต้น.

ยิ่งกว่านั้นอีก คือ แม้ว่าในเวลา^{นี้} เขายังไม่เข้าถึงธรรม หรือพระเจ้า, แต่เขาอยู่ในลักษณะที่ อาจจะ เข้าถึงได้ ในเมื่อได้รับการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมทางวิญญาณกันเป็นอย่างดีแล้ว, เราก็ต้องถือว่าเขาเป็น พุทธบริษัทด้วยเช่นเดียวกัน, ทั้งที่เขากำลังเป็นคู่สงครามกันอยู่กับเรา ในเวลานี้.

องค์การ พ.ส.ล. ต้องเป็นเจ้าภาพ หรือเจ้าก^{ษ์}เจ้าการจัดการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมทางวิญญาณ ในระดับที่เป็นงานระหว่างชาติ, ระหว่างคู่สงครามหรืองานระดับสากลโลก ดังที่พระพุทธองค์ทรงประสงค์.

พุทธบริษัท, โดยเฉพาะองค์การ พ.ส.ล. มีภาระและหน้าที่ ที่จะต้องทำการพิสูจน์ให้ทุกคนในโลกมองเห็นว่า ธรรม คือสิ่ง ๆ เดียว ที่ทุกคนจำเป็นต้องมี และเป็นสิ่งเดียวที่ช่วยโลกได้ ในฐานะที่เป็นพระเจ้า. ธรรม^{นี้}ไม่เป็นของศาสนาไหน หรือมนุษยชาติพันธุ์ไหน, แต่เป็นของธรรมชาติ, เป็นของพระเจ้าแห่งสากลโลก, เป็นของตัวธรรมเอง. ขอให้เราพยายามกันทุกวิถีทาง เพื่อให้เกิดการ รบกัณฑ์กลาง แลกธรรมกันกลาง มีลักษณะดังที่กล่าวแล้วนั้นเถิด.

อาตมาขอขอบคุณท่านทั้งหลายเป็นอย่างยิ่ง, ปาฐกถา^{นี้} อาจจะเป็นที่น่าเบื่อหน่ายไม่มากนักน้อย เพราะกล่าวถึงธรรม, พระเจ้า, และการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมทางวิญญาณ, อย่างซ้ำ ๆ ซาก มากกว่า ๑๐๐ ครั้งในเวลาเพียงชั่วโมงเดียว, ท่านอุทิศสัจจะทั้งหมดอย่างให้อภัยแก่อาตมา. อาตมาขอจบปาฐกถาลงด้วยความขอบคุณ.

ขอบคุณแก่ท่านทุกคน, สวัสดิ์.

คำยอรรวมบุตร
(เรื่องที่ ๑๙)

อาสาสมัครของพระพุทธเจ้า

บรรยายอบรม สมาชิกอาสาสมัครรักษาดินแดน ซึ่งประชุมอบรมที่ค่ายลูกเสือ

ณ ค่ายธรรมบุตร ไชยา

๑๐ กรกฎาคม ๒๕๑๒

ท่านที่เป็นสมาชิกอาสาสมัครรักษาดินแดน และท่านผู้สนใจในธรรมทั้งหลาย,

โอกาสนี้เป็นโอกาสที่จะทำความเข้าใจแก่ท่านทั้งหลาย บรรดาที่เป็นสมาชิกอาสาสมัคร ฯ เพื่อความเข้าใจอย่างถูกต้อง ในหน้าที่ของตน หรือ เพื่อขจัดความสงสัยบางอย่างบางประการ.

สิ่งแรกที่เราจะนึกถึงก็คือ เราเป็นพุทธบริษัท. หรือแม้จะถือศาสนาอื่นก็ตาม ก็มีความหมายคล้ายกัน คือว่า เป็นผู้ปฏิบัติในพระศาสนา. ที่เกี่ยวกับการฝึกฝนชนิดนี้ มันมีความขัดข้องหรือมีความกลมกลืนกันอย่างไร กับความเป็นพุทธบริษัทของเรา? เราเป็นพุทธบริษัทชนิดที่เปลี่ยนไม่ได้ คือมันมีมาในสายเลือดสายเนื้อของบรรพบุรุษ สืบมาจนถึงเรา, เราเป็นพุทธบริษัทโดยเลือดโดยเนื้อ แล้วก็ยังแถมปฏิบัติตน สมาทานการเป็นพุทธบริษัทยิ่งขึ้นไปอีกอยู่เสมอๆ. เมื่อพูดถึงการป้องกันรักษาดินแดน มันก็

มีความหมายกินความไปถึงการที่ว่า ในบางคราวจะต้องใช้อาวุธ แล้วมันจะมี ปัญหาเกิดขึ้นอย่างไร ?

ในชั้นแรกที่สุด อยากจะพูดให้เข้าใจโดยหลักใหญ่กว้าง ๆ กันเสียก่อนว่า : การใช้อาวุธนั้น มันเพื่อทำร้ายเขาก็ได้อย่างหนึ่ง, การใช้อาวุธนั้นเพื่อป้องกันตัว ก็ได้อีกอย่างหนึ่ง, และการใช้อาวุธนั้นเพื่อป้องกันธรรม หรือพระธรรม หรือ ความเป็นธรรมก็ได้ อีกอย่างหนึ่ง, อย่างน้อยเป็น ๓ อย่างด้วยกัน. ใช้อาวุธทำร้ายเขา ใช้อาวุธป้องกันตัวเอง ใช้อาวุธป้องกันพระธรรม คือความเป็นธรรมในโลกนี้; นี่มัน ยิ่งกว่าตัวเอง ฉะนั้น ๓ อย่างนี้ต่างกันลิบลับ.

ใช้อาวุธทำร้ายเขา นั้นมันก็ต้องเป็นบาป อย่างที่เรา รู้กันที่อยู่แล้ว, ไม่ต้อง อธิบาย.

ใช้อาวุธป้องกันตัวเอง นี้เราถึงถึงการป้องกันตัวเอง; ไม่ได้มุ่งหมาย จะใช้อาวุธไปทำร้ายใคร นี่เป็นสิ่งที่พระพุทธเจ้าท่านอนุญาต และไม่ผิดข้อห้ามในการ ที่ป้องกันตัวเอง แม้จะทำให้ผู้อื่นหรือสัตว์อื่นต้องเสียชีวิตไป.

ยกตัวอย่างง่าย ๆ เช่นว่า ถ้าภิกษุเป็นโรครภัยไข้เจ็บที่จะต้องกินยาบาง ชนิด โดยเฉพาะเช่นยาถ่าย มันก็ต้องถ่ายตัวพยาธิ เช่นไส้เดือนเป็นต้นออกมา มัน ก็ต้องตาย. การกระทำอย่างนี้ใช้เครื่องมือไปในลักษณะอย่างนี้ ไม่ใช่การทำร้ายผู้อื่น เป็นการป้องกันตัวเอง. แม้วินัยที่เกี่ยวกับภิกษุโดยเฉพาะ ถ้าภิกษุถูกรังแกข่มเหงก็ ป้องกันตัวเองได้ตามสมควร, กระทั่งไปขอร้องอารักขาจากเจ้าหน้าที่ฝ่ายบ้านเมือง ซึ่งบางทีก็ทำให้มีคนตายได้เหมือนกัน คือถูกลงโทษถึงตาย.

การกระทำไปเพื่อป้องกันตัวเองโดยบริสุทธิ์ใจนั้น มันคนละเรื่องกับการทำ ร้ายผู้อื่นหรือฆ่าฟันผู้อื่น; เป็นอันว่าในทุกลัทธิศาสนาที่ยอมรับ ว่าการป้องกันตัวเองนั้น

ไม่ใช่สิ่งเดียวกันกับการทำร้ายผู้อื่น. แต่มันอยู่ที่เจตนาบริสุทธิ์หรือไม่บริสุทธิ์ เช่น
 อย่างว่าจะกินยาถ่ายตัวพยาธิด้วยความโกรธแค้น จะทำให้สาสมกับมัน อย่างนั้นมันก็มี
 ความโกรธแค้น มันก็เจ็บด้วยการทำร้ายผู้อื่นเสียแล้ว; แต่ถ้าทำไปด้วยความรู้สึก
 ที่บริสุทธิ์ใจ รู้สึกผืนใจที่จะต้องทำอย่างนี้ มันก็เป็นการป้องกันตัวเองได้ล้วนๆ; มัน
 ก็ต่างกัน.

เรื่องการทำร้ายผู้อื่น กับการป้องกันตัวเองนี้ เป็นคนละอย่าง : อย่าง
 แรกทำให้ชาติศีลปาณาติบาตที่สมาทานไปหยกๆ เมื่อตะกน; แต่อย่างที่สองนี้ไม่เป็น
 เช่นนั้น ไม่ทำให้ชาติศีลข้อนั้น, หรือแม้จะต่างพร้อยไปบ้าง มันก็ไม่ถึงกับชาติศีล;
 แต่ถ้ามีเจตนาบริสุทธิ์จริงๆ แล้ว ก็ไม่มีเรื่องที่จะต้องชาติศีล.

ที่นี้ มาถึงอย่างที ๓ ที่ใช้อาวุธ ป้องกันพระธรรม นี้อาจไม่ค่อยจะได้คิด
 หรือเคยคิดกันนัก; แต่ว่ามีอยู่ในแบบฉบับ และมีอยู่ในข้อเท็จจริงที่ปฏิบัติกันอยู่ด้วย.
 การใช้อาวุธเพื่อป้องกันพระธรรมนั้น มันสูงไป แล้วจะกลายเป็นเรื่องบุญเรื่องกุศลไป.

สิ่งที่เรียกว่าพระธรรมโดยสรุปแล้ว หมายถึงสิ่งที่จะคุ้มครองโลก ให้อยู่เป็น
 ผาสุก. โลกต้องมีความเป็นธรรม ประกอบอยู่ด้วยธรรมจึงจะอยู่เป็นผาสุก. ถ้าเกิด
 มีผู้ใดทำลายพระธรรม ทำลายความเป็นธรรม เหยียบย่ำพระธรรม; ผู้ที่เคารพ
 และบูชาพระธรรม ก็จะต้องต่อสู้และป้องกัน ให้ความเป็นธรรมยังมีอยู่ในโลก,
 ให้พระธรรมยังมีอยู่ในโลก เพื่อคนทั้งโลกจะได้มีที่พึ่ง. เมื่อทำไปด้วยเจตนาที่บริสุทธิ์
 อย่างหนึ่งจริงๆ แล้ว มันกลายเป็นเรื่องได้บุญได้กุศล ในการที่รักษาความเป็นธรรม
 ให้อย่างคงมีอยู่เป็นที่พึ่งของโลก.

ท่านทั้งหลาย ลองคิดว่า ความมุ่งหมายที่เป็นวัตถุประสงค์ ของหน่วย
 อาสาสมัครรักษาดินแดนนี้ ถ้ามีการที่จะต้องใช้อาวุธบ้างแล้ว มันจะเป็นไปในรูปไหน ?

ถ้าท่านเป็นพุทธบริษัทโดยสมบูรณ์แบบ พุทธานภาษาใหม่ๆ ก็ว่า โดยสมบูรณ์แบบ มันก็ต้องเป็นไปในอย่างที่ว่า ๓ คือเพื่อพิทักษ์ความเป็นธรรมของโลกของมนุษย์ทั้งหมด, ไม่ใช่ของเราหรือของพวกเราหรือของใครโดยเฉพาะ. ^๕ เป็นความคิดที่ประกอบด้วย ธรรม เป็นความคิดที่กว้างอย่างที่เรียกว่า ไม่เห็นแก่ตัว. การเห็นแก่ตัวหรือเห็นแก่พวกของตัวนี้ มันยังแคบอยู่บ้าง, หรือแคบอยู่มากในบางกรณี. มันต้องไม่มีความเห็นแก่ตัว หรือพวกของตัว ซึ่งจะเป็เหตุให้เกิดเจตนาที่ไม่บริสุทธิ์ ในการที่จะใช้อำนาจเป็นต้น. ฉะนั้นเราก็มีการเปิดกว้างไปถึงว่า เพื่อความจริง เพื่อความยุติธรรม เพื่อความดี เพื่อความงาม ความถูกต้อง หรือความเป็นธรรมของโลกนี้ จึงมีการต่อสู้และบ้งกัน; ในกรณีที่ต้องใช้อำนาจ ก็ต้องใช้อำนาจ ด้วยการมุ่งหมายที่จะรักษาความเป็นธรรมอันแท้จริงในโลก.

ถ้าคิดอย่างนี้แล้ว มันคุ้มได้หมด. การต่อสู้บ้งกันชีวิตของตัว มันก็กลายเป็นเรื่องเล็กไป, สูญหายหรือถูกกลืนหายไป ในการบ้งกันความเป็นธรรม; บัญญัติทั้งหมด. ไม่ควรจะมีข้อบ้งใจว่า สิ่งนั้นจะนำมาซึ่งบาปซึ่งกรรม หรือว่าอะไรที่มันขัดกันกับความเป็นพุทธบริษัท ในเลือดในเนื้อของเรา. หวังว่าท่านทั้งหลายจะได้คิดถึงข้อนี้เป็นข้อแรก แล้วหมดข้อวิตกกังขาอะไรต่างๆ ซึ่งเป็นเรื่องทางจิตใจ แล้วตั้งหน้าตั้งตาทำให้ดีที่สุด.

จะผดุง “ธรรม” ต้องรู้จัก “ธรรม”

ที่นี้ ก็จะได้พูดถึงธรรมะในฐานะเป็นสิ่งสำคัญที่สุด ที่เราจะต้องช่วยกันผดุงเอาไว้ รักษาเอาไว้ หรือต่อสู้อุปสรรคต่างๆ เพื่อป้องกันเอาไว้. สำหรับสิ่งที่เรียกว่า “ธรรมะ” นี้ก็ยังเข้าใจกันน้อยมาก; เข้าใจแต่ที่ว่าธรรมะคือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า สั้น ๆ ลุ่น ๆ อย่างนี้ มันยังแคบไป. ธรรมะมันมีอะไรมากกว่านั้น แล้วเป็นทุกสิ่งทุกอย่างไปหมดเลย ไม่ได้ยกเว้นอะไร ไม่มีอะไรที่ไม่ใช่ธรรมะ. รูปธรรมนามธรรม^๕

ก็เป็นธรรมะ, ความจริงของธรรมชาติ ที่มีอยู่ในสิ่งเหล่านั้น ก็เป็นธรรมะ, แล้วมันก็ทำให้เกิดหน้าที่ที่เราจะปฏิบัติให้ถูกต้อง ต่อสิ่งเหล่านั้น การปฏิบัตินั้นมันก็คือธรรมะ, แล้วผลที่ได้รับเป็นความสงบสุขอยู่เป็นผาสุก นั่นคือธรรมะด้วยเหมือนกัน.

คำว่าธรรมะมันกว้างถึงอย่างนี้ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งก็หมายถึง หน้าที่ที่มนุษย์จะต้องทำ; ฉะนั้นเมื่อเราทำหน้าที่ควรทำเมื่อไร ก็มีธรรมะ เป็นธรรมะเมื่อนั้น; แม้ที่สุดแต่การป้องกันตัวเองหรือป้องกันธรรมะ ต้องทำให้ใช้อำนาจออกไปอย่างนี้ก็เรียกว่าเป็นธรรมะ อยู่ในการกระทำนั้น.

นี่คำว่าธรรมะมีความหมายกว้างถึงอย่างนี้ จนพูดได้ว่า การทำการงานที่ถูกต้อง ตามหน้าที่ที่ควรจะทำนั้นแหละคือธรรมะ; แล้วมันก็สำคัญอยู่ที่ความเสียสละ ถ้าปราศจากการเสียสละแล้ว มันก็ไม่ใช่ทำหน้าที่ที่ถูกต้อง หรือที่ควรจะทำ. ฉะนั้นการเสียสละนั้นมันก็คือธรรมะ ธรรมะที่แท้จริงมันอยู่ที่การเสียสละ. ลองไม่เสียสละ แม้จะมีความรู้ความเข้าใจอย่างไร แล้วเกิดไม่เสียสละเท่านั้น มันก็ไม่มีธรรมะขึ้นมาได้, หรือไม่มีการปฏิบัติหรือการกระทำอะไรได้. นี่เราจะต้องมองให้เห็นว่าเรากำลังกระทำอยู่นั้นมันเป็นธรรมะ, และเป็นได้อย่างไร?

การปฏิบัติที่ถูกต้องนั้นแหละ คือตัวธรรมะอย่างยิ่ง. การศึกษาเล่าเรียนก็เป็นธรรมะเหมือนกัน แต่ยังไม่สำเร็จประโยชน์; มันต้องมีการปฏิบัติที่ถูกต้องแล้วจึงมีธรรมะเกิดเป็นประโยชน์ขึ้นมา นั่นก็เป็นผล; ก็เป็นธรรมะในฐานะที่เป็นผล. ฉะนั้น เราจะต้องมีธรรมะอยู่ที่เนื้อตัวของเรา คือการปฏิบัติหน้าที่ที่ถูกต้อง; ไม่ใช่เพียงแต่เข้าสวดมนต์ หรือไม่ใช่เพียงแต่ท่องอะไรได้; หรือแม้ที่สุดแต่จะไปบวชชี บวชเณร บวชพระอะไรก็ตาม มันยังไม่สำคัญเท่า ที่ว่าจะต้องมีการประพฤติกระทำ

ที่ถูกต้อง อยู่ที่เนื้อที่ตัว นั่นคือธรรมะ. แล้วมันจึงเป็นอันเดียวกันกับการทำงาน ; ถ้าเราทำงานที่ควรกระทำให้ถูกต้อง นั่นก็คือการปฏิบัติธรรมะ ธรรมะคือภาระงาน การงานคือธรรมะ.

ท่านอาจจะไม่เคยคิดในข้อนี้ เพราะว่าอาจจะไม่เคยได้รับการแนะนำสั่งสอนอย่างนี้ จึงถึงกับเข้าใจไปว่ามันคนละอย่างกันเสีย ว่าทำงานทำมาหากินนั้นไม่ใช่ธรรมะ, ธรรมะต้องไปที่วัด ต้องไปรับศีลต้องไปฟังเทศน์. เอาธรรมะไว้ที่วัด เอาตัวเองไว้ที่บ้าน อยู่กับภาระงาน ; ^๕นี่เป็นคนที่ว่ายังไม่เลื่อมตา ยังไม่เลื่อมหูเลื่อมตา ต่อสิ่งที่เรียกว่าธรรมะ.

ถ้ารู้จักธรรมะจริง จะรู้จักธรรมะที่หมอบอยู่ท่าภาระงาน ที่ทำหน้าที่อย่างถูกต้อง ; เพราะธรรมะมันมีหลายชั้น มีหลายระดับ ถูกต้องน้อยก็เป็นธรรมะน้อย, ถูกต้องมากก็เป็นธรรมะมาก. เราหากินให้ถูกต้อง นี่ก็เป็นธรรมะ, เรากินให้ถูกต้องนี่ก็เป็นธรรมะ, เราจะต้องอาบต้องถ่ายต้องปฏิบัติร่างกายให้ถูกต้อง นี่ก็เป็นธรรมะ ; ^๕ไม่ว่าอะไรหมด ถ้าเป็นการกระทำที่ถูกต้องแล้ว เป็นธรรมะอย่างไรก็อย่างหนึ่งไปชั้นนี้ ; มันก็เป็นสิ่งที่มียู่ที่เนื้อที่ตัว ไม่ใช่เอาไว้ที่วัด แล้วเราอยู่ที่บ้าน.

คำว่า “ธรรมะ” นี้ ยังใช้กว้างไปถึงธรรมะฝ่ายที่เป็นบารมีเป็นอกุศลก็มี. อกุศลธรรมนี้ คือธรรมะฝ่ายที่เป็นบารมี, ที่เป็นอกุศลนั้นคือทำผิด ผิดธรรมะ เป็นธรรมะฝ่ายผิด ; อย่างนี้ไม่ต้องพูดถึงกัน. ธรรมะฝ่ายถูกต้องนั้นคือธรรมะในทันที และได้แก่การทำการงานที่ถูกต้อง ทุกอย่างทุกชนิดไม่ยกเว้นอะไร ; แม้กระทั่ง นั่ง นอน ยืน เดิน อะไรให้ถูกต้อง ต้องพูดจาให้ถูกต้อง, จะต้องคบหาสมาคมให้ถูกต้อง, แม้แต่จะต้องเลี้ยงเปิด เลี้ยงไก่ เลี้ยงหมูให้ถูกต้อง ; ทำทุกอย่างให้มันถูกต้องมันก็เป็นธรรมะไปหมด.

ขอให้รู้จักธรรมะที่เนื้อที่ตัวกันอย่างนี้ แล้วขยายออกไปถึงที่มันเกี่ยวกับผู้อื่น แล้วขยายออกไปที่มันเกี่ยวกับทั้งโลก หมดทั้งโลก หรือทุก ๆ โลก, ถ้ามันมีหลาย ๆ โลก; เป็นความถูกต้องของทั้งหมด นี้คือธรรมะ. ในเรื่อง กิน อยู่ พุทจา กระทำ กิณิก อะไรก็ตาม ถ้ามีธรรมะเมื่อไร มันก็มีประโยชน์ขึ้นมาทันที.

อย่างแรกมันทำให้ชีวิตมันมีค่ามีราคา, ธรรมะนั้นมันช่วยให้ชีวิตของคน ๆ หนึ่ง มีค่ามีราคาขึ้นมา, มีความหมายอย่างถูกต้องขึ้นมา, เป็นมนุษย์ที่ถูกต้องขึ้นมา; แล้วมันทำให้เป็นบุคคลที่มีที่พึ่ง. ถ้าไม่มีธรรมะแล้ว แม้มันจะเป็นคนเหมือน ๆ บุคคลอื่น แต่มันไม่มีที่พึ่ง. ถ้ามีธรรมะ ก็กลายเป็นคนที่มีที่พึ่ง. บางคนอาจจะเถียงว่ามีเงินให้เยอะเยอะเข้าไว้ แล้วมันก็มีที่พึ่ง. ที่พึ่งอย่างนั้นมันเป็นเรื่องของเด็กอมมือของคนฉลาด แล้วก็ไม่ใช่จริงด้วย; มันพึ่งได้แต่ในบางอย่าง แล้วเป็นส่วนน้อย. แล้วบางที่ความมั่งคั่งเงินนั้นแหละ จะทำให้ไม่มีธรรมะเสียเลยก็ได้. ที่พึ่งที่แท้จริงมันคือธรรมะ.

ความมีธรรมะ คือมีความคอยช่วยเหลือ; ธรรมะจะเป็นที่พึ่งให้แก่เราได้ก็เพราะเรามีความดีที่ตัว; เจ้านายเขาจึงรักจึงเอ็นดูเรา. และการที่เราจะหาเงินที่ดีที่บริสุทธิ์มาได้ ก็ต้องเพราะธรรมะ เพราะประพฤติธรรมะ; แม้จะไปขโมยเขามา ก็เป็นธรรมะ เป็นบาปกรรม เป็นอกุศล เป็นอกุศลธรรม. แต่เราไม่พูดถึงการกระทำชนิดนั้น. การที่เราจะหาเงินมาช่วยเหลืง ก็เพราะธรรมะนั้นเอง เพราะการกระทำไปอย่างถูกต้อง เหลือไหลไคลย้อยนั้นก็เป็นการประพฤติธรรมะ ใต้เงินมาเป็นเงินบริสุทธิ์เงินก็ยังได้มาจากธรรมะ; ถ้าเงินนั้นพึ่งได้ ก็หมายความว่าธรรมะนั้นเป็นที่พึ่ง.

เราจะต้องมองให้เห็นว่า ธรรมะอย่างเดียวเป็นทั้งหมด เป็นตัวเราและเป็นที่พึ่งของเรา. ธรรมะอยู่ที่เนื้อที่ตัวที่กายวาจาใจของเรา แล้วก็เป็นที่พึ่งให้แก่เรา; ฉะนั้น เราจะต้องสนใจสิ่งนี้ให้มากเป็นพิเศษ และเราจะต้องเสียสละเพื่อสิ่งนี้; แม้เรา

จะต้องเสียชีวิตไป เราก็ตีเสียสละได้เพื่อให้สิ่งหนึ่งอยู่. ฉะนั้น ถ้าท่านจะเป็นสมาชิกอาสาสมัครรักษาดินแดนหรืออะไรก็ตาม ต้องมีความแน่ใจที่ว่า : แม้ชีวิตก็สละได้เพื่อความถูกต้องยังอยู่ เพื่อความเป็นธรรมยังอยู่; นัตถุธรรมะอยู่ที่นั่น.

เอาละทีนี้เรามองต่อไปถึงข้อที่ว่า : ธรรมะนั้นเป็นของเฉพาะคน ประพฤติแทนกันไม่ได้; ธรรมจึงเป็นที่พึงเฉพาะคน ๆ อย่างที่เรียกว่า พึ่งตัวเอง. ในพุทธศาสนานี้ยืนยันการพึ่งตัวเอง มีตนเองเป็นที่พึ่ง; แต่แล้วพระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า *ที่ว่ามีตนเองเป็นที่พึ่งนั้น คือมีธรรมะเป็นที่พึ่ง.* หมายความว่า *คนต้องปฏิบัติธรรมะ* คนจึงจะเป็นที่พึ่งแก่ตนเอง; หมายความว่า พึ่งตนกับพึ่งธรรมะนั้นเป็นของอันเดียวกัน, มีธรรมะเป็นที่พึ่งกับมีตนเองเป็นที่พึ่งนั้น เป็นของอย่างเดียวกัน, เป็นคำพูดคำเดียวกัน. ท่านต้องประกอบด้วยธรรมะ ท่านจึงจะเป็นที่พึ่งแก่ตนได้. พระพุทธเจ้าท่านจึงตรัสควไปเสียทีเดียวว่า : *อดุดทักปา อดุดสรณชา ธมฺมทักปา ธมฺมสรณชา - มีตนเป็นที่พึ่ง มีตนเป็นสรณะ มีธรรมะเป็นที่พึ่ง มีธรรมะเป็นสรณะ;* เป็นเรื่องเดียวกัน และใจความของมันก็อยู่ที่การประพฤติหรือกระทำที่ถูกต้องตามหน้าที่ของตน.

ขอให้มองเห็นให้ชัดเจนไปว่า การทำหน้าที่ของคนให้ถูกต้องนั้นแหละคือการปฏิบัติธรรมะ, เป็นธรรมะอยู่ที่นั่น. เคยวันท่านมองเห็นหรือเปล่า ว่า การที่เสียสละทำหน้าที่อาสาสมัครรักษาดินแดนนี้ มันเป็นการทำหน้าที่ที่ถูกต้องหรือไม่? ถ้าจะว่ากันแล้ว มันเป็นหน้าที่ที่ถูกต้อง ๑๐๐ เปอร์เซ็นต์ ตรงที่ว่า เราเสียสละทุกอย่างเตรียมพร้อมที่จะเสียสละทุกอย่าง และพอถึงเวลาที่จะเสียสละทุกอย่างจริงด้วย เพื่อความมีอยู่แห่งธรรมะ, นัตถุหน้าที่ที่ถูกต้อง เป็นปฏิบัติธรรมะอยู่ในตัว. การกระทำนั้นมันเพื่อหน้าที่ แล้วก็เพื่อธรรมะด้วย. การกระทำหน้าที่ที่ถูกต้องนี้ มันทำไปเพื่อหน้าที่ด้วย, แล้วก็เพื่อธรรมะด้วย. อย่ากลั่มองไปในแง่ว่าเพื่อตัวกูหรือเพื่อตัวเรา;

ถ้าเพื่อตัวกูเพื่อตัวเราขึ้นมาแล้ว มันไม่ใช่ธรรมะขึ้นมาทันที เป็นไม่ใช่ธรรมะขึ้นมาทันที. มันต้องเพื่อธรรมะ หน้าที่ต้องเพื่อธรรมะ; ถ้าเพื่อตัวเราแล้ว ไม่เท่าไรก็จะเกิดความเห็นแก่ตัว, แล้วก็จะเจออกนอกทาง ไปเป็นเห็นแก่ตัว.

คำพูดที่แยกออกจากกันคราวหนึ่ง ก็คือ เรื่อง“ทำงานเพื่องาน” กับ “ทำงานเพื่อเงิน” จำคำคู่นี้ไว้เปรียบเทียบ แล้วก็ช่วยให้ไม่ลืม จะช่วยให้ไม่พินเสีย.

ทำงานเพื่องานนั้นอย่างหนึ่ง, ทำงานเพื่อเงินนั้นอีกอย่างหนึ่ง. ทำงานเพื่อเงินนั้นมันเพื่อตัว เพื่อเห็นแก่ตัว; ผลอนิคเดียวก็ทำทุจริต. แต่ถ้าทำงานเพื่องาน ทำหน้าที่เพื่อหน้าที่ละก็ ไม่มีทางที่จะทุจริตได้; เพราะว่าหน้าที่มันตายตัว หน้าที่มันมีอยู่อย่างนี้ ๆ เราก็ต้องทำ; มันก็ไม่มีทางจะผลอ เจออกไปนอกทาง จนกลายเป็นทุจริต.

เราทำหน้าที่เพื่อหน้าที่ อย่าทำหน้าที่เพื่อตัวกู; จะต้องทำหน้าที่เพื่อหน้าที่. ถ้าทำหน้าที่เพื่อหน้าที่ คือทำหน้าที่เพื่อธรรมะ, นีคือทำงานเพื่องาน. อย่างเป็นสมาชิกอาสาสมัครนี้ ทำหน้าที่เพื่อหน้าที่, เพื่อหน้าที่ก็เพื่อธรรมะ; กลายเป็นบริจาคหมด. ตัวเราก็บริจาคหมดเลย ไม่มีอะไรเหลือไว้เป็นของเรา : อุทิศให้แก่หน้าที่ อุทิศให้แก่ธรรมะหมด ตั้งแต่เวลานี้ด้วยความมุ่งหมายอย่างนี้: แล้วพอถึงเวลาเข้าจริงก็ทำอย่างนั้นจริงๆ ด้วย. นีอย่างนี้หน้าที่เพื่อหน้าที่ หน้าที่บริสุทธิ์ หน้าที่เพื่อธรรมะ ไม่ใช่ทำงานเพื่อตัวกู.

ทำงานเพื่อตัวกูมันเพื่อเงิน หรือแม้แต่เพื่อชื่อเสียงก็ตามเถอะ; ถ้ามันเพื่อตัวกูแล้ว ระวังให้ดี มันจะย้อนมากัดเอาเข้าวันใดวันหนึ่ง : คือมันจะเกิดเป็นพิษร้ายขึ้นมา ในวันใดวันหนึ่ง จะทำให้คนนั้นนอนไม่หลับ กระทั่งวิกลจริต เป็นบ้าตายไปก็ได้. ดูไปเถอะคนในโลก ในบ้านเรานี่แหละ; คนไหนที่มันกำลังเป็นโรค

เส้นประสาท กำลังเป็นโรคจิต หรือเป็นบ้า หรือตายไปเลยนี่ เป็นคนทำอะไรเพื่อตัวกู ทั้งนั้นแหละ. ทำอะไรเพื่อตัวกู, ทำอะไรเพื่อตัวกู, หนักเข้า – หนักเข้า – หนักเข้ามันมีคไปหมด; มันล้วนแต่ความวิตกกังวล ความหวาดกลัว ความระแวง ความอะไร, นานเข้าหลาย ๆ ปี ก็เป็นโรคเส้นประสาท แล้วก็เข้าตาย; นี่ถ้าทำงานเพื่อตัวกู มันเป็นอย่างนี้.

แต่ถ้าทำงานเพื่อความถูกต้อง หรือหน้าที่เพื่อหน้าที่แล้ว ไม่มีทางที่จะเป็นอย่างนี้ จะนอนหลับสบาย ใจคอมันปกติ แล้วก็ทำไปได้จนตาย ไม่ต้องเป็นโรคเส้นประสาท. นี่ธรรมะคุ้มครองให้ได้ถึงอย่างนี้; ฉะนั้น ขอให้ทุกคนทำงานเพื่อธรรมะ ชีวิตนี้จะมีค่า, แล้วชีวิตนี้จะมีที่พึ่ง. เรียกว่าทำงานเพื่องาน ทำหน้าที่เพื่อหน้าที่; แล้วนั่นแหละคือเพื่อธรรมะ. ปฏิบัติหน้าที่อย่างถูกต้องเพื่อธรรมะ แล้วให้มองเห็นชัดว่าธรรมะเหนือเครื่องคุ้มครอง; ไม่มีอะไรยิ่งไปกว่าธรรมะ.

พึงมีธรรม เป็นเครื่องคุ้มครอง

ธรรมะเป็นทั้งหมดในการคุ้มครอง : คุ้มครองเราก็ตาม, คุ้มครองประเทศชาติของเราก็ตาม, คุ้มครองโลกทั้งโลกก็ตาม; มีแต่ธรรมะเท่านั้น. พอผิดธรรมะเมื่อไร มันก็จะเกิดสิ่งที่ตรงกันข้าม : คือไม่มีการคุ้มครอง แล้วก็จะทำผิด แล้วก็จะมีบาป แล้วก็จะต้องมีความทุกข์ ไม่มีอะไรคุ้มครอง. ถ้าธรรมะคุ้มครอง ไม่มีบาป ไม่มีทุกข์.

สมมติว่าท่านต้องยิงปืนออกไป ยิงข้าศึกหรือศัตรู ถ้าไม่มีธรรมะ ท่านก็เป็นผู้ร้ายฆ่าคน และมีบาป แล้วจะต้องตกนรก; แต่ถ้าว่ามีธรรมะคุ้มครอง คือว่ามีจิตใจประกอบอยู่ด้วยธรรมะ ยิงปืนสั้นโกออกไปนี้ เพื่อคุ้มครองให้โลกนี้มีธรรมอย่างนี้ ก็ไม่มีบาป ก็ไม่ต้องตกนรก; เพราะไม่มีเจตนาที่จะฆ่าใคร มีแต่จะคุ้มครอง

โลกนี้ให้ยังคงมีธรรมะ. นี่เห็นได้ว่าธรรมะนี้คุ้มครองคนให้ไม่ต้องเป็นบาป เพราะยังป็น
ออกไป. ไม่มีอะไรแล้วที่สำคัญยิ่งไปกว่าธรรมะ แล้วไม่มีอะไรที่จะเป็นที่พึ่งแก่เราได้
นอกจากธรรมะอย่างเดียว; ฉะนั้น จงฝากเนื้อฝากตัวไว้กับธรรมะ ด้วยการทำเนื้อทำตัว
ทำชีวิตของเราทั้งหมดนี้ ให้ประกอบอยู่ด้วยธรรมะ ทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ
แล้วธรรมะก็คุ้มครอง ไม่ต้องมีความทุกข์ แม้จะต้องตายก็หัวเราะได้.

สมาชิกอาสาสมัครคนไหน มีใจจริง เสียสละจริง อุทิศชีวิตเพื่อธรรมะจริง
พอถูกยิงจะต้องตาย จะหัวเราะได้, ไม่ร้องครางด้วยความซ้ซลาค, ไม่ร้องคราง
ด้วยความเสียตายอะไร; ธรรมะช่วยได้ดังอย่างนี้. ฉะนั้น เราจะต้องรู้หน้าที่
หรือความมุ่งหมายของหน้าที่ของเราในการเป็นสมาชิกนี้ ว่าเพื่อจะคุ้มครองความเป็น
ธรรมของโลก. เราทำทุกอย่างเพื่อให้โลกนี้มีธรรมะคุ้มครองอยู่ ให้ความเป็นธรรม
เหลืออยู่ในโลก. เรายอมสละชีวิตของเราที่คนก็ได้ ทั้งหมดก็ได้ ทั้งหมดก็ได้ เพื่อ
ความมีอยู่ของธรรมะในโลกนี้. ถ้าเราทำถูกวิธี มันก็ไม่ต้องถึงกับเสียชีวิตเสียสละ
ชีวิตอะไร ถ้าทำถูกวิธีก็ธรรมะเกิดขึ้น แล้วธรรมะก็คุ้มครองเอง.

เดี๋ยวนี้โลกอยู่ในฐานะที่ต้องมีธรรมะมากขึ้นทุกที มิฉะนั้นมันจะวินาศ จะ
วอดวายไป ด้วยการทำลายล้างกัน. อาตมาจึงบอกเขาว่า รมกันไปพลาจ แลกธรรมะ
กันไปพลาจเถอะ แล้วก็ปลอดภัย. ที่เขากำลังรบกันอยู่ในโลกเวลานี้ ใกล้เคียง ๆ
จะเอาระเบิดปรมาณูหรืออะไรโยนใส่กันอยู่แล้วนี่; ระวังให้ดี มันกำลังจะวินาศ.
ฉะนั้น แม้รบกันไปพลาจ แต่ต้องแลกเปลี่ยนธรรมะกันไปพลาจ ในระหว่างศาสนา
ในระหว่างบุคคล; ไม่เท่าไร ธรรมะนั้นจะคุ้มครอง ไม่ให้โยนลูกระเบิดนี้ใส่กัน
เป็นต้น. เพราะว่าศาสนาทุกศาสนา จะสอนเรื่องความเป็นคน ๆ เดียวกันทั้งหมดในโลก
คือให้มีความรักเหมือนกับคน ๆ เดียวกันทั้งโลก ทุกศาสนาสอนอย่างนี้.

ถ้าใครเข้าใจเป็นอย่างอื่น ก็เข้าใจเสียใหม่ว่า ทุกศาสนานี้สอนอย่างนี้. ที่เราไปได้ยินมาผิด ๆ ว่าศาสนาบางศาสนาสอนให้ฆ่าพวกอื่นนั้น มันไม่จริง; มันมีเหตุผลอย่างอื่น มีการกระทำอย่างอื่น. หัวใจของศาสนาทุกศาสนา ต้องการให้คนหมดความเห็นแก่ตัว; เมื่อหมดความเห็นแก่ตัวแล้ว ก็ไม่ทำอันตรายใคร ก็อยู่กันเป็นผาสุกได้.

ที่นี้ เราทำให้โลกนี้มีธรรมเป็นเครื่องคุ้มครอง แล้วก็เพื่อทำลายความเห็นแก่ตัว. ธรรมจะคุ้มครองเราได้ ก็ต่อเมื่อเราประพฤติธรรมะ ในลักษณะที่ทำลายความเห็นแก่ตัว. หน้าที่อาสาสมัคร ของเรานี้ มันจะต้องเพื่อทำลายความเห็นแก่ตัวด้วยเหมือนกัน. ทำลายความเห็นแก่ตัวนี้เราจะยกหูให้ เป็น ๒ อย่างก็ได้ : สมมติว่าเราต้องรบ และการรบของเราเพื่อทำลายความเห็นแก่ตัว.

อันแรก มันเพื่อทำลายความเห็นแก่ตัวเราเอง ไม่ยอมเสียสละเพื่อธรรมะอยู่ในโลก หรือว่าซี้ซาลาคหรือว่าวิ่งหนีอะไรก็ตาม มันเรื่องเห็นแก่ตัว, เห็นแก่ตัวเราเอง. นี่เราเป็นผู้เสียสละไม่เห็นแก่ตัว ทำลายความเห็นแก่ตัวของเรา เราจึงรบ.

อันที่สอง ทำลายความเห็นแก่ตัวของฝ่ายศัตรู คนที่เป็นศัตรูของเรานี้ มันเป็นผู้ที่มีความเห็นแก่ตัว มันจึงเอาประโยชน์ของตนข้างเดียว แล้วจึงมาเบียดเบียนคนอื่น; ฉะนั้น เราจะฆ่าความเห็นแก่ตัวของเขา. อย่าไปคิดมุ่งฆ่าร่างกายชีวิตของเขา เรามุ่งหมายจะฆ่าหรือจะทำลายความเห็นแก่ตัวของมัน ของศัตรู. อย่าว่าแต่ความเห็นแก่ตัวของศัตรูเลย แม้แต่ความเห็นแก่ตัวของเราเอง เราก็ต้องฆ่า. เราจะต้องทำลายหรือฆ่า ความเห็นแก่ตัว ทั้งของเราและของฝ่ายศัตรู. ฉะนั้น การรบจึงกลายเป็นบุญเป็นกุศลไป เป็นการทำลายความเห็นแก่ตัว ที่เป็นข้าศึกศัตรูของมนุษย์ เป็นที่รวมแห่งกิเลสทั้งหมด.

ข้อนี้ต้องช่วยจำไว้ด้วยว่า **ความเห็นแก่ตัว** อย่างเดียวกันแหละ ทำให้เกิด **ความโลภ** ทำให้เกิด**ความโกรธ** ทำให้เกิด**ความหลง** ทำให้เกิดอะไรอีกหลายอย่าง บรรดาที่เป็นกิเลส, กิเลสมีหลายสิบชื่อ หลายร้อยชื่อ กิเลสทุกชนิดมาจาก**ความเห็นแก่ตัว** ดังนี้ : **เห็นแก่ตัว จึงโลภ, เห็นแก่ตัว จึงไม่ยอม. ไม่ยอม จึงโกรธ, เห็นแก่ตัวมันก็โง่หลงไปได้ต่าง ๆ นานา.** นึกกิเลสทั้งหมดมาสรุปรวมอยู่ที่**ความเห็นแก่ตัว** เราจะต้องทำลาย**ความเห็นแก่ตัว** ฆ่า**ความเห็นแก่ตัว** ทั้งของเราเอง และ ทั้งของผู้อื่น.

อาสาสมัครของพระพุทธเจ้า

ถ้าเราทำได้อย่างนี้ เรากลายเป็นอาสาสมัครของพระพุทธเจ้า. ฟังดูให้ดี; **นำขันหรือไม่นำขัน ? แทนที่จะเป็นหน่วยสมาชิกอาสาสมัครของประเทศไทยนี้ กลายเป็นของพระพุทธเจ้าไปเลย; เพราะพระพุทธเจ้าท่านต้องประสงค์ให้ทำอย่างนั้น ให้ทุกคนทำลายความเห็นแก่ตัว.** นี่เมื่อเราทำหน้าที่ของเรา เพื่อคุ้มครองความเป็นธรรมในโลก และเพื่อทำลาย**ความเห็นแก่ตัว**ทุกชนิดทุกฝ่าย แล้วมันก็เป็นบุญเป็นกุศลเท่านั้น ; ไม่ใช่เป็นเรื่องฆ่าคน ^๕ ไม่ใช่เป็นเรื่องบาปกรรม; แต่กลายเป็นการทำบุญอย่างยิ่ง, ทำบุญอย่างยิ่ง ยิ่งกว่าที่ทำ ๆ กันอยู่เดี๋ยวนี้. การที่ทำบุญกันอยู่เดี๋ยวนี้ เสียสละเงินห้าบาท สิบบาท ร้อยบาท พันบาท หมื่นบาทอะไรก็ตาม ยังเป็นของขี้ปะติ๋วไปเลย; ถ้าเอาไปเทียบกับกับ**ความที่เราเสียสละชีวิต เสียสละชีวิตทั้งหมด เพื่อความคงอยู่แห่งพระธรรม** หรือเพื่อจะทำลายกิเลสของเราเองนี้.

เราเสียสละชีวิตนะมันมากกว่าเสียสละเงินสักร้อยสักพันสักหมื่น; ฉะนั้นขอให้ประพฤติปฏิบัติธรรมะในลักษณะนี้ให้ถูกต้อง มันกลายเป็นทำบุญกุศลมหาศาล; หรือยิ่งกว่านั้นจะเป็นปัจจัยเพื่อ มรรค ผล นิพพาน ไปโดยตรง; เพราะว่าเป็นการทำลาย**ความเห็นแก่ตัว** ทำลาย**โลภะ โทสะ โมหะ.** สักโอกาสหนึ่งก็จะหมดกิเลส

โดยประการทั้งปวง; हमคอย่างนี้เราก้เป็นอาสาสมัครของพระพุทธเจ้า อย่างไม่รู้จักสิ้นสุด.

ท่านจงรู้จักพระพุทธเจ้าว่าเป็นอย่างไรให้ถูกต้อง พระพุทธเจ้าท่านเป็นทั้งหมดของการเสียสละเพื่อผู้อื่น, พระพุทธเจ้าองค์เดียวเป็นทั้งหมดของการเสียสละทุกชนิดเพื่อผู้อื่น. ไปอ่านดูเรื่องของพระพุทธเจ้าเถอะ ในชาติก่อน ๆ โนนกัตี ในชาติปัจจุบัน ชาติสุดท้ายกัตี ที่เป็นพระพุทธเจ้านักัตี มีแต่ความเสียสละ; การเป็นพระพุทธเจ้านั้นเป็นเพื่อผู้อื่น. ถ้าส่วนตัวท่านนั้นเป็นเพียงพระอรหันต์กัพอ นิพพานแล้วกับทุกข้ไปเลย เป็นเพียงพระอรหันต์กัพอ, ไม่จำเป็นจะต้องเหนื่อยยากลำบากให้เป็นพระพุทธเจ้าขึ้นมา. นถ้าเป็นพระพุทธเจ้ากัต้องเป็นเพื่อผู้อื่น เพื่อช่วยผู้อื่นเพื่อช่วยโลก เพื่อช่วยสัตว์ทั้งปวง จึงกลายเป็นการเสียสละมหาศาล. ที่นี้ ถ้าเราจะเป็น สาวกของพระพุทธเจ้าจริง เรากัต้องทำอย่างท่าน คือการเสียสละ, กัคือการทำลายความเห็นแก่ตัว มีการเสียสละตามแบบฉบับที่พระพุทธเจ้าท่านเป็น.

นี้ถ้าใครยังอยากจะเป็นพุทธบริษัท ยัง เป็นสาวกของพระพุทธเจ้าอยู่ละก็ ต้องพร้อมที่จะเสียสละเพื่อผู้อื่น; มิฉะนั้นก็จะเป็นแต่ปาก, เป็นแต่ปากกว่า ไม่เป็นจริง; ปากว่า พุทธิ สรรณิ คจฺฉามิ, เมื่อตะกนัก็ว่า แล้วก็ว่าแต่ปากไม่รู้กัร้อยครั้งมาแล้วกัได้; ถ้าใจไม่เป็นจริง ก็เป็นได้แต่ปาก. ถ้าจะให้ใจเป็นจริงแล้วกัต้องแนใจกันตลอดเวลา ในการที่จะทำตามพระพุทธเจ้า. พระพุทธเจ้าท่านทำอย่างไร เราต้องทำอย่างนั้น; ท่านเสียสละหมด ไม่มีอะไรเหลือเพื่อผู้อื่น เรากัต้องทำอย่างนั้นด้วยเหมือนกัน. เพราะฉะนั้น อุดมคติของอาสาสมัครนั เป็นอุดมคติอย่างเดียวกันกับของพระพุทธเจ้า; แม้วานัหนักหรือปริมาณจะไม่เท่ากัน แต่มีความมุ่งหมายอย่างเดียวกัน หรือจะมีคุณสมบัติอย่างเดียวกัน นี้เราจึงจะเป็นสาวกของพระพุทธเจ้าได้ด้วยเหตุนี้.

เมื่อเป็นเช่นนี้ ก็ขอให้มองดูให้คิดว่า เรื่องนั้นมันไม่ใช่เรื่องเล็กเสียแล้ว ไม่ใช่เรื่องเอาเวลาว่าง ๆ มาทำหน้าที่อาสาสมัคร นอกนั้นก็อยู่กับลูกกับเมีย แล้วก็ทำนา ทำไร่ทำมาหากินไปตามเคย, เอาเวลาว่างนิด ๆ หน่อย ๆ มาทำหน้าที่อาสาสมัคร; อย่างนี้เป็น การเข้าใจผิด และไม่รู้จักว่าอะไรเป็นอะไร.

ถ้าเข้าใจถูกต้องจะต้องเข้าใจว่า ที่ทำมาหากินทำไร่ทำนา หาลูกหาเมียไว้ให้พร้อมนั้น ก็เพื่อให้เรามีเวลามีกำลังที่จะเสียสละเพื่อผู้อื่น. ทุกอย่างนั้นช่วยให้เรามีชีวิตอยู่ได้; แล้วถามว่ามีชีวิตอยู่นเพื่ออะไร? ก็ต้องมีชีวิตอยู่เพื่อพระธรรมเพื่อความถูกต้อง และเราจะสละทั้งหมดคนเพื่อสิ่งนั้น. แล้วกลายเป็นว่าทั้งหมดนั้นกลายเป็นของสำหรับจะอุทิศบูชาคุณของพระธรรม, หรือทำตามอย่างพระพุทธเจ้าไปเลย. ถ้าอย่างนั้นเราก็เป็นสาวกของพระพุทธเจ้าที่ดีที่สุด ที่ถูกต้องที่สุด ที่สมบูรณ์ที่สุด แล้วก็ไม่ต้องตาย, ยังมีอะไรกินอยู่เหมือนที่อยู่นี้ ยังทำนา ทำไร่ ยังทำอะไรเหมือนที่ทำอยู่นี้, แล้วก็กินมีใช้ ยังสะดวกสบายเหมือนที่อยู่นี้, เพียงแต่เราเข้าใจให้ถูกต้องว่า ทั้งหมดนี้เพื่อสิ่งทีประเสริฐที่สุดอย่างเดียว คือพระธรรมที่จะอยู่คุ้มครองโลกไม่ให้ล่มจม.

เราทุกคนอุทิศทั้งหมด ที่เป็นทรัพย์สินสมบัติของเรา เพื่อความมีอยู่แห่งพระธรรม, บุตรภรรยาสามี ที่ดินเรือกสวนไร่นา วัวควายช้างม้า เกียรติยศชื่อเสียง อะไรทั้งหมดนี้มีไว้เพื่ออุทิศให้แก่พระธรรม, เพื่อให้พระธรรมยังคงมีอยู่ในโลก. ฉะนั้น การเป็นสมาชิกอาสาสมัครของเราไม่ใช่งานอดิเรก ไม่ใช่เรื่องสำหรับทำเวลาว่าง หรือเป็นเรื่องปลุกย่อยเล็กน้อย; แต่ว่าเป็นทั้งหมด เป็นชีวิตจิตใจ เป็นดวงวิญญาณทั้งหมด ที่จะตั้งนรชนถวายเพื่อให้ธรรมะอยู่ครองโลกเพื่อคนทั้งโลก. เราก็เลยไม่ต้องทำอะไรก็อย่าง ทำเพียงอย่างเดียวเท่านั้น มันก็ได้หมด, เป็นการกระทำหมด : มีชีวิตอยู่เพื่อเป็นธรรม เพื่อผดุงเอาไว้ซึ่งพระธรรมอยู่เป็นที่พึ่งของโลก.

เราเป็นสัตว์ที่มีชีวิต เราต้องทำมาหากิน, ทำมาหากินคนเดียวลำบาก เราต้องมีลูก มีเมีย, มีเพื่อนมีฝูง มีเครื่องมือเครื่องใช้; แต่แล้วทั้งหมดนั้น ก็เพื่อมีชีวิตอยู่.

เราก็ตาม ลูกเมียของเราก็ตาม เพื่อนฝูงของเราก็ตาม ก็ล้วนแต่เพื่อจะรักษาไว้ซึ่งพระธรรม ที่เป็นร่มโพธิ์ร่มไทรในโลกนี้ ของโลกนี้. เราก็ตีหมค ลูกเมีย เพื่อนฝูงทรัพย์สินสมบัติอะไรของเรา ก็เป็นของตีหมค มีค่าหมค, ตรงตามความมุ่งหมายของพระธรรม, ประกอบอยู่ด้วยพระธรรม; แล้วเราก็มีอะไรตี ยกมือไหว้ตัวเองได้ ว่าไม่เสียที่ที่เกิดมาเป็นมนุษย์และพบพระพุทธศาสนา. คุอะไรมันก็ตีไปหมค : มีเงินมันก็เป็นเงินตี คือใช้สำหรับความถูกต้องความจริง ความเป็นธรรม; มีลูกมีเมีย ก็เป็นเพื่อนที่ดีที่สุด สำหรับมีชีวิตอยู่เพื่อต่อสู้ เพื่อความเป็นธรรม ความถูกต้องในโลกนี้, มีกำลังอะไรก็ตีมา เพื่อความถูกต้องอันนั้น ก็เลยตีหมค; เนื้อตัวของเราก็ตี ความคิดของเราก็ตี คำพูดของเราก็เป็นของตี การกระทำของเราก็เป็นของตี อะไรก็ตีหมค; ก็ยกมือไหว้ตัวเองได้.

ถ้าเราไม่ทำอย่างนี้ มันก็ไม่มีอะไรตี แล้วจะกลายเป็นคนโกหกหลอกลวง โดยที่ปากพูดว่าเป็นพุทธบริษัท พุทธัง สรรณัง กัจจามิ อยู่เสมอ; แต่แล้วจิตใจหรือการกระทำมันไม่เป็น ก็เป็นคนหลอกลวง แล้วก็ไม่มีอะไรตีอยู่ที่เนื้อที่ตัวอะไรก็ไม่ได้ไปหมค มีลูกก็พลอยไม่ได้ มีเมียก็พลอยไม่ได้ มีทรัพย์สินสมบัติก็พลอยไม่ได้ไปหมค; เพราะว่าเราคนเดียวไม่ได้เสียอย่างเดียว ก็เลยไม่มีอะไรตี.

เมื่อจะให้มันเป็นไปในทางประเสริฐที่สุด ในการที่เกิดมาเป็นมนุษย์ แล้วก็ไม่ใช่ออย่างอื่น นอกจากพระธรรม คือการปฏิบัติหน้าที่ เสียสละเพื่อพระธรรม เพื่อพระธรรมมีอยู่ในโลก ซึ่งเป็นอุดมคติของหน่วยอภิปรัชญาของเรา. ขอให้หันมาหาถูกทางนี้ อย่าให้เป็นที่ไปเพื่อฆ่าคน อย่าให้เป็นที่ไปเพื่อป้องกันตัวเองล้วน ๆ แต่ให้เป็นที่ไปเพื่อรักษาไว้ซึ่งพระธรรม ให้คงมีอยู่ในโลก โดยทำดีกันหมด ตักกันทั้งโลก ไม่มี

อะไรที่ไม่ดี. ถ้าว่าทำผิดตรงกันข้าม มันก็ไม่มีอะไรดีจริงเหมือนกัน จนถึงกับว่าไม่มีอะไรให้สุนัขกิน. ขอให้ไปดูภาพเขียนในตึก ที่เรียกกันว่าโรงหนังนั้น มีภาพเขียนเรื่องหนึ่งซึ่งน่าสนใจมาก เรียกว่า “เรื่องไอ้ชาติคน”.

สุนัข ๒ ตัวแม่ลูก เดินทางผ่านป่าช้าจะไปที่แห่งหนึ่ง พบศพเข้าศพหนึ่ง ลูกสุนัขมันอยากจะกินส่วนนั้นส่วนนี้ของศพนั้น แมื่ก็บอกว่ากินไม่ได้ เพราะแม่รู้ว่าคนนั้นเป็นอย่างไร.

จะกินมือของศพ มีอันก็เคยได้ซักสักขโมย เทียวปล้นเทียวโกงต่อหน้าลับหลัง เอาเปรียบคนอื่น เพราะฉะนั้น อย่าไปกินเข้าไป; มือของมนุษย์นี่.

ลูกหมามันว่าจะกินดิน. แม่หมาที่ว่า ดินนั้นมันใช้แต่งไปเป็นทาสของกิเลสตัณหา กระทั่งไปเทียวประทุษร้ายผู้อื่น ไปลักไปขโมยมันก็ใช้ดิน. อย่าไปกินดินของมันเข้า.

ลูกหมามันว่าจะกินหู. แม่หมาที่ว่า หูมันคอยจะฟังแต่เรื่องที่ทำให้เกิดกิเลส เรื่องนินทาคน เรื่องอะไรที่จะทำให้เกิดเรื่องราวเหล่านี้ หูมันคอยจะแส่ฟังแต่อย่างนั้น, อย่ากินเข้าไป.

ลูกหมามันว่าจะกินจมูก. แม่หมาที่ว่าจมูกคนนั้น มันก็ร้นแต่จะไปหาสิ่งที่ทำให้เกิดกิเลส.

ลูกหมาว่าจะกินลูกตา. แม่หมามันก็ค้านว่ากินไม่ได้ เพราะชอบใช้ตาไปในทางที่จะเห็นแก่ตัว.

ลูกหมาว่าจะกินหัวใจเลย. แม่หมาก็คัดค้านครั้งสุดท้ายว่า ไม่ได้เด็ดขาด มนุษย์มันเห็นแก่ตัวจัด มันถึงมานอนตายอยู่ที่นี้.

ลูกสุนัขก็กระสับกระส่ายเต็มที่ หิวก็หิว แล้วมันก็ไม่มื่ออะไรจะกินได้ มันจึงดำ่ว่า “อ้าว! ไ้ช้ชาติคนอย่างนี้เอง” มันก็เลยไป.

นี้ว่าคนทั้งคน คนนั้นนะไม่มีอะไรที่ตจจนสุนัขกินได้; ฉะนั้น เราก็เหมือนกัน ยังไม่คายน้ำระวังให้คิดว่า มันควรจะทลายลงไปในลักษณะที่อะไร ๆ ก็สุนัขกินได้; เพราะว่ามีมือตีนของเราที่ทำแต่สิ่งที่ดี, หูตาจมูกอะไรของเราที่ทำแต่สิ่งที่ดี, จนกระทั่งหัวใจของเราก็ดี มีความเสียสละเพื่ออุคคตามแบบของพระพุทธเจ้า; สุนัขจะกินตรงไหนก็ได้ทั้งนั้นเลย มีอะไร ๆ ดีให้สุนัขกิน. ยิ่งดำ่ว่า “ไ้ช้ชาติมนุษย์” ละก็ยิ่งถูก; เพราะว่ามันดี มันมีจิตใจสูง.

นี้เรียกว่าเราจะต้องรู้จัก อุดมคติสุดขอยอด คือการเสียสละเพื่อผู้อื่นนเสียก่อน, แล้วจึงจะทำอะไร ๆ ของเรานให้ตีหมต เนื้อตัวดี ชีวิตดี ร่างกายดี จิตใจดี อะไร ๆ ดีหมตเลย. ที่อยู่ตรงที่เสียสละเพื่อผู้อื่นตามแบบของพระพุทธเจ้า, บู้ ยา ทายาย แต่โบราณ. น้าภาคภูมิใจที่ว่าเป็นเราน ไม่ใช่บ้านอื่น พุดว่า “งามอยู่ที่ดี คืออยู่ที่ละ พระอยู่ที่จริง นิพพานอยู่ที่ตายเสียแต่ก่อนตาย” นี้ ตายเสร็จแล้วแต่ก่อนตาย. มันต้องกันอยู่ที่ว่า งามอยู่ที่ดี คืออยู่ที่ละ คืออยู่ที่สละ ไม่ใช่ดีอยู่ที่เอา ๆ ๆ แต่ที่ดีอยู่ที่สละไป.

งามอยู่ที่ดี หมายความว่า ซากผีมันทำให้เราไม่ประมาท ไม่เกิดกิเลส ส่วนของสวางงามอย่างอื่น ที่เขาว่าสวางงามกันนั้นนั้น ทำให้เกิดกิเลส; เขาจึงว่างามจริง ๆ มันอยู่ที่ซากผี ตูแล้วเกิดความไม่ประมาท.

แล้วที่ดีอยู่ที่สละที่ละ แล้วพระก็อยู่ที่จริง พุดจริง ทำจริง บวชจริง เรียนจริง ปฏิบัติจริง สอนจริงอะไรเหล่านั้น พระอยู่ที่จริงอย่างนี้.

แล้วนิพพานน้อยที่ตายเสียก่อนตาย ท่านทั้งหลายทุกคนก็ปฏิบัติได้ คือ
 อย่ามีตัวกู อย่าเห็นแก่ตัวกู - ของกู, อย่ามีตัวกูแต่เดี๋ยวนี้. นี่เขาเรียกโดยโวหาร
 อย่างหนึ่งว่า ตายเสร็จแล้วตั้งแต่ก่อนตาย ไม่มีปัญหาของตัวกู ไม่มีความทุกข์เพื่อตัวกูอีก
 ต่อไป. นี่เป็นนิพพานอย่างถูกต้องขึ้นมาทันทีอย่างนั้น.

รวมความแล้ว มันอยู่ที่ไม่เห็นแก่ตัว ไม่มีตัวกู ไม่มีของกู อะไร นั่น
 คือนิพพาน. นิพพานที่แท้จริง เราอาจจะถึงได้เป็นขณะ ๆ : ขณะใดเราทำตาม
 อุดมคติของอสาสัมมัตว์อย่างเคร่งครัดบริจาชีวิตเลือกเนื้อทั้งหมดเลย; เมื่อนั้นเป็น
 นิพพานไปชั่วขณะหนึ่ง คือหมดตัวกู หมดความเห็นแก่ตัวกู - ของกู จนกว่าจิตมันจะ
 กลับมาใหม่ มันก็เป็นปุณฺณไปอีก. แต่ถ้าเราไม่ยอมให้มันกลับ มีแต่ให้ไปข้างหน้า
 เรื่อย ๆ เป็นไม่มีตัวกู ไม่มีของกูอยู่ตลอดเวลา อุทิศกันจริงๆ; อย่างนี้เป็นนิพพาน
 ยึดออกไป ยึดออกไป ๆ จนเป็นนิพพาน สิ้นสุดและเด็ดขาดลงไปได้เหมือนกัน.

เวลานี้ทำกันแต่เพียงว่านิพพานบ่อย ๆ ก็ยังดี ไม่มีตัวกู ไม่มีของกู ไม่เห็น
 แก่ตัวกูให้บ่อย ๆ ก็ยังดี; แล้วอุดมคติของอสาสัมมัตว์ ก็สอนอย่างนี้อยู่แล้ว
 ชวนอย่างนี้อยู่แล้ว บริจาคทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อผู้อื่นเถิด, เพื่อบำบัดความทุกข์
 ของเขา ในยามสงครามก็ดี ในยามสงบก็ดี อะไรก็ดี; ถ้าขึ้นชื่อว่าการเสียสละเพื่อ
 ผู้อื่นแล้ว เป็นทำทั้งหมด. นี่คือการฆ่ากิเลส ฆ่าตัวกู ฆ่าของกู; รมกับข้าศึกศัตรู
 ทรายกาจที่สุดคือกิเลส, แล้วเราก็ก็นับสมาชิกของพระพุทธเจ้า เป็นอสาสัมมัตว์
 ของพระพุทธเจ้า, หรือว่าพวกอื่นก็ ก็เป็นของโลกทั้งโลกไปเลย ไม่ใช่เป็นของเรา
 หรือของพวกเราโดยเฉพาะ.

พึงได้รับ สิ่งที่ดีที่สุด ที่มนุษย์ควรจะได้

นี้อาจมาพูดอย่างนี้ และยืนยันอย่างนี้ ขอให้ไปคิดดูว่าผิดถูกอย่างไร. ผิด
 หรือถูกนี้ต้องเอาประโยชน์แท้จริงเป็นหลัก คือไม่ทำให้ใครเดือดร้อน ทำให้มีค่า

มีคุณค่าสูง ให้ได้ประสบการณ์ที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้ อย่างนั้นแล้วเรียกว่าถูก, ถ้าไม่ใช่อย่างนั้นมันผิด. ความเห็นแก่ตัวนั้นผิด ความไม่เห็นแก่ตัวนั้นถูก. เพราะเหตุอย่างนี้ นี่ถ้าเห็นว่าถูกแล้วก็ช่วยกันทำตาม คือสมัครสมานสามัคคีกลมเกลียวกัน เป็นผู้รับใช้พระพุทธเจ้า ที่ต้องการให้คนทุกคนเสียสละเพื่อธรรมะ เพื่อความไม่เห็นแก่ตัว.

ท่านทั้งหลายจงพอใจในการที่จะรับการอบรม อย่างที่กำลังอบรมอยู่ที่นั่น ซึ่งเป็นกรอบรมให้หมดความเห็นแก่ตัว. ที่มายากล้าปากนั้นเป็นเรื่องเล็กน้อย เรื่องออกๆ ยากๆ เรื่องหนาวๆ ร้อนๆ ทนยุงทนหนาวอะไรก็ตามนี้ มันเป็นเรื่องเล็กน้อย. เราพอใจในการอบรม เพื่อผลอันใหญ่หลวง คือจะได้มีชีวิตจิตใจชนิดที่เรียกว่าเป็นอย่างสูงสุด ได้รับสิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้รับ. สละตัวกู สละของกู ไม่มีความเห็นแก่ตัวกู ไม่มีความเห็นแก่ของกูอยู่ตลอดเวลา. ในขณะที่จิตใจของเราไม่มีความโง่ชนิดนั้นมันย่อมเป็นความฉลาดอยู่เอง. ความเห็นแก่ตัวกูของกูมันเป็นความโง่ ความเข้าใจผิดๆ และเมื่อความโง่นั้นออกไปเสียแล้ว ก็มีความฉลาดอยู่ในตัวเองทันที; ฉะนั้นไม่ต้องกลัวว่า จะทำอะไรไม่ถูก แต่กลับทำอะไรถูกหมดเลย.

ขอให้เอาความเห็นแก่ตัวออกไปเสียเท่านั้น มันจะฉลาดและทำอะไรถูกไปหมดเลย ไม่ต้องมีใครมาสอน ก็ทำถูก; ฉะนั้น เราอุทิศชีวิต อุทิศทุกสิ่งเพื่อความถูกต้อง เพื่อธรรมะหรือเพื่อความถูกต้อง; แล้วยินดีรับการอบรม ชนิดที่มีอุดมคติ มีวัตถุประสงค์เพื่อความถูกต้องอย่างยิ่งชนิดนี้ เพื่อทำลายเสียซึ่งความเห็นแก่ตน ให้ได้มาซึ่งสิ่งสูงสุดที่มนุษย์ควรจะได้รับ อย่างที่ว่ามาแล้ว : คือทั้งเนื้อทั้งตัวประกอบอยู่ด้วยธรรม แล้วทุกคนจะประกอบอยู่ด้วยธรรม แล้วทั้งโลกก็ประกอบอยู่ด้วยธรรม ก็จะมีแต่ความสงบสุข เรื่องก็จบไม่มีอะไรเหลืออยู่อีกแล้ว.

เดี๋ยวนี้เรื่องไม่รู้จักจบ เพราะว่ามันมีแต่ปัญหา มีแต่ความทุกข์ยากลำบาก มีแต่ปัญหาเรื่อยไป; เพราะคนแต่ละคนในโลกนี้ กำลังทำงานเพื่อเงิน ทำงานเพื่อตัวกู-ของกู จนได้รับบราห์มัน เป็นเรื่องถาวร. เขาจะต้องรบกันพลางแล้วก็แล

เปลี่ยนธรรมะกันพลาด จนรู้จักธรรมะแล้ว ก็หยุดรบกันไว้. นี่เราก็ออยู่ในพวกที่จะต่อสู้ เพื่อความเป็นอย่างนี้ แล้วก็เรามีการป้องกันตัวในลักษณะที่ป้องกันพระธรรม; ไม่ใช่เห็นแก่ตัว, แต่เห็นแก่พระธรรม เห็นแก่ความถูกต้อง เห็นแก่เพื่อนสัตว์ เกิดแก่ เจ็บ ตาย ทั้งหลายทั้งปวง ไม่ใช่เห็นแก่ตัวเราคนเดียว.

ถ้าว่าจะเห็นแก่ประเทศไทย มันก็ถูก แต่ยังไม่แคบอยู่ ควรจะเห็นแก่มนุษย์ทั้งหมด ไม่ยกเว้นใคร; นั่นแหละมันจะตรงตามที่พระพุทธเจ้าท่านต้องการ; แล้วเราก็ทำได้ง่าย ๆ โดยที่อุคตมคติตรงกันกับอุคตมคติของอาสาสมัครของเรา. ขอแต่ทำให้ถูก ให้จริง ให้ตรง ให้สมบูรณ์เท่านั้น ให้ถูกต้องและสมบูรณ์เท่านั้น ถูกต้องด้วยแล้วสมบูรณ์ด้วย, ถูกต้องนิดเดียวใช้ไม่ได้, ถูกต้องแล้วต้องสมบูรณ์ด้วย. จะสมบูรณ์มันต้องมาจากการเสียสละ. ถ้ารู้แต่ความถูกต้อง แล้วถูกต้องอยู่แต่ในใจ ไม่มีการเสียสละ อย่างนั้นมันไม่สมบูรณ์. เมื่อเรารู้จริงแล้ว เราต้องเสียสละทำตามนั้น ให้ถูกต้องให้สมบูรณ์ ก็จะเป็นสิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้กันเพียงเท่านั้นเอง.

นี้อาจจะเลยเวลาไปบ้าง ก็เพราะว่านาน ๆ พุดสักครั้งหนึ่ง. ขอสรุปความว่าสิ่งที่เรากำลังทำอยู่นี้ เป็นสิ่งที่ดีที่สุดแล้ว ตรงตาม *spirit* เจตนารมณ์ของพุทธศาสนา ในฐานะที่เราเป็นพุทธบริษัท; เห็นแก่ธรรมะคือเห็นแก่ทั้งหมด แล้วก็ต่อสู้ กระทำเพื่อเห็นแก่ทั้งหมด.

ในคำที่เป็นอุคตมคติสั้น ๆ ว่า “อาสาสมัครรักษาดินแดน” ดินแดนคืออะไร? ดินแดนของใคร? ดินแดนของ ^{๕๕}ธรรมะ ธรรมะของพระธรรม; ไม่มีดินแดนไหนที่จะดีจะจริงเท่าดินแดนของธรรมะ. ที่เป็นดินแดนอะไรอยู่ได้ก็เพราะประกอบอยู่ด้วยธรรม; ปราศจากธรรมะเมื่อใด ก็ไม่มีดินแดนเมื่อนั้น; ฉะนั้น รักษา ^{๕๕}ดินแดนก็คือรักษาธรรมะ ให้ยังคงมีอยู่ในทุกเมืงทรายเมืงกรวดในผืนแผ่นดินไทยนี้.

การบรรยายนี้สมควรแก่เวลา ขอให้ยุติลงด้วยการกล่าวคำว่าสวัสดิ์แก่ท่านทั้งหลายทุกคน.

ค้ายธรรมบุตร
(เรื่องที่ ๒๐)

ต้องพัฒนาจิตใจให้ทันกับพัฒนาวัตถุ

โอวาทปราศรัยแก่ คณะพัฒนากรจ.ว. นราธิวาส ซึ่งมาพักแรมที่ค้ายธรรมบุตร
บรรยายที่ ลานรับแขก สวนโมกขพลาราม อำเภอไชยา

๕ ตุลาคม ๒๕๑๔

ท่านทั้งหลายที่มาถึงที่นี่ ขอให้ลืมมึง - ลืมกู ลืมความเห็นแก่ตัว
เสียให้หมดเลย นั่นแหละเราจึงเป็นสุขขึ้นมาทันที ฉะนั้นจึงให้เรียนความทุกข์
กับเป็นสุข : ว่าที่มันว่างจากความเห็นแก่ตัว นั่นแหละ เข้าใจธรรมะแล้ว,
เป็นธรรมะของธรรมชาติ เป็นธรรมะของทุกศาสนา ของธรรมชาติ. พอ
มีความเห็นแก่ตัวเมื่อไร เมื่อนั้นร้อน มีความโลภบ้าง มีความโกรธบ้าง
มีความหลงบ้าง มันร้อน.

เหมือนกับที่อยู่กันตามปรกตินั้น มันเจอไปด้วยความโลภ ความ
โกรธ ความหลง ไม่มากก็น้อย ไม่นั่นก็นี่; ที่นี้พอมาถึงที่นี่ มันว่างไปที่หนึ่ง
แล้ว ๑๐ นาที ๑๕ นาที ครึ่งชั่วโมงก็ตามมันจะว่าง เพราะธรรมชาติ นี่มันเปลี่ยน
หมด, ทางตา ทางหูอะไร มันเปลี่ยนหมด. ถ้ามาอยู่ที่นี่ มันทำให้จิตใจหยุดความ
เห็นแก่ตัว หยุดโลก หยุดโกรธ หยุดหลงไปพักหนึ่ง; จะเห็นว่า อ้าว! สบายแล้ว

ในเมื่อคนเราไม่เห็นแก่ตัว; ความรู้สึกที่เป็นไปในทางตัวของตัวไม่มี. ขอช่วยทำให้จิตใจเป็นอย่างนั้น. การจะพัฒนาทางจิตใจหมายถึงอย่างนี้ : ทำให้จิตใจสูงขึ้น มา ขนาดว่า ไม่มีความเห็นแก่ตัว มันก็สบาย. เราสบายก่อน แล้วเพื่อนสบายทีหลัง, ผู้นั้นจะมีความสุขสบายก่อน.

เรื่อง “พัฒนา” นั้นมันทำผิดอยู่บางอย่าง คือว่าถ้าพัฒนาวัตถุมากเกินไป จิตใจไปไม่ถึง มันก็เห็นแก่ตัวเหมือนกัน. เห็นแก่ตัวก็จะเท่ากับเห็นแก่ตัว ยิ่งสวย ยิ่งสนุกสนาน ยิ่งเอร็ดอร่อย ก็อย่างยิ่งเห็นแก่ตัว, ก็ยังไม่ค่อยชอบเพื่อน ไม่ชอบคู่แข่งขัน. บางทีเห็นคู่แข่งขันแล้วอิจฉาริษยา; ในโลกกำลังเป็นอย่างนี้ มันจึงรบกันเรื่อย เพราะวัตถุมันเกินไป, จิตใจยังตามไม่ทัน.

เรามุ่งแต่พัฒนาวัตถุกันทั้งโลก จิตใจก็ตามไม่ทัน; ศาสนากำลังจะเป็นหมัน ทุกศาสนา กำลังจะเป็นหมัน มนุษย์ก็ร้อนเป็นไฟ เรียกว่าตกนรกเสียแล้ว เพราะมันร้อน. เราจะต้องพัฒนาจิตใจให้ทันกับพัฒนาวัตถุ; ความสูงทางจิตใจช่วยควบคุมวัตถุไม่ให้เป็นของร้อน. พวกฝรั่งพัฒนาแต่วัตถุ จึงร้อน : ร้อนด้วยความรู้ โลภ ร้อนด้วยความโกรธ ร้อนด้วยความหลง; เพราะหลงไหลในเรื่องความเจริญของวัตถุ จนไม่รู้อะไรเป็นอะไรไปหมด, จนไม่ชอบพระเจ้ากันแล้ว เกลียศพระเจ้ากันเสียหมด; แล้งว่าพระเจ้าตายแล้ว ไม่ต้องสนใจ. นี้เรียกว่าหมดไปในทางจิตใจ.

ถึงประเทศเราก็เหมือนกัน กำลังจะตามพวกฝรั่ง. ต้องระวังให้ดี; อย่าพัฒนาวัตถุขึ้นมาให้เป็นพิษให้เข็ดคอคตัวเอง. พัฒนาให้มากเท่าไรก็ได้ไม่ห้าม พระพุทธเจ้าก็ไม่ห้าม ศาสนาไหนก็ไม่ห้าม เรื่องทำความเจริญ; แต่ต้องอย่าให้มันกลายเป็นพิษขึ้นมา. ที่นี้เราจึงคิดกันว่า ถ้าอย่างน้อยเราจะรับอาสาสักส่วนหนึ่ง คือ ต้องพัฒนาทางจิตใจ แขนงหนึ่งเท่านั้น; ที่นี้ก็เลยปรับทุก ๆ อย่างให้มันได้ความรู้

ทางจิตใจ. **ชั้นสำคัญ** ที่สำคัญที่สุดก็อย่างที่บอกแล้วคือ : พอเข้ามาถึงก็ให้มันหยุด, หยุด เย็น สงบ ว่าง; แล้วให้ศึกษาจากความรู้สึกรู้สึกที่ว่างนั้น. ถ้าอยู่บ้านมันไม่ว่าง ไม่หยุด มันแล้วจึงจะเย็น. ศึกษาอย่างนี้ เดียวมันก็พบ **ธรรมชาติคือความไม่เห็นแก่ตัว**; พอไม่เห็นแก่ตัวก็ธรรมะมีแล้ว, พอเห็นแก่ตัวธรรมะก็กระเด็นไป.

พูดอีกที่หนึ่งว่า : พอเราไม่เห็นแก่ตัว พระเจ้าก็อยู่กับเรา. พอเราเห็นแก่ตัว พระเจ้าก็เปิดไปไหนก็ไม่รู้. หลักเกณฑ์อันนี้มันเป็นแก่ทุกคนทั้งโลก ทุกศาสนาด้วย; ควรพยายามทำจิตใจให้มีพระเจ้าให้มีธรรมะ ความสงบเย็นก็จะอยู่ด้วยเรื่อยไป จะทำการงานสนุกด้วย. ถ้าเห็นแก่ตัว มันไม่ยอมทำงาน. หากความจนบังคับ มันก็ทำอย่างตกรอก. เราไม่ยอมทำแต่ความจนบังคับให้ทำ จิตใจมันฝันว่ามันกระพืดกระพืด มันก็เหมือนตกรอก, ตกรอกตลอดวันตลอดคืนไม่รู้รู้สึกสนุกเลย.

มันต้องปรับจิตใจให้เหมาะสม ชนิดที่ว่าให้ทางจิตใจจะได้รับผลสงบสบายอยู่ตลอดเวลา แล้วมือเท้ามันก็ทำงาน ทำงาน ๆ ๆ แต่ที่ควรทำ; แล้วเราต้องถือหลักศาสนา ว่าพอดี เกินไม่ได้; เกินทุนก็ไม่ได้ เกินกำลังสติปัญญาก็ไม่ได้ เกินอะไรก็ไม่ได้ทั้งนั้น ต้องพอดี. ถ้าไม่พอดี มันไม่ไ้พัฒนา, พัฒนาที่พัฒนาเพื่อ. ที่จะให้เจริญงอกงามน่าพอใจ มันต้องไปสม่าเสมอพอดี อย่าให้ช้า และอย่าให้เร็ว อย่าให้มาก และอย่าให้น้อย; นั่นแหละมันจะก้าวหน้า. ทุกศาสนาสอนอย่างเดียวกัน คือความพอดี. จิตใจไม่พอดี เพราะมันไปโลกจัดเสียบ้าง ไปอะไรเสียบ้าง มันไม่พอดี. ถ้าใจมันก็เสียใจ มันไม่พอดี. เราจะต้องอยู่ในสภาพที่พอดีให้จิตใจพัฒนา, แล้ววัตถุก็พัฒนาตาม.

พวกเราฝ่ายตะวันออกนี่, เราถือว่าพวกเราอยู่ที่โลก ตะวันออก คือเอเชีย ฝ่ายเอเชียที่ตะวันออกทั้งหมด มันรอดตัวมาได้เพราะความเจริญทางจิตใจ ทั้ง

๓๐๐๐ ปี. พูกว่า ๓๐๐๐ ปี นี้ไม่เกินความจริง คนฝ่ายนี้มีความเจริญทางจิตใจมาราว ๓๐๐๐ ปี. พระพุทธเจ้าก็ ๒๕๐๐ ปี ก่อนพระพุทธเจ้าก็เริ่มเจริญกันบ้างแล้ว. ความเจริญของพวกทางตะวันออกนี่คือความเจริญทางจิตใจ, ความสว่างไสวทางวิญญาณ ; ไม่ใช่ทางวัตถุ, และก็ไม่ใช่ทางจิตง่าย ๆ ล้วน ๆ แต่เป็นทางวิญญาณ ทางส่วนลึก ๆ. มีจิตสว่างไสวแจ่มแจ้งว่าเกิดมาทำอะไร, และต้องทำอะไร. เวลานี้พวกฝรั่งเรียนกันจะตายอยู่แล้ว เขายังไม่รู้ว่าจะทำอะไร ? นำหัว เวียนจบแล้วเขาทำอะไรกันบ้าง ? ก็ทำได้แต่สิ่งบ้า ๆ บอ ๆ เสียมากกว่าจะทำสิ่งที่ เป็นประโยชน์ เพราะไม่รู้ว่าจะเกิดมาทำอะไร นี่แหละ.

ฝ่ายบ้านเราที่มีความเจริญสูง รู้ว่าเกิดมาทำไม, จะต้องทำอะไร, ตั้งไว้เป็นธรรมเนียมประเพณีดี ไม่ค่อยจะมีความเคียดแค้น ; ถึงแม้ว่าจะไม่ทรูหรา ไม่ฟุ้งเฟ้อมันก็ไม่เคียดแค้น. นี่เอาแต่พอดี การพอดีนั้นแหละดี. ถ้าวัตถุมันเกินแล้ว คนเห็นแก่ตัว, คนเห็นแก่ตัวแล้ว ต้องลักต้องขโมย ต้องจี้ต้องปล้น ต้องเบียดเบียนผู้อื่น เพราะจิตใจไม่สูงพอ ; แม้เป็นคนรวย ยิ่งรวยก็ยิ่งหยาบแก่ผู้อื่น เพราะจิตใจไม่สูงพอ ยิ่งรวยจะยิ่งยากแก่คนอื่น.

ขอให้ทุกคนสังเกตไว้สักข้อว่า การงานของเราในหน้าที่ราชการหรือหน้าที่ส่วนตัวก็ตาม มันดำเนินไปไม่ได้ดี เป็นอุปสรรคข้อเคี้ยวคือ ทุกคนมักจะเห็นแก่ตัว. ทุกคนที่เราจะต้องไปปฏิบัติต่อหรือปฏิบัติด้วย ไปเห็นแก่ตัวเสีย. แม้ที่สุดแต่ความขบถร้ายมันก็เห็นแก่ตัว ความโง่ก็มาจากความเห็นแก่ตัว : อยากรจะพักผ่อน ไม่อยากรจะศึกษา ไม่อยากรจะดิ้นรน เพราะเห็นแก่ตัวแบบโง่ ความเห็นแก่ตัวแบบโลก แบบโกรธก็ยังมี. จะต้องแก้ไขให้มันหมดความโง่ ความโลภ ความโกรธ ความหลง แล้วคนก็จะสมควรเอง สมควรทำดี ทำประโยชน์แก่ตัวนั้นแหละ. ที่ต้องบังคับให้ทำประโยชน์แก่ตัว นี้คือขิมันนำหัว พุทตรง ๆ ก็ว่ามัน

บ้างก็ ๑, ต้องให้คนอื่นมานั่งบังคับให้ทำประโยชน์แก่ตัว นี่มันบ้างก็ ๑. นั่นคือความที่ยังโง่อยู่.

ถ้าเราทำให้เขาฉลาด เขาจะยินดีขึ้นทันที, ทำประโยชน์แก่ตัวควยยินดี; ไม่ต้องมาบังคับให้ทำนั่นทำนี่. เมื่อเขาโง่, แม้แต่จะช่วยกันทำสาธารณประโยชน์อะไรสักอย่าง ก็เกียจจน, จะให้รัฐบาลทำทำเดียว, ทั้ง ๆ ตัวเองอยากจะพักผ่อน, มันก็ไม่ถูก; มันต้องช่วยกัน ทุกคนถือว่าเกิดมาร่วมกันทำโลกนี้ให้งดงาม. ถ้าทุกคนเข้าใจว่าเราทุกคนเกิดมาช่วยกันทำโลกนี้ให้งดงาม มันก็ง่ายขึ้น; นี่มันเกิดมาเป็นตัวกู-ตัวมี, ตัวกู-ตัวมี เสียนั่นแหละ. คิดดูให้ดี บางทีการพัฒนาบางอย่างไปเพิ่มความเห็นแก่ตัวเข้าก็มี. อย่าลืม, จะทำอะไรก็ทำเถอะ จะเตือนไว้อย่าเห็นแก่ตัว ต้องเตือนไว้เสมอ. นั่นแหละคือมาร คือพญามาร, ความเห็นแก่ตัวของมนุษย์นั่นแหละคือ พญามาร; ตามใจพวกไหนก็ตามเถอะ.

พวกฝรั่งเจริญทางวัตถุล้วน แต่ทางจิตใจเสื่อมหมด, พวกฝรั่งล้มตัวทำให้โลกเดือดร้อน. คอยดูเถอะ, เจริญทางวัตถุ โดยไม่มีความเจริญทางจิตใจ จะทำให้โลกเดือดร้อน. พอยู่อุตสาหกรรมเห็นแก่ตัว แก่ส่วนตัวมากขึ้นๆ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่มีไม่พอ; หาเงินไว้ให้มาก ไว้เพื่อความสบายส่วนตัว มันไม่ได้คิดถึงการช่วยเพื่อนมนุษย์.

การพัฒนาด้วยเจตนาไม่บริสุทธิ์ ย่อมไม่ประเสริฐ เป็นภัยแก่โลกอย่างยิ่ง. ความเจริญทางเครื่องจักร ทางเทคโนโลยี ทางวัตถุ นั่นแหละ. ถ้าเป็นมากเข้าๆ ละก็ คนอื่นเดือดร้อน. ไปรวยอยู่ ๒-๓ คน ไม่กี่คน แล้วก็คนนั้นไม่เห็นแก่ผู้อื่น โลกจะไม่เดือดร้อนไหนไหวหรือ? ประโยชน์ในโลกนี้ย่อมมีจำกัด; ถ้าคนส่วนน้อยเอาไปไว้เสียหมด แล้วคนที่เหลือเหล่านั้นจะต้องเดือดร้อน ก็เลยเป็นการจำเป็น

ที่ทำให้เกิดลัทธิแย้งซึ่งกันเช่นคอมมิวนิสต์ เป็นต้น มันจะเกิดขึ้นเอง, เกิดขึ้นเอง เพราะมนุษย์ทำผิด. ถ้ามนุษย์ทำถูกต้องมาแต่เดิมเหมือนโบราณ ลัทธิอย่างนั้นเกิดขึ้นไม่ได้, มันไม่มีช่องให้เกิด. เคียนมันมีช่องให้เกิด เคียนมันมีการบีบบังคับให้เกิด, ธรรมชาติบังคับไปเอง.

ความเจริญทำให้คนส่วนน้อย มันกอบโกยไว้มาก; คนส่วนใหญ่ก็ต้องต่อสู้ ธรรมชาติมันบังคับเอง. เมื่อก่อนเราไม่มั่งมี – ยากจนใกล้เคียงกับสมัยนี้; โดยส่วนเฉลี่ยแล้วมันต่างกับสมัยนี้มาก ลัทธิพรรคนี้มันยังไม่เกิด. พอจัดการศึกษา เจริญศึกษาพัฒนาการศึกษาเจริญดี คนบางคนมันเกิดเจริญพรวดพราด บางหมู่บางพวกมันก็ กอบโกย; คนนอกนั้นจำนวนมากที่สุดมันก็ต้องต่อสู้ จนเกิดคอมมิวนิสต์, จนพวก ผิดคำในอเมริกาก็ตามใจเถอะ, ต่างทนไม่ไหวทั้งนั้น ก็ต้องลุกขึ้นต่อสู้.

นี่ผลของการพัฒนาไม่สมดุลย์ พัฒนาแต่ในทางวัตถุ; แล้วไปมุ่งให้คน ไม่กี่คน ไปมุ่งให้คนฉลาดหรือมีอำนาจมีอะไร มันก็ต้องต่อสู้. โลกก็ยุ่งกันใหญ่ รบราฆ่าฟันกันไป; ฝ่ายโน้นก็ไม่ยอมให้, ฝ่ายนี้ก็ไมยอม. นี่พูดโดยส่วนใหญ่ การพัฒนาที่ไม่ได้เป็นไปถูกต้องตามกฎธรรมชาติ หรือตามที่พระเจ้าตั้งไว้; ส่วนใหญ่ในทั้งโลกเป็นอย่างไร ในส่วนน้อยก็เป็นอย่างนั้น. ส่วนในหมู่บ้านในครอบครัวนี้ก็เหมือนกัน ถ้าเกิดการพัฒนาไม่สมดุลย์อย่างนี้ก็ต้องยุ่งละ.

เราจะพัฒนาทางวัตถุทางใดก็ได้ แต่อย่าลืมทางจิตใจ มันจึงจะพูดกันรู้เรื่อง; ถ้ามุ่งกันอยู่ ต่างคนต่างเห็นแก่วัตถุ ไม่เท่าไรไม่กี่ปี พูดกันไม่รู้เรื่อง. มึงก็มึงกูก็กู เอาละ, เอาเปรียบกันได้เท่าไรเป็นการดี. ถ้าไม่มีก็ถือว่าฆ่า, ฆ่าเพื่อนมนุษย์กันได้มากเท่าไร ยิ่งดี, ประกาศสงคราม ใครฆ่าเพื่อนได้มากก็เก่ง. ถ้าดีอย่างนี้ ก็ไม่มีความสุข.

ทันทีที่เอาตามาจะพูดได้ มันก็เรื่องธรรมดา รู้พอจะพูดได้ก็เรื่องฝ่ายธรรมะ ฝ่ายศาสนา. ทุกศาสนาก็เหมือนกันคือทำลายความเห็นแก่ตัว. ต้องพยายามศึกษา ธรรมะไว้ด้วย ต้องผสมผสานอยู่ด้วยในทุก ๆ แขนงของการพัฒนา. เมื่อพัฒนาวัตถุ ก็ทำไป; แต่พอมีเวลาว่าง ๕ นาที ๑๐ นาที พูดกันก็พูดถึงเรื่องจิตใจบ้าง. ถ้าไม่ เช่นนั้น มันจะไม่เกิดความสามัคคี ไม่เกิดความเห็นแก่ประเทศชาติ ไม่เห็นแก่เพื่อน มนุษย์; ก็ปล้ำไปเถอะ ยิ่งทำยิ่งเห็นแก่ตัว ๆ, ปล้ำไปเถอะเหมือนพวกฝรั่ง.

พวกฝรั่งเขามีปัญหาไม่สิ้นสุด ยิ่งทำยิ่งเห็นแก่ตัว, ยิ่งเจริญยิ่งเห็นแก่ตัว; จนกว่าฝรั่งจะกลับไปถือศาสนากันใหม่. ฝรั่งถือศาสนาหลากหลายเหมือนกัน ไม่ใช่จะเปลี่ยนไปบับ ๆ จนไม่มีศาสนา. เราจะเปลี่ยนตามฝรั่ง ก็จะต้องรับบาปเหมือน ฝรั่ง; ควรจะรู้สึกตัวไว้ก่อน อย่าให้มากนัก. ให้เห็นว่าความเป็นคนมันอยู่กับ จิตใจ อย่าอยู่กับร่างอย่างเดียว, มีจิตใจเป็นส่วนใหญ่ ร่างกายเป็นส่วนตาม.

ถ้าพัฒนาจิตใจของกันและกันให้ดีแล้ว วัตถุมันก็ติดตาม. พอไม่เห็น แก่ตัว มันก็ทำในทางถูก, พอเห็นแก่ตัวมันก็ทำไปในทางตรงกันข้าม. นี่ทุกคน ควรจะมาประจักษ์ด้วยตัวเองเสียที่ว่า : ความสุขในทางใจ ต้องเรื่องไม่เห็นแก่ตัว, จิตใจหยุดเห็นแก่ตัวเหมือนเมื่อมานั่งอยู่ตรงนี้. เมื่อมีความสุข จะทำการทำงาน ก็สนุก จิตใจก็สบาย แม้อยู่ในกลางไร่ กลางนา ทำงานในออฟฟิศ จิตใจก็สบาย; ไม่กลัตกลุ้มด้วยความหม่นหมองเห็นแก่ตัว จะเป็นโรคเส้นประสาทกันหมดทั้งประเทศ.

การศึกษาก็มีแต่ทางวัตถุ ในเวลานี้ จะเป็นบ้านกันใหญ่, เด็กนักเรียนวัยรุ่น เปลี่ยนแปลงอย่างพรวดพรากอย่างไม่น่าเชื่อ ปีโน้นกับปีนี้ ต่างกันมาก. เด็ก วัยรุ่นต้องมีปัญหาในอนาคตกันใกล้; เพราะโรงเรียนสอนแต่เรื่องวัตถุอย่างเดียว รู้ หนังสือหนังหาปัญหาเฉลี่ยจลลาคเพื่อกอบโกยวัตถุอย่างเดียว. เรื่องธรรมะสอนนิดเดียว

สอนกันแต่ปาก สอนอะไรไม่รู้; พอนักเรียนรุ่นนี้ออกมา คอยดูเถอะ, คณะ พัฒนารับได้หรือไม่ได้ก็คอยดูเถอะ.

นักเรียนวัยรุ่นที่ไปกันไกลแล้วนี้ จะมีแต่เรื่องพูดกันไม่รู้เรื่องยิ่งขึ้น. นั้นแหละต้นตอมันอยู่ที่การศึกษา การศึกษากำลังผิด และไม่มีใครมอง. การศึกษากำลังตามกันฝรั่ง ทำให้เด็กฟุ้งเพื่อทุกที่ เรียนเสร็จเป็นฮิปปี อย่างศักดิ์เพื่อเห็น แก้ว ไม่ต้องเห็นแก้วอื่น ขู่ว่าวัดดูแล้วเห็นแก้ว. เด็กของเรากำลังตามฝรั่ง, ก็ตามเลยเถิดไปอีกเล่า, ปัญหายิ่งจะมีมาก. การแก้ไขการพัฒนานี้ข้างหน้าจะมีมาก. ถ้าช่วยกันได้ให้ช่วยกันเถอะ แต่เนิ่น ๆ ไว้สักนิด. เด็ก ๆ ของเราให้อยู่ในโอวาทของเรา พยายามทำให้ดี, อย่าปล่อยให้ไปตามหลังพวกสมัยใหม่ พวกฝรั่งเขานำแต่ทางวัตถุ คำนเคี้ยว.

สำหรับอนาคตเราจะพูดกันได้ ในฐานะปรึกษาหารือกัน ในฐานะว่าเป็นผู้พัฒนาด้วยกัน แต่คนละแขนง. เราอยู่ในโลกเป็นผู้ร่วมพัฒนาด้วยกัน แต่ทัศนคติที่จะรับเอาแขนงที่เกี่ยวกับจิตใจในส่วนลึก ให้ทุกคนได้ยินได้ฟังได้อ่าน เพื่อให้รู้ไว้ว่านั่นเป็นจุดหัวใจ. ถ้าอันนี้แล้วอันอื่นจะเลวหมด, ยิ่งรวยยิ่งบ้า; ถ้าจิตใจดี ถึงรวยก็ไม่บ้า, ถึงไม่รวยก็ไม่บ้า, แต่จะทำให้พอดี. กระทรวงพัฒนาการก็พัฒนาแต่วัตถุไม่เห็นมีพัฒนาการทางจิตใจสักเปอร์เซ็นต์เดียว. ทางโรงเรียนจะสอนกันทางจิตใจ ค้วย ก็เหลว; โรงเรียนสมัยนี้ที่สอนทางจิตใจ ไม่มีเสียแล้ว. นี้ก็หมดแล้ว กระทรวงศึกษาก็ไปหมด.

เมื่อก่อนว่ามีกระทรวงวัฒนธรรม ก็เหลว; ไม่เท่าไรก็เป็นเรื่องทางวัตถุ, แล้วก็เหลวเพื่อไปเลย. การพัฒนาทางจิตใจยังไม่มี ยังขาดอย่างน่าหวาดเสียว อย่างน่าอันตราย. ขอให้รู้ไว้ก็แล้วกัน; แล้วต่อไปมันจะสร้างปัญหายุ่งยากเลวทรามจน

แก้ไขไม่ไหว.   **อย่าว่าแต่พัฒนาให้เจริญเลย**   **แก้ไขความยุ่งยากก็ไม่ไหว,**
แก้ไขความเป็นอันธพาล   **ความเบียดเบียนก็ไม่ไหว.**

เมื่อสมัยที่อาตมายังเป็นเด็ก ๆ ยังทันเห็น   จำได้แม่นยำ   มันผัดกันลิบกับ
สมัยนี้ทุกอย่าง.   เด็ก ๆ นั้นแหละ   เด็กสมัยนี้กับสมัยโน้นผัดกันลิบ;   เด็กสมัยโน้น
เห็นคนแก่ไหว้,   เด็กสมัยนี้เห็นคนแก่อาจจะถกท้ายล้อ,   บางทีเดินกระทบไหล่;
มันต่างกันลิบ.   สมัยโน้นเจ้าของบ้านนอนบนแคร่ใต้ถุนเรือน   ไม่มีฝา   ไม่มีอะไร
นอนสบายตลอดคืน   เฝ้าวัว   เฝ้าควาย   อยู่ข้างวัวข้างควายใต้ตลอดคืน.   สมัยนั้นนอน ๆ
มันยังตายเลย,   เอาควายไปเลย,   มันต่างกันอย่างนี้.   จะพัฒนาไปทำไหนลองคิดดู.
เมื่อก่อนเรานอนสบาย   นอนบนแคร่ใต้ถุนเรือน   ลมพัดเย็นสบาย   จนสว่าง,   วัวควาย
ก็ล่ำมัววัง ๆ   ไม่ต้องใส่คอก   สมัยนี้ทำอย่างนั้นไม่ได้   นอนอย่างนั้นมันยังตาย.   มันมี
การจ้องเวรกันมาก   ตามแต่มันจะเอา,   มันจะเอาโดยไม่มีความเป็นธรรม   นั่นแหละ
มีมากชั้น.   ยิ่งเจ้าของตายแล้วเอาสมบัติไป   นี่คือผลแห่งการทำผิดในทางพัฒนา
ทางจิตใจ   เสียเวลา ๔๐-๕๐ ปี   จึงเป็นถึงขนาดนี้.

ที่ประเทศอเมริกาเห็นหนังสือพิมพ์เขียนว่า   มีคดีอนาจารทางเพศ   วินาที
ละ ๗ ราย   หรืออย่างไร;   ไม่น่าเชื่อเลย   ที่ทำให้จิตใจมันเลววินาทีละ ๗ ราย
มากเกินไป,   นาทีละ ๗ ราย   ก็ยังไม่ไหวแล้ว   ทนไม่ไหวแล้ว   อย่าว่าเป็นวินาทีเลย;
หนังสือพิมพ์ลงอย่างนั้น.   นี่แหละคุณผลของการศึกษาสมัยใหม่   เราอย่าไปตามมันเลย.
คดีอื่นไม่นับนะ   อาชญากรรมประเภทอื่นไม่นับ   นี่ประเภทอนาจารทางเพศ   นับตั้งแต่
จุกคร่า   เล็ก ๆ น้อย ๆ จนถึงร้ายแรง.   นั่นแหละไปตามพวกฝรั่งละได้มาเป็นเครื่องจักร
มันต้องเอาไปโยนทะเลเสียนั่น,   ที่ผลิตได้เห็นควรจะต้องเอาไปโยนทะเลเสีย;   เพราะมัน
ผลิตอาวุธมาฆ่ากันเล่น   ฆ่ากันทีละหมื่นละแสน.   นี่แหละคือค่าที่คืนมันรวยมากและอยู่
ด้วยความหวาดกลัว   คนร่ำรวยอยู่ด้วยความหวาดกลัวอันอนไม่หลับสนิท   เป็นโรค
เส้นประสาทตลอดเวลา.   พัฒนากันแบบไหนนี่โลกเรา ?

นี่มาพูดกันเรื่องจิตใจ เรื่องวัตถุรู้กันอยู่แล้ว “ไม่เอามะพร้าวมาขายสวน”, พูดแต่เรื่องจิตใจที่ไม่เคยนึกไม่เคยคิด. ขอให้คิดกันบ้าง ที่เราจะพัฒนากันแขนงไหน ก็ตามแต่; ทำอย่างไรก็อย่าลืมว่า ต้องมีการพัฒนาทางจิตใจนี่แหละ; นอกนั้นก็เหลวเปล่า เหนื่อยเปล่า. เพราะช่วยกันทำให้โลกนี้ไม่น่าอยู่ ไม่น่าอยู่มากขึ้น. คุณในกรุงเทพฯ เอง ก็ดูอะรายงานข่าวต่างๆ ในกรุงเทพฯ เป็นอย่างไร สถิติขึ้นทุกทีๆ; นี่คือการไม่พัฒนาทางจิตใจ. พัฒนาทางจิตใจจะเป็นโดยบังเอิญเสียมาก เหลือตามประเพณีบ้าง; นั่นไม่ใช่เป็นการพัฒนา. การที่ปล่อยเป็นไปตามประเพณี หรือเพียงแต่รักษาประเพณีไว้^{นี้} ไม่เรียกว่าการพัฒนา; พัฒนาต้องมากับต้องคิด^{นี้} ต้องก้าวหน้า^{นี้}.

เอาละที่^{นี้} เดินไปเที่ยววัดสักรอบ ภูเขา^{นี้}อยู่กลางวัด พระอยู่องค์ละหลัง ๖๑ องค์ ทั้งหมดอยู่คนละหลัง ^{ที่}บ้าน^{นี้}อุบาสิกาเป็นแถว ไปทางบ่า ^{นี้}คิดต่อโรงครัว โรงฉันอยู่ฝ่ายนั้น. เดินไป ถ้าดูเป็น สิ่งต่างๆ จัดไว้ในรูปมีความหมาย. ตรงโน้น กุสระใหญ่ มีมะพร้าวอยู่กลางสระต้นหนึ่ง เรียกว่า นิพพานอยู่กลางวิภวสังสาร. “มะพร้าวนาฬิกา^{นี้} กลางทะเล^{นี้}ผิง” เป็นภาพให้คิด, สามารถจะมีความสุขไม่ทุกข์ อยู่ในท่ามกลางของความทุกข์.

โลก^{นี้}มัน^{นี้}เป็นความทุกข์มากขึ้น เราต้องอยู่แก่^{นี้} อยู่เป็น^{นี้} จึงอยู่ได้ท่ามกลางความทุกข์โดยไม่ต้องเป็นทุกข์. ในตึก^{นี้}ก็มีภาพเขียนมาก มีอยู่ภาพหนึ่ง “อยู่ในโลก^{นี้} อยู่ให้เหมือนนกขั้ว^{นี้}ลันงูอยู่ในปากงู” ลันงู อยู่ในปากงู งูก็มีพิษร้าย เช่นงูเห่า; แต่ว่าลันงูไม่ถูกเขี้ยวงู ก็สบายนั่นแหละ. เราเองก็เหมือนกับ อยู่ในโลกที่มันบ้า^{นี้}เข้าทุกที ต้องอยู่ให้^{นี้}เป็น อยู่ให้^{นี้}เป็นอย่างนั้น อย่าไปถูกส่วนที่มันเป็นอันตรายเข้า.

ภาพเขียนก็ดี ภาพอื่นที่ไม่ได้เขียนก็ดี มุ่งหมายจะสอนธรรมะทั้งนั้น ทั้ง บริเวณวัดนี้ จัดก้อนหิน ต้นไม้ อะไรไว้ ก็เพื่อให้เห็นว่า มันสบาย. คน ไม่มี ความสบาย; ธรรมชาติยังดีกว่า ยังสบายกว่า.

ขอให้ถือว่าอาตมาพูดเพียงแง่หนึ่ง ในหลายๆแง่ เฉพาะในส่วนพัฒนาทาง จิตใจ, แล้วค่อยรวมกันเข้ากับพัฒนาทางวัตถุปรับปรุงให้เหมาะสม, ให้ผลก้าวหน้า ทางจิตใจคู่กับทางวัตถุ. ประโยชน์ที่จะได้มากที่สุดก็เท่านี้. ในตีกนั้นไปคู่ให้เข้าใจ ให้มากที่สุด แต่เวลาคงไม่พอ ได้เท่าไรก็เท่านั้นแหละ ไปคู่ให้ดีๆ.

ขอแสดงความยินดี ขอให้มีความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงาน ให้สมตามความ ประสงค์มุ่งหมายทุกทีพาราตริกาลเทอญ.

คายนามบัตร
(เรื่องที่ ๒๑)

อนามบัตรคือการประพฤติธรรม

บรรยาย อบรมคณะพัฒนาอนามบัตร
ที่คายนามบัตร
๒ กรกฎาคม ๒๕๑๒

ท่านผู้สนใจในธรรมทั้งหลาย,

ท่านคงจะมีความฉงนบ้างว่า ในการประชุมอบรมอะไรต่าง ๆ อย่าง
ที่ทำที่นี้ ทำไมจึงต้องมีพระมาพูดเรื่องธรรมะในพุทธศาสนาด้วย. นี่ก็เป็นข้อ
ที่จะต้องทำความเข้าใจกันด้วยเหมือนกัน; หลายครั้งหลายหนมาแล้ว มีการ
ประชุมที่นี้ เพื่ออบรมลูกเสือก็มี ครูก็มี อย่างอื่นก็มี; อาตมาเคยถูกขอร้อง
ให้มาบรรยายธรรมะครั้งหนึ่งเสมอเป็นอันน้อย. บางคนอาจจะคิดไปว่า
เป็นเรื่องเกินความจำเป็น หรือว่าทำเพียงพอเป็นพิธี ให้พิธีมันหรูหราขึ้น
ที่จริงมันควรจะมองกันให้ลึกกว่านั้น. ขอให้พิจารณาไปโดยลำดับๆ.

ทุกอย่าง คือ ธรรมะ

การบรรยายธรรมะนั้น ส่วนใหญ่มีความมุ่งหมายจะให้คนรู้จักใช้ตัวเองในทาง
ที่ถูกต้อง ให้ถูกต้องแล้วให้สมบูรณ์ด้วย. คนที่ไม่รู้ธรรมะย่อมไม่รู้ทุกอย่าง หรือยอม

มีอุปสรรคเกิดขึ้นทุกอย่าง เพราะว่าทุกอย่างมันคือธรรมะ. ท่านอาจจะแปลกหูในคำพูดที่ว่า ทุกอย่างคือธรรมะ. ถ้าแปลกหูก็ฟังไว้ หรือฟังไปเรื่อยๆ ว่าไม่มีอะไรที่ไม่ใช่ธรรมะ เพราะว่าคำๆ นี้เป็นคำที่ประหลาดที่สุดในภาษาบาลี ไม่มีอะไรที่ไม่ใช่ธรรมะที่ ชั่ว ผิด ถูก รูปธรรม นามธรรม อะไรก็ตาม ล้วนแต่เรียกว่าเป็นธรรมชนิดหนึ่งทั้งนั้น เพราะฉะนั้น เราจะต้องรู้จักธรรมะในแง่ที่สมบูรณ์ ซึ่งจะได้ว่ากันต่อไป.

สำหรับการพัฒนานั้น สิ่งที่เราเรียกว่า การพัฒนามนุษย์เป็นธรรมะด้วยการทำให้เจริญนั้น มันก็เป็นตัวธรรมะอย่างหนึ่งด้วย. ที่นี้ ธรรมบรรยายมันช่วยได้ในสองแง่ : แ่งที่ ๑ ก็คือ ธรรมะจะช่วยพัฒนาจิตใจให้สูงขึ้น. เมื่อบุคคลมีจิตใจสูงขึ้น ย่อมทำการพัฒนาไม่ว่าในด้านไหน ได้ดี; มีจิตใจที่ไม่ประกอบไปด้วยธรรมะแล้ว ย่อมไม่อาจจะพัฒนาอะไรได้. ฉะนั้น ธรรมะนั้นมันช่วยให้พัฒนาจิตใจ เมื่อจิตใจมีการพัฒนาแล้ว ก็พัฒนาอะไรก็ได้ น้อย่างหนึ่ง. อีกอย่างหนึ่ง ธรรมะนั้นให้กำลังใจในการพัฒนา; คนที่ไม่มีธรรมะย่อมไม่มีกำลังใจ ไม่มีความกระตือรือร้นในการที่จะทำการพัฒนา.

นี้เรียกว่า ธรรมะมีอยู่หลายอย่าง หลายแง่ หลายชั้น หลายมุม เอามาเป็นตัวเรื่องเสียเลยก็ได้ เอามาเป็นเครื่องมือ หรืออุปกรณ์อย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้. หมายความว่า การรู้ธรรมะทำให้มีจิตใจสูงขึ้น ก็ได้อันดีอย่างหนึ่ง, แล้วการรู้จักใช้ธรรมะให้เกิดกำลังใจ เกิดความสนุกสนานในการที่จะทำการงาน นั้นมันก็อีกอย่างหนึ่ง; เป็นสองอย่างด้วยกัน. แล้วคนเราก็ยังขาดอยู่ในสองอย่างนี้; จิตใจไม่สูงพอไม่รับผิดชอบในความเป็นมนุษย์ของตน ไม่คิดที่จะทำการงานตามหน้าที่ของมนุษย์, หรือถึงกับไม่รู้ว่าจะต้องทำอะไรด้วยซ้ำไป. หรืออีกทางหนึ่ง ทำงานไม่สนุก, ทำงานอย่างฝืน อย่างขอไปที อย่างเสียไม่ได้. ในการทำงานส่วนตัวก็ตาม หรือแม้ที่สุดแต่การถูกเรียกมาประชุม มาปรึกษาหารือ หรือเพื่อการอบรมอะไรก็ตาม ไม่รู้สึกสนุกเลย;

เพราะว่าชาตธรรมะ อย่างนี้ก็มิ. ขอให้เข้าใจไว้ว่า ธรรมะนั้นเป็นตัวละครก็ได้ เป็นอุปกรณ์ของเรื่องก็ได้.

อย่าเป็นคนทำโลกให้รัก

ที่นี้ต่อไป ก็อยากจะพูดถึงคำว่า “พัฒนา” ถ้าเป็นอย่างเทศน์บนธรรมาสน์ วันนั้นก็เป็นการเทศน์โดยหัวข้อว่า น สียา โลกวัฑฒโน. เป็นภาษาบาลี.

คำนี้ถ้าแปลตามตัวหนังสือก็แปลว่า : อย่าเป็นคนทำโลกให้รัก, แต่เขาเอาความกันว่า “อย่าเป็นคนรักโลก”. ภาษาบาลีเมื่อเอามาแปลเป็นภาษาไทย ย่อมมีความหมายได้เป็นสองอย่างสามอย่างเสมอ. มันเกี่ยวกับแง่ของภาษา วิธีของภาษา ไวยากรณ์ของภาษา. โลกวัฑฒโน แปลว่า ทำโลกให้รักก็ได้, เป็นคนรักโลก หรือ เป็นเครื่องรักของโลกก็ได้. เอาบาลีเป็นหลักว่า อย่าเป็นคนรักโลก; แต่ตัวหนังสือ มันว่า วัฑฒนะ โลกวัฑฒนะ-อย่าทำให้โลกเจริญ. คำว่าเจริญหรือ วัฑฒนะนั้น หมายถึงรัก; เราจะต้องรู้ว่า มันหมายถึงอย่างไรกันแน่ ก็ต้องมองกันต่อไป ในความหมายของคำว่ารัก เกี่ยวจะงกันหมด.

ขอให้เข้าใจว่า คำว่า วัฑฒนะ แปลว่า รก, รกหนาขน มีมากขึ้น หนาขน รกขน นี้ก็เรียกว่าวัฑฒนะ. มาเป็นไทย แปลว่า พัฒนา, แต่ภาษาเดิมเป็นคำกลางๆ แปลว่า มันรกหนาขนก็แล้วกัน : รกหนาด้วยหญ้า ด้วยพงที่ไม่มีประโยชน์อะไร; นี้ก็เรียกว่าวัฑฒนะด้วยเหมือนกัน เช่นผมยาวจนต้องตัด อย่างนี้ก็เรียกว่า รก. “ผมมันรก” ภาษาบาลีเป็นอย่างนั้น ความหมายของคำว่า รก มันก็เกิดเป็นสองอย่าง ขึ้นมา : คือ รกด้วยสิ่งที่มีประโยชน์ หรือว่า รกด้วยสิ่งที่ไม่ประโยชน์. ถ้ารกด้วยสิ่งที่มีประโยชน์เราก็พอใจ เพราะว่าตรงตามความหมายของคำว่าพัฒนาอย่างที่เราต้องการ; ถ้ามันรกไปด้วยสิ่งที่ไม่ประโยชน์ เราก็ถือว่าเป็นโทษ.

ที่นี้ มนุษย์นั้นเต็มไปอยู่ในโลก หรือว่าโลกมันเต็มไปด้วยมนุษย์. ถ้ามนุษย์เป็นผู้ไม่มีประโยชน์ก็เรียกว่าเป็นคนรกลอก โลกนี้รกลไปด้วยมนุษย์ที่ไร้ประโยชน์. ถ้าหากว่าคนมันดี ก็เรียกว่า โลกนี้รกลไปด้วยคนที่มีประโยชน์ ก็เรียกว่า โลกมันเจริญ. แต่แล้วความหมายทางธรรมมันยังมีลึกไปกว่านั้นอีก; ที่เราพูดกันว่า มีประโยชน์ มีประโยชน์ นั้นแหละระวังให้ดี; บางทีอาจจะรกรุงรัง, หรือว่าเพิ่มปัญหา เพิ่มภาระ เพิ่มความยุ่งยากไปเสียอีกก็มี. นี่ก็เป็นสิ่งที่ต้องระวังอย่าให้มันขัดกันขึ้นมาได้.

สมมติว่าเขาเอาของใช้ไม้สอย ที่แพงที่ทันสมัยไม่มีประโยชน์อะไร มาใส่ให้คุณเต็มไปทั้งบ้าน, แล้วคุณก็ใช้มันไม่ได้; มันก็ไม่มีประโยชน์อะไร มันก็รกรกบ้านเปล่า ๆ, ราคาเป็นแสน เป็นล้าน เป็นร้อยล้าน อะไรก็มี. มันก็รกรกบ้านเปล่า ๆ มันก็กลายเป็นรกลไปด้วยสิ่งที่ไม่มีความประโยชน์อีกเหมือนกัน.

ที่นี้ ถ้าว่าใช้มันเป็น ใช้ได้ทุกอย่างเลย; แต่ที่นี้มันมาก มันเกินจำเป็นมันเกินฐานะ สิ่งเหล่านั้นมันก็ทำให้คุณปวดหัว แม้แต่จะเก็บรักษาเช็ดถูมัน ก็ไม่ไหวแล้ว; นี่มันเกินฐานะ หรือเกินความจำเป็น. สิ่งนั้นก็ดีหรือมีประโยชน์อย่างที่เขารวบรวมเหมือนกัน; แต่ถ้ามองดูให้ดี มันก็กลายเป็นมาเพิ่มให้เกิดความทุกข์. นี่ดูความหมายของคำว่า พัฒนาหรือพัฒนา หรือวิวัฒนะ ในภาษาบาลีมันเป็นอย่างนี้.

ถ้าเรามีแต่เพียงพอเหมาะพอดีกับความเป็นอยู่หรือความเป็นไป ก็ไม่ทำให้ปัญหายุ่งยากเกิดขึ้น. นี้เราจะเห็นวิเวกได้ว่า สิ่งที่จะมีประโยชน์ หรือสำเร็จประโยชน์ ไม่เป็นความทุกข์ขึ้นมา มันอยู่ที่พอดี; ตามหลักของพุทธศาสนาที่ว่า มันต้องมีความพอดี มากไปก็ไม่ได้ น้อยไปก็ไม่ได้. ที่เราจะทำให้มันพัฒนามันจะทำอย่างไร จะให้มันมากไม่มีขอบเขต อย่างที่ว่า, หรือว่าจะทำให้มันพอดี; เป็นสิ่งที่จะต้องคิดกันให้มาก มันต้องพอเหมาะพอดีไปด้วยสิ่งที่มีประโยชน์.

ที่นี้ ถ้าพูดกันอีกแง่หนึ่ง ที่ว่า พอเหมาะพอดีหรือมีประโยชน์ของคนพวกหนึ่ง อาจจะไม่จำเป็นเลยสำหรับคนบางพวก; เช่นในเรื่องสิ่งของต่างๆ ที่ชาวบ้านจะต้องมี ไม่จำเป็นที่พระจะต้องมี ชินเอามาใส่ไว้ในวัด มันก็รกเปล่าๆ เหมือนกัน. หรือว่า วัชรธรรมคาสามัญญ รกไปด้วยอะไรหลาย ๆ อย่างก็ไปคู่ก็แล้วกัน; แต่พระอรหันต์ท่านก็ไม่ต้องการสิ่งเหล่านี้เลย อย่างนี้เป็นต้น. มันก็กลายเป็นของรกสำหรับพระอรหันต์ไปอีก.

รกอย่างไม่มีประโยชน์ นี้เรียกว่า วัชณา หรือวัชณะ นั้น, มันแปลว่า รก; แล้วเราจะเอาประโยชน์จากอันนี้ ก็ต้องเอาอย่างว่า รกด้วยสิ่งที่มีประโยชน์. แต่เมื่อรกแต่สิ่งที่มีประโยชน์แล้ว มันต้องรกแค่พอดี; ไม่ใช่เอาอะไรมาใส่มาสะสมไว้ จนเต็มบ้านเต็มเรือน ถึงหลังคา, ล้วนแต่มีประโยชน์ทั้งนั้น มันก็ไม่มีที่นอน ไม่มีที่เดิน อย่างนี้เป็นต้น. เพราะคำว่า วัชณา นี้ มันมีความหมายเปิดให้เป็นอย่างยิ่ง : อย่าง หญ้ารกเป็นพง บุกรเข้าไม่ไหว อย่างนี้ก็เรียกว่า มันวัชณา, ผมยาวจนรุงรัง รุ่มร่ามเป็นปีศาจ อย่างนี้ก็เรียกว่า มันวัชณาเหมือนกัน ในเรื่องเส้นผมจนมัน ค้างค้ำ. นี้เราเอาเป็นที่แน่นอนกันว่า; จะต้องรกด้วยสิ่งที่มีประโยชน์ และ พอดี หรือตรงกับความต้องการของเรา หรือของสังคมของเรา.

คำว่า “พัฒนาอนามัย”

สำหรับคำว่า อนามัย ไม่ใช่เป็นคำใหม่ เป็นภาษาบาลี ซึ่งท่านก็เห็น อยู่แล้วว่ามันเป็นภาษาบาลี. ภาษาบาลีนี้ในรูปคำว่า อนามัย นี้ เป็นคำที่ใช้มาแล้ว ทั้ง ๒ - ๓ พันปี เป็นอย่างน้อย. เพราะเราไปอ่านหนังสือเก่าๆ พบเรื่องราวของคำว่า อนามัยนี้ ในหนังสือขนาดก่อนพุทธกาลประมาณสองพันปี สามพันปีมาแล้ว คนทักกัน ก็ทักกันด้วยคำๆ นี้.

ถ้าเราสนใจสักหน่อย เมื่อไปฟังเทศน์เวสสันดรชาดก ตอนที่มีการทักกันระหว่าง อัจจุตฤาษีกับชูชก, หรือระหว่างเวสสันดรกับฤาษี หรืออะไรก็ตาม; คำแรกที่เขาทักกันจะพูดว่า “กจจิ นุ โภโต อนามัย” ซึ่งแปลว่า อนามัยของท่านยังคงอยู่หรือ? อนามัย นี้ไม่ใช่คำในสองสามวันนี่ เป็นคำที่เขาใช้พูดกันอยู่จริงในรูปนี้ คือคำว่า “อนามัย”.

ในกรณีทักกันนั้น คำว่าอนามัย หมายถึงปกติภาวะ ที่ทำให้มนุษย์ไม่ต้องทน; พุทฺธเป็นคำนิยาม ก็ต้องพูดยังนี้ มันรุ่มร่ามอย่างไรอยู่. ปกติภาวะที่ทำให้มนุษย์ไม่ต้องทน; คำว่า “ทน” นี้ คงเข้าใจกันได้แล้ว ทนเพราะมันเจ็บปวด ไม่สะดวก ไม่สบาย หรือไม่อะไรอย่างใดอย่างหนึ่งจนต้องทน; ถ้ามีปกติภาวะที่เรียกว่าอนามัยนั้น มันไม่มีอะไรที่ต้องทน. เขาไม่ได้หมายความว่า โรคภัยไข้เจ็บอย่างเดียว มันหมายถึงความปกติของร่างกายทุกชนิด. ถ้าโรคภัยมันมีอยู่ละก็ต้องเกิดการทน; แต่ว่าถ้าต้องทน เราก็เรียกว่า โรคชนิดหนึ่งได้เหมือนกัน.

อนามัย แปลว่า ปกติภาวะที่ไม่รู้สึกว่ามีโรค. นี่คืออนามัย ใคร ๆ ก็ต้องการ, โดยธรรมชาติก็ต้องการ ปกติภาวะอันนี้. คุณไปนึกเอาเองก็แล้วกันว่า พอมีอะไรผิดปกติขึ้นมา มันต้องทนทันที : เช่นเดียวมันก็จะปวดบัสสวะขึ้นมาแล้ว มันก็ต้องทน; หรือจะปวดอุจจาระขึ้นมาแล้ว มันก็ต้องทน; แล้วมันต้องไปจัดการให้หายภาวะที่ต้องทน, เพื่อไม่ต้องทน ให้หายภาวะที่ต้องทน; หรือมันเกิดเป็นโรคอะไรขึ้นมา อย่างแม้ที่สุด แต่มันเมื่อยหลัง เราก็ต้องทน. มันต้องแก้ไขให้ปราศจากภาวะที่ต้องทน; ฉะนั้น ปกติภาวะที่ทำให้มนุษย์ไม่ต้องทนนั้นแหละคืออนามัย.

เมื่อเรามีอายุมากเข้า เช่น แก่ ชรา มากเข้า ก็มีเรื่องที่จะต้องทนมากเข้า เพราะว่อนามัยมันเสื่อมไป. เดียวนี้เอากันแต่ว่าคนหนุ่ม ๆ และปัญหาเฉพาะหน้า

คือเรื่องโรครักชั้ไข้เจ็บ, เรื่องที่ทำให้เกิดความยุ่งยากขึ้นในตัว ในกรอบคร้ว เราจะสนใจมันในลักษณะที่ว่า จะทำให้สูญเสียสภาวะที่ต้องทน.

แต่บัดนี้เรามุ่งหมายกันเฉพาะเรื่องโรครักชั้ไข้เจ็บ และทุก ๆ อย่างที่มันเนื่องอยู่กับโรครักชั้ไข้เจ็บ; มันก็เลยเนื่องมาถึงเรื่อง กิน อยู่ นุ่งห่ม หลับนอนอะไร ๆ ทุก ๆ อย่างไปหมด ที่มันเนื่องกันอยู่กับโรครักชั้ไข้เจ็บ, ถ้าทำผิดแล้วมันก็เกิดโรครักชั้ไข้เจ็บ; ฉะนั้น สิ่งใดที่มันเนื่องกันอยู่กับโรครักชั้ไข้เจ็บ เราจะควบคุมมันให้ได้ ก็เรียกว่า เป็นผู้หม่อมามั้ย.

เดี๋ยวนี้ เราก็มองกันในเรื่อง ความสะอาดซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญของความไม่มีโรครักชั้ไข้เจ็บ, ความรู้ความฉลาดที่จะบ้องกันทางมาของความเสื่อมสุขภาพ ซึ่ง เป็นเหตุให้เกิดโรครักชั้ไข้เจ็บทุกอย่าง; รวมเป็นคำวาอนามั้ย; แล้วก็ไม่ควรถือว่า เป็นเรื่องใหม่ ๆ เพิ่งนึกเพิ่งคิดกันขึ้นมา. แต่ให้รู้ไว้ว่า มันเป็นเรื่องจำเป็น มีความสำคัญแก่มนุษย์มา ตั้งแต่มนุษย์เริ่มรู้จักความเป็นมนุษย์; แต่ไม่มีหลักฐานชัด โดยเหตุที่ว่า มันไม่มีอะไรบันทึกอยู่เป็นลายลักษณ์อักษร ในสมัยหมื่นปี หรือที่หมื่นปี มาแล้ว. อย่างที่จะมีเป็นลายลักษณ์อักษร บันทึกเรื่องอะไรเหล่านั้นให้เรารู้ได้ ก็เพียงสอง สามพันปีมานี้เอง, แต่มันก็นานโขอยู่. ฉะนั้น ขอให้เข้าใจว่า เรากำลังทำกันอยู่กับเรื่องที่มีมนุษย์ได้เคยทำมาแล้ว ในฐานะเป็นเรื่องที่สำคัญ.

ในท้องถิ่นของเรายังจะต้องมีการนำ ในการพัฒนาเรื่องอนามั้ยนี้ มันก็เป็น ปัญหาที่จะต้องพิจารณาคว้า; มันทำเพื่อแก้ความล้าหลังป่าเถื่อน, หรือว่าทำเพื่อความเจริญที่สูงขึ้นไปจากระดับธรรมดา. ถ้ามันเป็นการทำเพื่อจะแก้ไข้ ความป่าเถื่อนที่ต้อมาก มันก็เป็นเรื่องน่าละอาย อย่างยิ่ง; ถ้าเป็นการกระทำเพื่อพัฒนา ให้มันสูงขึ้นกว่าระดับธรรมดา มันก็น่าชื่นใจ หรือน่าพอใจ. เหมือนในเรื่องที่จะ

มาขอร้องกันให้ทำส้วม, ทำอะไรอย่างนี้ ไปคิดดูเองก็แล้วกัน; อย่างนี้มันยังอยู่ในระดับที่ยังไม่พ้นไปจากความเป็นป่าเถื่อน. จะต้องทำให้พ้นสูงกว่าป่าเถื่อน หรือว่ายังไม่สูงพ้นระดับธรรมคา ก็เขยิบขึ้นไปหน่อยอย่าถึงระดับธรรมทานัก, ให้ดีกว่าธรรมคาขึ้นไปสักหน่อย.

มีหินอยู่แผ่นหนึ่งอยู่ที่สุโขทัย พบอยู่ในบริเวณเขตพระราชฐานสมัยพระร่วง, เป็นหินแผ่นขนาดเท่าโต๊ะ มีรูตรงที่แห่งหนึ่ง กล้ายๆ พอจุโถส้วมแห่งหนึ่ง แล้วก็มีการยาวออกไป. เมื่อแรกพบ เดียงกัน วิจารณ์กันต่าง ๆ นานาครั้งแรกก็มองไปในแง่เป็นวัตถุศักดิ์สิทธิ์ เช่น โสมสูตร, คินานโอรณี ที่รดน้ำพระพุทธรูป หรือเทวรูป อะไร. ในที่สุด หลายปีเข้า มาพบความจริงว่ามันเป็นแผ่นหินที่ปิดส้วม; เลยหัวเราะกันใหญ่ ว่า เรื่องส้วมแบบปิดแมลงวัน หรือปิดอะไรนี่ เคยมีมาแล้วตั้งแต่สมัยสุโขทัย ถึง ๘๐๐ ปีมาแล้ว. ลองคิดดูซิ นี่ก็แปลว่า เขารู้จักใช้ส้วม ชนิดที่มีอนามัยมาแล้วด้วยเหมือนกัน ในสมัยสุโขทัยนั้น.

ที่นี้คนที่หลัง เป็นคนมักง่าย หรือเป็นคนอะไรก็ตาม ไม่สนใจ ใช้ส้วม ธรรมชาติ เรียกรากไป; มันก็เป็นเรื่องดอยหลังเข้าคลอง. ดอยหลังไปสู่ความป่าเถื่อน, ฉะนั้น เราจะมาอวดดีไม่ได้ เราจะอวดดี อวดเก่งกว่าบรรพบุรุษในเรื่องชนิดนี้คงไม่ได้. มันเป็นความเหลวไหลของลูกหลานชั้นหลัง, หรือว่าความบังเอิญเป็น หรืออะไรอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งทำให้ความเคยเจริญ เคยก้าวหน้าแล้วซังกะสูญหายไป; ต้องมารื้อฟื้นกันใหม่. มันก็ไม่ใช่ว่าเรื่องที่ควรจะนึกไปในทางอวดดีได้, ควรจะนึกไปในทางที่น่าสลดหรือสังเวชมากกว่า.

ที่นี้ คำว่า อนามัย กับคำว่า พัฒนา มันมาด้วยกัน ก็อยากจะพูดถึงคำว่า พัฒนาต่อไปอีกสักหน่อย. การพัฒนาอนามัยนี้ อย่าเข้าใจว่า มันจะเป็น

เรื่องที่ได้ทำตามลำพัง, แล้วมันคงจะไม่มีปัญหาเพียงแต่เรื่องทำส้วม ทำบ่อน้ำ หรือทำอะไรทำนองนี้; ถึงแม้ว่าในวันนี้ เราจะได้มีความมุ่งหมาย ที่จะทำความเข้าใจกัน ในขอบเขตที่กว้างขวางทั้งหมด; แต่มันก็จำเป็นที่จะต้องรู้. เพราะว่าสิ่งที่เรียกว่า อนามัยนั้น มันมิได้มีแต่ทางร่างกาย มันมีทางจิตใจด้วย; ถ้าอนามัยในทางจิต มันเสื่อมแล้ว อนามัยทางกายมันก็สูญเสียไปทันที นี่เป็นเรื่องที่มองข้ามกัน ไปเสียมาก.

อนามัยทางกายก็มีมาก ไม่ใช่เพียงแต่เรื่องส้วมเรื่องบ่อน้ำ มันมีมากอีกหลายสิบอย่าง; แต่ว่าทั้งหมดนั้น มันก็ยัง **ขึ้นอยู่กับอนามัยทางจิต.** ถ้าอนามัยทางจิตดี อนามัยทางกายก็จะดี อนามัยทางจิตเสีย มันจะเสียหมด.

พวกโยคีที่มีอนามัยทางจิตสูง, เขาอยู่อย่างไม่รู้จั๊กกับโรคภัยไข้เจ็บ กินอาหารดิบ ๆ ก็ได้, กินไปไม่อะไรดิบ ๆ ก็ได้, กินของแข็งชนิดที่คนธรรมดาจะย่อยไม่ออกก็ได้ แล้วผักก็ไม่ค่อยจะนุ่ม, อยู่ในป่าที่ไม่มีบ้านเรือนปิดบัง ปกปิดมิดชิดอะไร; แต่เนื่องจากอนามัยทางจิตสูง เพราะเขาฝึกเฉพาะ ก็เลยไม่มีโรคภัยไข้เจ็บรบกวนเหมือนกัน ไม่รู้จั๊กกับทุกข์ที่เรา รู้จักกันนี้ อย่างยาปวดท้องปวดหัวนั้นไม่มีความหมายสำหรับคนพวกนั้น. อนามัยทางจิตของเขาแข็งแกร่ง จนไม่มีโอกาสที่จะปวดท้องปวดหัว.

ไปคิดดูให้ดีเถิด . อาการปวดท้อง ปวดหัวมันมาจากอะไร? มันมาจากร่างกายที่มันไม่มีอนามัยเพียงพอ ถูกแดดถูกฝนทนไม่ได้; หรือน้ำย่อยอาหารไม่แข็งแรงพอ มันย่อยอาหารไม่ได้. พวกนั้นแข็งแกร่งจนกินยาพิษได้ มันก็เลยมีอะไรแข็งแกร่งไปหมด; โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องโลหิต ความต้านทานในโลหิตสูงมาก. ในทางร่างกายก็สามารถต้านทานเชื้อหนอง ในทางเชื้อโรคอะไรต่าง ๆ ที่จะเข้าไปได้;

แล้วมันก็ถูกหยุด ถูกระงับไว้. ในทางจิต มันก็ต้านทานมาก ไม่รู้จักเกลียด ไม่รู้จักกลัว ไม่รู้จักโกรธ ไม่รู้จักรัก ไม่รู้จักยินดียินดีร้ายทั้งนั้นแหละ ; เพราะฉะนั้น คนเหล่านั้นจึงไม่มีวิตกกังวล.

พวกโยคีเหล่านั้นไม่มีได้ ไม่มีเสีย, จิตใจอยู่ในสภาพที่ไม่มีได้ไม่มีเสียกับใคร, ก็เลยไม่มีเศร้า ไม่มีรัก ไม่มีขื่น ไม่มีลง ไม่มีฟู ไม่มีเพบ ; ฉะนั้นก็เลยไม่รู้จักวิตกกังวล, ก็เลยไม่รู้จักเป็นโรคกระเพาะ ไม่ย่อยอาหาร นอนไม่หลับ ปวดหัว ความตันโลหิตสูง อะไรทำนองนี้ไม่มี, ไม่รู้จักกัน. เพราะอาการเหล่านั้นมาจากความตกต่ำของโลหิต ของความต้านทานของโลหิต ของกำลังของโลหิต หรือความผิดปกติของมันสมอง.

เดี๋ยวนี้เรามีอนามัยทางจิตเลวลง ๆ ทุก ๆ ชั่วโมงคน, ร่างกายมันก็เลวลง ๆ มันก็ต้องการความช่วยเหลือจากภายนอก ทางการแก้ไข หรือหยุดยั้งอะไรก็ตามมากขึ้น, โรคภัยไข้เจ็บอะไรก็มีมากขึ้น และแปลกออกไปทุกที ๆ จนความรู้หรือการค้นคว้าเรื่องป้องกันโรคภัยไข้เจ็บนี้ มันตามหลังโรคอยู่เรื่อย เพราะมันอ่อนแอไปในลักษณะอื่นยิ่ง ๆ ขึ้นไปอีก.

นี่จะเห็นได้ว่า อนามัยทางกายมันขึ้นอยู่กับอนามัยทางจิต. ถ้าเราจะมีมา้วแก้ไขแต่อนามัยทางกาย มันก็เป็นเรื่องน่าหว่ว ที่จะมาแก้กันแต่ปลายเหตุ ไม่เหลือวิคูตันเหตุ ; ไม่ค้นคว้าต้นเหตุ มาแก้แต่ปลายเหตุ มันก็มีปัญหามากขึ้น ๆ มากขึ้น ๆ จนทำไม่ไหวในที่สุด. ฉะนั้น ควรจะพึงควรจะศึกษาธรรมะกันบ้าง ในฐานะเป็นเครื่องช่วยอนามัยทางจิต นั้นแหละจะเป็นการพัฒนาอนามัยทางกายพร้อมกันไปในตัว จึงเป็นอันว่า เราต้องทำพร้อมกันไปทั้งสองอย่าง. ปัญหาเฉพาะหน้าของเรามี ในการที่จะต่อสู้มันพร้อมกับการตัดต้นเหตุของมัน ; ในที่เฉพาะหน้าเรา จะต้องแก้ไขมัน และพร้อมกันนั้น เราจะต้องมีความรู้เท่าทันที่จะป้องกันมัน จึงจะเป็นไปได้.

ทีนี้ เราพิจารณาดูแล้ว เรียกว่าเรายังล้าหลัง แม้อาการภายนอก ที่เห็น
 ปลายเหตุก็มองกันไม่ลึก. ประชาชนของเราส่วนใหญ่ยังไม่รู้ว่า แม้โรคอหิวาต์
 เป็นต้นนี้ มันมีเชื้อโรค; เพิ่งจะรู้จักเมื่อเร็ว ๆ นี้แล้วก็รู้จักเพียงไม่กี่คน, คนที่ไม่รู้
 และไม่ยอมเชื่อก็ยังมีอยู่อีกมาก. เขาเชื่อว่ามันเป็นผื่นบนตาล, หรือว่ามันเป็นอาการ
 ของผีให้ร้าย เทวดาให้ร้าย จึงเป็นอหิวาต์, คิตคูซิ มันก็เป็นหน้าที่ของท่านทั้งหลาย
 ซึ่งเรียกว่าผู้นำทางดินจะต้องชี้แจงเขาให้ดี ๆ ให้เขาเข้าใจว่า นั่นมันเป็นเรื่องที่น่า
 หัวเราะ สำหรับคนที่ยังไม่รู้ว่าอะไรเป็นอะไร.

เราจะต้องมองให้ลึกเข้าไป ถึงต้นเหตุของโรคภัยไข้เจ็บทางกาย, และ
 มองให้ลึกเข้าไปถึงขนาดที่ว่า มันก็ยังมีมาจากการที่จิตใจของมนุษย์นั้นมันเลวลง
 มันเข้มแข็งไม่พอ ร่างกายอ่อนแอลง จนไม่มีกำลังจิตพอที่จะต่อสู้ตัวมันเองได้. เรา
 ยังมีหน้าที่ที่จะต้องทำอยู่อีกหลายระดับ ให้ลึกเข้าไป ๆ. สิ่งใดจำเป็นก่อน, หรือ
 จะเกิดโรคภัยไข้เจ็บ, จะเป็นตายกันพรุ่งนี้มะรืนนี้; นี้จะต้องทำก่อน แล้วก็ทำไป
 ตามลำดับ, ให้ลึกเข้าไปถึงส่วนลึก จนกระทั่งถึงเรื่องทางจิต ทางวิญญาณ.

คำว่า “พัฒนาอานามัย” นั้น ควรจะศึกษาให้สูงขึ้นไปจนถึงพัฒนาอานามัย
 ทางจิต อันเป็นต้นเหตุของอานามัยทางกายด้วยเสมอไป. การพัฒนาทุกสาขา
 ไม่ใช่เฉพาะสาขาอานามัย มันมีเรื่องทั้งอานามัยทางกายและทางจิต, และยังมีขอบเขต
 ที่กว้างออกไป ที่ว่าเป็นเรื่องของบุคคลเพียงคนเดียวหรือเป็นเรื่องของสังคมทั้งหมด
 อีกด้วย. ฉะนั้น จึงต้องรู้ให้พอที่จะทำให้สำเร็จประโยชน์ได้; และถ้าพัฒนาใน
 ทางวิญญาณได้ มันจะป้องกันได้กว้างขวาง มากกว่าที่จะพัฒนาทางจิตอย่างเดียว;
 และมันจะเป็นการปฏิบัติธรรมะในพุทธศาสนา อย่างสมบูรณ์พร้อมกันไปในตัว.

พัฒนาอานามัย ก็เป็นการประพฤติธรรม

นี้อาจจะฟังไม่เข้าใจก็ได้ หรือว่าไม่เห็นด้วยก็ได้ ที่ว่าการปฏิบัติหน้าที่ให้
 ถูกต้อง ในเรื่องพัฒนาอานามัยทางจิต แล้วก็สืบต่อลงมาถึงทางกายนี้ มันเป็นการ

ปฏิบัติธรรมะในพุทธศาสนาโดยเฉพาะ พร้อมกันไปในตัว. การทำร่างกายให้ดี
ทำจิตใจให้ดีนี้แหละคือการประพฤติธรรม.

ที่นี้ มีไม่กี่คน ที่จะมองเห็นว่า การทำร่างกายให้ดี ทำจิตใจดี
อย่างนี้แหละคือการประพฤติธรรมะ; โดยมากก็รู้สึกกันแต่ว่าประพฤติธรรมะก็ต้อง
ไปที่วัด ต้องไปฟังเทศน์ ต้องไปให้ทาน ต้องไปสร้างโบสถ์ สร้างวิหาร จะต้องไป
นั่งวิปัสสนาจึงจะเป็นการปฏิบัติธรรม. นั้นมันนี่ก็เอาเองตามประสาคนที่มีมองไม่เห็น
ส่วนลึกของข้อเท็จจริงของธรรมชาติ.

ธรรมะ มันอยู่ที่การทำให้ได้ขึ้นมา ที่เราเรียกว่า พัฒนาทั้งทางกายและ
ทางจิต; กายก็คือร่างกาย จิตก็คือใจนี้. การที่จะแก้ไขกายและจิตสองอย่างนี้ให้
มันดีขึ้นมา นี้เรียกว่าการปฏิบัติธรรม. โดยเนื้อแท้ที่ว่าไปเที่ยวสร้างโบสถ์ สร้างวิหาร
ไปเที่ยวได้ทำบุญกันใหญ่โตนั้น มันก็เพื่อผลคือว่า จะทำให้ร่างกายและจิตใจของมนุษย์
มันดีขึ้น แต่แล้วมันก็ไม่ได้อะไร. สร้างวัดเฉยๆ, สร้างโบสถ์เฉยๆ, ฟังเทศน์เฉยๆ,
ฟังเฉยๆ ไม่รู้เรื่องราว ไม่ได้ปฏิบัติอะไร มันก็เลยตายค้ำันหมด.

ที่นี้ เรามาพูดถึงสิ่งที่มันจริงจังกว่า คือไม่ต้องพูดถึงโบสถ์ วิหาร หรือไป
นั่งวิปัสสนาเลย; พูดถึงการแก้ไขสิ่งต่างๆ ภายในตัวเรา, โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ
ร่างกายกับจิตใจเราให้มันดีขึ้นๆ; นั่นแหละคือการปฏิบัติธรรมะในพุทธศาสนา.
ฉะนั้น การพัฒนาร่างกายหรือจิตใจอะไรก็ตามนี้ มันก็เป็นการปฏิบัติธรรมะใน
พระพุทธศาสนา. การที่แก้ไขอนามัยทางกายก็ดี ทางจิตก็ดี ให้มีอนามัยทั้งสองทางนี้
เกิดขึ้นนี้ นี้คือการปฏิบัติธรรมะในพระพุทธศาสนา.

อาตมาไม่กลัวว่า ใครจะว่าอะไรก็ตามใจ; ก็อยากจะพูดยืนยันอยู่อย่างนี้
ว่า : ไม่ต้องไปที่วัดก็ได้ ไม่ต้องไปสร้างโบสถ์ สร้างวิหารอะไรที่ไหนก็ได้ ถ้าอยาก

จะปฏิบัติธรรมในพุทธศาสนาชั้น จงทำไป ในทางที่แก้ไขร่างกายและจิตใจให้
มันดีขึ้น, ทำกันจริง ๆ จัง ๆ ในการแก้ไขร่างกายและจิตใจ ให้มันดีขึ้น ๆ. นั่นแหละ
จะเป็นการปฏิบัติธรรมในศาสนา, เป็นตัวการปฏิบัติธรรมในพุทธศาสนา; ทำที่นี้
ก็ได้ ที่ไหนก็ได้ ที่วัดก็ได้ ที่บ้านก็ได้; ก็ทำให้มันมีผลกว้างออกไปถึงขนาดที่ว่า
มีผลเพื่อสังคมด้วย อย่าเพื่อตัวเองคนเดียว.

นี่ถ้าท่านฟังดูจนเข้าใจแล้ว จะเห็นว่าในการที่เอาใจใส่เรื่องอนามย์ให้มัน
มันก็เป็นการปฏิบัติธรรมในพุทธศาสนาด้วยเหมือนกัน, อย่าคิดเขลา ๆ ตัน ๆ เพียงว่า
โอ๊ย, มันเป็นเรื่องที่เขาบังคับให้ทำ หรือเขาชักชวนกันให้ทำเพื่อประโยชน์เพียงว่า
จะอยู่กันสบายสักหน่อย โรคภัยไข้เจ็บน้อยสักหน่อย. นี่ก็เป็นคนที่เห็นอย่างสั้น ๆ
ตัน ๆ ในแง่ตัน ๆ ไม่มองให้ลึก ให้เห็นว่า การแก้ไขนี้เป็นการแก้ไขที่มุ่งหมายจะให้มนุษย์
ดีขึ้นทั้งในทางกายและทางจิต.

การที่รู้ว่าไข้เจ็บเป็นอย่างไร, แก้ไขได้อย่างไร, นั่นมันก็เป็นความ
ฉลาด; ถ้ามีความฉลาดก็เรียกว่า มันดีขึ้นแล้วในทางจิตใจ. แล้วทางร่างกายก็
แก้ไขให้มันดีไปตามที่เรารู้; มันก็ดีขึ้น ๆ ทั้งทางกายและทางจิตใจ, ก็เรียกว่า
ปฏิบัติธรรมในพุทธศาสนาได้.

อยากจะพูดว่า สิ่งที่เรียกว่า การทำบุญ, ทำบุญ นั่นแหละ ก็คือการ
พัฒนา เป็นการช่วยกันพัฒนา. ถ้าผิดจากนี้แล้วไม่ใช่การทำบุญ. อยากจะพูดตรง ๆ
อย่างนี้ ถ้ามันเป็นการทำบุญที่แท้จริงมันต้องเป็นการทำที่มีการพัฒนา, หรือช่วยให้มี
การพัฒนา; อย่างเช่นเราทำบุญ เหมือนที่ทำ ๆ กันอยู่ จะทอดกฐิน ทอดผ้าป่า สร้าง
วัดวาอะไรนี้ ไปมองดูเถิด มันมุ่งหมายการพัฒนาทางกายและทางจิตของมนุษย์ทั้งนั้น
แหละ จะสำเร็จหรือไม่สำเร็จนั้นมันอีกเรื่องหนึ่ง.

อย่างการทำบุญนี้ มันทำออกไปเพื่อให้เพื่อนมนุษย์ได้รับประโยชน์มีความเจริญขึ้น อย่างน้อยก็ทางร่างกาย มีการสร้างศาลา สร้างบ่อน้ำ สร้างอะไร ก็เป็นการทำบุญ เพื่อให้มนุษย์ได้รับประโยชน์ทางร่างกาย. ที่นี้มันไม่ใช่แค่เพียงทางร่างกาย; การทำบุญนี้ มันมีการทำให้มีการสั่งสอน มีการแนะนำ มีการถือศีล มีการปฏิบัติธรรมมันก็ทำให้มีจิตใจดีขึ้น, และในบางแง่ มันก็เป็นการชักชวนกันมาๆ ช่วยกันพัฒนา. การทำบุญตามวัดวาอารามอะไรต่างๆ นี้ แล้วผู้ทำนั้น ทำด้วยหวังว่าทั้งตัวเองและเพื่อนมนุษย์จะดีขึ้น; อย่างนี้ มันก็เป็นการพัฒนาอย่างยังงั้นทั้งกายและทางวิญญาณ; ถ้าผิดจากนี้ไม่ใช่การทำบุญ.

ถ้าผิดจากการพัฒนาไปแล้ว ไม่ใช่การทำบุญ มันเป็นการค้ำกำไร; ไม่ใช่การทำบุญ เช่น เราสร้างวัด โดยคิดว่าเราจะได้สร้างสวรรค์วิมานอย่างนี้ มันก็เป็นการค้ำกำไรเกินควร ไม่ใช่การทำบุญ; แต่ถ้าเราสร้างวัดเพื่อให้มนุษย์ดีขึ้น รวมทั้งตัวเราเองด้วย อย่างนี้เรียกว่าเป็นการทำบุญที่แท้จริง เพราะมันเป็นการพัฒนา. ส่วนผู้ทำบุญสักนึกหนึ่งแล้วจะเอาวิมาน จะเอาสวรรค์ นี่มันเป็นเรื่องละเมอเพื่อฝัน, เรื่องทำบุญอย่างลมๆ แล้งๆ ไม่ใช่ทำบุญจริง; แต่คนชอบอย่างนั้น เขาก็ต้องพูดอย่างนั้น. ถ้าทำบุญจริงมันก็ต้องเป็นการกระทำที่มีการพัฒนาแก่ร่างกายและจิตใจของมนุษย์โดยตรง; ไม่ต้องเป็นเรื่องสวรรค์วิมาน ซึ่งมันมีการเพื่อไปด้วยกามคุณ หรือกามารมณ์ จนไม่เป็นการพัฒนาและไม่เป็นอนามัยที่ค.

สมมติว่ามันจะเป็นได้จริง ตามที่เขาพูดกันว่า ทำบุญไปได้ วิมานแล้วก็มีนางฟ้าเป็นบริวารเป็นร้อยเป็นพันอย่างนี้ มันก็ตายหมด; เพราะผู้ชายคนหนึ่งจะไปอยู่กับผู้หญิงเป็นร้อยๆ พันๆ อย่างนี้มันก็ต้องตาย มันยิ่งกว่าไม่มีอนามัย; มันก็เป็นคนละเรื่อง. แต่ทว่า ถ้าเราสร้างโบสถ์ สร้างวิหารอะไรก็ตาม เพื่อแก้ไขทางจิตใจทำมนุษย์ให้เห็นแก่ตัวน้อยลง. นี่เป็นการพัฒนาทางจิตอย่างสูง แล้วก็เพื่อประโยชน์

แก่คน แม้เพียงว่า ใ้คนไปนั่งพักผ่อนหย่อนใจในวัดที่สร้างขึ้น; นี่มันก็เป็นการพัฒนาอนามัยทางกาย. ทุกอย่างมันต้องเป็นการพัฒนาที่ถูกต้องตามความหมาย มันจึงจะเป็นการทำบุญ; ถ้าไม่เช่นนั้นมันเป็นเรื่องหลอกกันให้ทำบุญ หรือว่าเป็นการค้ำกำไรเกินควร.

นี่ถ้าเมื่อพูดถึงอนามัยทางจิต อนามัยทางวิญญาณกันแล้ว ก็ต้องนึกให้กว้างถึงอย่างนี้ เพราะมันเป็นปัจจัยสำคัญของอนามัยทางร่างกาย. ถ้าคนมีจิตใจสูง มีอนามัยทางจิตจนมีจิตใจสูง ก็จะชิงกันสร้างร่วมสาธารณะ. คุณมองเห็นไหม? ถ้าคนมีจิตใจสูงไม่เห็นแก่ตัว จะชิงกันสร้างร่วมสาธารณะ. แต่เดี๋ยวนี้สร้างร่วมใช้เองก็ยังไม่ทำ เพราะมันมีความเห็นแก่ตัวมาก, มันมีความเห็นแก่ตัวสองชั้น.

คนที่เราไปชวนเขาให้สร้างร่วมให้ดูอนามัยใช้ เขาก็ไม่ยอมทำ; อย่างนี้ทั้ง ๆ ที่เขาก็เป็นคนเห็นแก่ตัว; แล้วสร้างนี่ก็สร้างเพื่อตัวเขา เขาก็ยังไม่ยอมทำ; เรียกว่า เขามีความเห็นแก่ตัวสองชั้นหรือสองชั้น คือมันมากเกินไป. แปลว่า จิตนั้นไม่มีความสูงในทางอนามัยเสียเลย ไม่มีความสูงในทางจิตใจเสียเลย; มันเป็นจิตที่สกปรก ตกต่ำ มีคัมภีร์ เสรว่าหมอง เว่าร้อน เป็นอันธพาล.

แต่ ถ้าจิตใจนั้นถูกแก้ไขให้ดีขึ้นโดยธรรมะ มันก็จะเป็นจิต ที่มีอนามัยทางจิต มีความถูกต้องทางจิต มันก็จะชิงกันสร้างร่วม; แม้เป็นร่วมสาธารณะ ไม่ใช่เพื่อใช้เอง อื่น ๆ ก็เหมือนกัน. ถ้าคนมีอนามัยทางจิตดี มีธรรมะ มีความถูกต้องทางจิต มีความปกติทางจิตแล้ว; จะฟังสิ่งต่าง ๆ เข้าใจ, แล้วก็จะชิงกันปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องหรือควรปฏิบัติ.

ถ้าเป็นเรื่องพัฒนา มันก็ต้องเป็นการปฏิบัติธรรม นี่คือหัวข้อในตอนนี้ ถ้ามีการปฏิบัติธรรม มันก็ต้องเป็นการพัฒนา : ไม่ว่าจะทางกายก็ทางจิต หรือทั้งสองทาง ไม่แก่ตนเอง ก็แก่ผู้อื่น หรือสังคม; ถ้าไม่เช่นนั้น ไม่ใช่การปฏิบัติธรรม.

คำเดี่ยวนี้ หมายถึงตัวธรรมชาติ ทั้งหมดด้วย, แล้วหมายถึงกฎของธรรมชาติ ซึ่งมีอยู่ในตัวธรรมชาติเหล่านั้นด้วย, แล้วก็หมายถึง หน้าที่ที่มนุษย์ทุกคน จะต้องทำให้ถูกต้องตามกฎของธรรมชาตินั้นด้วย. นี่คือตัวธรรมที่สำคัญมันอยู่ที่ตรงนี้; แล้วก็จะได้เกิดผลขึ้นมาจากการกระทำหน้าที่นั้น ก็เรียกว่าธรรมอีกเหมือนกัน. คำว่าธรรมมันมี ๔ ความหมายลึก ๆ :-

๑. ธรรมชาติ หมายถึง รูปธรรม นามธรรม แผ่นดิน โลก ที่เราเห็น ๆ อยู่ จิตใจหรือชีวิตของสิ่งที่มีชีวิต นี้ก็เรียกว่านามธรรม, รูปธรรม นามธรรมนี้คือตัวธรรมชาติ : เป็นสัตว์ เป็นคน เป็นต้นไม้ เป็นก้อนหิน ก้อนหิน อะไรก็ตาม เป็นธรรมชาติ เป็นรูปธรรม นามธรรมทั้งหมด นี้ก็เรียกว่าธรรมเหมือนกันคือธรรมชาติ.

๒. ในธรรมชาติทั้งหมด มีกฎเกณฑ์ที่ตายตัวว่า; นั้นต้องเป็นอย่างนั้น, มาปนเข้ากับอันนั้นต้องเป็นอย่างนั้น, มาผสมเข้ากับอันนั้นต้องเป็นอย่างนั้น, แล้วจะเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างนั้น, มีกฎที่ตายตัว; นี้เราเรียกว่า กฎของธรรมชาติ. กฎของธรรมชาตินี้ ภาษาบาลีก็เรียกว่า ธรรม เหมือนกัน.

๓. ที่กฎของธรรมชาตินี้อยู่อย่างนี้ มนุษย์ต้องทำตาม หลบหลีกไม่ได้ หลบหลีกเป็นเกิดเรื่อง ที่จะต้องทน. ถ้าทำผิดจะมีเรื่องที่ต้องทน; ทำถูกไม่มีเรื่องที่ต้องทน. นี้เรียกว่า หน้าที่ มนุษย์ต้องทำหน้าที่ของตนตามกฎธรรมชาติ ต้องการ.

๔. เมื่อทำหน้าที่ตามที่กฎธรรมชาติต้องการแล้ว ก็เกิดผลจากการทำหน้าที่นั้น. คำว่า "หน้าที่" นั้นมันแต่ตาที่สุด ไปจนถึงสูงที่สุด; หน้าที่ทางกาย ต้องกินอาหาร ต้องอาบ ต้องถ่าย ต้องนุ่งห่ม ต้องทำอะไรให้มันถูกต้อง นี่หน้าที่

ทางกาย แล้วหน้าที่ทางจิตใจ ก็ต้องรู้จักตั้งจิต ดำรงจิต ผีกฝนจิต อย่างนั้น ๆ ให้ถูกต้องตามหน้าที่; มิฉะนั้น มันจะเป็นไฟ หรือเป็นนรกขึ้นมาในจิต ถ้าทำถูกต้องตามหน้าที่ ผลก็เกิดเป็นสวรรค์ขึ้นมาในจิตใจของเรา.

ทีนี้ เนื่องจากเราอยู่คนเดียวในโลกไม่ได้ ธรรมชาติมันบังคับว่า คนอยู่คนเดียวในโลกไม่ได้ ต้องนึกถึงหน้าที่ ที่เราจะต้องทำแก่สังคมอีก มันก็เลยเป็นหน้าที่ส่วนตัว, หน้าที่เกี่ยวกับสังคม, หน้าที่เกี่ยวกับร่างกาย, หน้าที่เกี่ยวกับจิตใจ, ทั้งหมดนี้เรียกว่า หน้าที่คำเดียวเท่านั้น. หน้าที่นี้คือธรรม ฉะนั้น หน้าที่ทางอนามัยก็คือธรรมชนิดหนึ่ง แต่พวกอนามัยกลับไม่เรียกว่าธรรม; ไปเรียกว่าอนามัย เรียกว่าทำส้วม เรียกว่าทำบ่อน้ำ เรียกอะไรก็ตามใจ. แต่โดยธรรมชาติแล้ว อันนั้นแหละคือธรรมชาติที่มนุษย์จะต้องทำ แล้วก็เรียกว่า ธรรม เรียกว่าหน้าที่ที่มนุษย์จะต้องปฏิบัติคือปฏิบัติธรรม จะต้องทำ ไม่ทำไม่ได้; ถ้าไม่ทำ ธรรมชาติก็ลงโทษ, ไม่ทำพระเจ้าลงโทษ.

สิ่งที่เรียกว่า ธรรมนั้นคือหน้าที่, สิ่งที่เรียกว่า หน้าที่ นั้นคือธรรม; ฉะนั้น สิ่งที่เรียกว่า อนามัย ก็คือธรรมะแขนงหนึ่งในหลาย ๆ แขนงที่จำเป็นแก่มนุษย์. อย่าตะให้มันกระเด็นออกไป ในฐานะเป็นกิจการอนามัย. จงตั้งมันเข้ามาหาสิ่งที่เรียกว่าธรรม ในฐานะเป็นธรรม, เป็นหน้าที่ที่จะต้องทำ, เป็นธรรมะแขนงหนึ่งของธรรมะทั้งหลาย.

อย่าสนใจกับอนามัยในฐานะเป็นอะไรก็ไม่รู้ ที่มนุษย์คิดค้นขึ้นมา แยกขึ้นมาพูดเอาเอง; ที่จริงมันเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ ธรรมชาติดำหนดไว้ ธรรมชาติระบุไว้ ธรรมชาติควบคุมอยู่; ไม่ทำไม่ได้; และเมื่อทำไปตามนี้ จะได้ชื่อว่า ปฏิบัติธรรมตามหลักพุทธศาสนา : คือว่า มันค้น พัฒนาขึ้น ทั้งทางกายและทางจิต นี้คือปฏิบัติธรรมในพุทธศาสนา.

ขอให้มองเห็น ให้ยุติธรรมกันอย่างนี้ จะได้ร้งงานนี้ จะได้สนุกในการทำงานนี้ ไม่ใช่ตื่นใจทำ มันเป็นเรื่องที่น่าทำอย่างยิ่ง, ชวนทำอย่างยิ่ง, ทำแล้วภาคภูมิใจอย่างยิ่ง; เพราะว่าเป็นการปฏิบัติธรรมตามความประสงค์ของพระพุทธเจ้า; หรือถ้าพูดอย่างกว้างขวาง ก็คือว่าตามที่ธรรมชาตินั้นต้องการ.

ถ้าพูดอย่างอุปมาอีกที ก็ว่าตามที่พระเจ้าเรียกร้อง. ศาสนาที่เขาถือพระเจ้า เขาก็พูดว่าพระเจ้าเรียกร้อง, ^{นั่น}หน้าททมนุชศควรทำทงหมคน ^{นี้} เขาว่าพระเจ้าเรียกร้องว่าเราจมาทำหน้าที่ ที่พระเจ้าเรียกร้อง. แต่ถ้าเราเป็นผู้ที่ไม่ถือศาสนาไม่พระเจ้า หรือไม่ถือศาสนาอะไรเลย เราก็ยังหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะมันเป็นสิ่งที่ธรรมชาติเรียกร้อง, ลองไม่ทำดูซิ มันจะเกิดอะไรขึ้น เพราะว่าธรรมชาติมันมีอำนาจมากยิ่งขึ้นกว่าสิ่งใด ๆ ไม่มีสิ่งใดจะมีอำนาจเหนือธรรมชาติ.

ธรรมชาตินั้นแหละคือตัวพระเจ้า คือตัวพระธรรม หรือคือตัวอะไร ๆ ที่นับถือกันอย่างยิ่ง หรือกลัวกันอย่างยิ่ง แล้วความโง่ทำให้ไม่กลัว แล้วก็พากันไม่ปฏิบัติ; เมื่อไม่ปฏิบัติ; มันก็มีผลเกิดขึ้นมาอย่างน่าเศร้า น่าละอาย.

สรุปความว่า พัฒนาการนั้นนี้ คือการปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนา.

พระพุทธเจ้า ทรงเป็น จอมนักพัฒนา

ที่นี่ อยากรจะขอร้องให้นึกถึงพระพุทธเจ้าบ้าง พระพุทธเจ้าทรงเป็นจอมหรือเป็นใจของนักพัฒนา; ฟังดูแล้วไม่น่าเชื่อ เพราะความอวดดีหรือความเข้าใจผิดของเราว่า เราเป็นนักพัฒนา เลยเห็นพระพุทธเจ้าไม่ได้เกี่ยวข้องกับการพัฒนา.

ขอให้มองตามความที่กล่าวมาแล้วว่า : ธรรมะทั้งหมดเป็นการพัฒนา, การปฏิบัติธรรมทั้งหมดนั้นแหละเป็นการพัฒนา. พระพุทธเจ้าเป็นจอมใจของ

นักพัฒนา ทั้งทางกายและทั้งทางจิต, มีระเบียบวินัย ที่เป็นอนามัยทั้งทางร่างกาย มากกว่าที่พวกคนเหล่านี้ปฏิบัติกันเสียอีก. ไปอ่านดูในสิกขาวินัย วินัยที่เกี่ยวกับรักษา ร่างกายให้ดูก่อนามัย อย่างนี้มีมาก : เช่น ถ่ายอุจจาระเบ่งแรงก็เป็นอาบัติ. ส่วน พวกชาวบ้านนี้ไม่ค่อยพูดถึงเรื่องน้เลย, นักอนามัยชาวบ้านนี้ก็ไม่เคยพูดถึงเรื่องนี้.

ยังมีอะไรอีกมาก ที่พระพุทธเจ้าบัญญัติไว้ในสิกขาบทที่จะต้องปฏิบัติเพื่อ อนามัยเท่านั้น. แต่พระพุทธเจ้าไม่ได้ทำอะไรเพียงเท่านั้น; เพราะว่าเป็นนักพัฒนาจิต, และเพราะว่าทุกอย่างมันขึ้นอยู่กับจิต ทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ มันขึ้นอยู่กับสิ่ง ๆ เดียวที่ เรียกว่าจิต; ฉะนั้น ท่านจึงมุ่งพัฒนาจิต; เมื่อจิตพัฒนาแล้วมันก็จะควบคุมทุกสิ่ง ให้เป็นการพัฒนาไปหมด ทั้งทางกาย ทางอะไร.

ถ้าเราจะพูดกันถึงพระพุทธเจ้าในลักษณะนี้แล้วละก็ พูดกันหลายวันหลาย เดือนก็ไม่จบ แต่พูดได้ทันทีเลย พูดได้ว่า พระพุทธเจ้าท่านเป็นจอมโจกแห่งนักพัฒนา ก็ตาม นักเศรษฐกิจก็ตาม นักอะไรก็ตาม ฉะนั้น เราต้องนึกถึง การพัฒนาจิต ตามความประสงค์ของพระพุทธเจ้ากันด้วย.

นี่ถ้าเราจะไปทำกับประชาชน กับชาวบ้านของเรา; ถ้าจิตใจของเขาต่ำ เขาจะไม่เล่นด้วยกับคุณ. เขาจะหาหนทางหลบเลี่ยงเบี่ยงบ่าย อย่างที่เรียกว่า "เหมือนกับ จับปูใส่กระดิ่ง" อยู่เสมอไป. เราต้องไปพัฒนาจิตใจของเขาให้สูงขึ้นบ้าง ตามสัดส่วน ที่เราจะไปทำกันต่อไป; เขาก็จะหันมาหาเรา, เขาจะนึกสนุกในการทำงาน. เพราะว่าถ้าจิตมันดีแล้ว ทุกอย่างมันดีเองหมด, แล้วการงานมันสนุกด้วย. ถ้าจิต มันต่ำแล้ว การงานมันน่าเบื่อระอา; ผู้ที่มีจิตใจต่ำ จะเห็นการงานเป็นของน่าเบื่อ น่าระอา; ถ้ามีจิตใจสูงแล้ว การงานเป็นของน่าสนุก เพราะว่าการทำงานนั้นเป็น การปฏิบัติธรรม.

การงานเป็นการปฏิบัติธรรม^๕ ขอให้ท่องเป็นมนต์ไว้สักบทหนึ่ง ; ว่าการงานนั้นคือการปฏิบัติธรรม. บอกลูกบอกหลาน บอกลูกแดงๆ เลยว่า มาเถียงกันเท่าไรก็เอา พิสูจน์ได้ทุกเมื่อว่า : “การงานนี้คือการปฏิบัติธรรมตามแบบของพระพุทธเจ้า” ; ที่บ้านก็ได้ ที่วัดก็ได้ ที่ทุ่งนาก็ได้ ที่ไหนก็ได้ ในห้องน้ำก็ได้ ห้องส้วมก็ได้ ; ขอให้ทำหน้าที่หรือการงานให้ถูกต้อง ก็จะเป็นการปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนา. แล้วลูกเด็ก ๆ ของเราก็มักมีพื้นฐานทางจิตใจที่ดี, มีอนามย์ทางจิตใจที่ดี, แล้วก็จะพุดกันง่ายในเรื่องอื่น รวมทั้งเรื่องอนามย์ทางร่างกายด้วย.

เดี๋ยวนี้ จิตใจมันกำลังเป็นโรค โรคทางจิต โรคความโลภ ความโกรธ ความหลง, โรคอะไรแล้วแต่จะเรียกกัน ; แต่มันสรุปรวมอยู่ที่โรค ๆ เดียวกัน คือโรคเห็นแก่ตัว. กิเลสทั้งหมดที่เป็นโรคทางจิต มีหลายร้อยหลายพันชนิด รวมแล้วเป็นโรคอย่างเดียว คือโรคเห็นแก่ตัว : ความโลภก็เพราะว่าเห็นแก่ตัว, ความโกรธก็มาจากเหตุที่มันเห็นแก่ตัว มันจึงโกรธได้, ความหลงความโง่ มันก็เพราะเรื่องเห็นแก่ตัว. กิเลสทั้งหมดมันสรุปอยู่ที่เห็นแก่ตัว, มีความยึดมั่นถือมั่นโดยเป็นตัวกู - ของกู โรคมันอยู่ที่โรคนี้โรคเดียว. ถ้าแก้ไขโรคทางจิต^๕ ให้หายไป^๕ มันก็จะมีอนามย์ทางจิตดี^๕ ; นอนหลับสนิท ไม่สะดุ้ง ไม่หวาดเสียว ไม่ขี้โกรธ ไม่วิตกกังวล อะไรอย่างนี้ ; แล้วก็ไม่มีโรคทางกายอีกเยอะแยะ : ไม่มีโรคปวดหัว ไม่มีความตันโลหิตสูง ไม่มีโรคลำไส้ตลอดกาลอะไรอย่างนี้.

นี่เรื่องพัฒนาทางจิตซึ่งเป็นสิ่ง ๆ เดียวที่เป็นต้นเหตุของการพัฒนาทุก ๆ แขนง ทุกสาขา ถ้าเราชักชวนให้เพื่อนมนุษย์ของเราเข้าใจเรื่อง^๕ นี้ มันจะสนุกในการพัฒนา ; ไม่มีใครถือคั่ง ไม่มีใครคอยขัดคอ ขัดขา. อย่าไปชวนกันแต่เพียงว่า มันเป็นเรื่องที่จะต้องทำตามทางราชการขอร้องหรือบังคับ, หรือว่าถ้าไม่ทำ อหิวาต์ก็จะกินเรา อะไรทำนอง^๕ ; อย่างนั้นก็พุดได้เหมือนกัน พุดไปได้, แต่ว่าอย่าให้มันเพียงเท่านั้น.

ให้เขาเห็นว่า **ศีลคือการปฏิบัติธรรมที่แท้จริง**, ให้เขาเห็นว่า **ศีล** **คือการทำบุญกุศลที่แท้จริง** ไม่ใช่ครึ่ง ๆ กลาง ๆ แล้วก็แท้จริงด้วย; ไม่ต้องเสียเวลา เป็นหลายฝักหลายฝ่ายไปทำบุญที่วัด ทำงานที่บ้านอะไรอย่างนี้ นั่นมันเป็นการเข้าใจผิด ทำงานที่ไหน มันเป็นการทำบุญที่นั่น. ขอให้งานนั้น มันเป็นงานที่ต้องทำไปตามหน้าที่ ที่ธรรมชาติต้องการ ตามที่ธรรมชาติต้องการ; **มีการทำงานที่ไหน ก็มีการทำบุญที่นั่น**, แล้วเป็นการทำบุญจริง ๆ เสียด้วย; ไม่ใช่บุญชนิดที่มาลอกเอาเหยื่อมาล่อหรืออะไร ให้มันยุ่งกันไปหมด.

ก็เป็นอันว่า **นอกจากจะไปชักชวนกันไปทำงานเกี่ยวกับอนามัยแล้ว, เป็นการปฏิบัติธรรมะไปในตัว, เป็นการสอนศาสนาไปในตัว, เป็นการรู้จักพระพุทธเจ้ามากขึ้นพร้อมกันไปในตัว, นั่นมันเป็นที่สูงที่สุด.** และให้ถือไว้ว่า **พระพุทธเจ้าเป็นหัวหน้าพัฒนาการ เป็นจอมโจกของนักพัฒนา; พัฒนาทั้งทางกายพัฒนาทั้งทางจิต** แล้วก็มุ่งพัฒนาทางจิต เพราะว่าจิตเป็นที่รวมยอดของสิ่งทั้งปวง.

เกี่ยว^๕ลูกหลานของเรา หรือเพื่อนฝูงของเรา ไม่มีจิตที่เจริญแล้ว : คือไม่มีจิตที่ถูกพัฒนาแล้ว; **เป็นโรคเห็นแก่ตัวจัด** มันไม่ยอมฟังเสียง; แม้แต่ให้ทำประโยชน์แก่ตัวเขาเอง ก็ยังไม่ยอมทำ อย่างที่พูดมาแล้วว่า ให้ทำส้วมใช้เองมันก็ยัง^๕ไม่ยอมทำ; แล้วเหตุไฉน จะไปทำส้วมสาธารณะได้. ฉะนั้น ต้องมาพิจารณากันในข้อที่ว่า มันกำลังเป็นโรคนิดหนึ่ง **ที่เป็นอุปสรรคแก่การพัฒนาอย่างยิ่ง : คือโรคเห็นแก่ตัว.** มันต้องพัฒนาจิตเสียก่อน ให้ความเห็นแก่ตัวซาลงไป ซาลงไปก็จะง่ายแก่การพัฒนาที่แท้จริงทุก ๆ อย่าง.

ความเห็นแก่ตัวจัด ก็สูญเสียอนามัยทางจิต

เกี่ยว^๕มันมีความเห็นแก่ตัวจนถึงขนาดว่า จะไม่ยอมทำอะไรให้เห็นดีเห็นชอบ, ให้ผู้อื่นมาทำให้. เห็นแก่ตัว; แล้วก็ขยันทำเอาเองเพราะเห็นแก่ตัว **นี่ยังดีนะ.**

เดี๋ยวนี้มันเห็นแก่ตัวขนาดสองซั๊บสองซ้อ้น ถึงขนาดว่าไม่อยากทำ แต่จะให้ผู้อื่นมาทำให้; มันเหมือนกับคนทั่วๆ ไป ไม่อยากทำอะไรจะรอแต่ให้รัฐบาลมาทำให้. จะเป็นเรื่องถนนหนทาง จะเป็นเรื่องเหมืองเรื่องฝาย เรื่องอะไรก็ตามใจ จะรอแต่ให้รัฐบาลทำให้ หรือว่ารอให้คนอื่นมาทำให้; อย่างนี้มันเห็นแก่ตัวสองซ้อ้น.

ถ้าเห็นแก่ตัวชั้นเดียว มันก็ขยันทำเพื่อเห็นแก่ตัวกู - ของกู นี้ก็ยังมี; เห็นแก่ตัวสองชั้น มันขเกยจ, ไม่อยากทำ ไม่อยากเหนื่อย ไม่อยากขยับกาย, รอให้คนอื่นมาทำให้; ครั้นไม่มีใครเขามาทำก็โทมนะนาว่า. นี่เป็นเรื่องที่มีจิตใจตกต่ำ สูญเสียอนามัยทางจิตอย่างสิ้นเชิง; แล้วคนชนิดนี้จะมีการพัฒนาอะไรไม่ได้ เพราะว่าเป็นคนที่มกิลเลสเป็นพระเจ้า ไม่ใช่มีธรรมะเป็นพระเจ้า; เพราะมีกิลเลสเป็นพระเจ้า มีกิลเลสเป็นพระเจ้า.

ถ้าเราถามกิลเลสว่า เกิดมาทำไม? สมมติว่า, หรือว่า ถ้าเป็นเรื่องจริงที่เราทำได้. เราถามกิลเลสว่า เกิดมาทำไม? กิลเลสก็จะออกไปตามภาษากิลเลส : เกิดมาเพื่อเอา เพื่อได้ เกิดมาเพื่อถาม เพื่อกิน เพื่อเกียรติ; กิลเลสมันก็จะว่าอย่างนี้ : ว่าเกิดมาเพื่อ กิน กิน กิน เล่น เล่น, เกิดมาเพื่อถาม เพื่อถามารมณ, เกิดมาเพื่อเกียรติ มีหน้ามีตา อะไรอย่างนี้.

แต่ถ้าเราจะถามธรรมะ หรือถามพระธรรมคู้บ้างว่า เกิดมาทำไม? พระธรรมก็จะตอบว่า เกิดมาเพื่อสิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้; เรื่องกิน เรื่องถาม เรื่องเกียรติชั้น ยังไม่ไปสิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้ ซึ่งถ้าว่าไปแล้ว มันเป็นเรื่องสัญชาตญาณอยู่มาก.

เกิดมาเพื่อกินนี่ เป็นสัญชาตญาณอันหนึ่ง สัตว์ใคร่จางนก็ทำเป็น. เกิดมาเพื่อถามารมณ บางทีก็ไม่มีอะไรก็ไปกว่าสัตว์ใคร่จางน แม้ว่าจะมีอะไรๆ แปรลกกัน

โดยรูปร่าง แต่ความหมายอย่างเดียวกัน. หรือว่า เกิดมาเพื่อเกียรติ ที่เขาพูดถึงกันนัก มันก็ยังไม่สูงอะไรนัก เพราะมันเป็นเรื่องที่หลงไหลชนิดหนึ่ง. มันควรจะต้องมีอะไรที่ต่ำกว่านั้น ถึงเป็นเกียรติก็ไม่เป็นเกียรติที่ควรหลงไหล. ถ้าว่ามันมากนักแล้ว มันก็จะเป็นเหมือนกับว่า สุนัข, ที่พอเราตบมือ มันก็กระโดดสูงขึ้นมาทันที; แปลว่า เขาให้ทำอะไรก็ได้. ถ้าว่าเราเกียรติถึงขนาดนั้นแล้ว มันก็ไม่ใช่เกียรติแล้ว. เคี้ยวนี้ก็ชอบให้คนอื่นมาประจบ มายกยอปอปั้น มายู มาเสริม มาใส่หาง ตามภาษาที่บ้านเราเรียกกัน มันจึงจะทำ; นี้ไม่ไหว. ถ้าไม่มีใครมายกมายอ อย่างนี้ก็ไมยอมทำ; อย่างนี้ก็ไมไหว. ฉะนั้น คำว่าเกียรติชนิดนั้นมันใช้ไม่ได้.

ถ้ามันเป็นเกียรติที่ถูกต้องบริสุทธิ์สมกับคำว่า เกียรติ มันก็ควรจะเกี่ยวกับธรรมะอีกเหมือนกัน; ประพุดัถูกต้อง จึงจะเป็นที่นิยมยกย่องของคนทั้งหลาย แล้วเป็นเกียรติอย่างนั้นมันก็ยังพอฟัง. แต่ว่าถ้าเป็นไปเพื่อหลงไหล เพื่อหลงอยู่ในเกียรติ มันก็ใช้ไม่ได้อีกเหมือนกัน; เพราะมันทำให้ออนไม่หลับได้เหมือนกัน.

คนเป็นโรคเส้นประสาท เพราะเกียรติดียศ นี้มากเหมือนกัน, เป็นโรคเส้นประสาท หรือเป็น บ้าวิกลจริต เพราะเกียรติคนมีเหมือนกัน; เพราะเรื่องกิน เรื่องกาม เรื่องไม่พอกิน เรื่องกามไม่ได้อย่างที่ต้องการแล้ว เป็นโรคประสาท โรคจิตนั้นก็มียากอยู่แล้ว. แต่เป็นเรื่องเพราะไม่มีเกียรติเพราะไม่ได้เกียรติ กลัวเสียเกียรติ นอนไม่หลับ เป็นโรคเส้นประสาท อย่างนี้ก็มียาก. คูให้ตีเดอะ; มันเป็นคนหรือเป็นโทษ? ฉะนั้น ต้องไม่หลง ต้องไม่เป็นทาสของมัน จึงจะเรียกว่าเป็นเกียรติ. ถ้าไปหลงในเรื่องเกียรติจนนอนไม่หลับแล้วมันก็ไม่มือนามัยเหลือ: เพราะจะเป็นโรคจิตโรคเส้นประสาทหรือจะต้องตาย ไม่มีอนามัยเหลืออยู่เลย.

การที่กิเลสมาเป็นนาย แล้วปล่อยให้เป็นทาสของกิเลส เรื่องกิน เรื่องกาม เรื่องเกียรติ อะไรเหล่านี้ ไม่มีอนามัยเหลือ เป็นเรื่องติดอนามัยไปหมด ไม่มีธรรมะเหลืออยู่เลย.

ถ้าถามธรรมะว่า เกิดมาทำไม? ก็ตอบได้ว่า เกิดมาเพื่อให้ทำสิ่งที่ดีที่สุด
ที่มนุษย์ควรจะทำ; นี่แหละคือธรรมะ. สิ่งที่เราเรียกว่านี่คือธรรม, คือหน้าที่ที่มนุษย์
ควรทำหรือต้องทำ, เราเกิดมาเพื่อทำหน้าที่ ที่มนุษย์ควรทำ; และนั่นแหละสิ่งที่
ดีที่สุดที่มนุษย์ควรทำหรือต้องทำ. ถ้าอธิบายออกไปอีกก็คือว่า มีอนามัยทางจิต;
ถ้ามีอนามัยทางจิต จะไม่มีความเห็นแก่ตัว จะนอนหลับสนิท จะมีจิตใจสะอาด จิตใจ
สงบ นอนหลับสนิท เยือกเย็นเป็นสุข นี่คืออนามัยทางจิต.

นี่คือผลของหน้าที่ ที่ถูกต้องที่มนุษย์จะต้องทำ. เราจะไปชวนเขาพัฒนา
ทางอนามัย เราก็จะต้องพัฒนาตัวเราเองก่อน ให้ถูกต้องทางอนามัยเสียก่อน;
และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ก็ทางจิตด้วย. เราเป็นคนมีใจอกปกติ เยือกเย็น เป็นสุข
ทางจิต มีทางร่างกาย ที่เราแสดงเป็นพยานได้ ว่าเราเป็นผู้มีความสุข ทั้งในทางกาย
และทางจิต; เขาก็จะเชื่อเรา. ถ้าเรามีอะไรที่ตัวเรา ซึ่งมันแสดงก้านกันอยู่ละก็
เขาจะไม่เชื่อเรา. เช่นอย่างอาตมาอ้วนอย่างนี้ จะไปแนะนำให้คนอื่นลดความอ้วนเขากง
ไม่เชื่อ; เพราะว่าอาตมาก็ลดความอ้วนให้ตัวเองไม่ได้. ฉะนั้น เราจะต้องทำได้
เป็นพยานอยู่ เพราะว่าเราหรือครอบครัวของเรา หมู่คณะของเรา มีความร่มเย็นเป็นสุข
เขาก็ทำตามทันที.

ถามตัวเองก่อน เกิดมาทำไม?

นี่เราจะต้องมีความเข้าใจถูกต้องในข้อที่ว่า เราเกิดมาทำไม? ทุกท่านต้องม
ความเข้าใจให้ถูกต้องว่า เกิดมาทำไม? ที่นี้ จะตอบอย่างกำปั้นทุบดินว่า เกิดมา
เพื่อมีอนามัยดี ทั้งทางร่างกายและทางจิต อย่างนี้ถูกต้องที่สุดเลย. ฉะนั้นเกิดมาเพื่อมี
อนามัยดีทั้งกายและทางจิตใจ; อนามัยทางจิตดีนั้นถ้ามันถึงยอดสุด คือนิพพาน :
คือความหมกกิเลส.

อนามัยทางกาย ก็นับว่าเขาละพละ มีความสบายทางกาย; เพราะว่าโรคทางกาย ทางจิต ทางวิญญานมันไม่มี ร่างกายสดชื่นแจ่มใส แม้แต่ตายก็ยิ้มตาย มันก็หมกบ่ดูหา; ไม่มีใครว่าเราได้. จึงขอให้เราหัดคิดว่า เราเกิดมาทำไม นี่ให้ถูกต้อง; แล้วจะเข้าใจคำว่าอนามัยดีหมด เพราะเกิดมาเพื่อมีอนามัยดีทั้งทางกาย และทั้งทางจิต.

เดี๋ยวนี้เรามีความคิดสับสน สับสนทั้งทางร่างกายและทางจิต มีความเชื่อหรืออะไรก็สับสนปนกัน ยุ่งไปหมด ความทุกข์ ความสุข หรือนิพพาน มีกี่คนที่รู้จักว่า นิพพานคือยอดสุดของอนามัยทางจิต. เขาจะพูดว่าสุข สุข นี่ ไม่มีอะไรจะสูงสุด ไม่มีอะไรยิ่งกว่าความสุข เพราะไม่รู้จักรว่า นิพพาน คืออะไร? มีความหมายอย่างไร?

อาตมากำลังมาบอกว่า นิพพานนั้นแหละคือยอดสุดของอนามัยทางจิต คือตั้งรากฐานเป็นพื้นฐานของอนามัยทางกายด้วย. มันต้องมีความเห็นออกเห็นใจ จึงจะมีความเชื่อเห็นทางร่างกาย. อย่าเข้าใจว่ามีความเชื่อเห็นทางร่างกายก่อน แล้วจึงจะมีความเชื่อเห็นทางใจ; นั้นมันเป็นไปไม่ได้. อย่างนั้นมันเป็นวัตถุนิยม อย่างที่พวกคอมมิวนิสต์ เขาพูดถึง ให้กายตีเสียก่อนแล้วใจจะตี นี่เป็นอุดมคติของพวกวัตถุนิยม ที่เป็นคอมมิวนิสต์ เป็นหัวโจก. แต่ว่าถ้าให้จิตตีเสียก่อนแล้วร่างกายจะตีเองนี่คือธรรมะในพระพุทธศาสนา; หรือศาสนาไหนก็ตาม ต้องแก้ไขทางจิตใจให้ตีเสียก่อน โดยมีอนามัยทางจิตให้ตีเสียก่อน แล้วอนามัยทางกายจะตีไปตาม. ความเป็นไปทางจิตถูกต้องให้ตีเสียก่อน ความเป็นไปทางบ้านเรือน ร่างกายทางภายนอกก็จะตีไปตาม.

ได้พูดมาแล้วว่า ความรู้ทางธรรมะนี่มันช่วยการพัฒนา เป็นตัวการพัฒนา ก็อยากจะแนะนำที่ตรงนี้เลยว่า ให้เข้าใจคำ ๓ คำนี้ให้ถูกต้อง : คำว่า ความทุกข์คำหนึ่ง

ความสุขคำหนึ่ง แล้วคำว่านิพพานอีกคำหนึ่ง ช่วยจำไว้ให้ตีว่า : ความทุกข์คำหนึ่ง ความสุขคำหนึ่ง นิพพานคำหนึ่ง มันไม่ใช่อันเดียวกัน. แต่เดี๋ยวนี้เอามาปนกันยุ่ง เพราะว่าคำพูดทำให้เข้าใจผิด คำพูดมันสลับปลับ คำพูดที่พูดกันอยู่นี้มันสลับปลับ ในวิถื่งาก็พูดกันสลับปลับ ไป ๆ มา ๆ ปนกันยุ่ง.

สิ่งที่ ๑ ความทุกข์หมายความว่า มันต้องทน ทนยากเหลือทน กระทั่งทนไม่ไหว เรียกว่าความทุกข์. ความทุกข์คือสิ่งที่ทนยาก ทนอย่างเหลือทน กระทั่งทนไม่ไหว กระทั่งตาย.

สิ่งที่ ๒ ความสุข นั้นทนง่าย น่านทนแล้วก็ชวนให้ทน. ความสุขนั้นมันทนง่าย; เพราะมันสนุกในการทน มันจึงน่านทน แล้วมันชวนให้ทน.

สิ่งที่ ๓ คือนิพพาน นี้ไม่ต้องทนอะไรเลย. แล้วไปดูความแตกต่างของมันซิ ความทุกข์นั้นมันต้องทน เหมือนกับเอาไฟเผา เอาไฟลน เหมือนถูกระเบิดที่มันทำอะไรแทงอยู่เสมอ ต้องทนถึงขนาดนี้เป็นความทุกข์; ส่วนความสุขนั้นทนเหมือนกัน แต่มันทนง่าย แล้วมันสนุกในการทน มันชวนให้ทน มันน่านทน.

เปรียบเทียบเห็นง่าย ๆ อย่างว่าเป็นคนขอทานนี้ มันทนยาก แต่ถ้าเป็นเศรษฐี เป็นนายกรัฐมนตรี เป็นอะไรอย่างนี้ มันน่านทน มันน่านทน. เป็นนายกา มันต้องทน; แต่ก็เห็นอยู่ว่ามันต้องทน มันมีภาระที่จะต้องทน แต่มันน่านทนและมันชวนทน. ถ้าเป็นสัตว์นรกมันก็เหลือทน; แต่ถ้าเป็นเทวดาในสวรรค์ อัมเอิบด้วยกามารมณ์ มันก็น่านทนหรือชวนทน. แต่แล้วมันก็มีภาระทนอยู่ตลอดเวลาเหมือนกัน; ต้องทน ไม่ใช่ไม่ทน. กินของขมก็ต้องทน กินของหวานก็ต้องทน. ไม่เชื่อไปลองดู แต่ว่ากินของหวานนั้นมันไม่รู้สึกรู้สึกในความที่ต้องทน; เพราะมันชวนให้กิน กินเข้าไป ๆ มาก มันก็ต้องตายเหมือนกัน.

การบริโภคกามารมณ์ ที่ถือกันว่าเป็นเรื่องวัตถุประสงค์ของความเหิงื่อไหล ไคลย้อยนี้ เพื่อผลของกามารมณ์นั้น, ได้มา กินเข้าไปซิ มันก็ต้องทน ทนหลาย ๆ แง่, แล้วทนในทางจิตทางวิญญาณด้วย. ฉะนั้น สิ่งที่เราเรียกว่าความสุขก็คือสิ่งที่ต้องทน ; แต่ว่ามันทนง่าย หรือน้ำทน หรือชวนทน. ส่วนนิพพานนั้นไม่ต้องทนอะไรเลย มันต้องต่างกันลิบถึงขนาดนี้.

ที่นี้ เรามองดูในเรื่องอนามัย เราจะแก้ไขให้ไปในทางที่ไม่ต้องทนอะไรเลย. อย่าลืมคำพูดที่ได้กล่าวในตอนต้นว่า อนามัยคือปกติภาวะที่มนุษย์จะไม่ต้องทนอะไรเลย ; นั้นเป็นเจตนารมณ์ของความหมายของคำ ๆ นี้. เราจะต้องแก้ไขไม่ให้ต้องมีการทน ไม่อ้อยเราก็ต้องทน ออ้อยเราก็ต้องทน ; แต่ถ้าว่าเราเลิกไปเสียหมดได้ ทั้งอ้อยทั้งไม่อ้อย ; นั้นแหละคือไม่ต้องทน.

ความเป็นอยู่ที่สายกลางหรือตรงกลางอย่างยิ่ง หมายความว่า นิพพาน ไม่ได้ ไม่เสีย ไม่สุข ไม่ทุกข์ ไม่อะไรทุกอย่างเลย ไม่มีอะไรที่เป็นคู่ ๆ จึงจะไม่เป็นเรื่องทน. จิตในขณะที่เราไม่ขมไม่หวานนั้นแหละไม่ต้องทน ถ้าขมก็ต้องทนขม ถ้าหวานก็ต้องทนหวาน. อนามัยที่ถูกต้องแท้จริงต้องเป็นภาวะที่ไม่ต้องทน, ที่ปราศจากความทน จึงจะเป็นอนามัยที่แท้จริง ที่ทำให้มีความปกติสุข ได้รับสิ่งที่ดีที่สุดในมนุษย์ควรจะได้รับ.

ถึงแม้ว่า การทำส้วม การทำบ่อน้ำ การทำความสะอาดบ้านเรือน จะเป็นเรื่องเบื้องต้นก็ตาม แต่เจตนารมณ์ของมันเป็นไปเพื่อไม่ต้องทน ; ฉะนั้น อย่าไปทำจนต้องทน หรือหลงในการทน หรือชวนทน เติลคเปิดเบิ่งไปทางโน้น ; หรือว่าปล่อยปละละเลยในการต้องทน จนไม่ไหว จนเหม็นอ้อไปหมด ; อย่างนี้มันก็ไม่ได้. มันต้องอยู่ในระดับที่ไม่มีการต้องทน.

ทั้งที่พูดมาเมื่อกี้ว่า ถ้ามันเพ้อมากไป เปลืองมากไป หรือเต็มรุ่งรังไปหมด ด้วยเครื่องวัตถุอนามัย เต็มบ้านเต็มเรือน มันก็อยู่ไม่ได้บ้านนั้น. มันถึงจะต้องมีความ

ต้องทนอะไร ๆ, มันเลยต้องทนทางเศรษฐกิจ มันต้องทนทางเก็บรักษา มันก็เกินไป; เอาแต่ว่ามันเป็นภาวะที่ไม่ต้องทน ตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติเป็นอนามย์ที่ดี. เราไม่ได้พูดถึงตัณหา, ไม่ได้พูดถึงเครื่องล้างชาม, ไม่ได้พูดถึงเครื่องสำรวจสำอองอะไรเลย; เพราะมันไม่ได้เกี่ยวข้องกับอนามย์; มันเกี่ยวกับการสะทกสบาย หรือเป็นการตามใจกิเลสอย่างอื่น, แล้วมันต้องทนต้องหาเงินมามาก ๆ ต้องเก็บรักษามาก ต้องลำบากมาก มันก็กลายเป็นเรื่องต้องทน อย่างทนหวาน.

เดี๋ยวนี้เราจะไม่ทนทั้งขมและหวาน, จะปราศจากความทนโดยประการทั้งปวง จึงจะเรียกว่า ตรงตาม *spirit* ของคำว่าอนามย์; ไม่ทรมาณกาย ไม่ทรมาณจิต ให้ความพักผ่อนทั้งทางกายและทางจิต นั่นแหละคือความหมายของคำว่านิพพาน; ฉะนั้น สิ่งที่เราเรียกว่าอนามย์ ก็คือบัจฉัยแห่งความไม่ต้องทน.

อาตมาก็ไม่รู้ว่าจะใช้คำพูดอะไรให้มันรัดกุมกว่านี้. สิ่งที่เราเรียกว่าอนามย์นี้ คือ บัจฉัยแห่งความไม่ต้องทน; ถ้าไม่ต้องทนแล้วก็เป็นสุขเลิศ เป็นนิพพาน; ถ้ายังต้องทนขม ทนหวาน อยู่แล้วไม่ไหวทั้งนั้น มันใช้ไม่ได้ทั้งนั้น.

สรุปความว่า รวมความกันที่ว่าเรื่องอนามย์นี้ไม่ใช่เรื่องของเด็ก ๆ, และไม่ใช่เรื่องของชาวบ้านร้านตลาด, ทำเพียงป้องกันแมลงวันหรืออะไรทำนองนั้น. มันเป็นการประพฤดิธรรมอย่างสูง คือทำไปเพื่อให้ถึงภาวะที่ไม่ต้องทน ซึ่งมีความหมายอย่างเดียวกันกับนิพพาน. เดี่ยวนี้มันเป็นไปไม่ได้ มันติดขัดอยู่ตรงที่คนเป็นโรคทางวิญญาณ, มนุษย์กำลังเป็นโรคทางวิญญาณ; คือความเห็นแก่ตัว แม้จะชักชวนทำส่วนใช้เอง ก็ไม่เอา; อย่างว่าถึงจะทำส่วนสาธารณะเป็นต้นเลย. นั่นแหละคือโรคทางวิญญาณ โรคเห็นแก่ตัวจัด; นี่เป็นสิ่งที่น่าหัวเราะที่สุดในโลก คือการที่ต้องบอกร้องให้ทำอะไรเพื่อตัวเอง.

คุณไปกิดิคุเถอะ ยอว่าอาตมาประชดแตกกันอะไรเลย สิ่งที่น่าหัว
 ที่สุดคือ การขอร้องให้ทำสิ่งที่เป็ประโยชน์แก่ตัวเอง; ต้องให้คนอื่นมาขอร้อง
 ชักชวนชักชวนบังคับให้ทำสิ่งที่เป็ประโยชน์แก่ตัวเอง นี้อะไรจะมาน่าหัวเท่าสิ่งนี้ไม่มี.
 ฉะนั้น ควรจะเลิกกันเสียที สิ่งที่น่าหัวกันที่สุคน์เลิกกันเสียที. ไปบอกญาติโยม มิตร
 สหาย ลูกเล็กเด็กแดงอะไรให้เลิกกันเสียที, ให้เลิกภาวะที่ต้องให้ผู้อื่นมาขอร้องชักชวน
 ให้ทำทุกสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ตัวเองนี้ มันน่าละอายที่สุดในโลก, แล้วยังนำ
 ขบขัน น่าหัวเราะที่สุดในโลกด้วย.

ทุกคนก็เห็นแก่ตัวอยู่แล้ว ควรจะเห็นแก่ตัวให้ถูกทาง ก็ทำประโยชน์
 แก่ตัวก็แล้วกัน, ความเห็นแก่ตัวนั้นมันเป็ต้นทุนพอแล้ว ทำทุกอย่าง ทำอะไรสัก
 นิดหนึ่งก็ให้เป็นการทำลายความเห็นแก่ตัว. พวกเด็ก ๆ จะช่วยทำความสะอาดอะไร
 สักนิดหนึ่ง ก็ให้มุ่งว่าเราจะทำลายความเห็นแก่ตัว ให้มีจิตใจดีขึ้น, แล้วส่วน
 นอกนั้น เป็ผลพลอยได้เล็ก ๆ น้อย ๆ และให้ถือว่า เวลานั้นแหละคือการปฏิบัติพระธรรม
 ในพระพุทธศาสนา, ศาสนาทุกศาสนาไม่เฉพาะแต่พุทธศาสนา ต่างมุ่งหมาย
 ทำลายความเห็นแก่ตัว.

อย่าเข้าใจผิด อย่าไปดูถูกศาสนาอื่น เพราะว่าเป็นเนื้อแท้ ที่เป็นหัวใจ
 ของศาสนาทุกศาสนานี้ มุ่งกำจัดทำลายความเห็นแก่ตัวทั้งสิ้น, ไปศึกษาดูให้ดีเถอะ
 นอกนั้นเป็เรื่องฝอย เรื่องปลื้กย่อย; อย่าไปเอาเข้ามาเป็หลัก; หลักใหญ่ฉนั้น
 เขาให้ทำลายความเห็นแก่ตัว. ศาสนาพุทธสอนให้ทำลายความเห็นแก่ตัว จนไม่มีตัว
 จนหมดตัวเลย เป็พระอรหันต์ไปเลย.

ศาสนาต่าง ๆ ที่มีพระเจ้า ศาสนาคริสต์ อิสลามอะไรก็ตาม เขามีพระเจ้า
 เขาว่าเอาตัวไปให้พระเจ้าเสีย, เอาตัวไปให้พระเจ้าเสีย อย่ามีตัวของตัวเป็อันขาด แล้วยัง

ทำตามพระเจ้าสั่ง ก็เลยทำอย่างที่ว่านี้; เป็นการพัฒนาทั้งทางกายและทางจิตตามที่พระเจ้าสั่ง. มันก็ไม่มีปัญหาอะไร; เพียงแต่พูดคำเดียวว่า นี่เป็นเรื่องพระเจ้าสั่งไปทำส้วม ทำบ่อน้ำ ทำอะไรก็ตาม เขาก็ทำกันพริบตาได้เลย. เกยวัน ไม่มีใครนับถือพระเจ้า ไม่รู้จักพระเจ้า ไม่รู้จักหัวใจของศาสนาของตัว เลยต้องเข็นกันเหมือนอย่าง^{๕๔}ที่เข็นครกบนภูเขา.

ทีนี้ ถ้าจะให้ดีถึงที่สุด ก็ต้องคิดว่า เราเกิดมาเพื่อส่วนรวม เกิดมาเพื่อผู้อื่น; อย่ามีตัว อย่ามีความเห็นแก่ตัว นั่นแหละเป็นเรื่องจบ เป็นเรื่องที่ดีที่สุดของมนุษย์ ไม่มีอะไรที่ดีที่สุกยิ่งกว่านั้นอีกแล้ว. พระพุทธเจ้าท่านเกิดขึ้นเพื่อผู้อื่น ท่านทำเพื่อผู้อื่น, เรื่องตัวเป็นเรื่องเล็กน้อย แล้วก็สอนให้ทุกคนเห็นแก่ผู้อื่น; พอเห็นแก่ผู้อื่น มันทำตัวไม่ได้ แล้วการทำประโยชน์แก่ผู้อื่น มันเป็นการทำดี ทำให้ตัวมีกินมีใช้ พร้อมกันไปในตัว. ฉะนั้น จึงไม่ห่วงตัว โดยฝากไว้กับการเห็นแก่ส่วนรวม^{๕๕}นั้นแหละทั้งหมดเลย.

ถ้าเราทำเพื่อประเทศชาติ มันต้องมีกินมีใช้ด้วย เพราะว่าประเทศชาติมันรวมทั้งเราด้วย; แล้วเราก็ทำเพื่อประเทศชาติ มันจะออกไปได้อย่างไร. ชีวิตนี้ต้องจบลง โดยบทสุดท้ายว่า เพื่อผู้อื่นจึงจะสมบูรณ์. ไม่มีใครผ่นอย่างนี้ ไม่มีใครหวังอย่างนี้ และไม่กลัวหวังอย่างนี้, หวังแต่เรื่องตัวกู - ของกูทั้งนั้น จะเหลือมรดกทิ้งไว้ให้ลูกหลานของกูเท่านั้น ไม่เพื่อผู้อื่น; กูตายไปแล้ว สิ่งเหล่านั้นก็ต้องเป็นของลูกของหลาน ของกู ไม่มีเพื่อผู้อื่น; นี่มันเป็นเรื่องที่กิเลสครอบงำมากเกินไป.

ไปดูภาพเขียนในตึก ที่ในวัดก็จะพบภาพ ภาพที่น่าสะอิดสะอายนี่ ชีวิตมนุษย์เป็นฉาก ๆ ฉาก ๆ มานี้ รวมมี ๑๐ ฉากด้วยกัน. ฉากที่ ๘ นั้น หมดตัวเองเลยว่างเลย ไม่มีตัวเอง ไม่มีตัวกูที่จะไปหาความสุขความเอร็ดอร่อยอะไรที่ไหนแล้ว, เป็น

ภาพความว่าง กลมไปเลย. อีก ๒ ภาพ ก็คือ momentum - เป็นแรงงานสติปัญญา เมตตามืดอยู่ ไปเป็นภาพสุดท้าย คือเที่ยวแจกของ เที่ยวส่องตะเกียง เที่ยวแจกของ ให้ผู้อื่น เที่ยวส่องตะเกียงให้ผู้อื่น เป็นภาพสุดท้ายของชีวิต.

นี่ชีวิตที่สมบูรณ์ ต้องจบลงด้วยคำว่า ผู้นั้น. นี่เรื่องอนามัย เรื่องอะไร ก็ตาม เรื่องธรรมะ เรื่องอะไรต้องเป็นความมุ่งหมายที่เห็นแก่ผู้อื่น; ถ้ายังคงเห็นแก่ตัวแล้ว มันไปไม่รอด, มันเป็นอุปสรรคอย่างยิ่ง; มันก็ถึงขนาดที่ว่า ชักชวนให้ทำสามช่าเองก็ยังไม่เอา เพราะความเห็นแก่ตัว. แต่ถ้าเห็นแก่ผู้อื่นแล้ว จะทำสามสาธณะก็ได้ แล้วตัวเองก็ใช้ตัวได้.

นี่ความมุ่งหมายของธรรมะ ของกฎของธรรมชาติเป็นอย่างนี้ เป็นเรื่องอนามัยทางจิตอย่างสูงสุด. ผู้ที่เจริญอนามัยทางจิต ย่อมเจริญอนามัยทางกายด้วย เพราะมันเป็นของเล็กน้อยแฝงอยู่ในเรื่องของจิต. ที่นี้ก็เกิดภาวะที่ไม่ต้องทนอะไรเลย สมตามความหมายของคำว่า อนามัยอย่างถูกต้องและสมบูรณ์; ถูกต้องนั้นก็ถูกต้องละ, แต่ก็สมบูรณ์ด้วย คือถูกต้องหมด. นี่เราจะใช้ได้แค่ไหน ต้องใช้วิจารณ์ญาณดู; อะไรเป็นเบื้องต้น อะไรเป็นเรื่องริเริ่มลงมือก็ทำไป; แต่ทำให้ถูกต้องความหมายเถิด มันจะเป็นเรื่องเดียวกันหมด.

พระพุทธเจ้าท่านว่า ทำบุญสักบาทหนึ่งหรือสักสตางค์หนึ่ง มันก็ได้ผล ได้ผลเหมือนกับทำบุญสักล้านหนึ่ง ๒ - ๓ ล้าน, ขอให้มีความเห็นแก่ตัวเถอะ ให้เขาเป็นเศรษฐีทำบุญเป็นล้าน ๆ, ขอให้ทำลายความเห็นแก่ตัวเถิด ถ้าเขาเป็นชาวบ้าน ทำบุญเพียง ๑๐ สตางค์ ก็เพื่อทำลายความเห็นแก่ตัวเถิด แล้วก็ได้บุญเท่ากับ.

นี่เรื่องต่าง ๆ มันทำได้แบบนี้ รวมทั้งเรื่องอนามัย; จึงหวังว่า ท่านทั้งหลายผู้เป็นหัวหน้าท้องถิ่นของกิ่งพัฒนาอนามัยนี้ จะได้อำนาจของอาตมาไปคิดไป

นี้คือ; มันจะช่วยให้เกิดกำลังใจในการทำงานต่อไป, แล้วมันจะเป็นการพัฒนาจิตใจของท่านด้วย, ให้มีอนามย์ในทางจิตที่ด้วย, มันก็หมดเรื่องเท่านั้นเอง; เกิดมาก็ก็หมดเท่านั้นเอง. จิตเมื่อมีอนามย์ดี มีธรรมะแล้ว มันก็จะมีตัวตน ไม่มีตัวกู ไม่มีของกู. อย่าให้ลึงลั้งหู ต่ำใส่หน้า บัญหามันก็หมด. อยากรู้เรื่องลึงลั้งหูละก็ ไปดูภาพที่ในตึกโรงพยาบาลทางวิญญาณ.

ขอยืนยันในที่สัจจนันว่า ธรรมะจำเป็นในทุกกรณี, แม้ในกรณีของการพัฒนาอนามย์. โลกกำลังอยู่ในฐานะที่ว่า ต้องรบนันไปพลาจ แลกเปลี่ยนธรรมะกัน ไปพลาจ ให้ไปอ่านเรื่องนิตฺเตอะตามหนังสือที่แจกไป.

ขอยุติคำบรรยายวันนี ด้วยการกล่าวคำสวัสดิ์แก่ท่านทั้งหลายทุกคน.

เรื่อง ลิงล้างหู

(ที่เสากลาง ระหว่างประตูทั้งสองข้างของโรงมหรสพทางวิญญาณ ภายใน
เนื้อที่เล็กๆ เป็นภาพเขียนนิทานชาดก เรื่องลิงล้างหู ซึ่งมีเรื่องเดิมมาตั้งต่อไปนี้).

พระโพธิสัตว์ สมัยเมื่อเสวยพระชาติเป็นพญาวานร ครอบครองบริวารลิง
ฝูงใหญ่ อาศัยอยู่ในป่าหิมพานต์ เป็นที่รักใคร่เลื่อมใสแก่วานรทั้งปวง.

ครั้นสมัยต่อมา โพธิสัตว์พญาวานรถูกพรานป่าจับตัวไปได้ เพราะ
นายพรานเห็นเป็นลิงเผือก ท่าทางเฉลียวฉลาด จึงได้นำไปถวายให้แก่พระราชา : คือ
พระเจ้าพรหมทัตต์แห่งกรุงพาราณสี พระราชาทรงเลี้ยงพระโพธิสัตว์ไว้ในพระราชอุทยาน
อันรื่นรมย์.

พระโพธิสัตว์อยู่ในบ้านเมืองเป็นเวลาหลายสิบปี พระราชาเกิดเลื่อมใสใน
วัตรปฏิบัติของพระโพธิสัตว์ จึงได้ตรัสสั่งให้พรานป่านำพระโพธิสัตว์ไปปล่อย ให้ได้รับ
อิสระภาพอย่างเต็ม.

บรรดาวานรบริวารทั้งหลาย ทราบข่าวการกลับมาของผู้ที่เป็นที่รักแห่งตน
เยี่ยงบิดา ก็ชวนกันมาชุมนุมที่เนินหิน เพื่อเยี่ยมเยียนพระโพธิสัตว์; กระทำ
สัมโมทนียกตา เจรจาถามทุกข์สุขแล้ว จึงถามว่า พระโพธิสัตว์หายไปอยู่ที่ไหนมา
ตลอดเวลาที่เขาไร่ที่ฟ้าง.

พญาวานรผู้ประเสริฐ จึงเล่าความเป็นมาให้ฟังโดยตลอด เว้นแต่บางเรื่อง
ที่ตนพิจารณาแล้วเห็นว่า ไม่ควรเล่า, เพราะอาศัยความกรุณาในสาวกทั้งหลาย.

บริวารจึงถามว่า : “ข้าแต่ท่านผู้พญาวานร, ถ้าอย่างนั้น ท่านคงจะรู้จัก
 ภารกิจที่คนในเมืองหลวงเขาประพฤติกัน ในหมู่ชนที่เรียกตัวเองว่ามนุษย์ ข้าพเจ้าทั้งหลาย
 พรารถนาจะฟัง ท่านจงเล่าเถิด.

พระโพธิสัตว์จึงว่า “ดูกรท่านทั้งหลาย, อย่าได้ตามเรา ถึงความประพฤติ
 ของมนุษย์ทั้งหลายเลย เราไม่อยากเล่า”, แต่ผลที่สุด พระโพธิสัตว์จัดการบเร้าของ
 บริวารไม่ได้ ก็กล่าวคาถาว่า :-

“หิรณฺยํ เม สุวณฺณํ เม เอสา รตฺติเนหิ วา กถา ฯลฯ” ความว่า มนุษย์ใน
 เมืองหลวงทั้งหลายนั้น เขาพูดกันแต่ว่า เงินของกู ทองของกู ทั้งคืนทั้งวัน ดังนี้

พระโพธิสัตว์กล่าวยังไม่ทันจบเรื่อง วานรทั้งหลายก็เอามือและเท้าปิดหู
 แล้วร้องห้ามว่า :-

“ท่านอย่าเล่าอีกเลย, ท่านผู้เป็นหัวหน้า ท่านอย่าเล่าอีกเลย เราไม่ขอฟังเรื่อง
 ของมนุษย์อีกแล้ว; ว่าแล้วก็กระโจนกันสุดฤทธิ์, วิ่งอย่างไม่คิดชีวิต ไปยังลำธาร
 ที่ไกลที่สุด เพื่อล้างหูของตนให้หมดจากข่าวลามกรรมทั้งหลายของมนุษย์ในเมืองหลวง;
 แล้วชวนกันย้ายฝูง หายสาบสูญเข้าไปในป่าลึก ให้ไกลแสนไกลจากกลิ่นของมนุษย์
 มิข้ามินานก็ตายตามยถากรรม มิได้มีใครพบเห็นวานรฝูงนี้อีกเลย.

ท่านทั้งหลาย จงระวังให้ดี ๆ อย่าให้ถึงล้างหูเอาเพราะเราได้ ดังเรื่อง
 ที่เล่ามานี้.

คำยอชมเชย (เรื่องที่ ๒๒)

จิตที่คิดจะให้ สบายกว่าจิตที่คิดจะเอา

โอวาทแก่หน่วยพัฒนาอานามัย
ปีครบรอบที่ คำยอชมเชย
๖ กรกฎาคม ๒๕๑๒

อาตมาขอแสดงความยินดี ในการที่ท่านทั้งหลายได้ปฏิบัติหน้าที่
ไปแล้ว. ที่ว่ายินดีด้วย ก็เพราะว่าการกระทำนี้ มันน่ายินดี; มีอะไรบ้าง
ก็ได้พูดกันแล้ววันก่อน. วันนี้เป็นการแจกวัตถุที่ระลึกหรือประกาศนียบัตร
แก่ท่านทั้งหลาย เพื่อเอาไว้เป็นเครื่องเตือนใจในสิ่งที่ได้กระทำไปแล้ว;
สิ่งที่เหลือต่อไปก็คือการปฏิบัติด้วยความเสียสละ. สิ่งสำคัญที่สุดก็จะได้
แก่ความเสียสละ ถ้าไม่มีความเสียสละแล้วก็เป็นอันว่าล้มเหลว : แม้ว่า
ความรู้ดี แผนการดี โครงการดี อะไรดีก็ตาม ถ้าปราศจากความเสียสละ
อย่างเด็ดแล้ว มันก็ล้มเหลวไปหมด.

ดังนั้นจึงขอให้พวกเราทุกคนดำเนินงานต่อไปด้วยความเสียสละ ให้ถึง
ที่สุดของวัตถุประสงค์ของเรื่องนี้ โดยเฉพาะก็คือเรื่องพัฒนาอานามัย : มีความหมาย
ช่วยกันทำให้มนุษย์เรามีความอยู่เป็นผาสุกไม่ต้องทน. แต่ว่าคนโดยมากไม่สนใจ ไม่

เข้าใจ จึงต้องมีการอบรมและช่วยกันอบรมต่อๆ ไปอีก ในที่สุดก็สำเร็จได้ด้วยความสำเร็จเสียสละ.

เรานึกกันเพียงอย่างเดียวก็พอว่า เราทุกคนจะต้องรู้จักการเสียสละ. พวกที่นับถือพุทธศาสนาก็พูดได้ว่า พระพุทธเจ้าเป็นทั้งหมดของการเสียสละ. ในศาสนาไหนก็ตาม พระศาสดาคือทั้งหมดของการเสียสละ. อย่างพระเยซูนี้ เติมน้ำไปด้วยการเสียสละ และสละชีวิตเป็นอันดับสูญท้าย เพื่อผลดีแก่เพื่อนมนุษย์. นี้แนะนำให้อาไปคิดดูเถิดว่าทุกศาสนาก็เป็นเรื่องของการเสียสละ ถ้าปราศจากการเสียสละอย่างเดียวแล้ว มันก็ล้มเหลว. ขอให้นึกไว้เสมอว่า จิตที่คิดจะให้มันสบายกว่าจิตที่คิดจะเอา. นี้แหละจะเป็นข้อเตือนใจที่ดี. ลองจำเอาไปคิดอยู่เสมอว่า จิตที่คิดจะให้มันจะสบายกว่าจิตที่คิดจะเอา. ถ้าผู้ใดไม่สนใจ ก็จะไม่มีความหมาย แล้วก็จะไม่เชื่อ. แต่ว่าขอให้ไปสังเกตดูเถิดว่า หลุคนราวที่หม่นหมองวิตกกังวลขุ่นมัวร้อนใจนั้น มันเนื่องมาจากจิตที่คิดจะเอาทั้งสิ้น. ในขณะที่จิตคิดจะให้ เวลานั้นจะไม่มีอาการอย่างนี้; แล้วจะสบาย แล้วจะเย็น แล้วจะพอใจ แล้วจะอึ้งใจ.

จงไปคิดดู ไปสังเกตดูอย่างละเอียดลออดีถ้วนตลอดถ้วนตลอดคืนที่เราเป็นอยู่ ก็จะพบว่า เวลาไหนใจสบาย เวลานั้นจิตไม่ได้คิดจะเอา; พอจิตคิดจะเอาแล้วละก็ จะมีอะไรที่มีคมวิ้งหม่นหมองเร่าร้อนวิตกกังวลขึ้นมาทันที.

ที่นั่นคนเขาอาจจะเถียงว่า มัวแต่ให้แล้วไม่เอา แล้วจะได้อะไรกิน? นี้เพราะไม่รู้จักรู้ว่าเราเกิดมาเพื่อจะให้มันมีความสุขสบายใจ, เรากินก็กินเพื่อสบายใจ, เราทำอะไรเพื่อกิน กินก็เพื่อสบายใจ, มีใช้มีกินมีอะไรก็เพื่อความสบายใจ; แต่แล้วมันยังมีเคล็ดมากไปกว่านั้นที่ว่า เมื่อจิตคิดจะให้ มันก็ได้ความสุขสบายใจ : เราเอาไว้กินเองนี้ เที่ยงก็หมดไป แล้วก็ไม่มีความสุขสบายใจมากกว่าให้ผู้อื่น. ถ้าเรากินเองเข้าไปใน

ท้องย่อยหมกเล็กกัน ; ถ้าเราให้ผู้อื่นไปกิน, ของอย่างเดียวกันเท่ากันนั้น มันอยู่ในจิตใจในความรู้สึกของทั้งสองฝ่ายตลอดกาลนาน. เรามีของกินคำเดียว เรากินเอง เขาก็หมก : ถ้าให้ผู้อื่นกิน มันอยู่ในใจไปนาน ไม่รู้จักเหี่ยวไม่รู้จักโรยรา.

อย่าเข้าใจว่า เรื่องเอาเรื่องได้ มันจะดี มันจะมีความสุขไปเสียหมด. ลองคิดดูถึงเรื่องให้ เรื่องไม่เอา เรื่องเสียสละดูบ้าง : พระศาสนาทุกศาสนา ล้วนแต่เป็นทั้งหมดของการเสียสละ. อาตมาใช้คำว่าทั้งหมด ก็เป็นทุกอย่างทุกชนิดของทั้งหมดของการเสียสละ. เราที่เหลือและเป็นสาวกของพระ ดีกว่าเป็นสาวกของมาร : ถ้าเราเป็นสาวกของมาร เราก็คิดจะเอาเรื่อย ไม่ยอมคิดเสียสละ. ถ้าเราเป็นสาวกของพระ ก็คิดจะให้เรื่อย ไม่เคยคิดจะเอา. เด็ก ๆ หรือคนที่มีความคิดสั้น และหย่อนการศึกษาเท่านั้น ที่จะเห็นแต่ได้ ; เพราะถือว่าได้นั้นแหละเป็นการดี. แต่ผู้ที่มาด้วยการศึกษาเห็นโลกพอแล้วจะรู้สึกได้ว่า ให้นั้นแหละดีกว่าเอา. เราไม่จำเป็นต้องทำอย่างเดียว เราทำได้ทั้งสองอย่าง แต่เดี๋ยวนี้แนะนำให้นี้กว่า ในขณะที่ให้นั้นแหละ สบายใจกว่า ในขณะที่จะเอา ; ดังนั้นเราก็ได้กำไรตอนนี้.

เดี๋ยวนี้เรามีปัญหาเรื่องจะช่วยกันทำมนุษย์ให้เจริญ ทำโลกให้เจริญ ; แต่แล้วโลกมันเจริญไม่ได้ เพราะมีแต่คนที่คิดแต่จะเอา. โลกนี้มันเจริญไม่ได้เพราะอุปสรรคอย่างเดียว ก็คือคนมันดีแต่จะเอา คือคนรกโลก. คนรกโลกอย่างที่เรารู้จักกันแล้วแต่วันก่อน เขามีชื่อในสมัยใหม่นี้อีกคำหนึ่งว่า พวกแกะดำ. พวกแกะดำมีความหมายอย่างไรก็ลองไปพิจารณาดูเอง : ธรรมดาแกะต้องขาว ที่มันเกิดดำขึ้นมา ; ถ้ามันมีมาก มันก็สูญเสียความหมายของความเป็นโลกมนุษย์. โลกมนุษย์ไม่ควรจะเต็มไปด้วยแกะดำ ; ควรจะเต็มไปด้วยแกะขาว มันจึงเป็นโลกของมนุษย์ ; ดังนั้นการที่เราไม่เป็นคนรกโลก ก็คือไม่เป็นแกะดำ.

ประกาศนียบัตรหรืออะไรก็ตาม ที่เราได้รับไปนี้ มันเป็นเรื่องเตือนใจให้เสียสละ เป็นวัตถุประสงค์เครื่องหมายแห่งการเสียสละตั้งแต่ต้นเลยทีเดียว : เราได้ยอมเหนื่อยยอมเปลือง ยอมอะไรทุกอย่างเพื่อมารับการอบรมทำความรู้ความเข้าใจกันในที่นี้ มันก็เป็นการเสียสละ แล้วก็รู้สึกซึ่งในการที่จะเสียสละต่อไป แล้วก็ทำต่อไป ช่วยกันทำโลกนี้ให้เต็มไปด้วยผู้เสียสละ ก็มีหวังว่ามนุษย์เรา โลกมนุษย์เรา จะเป็นของมนุษย์ ตามความหมายของความเป็นมนุษย์ ; ดังนั้นหลังจากนี้เราก็ไปพูดให้เขารู้จักเสียสละ แม้เพื่อทำประโยชน์ส่วนรวม. เดียวกันมันเห็นแก่ตัวกันมากเกินไป ถึงกับเห็นแก่ตัวสองข้อนสองขั้ว จนต้องบังคับเกี่ยวเชิญให้ทำประโยชน์เพื่อตัวเอง.

ขอให้ช่วยจำคำนี้ไปด้วย ว่าสิ่งที่น่าหวง น่าขัน น่าอะไรที่สุดก็คือ การที่จะต้องเป็นให้ทำประโยชน์เพื่อตัวเอง แท้ที่สุดก็เป็นเรื่องน่าเศร้าที่สุด น่าสลดสังเวชที่สุด น่าละอายที่สุด ที่จะต้องให้ใครมาเซ็นให้ทำประโยชน์แก่ตัวเอง. ขอให้สิ่งนี้หมดไปจากพวกเรา จากพุทธบริษัทหรือจากพลเมืองดีทั้งหลาย : อย่าต้องมีการเซ็นเพื่อประโยชน์แก่ตัวเองอีกต่อไปเลย. การที่เห็นแก่ตัว ถึงกับต้องเซ็นให้ทำประโยชน์แก่ตัวเองนี้ มันไม่ไหวแน่ มันยังบ่าเถื่อนเกินไป มันเหมาะสำหรับระบบเผด็จการ หรืออาจจะเหมาะสำหรับระบบคอมมิวนิสต์ชั่วร้ายไป ถ้าไม่ทำประโยชน์แก่ตัวเอง เขาต้องบังคับให้ทำ แล้วไม่ทำไม่ได้ ฆ่าตายเลย นี่เป็นระบบที่พวกคอมมิวนิสต์เขาใช้กันอยู่ เพราะคนมันเห็นแก่ตัวจัดมากเกินไป : นี่มันต้องใช้ระบบเผด็จการ ซึ่งมันพ้นสมัยแล้ว.

ดังนั้นอาการที่ต้องบังคับ หรือว่าเซ็นให้ทำประโยชน์แก่ตัว หรือบ้านเมืองของตัวนี้มันไม่ควรจะมีแล้ว; และเราจะรู้สึกได้ด้วยตัวเราว่า ประเทศเป็นของเราด้วยใจจริง เราต้องช่วยกันทุกอย่างทุกทาง. แม้ความรู้สึกต่อรัฐบาลก็เหมือนกัน ก็ให้รู้สึกว่รัฐบาลเป็นผู้จัดการของเรา : เขาจะเป็นรัฐบาลขึ้นมาในรูปไหน เดียวกันก็เป็นระบบประชาธิปไตย ก็ต้องยอมรับว่ารัฐบาลเป็นผู้จัดการของเรา. เราจะมองเขาใน

ฐานะเป็นผู้จัดการ : ไม่ใช่คู่ต่อสู้, ไม่ใช่คู่ปรปักษ์, คู่เอาเปรียบ, คู่เกี่ยงงอนกัน !
เขาเป็นเพียงผู้จัดการของเรา เราเป็นเจ้าของทั้งหมด ดังนั้นเราจะต้องทำให้ถูกเรื่อง
คือถูกฝ่าถูกท้าวถูกอะไรกันไปหมด ไม่ต้องมีการเคี่ยวเข็ญให้ทำประโยชน์แก่ตนเอง :
เราพร้อมที่จะทำประโยชน์แก่ตัวเอง แก่ประเทศชาติของเราเองในฐานะที่เราเป็นเจ้าของ
และรัฐบาลเป็นเพียงผู้จัดการเท่านั้น. เราก็มีระบอบระเบียบที่วางไว้ที่เรียกว่าธรรมนูญ
อยู่แล้ว ต่างคนต่างประพฤติตามธรรมนูญนั้น มันก็เป็นไปด้วยกันได้ ในระหว่าง
เจ้าของกับผู้จัดการ.

ที่หนักแล้วแต่ว่าฝ่ายเจ้าของจะไม่รู้อะไรเสียเป็นส่วนใหญ่ : ทำไปผิดๆ
บ้าง หรือไม่ทำบ้างจนต้องเข็นให้ทำประโยชน์แก่ตัวเอง อย่างนี้แล้วมันก็ลำบากมาก ;
ดังนั้นจึงขอฝากไว้ว่าช่วยนำไปพิจารณา ให้ทุกคนยินดีพอใจในการที่จะทำประโยชน์
แม้เพื่อตัวเอง เพื่อบ้านเมืองของตัวเอง ; และให้เขารู้สึกเหมือนเรารู้สึกว่า จิตที่
คิดจะให้นั้น สบายกว่าจิตที่คิดจะเอา.

ขออ้างเอาคุณพระรัตนตรัยมาเป็นเครื่องคัลบันดาล ให้สิ่งต่าง ๆ ตามที่เรา
ต้องการนี้ เป็นไปอย่างตรงตามประสงค์มุ่งหมายทุก ๆ ประการ เทอญ.

ค้ายธรรมบุตร
(เรื่องที ๒๓)

การสังคัมสงเคราะห์ส่วนที่ยังขาดอยู่

โอวาทแก่คณะสงฆ์สังคัมสงเคราะห์ ผู้มาพักแรมที่ค้ายธรรมบุตร
บรรณายที ลานหินโค้ง สวนโมกขพลาราม อำเภอไชยา

๑๙ กันยายน ๒๕๑๓

ท่านผู้ดำเนินงาน แห่งสภาสังคัมสงเคราะห์ทั้งหลาย.

ท่านทั้งหลายประสงค์จะให้พูดเรื่องอะไร? (ตอบว่า แล้วแต่ได้เท่าจะกรุณา)

ถ้าจะให้พูดตามชอบใจ ก็อยากจะพูดตามชอบ ดังต่อไปนี้ :

เรื่องการศึกษาที่ดี, เรื่องการสังคัมสงเคราะห์ที่ดี, เราทำกันแต่ฝ่ายวัตถุ หรือฝ่ายรูปธรรม, ฝ่ายนามธรรม ฝ่ายจิตฝ่ายวิญญานนั้น ไม่ได้สนใจกันเลย. เราน่าจะนึกถึงเรื่องการศึกษาก่อน เพราะว่าการศึกษาของโลกนั้น ก็ก้าวหน้าในเรื่องทางวัตถุ ซึ่งมีผลให้เห็นแก่ตัวมากขึ้น; ส่วนทางจิตใจนั้นไม่ก้าวหน้า มันก็เลยไม่สมคูลย์กัน; ฉะนั้น โลกนี้จึงมีแต่เรื่องทุกข์ภัยที่เกิดมาจากความเห็นแก่ตัว.

ขอให้ไปคิดเรื่องนี้กันก่อน เพราะว่าถ้าการศึกษาอันสมคูลย์ มนุษย์ก็มีจิตใจดี คือ เห็นแก่ตัวจัต แรงกว่าเดิม; ฉะนั้น ก็เลยเห็นแก่ตัวจัต. ที่นี้เราจะไปสงเคราะห์

คนที่เห็นแก่ตัวจัด ^{นี้} จะทำให้มีผลดีอย่างมาก : ไปสงเคราะห์คนที่เห็นแก่ตัวจัดยังเป็น เรื่องยุ่ง, หรือบางที ก็เป็นคนเห็นแก่ตัวจัดด้วยกันทุกฝ่าย, ซึ่งเป็นเรื่องหาวัตถุเป็นเรื่อง กอบโกยเอาวัตถุ. เป็นเรื่องได้เปรียบทางวัตถุ; ผลสุดท้ายโลกมันก็ไม่ดีขึ้น.

ขอให้ยอมรับกันได้แล้วว่า เรื่องศีลธรรม, หรือ เรื่องจิต เรื่อง วรรณคดี มันเสื่อมลง : โดยเฉพาะที่เห็นง่าย ๆ เกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางศีลธรรม อย่างในกรุงเทพฯ หรือทั่วโลก; เคียงวันกำลังเป็นอย่างไรก็รู้ดีกันอยู่แล้ว; ^{ถ้าไม่} ^{แก้ไขเรื่องนั้นแล้ว} ^{เรื่องอื่น ๆ ก็จะเหลวหมดทั้งนั้น.} เรื่องการกุศลต่างๆ : เช่นช่วย ชีวิตคนให้รอดมีชีวิตอยู่ได้เท่าที่ทำกันอยู่ก็ทำกันไป; แต่แล้วเขาก็ยังเป็นคนเห็นแก่ตัว จัดอยู่; โลกนี้ก็ไม่มีอะไรดีขึ้น. เรื่องสงเคราะห์ไม่เลือกหน้า, คนพาลก็ได้รับการ สงเคราะห์เท่ากับคนดี มันก็มีผลให้คนพาลมีอยู่มากในโลก.

อาตมาเคยพูดเรื่องการกุศลสูงสุด เมื่อไม่กี่ปีมานี้ว่าคืออะไร; แล้วได้รับการ คัดค้าน ไม่เห็นด้วยเป็นอย่างมาก; ว่าการกุศลสูงสุดนั้น คือช่วยมนุษย์ ให้ มีหู ตา สว่าง ในเรื่องการเมืองอยู่ในโลก, นั่นคือการกุศล แล้วก็สูงสุด; เพียงแต่ ให้รอดตาย, เพียงแต่ให้สบาย; อย่างนี้มันยังไม่สูงสุด; ถ้าช่วยไม่เลือกหน้า มันก็มี ปัญหาเพิ่มขึ้น.

เราจะต้องนึกถึงต้นเหตุ, ต้นเหตุที่สุด, ต้นเหตุอย่างยิ่ง ก็คือว่า ความ เสื่อมทรามในทางด้านจิตใจ ด้านฝ่ายวิญญาณ; ควรจะช่วยกันแก้ไขส่วนนี้. การ ศึกษาที่ดี, การสงเคราะห์การกุศล อย่างใดอย่างหนึ่งก็ดี, ให้ระดมมุ่งตรงไปยัง การ ช่วยแก้ไขความเสื่อมทรามทางวิญญาณ แล้วโลกจึงจะได้รับผลเป็นความสงบสุข; สงเคราะห์ตะพึดมันก็ยังไม่ได้รับผลตามที่ต้องการ. และเดี๋ยวนี้สงเคราะห์การเมืองด้วย แล้วละก็ ยังไม่ได้ผล; ดูกละมันก็ได้ผลทางการเมือง; การสงเคราะห์ในนาม ในรูป

ของการกุศล แต่เป็นเรื่องการเมือง ก็เป็นเรื่องการเมือง. อย่างที่เขาเรียกว่า ช่วยกัน, ช่วยกัน ระหว่างชาติ ระหว่างประเทศ; อย่างนี้ก็เป็นเรื่องสงเคราะห์การเมือง, เขาผลที่ไม่เป็นธรรมก็มี คือเอาไปเป็นพวก เอาไปบราฆ่าฟันกัน; นี้ก็ยังใช้ไม่ได้.

ที่นี้ การสงเคราะห์ที่บริสุทธิ์ มันก็ยังมียู่ ว่า ทำให้ผู้ได้รับสงเคราะห์นั้น เป็นอย่างไร; บางทีมันทำให้ผู้ได้รับการสงเคราะห์นั้นอ่อนแอลงไปก็มี; ก็ต้องระวัง ค้ำยเหมือนกัน. ถ้าว่าสงเคราะห์ได้ผล จำกัอยู่เพียงแล้วคุดุ เพียงรู้จักเรื่อง ทำมาหากิน แก้ปัญหาเฉพาะหน้า; อย่างนี้ มันก็ยังเป็นร่องโหว่อยู่ ในทาง ศีลธรรม ทางจิต ทางวิญญาณ; เพราะฉะนั้นจะต้องไปให้ถึงที่สุดต้นเหตุ คือความ เสื่อมทางจิต ทางวิญญาณ.

เราสงเคราะห์เขา ควรจะมีหลักใหญ่ ๆ ว่า : สงเคราะห์เพื่อให้เขาช่วย ตัวเองได้, คือทำให้เขารู้และสามารถที่จะช่วยตัวได้ ก็เป็นการสงเคราะห์ที่มีผล ยืดยาว และมีผลจริง. สงเคราะห์ที่กะพืดมีแต่จะทำให้คนอ่อนแอ, สงเคราะห์ที่ช่วยวัตถุ มากเกินไป ก็ทำให้โง่งง; จะต้องสงเคราะห์ให้เขาฉลาดขึ้น; ให้รู้ว่าอะไรเป็น อะไร? ชีวิตเป็นอย่างไร? เกิดมาทำไม? จะต้องทำอะไร? จะต้องตั้งหน้าช่วย ตัวเองเป็นข้อแรก.

คนโดยมาก ยังขาดความรู้ทางธรรมะ ที่จะทำให้มีจิตใจเข้มแข็ง ในการปฏิบัติหน้าที่ของมนุษย์; ประชาชนยังขาดสิ่งนี้มาก, เหลวไหล โดเล เหลาะแหละเสียมาก. และที่เอาจริงก็เอาจริงไม่ถูก. ฉะนั้นเราจะต้องช่วยเขาเอาจริง ให้ถูก ในการที่จะมีชีวิตอยู่ในโลก ให้สมกับที่เป็นมนุษย์ที่ดีในโลก. เพราะ ฉะนั้นสงเคราะห์ทางวัตถุ ก็ทำไป, ทำไป ตามสมควร; แต่ต้องสงเคราะห์ให้เกิด ความสว่างไสวทางวิญญาณนี้ ซึ่งไม่ลงทุนมาก, ส่วนสงเคราะห์ด้วยวัตถุสิ่งของนั้น ต้องลงทุนมาก.

อาตมาเคยสรุปความให้จำกันไว้สั้น ๆ ง่าย ๆ ว่า **ชีวิตนี้ต้องเทียมด้วย “ควาย” สองตัว**. ถ้าสมมุติว่าเป็นรถ เป็นเกวียน ชีวิตนี้ต้องเทียมด้วยม้าหรือวัวสองตัว, ชีวิตของคนในโลกนี้ก็ต้องเทียมด้วย “ควาย” สองตัว คือความรู้และความสามารถที่เพียงพอในฝ่ายวัตถุ ที่เรียกกันว่าเทคโนโลยีในตัวหนึ่ง และก็ความสว่างไสวทางวิญญาณ ทางเรื่องทางจิตใจในตัวหนึ่ง; ต้องเป็นควายสองตัว หรือวัวสองตัว ไกลจากแยกไป จึงจะปลอดภัย.

เดี๋ยวนี้โลกนี้เป็นส่วนรวม หรือว่า ชีวิตส่วนบุคคลก็ตาม มันเหลือแต่ “ควาย” ตัวเดียว คือเรื่องปาก เรื่องท้อง เรื่องทำมาหากิน เรื่องเทคโนโลยี เกี่ยวกับอาชีพ; มันก็เลยเข้รกรเข้าพง เพราะ**ไม่มีความสว่างไสวทางวิญญาณ** ซึ่งเป็นควายอีกตัวหนึ่ง หรือวัวอีกตัวหนึ่ง ที่จะเดินไปให้ถูกทาง; แยกกันพอจะมองเห็น : คือฝรั่งทางตะวันตก เขากำลัง วิ่งจัดในทางเทคโนโลยี เขาก็สูญเสียความสว่างไสวทางวิญญาณ, นี้พวกตะวันตก หรือพวกฝรั่งกำลังเป็นอย่างนี้. เพราะไปเมาในเทคโนโลยีแล้วได้ผล ได้ผลแล้วก็เลยเมาใหญ่ เลยกษัตริย์ ทั้งศาสนา; เดี่ยวนี้ไม่มีศาสนา. เขาพอใจที่จะพูดว่า “ไม่มีศาสนา และไม่มีพระเจ้า”, ชีวิตหรือความรอดของเขา ขึ้นอยู่กับเทคโนโลยีอย่างเดียว. เขาจะแก้ปัญหาทุกอย่างได้ด้วยเทคโนโลยี; นี้ยังเป็นควายตัวเดียว ควายเปลี่ยว ควายบ้า พาชีวิตไปลงเหว.

การที่คนตะวันตกบางคนจะนึกได้ แล้วมาแสวงหาความสว่างไสวทางวิญญาณ คือเรื่องทางศาสนาฝ่ายตะวันออก ก็เพราะเห็นโทษอันนี้; แต่ก็มีไม่กี่คน แล้วเขาก็ไม่ใช่นักการเมือง ไม่ใช่ผู้นำของกลุ่มชน; คนเหล่านี้ทำอย่างเป็นเรื่องส่วนตัวทั้งนั้น เป็นส่วนบุคคล, ก็ยังช่วยอะไรไม่ได้. ชาวโลกทางฝ่ายตะวันตกส่วนใหญ่ ยังเป็นควายบ้า ควายเปลี่ยวของเทคโนโลยี หากันไปลงเหว : นั่นคือความล้มจมของมนุษย์ ในทางศีลธรรม, แล้วก็ทางวัตถุในที่สุด. ถ้าทางจิตใจมันล้มจมไปแล้ว ทางวัตถุมันก็จะล้มจมตามไปที่หลังโดยไม่ต้องสงสัย.

ที่นี้ทางฝ่ายตะวันออกเรา ไม่เก่งทางเทคโนโลยี แต่พอใจตามกันฝรั่งในเรื่องนี้; แต่ว่าเคยเก่งในทางสว่างไสวทางวิญญาณ ทาง *spiritual enlightenment*; เคียนี่เขาเรียกกันอย่างนี้. เพราะว่าศาสนาแทบทุกศาสนา เกิดทางฝ่ายตะวันออก; ศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ อิสลาม ฮินดู เล่าจื๊อ ขงจื๊อ อะไรรี่ เป็นตงของความสว่างไสวทางวิญญาณ; ก็เคยอยู่เป็นสุขกันมา แม้จะไม่ร่ำรวย ก็มีความสุข เป็นที่พอใจ. แต่เคียนี่เกิดโศคร้าย พวกกันตามกันฝรั่ง ละทิ้งความสว่างไสวทางวิญญาณ ไปหลงเทคโนโลยี แล้วก็ไม่ทันฝรั่ง, มันก็กลายเป็นตามกันฝรั่ง ในเรื่องเทคโนโลยี, แล้วก็ทิ้งสมบัติเดิมของตัว คือ ความสว่างไสวทางวิญญาณ.

บัดนี้ฝรั่งก็จะมาหาความสว่างไสวทางวิญญาณ ทางตะวันออก, ฝ่ายพวกตะวันออกนั้นก็กลับเหลวไหลเข้าทุกที เพราะไปตามกันฝรั่ง เรื่องเทคโนโลยี. นี่มันน่าสังเวช น่าสงสาร น่าหัวเราะ น่าขบขัน, มันเล่นเอาเถิดกันเินทางที่จะไปหาความลุ่มจม ฉะนั้น ฝ่ายตะวันออกนี้ ควรจะต้องก้าวหน้า ต้องเจริญด้วยความสว่างไสวทางวิญญาณ ทางธรรมะนี่อยู่ตามเดิม, แล้วก็แลกเปลี่ยนฝรั่ง; แล้วฝรั่งเจริญด้วยเทคโนโลยี ก็แลกเปลี่ยนเทคโนโลยีให้ตะวันออก. ถ้าเป็นอย่างนี้ หังตะวันออก ตะวันตก ก็จะได้มีควายสองตัวด้วยกัน คือ มีความก้าวหน้าทางวัตถุ และความสว่างไสวทางวิญญาณ และทั้งโลกก็จะรอดได้, คือไม่ต้องตกเหว มีความทุกข์แสนสาหัส เหมือนที่เราเห็นเงาอยู่ในเวลานี้.

ปัญหาของโลกก็เป็นอย่างนี้, ปัญหาของประเทศหนึ่งก็เป็นอย่างนี้ ปัญหาส่วนบุคคลหนึ่ง ก็เป็นอย่างนี้; งานสังคมสงเคราะห์นี่มันเกี่ยวกันโดยตรงเลย เพราะว่าต้องการจะช่วยสังคมให้รอด. สังคมรอดก็ต้องมีควายสองตัว ลากนอก ลากใน. ฉะนั้น ถ้ามีสังเคราะห์กัน ในทางฝ่ายวัตถุ หรือจะให้ถึงขีดสูงสุดอย่างไร ทางวัตถุ มันก็ไปไม่รอด มันยังทำให้คนเห็นแก่ตัว เป็นอัมพาลทางวิญญาณ.

คนที่อยู่ดี กินดี ทางวัตถุนี้ เป็นอรรถพาลทางวิญญาณ มีอยู่ทั่วไป, แล้วยิ่งก้าวหน้าทางวัตถุมากขึ้นเท่าไร มันยังเป็นอรรถพาลทางวิญญาณง่ายขึ้น มากขึ้นเท่านั้น. เพราะวัตถุมันให้ความเอร็ดอร่อย สนุกสนาน เพลิดเพลิน. พอไปคิดมันเข้า มันค่อย ๆ เห็นแก่ตัว, ค่อย ๆ เห็นแก่ตัว. คนที่ไม่เคยเห็นแก่ตัว ก็จะค่อย ๆ เห็นแก่ตัว เห็นแก่ตัวมากขึ้น ๆ. นี่ก็กลายเป็นโลกของความเห็นแก่ตัว มีเครื่องมือคือเทคโนโลยี, ฉะนั้นถ้าจะให้รอดก็ต้องเอาความสว่างไสวทางวิญญาณกลับมาอีก; คือศาสนา, พุทธตรง ๆ ก็คือศาสนา, แต่ว่า ต้องเป็นศาสนาจริง ๆ ไม่ใช่ศาสนาที่เป็นพิธีรีตอง ไม่ใช่ความโง่เขลาขมขาย. ศาสนาอย่างแบบพิธีรีตอง ด้วยความโง่เขลาขมขายนั่น ช่วยไม่ได้, นั่นไม่ใช่ความสว่างไสวทางวิญญาณ. มันมีประโยชน์น้อยนักที่จะถืออย่างขมขาย อย่างเชือดขาดไปนี้ มันมีประโยชน์น้อย มันไม่พอ.

ที่เราตั้งพุทธสมาคม ตั้งอะไรทำนองนี้ ที่แท้มันเพื่อความสว่างไสวทางวิญญาณ; แต่ว่า พุทธสมาคม หรือสมาคมอื่น ๆ ก็มักจะเลอะบ่อย ๆ, ไปสาดะวันเรื่องทางวัตถุเสียมากกว่าเรื่องทางวิญญาณ. เราไปช่วยทางวัตถุมากไปเสียอีก. เมื่อมีสมาคม หรือผู้คนที่ช่วยทางวัตถุมากอยู่แล้ว สมาคม เช่น พุทธสมาคม เป็นต้น ควรจะต้องขะมักเขม้นช่วยเหลือ ในทางฝ่ายใจ หรือฝ่ายวิญญาณ ซึ่งมันยังขาดอยู่; ถ้าไม่อย่างนั้น มันก็จะเท่าเดิม : คือมีแต่ความก้าวหน้าทางวัตถุ แล้วก็ค่อยเลอะ, เลอะเห็นแก่ตัวมากขึ้น.

นี่ขอให้สังเกต ในข้อที่ว่า มันเนื่องกัน หรือมันร่วมกัน, กิจการของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และกิจการสังคมนาถเคราะห์ กุศลสังเคราะห์ กระทั่งถึงการศึกษานี้, มันเนื่องกัน, เป็นอันเดียวกัน คือต้องเพื่อบุคคลอยู่รอดได้ สังคมรอดได้. ที่สังคมนาถรอดได้ก็เพราะ “มีควายสองตัว”. มีควายตัวเดียวรอดไม่ได้ จะต้องไปลงแหวนแม้ให้ฉลาดเกินกว่าที่จะไปโลกพระจันทร์ได้สักร้อยเท่า มันก็ไปลงแหวน; นี่กล่าทำอย่างนี้.

มีความฉลาดแก่ไปโลกพระจันทร์ได้ นี้ยังไม่พอ, ให้ฉลาดกว่านี้ร้อยเท่า โลกนี้ก็ยังคงแหงแห่งความทุกข์ยาก ทรมานแสนสาหัส หรือวินาศ หรือเป็นประลัยกัลป์. ฉะนั้น ต้องช่วยกันแก้ทุกข์ คือทำส่วนที่ยังขาดอยู่ให้เกิดขึ้น คือความสว่างไสว ทางวิญญาณ. การสงเคราะห์แบบไหนก็ตาม รูปไหนก็ตาม หน่วยไหน คณะไหน ก็ตาม จะต้องไม่ลืมว่า ต้องมีการสงเคราะห์ฝ่ายวิญญาณด้วยเสมอไป, อย่าสงเคราะห์ แต่ทางฝ่ายวัตถุอย่างเดียว, เพราะว่า วัตถุนั้นจะช่วยให้เห็นแก่ตัวมากขึ้น ๆ แล้วก็ จะลงเหวของกิเลส ของความทุกข์. แต่ถ้ามีความรู้ทางธรรม มีแสงสว่างทาง วิญญาณประดับประดาอยู่แล้วก็จะเดินได้ถูกทาง.

ตรงนี้มีพยานเห็นอยู่ง่าย ๆ ว่า การศึกษาศาสน์ปัจจุบันนี้ มันช่วยโลกไม่ได้ แล้วกำลังทำให้เสียหาย ทำโลกนี้ให้เสียหายมากขึ้น. การศึกษาของโลกในปัจจุบันนี้ กำลังทำโลกให้เห็นแก่ตัวมากขึ้น, หรือว่า มันง มั่นหลง มันงไปหมด : อย่างที่ เกิดพวกที่เรียกว่า ชิปปี้ อะไรขึ้นมา, พวกนี้ก็ออกมาจากมหาวิทยาลัยทั้งนี้ หนี มหาวิทยาลัยมาเป็นชิปปี้พ่อแม่ น้ำตาไหล. นี่คือการศึกษาศาสน์ปัจจุบันนี้ มันเป็นอย่างนี้, แล้วอย่าเข้าใจว่า อุดมคติของพวกชิปปี้เนี่ย เป็นเรื่องอุดมคติทางวิญญาณ ที่แท้ มันเป็นอุดมคติทางเนื้อหนัง, เป็นความสุข ความเพลิดเพลิน ทางเนื้อ ทางหนังทั้งนี้; ไม่ใช่ทางวิญญาณ. แต่เขาก็หลงไปว่าเป็นอิสรภาพ เป็นความหลุดพ้นทางวิญญาณ; การที่ไปหลงทางวัตถุ หลงผลที่เกิดจากวัตถุ ที่ปรากฏทางเนื้อ ทางหนัง เอรีตอว์ย ทางเนื้อทางหนัง นั่นไม่ใช่เรื่องทางวิญญาณ. ถ้าต้องการอิสรภาพจริง ต้องมาหา เรื่องทางวิญญาณ : คือจิตใจอิสระจากความงี่ ความหลง หรือจากกิเลส, เป็นอิสระ จากกิเลส เป็นเรื่องทางวิญญาณ.

นี่การศึกษาของโลก ทางหนึ่งก็นำไปสู่ความเป็นอย่างนี้, อีกทางหนึ่งก็นำ ก้าวหน้าทางเทคโนโลยี; ไม่มีอะไรมากไปกว่านี้ ก็เพื่อยุติกันดี, เพื่อยุติกันดี มากเข้า

ก็เห็นแก่ตัวมากเข้า, ก็มีการกอบโกย ต่างคนต่างกอบโกย, เมื่อมีคนกอบโกยก็มีคนต่อต้าน. ในโลกนี้ถ้าไม่เกิดลัทธินายทุนขึ้นมา ลัทธิกรรมกรก็เกิดไม่ได้; ฉะนั้นลัทธินายทุนจึงเป็นบ่อเกิดของลัทธิกรรมกร. อย่าไปโทษกรรมกรกันนัก; ลัทธินายทุนเกิดจากความเห็นแก่ตัว มีสติ มีปัญญา มีอำนาจ มียิวสาวเอาๆ, สาวเอามากองอยู่ที่พวกนายทุน; อันนี้ต้องเกิดก่อน จึงจะเกิดลัทธิต่อต้าน คือพวกกรรมกร.

นี่เป็นพยานว่า ความก้าวหน้าทางวัตถุนี้ นำไปสู่ความยุ่งยากอย่างนี้ : เห็นแก่ตัวจัด เกิดลัทธินายทุนขึ้นมา ก็มีกรรมกรเกิดขึ้นต่อต้าน. ก่อนหน้านั้นก็ไม่มีปรับทุกข์กันอย่างนี้ ก็มีลัทธิพ่อกับลูก. ในประเทศไทย หรือประเทศในเอเชียเห็นได้ชัด : คนรวยเป็นเศรษฐี มีลักษณะเหมือนพ่อ เลี้ยงข้าว เลี้ยงไพร่ เหมือนกับลูก, ไม่มีความหมายแห่งนายทุน หรือกรรมกรเลย แม้ที่เรียกว่าเป็นทาส. สมัยก่อนที่เรียกว่าเป็นทาสนั้น ก็ไม่ใช่มีความหมายตรูัย อย่างความเป็นทาสเหมือนในประเทศตะวันตก, ความเป็นทาสในประเทศไทย หรือในประเทศทางตะวันออกนี้ เหมือนกับพ่อ กับลูกอยู่มาก; แต่ความเป็นทาสทางตะวันตกนั้น มันเป็นทาสจริงๆ เป็นทาสอย่างที่เราเรียกว่า เป็นทาสสมบูรณ์.

ในโลกนี้ควรต้องมีธรรมะสำหรับทำให้คนอยู่กันในโลก เป็นสองพวก คือพวกบิดา กับบุตร : คนรวยก็เป็นบิดา คนจนก็เป็นบุตร. ธรรมะนั้นช่วยได้, และช่วยให้เป็นอย่างนี้ได้, และได้เป็นมาแล้วระยะหนึ่ง หรือยุคหนึ่ง; ต่อมาความก้าวหน้าทางวัตถุ มันก้าวหน้ามาก จนวิ่งไปที่เดียว; เพราะความเห็นแก่ตัว ได้เกิดขึ้นแก่คนกลุ่มหนึ่ง หรือสังคมหนึ่ง เกิดสังคมนายทุนขึ้นมา ก็เป็นเหตุให้เกิดสังคมนายทุนขึ้นมา ก็เลยมาราย่าพินกัน เป็นสงครามลัทธิ; แม้กระทั่งทุกวันนี้ มันก็ยังเป็นสงครามลัทธิ, เพื่อรักษาไว้ซึ่งลัทธิ. นี่แหละคือโทษของความก้าวหน้าทางวัตถุ คือความเห็นแก่ตัว.

ทั้งเมื่อทั้งโลกมันเล็ดเข้าตา เป็นอย่างนี้เสียแล้ว ขอให้คำนวณดูให้ดีๆ ว่าคนในโลก แม้ในประเทศไทยเราก็เล็ดเข้าตา, เป็นลัทธิขายทุน กรรมกรอย่างนี้ อยู่แล้ว; การสงเคราะห์เขานั้น ดูแทบจะหาผลที่น่าชื่นใจได้ยาก นอกจากจะไป สงเคราะห์ให้เขาเดินดูทางกันเสียใหม่ : นับตั้งแต่ให้เปลี่ยนความคิดที่จะรู้จักสันโดษ มัคน้อย อย่าทำ อย่ากิน อย่าใช้อะไร ในส่วนเกิน ส่วนที่ไม่จำเป็นคือฟุ่มเฟือย. ให้มีความอดทน ออกทน; ถ้าว่าไม่มีความอดทน ออกทน หรือสันโดษแล้ว วิญญาณ จะสูงไม่ได้.

อาตมายังยืนยั้นอยู่จนเดี๋ยวนี้ว่า ถ้ากินอยู่ต่ำๆ แล้ว จิตใจก็สูง, ถ้ากินอยู่ สูงๆ แล้วจิตใจมันต่ำ, กินอยู่ต่ำๆ นี้ จิตใจก็มุ่งจะทำสูงๆ. ถ้ากินอยู่สูงๆ เสียแล้ว มันไม่มีทางไปแล้ว จิตใจมันก็ลงต่ำ. ฉะนั้น ขอให้ถือหลักพื้นฐานว่า : เราจง เป็นอยู่อย่างง่ายๆ อย่างต่ำๆ ตามพระพุทธเจ้าสอนว่า “จงกินอยู่ แต่พอดี”. ขอให้จำกันไว้ให้ชัดเจนสักหน่อย : พระพุทธเจ้าท่านสอนไว้ให้กินอยู่แต่พอดี - *มตตญฺญตา จ ภตฺตสมฺมํ นํกินอยู่แต่พอดี*; อย่าไปถือลัทธิ “กินดีอยู่ดี” ซึ่งนั้น เป็นเรื่องบ้า. กินดี อยู่ดี; ไม่มีขอบเขต ไม่รู้ว่า ดีแค่ไหน ดีจนเพื่อ จนเกิน จนอะไร ก็ยังว่าไม่พอ อยู่นั่นแหละ.

การ “กินดีอยู่ดี” มันเปิดช่องโหว่ ให้เคล็ดเปิดเบี่ยงไป จนเพื่อไปด้วยซ้ำ, ถ้ากินอยู่แต่พอดีไว้เรื่อยแล้ว มันก็จะอยู่ในสภาพที่ไม่เป็นอันตราย. ฉะนั้น เป็นอยู่ อย่างต่ำนี้ จิตใจมันเหลืออยู่แต่จะทำให้สูงขึ้น; ถ้าไปเมาอยู่ ในเรื่องกินอยู่ สูงแล้ว จิตใจมันเหลืออยู่แต่จะลงต่ำเท่านั้น. มันน่าจะสงเคราะห์ประชาชนทั่วไป ให้ถือหลักอันนี้, อย่าไปเพิ่มอะไร ให้มันเพื่อ ให้มันเหลือ; จะได้เกิดแสงสว่างทางวิญญาณมากกว่า; จะต้องกินอยู่พอดี กินอยู่อย่างต่ำๆ, มุ่งจะทำอย่างสูง, มุ่งช่วยตัวเอง; ให้สมกับ ที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า *สพฺพทานํ ธมฺมทานํ ชินาติ - ให้ทานธรรม นั้นแหละเลิศประเสริฐกว่าให้ทานอะไรทั้งหมด.*

ที่นี้ กิจการของสมาคมนสงเคราะห์ นั้นก็คือ เรื่องให้, เรื่องให้ทาน, หรือเรื่องให้. ถ้าเผื่อจะเชื่อพระพุทธเจ้ากันบ้างว่า ให้แสงสว่างทางวิญญาณ นั้น เลิศกว่าการให้อะไรทั้งหมด. แต่การให้ทางวัตถุนั้น ก็ไม่ใช่ว่าให้หังค หรือว่าจะ เป็นของเหลว ของผิด; มันก็ยังคงถูก และทำไปตามสมควร; แต่ถ้าทำชั้นเลิศ ชั้นสูงสุด เห็นการให้ทุกอย่าง ก็คือว่าให้แสงสว่างทางวิญญาณ. ฉะนั้นไปที่ไหนก็ สงเคราะห์ให้เกิดแสงสว่างทางวิญญาณ ให้คนนั้นเข้าใจถูกต้องในการช่วยตนเอง ในการ ฉลาดที่จะช่วยตนเอง. อย่า “ฉลาดเพียงแต่รับทาน”, “ฉลาดแต่เท่าที่รับความ ช่วยเหลือจากผู้อื่น” นี้ไม่ควร.

อีกประการหนึ่ง น่าจะมี โครงการ ที่ปรับปรุงให้ถูกต้อง ให้ดี ให้แน่นอน ของเรา จะช่วยมนุษย์ในโลกนี้ ให้มีความสว่างไสวทางวิญญาณ เป็นข้อแรก เป็นข้อหนึ่ง เป็นหมายเลขหนึ่ง, แล้วก็ช่วยอย่างอื่นไปตามลำดับ ตามที่ควรช่วย; แต่แล้วก็ไม่มีอะไรสูงส่งไปกว่า ช่วยทางจิตใจ ทางวิญญาณ. พระพุทธเจ้าท่านตรัส ว่าอย่างนั้น แล้วก็จริงอย่างนั้น.

เดี๋ยวนี้เราช่วยกันน้อยเกินไป, หรือว่า ผู้ช่วยก็ไม่รู้จักว่าจะช่วยอย่างไร; เพราะตัวเองก็มีความมืด ความบอดทางวิญญาณ. ผู้ที่คิดแต่จะให้การสงเคราะห์แก่ ทางวัตถุนั้น อาจจะมี ความมืดความบอดทางวิญญาณอยู่เต็มที่ได้. ฉะนั้นจะ ต้องทำตัวให้มีความสว่างทางวิญญาณเสียก่อน, แล้วจึงช่วยในกรณีที่เกิด ความสว่างทางวิญญาณ. ถ้าจะช่วยในกรณีที่เกิดความสะทกสะทาบทางวัตถุ ก็ต้องให้เขาช่วยตัวเองเป็นส่วนใหญ่; ถ้าไม่ทำอย่างนั้นก็ไม่มี, เขาช่วยตนเองไม่ได้ แล้วก็เลวลง ๆ คือเป็นคนอ่อนแอลง อ่อนแอลงทุกที.

การทำแต่เพียงพอเป็นพิธีคือของ ทำแต่พอให้ได้เขียนรายงาน นี้ก็ทำได้, แล้วมันก็เลิกกันแค่นั้น ผลมันก็ไม่ได้เกิดขึ้นจริง; เพียงแต่ว่า ผู้ช่วยนั้นได้เกียรติ

ได้ชื่อเสียง ได้รับความคิดความชอบ, ในโลกนี้มักจะทำกันแต่เพียงอย่างนี้. การทำอย่างนี้พระพุทธรูปเจ้าท่านไม่สรรเสริญ เพราะมันไม่จริง ในการกระทำนั้นอย่างหนึ่ง, แล้วมันไม่ได้ผลจริง ก็ไม่ได้ช่วยให้รอดจริง น้อย่างหนึ่ง.

ขอให้ถือเอาเรื่องนี้เป็นเบงของหน้า ให้เกิดความสว่างทางวิญญาณ ให้ประชาชนเข้าใจศาสนาของตน ๆ โดยถูกต้อง, แล้วในศาสนานี้ มีหลักธรรมสำหรับช่วยตัวเองที่เพียงพอ ทั้งทางฝ่ายวิญญาณ และทางฝ่ายวัตถุ. โดยเฉพาะทางพุทธศาสนานี้ ช่วยแก้ปัญหาก็ ทั้งทางฝ่ายวัตถุ และทางฝ่ายจิตใจ. แต่โดยเหตุที่ว่าเรื่องจิตใจมันสำคัญกว่า; ถ้าคนสว่างทางจิตใจแล้ว ทางร่างกายนี้ไม่มีปัญหา, ความเข้มแข็ง ความเฉลียวฉลาด ความสามารถอะไร มันอยู่ที่จิตใจทั้งหมด. ถ้าแก้ปัญหาวางจิตใจตก ให้เสร็จไปเสียก่อน, ปัญหาทางวัตถุมันก็ง่ายขึ้น.

นี้เราพูดอย่างนี้ ไม่มีใครเชื่อ โดยเฉพาะพวกวัตถุนิยมตะวันตก ตะวันออก ก็ตาม, พวกวัตถุนิยมไม่ยอมเชื่อ เขาว่าต้องทำให้วัตถุเจริญก้าวหน้า อิมหิมิพมันเต็มทีกันเสียก่อน แล้วคนก็จะดีเอง โลกก็จะสุขสงบเอง; อย่างนี้มันเป็นไปได้; พูดอะไรก็ได้ แต่ทำจริงนั้น เป็นไปไม่ได้; เพราะ วัตถุก้าวหน้าเท่าใด ก็เพิ่มความเห็นแก่ตัวเท่านั้น. แล้วการช่วยเช่นนั้น จะช่วยพอกันเมื่อไร? จะช่วยให้พอได้เมื่อไร? เพราะว่ายิ่งช่วยเท่าไร ก็จะยิ่งเห็นแก่ตัวมากเข้าเท่านั้น, ยิ่งต้องการมากขึ้นไปกว่าเดิม; มันก็ช่วยไม่ทันเท่านั้นเอง.

ในพระไตรปิฎกมีพระพุทธรูปอยู่ที่บพทหนึ่ง ซึ่งน่าจะนึกถึงกันบ้าง; ไม่ใช่ของขบขัน แต่มันก็กลายเป็นของน่าขบขัน คือ พระพุทธรูปเจ้าท่านตรัสอยู่ในรูปพระพุทธรูปเองว่า : ให้ภูเขาคือทองคำทั้งลูก ๆ คือภูเขาคือทองคำทั้งลูกเป็นทองคำแล้วที่ตั้งสองลูก ก็ไม่พอแก่ความต้องการของมนุษย์เพียงคนเดียว. ที่มนุษย์ใน

โลกมีที่พันล้าน ลองคิดดูซิ; มนุษย์คนเดียวนี้ ภูเขาทองคำตองสูงลูก ก็ไม่พอ
แก่ความต้องการของเขา. เพราะฉะนั้นให้รู้ชั้นเสีย แล้วให้ประพจน์พอเหมาะ
พอสมเด็ก.

ขอให้ทำให้พอเหมาะพอสม ให้ประพจน์เรื่องกิน เรื่องหา เรื่องใช้
เรื่องมีเรื่องอะไรให้พอเหมาะพอสมเด็ก, นั้นแหละคือแสงสว่างทางวิญญาณที่จะต้อง
ช่วยกันสังเคราะห์ให้เขามี. ช่วยสังเคราะห์ให้เขามีแสงสว่างทางวิญญาณ ว่า : อย่าไป
หลงความก้าวหน้า ในทางความอยากในทางวัตถุ ซึ่งมันไม่รู้จักพอ; แล้วอีกอย่างหนึ่ง
อย่าไปคิดว่า มีความขาดแคลนทางวัตถุอะไรมากมายนัก เขาอาจจะเข้มแข็งดี
อยู่แล้ว, แล้วเราไปทำให้เขาอ่อนแอก็ได้.

เราไม่เคยสบาย เรามีกินมีใช้ มีอะไรอยู่พุ่มเพุย เหลือเฟือ, แล้วบาง
คนบางระดับไปเห็นว่า แหม มันขาดแคลนทางวัตถุอะไรมาก. ที่จริงมันเป็นเรื่อง
ที่เราเข้าใจผิด; เราเสียอีกเป็นคนอ่อนแอ และพุ่มเพุยพุงเฟ้อ แล้วเราก็ไปสอนให้เขา
พุงเฟ้ออย่างเรา. ที่นี้โลกนี้ก็มีไม่พอให้. ฉะนั้น อย่าไปทำระดับใหม่ในลักษณะ
อย่างนั้น เพราะว่า เขาเข้มแข็งดีอยู่แล้ว ก็ให้เข้มแข็งอดทนอย่างนั้น จะได้ทำความ
ก้าวหน้าที่เป็นธรรม ที่พอเหมาะพอดีเรื่อยๆ ไป, ไม่เท่าไรมันจะเหลือกิน เหลือใช้
ในระดับของคนอย่างนั้น. ไม่ใช่เหลือกินเหลือใช้ของพวกนายทุน หรือ มหาเศรษฐี;
อย่างนั้นมันใช้ไม่ได้, อย่างนั้นมัน “ภูเขาทองคำตองสูงลูกก็ไม่พอแก่ความต้องการของคน
คนเดียว”.

ที่นี้เราเอาหลักทั่วไป ว่า “คนเราเกิดมาทำไม? เกิดมาให้มีกินมีใช้
มีชีวิตอยู่ได้, แล้วทำอะไร; แล้วก็ทำให้ได้ความสงบสุขทางจิตใจ. สิ่งที่ดีที่สุด
ของมนุษย์ มันอยู่ที่ความสงบสุขทางจิตใจ, แล้วเขาได้มาโดยวิธีใดก็เรียกว่า

เขาได้สิ่งที่ดีที่สุด ที่มนุษย์ควรจะได้. ฉะนั้น พวกฤๅษี มุนี ที่อยู่ตามป่า ตามเขา ตามถ้ำ ไม่มีบ้าน ไม่มีเรือน ผ่าก็แทบจะไม่มีพนักกาย แต่เขาก็ได้สิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้. ฟังดูให้ดีๆ เอะ มีความพอใจสบายใจ เยือกเย็น เป็นสุข ตลอดวัน ตลอดคืน ไม่มีความทุกข์. เขาได้สิ่งที่ดีที่สุด โดยไม่ต้องตั้งต้นขึ้นมาจากการมีบ้าน มีรถยนต์ มีตึก มีอะไรเหล่านี้.

แต่ถ้าสมมุติว่า ใครจะตั้งต้นขึ้นมาจาก การมีบ้าน มีรถยนต์ มีตึกก็ได้ เหมือนกัน; แต่ขอให้ไปพบจุดที่ว่า มีความสุข เป็นสุขใจ สะอาด สว่าง สงบ ในใจก็แล้วกัน. เตียนักลัวอยู่ว่า ถ้าจะไปเนะเรื่องบ้าน เรื่องรถยนต์ เรื่องตึก เรื่องอะไรเหล่านี้แล้ว จะไม่มีวันพบความสงบใจ เพราะมันมากเกินไป คือ มันเกินจำเป็น. เกินจำเป็นสำหรับจะมีชีวิตอยู่ เพื่อได้สิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้. ฉะนั้นถ้าใครมีตึก มีรถยนต์ มีอะไรอยู่แล้ว ก็ขอให้รู้จักมีให้ถูกความหมาย คือว่า : มีไปก็แล้วกัน; แต่ให้ไปหาจุดที่ว่า มีความสุขใจนั้น, ให้พบตัวจึงจะดีกว่า. คือว่า เราได้รับความสุขใจเหมือนกัน แต่คนหนึ่งยากจน คนหนึ่งร่ำรวย, คนร่ำรวยย่อมต้องดีกว่า ต้องยอมรับว่าดีกว่า.

มาตรฐานที่พอดีสำหรับคนทั่วไป มันก็มีอยู่อย่างหนึ่ง มาตรฐานหนึ่ง, ขอให้ถือ มาตรฐานนั้นเป็นหลักสำหรับดำรงชีวิตอยู่ เพื่อได้สิ่งที่ดีที่สุด ที่มนุษย์ควรจะได้ คือ ความสุขใจ. เตียนี้พวกเศรษฐีก็ยังนอนไม่หลับ ยังเป็นโรคเส้นประสาท ยังหิวเหมือนเปรตอยู่; เพราะมันยังต้องการไม่มีที่สิ้นสุด. พวกเศรษฐีก็เป็นเปรตชนิดหนึ่ง คือ หิวไม่มีที่สิ้นสุด. นั่นคือการที่ไม่มีความรู้ที่ถูกต้อง ในทางจิต ทางวิญญาณ มันไขว้กันไปหมด. ฉะนั้นจะต้องสงเคราะห์มนุษย์ ให้มีความเข้าใจ ถูกต้องในเรื่องนี้ : ให้คนที่โชคดีเป็นเศรษฐีก็มีความสุขใจ คนทั่วไปก็มีความสุขใจ ;

คนขอทานก็มีความสุขใจ, ฤๅษี มุนี ที่อยู่ตามป่า ตามเขา ไม่มีบ้านมีเรือน ก็ให้มีความสุขใจ; นั่นคือสิ่งที่ดีที่สุด ที่มนุษย์ควรจะได้.

สิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้ นั่น คือ เราก็คงมีความสุขใจ หรือมั่นใจว่า มันต้องได้, มันต้องได้กันทุกประเภท คือคนมีบุญมากก็ได้รับความสะดวกสบายด้วยในเรื่องทางฝ่ายร่างกาย; แต่แล้วก็อย่าลืมว่า อย่าเพลินนะ, ถ้าเพลินเมื่อไร ความสุขทางฝ่ายกายนี้ จะตั้งไปหาความเห็นแก่ตัว แล้วก็จะเป็นผู้ไม่รู้จักพอขึ้นมา ต้องระวัง. การอยู่ใกล้ชิดกับความสุข ทางวัตถุนี้ ต้องระวัง; มันจะตั้งไปหาความตกต่ำทางวิญญาณ ไม่ทันรู้ตัว. นี่เราอยู่ในฐานะเช่นไร จะไปสงเคราะห์ใคร นี่ระวังให้ดี.

ที่นี้ ถ้าสมมติว่าจะยกกองสังคมนาสงเคราะห์ ไปสงเคราะห์พวกฤๅษีมุนีในป่า ในถ้ำนั้น สองคูชิใครจะถูกตะเพิดกลับมา. พวกฤๅษีมุนีเหล่านั้นไม่มีบ้านไม่มีเรือน ไม่มีหยูกยา ผ่าก็แทบจะไม่มีพันกาย; เรา, สมาคมนาสงเคราะห์ยกพวกไปหา แล้วก็บอกว่าจะมาสงเคราะห์. นี่จะสงเคราะห์กันอย่างไร แล้วใครจะหิวระเวยะใคร, แล้วใครจะวิ่งหน้าแจ้นกลับมา; ต้องคิดอย่างนั้นบ้าง. นี่เขาได้สิ่งสูงสุดที่มนุษย์ควรจะได้ อยู่เป็นปกติแล้ว เราจะไปสงเคราะห์เขาในเมื่อเราเองยังไม่ได้; แล้วก็แต่เรื่องวัตถุ เรื่องของ เป็นต้น นี่เราจะต้องคิดเผื่อ ๆ ไว้บ้าง. เรื่องอย่างนี้คงจะไม่เกิดขึ้นแต่ว่าคิดไว้สำหรับคำนวณดูบ้าง ว่าถ้ามันเป็นอย่างนี้ แล้วมันจะนำหวัสัทท์เท่าไร.

เมื่อเราไปสงเคราะห์คนยากจน ก็ต้องระวังด้วยเหมือนกัน ถ้าไปถูกคนยากจนแต่มีจิตใจสูงเข้า แล้วละก็ระวังให้ดี มันจะเป็นรูปเดียวกัน. แล้วถ้าคนเขาใจอยู่แล้วไปบวชวัดอยู่แล้ว เราไปสอนให้เขาบวชวัดอยู่ชั้นอีก มันจะยังไม่ใช้สงเคราะห์. ฉะนั้นการสงเคราะห์ทางวัตถุนี้ เป็นสิ่งที่ต้องระวังที่สุด, ระวังไว้อย่างยิ่งเทียว มีทางพลาดได้. แต่การสงเคราะห์ทางวิญญาณนี้ไม่มีทางพลาด. ขอให้ทำไปเถอะทำไปอย่างเต็มที่เลย จะไม่มีทางพลาด, แล้วก็ไม่เกิน, มันยังขาดอยู่ แล้วมันไม่มีทางจะ

ผิดพลาด. ของงสอนให้เขามีจิตใจเป็นธรรม ประกอบไปด้วยธรรมทุกๆแขนง ทุกๆชนิดของธรรมที่เรียกว่า ความสว่างไสวทางวิญญาณ.

นี้อาตมาพูดอย่างอื่นไม่เป็น เมื่อให้พูดตามพอใจก็พูดอย่างนี้ แล้วก็ไม่มีใครฟัง แล้วก็ไม่มีใครเชื่อ ไม่มีใครเห็นด้วย. แต่เอามาคิดดูแล้วมันก็ไม่ใช่ออย่างอื่น ไม่มีความคิดอย่างอื่น ไม่มีความรู้สึกอย่างอื่น ล้วนแต่มองเห็นอยู่ว่า ทั้งโลกนี้มันยังไม่ปลอดภัย มันมี "ควายบ้าตัวเดียวลากไปสู่เหว". ฉะนั้นต้องมีควายอีกตัวหนึ่งซึ่งเป็นควายดี สว่างไสวทางวิญญาณนั้นพาโลกนี้ไป จึงจะปลอดภัย.

นี่ขอถ้อยอยากจะพูดเรื่องไถนาสักหน่อย เกี่ยวกับว่าพูดนอกเรื่อง. เรื่องไถนาแต่โบราณใช้ควายสองตัว หรือวัวสองตัว, ตัวหนึ่งเป็นควายไถแต่มีกำลัง ตัวนั้นจะอ้วนท้วนแข็งแรงมีกำลัง เขาเรียกว่าควายตัวปลาย; อีกตัวหนึ่งผอมก็ได้ เล็กก็ได้ แต่ฉลาด ฟังคำสั่งเจ้าของ, มีหน้าที่ฟังคำสั่งเจ้าของ. เจ้าของที่ออกคำสั่งไปเขาออกคำสั่งแก่ควายตัวต้น ตัวเล็ก ตัวผอม ตัวฉลาด ตัวนี้ไม่ต้องมีกำลัง; ตัวกำลังคือตัวที่มันอยู่ตัวปลาย, ตัวนั้นมันเป็นกำลังแรงสำหรับดันไปข้างหน้า, แต่จะเลียช้ำ เลียวชวา หรือหยุกอะไรทำนองนี้ มันเป็นหน้าที่ของตัวต้น ตัวผอมซึ่งไม่ค่อยมีกำลัง; ไม่ใช่ว่าควายสองตัวนั้นทำหน้าที่อย่างเดียวกัน อย่าเข้าใจเอาเอง.

ขอให้ไปดูที่เขาไถนาด้วยควายสองตัว ตัวหนึ่งเป็นตัวไถ ตัวหนึ่งเป็นตัวฉลาด แล้วมันไปได้จริง; คำสั่งของเจ้าของมีประโยชน์ มีความหมาย เพราะตัวฉลาด. ตัวหนึ่งมันเดินตะพึด พอเสียตัวนั้นมันหยุด อีกตัวมันก็ต้องเลียอย่างนั้นมันทำงานไม่เหมือนกัน; แปลว่า ควายสองตัวไม่ได้ทำงานเหมือนกัน ทำงานตรงกันข้าม. อันหนึ่งทำงานทางกำลัง อันหนึ่งทำงานทางสติปัญญา. ฉะนั้นชีวิตนี้ มนุษย์นี้ โลกนี้ ก็ต้องเชื่อมด้วยควายสองตัวอย่างนี้จะรอด. ฉะนั้นขอให้กิจกรรมของสังกมสงเคราะห์ หรือผู้สงเคราะห์เหล่านี้ พึงทำให้เขามีควายสองตัว.

พอกันที วันนี้มีใจความเพียงเท่านั้น.

คำยอธรรมบุตร
(เรื่องที่ ๒๕)

การพัฒนาอนามัย

โอรสทศนาจรแก่ คณะกษัตริย์พัฒนาอนามัย

๑๖ พฤษภาคม ๒๕๑๕

วันนี้จะพูดกันเรื่อง พัฒนาอนามัย เรื่องอนามัยนี้เป็นเรื่องเก่าแก่ในพระคัมภีร์ก็มีคำพูดว่า “อนามัย” เข้าใจว่าเขายืมมาแต่ในบาลี. ในคัมภีร์ ในพระไตรปิฎก คำว่าอนามัยนี้ ในเมืองไทยจะต้องใช้คำนี้ ให้เป็นคำแปลของคำฝรั่ง. เดิมเขาใช้คำว่า อนามัยเป็นคำที่มีอยู่เก่าแก่ในพระคัมภีร์ ไม่ได้ตั้งใหม่ ถึงตั้งใหม่ก็ตั้งไม่ได้ และไม่ตี; เรื่องตั้งใหม่ี่สู้เอาของเก่าเขามาใช้ให้ถูกต้องไม่ได้.

อนามัย หมายถึงการบริหารควบคุมกันไปกับธรรมชาติอย่างถูกต้อง และมีความเหมาะสม; จะเรียกว่ามีความสบายก็ยังไม่ถูก จะต้องเรียกว่ามีความเหมาะสม : เหมาะสมมันก็สบาย, พอไม่เหมาะสมมันก็ไม่สบาย. เรื่องอนามัยนี้มันแล้วแต่ธรรมชาติ เราจะต้องทำให้ถูกต้องตามความต้องการของธรรมชาติ มันจึงจะสบายจึงจะแข็งแรง จึงจะไม่เกิดโรคร้ายไข้เจ็บขึ้นมา. บางคนคิดว่า เราทำให้ดีกว่าธรรมชาติ มันมันพูดกันคนละที, ความคิดมันพูดกันคนละที.

คำว่า ธรรมชาติ นั้น มีความหมายลึกซึ้งซับซ้อนมาก; หมอที่เก่งๆ พูกว่า เราหาได้รักษาโรคอะไรหายไม่ ที่จริงเพียงให้โอกาสธรรมชาติมันรักษาตัวเอง; เช่นเราเป็นแผล นี่แผลมันเป็นเอง มันหายเองโดยธรรมชาติ. เราเพียงแค่ป้องกันไว้ อย่าให้เป็นหนองเป็นอะไรขึ้นมา อย่าให้เชื้อโรคเข้ามา; เราช่วยเหลือธรรมชาติ แล้วธรรมชาติมันก็ทำหน้าที่ของมันเอง. เมื่อเป็นหัดนี้ใครรักษามันได้ เชื้อไวรัสใครไปทำลายมันได้; มันต้องเป็นไปตามธรรมชาติจนครบกำหนดแล้วมันหายเอง; แต่ว่าระวังอย่าให้มันเป็นอื่นแทรกเข้ามาก็แล้วกัน รักษาป้องกันอย่าให้อื่นแทรกเข้ามา. ธรรมชาตินั้นแหละคือธรรมะ, ธรรมะอย่างกว้าง ๆ อย่างทั่วถึง, ธรรมะก็เป็นกฎ ธรรมชาติ ประพฤติให้ดี ประพฤติตามธรรม ประพฤติตามธรรมะนั้นก็คือประพฤติ ธรรมชาติเหมือนกัน.

ถ้าในทางศาสนาเขามองอย่างนี้ ไม่ใช่ว่าธรรมชาติแล้วเขาจะเป็นคนป่าคนคง คนไม่หุงผ้าอะไรเช่นนั้น. ธรรมชาตินั้นลึกซึ้ง มีตั้งแต่ต่ำสุดจนถึงสูงสุดคือบรรลุนิพพาน, นิพพานนั้นคือธรรมชาติ; นั่นแหละถ้าทำถูกต้องตามเรื่องแล้ว มันไปได้ไกลจนถึงบรรลุมรรค ผล นิพพาน.

มองในแง่ธรรมชาตินี้ วิชาอนามัย^๕ ก็เป็นวิชาธรรมะชนิดหนึ่งเหมือนกัน; ที่ถูกคนต้องการธรรมตามธรรมชาติ แล้วคนเราจะสบาย. เวลา^๕ก็มีอนามัย^๕ทางกายและทางจิต, ที่นี้อบรมกันแต่เรื่องทางกาย หรือทางฝ่ายวัตถุ : เป็นบ้านเป็นเรือน เป็นส้วม เป็นน้ำกินน้ำใช้ อาหาร อะไรพวกนี้; นี้อนามัย^๕เกี่ยวแก่ร่างกาย ก็ต้องทำให้ดีนะ ทำให้มันถูกต้อง.

ที่^๕ เรื่องทางจิต ก็มีอนามัย^๕ทางจิต ซึ่งกำลังสนใจกันมาก พว^๕นี้หมอ^๕ทั้งหลายสิบคนมาที่^๕นี้ จะมาคุยกันเรื่อง^๕นี้ เรื่องอนามัย^๕ แต่ว่าเรื่องทางจิต อนามัย^๕ทางจิต.

ที่เราพูดกันแต่เรื่องอนามัยทางกาย มันเป็น ก. ข. ก. กา ถ้าทำไม่ถูกต้องก็ มันไม่ไหวละ ไม่รู้เรื่อง ก. ข. ก. กา จะอ่านหนังสือรู้เรื่องหรือ? ทำเรื่องอนามัยทาง วัตถุร่างกายให้ตีเสียก่อน แล้วเรื่องทางจิตก็ค่อยทำต่อไป แล้วจะค่อยง่ายเข้า. เรื่อง ทางจิตนั้นยังไม่รู้ประสีประสาทั้งนั้น เรื่องนี้ประชาชนชาวไทยของเรายังล้าหลัง เรา ก็ ต้องช่วยกัน. เราคุยได้ทีเดียวว่าเรื่องทางจิต คนไทยเรา หรือฝ่ายตะวันออกเรา นี้ เก่งกว่าฝรั่ง; แต่ถ้าเรื่องทางกายทางวัตถุ ฝรั่งเก่งกว่าเรา. ส่วนที่เรายังไม่เก่ง จึงต้องช่วยทำให้มันถูกต้อง ให้มันเพียงพอเสีย ให้มีความเป็นอยู่ทางวัตถุทางร่างกาย นี้ ถูกต้อง.

เรื่องทางกายทำให้พอดี ถ้าถูกต้องมันก็พอดี; ถ้ามากไปละก็น่าหวั มันจะกลายเป็นเรื่อง เป็นทุกข์ เป็นอะไรต่อไปแล้ว. จะพูดถึงเรื่องที่เกิดขึ้น เช่นว่า อนามัยคิณทุกคนเกิดมารอด รอดหมดไม่ตาย, เด็ก ๆ เกิดมารอดหมดไม่ตายสักคนเดียว; แล้วคนอายุยืน ๑๐๐ ปี คิคคฺยูอะไรมันจะเกิดขึ้น จะไม่มีข้าวกิน จะไม่มีที่อยู่. นี่มัน ยังไม่รอดหมด ยังต้องคุมกำเนิดกันแล้วไม่ใช่หรือ? เมื่อสัก ๒๐ ปีมานี้มีสถิติว่า เด็ก รอดตาย ๓๐ เปอร์เซนต์เท่านั้นแหละ, เด็กที่เกิดมามีรอดตาย ๓๐ เปอร์เซนต์เท่านั้น นอกนั้น ๗ คนมันตายไป ใน ๑๐ คน. เดียวนี้การอนามัยคิณถึงเท่านั้น แต่ยังไม่ถึง ๑๐๐ เปอร์เซนต์ก็ ชักจะลำบาก จะต้องติดตามกันไปหมด แต่ก็ที่น่าหวั มีความก้าวหน้า ทางสุขภาพอนามัยเพื่อการคุมกำเนิด.

เรื่องคุมกำเนิด เป็นเรื่องที่จะต้องพิจารณา ไม่ใช่เหลือความสามารถ มันอยู่ในเรื่องที่เราเรียกว่าอนามัยเหมือนกัน; นี่หมายความว่าลิมหุสุมิตากัน ได้บ้างแล้วละ พวกเราลิมหุสุมิตาในเรื่องอนามัยกันได้แล้ว. ปัญหาที่ยุ่งยากมากขึ้น ที่ประสงคฺจะ ให้ ถูกต้องพอเหมาะพอดี เกินก็ไม่ได้ขาดก็ไม่ได้นั้น ถ้าถือหลักของพุทธศาสนาจะต้องถือว่า พอดีคือ มัชฌิมาปฏิปทา. คำสำคัญที่สุด เรื่องมัชฌิมาปฏิปทา คือพอดีไม่เกินไปไม่ขาด

ไม่ถึงไม่หย่อน : ความถูกต้องพอดี แม้แต่การกินอยู่ที่ต้องพอดี อย่าให้มันตีจนเกิน หรือว่าตีจนไม่มีขอบเขต มันจะกลายเป็นเรื่องกิเลสไปเลย.

ส่วนใหญ่คำพูดที่กว้างที่สุด ก็เป็นอยู่ที่ให้พอดี นี่แหละถูก กินอยู่ที่ให้พอดี; แต่เรา กินดีอยู่ดี มักจะเกิน; นี่มันเกี่ยวข้งกันอยู่. เวลานั้นมันหลงไหลในกินดี อยู่ดีกันเกินไป คนเราจึงเดือดร้อนมาก, จะเอาตามแบบที่เขานิยมว่า ถ้าจะรู้ว่ามีการตี เขาว่าต้องกินดีอยู่ดี; แล้วตัวเองก็ลำบาก หาไม่ทันก็ไปฉ้อไปโกง ไปคอร์รัปชั่นเอา มันเป็นเรื่องอย่างนั้น; มันเกินไป. พระพุทธเจ้าสอนว่าให้กินอยู่พอดี คำพูดนี้ ชัดอยู่แล้ว : *มตตถณฺญาตา จ ภตฺตสฺสมี - ความเป็นผู้รู้ประมาณในการบริโภค*; คนเคยบวชเคยเรียนก็ได้ยิน ให้กินอยู่พอดี ให้ถูกต้องตามประมาณคือพอดี.

เวลานี้ เขาจะตักเตือนกันว่าให้กินดีอยู่ดี แล้วก็ไม่ใช่ขอบเขตว่าเท่าไร คนมันก็จะเอากันให้สุดเหวี่ยง : เป็นพลตำรวจก็อยากมีตุ๋นเอ็น อยากมีรถยนต์ แล้วก็ทำให้ตนลำบาก ทุกคนพลอยลำบาก. ถ้าว่าขนาดตำรวจจะมีตุ๋นเอ็น จะมีรถยนต์ จะมีตึกแล้วก็ลำบากทั้งนั้น; เพราะกินดีอยู่ดีจนไม่มีขอบเขต. พวกเราก็เหมือนกัน ช่วยกัน ชี้แจงกันให้ดีๆ : *ให้กินอยู่พอดี อย่าให้กินดีอยู่ดี จนไม่มีขอบเขตจำกัด* นี่ก็เรียกว่า เป็นเรื่องมีขั้วมาปฏิบัติ. ทำข้อนี้แหละสบาย ทุกคนสบาย ไม่เบียดเบียน; พอมันขาด หรือเกินแล้ว ก็ยุ่งละ เพราะติดกับกรรมชาติ.

นี่พูดถึงเรื่องอนามย ให้เราตั้งใจไปพิจารณากันว่า มันยังขาดอยู่, มันยังขาดอยู่ โดยเฉพาะเรื่องความสะอาดเรียบร้อยนี้ ยังไม่ค่อยจะพอ, คงจะพูดกันมาแล้ว ในเรื่องวิชา หรือหลักการ เรื่องส้วม เรื่องน้ำ เรื่องบ้าน เรื่องเรือน เรื่องอาหาร คงพูดกันมาแล้ว ก็ยืนยันว่าถูกต้องที่สุดเลย และอยากจะพูดกันเรื่องนี้อีกที.

ให้แก้ไขให้ปรับปรุง ให้มันถูกต้องพอดี ให้มันถึงระดับมาตรฐาน; ไม่ใช่อยู่ที่ตีจนเกิน มันไม่ใช่เกินไป, ให้อยู่ในอัตราเฉลี่ยว่าให้อยู่ดีกินดีนั่นแหละ

แต่ทำให้มันพอดี เรียกว่ากินอยู่พอดี. ครั้นพูดอย่างนี้ก็ว่าไม่ได้ ต้องการให้ทำห้องน้ำแบบโมเสค, เครื่องสำอางอย่างนั้น; นั้นมันเกินไป. เอาแต่เพียงว่า ให้มันปลอดภัยจากโรค มันก็ไม่สู้เท่าไร แต่ชาวบ้านก็ยังไม่มีใครเอา เพราะชาวบ้านนั้นคิดไม่เป็นในเรื่องนี้ เพราะเคยทำมาพรรคนั้น เคยพูดแต่ว่าไปทุ่งไปถ้ำอยู่จากรบัสสวาระกันตามธรรมชาติ ซึ่งไม่ถูกแล้วสำหรับสมัยนี้.

ธรรมชาติมันเปลี่ยนแปลง คนมันมากกว่าสมัยก่อน ทำอย่างนั้นไม่ได้แล้ว; เช่น เมื่อก่อนนั้น มีที่ดินไร่หนึ่งก็อยู่กับสักคนสองคนเท่านั้น ทำอย่างนั้นก็ทำได้. เคียวนี้ ที่ไร่หนึ่งอยู่กับ ๑๐ คน ๒๐ คน จะทำอะไรอย่างนั้น มันทำไม่ได้; เหมือนในถลาตอย่างนี้ ที่ไร่หนึ่งมีคนอยู่ ๔๐๐ คน. นี่บอกไว้ให้รู้ว่า จะทำอะไรอย่างแต่ก่อนหาได้ไม่ มันเดือดร้อน หรือว่าเดือดร้อนเป็นอันตรายนแล้ว และเราก็จะเสียเวลา ถ้าการจัดเรื่องอาบ เรื่องถ่าย เรื่องกิน เรื่องอยู่ ไม่เรียบร้อย ไม่ถูกต้อง มันจะทำให้เสียเวลา เสียเวลาการทำงาน; แล้วนอกจากเสียเวลาแล้วก็ทำให้เราไม่สะดวก ทำให้ลำบากมาก, แล้วจะเกิดโรคร้ายไข้เจ็บบางอย่างที่ไม่ควรเกิด. ต้องหาวิธีอย่างไร พูดให้ชาวบ้านเชื่อเรื่องนี้เสียที ต้องใช้เวลาบ้างเหมือนกัน ต้องใช้เวลานาน เขาก็ค่อยเชื่อทีละนิด ๆ.

เมื่อก่อนแถวนี้เอาตามาอยู่ ราว ๓๐ ปีมาแล้ว ให้กินยาควินิน ยาสีขาว ๆ เขาไม่เอา ไม่กิน ไม่ยอมกิน ไม่เอา, ให้ก็ไม่เอา ให้กินก็ไม่กิน แถวนั้นให้กินควินิน เป็นไม่กิน. เมื่อก่อนนั้นไม่กิน ยาแอสไพริน ก็ไม่กิน; แล้วทีหลัง บังคับกันบ้าง, ขอร้องกันบ้าง หลอกกันบ้าง ก็ค่อย ๆ กิน. ทีหลังก็ชอบ แล้วเวลาจะไปเที่ยวข่าว หรือไปหาบของ ต้องกินยาควินินเม็ดหนึ่ง; ไปอยู่ในนาวันหนึ่ง ตอนเย็นกลับบ้าน ต้องกินยาแอสไพรินเม็ดสองเม็ด บอกว่ามันไม่เมื่อย มันนอนหลับ ไม่อย่างนั้น มันเมื่อย นอนไม่หลับ,

พอเมื่อขี้นมาเขากินยาแอสไพรินเม็ดสองเม็ด มันหายเมื่อยและนอนหลับสว่างก็มีแรงดี; เวลาจะลงไปนอนกินยาควินิน ไม่ใช่แอสไพริน ๑ เม็ด มันจะทำให้ไม่ใช่ ไม่ใช่ไม่ออก. มันคงเป็นทั้งยาธาตุ เป็นทั้งยาอะไร ช่วยได้หลายอย่าง มันไม่ใช่ในระหว่างที่ไปทำงาน, ระหว่างที่ไปหาบข้าว เกี่ยวข้าว ก็ไม่เป็นไข้ในระหว่างนั้น. ผัวเมียสองคน ถ้าเจ็บไข้ไปเสียคนหนึ่ง ก็ลำบากมาก เพราะเป็นคนจน. ที่หลังเขาชอบแล้วกินยานี้แล้วไม่ใช่ นอนกลางคืนก็หลับสบาย ไม่ใช่ พอสว่างขี้นมาก็มีแรง ไปทำงานเสร็จแล้วก็ไม่ใช่ ก็เลยกล้ำกินพวกยาเม็ดขาว ๆ.

เมื่อก่อน เอาไปให้ไม่กิน บังคับให้กินก็ไม่กิน กลัว ต้องหลอก ต้องเอาปนกับยาเขียว ยาไทย ๆ ใส่ให้กิน; พอกินแล้วมันหายดี ตามว่ายาอะไร ที่หลังก็ค่อยบอก ก็หาญกิน. ญาติโยมไกล ๆ ห่าง ๆ ออกไป ยังคงเป็นอย่างนี้อยู่ ยังมีอยู่มาก พวกตลาดนั้นพอค่อยยังชั่วแล้ว เพราะคุ้นเคยกับหมอ คุ้นเคยกับการใช้ยาตามแบบปัจจุบันกันบ้างแล้ว แต่ตามไรก็ตามนั้น ยังไม่หาญกิน; เข้าใจว่าอีกไม่กี่ปีก็หมดละแบบนี้ นี่เมื่อ ๓๐ ปีมาแล้ว เจียนนี้ไม่มีแล้ว หมดแล้ว รู้จักกินยาที่เคยเข็ดมาก่อน ๆ ที่หมอให้ นั้น ยาที่กล้ำกันก่อน ๆ นั้น.

เรื่องอย่างที่เราเล่านี้ มันต้องใช้เวลา ต้องหลอกกันอย่างนี้; เรื่องส้วม เรื่องบ่อน้ำ ก็เหมือนกัน ต้องใช้เวลา ต้องพยายามกันหลาย ๆ ปี กว่าเราจะเชื่อ, หรืออย่างว่าทำบ้านเรือนให้สะอาด เลี้ยงเบ็ด เลี้ยงไก่ ทำอะไรให้สะอาดและเรียบร้อย แล้วก็ยังไม่ค่อยจะเชื่อ. ถ้าลูกบ้านอนามย์ดีและแข็งแรงดี และอะไรดีทั้งหมด กำมันผู้ใหญ่บ้านก็ไม่ค่อยมีเรื่องมาก ต้องการอะไรก็ได้. ถ้าลูกน้องมันแต่เจ็บไข้ กำลังมันจะมาจากไหน เรื่องนี้ไม่ใช่เรื่องของการปกครองบ้านเมืองอย่างเดียว ต้องเป็นเรื่องสุขภาพอนามย์ของบุคคลด้วย.

ความจริงยังขาดเรื่องสำคัญอีกเรื่องหนึ่ง คือเรื่องอนามย์ทางจิตต้องทำต่อไป; ทำอนามย์ทางกายให้ดีเสียก่อนเป็นพื้นฐานก่อน แล้วต่อไปก็แก้ ไขอนามย์ทางจิต.

เด็กที่เกิดมาจิตไม่สมประกอบก็มีมาก เรียกว่าเกิดมาแล้วไม่ได้รับการอบรมที่ดี จิตใจมันเปลี่ยนแปลงไปในทางไม่สมประกอบ : มันคือบ้าง ชีคร่าบ้าง ไม่รักดีบ้าง บัญหาจึงมีมาก. ถ้ามีเด็กเท่าไรก็เป็นอันธพาลเท่านั้น มี ๑๐๐ คนเป็นอันธพาลเสีย ๕ คน กำนันก็สรุปปล้ำละ.

ทางกายไม่ดีเป็นเพราะอนามัยทางจิตไม่ดีด้วย; อนามัยทางกายมันไม่ดีทุกคนละก็ต้องแก้ไข; จะช่วยกันทำอะไรก็ทำไม่ได้ มันไม่มีแรง ไม่มี ความพยายาม. คนเราร่างกายไม่สมบูรณ์ คืออนามัยไม่ดีไม่สมบูรณ์ จิตใจจะอ่อนเพลีย ไม่อยากจะเคลื่อนไหว ไม่อยากจะทำอะไร. สังเกตดูเด็กไม่อยากจะทำอะไร อยากแต่จะนอนเท่านั้น; จะซิงซังซิงซัง ทำอะไรสนุกสนาน ก็เมื่อร่างกายมันสบายอยู่. ฉะนั้นจึงต้องรักษาร่างกายให้สบายอยู่เสมอ จึงจะสนุกสนานในการทำงาน; ถ้ามันเป็นโรคอืดๆ ผอมเหลืองอะไรแล้ว ทำอะไรก็ไม่สนุก จะให้ทำงานมันก็ไม่ทำ; บางทีจะคิดว่านอนตายไปเสียดีกว่า ความเสื่อมมันก็เกิด. ร่างกายต้องดี และจิตใจถูกต้อง จึงจะสนุกในการทำงาน; ให้ทุกคนไปสังเกตข้อนี้. เวลาไหนทำงานสนุกมันมือไปเลย เวลานั้นร่างกายสบาย จิตใจก็ดี จิตใจโปร่งไม่หงุดหงิด. เราก็ต้องการเท่านั้นแหละ ตลอดเวลาให้อยู่กันดี มีความเจริญ มีความก้าวหน้าให้เป็นมนุษย์ อย่าเป็นแค่งคน, เป็นคนมันไม่ต้องมีอะไรดีนัก ถ้าเป็นมนุษย์มันต้องมีอะไรดี.

นี่พูดอีกนิตหนึ่งก็ได้ว่า พระพุทธเจ้า^๕เป็นนักอนามัย ถ้าใครเคยบวช เคยเรียน และเคยเรียนวินัย และเรียนจริง ๆ จะพบเองแหละ; เท่าที่เขามาให้นักเรียนเรียนในโรงเรียนนักธรรมนี้ก็มากมายแล้ว แล้วก็ยังอยู่ในพระไตรปิฎกเองก็ยังมีความที่ว่าพระพุทธเจ้าบัญญัติศึกษาต่างๆ ไว้เกี่ยวกับอนามัยมีมาก, รวมทั้งทำร่างกายให้สะอาด.

เรื่องบริหารร่างกายให้ดีก็ประหลาด พระพุทธเจ้าให้ทำเว็จกุฎี คือส่วนท่านเรียกว่าเว็จกุฎี ตามปกติต้องมีเว็จกุฎี; ที่วัดที่อาศัยอยู่นั้น ไม่ใช่ว่าจะเที่ยวให้ไป

เที่ยวถ่ายตามชอบใจ, ไม่ได้ บังคับว่าจะต้องมีเว็จกุฎี คือส้วม แล้วยังมีข้อระเบียบปลีกย่อยว่า ต้องทำอย่างนั้นๆ ทำอย่างนั้นๆ ทำอย่างนั้นในเรื่องเว็จกุฎี อีกหลายอย่าง : นับตั้งแต่เรื่องความสะอาด เรื่องการใช้ เป็นวินัย มีมากในวินัย, เป็นเรื่องเบ็ดเตล็ดๆ เล็กๆ น้อยๆ เกี่ยวกับเรื่องอื่นๆ ก็ยังมีอีก. นอกจากเกี่ยวกับความสะอาดแล้ว ยังเกี่ยวกับความประหยัด ความปลอดภัยยังมีอีกเล่า. เรื่องของการทำส้วมให้เรียบร้อยนี้ ก็เอาทางวินัยเป็นเกณฑ์ทั้งสองพันกว่าปีมาแล้ว. ถ้าเราพูดกันแบบนี้แล้วมันน่าหัว เรื่องที่มันเคยมี เคยทำกันมาแล้วทั้งสองพันห้าร้อยปีมาแล้ว มาพูดกันอีกเล่า แล้วมันต้องบังคับ มันน่าหัวใหญ่.

เรื่องนี้เคยพูดกันทีหนึ่งแล้ว ต้องบังคับให้ทำประโยชน์แก่ตัวเอง มันน่าหัวใหม่คนเรา? คิดแล้ว คนโง่ หรือคนดี หรือคนบ้า ต้องบังคับให้ทำประโยชน์แก่ตัวเอง; นึกคิดดูบ้าง. เวลาที่นั่งก้นกอกหนักใจอยู่แก่พวกกำนัน ต้องบังคับลูกบ้านให้ทำประโยชน์ให้ตัวเอง แล้วยังไม่ค่อยยอมเลย มันก็น่าหัว เป็นเรื่องน่าอายด้วย. อยู่อย่างไรกันจนเขาต้องบังคับให้ทำประโยชน์ให้ตัวเอง ไม่ใช่ว่ามันได้ประโยชน์แก่กำนันสักที มันได้ประโยชน์แก่ตัวเอง แก่เจ้าของบ้านผู้ทำเอง มันยังไม่ค่อยเอา; นี่เรียกว่ามีอันธพาลทางวิญญาณ ไม่ใช่อันธพาลทางร่างกาย แต่ว่าเป็นอันธพาลทางวิญญาณ คือโง่. โง่ คือนี้ เรียกว่าเป็นอันธพาลทางวิญญาณ ประชาชนโดยมากยังเป็นอันธพาลทางวิญญาณ เห็นได้จากเรื่องทางอนามัยเป็นต้นที่ต้องบังคับ.

นี่พูดให้เขาฟังก็เหมือนกัน ให้เขาอายุ เรื่องเป็นอันธพาลทางวิญญาณจนต้องบังคับให้ทำประโยชน์ให้ตัวเอง หนักเข้าก็ต้องบังคับให้กินข้าว. เรื่องที่ทำให้แก่ตัวเอง ก็เป็นเรื่องที่ทำให้อยู่สบาย คิดดูเถอะ จะต้องใช้วิธีพูดจาให้เข้าใจ; เรื่องบังคับกันนี้ เป็นเรื่องที่ทำให้เกิดเรื่องที่ ๒ ที่ ๓ ลำบาก. เรื่องใช้อำนาจนี้แล้วจะไปไม่ค่อยรอด มันต้องใช้ความเข้าใจอย่างถูกต้อง; หลักธรรมนี้ก็เหมือนกัน พระพุทธเจ้าทรงใช้อย่างที่ทำให้มีความเข้าใจอย่างถูกต้อง เป็นสัมมาทิฏฐิ ต้องทำเองทั้งนั้น.

เวลานี้เรามีปัญหาที่เรื่องปราบคอมมิวนิสต์ ปราบอะไรต่ออะไรกันนั้น มันขาดความเข้าใจกันอย่างถูกต้อง มันไม่พอ เป็นเพราะต่างคนต่างเอาอำนาจเข้าว่ากัน เอากำลังเข้าว่ากัน มันก็เลยเดือดร้อนทั้งสองฝ่าย. พวกฝรั่งเดี๋ยวนี้ก็กำลังไหวตัวเปลี่ยนแปลง ในทางที่จะทำความเข้าใจกันมากขึ้น โดยเฉพาะเรื่องศาสนา ก่อน ศาสนาก็ไม่เข้าใจกัน; มันเกลียดกัน แข่งขันกันทางทำลาย. ศาสนาเองยังเป็นอย่างนี้ ชาวบ้านจะว่าอย่างไร; ศาสนาเป็นของสูงสุด ยังเป็นผู้อันตรายเสียเอง เบียดเบียนหรือเกลียดกัน และกีดทำลายกัน, นี่ก็กำลังทำความเข้าใจในระหว่างศาสนา ให้เข้าใจกันก่อน แล้วเรื่องที่ไม่ใช่ทางศาสนา ก็จะเข้าใจกันต่อไป ก็จะไปได้ดี. เรื่องที่อยู่ในภายในก็เหมือนกัน จะทำกับผู้อุกร้าย หรือจะทำกับคนปกติ ก็ต้องทำความเข้าใจกัน; ต้องทำอย่างพลเรือน อย่าเอาอย่างทหาร.

การทำความเข้าใจซึ่งกันและกันยังไม่พอ แม้ว่าเพียงให้ทำส่วมให้เรียบร้อย ก็ยังไม่เข้าใจ เรื่องอื่น ๆ นั้นมันยากกว่านี้มาก. ตามความเห็นของอาตมาเห็นว่าต้องไปคิดหาทาง หาอุบายที่จะทำความเข้าใจกันให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป; ในการปกครองลูกบ้านนี้ก็คือในเรื่องอนามัยนี้ก็คือ เรื่องการศึกษาที่ดี อะไรนี้ก็คือ มันต้องอาศัยความเข้าใจอันถูกต้อง แล้วก็อยากสมัครจะทำเอง; ถ้าเป็นเรื่องบังคับก็เหมือนจับปูใส่กระด้ง เรื่องนี้คิดเดียวก็กระทบกระทั่งกันแล้ว. ถ้าเป็นพุทธบริษัทอยู่แล้วละก็ ช่วยบอกกันด้วยว่า พระพุทธเจ้าบัญญัติเรื่องส่วมมาตั้งแต่ ๒๕๐๐ ปีแล้วโว้ย, ถ้าว่าเขาเป็นพุทธบริษัท อุบาสก อุบาสิกาละก็ จงเห็นแก่พระพุทธเจ้าบ้างซิ เรื่องส่วม เรื่องน้ำ เรื่องบ่อ เรื่องอะไรอย่าให้มีปัญหา; พระพุทธเจ้าได้บัญญัติไว้ในวินัยให้ภิกษุทำอย่างดีที่สุด ๒๕๐๐ ปีมาแล้ว.

ถึงแม้ว่าเป็นศาสนาคริสต์นิกาย ถ้าลูกบ้านเป็นคริสเตียน หรือลูกบ้านเป็นอิสลามก็เหมือนกันแหละ ทั้งพระเยซู ทั้งพระนาบีโมหัมมัด ทั้งนั้นเลย ล้วนมุ่งหมาย

จะทำเรื่องความสะอาดเป็นข้อใหญ่ มีอยู่มากในคำสอนในวินัยเหล่านั้น. นี่อะไร ช่างมาถอยหลังถึงขนาดนี้; เราไปโลกไปหลงเรื่องกิน เรื่องอะไร เรื่องแต่จะทำให้ เกิดกิเลสทั้งนั้น, ที่เรื่องที่จะทำให้อยู่ผาสุกนี้ไม่ค่อยเอาใจใส่กัน แกล้งปล่อย แกล้ง ให้มันเลือน ๆ เสีย. เหมือนกับว่าธรรมชาติ: ธรรมชาตินี้มันสบาย, นั่งกลางดิน มันสบาย ตามธรรมชาติมันสบาย; แต่เราจะมีสัวมตามธรรมชาติไม่ได้นะ มันคนละเรื่อง.

นั่งตามธรรมชาตินี้มันสบาย สบายกว่าบนเรือน นั่งนอนตามธรรมชาติสบาย อาตมาชอบตามธรรมชาตินี้ พันดินดี แต่อย่าทำให้สกปรกเสีย. พันดินดี ๆ ถ้ามานั่งแล้ว ถ่ายไปทั่ว มันก็สกปรกหมดแล้ว พอฝนตกมันก็สกปรกหมด แล้วมีเชื้อโรคปากขอบ้าง อะไรบ้าง แล้วมันมีกลิ่นเหม็นใช้ไหม; อย่าทำลายธรรมชาติที่สบายสะอาดเสีย ทำสัวมให้ดี ทำบ่อน้ำให้ดี มันสบาย; ต้องการเท่านั้นแหละ; ช่วยกันรักษาต้นไม้ ธรรมชาติ ป่าไม้อะไรนี้ให้มันเป็นเรื่องอนามัย ถ้ารักนักก็มองไม่เห็นป่าไม้.

ถ้าไม่มีป่าไม้ ก็ตายหมด คนเรา; การที่ชอบป่าไม้ หรือว่าสงวนป่าไม้^{นี้} ทำตรงตามประสงค์ของพระพุทธเจ้า บอกให้รู้กันด้วย. พระศาสดาทุกองค์ตรัสรู้ อยู่ในป่าอย่างนี้ ศาสดาพุทธ ศาสดาคริสต์ ศาสดาอิสลาม ตรัสรู้ในป่าทั้งนั้น ไม่เคย ตรัสรู้ ในบ้าน ในเมือง ไม่ใช่บนบ้านบนเรือน; ป่ามันมีประโยชน์ทำให้เกิด จิตใจอย่างลึกซึ้ง.

พระพุทธเจ้านั้นประสูติกลางดิน ตายกลางดิน ตรัสรู้กลางดิน อยู่กลางดิน ทั้งนั้น ไม่มีใครสนใจทั้งเพ; นั่งกลางดินนี้เหมือนนั่งอาสนะของพระพุทธเจ้า. ขอให้ไปอ่านดูพระพุทธประวัติ พระพุทธเจ้าประสูติกลางดิน ประสูติกลางทางเดิน ขณะกำลังเดินทางจะไปเมืองหนึ่ง ประสูติกลางดิน นี้ก็เรียกว่าเกิดกลางดิน. พอตรัสรู้ ก็รู้กลางดิน ที่โคนต้นไม้ริมตลิ่งริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ตรัสรู้กลางดิน มีหญ้าการองนั่ง

หน่วยเท่านั้น. ถึงเวลานิพพาน ก็นิพพานกลางคืน ไม่ใช่นิพพานบนศาลาหรือบนกุฏิบนอะไร; ไม่ใช่. นิพพานกลางคืน เกิดกลางคืน ตรัสรู้กลางคืน ตายกลางคืนทั้งนั้น, แล้วส่วนมากก็อยู่กลางคืน. พระสูตรทั้งหลายที่ตรัสสอนสาวก ก็ตรัสกลางคืนมานั่งคุยกันนั่งคุยกันที่กลางคืน ตามที่เขาค้นคว้าไว้; หรือว่าเมื่อเดินทางเมื่อครั้งไปอินเดีย อาตมาก็ไปดูกุฏิของพระพุทธเจ้า ก็เป็นพื้นดิน; แล้วทำไมจะไม่อยู่กลางคืนเล่า เมื่อกุฏิก็อยู่บนพื้นดินที่บนเขาคิชฌกูฏก็ดี เมืองสาวัตถีก็ดี กุฏิของพระพุทธเจ้าอยู่บนพื้นดิน.

เราจะต้องคิดถึงข้อนี้ไว้ คือชอบธรรมชาติให้มาก ๆ; อย่างที่เรากำลังนั่งอยู่กลางคืนตามธรรมชาติ นั่งกลางคืนที่ไร่นาก็ถึงพระพุทธเจ้า นึกถึงพระศาสดาองค์อื่น ๆ ล้วนอยู่กลางคืน ประสูติกลางคืน ตรัสรู้กลางคืน อย่างนี้แล้วบัญญัติไม่มากไม่ต้องคอร์ปชั่นเหมือนเขาอื่น. ต้องการมากเกินไป มันก็ต้องหา หาไม่ทันมันก็เลยโง่ง; นี่เกินพอดี. ทุกอย่างมันต้องอยู่ในลักษณะแก่พอดี ทางร่างกายก็ให้ถูกต้องทางจิตใจก็ให้ถูกต้อง.

ถ้าว่าประชาชนของเรามีความเข้าใจในข้อนี้ข้อเดียวเท่านั้นแหละ จะเบาอกเบาใจกำหนดผู้ใหญ่อีกมาก; ถ้ารักความถูกต้องตามทางศาสนาสอนแล้ว บัญหาจะเหลือน้อยทันที. ถ้าเชื่อตามศาสนาก่อน จะมีความถูกต้องทางกินทางอยู่ ทางรักษาความสะอาด ทางการศึกษาเล่าเรียน ทางความอดกลั้นอดทน ทางทุกอย่างแหละ เกือบจะไม่มีอะไรเหลือเป็นปัญหาเลย; ถึงแม้เรื่องทำมาหากินก็มีสอน ธรรมะทางศาสนาก็มีสอน เรื่องทำมาหากิน, แต่ไม่ใช่ว่าต้องสอนละเอียด เพราะว่าเรื่องนี้ชาวบ้านเขาารู้อยู่แล้ว.

ศาสนาสอนเรื่องให้มีจิตใจดี ลงมาถึงให้ร่างกายดี เคยได้ยินกันบ้างไหม? เป็นคนไทยหรือเป็นอิสลามก็ตาม; เป็นคนไทยมาบวชต้องเคยอ่านวินัย ว่าถ้าอยู่จาจะเบ่งแรง เป็นอาบัติทุกกฎ เคยได้ยินไหม? พระวินัยข้อนี้ หรือใครจำได้บ้าง?

ที่ว่าถ่ายอุจจาระเบ่งแรงเป็นอาบติก็เพราะมันผิดอนามัย แม้ไม่ล้างก็เป็นอาบติ แต่ถ้าเบ่งแรงเป็นอาบติเพราะเหตุไร? นั่นแหละเพราะผิดอนามัย มันจะเป็นโรคริตสีตวงนั้น; การถ่ายอุจจาระพรวดพรากเบ่งแรง จะเป็นโรคริตสีตวง จะมีเขียนไว้ในวินัยเสรีจว่าถ่ายอุจจาระห้ามไม่ให้เบ่งแรง. เคี้ยวจะคิดว่าพระพุทธรเจ้านี้แกล้งว่า กล้วนักอนามัยจะไม่รู้ท่านเป็นห่วงหมอ.

ข้อความมีอยู่ว่า สัพพ~โลก~ตักิจุโลก มีอยู่เป็นคำบาลีในพระวินัยปิฎก คือมีพระภิกษุองค์หนึ่ง รักษาอนามัยดี สมายดี กล้าหาญดี สรรเสริญพระพุทธรเจ้าว่าทรงเป็นนายแพทย์ผู้เชี่ยวชาญโรคของสัตว์โลกทั้งปวง ภิกษุรูปนี้ว่า พระพุทธรเจ้าเป็นนายแพทย์ ผู้เชี่ยวชาญโรคของสัตว์โลกทั้งปวง สัพพ~โลก~ตักิจุโลก มหากรุณิโก สตุถา - พระศาสดาของเรามีกรุณาใหญ่หลวง เป็นนายแพทย์ผู้รักษาโรคของสัตว์โลกทั้งปวง.

พระพุทธรเจ้าทรงเป็นนายแพทย์ กิตฺตุ; ก็มีเรื่องส้วม เรื่องอะไรมีมากกว่า เคี้ยวนี้เสียอีก มันแน่นอนละ สมัยนั้นต้องใช้ล้างแน่นอน. ศาสดาทุกศาสนาย่อมบัญญัติเรื่องนี้แหละ เพราะมันไม่สะอาด เครื่องมือทำความสะอาดสมัยโน้นไม่มี; สมัยนี้อาจจะเปลี่ยนแปลงได้ ถ้ามีสิ่งใดมาใช้แทนน้ำได้ และสะอาดเหมือนกัน ก็ใช้ได้ดี; ไม่ใช่ถือตามตัวอักษรไปเสียหมด แต่ว่าเมื่อถ่ายอุจจาระเสร็จแล้ว จะต้องทำความสะอาดถึงที่สุด. นี้เป็นเรื่องทางอนามัย.

แล้วท่านยังตรัสว่า ถ้าพุทธบริษัทถือธรรมะในศาสนาไหนให้ครบตามหน้าที่ของตัว ปัญหาที่เกือบจะหมด ปัญหาทางการปกครองก็ดี ทางการศึกษาที่ดี ทางอนามัยก็ดี การอะไรทั้งหมด มันเกือบจะหมดปัญหาไปเลย. ที่นี้ต่างกันนับถือศาสนากันอยู่แล้ว ก็ลองหันมาสนใจปฏิบัติทางศาสนาไม่ดีหรือ?

ขอให้กำนันผู้ใหญ่บ้านช่วยกันพยายามทำให้ประชาชนสนใจปฏิบัติตามศาสนากันให้มากขึ้น นั้นแหละ บัญหามันจะหมดไปมากที่สุดทีเดียว ถึงแม้จะเรื่องส่วนนี้ก็จะพูดกันง่ายขึ้น ; ของพระพุทธเจ้าทำไว้ดี ว่าไว้ชัดเจน ถ้านับถือพระพุทธเจ้าก็ต้องทำตาม. เรียกกลับมานับถือพระพุทธเจ้ากันเสียใหม่ให้ถูกต้อง แล้วทุกอย่างอย่างมันจะเป็นไปด้วยดี : การทำมาหากินก็ดี การศึกษาก็ดี การเล่าเรียนก็ดี การอยู่เป็นหมู่เป็นสังคมก็ดี มันจะดีขึ้นมาทั้งทางจิตทั้งทางร่างกาย ทั้งทางร่างกายทั้งทางจิตมันสัมพันธ์กันไป.

นี่เรียกว่าเราพูดกันเรื่องพิเศษ เรียกว่านอกหลักสูตรตามรายการที่เขามีตามทางราชการ นี่พูดว่าจะต้องรู้ถึงรกรากของเรื่องนี้ เรื่องมันอยู่ที่จิตใจ ถ้าจิตใจมันดีอะไรมันดี ดีทุกอย่าง.

อาตมาก็พูดแต่อย่างนี้ แล้วก็อยากให้ทุกคนรู้ว่าในฐานะเป็นพุทธบริษัท หรือว่า ศาสนาคริสต์ อิสลามอะไรก็ตาม ศาสนาเขาต้องการอย่างนี้ ที่นี้ เราทำตนเป็นลูกศิษย์ของพระศาสดาให้ถูกต้องมากขึ้นเท่านั้น แล้วบัญญัติหมด. นี่มันมีปัญหาขึ้นไปทุกด้าน ทุกด้าน ทุกด้าน หลายๆ ด้าน ก็แก้ไม่ไหว มันมากต้านัก; นี่ถ้าว่า รู้จักหัวปมเงื่อนของมันก็แก้มันตรงนั้นทีเดียว ตรงอื่นมันก็พลอยหมดนั่นแหละ.

ที่สวนโมกข์นี้ มุ่งหมายจะแก้ หัวใจ คือเรื่องทางจิตทางวิญญาณ; ที่ทำไว้ที่ต่างๆ ท้าวดันนี้ เพื่อว่าคนเข้ามาในวัดนี้แล้ว จะเกิดความเข้าใจเรื่องในทางจิตใจ; และสำคัญที่สุด ให้ใจมันดีให้มันถึงความสงบสุขตรงนี้ ตรงที่นิ่งตรงนี้แหละ สบายดีไม่ต้องมีอะไรสักนิดเดียว ไม่ต้องมีอะไรมาบ่ารุงบ่าเรอ มันก็สบาย. เพราะเหตุอะไร ? มันอยู่ที่จิตใจ.

ขอให้เราเห็นแก่จิตใจมากสักนิด อย่าเห็นแก่ร่างกายให้มาก ; ถ้าเห็นแก่ร่างกาย ไม่เท่าไรก็ทำชั่ว. ถ้าเห็นแก่จิตใจมันไม่มีโอกาส ไม่มีทางที่จะทำชั่ว เพราะ

จิตใจมันไม่ต้องการอะไรมากมาย มันต้องการแต่ความถูกต้องอย่างเดียว. เวลา^{นี้}ประชาชนจะเป็นโรคเส้นประสาทกันเสียทั้ง ๑๐๐ เปอร์เซนต์แล้ว, ระวังให้ดีๆ เอะมันทำจิตใจไม่ถูกต้อง แล้วกำหนดจะปกครองไหวหรือ? ปกครองคนที่^{เป็น}โรคเส้นประสาทกันทั้งบ้านทั้งเมือง มันจะไม่ไหว, พวกกันไม่รู้เรื่อง.

ทำให้เขาปฏิบัติให้ถูกต้องทั้งกายทั้งใจ โดยเฉพาะทางศาสนา คนจะ^{ไม่}เป็นโรคประสาทมากขึ้น มันเป็นที่จำเป็นก็ต้องเป็น. คนเขาไม่รู้จักอนามัยทางจิตใจมันสำคัญ, โรคประสาทมันเป็นที่^{เป็น}ก็เพราะว่า มีความโลภ ความโกรธ ความหลง มากเกินไปตลอดเวลานั้นแหละ; จิตอย่างนั้นมันเป็นกันทุกคน.

โรคเส้นประสาทมันทรมาณเมื่อเป็นเข้าแล้ว เนื่องจากมีความโลภ ความโกรธ ความหลง ติดต่อกันอยู่ตลอดเวลา และนานเกินไปก็ต้องเป็นโรคเส้นประสาท; อย่างน้อยมีความหลง ก็วิตกกังวล ติดต่อกันนานก็ต้องเป็นโรคเส้นประสาท เพราะไม่รู้จัก^บตัดเบาให้จิตใจไม่วิตกกังวล. เมื่อมานั่งตรง^{นี้}จิตใจมันเกลี้ยง ถ้าไม่เกลี้ยงจะไม่รู้สึกสบาย; ถ้าใครมานั่งตรง^{นี้}รู้สึกสบาย ต้องเป็นที่แน่นอนว่าหัวใจมันเกลี้ยง มันเกลี้ยงจากความโลภ ความโกรธ ความหลง ไปพักหนึ่ง แล้วมันสบาย.

ที่^{นี้} ถ้ามีโลภ โกรธ หลง ตลอดวันตลอดคืน เหนื่อย ๆ อ่อน ๆ เรื่อย ๆ หลาย ๆ คืน หลาย ๆ เดือน หลาย ๆ ปี ก็ต้องเป็นโรคเส้นประสาท; นี่ก็เรียกว่าอนามัยทางจิตมันเสียไปแล้ว ทำผิดแล้ว ก็ต้องเป็นโรคเส้นประสาท นับวันจะต้องบ้า, หรือบางทีมันฆ่าตัวตายโดยไม่ต้องบ้าก็ได้ เพราะทำอะไรไม่ถูกต้องขึ้นมา. เดียว^{นี้}มันฆ่ากันง่าย ๆ ไม่มีเหตุผลที่จะต้องฆ่าก็ฆ่ากันง่าย ๆ. แล้วไม่มีเหตุผลที่จะต้องฆ่าตัวเอง มันก็ฆ่าตัวเองง่าย ๆ; นี่มันเป็นเรื่องอนามัยทางจิต. ทางวิญญาณเสียหมดแล้ว ทางร่างกายมันก็เสียตาม ปัญหาเหล่านี้^{นี้}มีมากแก่ผู้ปกครอง กำหนดก็ดี ผู้ใหญ่บ้านก็ดี หรือว่านายอำเภอผู้ว่าการก็ดี มันจะลำบากเรื่อง^{นี้}แหละ; เรื่องประชาชนพลเมืองไม่มีจิตใจสมประกอบ.

นี่เรามุ่งหมายจะผูกกันในเรื่องอนามัยทางกาย ก็ผูกกันไปแต่เรื่องทางกาย มีทางจิตบ้างเพราะเกี่ยวเนื่องกัน แล้วยังมีเรื่องอื่นอีกที่มันเนื่องกัน; แต่ผลสุดท้ายนั้น มารวมอยู่ที่เรื่องเดียว ว่าต้องปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักของศาสนา ให้เกิดความพอดี; ความพอดีคือหัวใจของศาสนา.

เมื่อนั่งตรงนี้ได้ความรู้สูงสุดสักข้อหนึ่งไม่ได้หรือ? ข้อเรื่องทิวตกกัจจวล ตักกู - ของกูเข้ามา เราก็คือเป็นทุกข์ จิตใจกระวนกระวายแล้ว พอเราไม่มีจิตใจกัจจวล เรื่องตักกู - ของกู เราก็คือสบาย อย่างนั้นก็สบายแล้ว; นี่แหละ ธรรมะทั้งหมดใน พระคัมภีร์ ไม่มีก็เลส ว่างจากกิเลส ไม่มีก็มันดีมันชั่วขณะหนึ่งแล้ว ก็มีความสุข ชั่วขณะหนึ่ง.

ฝนจะตกแล้ว. นั่งตรงนี้ก็ดี ที่อื่นก็ดี ตั้งใจจะสอนเรื่องนั่งเพ. ภาพทั้งหมดในคัมภีร์ ก็ตั้งใจจะสอนเรื่องนี้ สอนเรื่องไม่ชัดเจนถนัดมนวาคักกู - ของกู แล้วตรงโน้นมีสระ มีมะพร้าวต้นหนึ่งเห็นหรือไม่? ทุกคนแหละเคยเห็นและเคยจํา คิดตา แล้วมีประโยชน์. ต้นมะพร้าวอยู่ตรงนั้นแล้วที่นั่นไม่ใช่หน้า; มะพร้าววนนทีภีร์ ต้นเดียวโนเนน กลางทะเลฝั่ง ฝนตกไม่ต้อง พ้าร่องไม่ถึง กลางทะเลฝั่ง ถึงได้ แต่ผู้หันบุญ. ต้นมะพร้าว เขาหมายถึง นิพพาน น้ำ เขาหมายถึง วัฏฏสงสาร คือ เวียนว่ายตายเกิด, เตียวต เตียวชัว เตียวบุญ เตียวบาป เตียวสุข เตียวทุกข์.

นิพพานคือชนพ้นไปเลย มันจึงไม่สุข ไม่ทุกข์ ไม่ดีไม่ชั่ว ไม่บุญไม่บาป นั้นนี่คือไม่ทุกข์. จำภาพต้นมะพร้าวคิดตา มันจะได้เดือนเวลาที่เกิดยุ่งยากใจ. มะพร้าวนั้นฝนตกไม่ต้องพ้าร่องไม่ถึง คือมันไม่มีความทุกข์ไปถึงนิพพานได้; ความสุข ความทุกข์มันอยู่แต่ในน้ำ ในวัฏฏสงสาร - ทะเลฝั่ง ทะเลฝั่งนั้นเดียวเป็นน้ำเหลว เดียวเป็นของแข็ง พอร้อนเป็นน้ำเหลว พอเย็นเป็นของแข็ง; ทะเลฝั่ง มันเวียนว่ายขึ้นลง ๆ ขึ้นลง ๆ.

อาตมาอุตสาห์ทำสระนั้น ลงทุนหลายศตางค์กว่าจะเกิดสระนั้น ไม่ใช่มัน
เป็นอยู่เอง, มันต้องทำเช่นเดียวกับภาพ ต้องเขียนต้องทำขึ้นด้วยเจตนา จะทำสระ
ให้มีมะพร้าวต้นหนึ่งอยู่กลางสระ ให้คนมาแล้วดูติดตากลับไป, ให้จิตใจที่มีความสุข
มันอยู่ได้กลางความทุกข์. ความดับทุกข์มันอยู่ตรงกลางความทุกข์นั้นแหละ อย่า
ไปหาที่อื่นเลย; พอเราทำจิตผิด มันเป็นทุกข์ทันที, พอเราทำจิตถูกมันก็ไม่ทุกข์
ทันที; ตรงนั้นแหละ ตรงแห่งเดียวกันนั้น ที่เดียวกันนั้น ให้รู้จักแก้ปัญหาตรงนั้นเอง.

เย็นที่สุดอยู่กลางเตาหลอมเหล็ก เตาหลอมเหล็กมันร้อนจัด ถ้าเราจับได้
มันเย็นที่สุดเลย; ตรงอื่นมันร้อนน้อย ถ้าจับได้มันก็เย็นน้อย, ตรงไหนร้อนมาก
จับได้มันก็เย็นมาก. ถ้าเป็นวิญญูสงสารละก็ต้องดับทุกข์ แล้วก็เป็นที่นิพพานไปตรง
นั้นแหละ; อย่าไปแยกกันเสียให้ไกล มันจะหาไม่พบ. ฉะนั้นเราดับทุกข์อยู่กับบ้าน ;
ถ้าดับแล้วมันก็จจะไม่รู้จักพบกัน, ความทุกข์อยู่ที่ตรงไหน ก็ต้องดับที่ตรงนั้น ต้องการ
จะสอนอย่างนี้.

เรื่องศาสนา มันก็ยังไม่เข้าใจผิดกันอยู่ตอนนี้ แยกไปไว้คนละทาง พระ-
พุทธเจ้าตรัสไม่เหมือนกับที่พวกเราพูด. เราพูดว่าสวรรค์อยู่บนโน้น นรกอยู่ใต้ดิน
ไม่ใช่หรือ? ที่ว่าสวรรค์อยู่ข้างบนโน้น ที่เขาไปเที่ยวกันจนทั่ว เขาไปทั่วแล้วก็ไม่เห็น
สวรรค์กันสักที. มันหาที่ข้างบนไม่ มันไม่มีทั้งข้างล่าง เพราะว่ามันกลม ข้างบนคือ
มันออกไปจากส่วนกลาง ข้างล่างเข้าไปหาศูนย์กลางคือแผ่นดิน.

พระพุทธเจ้าตรัสว่า สวรรค์อยู่ที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ นรกก็อยู่ที่
ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ. พระพุทธเจ้าพูดก็พูดอย่างนี้ มีข้อความในพระบาลี สวรรค์
อยู่ที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ นรกก็อยู่ที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ; ทำให้ถูกต้อง
นั้นแหละ. ถ้าทำถูกก็เป็นสวรรค์ ทำผิดก็เป็นนรกตรงนั้นนั่นแหละ, เล่นเอานรก

ไว้ทางโน้น เอาสวรรค์ไว้ทางนี้ นั่นมันทำไม่ถูก. บ่อยๆตายาก็พูดไว้ดีแล้ว สวรรค์ในอภินิหารในใจ หนักมาก, สวรรค์ก็อยู่นอก นรกก็อยู่ในใจ. แต่พระพุทธเจ้ายังพูดดีกว่านั้น ว่าอยู่ที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ. ๖ อย่างนี้เท่านั้น จะเป็นนรกขึ้นมาเมื่อใดก็ได้ เป็นสวรรค์ขึ้นมาเมื่อใดก็ได้ แล้วแต่จะทำถูกหรือทำผิด.

สอนอย่างพระพุทธเจ้าทำให้คนเชื่อกรรม และมองเห็นว่าทำได้ ปฏิบัติได้ จะตกนรกกันจริงๆก็ได้ จะได้สวรรค์กันจริงๆก็ได้; เป็นอย่างนี้ไม่ม่งมาย กันนับว่าดีแล้ว ทำให้ใจอปกติ. ใจอปกติหมายความว่าจิตใจดี อนามัยทางจิตดี อนามัยทางกายก็ดี แล้วเราก็ออนามัยทางวัตถุให้ดี ก็แปลว่าดีหมดแล้ว, ทางใจดี ทางกายดี วัตถุเครื่องอยู่ที่อาศัยดี ก็ดีหมด นั่นมันเป็นอนามัย, ก็ต้องให้ดี ๓ ดี. ต้องให้รักษาอนามัย เกี่ยวกับวัตถุให้ดี เกี่ยวกับร่างกายให้ดี เกี่ยวกับจิตใจให้ดี ก็รู้เท่านั้น; ถ้าไปศึกษาเล่าเรียนก็รู้เท่านั้น. จะพูดให้ฟังได้เพียงเท่านั้น เพราะรู้เท่านั้น.

ขอให้ทุกๆคนสำเร็จประโยชน์ในการที่มาที่นี่ ให้ได้ความรู้ ให้ได้ความเข้าใจ ให้ได้แสงสว่าง ไปปฏิบัติหน้าที่ของตนให้มีความเจริญก้าวหน้าทุกทีพาราตริกาลเทอญ.

เวลามีท่านต้องยุติ.

ดำเนินการจัดพิมพ์โดย ชมรมทานมุลนิธิ ๖๘/๑ หมู่ที่ ๖ ต.เสม็ด อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี ๘๔๑๑๐
โทร. (๐๗๗) ๔๓๑๔๕๖-๗, ๔๓๑๖๖๑-๒ โทรสาร (๐๗๗) ๔๓๑๔๕๗
พิมพ์ที่ ชมรมสภา ๓๕/๒๗๐ ถนนจรัลสนิทวงศ์ ๖๒ เขตบางพลัด กทม. ๑๐๗๐๐
โทร. ๔๓๔-๔๒๖๗, ๔๓๔-๓๕๖๖ โทรสาร ๔๒๔-๐๓๗๕

เจ้าฟ้างำเป็นพ่อค้า.

- ๑ เกิดในตระกูล "ขุนศรี" บรรพบุรุษ ทำการค้า, ตัวเองก็เคย บัดนี้ไปเรียน มาเป็น พ่อค้า ทางวิเศษ ในนามว่า พุททพาล, เป็นลูกเขย ของ พระพุทธเจ้า แต่งงาน กับ นางสีดา ผู้พี่สาวของ อังคณาภิชาต แต่ไม่รู้จัก รู้กันทีละคน.
- ๒ ทำหน้าที่สอนธรรม ตามแบบของ พระพุทธเจ้า มีชื่อตาม แบบพระเวทย์นี้ ซึ่งเป็นเรื่อง ที่จริง ๆ ของ โลก; ทำหน้าที่ให้ เติบโตขึ้น ตามแบบ ไม่มีสิ่งที่ไม่ดีที่ขาด ทำประโยชน์ และประโยชน์ ผู้อื่น ให้ได้สิ่งที่ดี เป็นที่พอใจ ชื่นชอบ เหมือนเป็น สุนัข กว่าคนธรรมดา มาก อยู่เหมือนกัน.
- ๓ มีทั้ง ศักดิ์ประจักษ์ ชื่อ สอนไม่ถูก ฟลา ฯลฯ, นายของ มิตรสหาย, มีสิ่งที่ดี ชื่อ "ธรรมะธรรม" สำเนียงคน ทุกชั้น ทุกวัย ทุกชนิด ทุกเพศ, ยิ่งกว่า เขียง สรรพสิ่งที่ดี.
- ๔ แต่ก็มีคนอื่น ๆ ที่เห็นคน มิตรสหาย แล้ว เขา ว่า เขาของ ปาลอม, นางคนดี ที่ดีที่สุดในใจ มี ภัยภัยที่อื่น ๆ แต่จริง ๆ ของเขาก็มีแล้ว ด้วย มีคนสนใจ เข็ม จึงได้เสียอีก.
- ๕ มีคนชื่อ เจ้าฟ้างำ อายุ ๑๖ กว่าปีแล้ว ก็ยังไม่ทำอะไร มีใจดีต่อ เขาคน ๆ หนึ่ง กลับใจทำดีดี แต่แล้วกลับ ออกรั้ว ไม่กล้า เล่มมิได้สักอีก, ที่อบรม ผู้คนใจ ให้เจ้าฟ้างำ สามารถ ทำเห็น รอยตาม ได้ จำแนกคนดี ของตัว ท่าน ทั้งหลาย ดอง = รู้จักเจ้าฟ้างำ คนดี มีเงิน และ ชื่อ ชื่อ เจ้าฟ้างำ และ เจ้าฟ้างำ เจ้า ฟ้างำ ท่าน นี้ดี ที่สุด ยิ่ง ๆ ขึ้นไป, ตาต.

บันทึก

หนังสือชุด “ธรรมเนียมของพุทธศาสน” ที่ได้จัดพิมพ์ขึ้นไว้ในพระพุทธศาสนา
มาจนถึงวันนี้ มีรายชื่อ และเลขหมายประจำเล่ม ดังนี้ :-

ลำดับพิมพ์ออก	ชื่อหนังสือ	เลขประจำเล่ม
(๑)	พุทธประวัติจากพระโอรส	๑ [พิมพ์ถึงครั้งที่ ๑๒]
(๒)	อิทัปปัจจยตา	๑๒ [พิมพ์ถึงครั้งที่ ๖]
(๓)	สันทัสเสตัพพธรรม	๑๓ [พิมพ์ถึงครั้งที่ ๓]
(๔)	ธรรมบรรยายระดับมหาวิทยาลัย เล่ม ๑	๓๖
(๕)	พุทธิกจริยธรรม	๑๘ [พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๖)	ขุมทรัพย์จากพระโอรส	๓ [พิมพ์ถึงครั้งที่ ๘]
(๗)	โอสารัตัพพธรรม	๑๓ . ก [พิมพ์ถึงครั้งที่ ๓]
(๘)	พุทธจริยา	๑๑ [พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๙)	ตุลาการิกธรรม เล่ม ๑	๑๖
(๑๐)	มหิตลธรรม	๑๗ . ข
(๑๑)	บรมธรรม ภาคต้น	๑๔ [พิมพ์ถึงครั้งที่ ๕]
(๑๒)	บรมธรรม ภาคปลาย	๑๔ . ก [พิมพ์ถึงครั้งที่ ๕]
(๑๓)	อานาปานสติภาวนา	๒๐ . ก [พิมพ์ถึงครั้งที่ ๕]
(๑๔)	ธรรมปาฏิโมกข์ เล่ม ๑	๓๑
(๑๕)	สุญญาตปริทรรคณ์ เล่ม ๑	๓๘
(๑๖)	ค้ำยธรรมบุตร	๓๗ [พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๑๗)	ฆราวาสธรรม	๑๗ . ก [พิมพ์ถึงครั้งที่ ๔]
(๑๘)	ปรมัตถสภาวะธรรม	๑๔ . ก
(๑๙)	ปฏิปทาปริทรรคณ์	๑๔ [พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๒๐)	ธรรมบรรยายระดับมหาวิทยาลัย เล่ม ๒	๓๖ . ก
(๒๑)	สุญญาตปริทรรคณ์ เล่ม ๒	๓๘ . ก
(๒๒)	เตกัจฉกธรรม	๑๗ . ง
(๒๓)	โมกขธรรมประยุกต์	๑๗ . ค
(๒๔)	สารทกาลิกเทศนา	๒๖
(๒๕)	ศีลธรรม กับ มนุษย์โลก	๑๘ . ข [พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๒๖)	อริยศีลธรรม	๑๘ . ค [พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๒๗)	การกลับมาแห่งศีลธรรม	๑๘ . ก [พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๒๘)	ธรรมสังฆสงเคราะห์	๑๘ . ข
(๒๙)	ปฏิจสมุปปาทจากพระโอรส	๔ [พิมพ์ถึงครั้งที่ ๔]
(๓๐)	ธรรมะกับการเมือง	๑๘ . จ
(๓๑)	เยาวชนกับศีลธรรม	๑๘ . ง [พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๓๒)	เมื่อธรรมครองโลก	๑๘ . ฉ

